Dr. Alfred Hârlăoanu

ISTORIA UNIVERSALĂ
A
POPORULUI EVREU

Dedic această carte fiicei și soției meie, Rodica și Irina.

A. H.

Lucrarea dă față - premieră națională - îl introduce pe cititorul român în acea zonă de cultură și civilizație care a dăruit omenirii BIBLIA, reliefînd aportul inestimabil al culturii ebraice la constituirea patrimoniului spiritual a! omenirii.

"Istoria universală a poporului evreu" invită cititorul ta meditație asupra evenimentelor istorice din lumea antică, asupra învățăturilor profeților, asupra genezei și triumfului monoteismului.

Cititorul dornic să cunoască în paralel cu istoria antică a evreilor și momente importante din istoria antică a altor popoare găsește ta sfîrșitu! fiecărui capitol o sinteză a acestora.

Demn de remarcat este faptul că, în această lucrare, se fac pentru prima oară .referiri la legăturile dintre statul dac din timpul lui Deceba! și statui iudeu, iar un întreg capitol este dedicat relațiilor politico-diplomatice dintre România și Israel în perioada 1920-1940, capitol ce relevă activitatea prodigioasă a diplomației române, în frunte cu Nicolae Titulescu, desfășurată în favoarea creării unui cămin național evreiesc în Israel.

Nădăjduim ca publicarea acestei cărți să constituie o contribuție la mai buna cunoaștere și înțelegere reciprocă.

Victor ZARKONY

Dr. Alfred Hârlăoanu

TORI A UNIVERSAL

POPORULUI EVREU

Prefața de prof. dr. doc. DUMITRU BERCIU,
directorul Institutului de Tracologie

Editura ZARKONY Ltd.
București, 1992
ISTORIA UNIVERSALĂ A POPORULUI EVREU
de dr. Alfred HÂRLĂOANU

Copyright ® Editura ZARKONY 1992

ISBN 973-95755-0-1

Toate drepturile de reproducere (totală, parțială sau de orice formă) a lucrării de față sînt rezervate în exclusivitate Editurii ZARKONY Ltd.
București, România,
P.O. Box 1-684

Redactor : Angela Sârbu. Tehnoredactor : Valeria Petrovici. Culegere pe calculator : Aurora Mangu, Anca-Beatrice Zelenca, Monica Iordache. Postprocesare Florin-Daniel Nicolae.

Coperta : AUREL POPESCU

în loc de Cuvînt înainte

Îmi face o deosebită plăcere să pun pe hîrtie primele cuvinte despre o carte a cărei prezență era demult necesară cititorilor români și despre a cărei utilitate nici nu trebuie să mai stăruim. Excepțional de bogată în fapte și scrisă într-un stil sobru, didactic. Istoria universală a poporului evreu se impune prin ea însăși și face cinste istoriografiei românești. Autorul - dl. prof dr. Alfred Hârlăoanu - a reușit să ne înfățișeze istoria, într-adevăr fascinantă, a unui popor cu o individualitate originală și de admirat, ale cărui rădăcini istorice sînt puternic înfipte în pămîntu! patriei sale străvechi și prezente. Apariția cărții de față este importantă pentru marele public românesc, dar în special pentru tineret, care pînă acum nu a putut cunoaște mai îndeaproape istoria poporului evreu, un factor de istorie universală, cum va reieși și din rîndurile acestei excepțional de bogat documentate și captivante cărți. ■

Istoria universală a poporului evreu se prezintă într-o formă atrăgătoare, bine închegată și didactic gîndită. Ni se pune la

îndemînă una dintre cele mai utile cărți, care, prin bogăția faptelor semnalate și privite științific în cadrul condițiilor istorice și geografice în care s-a desfășurat istoria milenară a poporului evreu, se apropie hotărîtor de cunoașterea reală a variatelor caracteristici ale istoriei acestuia și a contribuției evreilor la dezvoltarea civilizației și culturii universale, imprimînd și dinamicii dezvoltării vieții spirituale o continuitate și unitate permanentă. Fără îndoială că impresionează vastitatea spațiului acoperit de diaspora evreilor cît și diversitatea mediilor locale, cu etnii felurite, în mijlocul cărora ei trebuiau să-și ducă traiul. Cu toate acestea evreii au reușit să-și păstreze individualitatea ca popor pînă în zilele noastre, aceasta constituind pentru ei, totdeauna, dreptul lor sfint. Indiferent de perioadele de prosperitate sau de cele dureroase, ei au păstrat și au intensificat, în toate condițiile, legăturile cu patria-mamă, sentimentul patriotic fiind liantul care a întărit și a asigurat perenitatea poporului evreu. Este suficient ă aminti aici că în epoca protectoratului roman în Egipt, cînd a existat un fenomen de extindere a diasporei evreiești, încît binecunoscutul geograf Strabo- contemporan în parte cu Burebista- arăta că atunci "abia dacă mai exista o localitate în lume în care să nu locuiască evreii". Nu numai în Alexandria, dar în toate celelalte centre evreiești din Egipt și din toată diaspora se păstrau legăturile cu patria și se trimiteau de pretutindeni bani pentru Templul din ' Ierusalim. Coeziunea națională, dorul de libertate, organizarea autonomă a vieții interne, păstrarea și fplosirea cultului strămoșilor, a trecutului în general, însușirea de a fi deschis și a primi și asimila tot ce era înaintat în societate și la etniile cu care veneau în contact, toate acestea au constituit pentru poporul evreu elemente de cimentare a unității și a tăriei tui de a rezista și a renaște chiar din cete mai distrugătoare furtuni, cum a fost hitlerismul.

Autorul lucrării de față formulează o idee originală și interesantă potrivit căreia raporturile dintre elenism și iudaism au reprezentat un fenomen dialectic creator care a dus la înviorarea dezvoltării ambelor civilizații. A avut loc o înrîurire reciprocă deosebit de puternică, pe care o găsim, de pildă, și în minunatul poem liric "Cîntarea cîntărilor", intrat ulterior în canonul biblic. Aportul iudaismului avea să ducă ta nașterea în spațiul elenistic a noi centre și sisteme fiiozofico-etice, ca acelea ale lui Epicur și Zeno, care au îmbogățit conținutul culturii elenistice și au contribuit la strălucirea unei epoci de efervescență cultural-morală. Din perioada interferenței elenistico-ebraice datează și cartea "Koheleth "plină de gînduri adînci, cît și "Cartea înțelepciunii". în

epoca respectivă au fost traduse multe cărți în limba greacă, printre cete mai importante fiind Septuaginta (traducerea celor șaptezeci de interpreți), în care s-au păstrat multe ebraisme, dovadă a traducerii după originalul în limba ebraică și de către evrei. Răspîndirea Bibliei traduse în lumea antică păgînă a reprezentat un factor de însemnătate universală. Influența ei au resimțit-o în primul rînd - și cu consecință - oamenii de cultură greco-romană. în condițiile pătrunderii iudaismului în lumea păgînă se cristaliza înCet-încet monoteismul și se accentua lupta împotriva păgînismului.

Dintre evenimentele istorice ce preced începutul erei noastre ne-a impresionat perioade de excepțională strălucire a domniei lui Irod (37-4 î.e.a.) - o epocă de mare prosperitate economică și culturală, de pace și stabilitate politică, o epocă de mari construcții urbanistice și religioase, de orașe și cetăți nou-întemeiate sau înfrumusețate. în atenția regelui a stat îndeosebi Orașul Sfînt - Ierusalimul - unde a pulsat totdeauna inirha poporului evreu. S-au ridicat palate și sanctuare somptuoase, s-a reclădit Templul Vechi, care a trezit în ludeea o admirație deosebită, păstrată de altfel și în Talmud: "Cine nu a văzut Clădirea lui Irod, nu a văzut niciodată ce este frumos". în vremea lui Irod, Ierusalimul era ce! mai frumos oraș din Orient. Dintre orașele noi amintim Masada, unde recent (1983- 1985) a efectuat săpături arheologice profesorul Igal ladin. Ne-șm oprit asupra epocii tui Irod, reținuți fiind de un important factor politic: dăinuirea tradiției statale și renașterea acesteia în timpul domniei lui. Se știe că acesta a refăcut statul în hotarele din vremea regilor David și Solomon. împăratul Augustus îngăduise reatipirea la ludeea a districtelor transiordaniene care aparținuseră vechiului stat evreu. O asemenea tradiție este a poporului evreu și de aici decurg și drepturi ce trebuie apărate și obținute.

O paralelă la dăinuirea peste secole a unei tradiții statale ce stă și în prezent 4a temelia statului contemporan o întîtnim și la poporul român. Socot că nu este lipsit de interes a aminti aici că istoricul evreu losephus Flavius (născutpe ia 37 e.n. ia Ierusalim) semnalează în lucrarea sa Antichități iudaice, prezența în societate a grupului eseeniior care constituiau o sectă și își "duceau traiul asemănător cu acela a! așa- numiților polistai de la daci" care se mai numeau - adăugăm noi - și kistai, după Strabon. Era o sectă ai cărei membri aveau bunurile în devălmășie, nu se căsătoreau și nu aveau sclavi.

în vederea adîncirii cunoașterii structurii societății geto-

daciior din vremea lui Burebista și Decebai, va trebui ca istoricii noștri să apeleze mai îndeaproape la izvoarele literare provenite din medii cultural-științifice ebraice. Nu trebuie să pierdem din vedere că Decebai, în cursul războaielor daco-romane, a trimis un sol cu daruri ia regele evreilor pentru a obține alianța părților împotriva romanilor.

Elemente de noutate ce pot fi puse în legătură cu un anumit strat a! societății geto-dace din epoca lui Burebista și Decebai găsim și în cartea "Henoch ", unde se menționează caracterul mistic ai legăturii pe care secta eseeniior o face între cele pământești și cele cerești, situație similară întânită și la secta respectivă a geto-daciior.

Secta eseeniior (sau eseienilor) a ocupat un loc important totuși în societatea evreiască. Deși trăiau cu totul retrași, din rîndurite lor s-au recrutat cei mai viteji luptători pentru libertate.

în perioada de încheiere a erei vechi și de început a celei noi - adică momentul la care autorul oprește expunerea lucrării de față - găsim, de asemenea, necesar ca cercetătorii români să se aplece asupra unor izvoare scrise evreiești, care ne pot aduce lumini noi asupra istoriei dacilor. Am în vedere pe marele învățat și reformator Hillel care a deschis o epocă nouă în istoria iudaismului și a adus importante restructurări religiei și legilor scrise și orale. Se pot face referiri directe la epoca lui Burebista și a tui Deceneu, de care se leagă așa-numita reformă religioasă despre care se vorbește uneori și în istoriografia românească. Poate că nu ar fi inutil să ne întrebăm dacă nu cumva acea "supunere față de legi" a lui Burebista ne-ar putea aminti de "rigiditatea" interpretării legilor a contemporanului său Hillel. Fără îndoială că de-a lungul desfășurării istoriei raporturilor între înaintașii poporului român există momente de manifestări similare. Desigur că încordarea eroică a dacilor în vremea tui Decebai și hotărîrea eroică a acestuia de a-și lua viața- așa cum arată și autorul- ne amintește de zguduitoarea jertfă eroică de la Masada a poporului evreu în lupta pentru libertate, împotriva romanilor, în anii 70 - 73 e.n., cînd s-a distrus și Marele Templu, dar Ierusalimul, cu templul tradițional, a rămas ca totdeauna. Orașul Sfînt a! evreilor, inima din toate timpurile și de pretutindeni a acestora.

în cartea de față este subliniată și participarea creațiilor populare la îmbogățirea literaturii evreiești, și pregătirea apariției noii orientări prevestitoare a detașării ideii unui rege - Mesia - care va restaura dreptatea pe pământ. O asemenea idee o întîtnim în cartea plină de înțelepciune "Henoch", unde găsim și termenul de

"Fiul Omului", alesul lui Dumnezeu sau Mesia. Această carte a influențat puternic literatura creștină. La temelia creștinismului stă, după cum se știe, întreaga filozofie religioasă și literatură ebraică. în cartea de față cititorul găsește tocmai acele elemente precreștine care constituie miezul noii credințe.

DUMITRU BERCIU

Iunie 1992

Introducere

Imaginea poporului evreu, în decursul veacurilor, a fost atît de deformată încît, la un moment dat, nu mai avea nimic comun cu realitatea. Credem că nu există o cale mai bună de înlăturare a ideilor false și preconcepute despre poporul evreu decît cea a unei mai ample și mai profunde cunoașteri reciproce. Acestui scop, în primul rînd, îi este consacrată cartea de față. Faptele cuprinse în paginile ei au menirea de a prezenta nu numai trecutul poporului evreu, ci și raporturile dintre România și Israel. De asemenea, lucrarea de față încearcă să pună în valoare într-o mai mare măsură contribuția poporului evreu la tezaurul civilizației și culturii universale.

Nutrim speranța că Istoria Universală a Poporului Evreu va deschide o fereastră spre o lume și civilizație milenară, puțin cunoscută tinerei generații.

Așezarea ia răscruci între continente și flancarea de mari puteri imperiale (egipteană, asiriană, babiloneană și, respectiv, otomană, austriacă, rusă) au făcut ca factorul geografic să fie hotărîtor pentru desfășurarea proceselor istorice atît pentru Israel, cît și pentru România.

In diferite momente ale istoriei lor multimilenare cele două popoare, evreu și român, s-au găsit apropiate de aceeași soartă, avînd de înfruntat aceleași pericole. Primul dintre acestea l-au trăit ta începutul erei noastre, cînd și evreii, și dacii s-au luptat eroic cu cel mai mare și ce! mai puternic imperiu din antichitate - Imperiul Roman. Al doilea mare pericol care a pus la grea încercare cele două popoare a fost mult mai recent, la mijlocul secolului nostru.

Mulți compatrioți care au trăit acele vremuri de restriște pot depune mărturie în fața judecății istorice de cele petrecute atunci, cînd hitierismui amenința România cu dispariția, iar pe evrei cu exterminarea.

Există în rezistența eroică a evreilor împotriva romanilor în timpul ultimului război a! ludeei, în puterea lor de sacrificiu o asemănare izbitoare cu ceea ce avea să se întîmple circa 30 de ani mai tîrziu pe meleagurile Carpaților noștri, în lupta dacilor conduși de marele rege Decebal împotriva aceluiași agresor roman.

Cînd, în anul 73, în cetatea Masada din Neghev, luptătorii iudei au rămas fără posibilitatea de apărare după trei ani de lupte crincene, hotărîți să nu se predea romanilor, ei și-au ucis nevestele și copiii, omorîndu-se apoi unii pe alții..

în anul 106, la sfîrșitu! ultimului război cu romanii. Dacia era teatrul unor tragedii asemănătoare. După o rezistență eroică, Decebal, viteazul rege a! dacilor, împreună cu căpeteniile și ostașii din jurul său au preferat să-și pună capăt zilelor decît să se predea vii în mîinile romanilor. Gestul renunțării la viață după o rezistență crîncenă, căreia izvoarele antice îi relevă măreția și demnitatea, l-au făcut pe istoricul Xenopo! să scrie: "Dacii arătaseră că știu să moară și dacă este ceva înălțător în acest popor este lupta sa pînă în ultimul moment, păstrarea armelor în mîini cît mai aveau o umbră de speranță într-un rezultat fericit, dar ce! puțin putința de a le vedea roșind de sîngele dușmanilor". Similitudinea dintre gesturile apărătorilor evrei ai Masadei și cele ale luptătorilor daci de pe piscurile înverzite ale Carpaților are la bază concepțiile asemănătoare despre viață și moarte ale celor două popoare, fapt consemnat de istoricii antici.

Astfel, istoricul evreu losephus Flavius, citînd cuvintele cu care s-a adresat Eleazar, ultimul comandant al cetății Masada, apărătorilor ei - bărbați, femei, copii - evidențiază o dată mai mult patriotismul și vitejia iudeilor dusă pînă la sacrificiul suprem, pe care îl merită libertatea: "Trebuie să-i considerăm fericiți pe cei care au murit cu arma în mină, luptînd cu curaj pentru libertatea patriei și putem, dimpotrivă, să-i plîngem pe cei atît de mulți la număr care sînt sclavii romanilor. Cît de dulce le-ar fi părut moartea, pentru a evita nenorocirile pe care le îndură, dîndu-și viața". "Cine scrie istorie, sublinia Nicolae lorga, trebuie înainte de toate să aibă convingerea că zugrăvește o viață și nu descrie o serie de acțiuni mecanice".

Istoria milenară a evreilor, desfășurată pe mai multe meridiane ale lumii și care din antichitate pînă astăzi a dat opere istorice de o valoare inestimabilă, își găsește o expresie cu adevărat științifică în secolul al XlX-lea și, mai ales, în al XX-lea, ceea ce nu este de mirare, dacă ținem seama de faptul că< pînă în secolele menționate istoria universală cuprindea o simplă înșiruire de fapte, de tablouri vii și pitorești reconstituite cît mai exact posibil, în culoarea locală. Se pare că această simplă înșiruire a datelor și faptelor însemnate care jalonau experiența de viață era o aplicare a definiției dată istoriei de către Quintilian, care preciza: "Scribitur ad narandum non ad probandum' ("Scriem pentru a povesti, nu pentru a dovedi").

Mulți filozofi, printre care și filozoful german Schopenhauer, au negat caracterul știihțific a! istoriei.

' în anul 1986, în ziarul vienez "Neue Zeit" dr. /. Y. Niemirpwer, rabinul Comunității Israelite de rit spaniol din București, arăta: "caracterul religios al neamului nostru, care formează gloria lui Israel, a împedicat recunoașterea legii cauzalității în mersul istoriei". Cu toate că S.L. Rapaport, L. Zunz, Yost și Graetz au schimbat cronica noastră în istgrie și au dat curs principiului cauzalității în tratarea istoriei, abia la începutul secolului nostru s-a putut conferi istoriei poporului evreu un caracter riguros științific.

Dintre toate școlile filozofice cea individualistă, care vedea în marile personalități pe făuritorii istoriei, era susținută în Anglia de Carlyle, în America de Emerson, în Franța de Renan, în Rusia de Dostoevski, în Germania de Nietzsche și în Danemarca de Brandes.

în istoriografia ebraică cultul personalității a fost, de regulă, pe planul ai ll-lea și, în unele cazuri, total neglijat. Istoricii și învățații evrei au pus în evidență ideile marilor personalități și nu s-au preocupat de cei care le-au emis. Israelul a conturat idealuri și nu i-a preamărit pe cei care ie-au formulat. Abia în secolul al XVII-lea. mișcarea religioasă cunoscută sub numele de Hasidism (în frunte cu fondatorul ei, Rabi Israel Baal Șem- Tov) i-a glorificat pe unii conducători religioși numiți Țadikimi.

Poporul evreu l-a admirat, în timpul regalității, pe regele David mai mult ca poet, organizator al cultului, ca întemeietor al Ierusalimului, decît pentru victoriile sale militare care l-au acoperit de glorie, realizînd pentru prima dată în istoria poporului evreu unitatea deplină a celor 12 triburi.

învățătorul lochanan Ben Zahai a fundamentat ideea potrivit căreia cultura formează centru! vital al unui popor. în acest fel se fundamentează și concepția culturală a istoriei care își găsește o puternică expresie la Herder și Humboldt care pun accentul pe dezvoltarea formelor culturale și pe adîncirea civilizației, acestea

constituind, după concepția lor, centru! vita! a! unui popor.

Aceeași concepție o regăsim ia istoricii și învățații evrei, astfel incit dimensiunea fundamentată a istoriei și a mentalității iudaice constă în dezvoltarea formelor culturale, în dezvoltarea civilizației și în adîncirea spiritualității.

înseamnă deci, că un popor dispare numai atunci cînd își pierde identitatea spirituală.

Cultura și civilizația nu pot fi explicate izolat, numai în cadru! unei țări, al unui popor, ci în contextul larg al istoriei regionale sau universale. Din perspectiva Orientului antic sînt tratate problemele fundamentale ale istoriei antice a poporului evreu.

istoria universală, în tratarea ei de către diferiți istorici în ceea ce privește metoda, a putut fi, rînd pe rînd, cronologică - atunci cînd a urmărit prezentarea evenimentelor și faptelor istorica în succesiunea lor; etnografică - atunci cînd a studiat fenomenele legate de devenirea unei colectivități naționale ca element autonom; sincronistică - atunci cînd a studiat paralel acte și evenimente pe care ie întîlnim în aceiași timp în spații geopolitica și spirituale deosebite ia popoare diferite.

Dacă istoria universală a putut fi așa cum s-a menționat, istoria evreilor trebuie să fie deopotrivă cronologică, etnografică și sincronistică deoarece cete 40 de secole de istorie s-au desfășurat în timp și spațiu între popoare, civilizații, culturi și împrejurări geopoiitice și spirituale atît de complexe și atît de diferite, încît cercetarea și tratarea istoriei evreilor dintr-un anumit punct de vedere ar putea fi adecvată unei epoci și complet neadecvată altei epoci. Dată fiind complexitatea faptelor supuse investigației, o metodă unică nu ie poate cuprinde în totalitatea lor, complexitatea obiectivă redamînd piuritatea metodologică.

Concepția teologică a marcat începutul istoriografiei evreiești care, într-un anumit moment ai evoluției sale, a exprimat ideea mesianismului iudaic și, desăvîrșindu-se, a cedat locul concepției sociologice moderne a! cărei reprezentant de seamă a fost istoricul S.Dubnov. Această concepție modernă circumscrie obiectul istoriei ia cercetarea științifică a individualității naționale, a originii și dezvoltării ființei naționale, precum și a tipului de cultură, ținînd seama de datele geopoiitice și spirituale, identificînd toate momentele caracteristice ale devenirii naționale - de la organizarea tribală la comunitatea socială spiritualicește constituită - încadrată într-o cultură specifică și într-o structură națională.

Profeții poporului evreu au scrutat viitorul întrezărind noi culmi spre care și-au îndreptat gînduriie înțelepte, arătînd totodată

și rosturile unui popor care-și manifesta constant dorința fierbinte de a crea în țara strămoșească o operă de pace și civilizație. Ei au fost cei care au conturat idealul, dar au arătat poporului și calea pe care s-o urmeze atît

12 *în Țara Sfîntă, cît și in diaspora. Profetul Irmiahu i-a învățat pe fiii lui Israel strămutați cu forța în Babilon să fie buni patrioți, să-și pună întreaga lor pricepere și capacitate creatoare în slujba păcii și prosperității țării adoptive pe care soarta le-a hărăzit-o.*

Volumul de față cuprinde istoria evreilor de la începuturile ei pînă la distrugerea Ierusalimului de către romani. Aceasta este una dintre cele mai complexe și mai interesante părți ale istoriei fiilor lui Israel, pentru că reprezintă deopotrivă perioada în care Israelul a atins apogeu! politic, economic și spiritual-religios - în timpul domniei regilor David și Solomon (Șlomo) - ca și perioada de luptă pentru independență națională - în timpul Hașmoneilor - de înflorire spirituală - în exilul babilonean. Tot în perioada tratată s-a elaborat Talmudul și a luat naștere creștinismul.

Pe cît de adevărat și firesc este că oamenii sînt sensibili la argumente științifice, tot atît de adevărat și firesc este că ei sînt și mai sensibili la cele de factură emoțională. Trăsătura definitorie a istoriei în raport cu alte discipline științifice constă în aceea că ea se adresează deopotrivă inimii și gîndirii, solicitînd atît sentimentele, cît și rațiunea. în acest spirit a fost abordată și prezenta lucrare.

ALFRED HÂRLĂOANU

1. Lucrarea de față are la bază lecțiile predate de autor la Cursurile de Talmud- Tora organizate de Federația Comunităților Evreiești din România, inclusiv în perioada cînd acesta a ocupat funcția de Președinte al Comunității Evreilor din București, in prezent autorul predă istoria antică a poporului evreu la cursurile organizate de Asociația de Prietenie România- Israel și la Liceu! de Istorie-Filologie "Iulia Hașdeu' din București.

Personajele biblice figurează în acest volum, de regulă, cu numele lor ebraice. Citatele în ebraică sînt transliterate și redate în versiunea românească.

Adresăm cele mai vii mulțumiri temerarului editor Victor Zarkony, care a publicat pentru prima oară în România o istorie a

poporului evreu. De asemenea, ne exprimăm gratitudinea redactorului lucrării, D-na prof. Angela Sârbu, ca și tuturor celor care au contribuit la realizarea volumului de față.

Autorul

13

Relațiile politico-diplomatice ale României cu Israelul

Poziția lui Nicolae Titulescu față de pericolul nazist și atitudinea sa față de antisemitism

România s-a dovedit a fi un prieten fidel și de nădejde al Israelului, manifestîndu-și această prietenie în cele mai variate modalități.

Pe plan politico-diplomatic relațiile dintre România și Israel au cunoscut o curbă ascendentă. Astfel, prin decretul semnat de Regele Ferdinand I și de ministrul de externe I.G.Duca se înființează primul consulat (onorar) la Ierusalim în anul 1921. Consul este numit Mihail A. Gerassimo. De menționat că încă înainte de primul război mondial diplomația română manifesta interes pentru această zonă geografică - leagănul unei vechi civilizații.

În 1913 Gh.Manu, șeful Legației române la Constantinopol, într- un raport oficial înaintat Ministerului de Externe recomanda deschiderea unui consulat român la Ierusalim.

În presa timpului au apărut o serie de articole critice privind neconcordanța dintre nivelul oarecum modest al gradului de reprezentare diplomatică și relațiile în continuă creștere, economice și de altă natură, între România și Israel. Drept urmare, prin decret regal, iau ființă viceconsulate la Haifa și laffa. Relațiile comerciale între România și Israel se dezvoltă într-un ritm susținut. în anul 1928 firmele românești au exportat pe piața israeliană mărfuri în valoare de 28 milioane lei, numai în luna octombrie.

Consulul român de la Ierusalim desfășoară o amplă activitate de informare a Ministerului de Externe, a regelui și a altor organe de resort cu privire la expansiunea multilaterală economică și cultural-științifică a Israelului.

Participînd la deschiderea Universității Ebraice din Ierusalim, în aprilie 1925, consulul român Mihail Gerassimo prezintă în raportul său diplomatic un tablou atotcuprinzător privind festivitățile prilejuite de înființarea acestui așezămînt cultural-științific.

Diplomatul român remarca în raportul său oficial prezența la inaugurarea Universității a Lordului Balfour, a Lordului Allenby, a dr. Chaim Weizman, a 45 de delegații universitare și academice, printre care și reprezentanții prestigioaselor universități de la Sorbona, Oxford, Cairo, Stockholm,,București, Berlin, Geneva etc.

14

De asemenea, raportul cuprinde largi extrase ale cuvîntărilor rostite cu acest prilej și se citează o parte din discursul dr. Chaim Weizman, savant de renume mondial și conducător al mișcării sioniste mondiale din acea vreme: "Această universitate e liber deschisă tuturor raselor și credințelor și limba ei va fi ebraica" - arăta savantul evreu. Consulul român conchide: "Deschiderea Universității Ebraice de la Ierusalim, unde somități mondiale evreiești și neevreiești și-au dat întîlnire, este cel mai important eveniment intelectual din această provincie orientală și va marca o dată memorabilă, poate preludiul unor evenimente încă și mai mari" (Arhiva M.A.E., fond 81, Israel, vol.I, p.65-69).

Odată cu numirea lui Nicolae Titulescu[1] în funcția de ministru de externe, relațiile politico-diplomatice ale României cu Israelul intră într-o nouă fază a evoluției sale ascendente.

în 1933, prin decretul semnat de regele Carol al II-lea și ministrul de externe Nicolae Titulescu, se înființează la Ierusalim Consulatul General de categoria I-a, marcînd o etapă superioară a dezvoltării relațiilor diplomatice româno-israeliene. Consul general este numit Marcu Beza, eminent istoric și orientalist român, fost profesor la Universitatea din Londra, membru corespondent al Academiei Române. Funcția de viceconsul este încredințată eminentului diplomat și jurist Al. Adrian Botez (arhiva M.A.E., dosar 77/B59).

-La 2 noiembrie 1917 Guvernul englez dă publicității declarația cunoscută sub numele semnatarului ei, ministrul de externe Lordul Arthur James Balfour. Declarația Balfour recunoaște dreptul istoric al poporului evreu de a-și reconstrui în Palestina un cămin național.

Declarația Balfour a fost, fără îndoială, un gest generos din partea Angliei. Totodată, trebuie avute în vedere și unele considerente de ordin politic care au determinat Guvernul englez să emită această Declarație.

în 1917 situația militară a aliaților se prezenta astfel: armata rusească era demoralizată și în plină descompunere; italienii fuseseră înfrînți la Caporetto; numeroase vase de război engleze fuseseră scufundate de submarinele germane; România suferise și ea unele Infringed; armatele franceze au erau în stare să desfășoare o ofensivă de mari proporții, iar diviziile americane nu-și făcuseră

apariția pe cîmpul de luptă. în aceste împrejurări conducătorii sioniști i-au asigurat pe aliați că, în cazul în care vor sprijini crearea unui cămin național evreiest în Palestina, ei vor încerca să cîștige simpatia și ajutorul evreilor pentru cauza aliaților. în această conjunctură simpatia evreilor din lume era considerată de Antantă deosebit de utilă.

în aprilie 1920 se întrunește Conferința Consiliului Suprem al Puterilor Antantei pentru încheierea păcii cu Turcia. La această Cdnferință se hotărăște încorporarea Declarației Balfour în Tratatul de pace cu

Turcia. Anglia capătă Mandatul asupra Palestinei, cu misiunea de a ușura crearea pe acest teritoriu a unui Cămin național evreiesc.

în Tratatul de pace de la Sevres, din august 1920, încheiat cu Imperiul Otoman, Turcia renunță la toate drepturile asupra Palestinei.

în acest tratat este inserat textul Declarației Balfour și se menționează legătura istorică dintre poporul evreu și Țara Sfîntă.

Fiind în funcția de ministru al afacerilor externe, Nicolae Titulescu elaborează o concepție originală asupra politicii externe a statului român față de Ierusalim, îndeosebi cu privire la Căminul național evreiesc, concepție ce se caracterizează prin luciditate, perspicacitate și printro viziune dinamică asupra vieții internaționale. La elaborarea concepției diplomației titulesciene asupra Căminului național evreiesc o contribuție de seamă" și-au adus-o consulii Marcu Beza și Adrian Botez. Concepția românească asupra Căminului național evreiesc ia în considerație o serie de elemente noi care apăruseră în viața internațională: ascensiunea și pericolul hitlerist care tindea în acea vreme să ridice la rang de lege rasismul și, îndeosebi, antisemitismul, eludarea spiritului balfourian al Mandatului britanic, tendințele puterii imperiale de a transforma Palestina într-o colonie engleză.

în acest context recunoașterea drepturilor istorice ale poporului evreu asupra teritoriului Țării Sfinte și sprijinirea restaurării Căminului național evreiesc prezenta o importanță de prim ordin pentru poporul evreu, greu încercat în perioada hitleristă.

în rapoartele remise de Consulatul Român către ministrul secretar de stat S.Rădulescu se precizează că evreii își au în Palestina incontestabile drepturi istorice, iar în Ierusalim vestigiile multimilenare ale mozaismului. în felul acesta diplomația română se solidarizează cu Declarația Balfour, subliniind obligațiile Angliei de a facilita stabilirea Căminului național evreiesc în Palestina.

Comentariile consulului general al României de la Ierusalim

pe marginea prevederii inițiale ale Chartei Mandatului aveau o importanță esențială pentru traducerea în fapt a prevederilor Mandatului încredințat Marii Britanii. Diplomația română releva ivirea unor noi elemente în situația internațională și anume reinferpretarea tendențioasă a Declarației Balfour de către oficialitățile Regatului Unit cu privire la problema creării unui cămin național evreiesc în Palestina. O Carte Albă emisă de Marea Britanie dă o interpretare samavolnică noțiunii de "cămin național", arătîndu-se că niciodată nu s-a intenționat crearea unei Palestine complet evreiești: "Nu Palestina va deveni un cămin național evreiesc, ci în Palestina se va stabili un cămin național al evreilor".

Politica engleză duplicitară, reinterpretarea tendențioasă a Declarației Balfour, atîțarea extremelor arabe și evreiești, în general

16 tulburările provocate de puterea imperială aveau menirea de a evita crearea unui stat național evreiesc în Palestina.

Sprijinul politic pe care România îl acordă creării Căminului național evreiesc în conformitate cu dreptul istoric al poporului evreu asupra teritoriului Țării Sfinte, în momentul creșterii pericolului fascist pentru populația evreiască, în condițiile în care Anglia manifestă o vădită rea-voință în înfăptuirea mandatului încredințat la Liga Națiunilor are o semnificație de înaltă morală internațională.

Viceconsulul Adrian Botez prezintă lui Nicolae Titulescu un raport diplomatic în care se face o amplă și profundă analiză a relației dintre mișcarea de emancipare națională a evreilor, emigrație și opera săvîrșită de pionierii mișcării sioniste (haluțimi) în domeniul agriculturii, industriei, culturii și științei, care au contribuit la ridicarea pe plan superior a nivelului de viață al populației băștinașe. în acest raport se face mențiunea că "nici cei mai înverșunați adversari ai acestei mișcări nu se pot opri de a nu admira opera săvîrșită în Palestina în ultimii ani, care dovedește seriozitatea ideologică ce stă la bază și realitățile sociale și naționale pe care se sprijină". Și, mai departe, diplomatul român evidențiază realizările pe multiple planuri: "Irigații, împăduriri, ameliorarea terenurilor de cultură, agricultura științifică, cultivarea speciilor celor mai adecvate - iată, într-un cuvînt, opera respectivei mișcări cu corolarul ei industrial și social datorat emigranților veniți din Europa și America, cu cerințe de civilizație, care au ridicat pe un plan superior și nivelul de viață al populației băștinașe" (Arhiva M.A.E., fond 71, Israel, vol.lll-X).

în anul 1933 a luat ființă la Tel-Aviv Camera de Comerț palestino-română care a contribuit la intensificarea relațiilor economice ale României cu Palestina. în anul 1934 exportul

românesc pe piața palestiniană se cifrează la 1 000 000 de lire (palestiniene), firmele românești ocupînd locul al V-lea în importul Palestinei, iar în anul următor volumul produselor românești desfăcute pe acestă piață s-a dublat. în anul 1936 firmele românești participă la Expoziția de mare anvergură tehnico-comercială din Tel-Aviv.

în 1936 ia ființă Consulatul Onorar al României la Tel-Aviv.

Marele diplomat român Nicolae Titulescu a avut un rol decisiv în elaborarea unui sistem de relații politico-diplomatice adecvate acestei zone geografice.

După schimbarea lui Nicolae Titulescu din funcția de ministru de externe relațiile României cu Ierusalimul cunosc o perioadă de involuție și datorită factorilor politico-economici interni și externi care au avut ca deznodămînt declanșarea celui de-al doilea război mondial.

Sprijinul politico-diplomatic și simpatia poporului român pentru crearea unui cămin național evreiesc în Țara Sfîntă trebuie, în primul rînd,

 căutate în spiritul de generozitate și umanitate al poporului rorpân.

înfrângerea Turciei și Declarația Balfour au deșteptat speranța că emigrarea evreilor va deveni liberă. Dar englezii se vroiau stăpîni pentru totdeauna pe acest teritoriu strategic și o emigrare masivă ar fi putut să le strice planurile.

Interpretarea samavolnică din partea puterii mandatare a limitat numărul celor ce puteau emigra. Rapoartele oficiale ale Consulatului Român din Ierusalim evidențiau că interesele noastre erau de a nu îngrădi emigrația, cum intenționa Guvernul englez. Bucureștiul era în permanență informat de evenimentele care se desfășurau în Orientul Apropiat.

Observatorii diplomatici români din Ierusalim au surprins momentele cele mai caracteristice ale politicii coloniale britanice, care aveau două coordonate principale:

- întreținerea conflictului dintre evrei și arabi;
- îngrădirea emigrării evreiești.

Rapoartele oficiale înaintate de Consulatul General Român de la Ierusalim făcea cunoscut autorităților de la București că "ideea întemeierii în Palestina a unui stat independent evreiesc contravine intereselor Angliei".

Chiar în anii de prigoană, cînd antisemitismul a început să bîntuie în toată Europa și salvarea evreilor a devenit stringentă, puterea mandatară n-a acceptat liberalizarea emigrării. în această situație Organizația sionistă a organizat emigrarea ilegală, iar portul

românesc Constanța a devenit centrul european pentru emigrarea ilegală ("alia beit", în ebraică).

Este necesar să menționăm că Executiva sionistă condusă de H.L.Zissu a tratat cu Guvernul Antonescu și a obținut aprobarea pentru plecarea vaselor din Constanța.

Cînd Germania hitleristă a cotropit Polonia, mulți polonezi șuau găsit adăpost la locuitorii din așezările românești care și-au oferit ospitalitatea.

într-un articol intitulat "Recunoștința", semnat de Samuel Grimberg, rabin din Tel-Aviv, publicat la 15 decembrie 1939 în ziarul "Hofesod" se exprimau sentimentele de gratitudine în felul următor: "Odată cu intrarea dușmanului în Polonia, zeci și sute de mii de evrei au fost nevoiți să ia drumul pribegiei și să ceară ospitalitate țărilor neutre. Și mulți dintre ei au cerut-o României... Și ce s-a întîmplat? Cum s-a purtat România față de acești nenorociți, care fugeau de frica robiei'și a bombelor? A închis oare România frontierele ei și i-a lăsat în voia soartei sau a îndeplinit regula ospitalității, primindu-i cu pîine și sare?".

Unul din conducătorii evreimii polone, dr. Herman Rosmarin, care

18 s-a refugiat și el în România, a relatat următoarele:

"Trebuie să subliniem că atitudinea românilor față de refugiați a fost frumoasă din toate punctele de vedere. Guvernul și poporul român au arătat umanitate și împrăștierea necazurilor, încît pot servi drept model popoarelor apusene...".

"Poporul român a dovedit încă o dată mărinimia lui și ospitalitatea sa față de poporul lui Israel. Poporul evreu, obișnuit cu persecuțiile și cu necazurile, știe să fie recunoscător binefăcătorului său, mai ales în asemenea împrejurări de nevoie. Toți fiii lui Israel, ca unul singur, vor ține minte fapta bună a României" (Arhiva, M.A.E., fond 71, Israel, vol.III, fila 270).

Fostul rabin-șef al Clujului, Moșe Carmilliy-Weinberger, la Conferința susținută la Instituitul de Istorie "Nicolae lorga", din 27 mai 1988, prezintă un tablou amplu și detailat al acțiunilor de salvare a evreilor din nordul Ardealului.

Rabinul arată că "pericolul nazismului amenința întreaga evreime din Transilvania de Nord. Se simțea furtuna prăpădului în atmosferă".

Opera de salvare, în care rolul decisiv l-a avut Raoul Șorban, a fost sprijinită de autoritățile române. Un număr de circa 16 000 evrei din Ardealul de Nord au fost salvați.

în ceea ce privește situația evreilor din România în timpul celui de al ll-lea război mondial, istoricul israelian Moșe Maur face

precizarea:

"în România, răscoala legionară din ianuarie 1941 a silit pe generalul Antonescu să se sprijine pe armată și să aibă, fie colaborarea partidelor politice, fie o pasivitate binevoitoare, cel puțin pe durata războiului. Pogromul de la București, masacrul de la Iași și din orașele Basarabiei, exilarea în Transnistria a populației evreiești din Bucovina și Nordul Moldovei, dădeau imaginea pericolului care plana asupra populației evreiești.

Mișcarea sionistă, avîndu-i în frunte pe A.L.Zissu și avocatul Mișu Benvenisti, și Uniunea Evreilor Români condusă de dr. L. Filderman au decis să acționeze prin toate mijloacele pentru a salva populația evreiască. în acest scop au fost folosite toate bunele legături pe care evreii le aveau cu diverși oameni politici.

Grație acestor legături au fost întrerupte expulzările evreilor în Transnistria, după primele transporturi. Apoi a început, pe de o parte, o acțiune de ajutorare a celor aflați la muncă obligatorie*, iar pe de altă parte, au fost trimise cantități uriașe de medicamente, îmbrăcăminte și hrană celor deportați în Transnistria.

Separat, populația evreiască a început a fi pregătită pentru strămutare în Israel. Organizațiile Sioniste au suspendat tot ce le despărțea și au organizat cursuri de ebraică, seminarii de israelizare și

 ferme de haluțimi, care pregăteau tineri pentru activități în sfera agriculturii ("haluțim" - "pionier"). Pe măsură ce exista o posibilitate se organizau plecări ilegale ("alia beit").

Cînd, după Stalingrad, a început retragerea armatei germane și viața celor ce au supraviețuit în Transnistria era în primejdie, s-a realizat readucerea în România mai întîi a copiilor, - care au fost trimiși aproape imediat în Israel - și apoi a început readucerea din deportare a adulților, atîți cîți mai rămăseseră în viață.

Mai tîrziu a fost torpilat și proiectul nazist de transferare a tuturor evreilor din România în lagărele morții.

în felul acesta, prin acțiuni permanente, au fost smulși sute de mii de evrei din ghiarele naziștilor care vroiau să-i nimicească. A fost această marea victorie a evreilor din România asupra criminalilor naziști (Istoria Ierusalimului, Tel-Aviv, 1975, pag. 162-163).

în 1948, ministrul de externe al Statului Israel, Moshe Shertok, modifica telegrafic proclamarea Statului Israel solicitînd Guvernului român recunoașterea lui oficială.

Printr-o telegramă remisă de Ministerul de Externe al României se recunoaște Statul Israel și se exprimă cele mai calde urări pentru dezvoltarea sa democratică și independentă.

Este demn de remarcat faptul că România a fost singurul stat din fostul Pact de la Varșovia care n-a rupt relațiile diplomatice cu Israelul în urma războiului de 6 zile din 1967. De asemenea, România n-a semnat Rezoluția ONU care echivala- sionismul cu rasismul, Rezoluție de altfel anulată chiar de Organizația Națiunilor Unite.

Președintele României, Ion Iliescu, a fost primul șef de stat din Europa de Est care a efectuat o vizită oficială în Statul ISrael.

1.Juristul român G.G.FIorescu încearcă să definească politica lui Nicolae Titulescu față de nazism, care începuse să facă ravagii în Europa, reacțiile sale față de partidele extremiste, atitudinea față de antisemitism, măsurile ce se impuneau pentru stăvilirea expansiunii hitlerismului. Din capul locului trebuie menționată concepția unitară a lui Nicolae Titulescu în ce privește prioritatea absolută a regimului democratic, față de cel totalitar - fie de extremă dreaptă, fie de extremă stîngă - concepție ce se reflectă în poziția adoptată în calitate de ministru de externe pe plan internațional, dar și de membru al Consiliului de Miniștri, pe plan intern.

Pe plan european Nicolae Titulescu a sesizat - imediat (1933) - pericolul Germaniei naziste (Nicolae Titulescu, Manuscrise, "Fragment de manuscris privind politica externă a Germanie)*', Biblioteca Academiei Române, secția manuscrise. Arhiva Nicolae Titulescu, II, ms. 10), rolul său nociv și agresiv, încît a cerut Societății Națiunilor (Primăvara 1936) sancționarea acesteia.

Desființarea fizică a adversarilor politici, antisemitismul ce și-a propus lichidarea unei minorități au reprezentat pentru Nicolae Titulescu temeiul pentru acțiuni de apărare a drepturilor și libertăților omului, prin asigurarea unor centre de forță care să stăvilească expansiunea nazismului.

20

Pe această linie Nicolae Titulescu a dat o structură specifică sistemului de pacte regionale ale statelor din centrul și estul Europei prin Mica Antantă și Pactul Balcanic, expresie a asigurării păcii prin mijloace pragmatice. Ministrul plenipotențiar al Franței la București, tn raportul său din 3 iunie 1935 către ministrul de externe al Franței, precizează în modul următor poziția prioritară a lui Nicolae Titulescu: "ministrul de afaceri externe al României, președinte în exercițiu al Antantei Balcanice și el Micii Antante, putea în drept și în fapt să fie considerat ca stăpîn al politicii externe al unui bloc de 70 de milioane de locuitori" (M.A.E. - Franța, Archives Diplomatiquesrser. S.D.N. voi. 786, f. 251, Arhivele Statului, București, Microfilme - Franța, rola 319).

Iată cîtava din caracterizările date de unii șefi ai diplomației internaționale politicii lui Nicolae Titulescu: "rezistență pentru pace" (Ministrul plenipotențiar al Franței la Sofia, către Yvon Delbos, ministrul de externe al Franței, 19 august 1936, loc. cit. Arh. St. Buc., rola 320); "realismul său" (Adrien Thierry, ministru plenipotențiar al Franței la Atena, către Louis Barthou, ministru de afaceri externe al Franței, 16 februarie 1934, loc. cid., Arh. St. Buc., rola 319); stabilitate prin descurajarea agresiunii, prin "consolidare, evitînd aventura" (ministrul plenipotențiar al Angliei la București către Sir John Simon, ministrul afacerilor externe al Angliei, 29 ianuarie 1935, Foreign Office, Profo, 371, 1967, Arh. St. Buc., Microfilme-Anglia, r. 468.)

în acțiunea sa de rezistență față de agresiunea nazistă iminentă, Nicolae Titulescu a manifestat obiectivitate în obțiuni: a strîns cît mai mult

legăturile de alianță cu Franța și Anglia și a întărit sistemul de pacte regionale pe care le coordona. Astfel, ministrul plenipotențiar al Franței la Belgrad raporta ministrului de afaceri externe al Franței, (10 mai 1936) că Pactul Balcanic este orientat împotriva oricărei agresiuni "din partea Italiei, Germaniei, Rusiei sau al oricărui alt stat" (loc. cit., Arh. St. Buc., Microfilme - Franța, rola 326).

In calitate de ministru de afaceri externe, membru al Consiliului de Miniștri, Nicolae Titulescu s-a manifestat consecvent contra extremismului de dreapta. Grigore Gafencu, ministru de externe ulterior, menționează în memoriile sale politice că Nicolae Titulescu, deși nu se ocupa de politica internă, a constatat primejdia Gărzii de Fier, a apărat măsura dizolvării acesteia, în Consiliul de Miniștri (ianuarie 1934): "gardiștii, frați buni cu hitleriștii și fasciștii" (Gr. Gafencu, însemnări politice. București, 1991, p. 311-313).

Armand Călinescu, președinte al Consiliului de Miniștri, asasinat de legionari (21 septembrie 1939), relatează astfel același eveniment: "după insistența lui Nicolae Titulescu, guvernul dă un jurnal (Jurnal al Consiliului de Miniștri, QU caracter de normă obligatorie), prin care se dizolvă Garda de Fier" (Armand Călinescu, însemnări politice, București, 1990, p. 199). De asemenea, Nicolae Titulescu, înîntîlnirea avută cu Gh. Tătărăscu, i-a spus acestuia (6 ianuarie 1934): "Eu sînt gata să intra în guvernul d-tale ca să dau o lecție cuziștilor" (Partidul antisemit al lui A. C. Cuza, n.a.) (idem, p. 203).

21

Principalele condiții pentru încheierea unei păci juste și echitabile în Orientul Mijlociu

în cele ce urmează, juristul român G.G.Florescu va prezenta, într-o viziune retrospectivă, unele probleme referitoare la mandatul încredințat de Liga Națiunilor Unite Marii Britanii, precum și la regimul internațional al teritoriilor și Conferința de la Washington.

Mandatul Britanic

Situația lumii arabe în Orientul Apropiat și Mijlociu se

prezenta, într-o sumară retrospectivă, în modul următor:

- teritoriile respective se găsesc încorporate de secole în Imperiul Otoman;

- centrele politico-administrative locale ale puterii otomane se găseau în principalele orașe din zonă: Damasc, Bagdad, Ierusalim, delimitarea provinciilor turcești - avînd în frunte cîte un pașă, subordonat Marelui Vizir de la Constantinopol - fiind stabilită de interesele conducerii;

- delimitările provinciilor otomane nu erau granițele de mai tîrziu ale statelor arabe care s-au înființat ulteripr primului război mondial;

- Mesopotamia - inclusiv teritoriul statului Irak de mai tîrziu, a fost cucerită de turcii Selgiucizi (sec.11) și încorporată Imperiului Otoman (1513-1918), devine mandat al Ligii Națiunilor (1920); încredințată Angliei (1920); dobîndește independența (1932);

- Siria, provincie a Imperiului Otorrtan (1516-1918), devine mandat al Ligii Națiunilor, încredințat Franței (1920) - incluzînd și Libanul - stat independent (1946);

- Libanul, provincie otomană (1516-1920), mandat francez după cum s-a indicat; separat de Siria (1926); dobîndirea independenței (1946);

- Iordania: teritoriu otoman (1516-1920), devine pentru prima oară stat (1922) - "Emiratul Transiordaniei"; zona se găsea înglobată mandatului asupra Palestinei, încredințată Angliei de Liga Națiunilor. Această măsură a Angliei, privind Transiordania, a depășit limitele mandatului încredințat; obține o anumită autonomie internă (1928); dobîndește independența de stat sub denumirea de Regatul Transiordaniei (1946); după războiul arabo-israelian (1948) încorporează partea 22 răsăriteană a Palestinei, care constituia statul arab în urma împărțirii teritoriului de către ONU (1948) în două state: evreu și arab, și ia denumirea de Regatul Hașemit al Iordaniei.

- Egiptul, teritoriu otoman (1517-1914), cu autonomie din 1805; independent și monarhie constituțională (1922); republică (1953);

- Libia - teritoriu otoman (1556-1911); colonie a Italiei (1912), ocupată de forțele britanice (1943); teritoriu sub tutelă ONU (1947); stat independent (1951). în acest cadru istorico-politic trebuia aplicată Declarația Balfour de către Anglia.

Valoarea de perspectivă a Declarației Balfour în lumina Dreptului internațional contemporan: Declarația angajează juridic statul care a dat-o - Marea Britanie - și comunitatea internațională care o acceptă. Aplicarea Declarației s-a făcut prin intermediul organismelor internaționale corespunzătoare:

- tratatele de pace de după primul război mondial;

- prevederile generale ale Pactului L.N. al cărui statut este încorporat în partea introductivă a fiecărui tratat de pace (Paris, 28 aprilie 1919);

- prevederile art. *22* din Pactul L.N., privitor la mandatele internaționale;

- Comisia internațională specială a mandatelor, instituită pe baza art. 22 din Pact;

- rolul și activitatea Marii Britanii ca stat mandatar privind Palestina;

- Palestina, Mesopotamia și Siria (împreună cu Libanul) au fost încadrate în mandatul tip A - țări avansate care își pot dobîndi în scurt timp suveranitatea;

- cu privire la mandatele A se menționează expres că se referă la: comunități aparținînd anterior Imperiului Otoman, care au atins un grad de civilizație, astfel încît existența lor ca națiuni independente poate fi recunoscută provizoriu, fiindu-le asigurate consiliile și ajutorul mandatarului în ghidarea administrării lor, pînă în momentul cînd ele vor fi capabile de a se conduce singure.

Scopul mandatului este precis:

- rolul său este unic, în interesul statelor supuse mandatului;

- mandatul nu este un drept, ci este o datorie;

- mandatul nu se execută cu titlul propriu de către statul mandatar, acesta fiind deci o autoritate delegată.

în definirea, caracterul și scopul instituției mandatului un rol important l-a avut proiectul lui W.Wilson, Președintele Statelor Unite.

Imperiul Otoman a renunțat asupra drepturilor sale privitoare la teritoriile: Palestina, Mesopotamia și Siria în favoarea puterilor aliate prin

23 tratatul de pace, care le-a transferat L.N. Puterea mandatară privind Palestina a fost, după cum s-a arătat, Marea Britanie, care a primit, de asemenea, mandatul pentru Mesopotamia {respectiv Irak), ca fiind cea care controla militar zona în perioada respectivă..

Anglia și-a îndeplinit mandatul, marcînd două faze diferite:

- în perioada în care Lord Balfour era ministru de externe al Angliei (pînă în 1922), în general pe linia corectă de realizare a scopului mandatului asupra Palestinei, cu unele priorități arabe indirecte;

- - în perioada anterioară, pînă după cel de al ll-lea război mondial

și sesizarea ONU cu problema mandatului primit, mandatul reprezentînd, în fond, numai o amînare fără termen a problemelor

care-și așteptau soluționarea: independența statului evreu;

- de reținut prioritatea arabă în politica engleză în Orientul Apropiat.

Cu privire la regimul teritoriilor și Conferința de la Washington

Tratatul de pace dintre Statul Israel și Egipt din 1979 reprezintă o dovadă evidentă a posibilității asigurării de relații stabile de pace în Orientul Apropiat, după cum reiese din următoarele:

- Tratatul de pace menționat este fundamentat pe prevederile dreptului internațional contemporan și normele Chartei ONU;

- din partea Egiptului este abandonată concepția islamică a armistițiului permanent și sînt adoptate în totul principiile și instituțiile fundamentale contemporane pentru asigurarea păcii regionale în zonă și stingerea unui focar endemic de conflicte, cu repercursiuni pe plan mondial, în cadrul structurii și raporturilor centrelor de putere din lume;

- din partea Israelului se asigură pacea ca stare permanentă, deziderat consecvent al politicii externe a statului evreu, cu principalul și cel mai puternic stat arab limitrof - Egiptul;

- a fost realizată în acest mod o breșă în sistemul politicii Statelor arabe din perioada celor trei războaie de agresiune (1948, 1967 și 1973) și au fost puse premisele teoretice pentru încheierea unei păci în zonă, pe coordonatele Tratatului israelo-egiptean, și cu celelalte state arabe cu care starea de drept, în prezent, este cea de armistițiu;

- Israelul, prin aplicarea normelor de drept internațional contemporan în negocierile de la Washington, aplică implicit prevederile de pace între state și popoare.

24

Din punct de vedere al politologiei, al stabilirii unui echilibru de interese de forță în zona de care ne ocupăm, de safvare a prestigiului ambilor parteneri - Israelul și Egiptul - condiții esențiale pentru încheierea ulterioară a păcii și a unui tratat, un rol determinant și caracteristic l-a avut Henry Kissinger. în calitate de secretar al Departamentului de Stat al Statelor Unite, Henry Kissinger a aplicat cu, succes - dar poate nu cu satisfacții imediate -

principiile care i-au călăuzit activitatea științifică de profesor pentru știința guvernării, la Universitatea Harvard. Principiile aplicate de Henry Kissinger, ca exponent al politicii externe americane, se regăsesc. în formă teoretică în studiul elaborat de el și intitulat "The Philosophic Problem", publicat în 1962 în seria "Probleme ale civilizației europene" (în volumul de studii "Metternich, the Coachman of Europe", Lexington - Massachusetts, 1962, p.93-104). Linia directoare, tematică și practică, a lui Henry A Kissinger a fost în esență: echilibrul de forțe în serviciul dreptului și al eticii internaționale. Am considerat necesar să fac mențiunea de mai sus, deoarece, ca cercetător în domeniu, am fost captivat de această personalitate a științei politice contemporane.

Statul Israel în lumina stării de drept:

- starea de drept inițială se bazează pe dreptul istoric și politic al statului evreu de a renaște și a se reconstitui în granițele sale de mai multe ori milenare;

- starea de fapt: nedreaptă - rezultat al forței, a dus la ocuparea statului evreu de la romani pîna la arabi și otomani. Concluzia în acest caz: forța pusă în serviciul nedreptății;

- Declarația Balfour - act guvernamental și act internațional contemporan, prevede bazele statului evreu modern pe linia reconstituirii vechiului stat evreu biblic;

- în 1948, după cel de al doilea război mondial, starea de fapt continuă să se mențină nedreaptă față de poporul evreu, care reușește să-și reconstituie numai parțial statul. Hotărîrea ONU din acel an nu face decît să confirme un raport politic de forțe în zonă; temeiul hotărîrii ONU nu este dreptul, ci conjunctura de forțe în prezență, deci cu caracter politologic;

- agresiunea arabă - 1948, 1967, 1973 - schimbă raportul de forțe în zonă, Statul Israel intrînd în război pentru respingerea agresiunii, reușind să-și exercite controlul asupra a două vechi regiuni ebraice: ludeea și Samaria. De asemenea, a fost redobîndit Ierusalimul, vechea capitală a lui David și Solomon, consacrată din nou capitală a Statului Israel. Deci: forța în serviciul dreptului, realizarea unei justiții internaționale prin respingerea agresiunii, situație care trebuie să constituie regulă în relațiile internaționale interstatale contemporane.

în acest cadru și în aceste condiții urmează să se poarte

25 tratativele diplomatice de la Washington, între delegația statului Israel și delegațiile arabe: siriană, libaneză, iordaniană și palestiniană.

Teze juridice în prezență:

• teza palestiniană:

- Israelul a ocupat în urma unui război încheiat cu un armistițiu, deci provizorat - un teritoriu străin - palestinian;

- pe durata ocupației acestor teritorii străine Israelul este obligat să aplice: Convenția de la Haga privind legile și obiceiurile războiului terestru, din 18 octombrie 1907; Convenția de la Geneva, relativă la protecția persoanelor civile, din 18 octombrie 1949 (denumită a patra convenție de la Geneva). Aceste convenții prevăd norme juridice generale aplicabile în caz de ocupație militară, a unui teritoriu străin;

- Convenția de la Geneva nu permite implantările de populație, exproprierile și confiscările de terenuri, deportările, respectiv expulzările și transferurile forțate de populație.

• teza israeliană:

- Convenția de la Geneva nu este aplicabilă în cauză: înainte de războiul din 1967, Iordania și Egiptul nu au avut un drept de suveranitate legitimă asupra malului occidental și fîșiei de la Gaza. O ocupație ilegală, făcută de statele menționate asupra acestor teritorii, nu este * generatoare de drepturi și, deci, de revendicări,

conform procedurii internaționale. Egiptul și Iordania au ocupat teritoriul palestinian după 1949 fără vreun temei legal și nu pot avea suveranitatea legitimă asupra lui, care să justifice cererea de aplicare a Convenției. Aceasta nu înseamnă nerespectarea Convenției. Dar stabilește lipsa de calitate a Egiptului, Iordaniei sau a fostului stat arab de a pune problema în fața unui for internațional.

în esență, Israelul respectă toate prevederile conținute de Convenția de la Geneva. Analiza făcută de Nissim Bar-laakov, profesor de relații internaționale la Universitatea din Ierusalim, marchează multiplele aspecte juridice în materie. (Nissim Bar-laakov, "The Applicability of the Laws of War to ludeea and Samaria (the West Bank) and to the Gaza

Strip", în "Israel Law Review", vol. 24, Ierusalim, 1990, p. 484-524). Regimul restrictiv și sancționator este aplicat numai pentru

reprimarea unor infracțiuni din teritorii, care cad sub sancțiunea legii în toate statele civilizate, și cu respectul Convenției de la Geneva. Anumite măsuri luate în teritoriu, care pot apărea - desigur nejustificat - ca arbitrare, sînt luate în baza unui temei legal, fiind justificate de motive de ordin strategic- militar, și sînt admise de Convenția de la Geneva.

Subliniem că Statul Israel, prin justiția sa, respectă în teritorii, neabătut, principiile și normele privind drepturile omului, așa cum acestea se găsesc reglementate în sistemul de Convenții ONU și cel al Convenției-Helsinki (1975). Jurisprudența în materie, coordonată de înalta Curte de Justiție din Ierusalim, constituie o dovadă pertinentă în materie. (Cf. în acest sens, următoarea speță: Balal Shachsher v. Commander of I.D.F.Forces in the West Bank (1989); 43 (i) P.D. 529 Petition for disclosure of Privileged evidence - deportation order, în "Israel Law Review", vol.25, nr.1, Ierusalim, 1991, p.130-133).

în fond, nu este în cauză discuția asupra unui teritoriu străin, ci cea privind teritorii evreiești: ludeea și Samaria. Asupra acestora Israelul are drept și legitimitate, după cum am arătat, iar în prezent le deține în temeiul forței în serviciul dreptului. Conjunctura politică internațională, datele politologice determinate de relațiile dintre centrele de putere ar putea devia soluția care se impune, aceasta trecînd din domeniul legitimității și justiției în cel al arbitrarului de conjunctură.

Pentru lămurirea unor aspecte din teza palestiniană prezentăm scurte indicații cu privire la principiul autodeterminării și dreptul pe care acesta îl poate conferi unor populații situate pe un teritoriu supus unei suveranități considerate litigioase. Autodeterminarea, în esența sa și din perspectivă democratică, constituie o metodă pentru a asigura voința poporului de a se integra unei vieți democratice și nu un mijloc prin care se urmărește un scop politico-strategic contrar finalității generoase a principiilor. Aplicarea principiului autodeterminării urmărește un scop unitar, conform esenței și scopului său, și anume - de a fi pus în serviciul unei acțiuni de combatere a dominației și agresiunii, contrare sistemului păcii tutelat de ONU.

Profesorul Pomerance, de la Departamentul de Relații Internaționale al Universității din Ierusalim, analizează situația din pragul celui de-al doilea război mondial în care Germania nazistă, în temeiul principiului autodeterminării pe care l-a invocat, a obținut regiunea sudetă și a dezmembrat Cehoslovacia (Munchen, 1938), ceea ce a reprezentat un succes al "non-democrației" și o persecutare a minorităților. (M.Pomerance, Self-Determination Today: The Metamorphosis of an Ideal, în "Israel Law Review" vol.19, nr.3-4).

Concluzia ce se impune: principiul autodeterminării nu funcționează automat; trebuie să apere democrația în structura de stat și relațiile internaționale; să nu ducă la dezmembrarea unor state naționale, constituie pe teritorii ce le aparțin "ab initio", ca în cazul Israelului; să nu justifice agresiunea, să nu fie contrar păcii și să nu constituie, eventual, 6 bază pentru o nouă agresiune, îndeosebi atunci cînd precedentele indică o astfel de posibilitate.

Concepția lui Moșe, în lumina Torei, privitor la țara poporului evreu și la pace, cît și prevederile de drept internațional contemporan ar putea fi în conjunctura actuală în pericol de a fi încălcate de forțe contrare, bazate'pe interese subiective.

Soluția și rezolvarea dreaptă și legitimă a problemei în mod complet poate fi doar amînată, dar ea se va impune, credem, cu certitudine.

O ultimă problemă: privitor la formula "Teritorii contra pace". Formula pare inconsecventă din punct.de vedere al normelor de drept și al moralei internaționale, putînd avea cel mult un caracter publicistic pentru titluri în presă. într-adevăr, pacea este considerată prin Charta ONU și alte documente internaționale subsecvente o stare de drept obiectivă care nu poate fi condiționată de nimeni și de nimic. Orice intervenție militară trebuie să aibă girul Națiunilor Unite și este justificată numai prin restabilirea dreptului încălcat printr-o agresiune (cazul războiului din Golful Persic). Temeiul dreptului asupra unor eventuale teritorii se poate discuta și soluționa numai pe cale pașnică, prin tratative diplomatice.

Formularea mai sus arătată, pe care o contestăm, contrară dreptului, amenință cu ruperea stării de pace, deci constituie o amenințare de război, ceea ce este inadmisibil în cadrul organizării internaționale contemporane.

Pacea, astfel cum este ea definită de Tora, caracterizată prin neagresiune și cooperare între popoare, naționalități conlocuitoare și state limitrofe cu interese interferențe, a fost definită astfel în februarie 1992 de premierul israelian Yitzhak Shamir, în- fața delegaților Congresului Mondial Evreiesc întrunit la Ierusalim: "Nu am găsit încă un limbaj comun cu arabii, pentru care procesul de pace nu constituie decît un prilej de a slăbi statul evreu și nu de a coexista în pace cu el. Arabii sînt animați de aspirații teritoriale și nu au dorința de a trăi în pace cu noi, punînd capăt boicotului lor, încetînd finanțarea și sprijinirea organizațiilor teroriste, sfărîmînd ciclul violenței, dînd libertate evreilor din Siria și soluționînd problema refugiaților atît evrei, cît și arabi. Nu trebuie să ne lăsăm cuprinși de disperare și să renunțăm, ci este necesar să continuăm procesul de pace, care, nădăjduim noi, va duce la o mai bună înțelegere între Israel și arabi și la o cooperare regională".

în acest cadru, al colaborării și păcii pe teritoriul vechiului stat evreu renăscut, în cadrul prevederilor Torei, mereu actuală, trebuie gîndită și înțeleasă linia politică a delegației israeliene la recenta Conferință de la Washington în privința așezărilor evreiești pe teritoriu, în fața delegațiilor arabe: siriană, libaneză, iordaniană și palestiniană.

Conform prevederilor dreptului internațional contemporan, negocierile de la Washington trebuie să fie libere, între părțile direct angajate în convorbiri, pentru găsirea și adoptarea unor soluții care să promoveze și să garanteze pacea în zona Orientului Apropiat. Intervenția Administrației americane prin Departamentul de Stat, prin presiuni financiare asupra Israelului în vederea impunerii unei concilieri în orice condiții, este criticată și combătută în Senatul Statelor Unite chiar de reprezentanți ai Partidului Republican, partid la putere la Casa Albă: "impunerea de condiții Israelului atinge suveranitatea acestui stat și este foarte apropiată de amestecul în afacerile interne ale unei națiuni". Aceste elemente dovedesc că linia politică a Departamentului de Stat exprimă oportunitatea și politica de conjunctură a Administrației și nu politica tradițională americană, a cărei expresie și stabilitate este în competența Senatului Statelor Unite, singurul care are dreptul și, totodată, obligația să coordoneze pe largi perspective ce depășesc mandatul unei administrații, politica americană în lume.

Fondul problemei teritoriilor este clasic, de peste trei milenii, numai forma de realizare și consolidare are caracter actual, fiind folosite în acest scop căi diplomatice concretizate în conferințe internaționale, ca cea prezentă, de la Washington. Recunoașterea internațională contemporană se va obține direct sau pe etape, dar ea se anunță sigură, pe direcțiile sale principale.

în spațiul Statului Israel, evrei, arabi, cît și alte naționalități au cadrul și condițiile egale și morale ale unei conviețuiri prin colaborare și pace. Situația prosperă a populației ce, formează minoritatea arabă de cetățenie israeliană din cadrul Statului Israel demonstrează pe deplin cele arătate.

Relațiile de perspectivă cu caracter interstatal între Israel și statele arabe se pot întemeia exclusiv pe un drept al păcii și colaborării internaționale. Cazul Tratatului dintre Israel și Egipt din 1979 reprezintă o dovadă concretă în acest domeniu.

în esență, totul se rezutnă la drepturile popoarelor evreu și arab - tot în egală măsură - de a-și rezolva singure, prin tratative, problemele principale care să asigure pentru amîndouă aceste popoare dreptul la viață și la prosperitate, rezultat al unei colaborări rodnice de durată. Aceasta constituie o problemă de viață, dar, totodată, o problemă de demnitate și etică în viața internațională de care interesele geopolitice ale mărilor centre de forță în lume trebuie să țină seama, pentru a putea fi asigurate coordonatele unei păci durabile, bazate pe dezideratele permanente ale umanității.

Declarația de independență a statului Israel

"Poporul evreu s-a format în Eretz Israel, în care și-a plămădit ființa-i spirituală, religioasă și politică, în care și-a trăit o viață statală independentă, în care a realizat valori culturale naționale și universale, și a dăruit întregii lumi Biblia nemuritoare. După ce a fost izgonit cu forța din țara sa, poporul i-a rămas credincios în toate țările împrăștierii (diaspora - n.red.) și n-a încetat să se roage și să spere, că se va reîntoarce în țara sa, unde să-și reînnoiască libertatea-i politică. Datorită acestei legături istorice și tradiționale, fiecare generație de evrei a năzuit să se reîntoarcă și să se reînrădăcineze în patria-i antică; și în ultimile generații s-au reîntors în țara lor masse, pionieri, ilegali și apărători (mase de emigranți din diverse țări, intrați ilegal în țară; "haluțimii" - "pionieri", de regulă din Rusia și România, care la sfîrșitul secolului al XIX-lea au venit să reconstruiască țara; emigranți intrați ilegal în țară în perioada celui de-al II-lea război mondial, deoarece puterea imperială engleză limita cota de imigrare; - n.red.) care au înflorit pustiuri, au reînnoit limba lor ebraică, au ridicat sate și orașe, au format o așezare în continuă dezvoltare, care e stăpînă pe economia sa și își are cultura sa proprie, tinde spre pace și își apără existența, aduce binecuvîntarea progresului tuturor locuitorilor țării și rîvnește spre independență statală. La chemarea vizionarului statului evreu, Theodor Herzl, s-a întrunit în anul 5657 (1897) Congresul Sionist, care a declarat dreptul poporului evreu la renașterea lui națională, în țara sa. Acest drept a fost recunoscut prin Declarația Balfour, din 2 noiembrie 1917 și confirmat prin Mandat al Ligii Națiunilor, care a acordat recunoaștere internațională legăturii istorice dintre poporul evreu și Eretz Israel și dreptul poporului evreu de a-și reface căminul său național. Holocaustul care s-a abătut asupra poporului evreu în ultima vreme, în care au fost măcelăriți în Europa milioane de evrei, a demonstrat din nou, în mod vădit, necesitatea rezolvării problemei poporului evreu lipsit de patrie și de independență, prin restaurarea statului evreu în Eretz Israel, care să deschidă larg porțile patriei pentru fiecare evreu și să acorde poporului evreu statut de neam egal în drepturi în familia națiunilor. Supraviețuitorii groaznicului măcel nazist și evreii din alte țări n-au încetat a intra ilegal în Eretz Israel, în pofida tuturor greutăților, obstacolelor și pericolului și n-au încetat a revendica dreptul lor la o viață onorabilă, libertate și posibilitatea de a munci cinstit în patria neamului lor. Populația evreiască a țării a contribuit din plin la lupta popoarelor doritoare de pace și libertate, împotriva forțelor răului nazist, în timpul celui de al doilea război mondial, și prin sîngele soldaților săi, și prin

31 efortul de război și-a dobîndit dreptul de a se număra printre popoarele care au inițiat Organizația Națiunilor Unite. La 29 noiembrie 1947, a hotărît Adunarea Națiunilor Unite înființarea unui stat evreu în Eretz Israel; adunarea a cerut locuitorilor din Eretz Israel să ia ei înșiși toate măsurile pentru executarea hotărîrii. Această recunoaștere din partea Națiunilor Unite, a dreptului poporului evreu de a-și face o patrie este inamovibilă. Acesta este dreptul natural al poporului evreu de a fi la fel cu toate popoarele, suveran în țara sa independentă. De aceea ne-am adunat noi, membrii Consiliului Poporului, reprezentanții populației ebraice și ai mișcării sioniste, în ziua cînd Mandatul britanic ia sfîrșit și în puterea dreptului nostru natural și istoric, pe baza hotărîrii Adunării Națiunilor Unite, declarăm prin prezenta instaurarea unui stat de drept în Eretz Israel, recte Statul Israel. Noi stabilim ca începînd cu momentul încetării mandatului britanic, azi, în noaptea de sîmbătă 5 Yiar 5708, ’1 5 mai 1 948, și pînă la instaurarea autorităților alese de Stat, în conformitate cu legea care va fi fixată de către adunarea constituantă, care va fi aleasă cel mai tîrziu pînă la 1 octombrie 1948, - Consiliul popular va acționa în calitate de consiliu provizoriu de stat, iar instituția sa executivă - conducerea poporului - va forma guvernul provizoriu al statului evreu, care va purta numele Israel. Statul Israel va fi deschis pentru imigrația evreiască și adunarea împrăștierilor; se va sîrgui să dezvolte țara spre binele tuturor locuitorilor ei; se va întemeia pe bazele libertății, dreptății și păcii, în lumina viziunilor profeților Israelului; va acorda egalitate socială și politică deplină tuturor cetățenilor săi, indiferent de religie, rasă sau s,ex; va asigura libertatea religiei, conștiinței, limbii, educației și culturii; va păzi locurile sfinte tuturor religiilor; va fi credincioasă principiilor Chartei Națiunilor Unite. Statul Israel va fi dispus'să coopereze cu instituțiile și reprezentanții Națiunilor Unite în ce privește realizarea hotărîrii Adunării din 29 noiembrie 1947 și va acționa la întemeierea unității economice integrale pentru Eretz Israel. Ne adresăm Națiunilor Unite să dea o mînă de ajutor poporului evreu la clădirea Statului său, și să primească Statul Israel în.familia popoarelor. Ne adresăm - deși sîntem sîngeros atacați de luni de zile - fiilor poporului arab, locuitori ai Statului Israel, să păstreze liniștea și să-și aducă aportul lor la clădirea statului, pe baza unei cetățenii depline și egale și pe baza unei reprezentanțe potrivite în toate instituțiile sale temporare sau definitive. Noi întindem o mînă de pace și bună vecinătate tuturor țărilor vecine și popoarelor lor și ne adresăm lor pentru cooperare și ajutor reciproc cu poporul evreu, suveran în țara sa. Statul Israel e dispus să aducă aportul său la efortul comun pentru progresul întregului Orient Apropiat. Ne adresăm poporului evreu din toate împrăștierile lui Să se unească în jurul populației de aici, prin alia (repatriere - n.red.) și clădire (reconstrucția țării - n.red.) și să-l susțină **32**

CD ’jxnfr’ nana *iw* nixaxj/n

'o am maia oinmxao oiaixo *bv* IT man .nu'pnn ”TT T:“ TV TT-”/ .Cjio’ab) oypso[1]? nour? aa’x ioanp ox a’po[1]? nin’ ay baa oi’ob nio’o ayo biy o’yapo ioiat ’HIT

.onia’nn ioanaa iaxy oiwna ipiv ,ayi

★

***o p’xa ,ayo oyyia ’nan iax ,1103303 70’2'?**

oxnaao aro ora ,n’ai’xo oviaooi ’novo aim’

- - - .Z.._T;.S..T

***oi o’yapo laoiai qpioai ,bxniy’-rnx *by* ’P’nao *nixao oiaixo onxv oobno Tio’ bon o’nipo’o**

T:- T v v -5 - T : - ; • . • onio’ nana oppo *by* oxia a’rnos nx oin .bxnir nana x’o ,bxniz?’-

--- ••: T T ” T - - •

rn.xa nix ,nb’bo ,ox7apo ai’p yjnp booty a’yaip iax nai?o> nyi 1948 ’xpa 15 ,n²’»o n’’xa n ,oatp ni’[1]? axooa ,arian *bw* o’nnooi a’nnaao oiiiobwn .onnaan 0331050 oș’pșo nyby sap’oțy apin'? ayo oxyia byao - 1948 ngippixy 1-5 nnix’ xb ibipp ynrao npiai ,0’351 oana oxyiaa O’TIO’O aman o’aato obrcaan nx ma’ ,a»a .bxnțr awa xnp’o nțyx 'la’pbi Onio’ a’’[1]?»'? anina xan ^xniz?’ 03’75 n’acho 'P oaie[1]? rnxa mop *by* iipwo joi’i[1]?! ai^ai piața ,01-pnn oiiib’ *by* OOOBHB xap li’iai p’w a’’j?p s'jxnizr ’X’a? *by* ajiin nix'? ill .m bTnn ’ba mn-ir» hâb n>" ww»

ypnn *by* naos oisiipn oiapșa ’poza ox avan a’X’aa «x .oixaxvn o^na oa’oa[1]?

.oixpxyn o>’?5 *by* x*?on (ooppn) noian .ni xtzziaa nans iiy x’aa xan yiawa TT* •TT“ “T”

"nixaxyn nb’aa" naia

T - T - • :

imai naxiv aa ,’7in’n oya op ^xnizz’-rnxa -pjy) ni’opip ’’n ’n aa ,0’3’7551 o’pin ,o’annn -y?ai a’pix[1]? oiano ’paa nr aa ^’oa'pap (nix ?nxan o’napn-nap ox

i*?ia a'jiy'? irnini ,o”tthax a[1]? npiy ,yinja nisa isnxp ayn n^inw nnx[1]? aipnpi nbpnp ‘jnn x[1]?? ,1’nita nixnx ^aa a’liax .o’anaa iom’n ox aaioa win[1]?!

ixnx[1]? aiu?[1]?

. . - ₜ ; - - s T

0’710’0 mon ,oj ’nnioai ’nioo’o n$p. 7iop oininai :op’oyp apn'piaa inx’o[1]?! awi nil 'Pa aP’asa ^’xi'ym ,o’iiaoa oxnx[1]? law o’ainnxo ,0’nayp apaiy l’np ,(ni»yw) oiatp? in’nao 0’3’ini tr’pwn n'yioi 'yni

aw” iB’poi ,0’nyi o’nșa iaa x’aa ,iaxy *by* ppi oi[1]?!? nții» ,ioianoi ipazp *by* -axy[1]? was xwiai rnxp ’aiyio 'pa'? oarprf opna .o’oa'pap oix

‘pipb ,’ii’xn oniaipo naana (i8"(.Ti"ann 03^3

Declarația de independență a statului Israel (fragment)

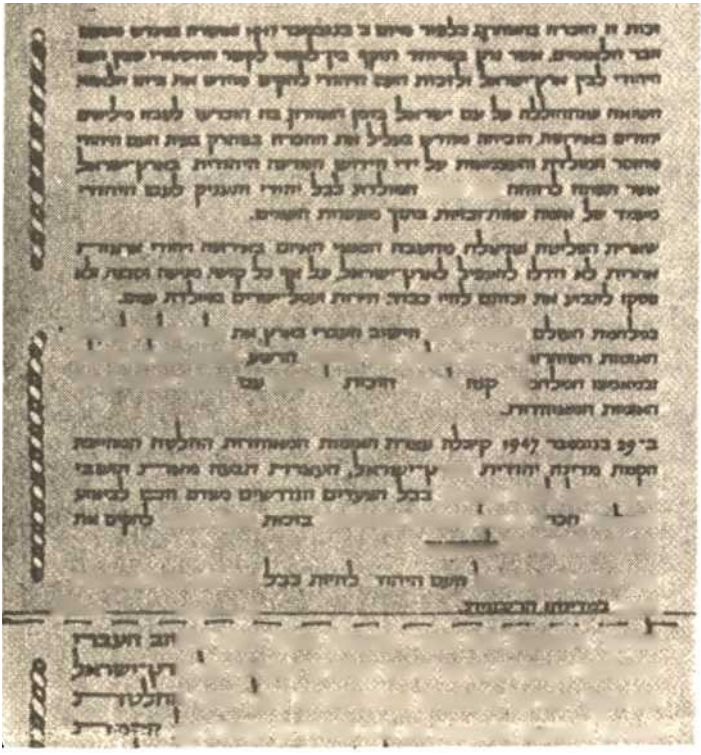

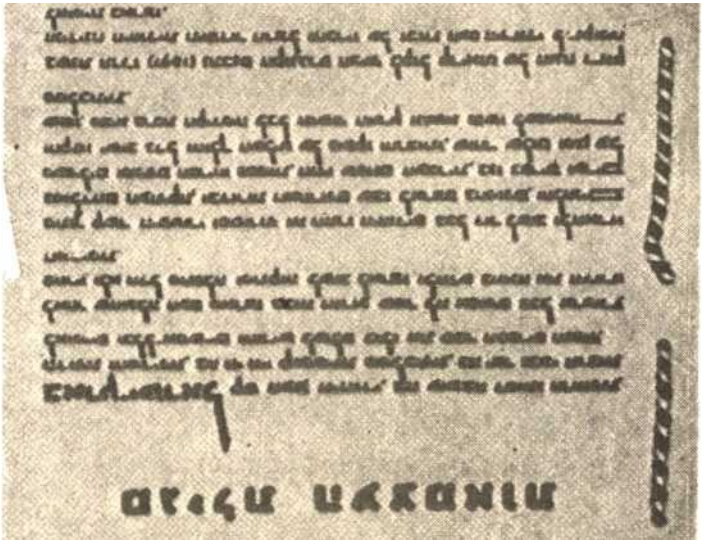

în marea luptă pentru realizarea năzuinței generațiilor spre mîntuirea Israelului. Punîndu-și siguranța în Pavăza Israelului (Ocrotiți de statul Israel - n.redj, noi depunem semnăturile noastre ca mărturie pe această declarație, în sesiunea Consiliului Provizoriu de Stat, pe pămîntul Patriei, în orașul Tel-Aviv, astăzi, ajun de Șabat, 5 Yier 5708, 14 mai 1948".

Dreptul istoric ai poporului evreu asupra Țării Sfinte

Deși poporul, evreu este singurul dintre popoarele lumii contemporane care deține un "Act de Proprietate" asupra teritoriului Țării Sfinte - Biblia - unii îi mai contestă încă dreptul la existență într-o țară proprie.

Juristul român G.G. Florescu susține cu argumente indubitabile acest drept, în cele ce urmează:

Conform prescripțiilor biblice, în urmă cu aproximativ patru milenii. Dumnezeu a dat Țara Canaanului, în mod reiterat, întîi lui Avraham, celorlalți patriarhi, apoi tui Moise și loșua, delimitînd și teritoriul țării. Acțiunea, inițiată de Moise și condusă de loșua, a fost continuată în mod pozitiv pînă la constituirea regatului sub Șaul, cu capitala la Ierusalim sub David, și a construirii Templului în timpul lui Solomon.

Ocuparea teritoriului Canaanului și constituirea statului evreu s-au întemeiat pe un fond de legitimitate și un temei legal, în sinteză, pe un sistem de principii și norme, cu rădăcini în Cartea Sfîntă:

a) titularul dreptului asupra teritoriului este însuși Dumnezeu, care l-a atribuit direct poporului evreu, în cadrul "legămîntului" intervenit cu acesta;

b) canaanienii au ocupat această țară prin forță și fără drept de la alte populații așezate anterior, și au introdus pe zeii Baal și Astrateea, sîngeroși și imorali;

c) teritoriul, ocupat ilegal și prin violență de canaanieni, trebuie restituit, revenind implicit titularului dreptului, adică lui Dumnezeu, care poate dispune de el;

d) A vraham a preluat darul lui Dumnezeu, teritoriul Canaanului - forma! și simbolic - iar posesia efectivă și continuă a fost făcută într-o a doua etapă inițiată de Moise și pornită de loșua, fiind astfel unite forța spirituală cu forța materială efectivă;

e) Moise a înfăptuit esența sintezei între drept și realizarea lui prin acțiunea poporului evreu;

f) cucerirea nu poate crea dreptul: în speță, ocuparea Canaanului s-a realizat în temeiul dreptului divin, în sensul că teritoriul în cauză, care

35 *desigur a trecut în decursul timpului prin mai multe mîini, mai multe ocupații, trece în mîna titularilor de drept, prin voința lui Dumnezeu, Supremul Judecător;*

g) acțiunea inițiată de Moise are, în consecință, caracterul de revendicare a unui teritoriu - Canaanul - asupra căruia are calitatea de titular poporul evreu, prin voința divină;

h) populațiile venite în general prin emigrări, uneori cu violența cuceritorilor, sînt numai niște deținători fără titlu ai teritoriului;

i) în consecință, nici o ocupație ulterioară a unor forțe străine nu poate fi nici legitimă, nici legală, ci numai arbitrară și temporară prin natura sa, pînă la revenirea stării de drept, prin unirea voinței lui Dumnezeu cu voința poporului.

fn afara temeiului de drept divin mai sus arătat, desigur că legitimitatea și legalitatea ocupării unui teritoriu pe o perioadă de mai multe ori milenară își găsește justificarea atît în sistemul antic a! dreptului ginților, cît și în sistemul dreptului internațional modern.

Făcînd o paralelă între situația geopolitică a României și cea a Israelului, juristul român G.G. Florescu evidențiază unele

similitudini demne de luat în seamă. "Israelul și România prezintă trăsături comune în ce privește consecințele de risc determinate de poziția lor geopolitică. Israelul s-a găsit la interferarea expansiunii imperiale a trei mari puteri: Egiptul, Asiro-BabHonia și Hitiția, continuată cu supremația Romei. România era situată ia confluența de interese a trei imperii: Austria, Rusia și Turcia și, în funcție de raportul de forțe dintre acestea, a avut teritorii ocupate și anexate. Dar, în lumina raportului de forțe dintre marile puteri. Israelul și România marchează și în prezent aspecte comune în ce privește dreptul asupra unor teritorii ce ie-au fost desprinse și anexate. Din Israelul antic ■ care a supraviețuit faptic fiind locuit fără întrerupere de populație evreiască autohtonă - au fost desprinse unele teritorii, printr- o hotărîre arbitrară și o confirmare internațională formată (Hotărîrea O.N.U. - 1948). România, din aceleași cauze, a pierdut teritorii - o parte a Transilvaniei, recuperată ulterior. Basarabia, Bucovina și Herța - situație confirmată, de asemenea, formal, printr-un act internațional (Tratatul de pace de la Paris - 1947).

Israelul, în urma unor războaie în care nu el a fost agresorul (1949, 1967, 1975), a reușit să recupereze o parte din teritoriile de care a fost

 deposedat și asupra cărora are legitimitate istorică și politică, dar a căror legalițate din punct de vedere formal este subordonată de încheierea unui act internațional confirmativ. De aici - deschiderea unor negocieri în perspectiva unor interese contradictorii.

România, într-o stare similară de drept privind teritoriile desprinse (Basarabia, Bucovina, Herța), este în faza prealabilă deschiderii unor eventuale negocieri.

Pînă la sfîrșit, totul se rezumă la dreptul popoarelor evreu și român asupra unor teritorii care le aparțin dintr-o epocă ancestrală.

Apreciem că rezolvarea principială a acestor situații constituie o problemă de demnitate și etică în viața internațională, de care interesele geopolitica ale marilor centre de forță din lume trebuie să țină seama, pentru a putea fi asigurate coordonatele unei păci durabile, bazate pe deziderateIe permanente ale umanității".

Argumentele desprinse din istorie îndeplinesc astăzi funcția unui instrument puternic în lupta pentru apărarea independenței, pentru o viață suverană, pentru raporturi bazate pe egalitate și dreptate între popoare.

Majoritatea popoarelor lumii contemporane au apelat intens la istorie ca argument pentru susținerea dreptului la existență și

afirmare.

Motto:
"Le peuple Juif n’est pas settlement considerable par son antiquite, mais il est encore singulier en sa duree, qui a toujours continue depuis son origine jusque maintenent... 1'histoire des Juifs enferme dans sa duree celle de toutes nos histoires."

Pascal

(Pensees XIV)

["Poporul evreu merită considerație nu numai pentru vechimea lui, ci și pentru că este singurul care și-a menținut existența de la începuturi și pînă azi... istoria evreilor cuprinde prin durata ei istoria noastră, a,tuturor."

Pascal (Reflecții XIV)]

INTRODUCERE IN STUDIUL ISTORIEI UNIVERSALE A POPORULUI EVREU

"Așa cum orbul care nu are pe nimeni să-i arate drumul se lovește și se rănește pe sine și îi rănește și pe alții fără încetare fiind lipsit de vedere, tot așa, , în ceea ce privește adversitățile dintre oameni, fiecare, pe măsura ignoranței sale, își pricinuiește lui însuși și altora rele care apasă greu asupra indivizilor din neamul omenesc. Dacă ar stăpîni știința, care este pentru ființa umană ceea ce este facultatea de a vedea pentru ochi, oamenii ar fi împiedicați să-și facă rău lor înșiși și altora, căci cunoașterea adevărului face să înceteze dușmănia și ura și îi împiedică să-și facă rău unii altora ..."

Moșe Ben Maimon-Maimonide

[Călăuza șovăielnicilor, pag. 303]

CADRUL GEOGRAFIC

Israelul este situat pe coasta de răsărit a Mării Mediterane, la extremitatea vestică a Asiei.

Israelul este în cea mai mare parte un platou ce face parte din configurația generală a Asiei de Vest. Relieful se caracterizează prin varietate. Munții sînt de înălțime mijlocie, cuprinzînd toată gama de altitudini între 600 și 1 200 m.

, în nordul Samarei se află două masive muntoase: Karmel și Ghilboa. Trei lanțuri de munți brăzdează podișul Iudeei: munții Ierusalimului (895 m), munții Beniamin (1 011 m) și munții Hermon (1 027 m).

Munții din Neghev sînt cei mai înalți din Israel și ating înălțimea de 1 200 m. Galileea de Nord este înconjurată de munți. Spre apus, acești munți ajung pînă la Marea Mediterană. Galileea, cu munții săi înalți și împăduriți, cu văile sale, cu peisajele sale fermecătoare avînd ca decor perspectiva munților Libanon șj Hermon cu vîrfurile acoperite de zăpadă, constituie pentru Israel o adevărată Elveție. Dealurile însoțesc peste tot, în Israel, masivele muntoase pe care le mărginesc, făcînd tranziția spre cîmpie.

Israelul are puține regiuni>de cîmpie: una pe litoral, alta de-a lungul Iordanului, apoi Emek Iesreel.

Clima Israelului este caldă și mai mult uscată. Israelul nu cunoaște decît două anotimpuri: o vară caldă, fără ploaie, și o iarnă răcoroasă cu abundență de precipitații. Iarna temperatura nu scade sub zero grade, înghețul este un fenomen rar întîlnit numai în regiunile muntoase din sudul țării.

Apele Israelului fac parte din două bazine diferite: bazinul Mării Mediterane și bazinul Mării Moarte.

Marea Mediterană udă coasta Israelului pe o distanță de peste 200 km. Este o importantă cale navigabilă legînd Israelul de restul lumii. Marea Mediterană reprezintă calea cea mai accesibilă pentru schimburile comerciale internaționale.

Marea Moartă (Iam Hamelah) ocupă partea cea mai joasă a depresiunii Iordanului. Are lungimea de 18 km și lățimea de 5 km. Suprafața apei se află la 392 m sub nivelul oceanului planetar, fiind astfel locul cu cea mai joasă altitudine de pe glob. Datorită evaporației puternice în condițiile climatului arid, salinitatea Mării Moarte este foarte ridicată. Sărurile de potasiu și alte săruri se valorifică. Pe malul sudic al Mării

Moarte, pe o distanță de 11 km, se întinde un deal înalt de 180 m format din sare. Este dealul Sodomei. Aici trebuie să căutăm originea povestirii biblice, care relatează că soția lui Lot a fost prefăcută în stîncă de sare, drept pedeapsă pentru curiozitatea ei.

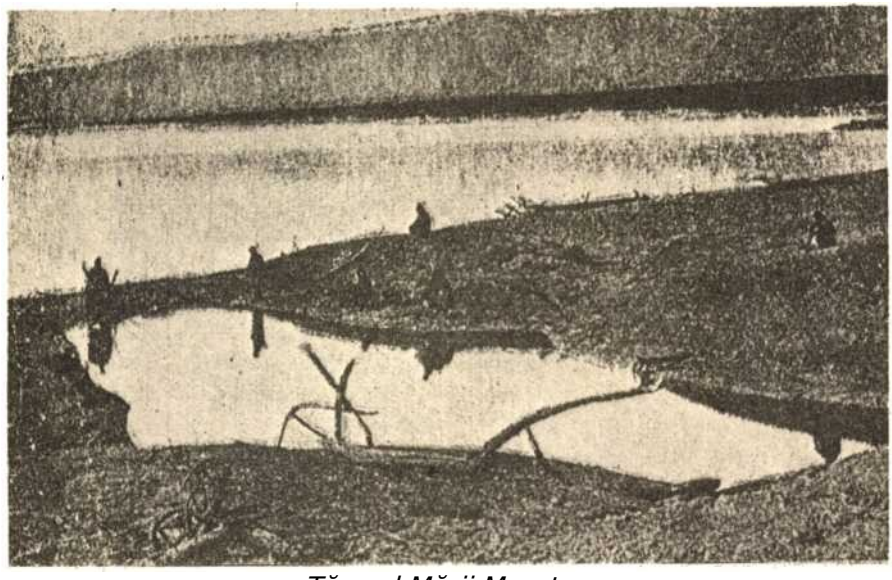

Țărmul Mării Moarte

Iordanul Harden) este cel mai important rîu al Israelului. Izvorăște de la poalele muntelui Hermon, traversează lacul Tiberiada și depresiunea tectonică Ghor și se varsă în Marea Moartă. Are o lungime de 252 km. Venind din nord, unde ploile sînt mai dese, Iordanul are debit mare de apă.

Lacul Tiberiada, străbătut de cursul superior al Iordanului, are o suprafață de 170,7 km.p. și se află într-o albie înconjurată de dealurile Galileei. Lacul e numit în "Cartea Macabeilor" Ginossar, iar în Talmud poartă numele de Kineret și Genezareth, în diferite epoci din istoria Israelului. Lacul e foarte bogat în pește. Apa adusă de Iordan și de izvoarele proprii ale locului fiind dulce, alimentează întreaga regiune. Un rol important pentru agricultură îl are rouă dimineților israeliene. Astăzi, toate sursele de apă dulce ale Israelului sînt integrate într-un sistem național.

DENUMIRI, IN DECURSUL ISTORIEI, ALE STATULUI SI POPORULUI EVREU

a

în epoca preisraelită, care precede închegarea statului evreu, țara este menționată cu numiri diferite. Astfel, în inscripțiile egiptene și asiro- babiloneene ținutul apare cu nume care amintesc de diferite popoare ce locuiau în această regiune. Așa, de pildă, pe monumentele egiptene găsim denumirea Haru, probabil după horiți, locuitori de care amintește și Biblia. Sumerienii denumeau Israelul și Siria "Kur-Martu-Ki", adică "Țara Soarelui Apune". Numele Canaan, întîlnit în Biblie, desemnînd perioada preisraelită, derivă din egipteanul Kainaki, ce apare în inscripțiile egiptene.

Odată cu cucerirea Țării Sfinte de către loșua Ben Nun, în 1 400 î.e.a., țara capătă denumirea de Ereț Israel, nume care rămîne definitiv menținut în timpul domniei regilor David și Solomon și care trece în istoria universală. în timpul Hașmoneilor țara a căpătat denumirea de ludeea (lehuda).

Numele de Palestina a fost folosit pentru prima dată de istoricul grec Herodot pentru a desemna teritoriul dintre Marea Mediterană și Deșertul Sirian. Acest nume derivă din numele unei populații de origine semită așezată în această zonă - filistenii (peliștim). După anul 138 țara este denumită de către romani Palestina, cu tendință antievreiască, pentru a desemna că regiunea a fost cîndva locuită de către filisteni. în scrierile talmudice Israelul este denumit "Ereț" ("Țară").

Gaonii (conducătorii spirituali ai evreilor din Babilon, sec.VI-XII) au denumit patria străbună Țara Sfîntă (Ereț Hakadoș). în rugăciuni Țara Făgăduinței capătă denumirile: "Țară strămoșească", "Țara părinților" (Ereț Avot), "Țară de dor", "Țară dorită" (Ereț Hemda).

După proclamarea statului evreilor, în 1948, țara a căpătat denumirea de Medinat Israel, delimitînd astfel statul de patria istorică a poporului evreu.

Așezat între Egipt și Babilon - cele două mari centre de civilizație antică - ținutul Canaanului și-a creat o structură statală diferită. Astfel, în timp ce Babilonul și Egiptul erau constituite în regate sau imperii, ținutul Canaanului era structurat în orașe-state. Regatele în antichitate erau formate fie din reunirea unor orașe-state, fie din reunirea unor uniuni de triburi. Unele regate se transformă prin cuceriri în imperii (de pildă. Imperiul Persan, Babilonean). Regiunea geografică care avea ca centru

Canaanul era constituită din principate mici, din orașe-state cu populație atît stabilă, cît și nomadă. Aceste principate erau conduse de regi. în momentul cuceririi Canaanului de către triburile Israelite sub conducerea lui loșua Ben Nun, pe teritorul Canaanului erau 31 de state-orașe conduse de 31 de regi. Aceste principate constituite din orașe-state nu numai că nu erau unite între ele, ci dimpotrivă, se războiau mereu. Din această cauză regiunea era predestinată să cadă sub stăpînirea statelor puternice care își întinseseră expansiunea de la Eufrat pînă la Nil. Nu bogăția solului sau subsolului, care nu a fost niciodată mare, au atras marile imperii din Orient asupra Israelului, ci faptul că poziția geografică a țării - o fîșie de pămînt la încrucișarea drumurilor între Europa, Asia și Africa, punte între Marea Mediterană, Marea Roșie și Oceanul Indian - a fost un factor hotărîtor pentru evenimentele care s-au petrecut pe aceste ținuturi de-a lungul istoriei. în afară de Golful Persic, singura ieșire mai apropiată la mare a Babilonului era coasta de sud-est a Asiei, udată de Marea Mediterană. Din această cauză litoralul Israelului și Feniciei era zona pe care doreau s-o cucerească marile imperii ale antichității. Nevoia unei ieșiri la mare a determinat pe regii Asiriei și Babilonului să spună, ca mai tîrziu Petru cel Mare, împăratul rus: "Noi căutăm apă, nu uscat".

într-adevăr, la mijlocul secolului al XVIII-lea î.e.a., regele Babilonului, Hammurabi, cucerește Israelul locuit atunci de ammoniți, un popor semit, și ajunge la Marea Mediterană. Coasta de răsărit a Mediteranei a fost întotdeauna rîvnită de marile puteri din cele mai vechi timpuri pînă în zilele noastre, deoarece cine deținea această fîșie de pămînt ocupa o poziție strategică de prim rang ce-i asigura o expansiune economică și influențe politice de o deosebită importanță. Israelul, așezat la răscrucea drumurilor care leagă trei continente: Asia, Africa și Europa, a servit ca loc de interferență între diverse culturi și civilizații, dar a constituit și ținta marilor cuceritori babiloneeni, egipteni, asirieni, perși, greco-macedoneni, romani. Lupta dintre puteri pentru ocuparea acestui ținut a adus mari prejudicii locuitorilor și nu o dată au fost obligați să-și ia toiagul și să-și caute refugiul pe meleaguri străine.

FOLOSIREA TERMENILOR: "EVREU", "ISRAELIT", "IUDEU"

în decursul istoriei sale multimilenare poporul evreu și fiecare membru în parte au fost desemnați cu unul din termenii:

EVREU

ISRAELIT

IUDEU

Termenul "evreu" (în ebraică "ivri") îl întîlnim pentru prima oară în Vechiul Testament, în Cartea Genezei.

Primul patriarh al poporului evreu este desemnat cu numele de Avram Ha-Ivri ("Avram evreul") (Geneza, XIV, 13). Acest nume a fost atribuit lui Avraham de către locuitorii din Țara Canaan ("ever" însemnînd "de dinpolo"). Avraham a emigrat din Mesopotamia și a venit în Canaan "de dincolo" de fluviul Eufrat. Acest nume s-a atribuit descendenților lui Avraham precum și limbii ebraice (ivrit). Această explicație a termenului "evreu" ("ivri") este întregită de comentariile din Midraș: Kol Ha-Olam Kulo Mei-Eiver Ehad Ve Hu Mei-Eiver Ehad - "Toată lumea (idolatră) de o parte, iar el (Avraham) de cealaltă parte". Cu alte cuvinte, chiar dacă toată lumea, întotdeauna, pe pămînt va adopta credința politeistă, Avraham se va situa întotdeauna pe poziția religiei monoteiste.

Termenul "Israel" provine de la cel de al lll-lea patriarh, laakov, numit și Israel. Întîlnim cuvîntul "Israel" în Cartea Genezei: "Vaiomer Lo Elohim Șimha laakov Lo Ikre Șimha Od Ki Im Israel Ihie Șimha Vaikra Et Șmo Israel" - "Și-i zise: De acum nu te vei mai chema laakov, ci Israel va fi numele tău" (Facerea, XXXV, 11). Fiii lui laakov (Bnei Israel) și familiile lor au format 12 triburi, care au constituit nucleul poporului evreu. De aici derivă și denumirea colectivă Zera Israel - Semința lui Israel sau Beit- Israel - "Casa lui Israel”. De asemenea, și numele istoric al țării, Ereț Israel - "Țara Israel", are aceeași origine.

Termenul "iudeu" provine de la numele celui de al IV-lea fiu al lui laakov, lehuda, nume atribuit și descendenților din tribul cu același nume. După încetarea din viață a regelui Solomon (930î.e.a.) Israelul s-a scindat în două regate: lehuda și Israel.

în nord, zece triburi au constituit regatul Israel cu capitala la Șhem, apoi la Șomron. în anul 722 î.e.a. regatul Israel a fost cucerit și distrus de asirieni. Populația a fost deportată și ulterior a dispărut.

în sud, triburile lehuda și Beniamin au constituit regatul

45 capitala la'Ierusalim. Locuitorii acestui regat purtau și numele iehudim - "iudei", nume ce i-a însoțit pe evrei mai tîrziu, în exilul babilonean. în "Cartea Esterei", unul din personajele principale, Mordehai, apare și cu numele Iehudi (Iudeul). După reîntoarcerea evreilor din exilul babilonean statul capătă denumirea de Iehuda, iar locuitorii sînt numiți, "iudei" (iehudim).

în 1948 a fost proclamat Statul Israel, iar locuitorii statului modern sînt desemnați prin termenul "israelieni".

LIMBA EBRAICA ȘI MANUSCRISELE DE LA MAREA MOARTĂ

Ebraica (ivrit) face parte din familia limbilor semito-hamitice. Ea a luat naștere în timpul patriarhilor pe pământul Țării Sfinte. Cel mai vechi document literar este Cîntecul Devorei din Cartea Judecătorilor (operă redactată anterior anului 1 000 î.e.a.). Dintre documentele străvechi cu valoare de adevărate monumente istorice fac parte și Manuscrisele de la Marea Moartă, descoperite în anul 1947. Ele cuprind texte din Vechiul Testament, Cartea Psalmilor, Cartea Profetului Isaiahu, comentarii la Cartea Profetului Habacuc, texte liturgice și juridice. Printre documente se află și o scrisoare autentică, pe papirus, a lui Bar Kohba. Manuscrisele confirmă că Tora s-a transmis fără nici o modificare de la elaborarea ei.

în evoluția ei limba ebraică cunoaște mai multe etape: biblică, mișnaică, neoebraică și ebraică modernă (ivrit).

Ebraica biblică (secolele X - II î.e.a.) avea un vocabular de circa 5 500 de cuvinte. Este limba în care a fost scris Vechiul Testament .

Ebraica mișnaică datează din secolul al doilea e.a., cînd s-a întocmit lucrarea cunoscută sub numele de Mișna. Această etapă se caracterizează prin introducerea în limba ebraică a unor împrumuturi din arameică, greacă, latină.

Neoebraica s-a născut în secolul al XVIII-lea, sub influența filozofiei luminilor, în vederea redactării unor opere cu caracter laic.

în toată perioada exilului (70 - 1948) evreii au continuat să scrie și să citească în ebraică, dar ea a încetat să mai constituie un mijloc curent de comunicare cotidiană. •

Ebraica modernă (ivrit) a apărut la sfîrșitul secolului trecut. Părintele ei a fost Elizer Ben Yehuda (1858-1920). El s-a stabilit în

Israel și și-a consacrat întreaga capacitate creatoare reînvierii limbii ebraice. Elizer era ferm convins că limba ebraică vie, vorbită de popor în propria sa

♦*X* **•ţJV’WS JnWV'Vt ’n'-'V-'l**

. w AIVO UMAI mn Ai ***w*** Tjiyn Vj

•ţjun •QVU" *nn wt> -nrw

u ns*

ţWM*n Mflfl A*W5 TJttX

ÍM

yn VXxp w •JJAHWtt

•1A3. *ţy*’ʳv>xv* TP5*

ptf'

tjwn 4,3 ţjvm'n Vi ra i»A wnţ» p

<pam jyw w« rnnta 4».* ***w*** a

kttOttV’ *wa wX *A»W ’Avi V VJU

Ani*' Wipro yi^WA *tMu •AWB **51

A*.A*V5> îW* y«Ui w. *xi X>*A Xr

»• n Atit wns7x X M’Xit rjyryi y<ţ’D'TM Dv^IK

HV’D'iyi

X TVMţriJVXI Tt'iWrt lE^iy ^-aU’.vwa 4J •ftnwvii

TJW 113^ yiijsij ^?in y 4*s mm *vu *-4Mrt vm a»?

v*1 Vnrn TIMÎU X

XMS-W* Jrwn AII 11 n*xi 4^*0 A'ni'n pV'X ‘nu*

s

•ţmxtt Vo vnp” ŢjnwtţSî ATX WXW 4

A JUMlH in'Wi 11V 4^4 Aplj AlV*rt

AHx Kixjt,5h* Y A* 4i*Hnu‘«n iţn iiam X

•tp< y»>Tri WWV ih*ca wu»* |.

IV'AJA A^t iv n^nni DMV •€»?» j \

•'W5L *QTpft3 ‘lito 5 V M JLltW AJ» mi bxip VI

->

ViA^'N’mt irpAi ym .ţ'nyn^’^” yn

Ş

ASAA» ţ-y vV ^'wn HpV ’Qwy ywn

‘’M'5'3 Vs* Vâ liAŞ^ M > s

■ASV ithw ’vwz">'V* ffDf" -ÎWÎ J

•ţypy n?M AtM^»

bfii^AM AWX Jillirt ji||

Manuscris de !a Marea Moartă

țară constituie o condiție indispensabilă a renașterii politice și culturale a poporului evreu. Stabilit după căsătorie la Iaffa (1881), familia lui Elizer a constituit primul cuplu care a vorbit numai ebraica, iar fiul său este prima persoană care a vorbit ebraica ca limbă maternă. Elizer Ben Yehuda este autorul unei monumentale lucrări lexicografice - "Dicționarul complet al limbii ebraice vechi și moderne", a fondat revista în limba ebraică "Haor" și a publicat o geografie a Israelului.

în 1921 ebraica este recunoscută ca limbă oficială a Palestinei, alături de engleză și arabă, iar în 1948 este principala limbă a statului Israel.

Din ebraică au fost împrumutate numeroase cuvinte dintre care unele cu o mare valoare de circulație: aleluia, amin, cabala, heruvim, satana, serafim etc.

Ebraica modernă dă dovadă de mare capacitate de adaptare la realitățile contemporane, formînd cuvinte noi de la rădăcini existente: iton - "ziar" - derivă de la et - "timp"; kotevet - "adresă" de la verbuî kotev - "a scrie" sau, prin calc lingvistic (se împrumută sensul și se folosesc elementele interne ale limbii): tapuah adama - "cartof", calchiat după francezul "pomme de terre". Un alt procedeu de îmbogățire a limbii îl constituie împrumutul: aspirin - "aspirină"; banc - "bancă"; vitamin - "vitamină" etc. Prezentăm în continuare cîteva particularități specifice limbii ebraice.

Cuvintele sînt formate, de regulă, dintr-o rădăcină cu trei consoane. Cele 22 de consoane pot realiza mii de combinații formînd diverse rădăcini [(L.M.D.) - "a învăța"; (K.T.V.) - "a scrie"].

Distingem 5 vocale. Pînă în secolul al Vlll-lea vocalele nu erau marcate în scris. După ce limba ebraică a încetat să mai fie folosită ca limbă curentă, pentru a menține pronunția corectă filologii evrei au creat un sistem de notare a vocalelor prin puncte și linii care se pun dedesubtul și deasupra consoanelor. Sistemul de notare a vocalelor a căpătat denumirea de nâkudot - "puncte".

Ebraica dispune de un singur articol hotărît, marcat prin elementul proclitic HA, care fuzionează cu substantivele și cu adjectivele: TALMID ("un elev"), HATALMID ("elevul").

Categoria gramaticală a genului apare nu numai la substantiv și adjectiv, ci și la toate numeralele, la verb și la unele categorii de pronume. Se disting numai două genuri: masculin și feminin. De exemplu:

	MASCULIN	FEMININ
Substantiv	TALMID ("elev")	TALMIDA ("elevă")
Adjectiv	TOV ("bun")	TOVA ("bună")
Pronume	ZE ("acesta")	ZOT ("aceasta")
Numeral* (cardinal)	EHAD (1) ȘTAIM (2)	AHAT (1) ȘNAIM (2)
Verb**	LOMED ("învață")	LOMEDET ("învață")
*) Alte exemple:	ȘLOȘA (3) ARBAA (4) HAMIȘA (5) ȘIȘA (6) ASARA (10)	ȘALOȘ (3) ARBA (4) HAMEIȘ (5) ȘEIȘ (6) ESER (10)

**(Verbul în ebraică, la timpul prezent, se schimbă după gen și număr, fără desinențe specifice pentru desemnarea persoanei, aceasta fiind marcată prin adăugarea pronumelui.

Exemplu: lihtov - "a scrie":

kotev (pers.I, II, III masculin singular)

kotevet (pers.I, II, III feminin singular)

kotvim (masculin plural)

kotvot (feminin plural)

Spre deosebire de alte limbi, în ebraică categoria genului apare și la numărul plural al părților de vorbire (substantiv, adjectiv, verb):

	MASCULIN SINGULAR	MASCULIN PLURAL	FEMININ SINGULAR	FEMININ PLURAL
Substantiv	TALMID ("elev")	TALMIDIM ("elevi")	TALMIDA ("elevă")	TALMIDOT ("eleve"
Adjectiv	GADOL ("mare")	GĂDOLIM ("mari")	GĂDOLA ("mare")	GĂDOLOT ("mari")
Verb (timpul prezent)	KOTEV ("el scrie")	KOTVIM ("ei scriu")	KOTEVET ("ea scrie")	KOTVOT ("ele scriu")

După cum reiese din tabel marca pluralului masculin al substantivului este - IM, iar cea a femininului este - OT.

Categoria numărului se manifestă cu valoare specială în flexiunea pronominală. Opoziția ANI ("eu"); ANAHNU ("noi") diferă de opoziția TALMID /TALMIDIM. Paralel cu pluralul unele cuvinte au dual, desemnînd două obiecte:

ȘNEI IAMIM = IOMAIIM ("2 zile');
ȘNEI HODAȘIM = HODȘAIIM ("2 luni");
ȘTEI ȘANIM = ȘNATAIIM ("2 ANI');
ȘNEI ȘAVUOT = ȘVUAIIM ("2 săptămîni");

O particularitate a limbii ebraice constă în faptul că posesivul poate fi exprimat cu ajutorul unor sufixe: DOD ("unchi"), DODI ("unchiul meu"),-DODHA ("unchiul tău").

O altă particularitate a limbii ebraice este absența pronumelui de reverență. Aceasta exprimă p viziune egalitară, anulînd deosebirile de rang social făcîndu-i totodată pe toți egali în respect. Chiar și lui Dumnezeu credincioșii i se adresează cu ATA ("Tu").

Arbitrarul semnului lingvistic a devenit o formulă curentă pentru lingviști, prin arbitrar înțelegîndu-se faptul că în natura obiectului nu există elemente care să oblige la folosirea unui anumit complex sonor. Dovadă este diferența dintre limbi: pentru a denumi "casa" în românește se folosește cuvîntul "casă", în ebraică - "bait", în franceză - "maison", în germană - "hajus".

O particularitate a onomasticii ebraice constă în aceea că numeroase nume sînt purtătoare de sens. Așa, bunăoară, "Vered" înseamnă "trandafir", "Orii" se traduce prin "lumina mea", "Hadasa" se redă prin "floare de mirt", "Haim" se tălmăcește prin "viață".

Ebraica nu cunoaște diminutive. Respingînd sentimentalismul dulceag, aceasta nu înseamnă că expresia lingvistică în ebraică este lipsită

 de încărcătură emoțională, ci, dimpotrivă, după cum ilustrează exemplele de mai sus, numeroase nume ebraice sînt adevărate metafore, exprimînd o profundă afecțiune.

Fiecărei limbi îi corespunde o organizare proprie a datelor experienței.

Lumea nu este numai înțeleasă și gîndită de om cu ajutorul limbajului; viziunea asupra lumii este determinată de limbaj. Așa, de pildă, pentru desemnarea ideii de "intelectual" ebraica dispune de doi termeni: ANȘEI-RUAH - "oameni ai spiritului" sau, într-o traducere liberă - "oameni consacrați celor spirituale".

Sintagma ANȘEI-RUAH este folosită pentru a desemna intelectuali autentici, care se disting printr-o mare capacitate creatoare. Cel de-al doilea termen - AKADEMAI, de origine greacă, este folosit pentru a indica doar că persoana posedă o diplomă universitară, aplicînd în sfera sa de activitate legi, principii descoperite de alții.

Alt exemplu: cuvîntul DAVAR poate exprima mai multe înțelesuri. Faptul că această unitate lexicală poate reda semnificația de "cuvînt", precum și cea de "lucru", "faptă" presupune o anume viziune asupra lumii în care distincția dintre spiritual și material este abolită. Cu alte cuvinte, fiecare obiect material este învestit cu valori spirituale și fiecare bun spiritual dobîndește o valoare materială, ilustrînd în felul acesta caracterul indestructibil dintre material și spiritual.

Marele lingvist german W. Humboldt arată că "limba unui popor este spiritul său, în timp ce spiritul unui popor este limba sa".

Aceste idei ale lui Humboldt ar putea fi interpretate astfel: fiecare limbă decupează din realitate aspecte diferite, iar pe de altă parte, aceeași realitate este structurată diferit în limbi diferite.

Una din particularitățile limbii ebraice constă în spectrul combinatoriu propriu al unităților lexicale în raport cu alte sisteme lingvistice, în speță cu româna.

Cuvîntul BAAL se întrebuințează atît cu sensul de "stăpîn", cît și de "soț". în primul caz termenul BAAL intră în structura unor locuțiuni nominale, în cel de-al doilea intră în componența unor îmbinări de cuvinte libere.

în locuțiunile în componența cărora intră cuvîntul BAAL cu sensul de "stăpîn", se exprimă fie posesia unui bun material:.BAAL-HABAIT - "stăpîn al casei" (gospodar); BAAL-AGALA - "căruțaș" (proprietarul căruței); BAAL-AHUZA - "fermier" (proprietar de moșie sau al unui lot de pămînt), fie valoarea sau însușirea caracteristică a unui obiect sau a unei persoane ca, de exemplu: BAAL-MAHȘAVA - "om de gîndire"; BAAL- AMANA - "persoană pe care te poți bizui" (om de încredere); BAAL-DAA - "persoană influentă"; BAAL-ZIKARON - "om cu memorie bună"; BAAL-

KIȘRON - "om capabil"; BAAL-LAȘON - "orator" (poliglot); BAAL-MUM - "om cu defect fizic" (beteag); BAAL-MIKȚOA - "specialist"; BAAL-NISAION - "om cu experiență"; MISMAH-BAAL-EREH-HISTORI - "document cu valoare istorică"; MISMAH-BAAL-EREH-MIȘPATI - "document cu valoare juridică"; BAAL-ȘEM-TOV - "posesor al unui nume bun" (bărbat vestit pentru faptele sale); BAAL-MOFET - "bărbat,înzestrat cu calități excepționale"; BAAL-TFILA - "bărbatul care oficiază la altar"; BAAL-KORE - "bărbatul care efectuează lectura Torei".

Exemplele de mai sus ilustrează spectrul combinatoriu bogat al cuvîntului BAAL. O altă caracteristică a expresiilor ideomatice în componența cărora intră cuvîntul BAAL constă în faptul că aceste expresii conțin, de regulă, unități lexicale care, luate izolat, desprinse de grup, au un înțeles absolut clar.

Cuvîntul BAAL, după cum am arătat, poate exprima și semnificația de "soț".

în antichitate, în cadrul familiei, soțul ar fi fost "stăpînul", "domnul". Desigur, explicația conține un adevăr pe care trebuie să-l acceptăm. însă în condițiile vieții contemporane, în ebraica actuală, vorbitoarea care folosește expresia BAALI - "soțul meu", se gîndește cu dragoste la omul de care și-a legat soarta.

Alt exemplu. Ebraica nu dispune de unități verbale specializate pentru a desemna ideea de proprietate. Pentru a exprima posesia se folosește o construcție în componența căreia intră cuvîntul cu formă invariabilă EIȘ ("este", "există") + pronumele personal ca, de exemplu: EIȘ LI SEFER - "am o carte".

Instituția Anului șabatic, în care creditorul este obligat să restituie debitorului bunurile care-i aparțineau, ilustrează o concepție potrivit căreia proprietatea are un caracter relativ, temporar. Faptul că proprietatea apare ca iluzorie, ca o simplă convenție și-a pus amprenta și asupra expresiei lingvistice.

Siliți de împrejurări, evreii au fost nevoiți să-și abandoneze limba strămoșească ca limbă curentă de comunicare. Dar aici trebuie adăugat că în toată perioada exilului, studiind Tora și alte cărți sfinte în original, poporul s-a format sub raport spiritual prin intermediul limbii ebraice, rămînînd fidel spiritului acestui ideom nobil.

FORME DE GUVERNĂMÎNT ÎN ORIENTUL ANTIC

PARTICULARITĂȚI ALE REGALITĂȚII ÎN ISRAELUL ANTIC

în cele ce urmează vom încerca să prezentăm, în linii mari, formele de guvernămînt din statele Orientului antic în raport cu formele de guvernămînt din Israel.

Aristotel a precizat că tirania este guvernămîntul unuia singur care domnește ca stăpîn absolut peste asociația politică (Politica, București 1924, Cartea a lll-a, cap. V, sec.5).

în Orientul antic puterea era concentrată în mîinile unui singur suveran, învestit ca rege sau împărat. Cumulînd toate funcțiile puterii supreme în stat, suveranul era comandantul suprem al armatei, mare preot și judecător suprem. Regele sau împăratul era ajutat la guvernare de înalți dregători, de comandanți de oști, de preoți.

Autoritatea politică a. suveranului era confundată cu dreptul de proprietate asupra țării. El era stăpînul absolut asupra pămîntului și vieții locuitorilor. Voința monarhului era considerată lege.

Despotismul este principala caracteristică a formelor de guvernare ale statelor din Orientul antic. în acest cadru general distingem cîteva "specii".

în Egipt faraonul era identificat cu un zeu, în Asiria și Babilon regele aparținea lumii oamenilor, pe cînd în Israel regele era considerat ca servitorul lui Dumnezeu.

Pentru egipteni faraonul era un zeu viu, el aparținea lumii zeilor. După o concepție veche egipteană cel mai mare și cel mai puternic zeu trăia în corpul faraonului. Regele era încarnarea celui mai puternic dintre zei. Această încarnare ținea de funcția regelui și după moartea sa zeul trecea în corpul altui rege. (Constantin Daniel, Cultura spirituală a Egiptului antic, 1985, pag.352). Caracterul infailibil al faraonului e conferit de ființa sa divină.

în Babilon, unde regele aparținea lumii oamenilor, riturile reflectă neliniște, teamă, bucurie, tristețe, deoarece nimeni nu putea fi sigur că regele interpretează și execută în mod corect voința zeilor.

în Egipt, unde regele aparținea lumii zeilor, în rituri se

reflecta în mod constant bucurie, seninătate -și totul mergea perfect, deoarece **54** faraonul era considerat un zeu viu.

În Israelul antic regalitatea prezenta unele particularități specifice, ceea ce o diferențiază de formele de guvernământ despotice din Orient, în timp ce popoarele învecinate erau organizate în monarhii puternic centralizate, triburile israeliehe erau dispersate, lipsite de o forță politico- militară unificatoare, fiind din această cauză mereu amenințate și securitatea lor periclitată. Șefii de trib și Sfatul bătrînilor erau ferm convinși că securitatea Israelului se poate asigura prin unirea tuturor triburilor într-un stat comun, sub conducerea unui monarh puternic. Șefii de trib și bătrînii veniră la profetul Șmuel și-i spuseră: "... pune peste noi un rege ca să ne cîrmuiască... ca să fim și noi ca celelalte popoare și regele nostru să se pornească în fruntea noastră și să conducă războaiele noastre...". (Șmuel, 8,5 și 20-21). Profetul a căutat să pună în fruntea statului un om care, prin originea și caracterul său, să reprezinte o garanție pentru respectarea legilor și pentru o domnie democratică.

Profetul Șmuel l-a desemnat pe Șaul pentru demnitatea cea mai înaltă. El provenea dintr-o familie modestă de agricultori din tribul cel mai neînsemnat - Beniamin.

Pentru a restrînge puterea regelui, profetul i-a definit cu claritate sfera de activitate, reducînd-o exclusiv la cea militară. Rezervîndu-și puterea politico-religioasă, profetul își asigura supremația puterii în stat.

Profeții Bibliei au încercat să reglementeze raporturile dintre rege și supușii săi. Astfel, profetul Isaiahu afirmă că "regele trebuie să domnească cu dreptate...; iar înalții dregători trebuie să guverneze cu echitate".

Din scrierile biblice reiese că regele trebuia să mențină ordinea cosmică, să impună dreptatea, să-i ocrotească pe cei slabi, să asigure fertilitatea țării. Regalitatea a fost interpretată ca o nouă .alianță între Dumnezeu și dinastia lui David, prelungirea legămîntului de pe muntele' Sinai, unde poporul evreu a primit TORA (Vechiul Testament).

Particularitățile monarhiei israeliene ar putea fi rezumate astfel:

- instituirea monarhiei a fost dictată de necesități de ordin superior: asigurarea securității statului;

- alegerea și învestirea primului rege au fost efectuate de către- profet, la insistențele șefilor de trib și ale Sfatului bătrînilor;

- regele nedispunînd de puteri nelimitate, evreii n-au prea avut parte de despoți și tirani;

- regele trebuia să respecte Legea. în chestiuni de stat el trebuia să consulte Sfatul bătrînilor;

- poziția unică a lui Dumnezeu făcea imposibilă divinizarea regelui, acesta fiind prin excelență servul lui Dumnezeu.

Profeții au constituit o forță moderatoare a monarhiei. Nu o dată

55 ei i-au condamnat pe regi pentru greșelile comise. Astfel au procedat profetul Șmuel cu Șaul, profetul Natan cu regele David, Eliahu cu Ahav, Ișaiahu cu Ahaz, Irmiahu cu Iehoiakim și Țidkiahu.

Din cele prezentate reiese că există o diferență vădită între regalitatea din Israel și cea din alte țări ale Orientului antic.

SEPARAȚIA PUTERILOR ÎN STATUL ANTIC AL EVREILOR

Toate constituțiile democratice moderne sînt bazate pe teoria separației puterilor în stat - legislativă, executivă și judecătorească - ca o garanție a democrației și asigurării libertăților individuale.

Principiul separației puterilor în stat, într-o formă incipientă, apare pentru prima oară în Biblie.

în antichitate ideea pluralizării puterilor în stat a fost studiată de Aristotel în cartea sa "Politica". Mai tîrziu teoria separației puterilor în stat a fost reluată și dezvoltată de Montesquieu. El a justificat (ca și Aristotel) separația puterilor în stat, izvorîtă din nevoia de a proteja libertățile individului. în cartea sa "L'espritdes lois" Montesquieu scrie: "Atunci cînd în mîinile aceleiași persoane sau aceluiași corp de dregători se află întrunite puterea legiuitoare și puterea executivă, nu există libertate, deoarece se poate naște teama că același monarh sau același senat să întocmească legi tiranice pe care să le aplice în mod tiranic" (Despre spiritul legilor, București, 1964, Cartea a Xl-a, pag. 192).

în pasajul pe care îl prezentăm mai jos, din cartea "Exodul", preotul Itro constată că împărțirea dreptății apasă pe umerii unui singur om, asupra lui Moșe. împărtășind din vasta sa experiență de mare preot medianit, Itro îl sfătuiește pe Moșe să orînduiască un corp de judecători, să-i ierarhizeze instanțele de judecată, urmînd ca cele mai grave cazuri să fie aduse în fața Curții Supreme în care să se pronunțe Moșe.

Iată textul biblic: "Iar a doua zi a șezut Moșe să judece poporul și a stat poporul înaintea lui Moșe de dimineața și pînă seara. Văzînd Itro, socrul lui Moșe, tot ceea ce făcea el cu poporul, i-a zis: "Ce faci tu cu poporul? De ce stai tu singur și tot poporul tău stă înaintea ta de dimineața pînă seara?" iar Moșe a zis către socrul său: "Poporul vine la mine să ceară judecată de la Dumnezeu. Cînd se ivesc între ei neînțelegeri, vin la mine și-i judec pe fiecare, și-i învăț poruncile lui Dumnezeu și legile Lui". Iar socrul lui Moșe a zis către acesta: "Ceea[7]ce faci, nu faci bine. Căci te vei prăpădi și tu și poporul acesta, care este cu tine. E grea pentru tine sarcina aceasta și nu o vei putea împlini singur. Acum dar ascultă-mă pe mine: am să-ți dau un sfat și Dumnezeu să fie cu tine! Fii tu pentru popor mijlocitor înaintea lui Dumnezeu și înfățișează lui Dumnezeu

nevoile lui. învață-i poruncile și legile Lui. Arată-le calea Lui pe care trebuie să meargă și faptele ce trebuie să facă. Iar mai departe

57 alege-ți din tot poporul oameni drepți și cu -frica lui Dumnezeu; oameni drepți, care urăsc lăcomia, și-i pune căpetenii peste mii, căpetenii peste sute, căpetenii peste cincizeci, căpetenii peste zeci. Aceștia să judece poporul în toată vremea: pricinile grele să le aducă la tine, iar pe cele mici să le judece ei toate" (Ieșirea, 18, 13-18).

Din pasajul menționat reiese că puterea executivă era separată de cea judecătorească. Această rînduială lăsată moștenire de Moșe a fost aplicată în timpul judecătorilor și regalității.

în perioada celui de-al doilea Templu, pînă în secolul al patrulea, a funcționat un corp legislativ format din 71 de magistrați și un tribunal suprem care a purtat numele de Sanhedryn. în fruntea acestei instituții se afla un președinte de parlament - Nași ("președinte") și un șef al completului de judecată - Av Beit Din care conducea ședințele. Sanhedrynul reprezenta puterea supremă în statul Israel.

în lucrarea "Incursiuni în istoria evreilor", dr. I. Niemrower releva necesitatea separării puterii religioase de cea laică: "Chiar la început, cu ocazia reîntoarcerii evreilor din Babilon în Israel, în fruntea lor erau cîte doi șefi, unul mai mult spiritual, celălalt mai mult politic: Zerubavel și preotul loșua și apoi Ezra și Nehemia. Abia în Babilon această distribuire a forțelor atinge culmea dezvoltării. Dacă și în epoca macabeilor s-a arătat cît e de periculos cînd unii și aceiași oameni poartă diadema forței spirituale și coroana puterii laice, cu atît mai amenințătoare ar fi putut fi o confuziune a forțelor într-o altă epocă". (Dr. I. Niemrower, Incursiuni în istoria evreilor", București, 1916, pag. 84-86).

ELEMENTE DEMOCRATICE ÎN EPOCA JUDECĂTORILOR

ROLUL PROFEȚILOR ÎN RESPECTAREA LEGII

încă din epoca judecătorilor, în secolele Xll-X î.e.a., viața socială a evreilor purta pecetea unei autentice democrații. Așa, de pildă, cînd se ivea o primejdie la hotare, cînd dușmanii invadau țara ei își alegeau conducător pe cel mai viteaz și pe cel mai energic din rîndurile lor și-l menținеau, dacă era biruitor, în fruntea lor, chiar și după ce trecea primejdia. Biruința nu-i conferea însă dreptul pe viață și nici nu-l înscăunau pe un termen fix pe funcția de judecător. Conducătorul era, prin urmare, constrîns mereu să-și păstreze sau să-și reînnoiască încrederea poporului prin acte de vitejie sau printr-o chibzuită administrare a treburilor tribului. Devora, prima femeie judecător, a ajuns în fruntea tribului Efraim, deoarece a condus cu luciditate și cu înțelepciune războiul împotriva dușmanilor. Judecătorul Iftah, care s-a distins într-o acțiune militară împotriva ammoniților, avea o origine socială mai mult decît modestă. De unde se vede că orice fiu sau fiică $ Israelului care se distingea prin faptele sale de arme, prin curajul său, prin spiritul de inițiativă sau prin capacitatea organizatorică și de guvernare putea să ajungă conducătorul tribului.

Exista oare în Israelul antic o instituție care să vegheze la respectarea legilor, a- drepturilor omului? Răspunsul este afirmativ. O asemenea instituție o reprezenta profetismul. Fenomen unic în istoria universală, profeții Israelului mustrau și condamnau public pe oricine încălca prescripțiile biblice, chiar și pe rege. Cînd marele rege David, îndrăgostindu-se de Batșeva, soția generalului hitit Uria, a comis un adulter, profetul l-a criticat aspru pe rege. Asemenea capricii regale ar fi fost trecute sub tăcere în orice imperiu sau în orice regat din acea vreme din Orientul antic. Cine oare ar fi avut curajul să-l critice pe rege în Asiria sau pe împărat în Babilon sau în Egipt? Un alt exemplu: profetul Eliahu proferează un violent atac la adresa regblui Ahav, care a condamnat la

59 moarte pe unul din supușii săi pentru a-și însuși via acestuia, și îi prevestește o moarte tragică.

Regele Șaul, fondatorul regatului Israel, distins ca mare comandant militar în luptele împotriva ammoniților și filistenilor, săvîrșind unele greșeli într-un context politic complex, este detronat de către profetul Șmuel.

EGALITATE, LIBERTATE, DREPTATE — ELEMENTELE DEFINITORII ALE DEMOCRAȚIEI ÎN ISRAELUL ANTIC

Creșterea numărului cetățenilor cu drepturi depline și participarea lor la viața social-politică a statului antic evreiesc au determinat gradul dezvoltării democrației antice.

După opinia lui Aristotel, libertatea și egalitatea întemeiate pe lege sînt elementele definitorii ale democrației. (Politica, București, 1924, Cartea a lll-a, cap. IV). Trebuie însă adăugat că fiecare formă de democrație trebuie înțeleasă în contextul istoric dat.

Prescripțiile biblice prevăd drepturi egale pentru toți cetățenii, indiferent de credință, de apartenență socială sau națională. Israelul antic a dat pentru prima dată în istorie edificiului social o bază democratică, desființînd orice deosebire de caste, de ranguri, proclamînd egalitatea deplină a tuturor cetățenilor. în Cartea a patra a Vechiului Testament se precizează: "Pentru voi și pentru străinul care locuiește printre voi, o singură lege să fie, lege veșnică din neam în neam. Cum sînteți voi, așa să fie și străinul înaintea Domnului. O singură lege și aceleași drepturi să fie pentru voi și pentru străinul care locuiește la voi" (Numeri, XV - 15- 16).

Biblia se ocupă pe larg de modul cum trebuie să fie tratați străinii, în Vechiul Testament stă scris: "Pe străin să nu-l obijduiești, nici să nu-l strîmtorezi, căci voi știți cum e sufletul pribeagului, că voi ați fost pribegi în țara Egiptului" (Exodus, XXIII, 9).

Legislația iudaică se pare că a fost cea dintîi care a proclamat dreptul la azil pentru refugiați și principiul neextrădării. în Vechiul Testament se arată: "Să nu dai pe rob în mîinile stăpînului său, cînd acela va fugi de la stăpînul său la tine; lasă-l să locuiască în mijlocul vostru, în locul ce-și va alege în una din cetățile tale, unde-i va place; dar să nu-l strîmtorezi" (Deuteronomul, XXIII, 16, 17).

Și Talmudul face o serie de precizări cu privire la statutul refugiatului: "Să locuiască la tine, nu într-un anumit teritoriu sau vreo comună izolată, ci în locul ce și-l va alege el însuși, acolo unde el are posibilitatea de a-și cîștiga existența" (Tosefta Avoda Zara, 84).

în ce privește idealul de dreptate, el își găsește expresia pe larg în Vechiul Testament:

"... dreptate, numai dreptate să urmărești!"

"Să faci ce este drept și bine!" (Deuteronomul, VI, 18)

"Să nu nedreptățești pe cel ce muncește cu plată, pe sărac, pe cel lipsit dintre frații tăi sau dintre străinii care sînt pe pămîntul tău și în cetățile tale" (Deuteronomul, XXIV, 14).

"Dacă veți face dreptate tuturor, dacă nu veți asupri pe străini, pe văduvă și pe orfani și nu veți vărsa în acest loc sînge nevinovat, vă voi lăsa să trăiți în acest loc, în țara pe care am dat-o părinților voștri pentru totdeauna" (Irmiahu, 7, 5-7).

Atît în Vechiul Testament, cît și în scrierile profeților se întîlnesc numeroase îndemnuri și porunci pentru ocrotirea și protejarea orfanului, a văduvei, a săracului și a străinului și de multe ori străinul e situat în prim-plan, înaintea orfanului și a văduvei.

în statul antic evreu comunitățile aveau datoria să se îngrijească de oamenii nevoiași. Săracii aveau dreptul să strîngă tot ce a rămas pe cîmp după seceriș: "leket" - tot ce cădea de la seceriș sau de la culesul fructelor; "șikha" - tot ce a fost uitat pe cîmp, "pea" - marginea cîmpului, care nu se admitea a fi secerată, aceasta rămînînd săracului, orfanului, văduvei, străinului.

în Biblie se menționează: "Cînd vei strînge roadele viei tale, să nu aduni rămășițele, ci să le lași străinului, orfanului și văduvei" (Deuteronomul, XXIV, 21).

Legislația biblică, din orice unghi ar fi cercetată, își păstrează ca notă dominantă democratismul și umanismul. Valoarea legilor morale este astfel apreciată chiar de Moșe: "Este vreun popor mare care să aibă astfel de așezăminte și legi drepte, cum este toată legea aceasta pe care v-o înfățișez astăzi?" (Deuteronomul, IV, 8).

PRINCIPALELE RELIGII DIN ORIENTUL ANTIC

îfi cele ce urmează vom încerca să prezentăm, în linii mari, religiile popoarelor din unele țări ale Orientului antic.

în vreme ce religiile popoarelor antice aveau un caracter politeist, religia evreilor se caracteriza prin monoteism. Pentru a pune în evidență trăsăturile diferențiale dintre religiile politeiste (formă a credinței caracterizată prin adorarea mai multor divinități) și religia monoteistă (credința într-un singur Dumnezeu), vom analiza pe scurt religiile popoarelor cu care evreii au venit în contact în decursul istoriei antice.

RELIGIA EGIPTULUI ANTIC

Religia egipteană este considerată ca fiind cea mai veche. Herodot, marele istoric grec (484-425 î.e.a), scria despre egipteni că sînt cei mai religioși dintre toți oamenii. Religia egipteană a fost un mozaic de credințe și rituri care gravitau în jurul cîtorva idei principale, dintre care: culful solar și credință în nemurirea sufletului. Egiptenii credeau în supraviețuirea trupului omenesc după moarte. De aici necesitatea hranei pentru cel mort și o permanență a lui prin mumificare. De asemenea, ei mai credeau că viața de după moarte nu diferă de viața pămînteană, omul continuînd să aibă aceleași dorințe și aceleași nevoi. Așa se explică înzestrarea mormîntului cu tot ceea ce poate fi necesar decedatului. Faraonul mort avea cu totul alt destin decît cel al oamenilor de rînd. în concepția egipteană antică faraonul avea un destin astral, supraviețuind după moarte sub forma unei stele. După părerea lui Herodot, egiptenii au fost primii oameni care au crezut în nemurirea sufletului. Giganticele piramide și faimoasele mumii sînt dovada credinței egiptenilor în nemurirea sufletului.

Panteonul egiptean număra foarte mulți zei. Cel mai cunoscut zeu solar era Ra. Pentru egiptenii antici Soarele era stăpînul Cerului. în "Cartea Morților" se întîlnesc rugăciuni adresate lui Ra.

Un alt zeu important era Ptah, considerat la început zeul

Pământului. Ulterior, Ptah, care era adorat îndeosebi la Memfis, a fost asociat altor zei, ai morții, fiind reprezentat ca un om mumificat. Forma sa vie era reprezentată prin taurul Apiș. Un loc important în panteonul egiptean al zeilor îl ocupă Osiris, socotit de unii zeul Soarelui, iar de alții - zeu al Nilului.

în Regatul Vechi Osiris era un zeu protector al viței de vie. în "Cartea Morților" Osiris apare ca prieten și protector al morților. Marele zeu pl Tebei, Ammon, apare tîrziu în Egipt. El a devenit cu timpul un zeu solar, îmbinîndu-și "funcțiile" cu zeul Ra și cunoscut sub numele de Ammon-Ra. El a devenit cel mai mare și cel mai puternic zeu egiptean la începutul Regatului Nou. în cinstea sa s-a înălțat Templul de la Karnak, în afara Egiptului lui Ammon-Ra i s-au înălțat temple în Siria. Un templu celebru, numit Ammonium, i-a fost construit în Pustiul Libian. Aici a venit să se închine și Alexandru cel Mare după cucerirea Egiptului.

Cel mai cunoscut animal adorat de egipteni era taurul sacru Apis, socotit o întrupare a lui Ptah și, ulterior, identificat cu Osiris. Zeul Apis simboliza fecunditatea. Caracterul de animal sfînt se stabilea prin niște semne distinctive. Taurul ales spre a fi adorat trebuia să fie de culoare neagră, să aibă pe frunte o pată albă triunghiulară sau pătrată și o pată albă pe șoldul stîng. Cine omora un animal sacru era pedepsit cu moartea. Găsim în Egipt numeroase monumente care atestă cultul animalelor. Taurul Apis era înhumat după moarte într-un cimitir sacru.

Zeul văzduhului și al Cerului era Chons, care avea un rol important în cultul morților. El facilita drumul sufletului spre Cer. Zeul Nilului, Napi, era adorat de egipteni încă din cele mai îndepărtate timpuri. Ceremoniile se desfășurau în temple și, în afară de rugăciuni rostite de preoți, erau însoțite de muzică și dansuri sacre. La slujbele închinate zeului Osiris muzica era interzisă. Participarea faraonului la procesiunile dedicate unor sărbători în capitală constituia o caracteristică a cultului zeilor în Egipt.

La egipteni singurul preot era regele. Ceilalți preoți îndeplineau funcția de locțiitori, ca reprezentcțnți ai regelui. Preoții formau o castă închisă și, uneori, aveau și puterea politică. Existau și preotese în cultul egiptean. Funcția lor principală era aceea de a se ocupa cu muzica și dansul în cinstea zeilor. Sacrificiile constituiau o parte importantă a cultului. La egiptenii antici s-a practicat sacrificiul uman.

în justiția egipteană pedepsele se aplicau în funcție de natura delictului. Se pedepseau aspru furtul și violul. Situația femeii în Egipt era bună. Soția era stimată. Se practica monogamia. Numai

regele avea mai multe soții. Mormintele faraonilor poartă numele de piramide. Piramida lui Kheops, înaltă de 137 m, era considerată în antichitate o adevărată minune. La construcția ei ar fi participat o sută de mii de oameni.

64

RELIGIA BABILONEENILOR ȘI A ASIRIENILOR

în Mesopotamia (Țara dintre Rîuri) au înflorit civilizațiile babiloneană și asiriană. Religia Mesopotamiei antice are la bază religia veche sumero-akkadiană. Ca și în alte țări din Orientul antic zeitățile erau repartizate pe orașe. Mai tîrziu, regele Hammurabi, întemeind primul imperiu babilonean, a izbutit să unifice diferite culte locale constituind astfel o religie unică - religia babiloneană. Ulterior ea a fost preluată și continuată de asirieni, formînd religia asiro-babiloneană, o religie politeistă în care era adorat un număr mare de zei, identificați cu forțele naturii.

Templele erau principalele locuri de cult. Ele aveau forma unor piramide cu cupole foarte înalte. Preoții erau specializați fie pentru rostirea rugăciunilor către zei, fie pentru oficierea sacrificiilor. La fel ca și la alte popoare, preoții erau oameni învățați, cunoșteau și practicau medicina și astronomia. în cultul asirp-babilonean existau și preotese. Ele îndeplineau riturile prostituției sacre, în special la Templul zeiței Ișlar.

Mai mult decît alte popoare antice, asiro-babiloneenii practicau magia. Erau folosite numeroase talismane pentru a împiedica intrarea duhurilor rele în trup. Domeniul de predilecție al babiloneenilor era astrologia. Pentru ei aștrii erau divinități personale. Fiecare om era sub ocrotirea unei anumite constelații. De aici provine horoscopul, cunoscut și sub numele de zodiac. Babiloneenii cunoșteau exact mersul aștrilor, fiind în măsură să prevadă uraganele, furtunile, ploile, etc.

Morala la babiloneeni era considerată opera zeilor și, deci, încălcarea ei era un păcat pedepsit de zei. Unele date cu privire la morala asiro-babiloneană rezultă îndeosebi din Codul lui Hammurabi. Prescripțiile acestui cod par astăzi foarte aspre. Chiar pentru delicte minore se prevedea tăierea mîinilor și a urechilor. După cum precizează chiar regele Hammurabi, scopul codului era următorul: "să domnească dreptatea, să se distrugă răul". Pentru încălcarea fidelității conjugale se aplica pedeapsa capitală.

Codul cuprinde și o serie de prevederi cu privire ta sclavie. Individul devenit sclav, care nu era în stare să-și plătească datoriile, era eliberat după trei ani de serviciu. Săracul, orfanul și văduva se bucurau de o anumită protecție, dar nu în aceeași măsură ca în

Legea lui Moșe. Codul lui Hammurabi prevedea pedeapsa cu Moartea pentru cel care adăpostea un sclav fugar. în Legea lui Moșe, într-o situație similară, cel ce adăpostea un sclav nu era pedepsit: "Să nu dai pe rob în mîinile stăpînului său cînd acela a fugit de la stăpînul său la tine" (Deuteronomul, XXIII, 15).

RELIGIA POPOARELOR CANAANULUI

Pe teritoriul Israelului prebiblic locuiau populații semite denumite generic în Biblie canaanite, constituite din aramei, ammoniți, moaviți, filisteni etc. Aceste seminții locuiau și în spațiul Siriei antice. Prezentarea istoriei religiei acestor seminții este un lucru dificil din pricina amestecului lor.

Zeul principal al spațiului geografic din Siria antică era Baal, nume care la origine însemna "stăpîn". Și în ebraica modernă termenul "baal" are semnificația de "stăpîn". Cuvîntul Baal îl întîlnim în Vechiul Testament cu semnificația generică de zeu. însă Baal este prin excelență zeul furtunii, al fulgerului și al ploii. Arameii au răspîndit atît de mult cultul acestui zeu, încît el este prezentat în cartea lui Moșe ca o mare primejdie pentru religia mozaică. La canaaniți și fenicieni preotul purta numele de "kohen", iar la aramei de "komer". Funcțiile sacerdotale le deținеau anumite familii, ca și la evrei. Cultul era efectuat și de preotese. La fenicieni, aramei, canaaniți ofrandele constau din mîncare, băutură și tămîie. Se jertfeau și animale despre care credincioșii erau convinși că le consumă zeii. Se practicau și jertfe omenești. Prostituția sacră care se practica aruncă o umbră asupra acestor popoare.

RELIGIA GRECILOR

Grecii, ca și alte popoare din antichitate, se închinau la mai mulți zei.

Ceea ce caracterizează religia grecilor este antropomorfismul, adică, reprezentarea zeilor sub înfățișare omenească.

Grecii și-i închipuiau pe zei aidoma oamenilor: că mănîncă, beau, dorm, petrec, se căsătoresc, dar sînt mult mai puternici, mai

mari, mai frumoși și, îndeosebi, nemuritori. Grecii credeau că în vinele zeilor curge o substanță misterioasă care îi face nemuritori. Reședința lor și-o închipuiau pe muntele Olimp, munte înalt cu vîrful veșnic acoperit de ceață și nori. Zeii locuiau în palate somptuoase în care stăteau pe tronuri de aur. Viața zeilor se desfășura la fel ca a oamenilor, dar lipsită de necazuri și chiar dacă apăreau unele nenorociri în lumea zeilor, ele se **66** terminau întotdeauna cu bine. Trebuie menționat că în lumea zeilor se întîmplau frecvent lucruri deplorabile - certuri, intrigi, gelozie, răzbunări, trădări, dușmănii, abateri de la îndatoririle conjugale. Lui Zeus - părintele zeilor, i se atribuie o serie de aventuri amoroase. Săvîrșind păcate apropiate de cele omenești, zeii sînt discreditați în ochii credincioșilor. Morala scăzută a zeilor constituie un exemplu negativ pentru popor. Deși zeii puteau face lucruri imposibile pentru muritori, puterea lor era totuși limitată și, cu toate că ei erau cei care distribuiau Binele și Răul, destinul se arăta de multe ori mai puternic decît ei înșiși. Chiar părintele zeilor, Zeus, se supune destinului și nu-și poate salva de la moarte pe prietenul său, Hector. Grecii își închipuiau că destinul este o putere ascunsă care îi constrînge nu numai pe oameni, ci și pe zei. Soarta omului este prestabilită și se desfășoară după o ordine imuabilă.

Destinul face ordine chiar și în comportamentul capricios al zeilor. Problema destinului n-a fost elucidată. Ea se pune și în tragediile lui Eschil (525 - 456 î.e.a.), Sofocle (495 - 405 î.e.a.) și Euripide (480 - 406 î.e.a.). în epoca elenistică problema destinului e plină de contradicții. Astfel, Aristotel (384 - 322 î.e.a.), cel mai mare filozof al antichității, arată că Zeus poartă în sine destinul, în timp ce filozofii stoici susțin că Zeus și destinul sînt două puteri gemene.

Oamenii de jos sînt disprețuiți de către zei. Deosebirile de rang social sînt considerate în poemele homerice ca o stare naturală. Omul de rînd care încearcă să pătrundă în lumea nobililor provoacă indignarea zeilor. Poporul, oamenii de jos sînt disprețuiți chiar și de zei.

După părerea grecilor, fiecare eveniment important era condus și reprezentat de un zeu. Zeii erau considerați stăpîni și conducători supremi ai lumii.

Principalii zei ai grecilor: Zeus era zeul suprem, părintele zeilor și al oamenilor, era socotit zeul tunetului și al fulgerului. Soția lui era Hera, personificarea feminină a cerului și zeița căsătoriilor. Mările erau stăpînite de Poseidon, fratele lui Zeus, care purta în mînă o furcă cu trei coarne, numită trident. Hefaistos era zeul focului, iar Afrodita, care s-a născut din spuma mării, era considerată zeița frumuseții și a iubirii senzuale, la fel ca zeița Ișlar a Babilonului. Artemis era considerată zeița fecundității și a castității. Hermes era considerat zeul vîntului. Zeus a făcut din

Hermes și curierul zeilor, care-i ducea veștile cu iuțeala vîntului. Hermes, înainte de toate, era socotit zeul comerțului. Apollo - nume care înseamnă "strălucitor" - era zeul luminii, al poeziei. Atena era zeița înțelepciunii. Ea conducea adunările din agora (piață publică). Atena proteja artele, meseriile. Și războiul avea zeul său, pe Ares, iar vinul, atît de prețuit în Grecia, avea drept zeu pe Dionisos.

Pe lîngă zei, grecii cultivau nimfele, divinități grațioase ale

 pădurilor, izvoarelor și fluviilor.

Grecii susțineau că în lume există eroi (semizei), care ar fi înzestrați cu o putere extraordinară sau cu o mare înțelepciune. Despre isprăvile eroilor ne relatează numeroase mituri. Un astfel de mit este cel despre Prometeir, care a furat focul de la Zeus și l-a dăruit oamenilor, învățîndu-i cum să-l folosească. Pentru fapta lui îndrăzneață Zeus l-a pedepsit, poruncind să fie legat în lanțuri de o stîncă din Caucaz și un vultur să-i mănînce zilnic ficatul, care-i creștea la loc în timpul nopții. Mitul prometeic a generat o întreagă literatură, Prometeu devenind simbolul eroului care se sacrifică pentru binele omenirii.

în cinstea zeilor grecii au ridicat altare, temple și au organizat mari serbări religioase.

Preoții nu formau o castă aparte, ca la alte popoare din antichitate. La greci cultul putea fi îndeplinit de orice cetățean, dar pe un termen limitat și numai rareori pe viață. Și femeile puteau îndeplini oficiul preoțesc, dar, de regulă, în templele zeităților feminine.

Ca sacrificii se aduceau oi, capre, vaci, porci, dar numai animale care nu erau de trebuință. Se aduceau și sacrificii omenești, însă numai din rîndurile răufăcătorilor sortiți să fie executați.

Prezicerile au avut o mare importanță pentru poporul grec. Ele se făceau fie pe baza inspirației zeilor, fie prin semne exterioare. în primul caz este vorba de oracole. Cel mai vestit era oracolul lui Apollo de la Delfi, unde o preoteasă, Pythta, în stare de extaz, dădea răspunsuri stînd așezată pe un scaun dșasupra unei crăpături în stîncă.

Pe frontispiciul-templului închinat lui Apollo erau scrise maximele: "Cunoaște-te pe tine însuți” și "Păstrează măsura" care redau esența cugetării filozofice din Grecia antică.

RELIGIA EVREILOR ȘI MENTALITATEA LOR

în antichitate popoarele au adorat forțele naturii, Cerul, Pămîntul etc., personificîndu-le în zei.

Religia mozaică a marcat .un moment de cotitură în istoria doctrinelor religioase, deoarece a constituit prima religie prin excelență monoteistă. în timp ce toate religiile popoarelor antice erau politeiste, religia evreilor s-a distins de la început prin credința într-un Dumnezeu unic, Creator al Cerului și al Pămîntului, care urmărește, prin poporul său ales, ridicarea oamenilor pe cele mai înalte trepte ale desăvîrșirii morale, în "Geneza" - prima carte a Vechiului Testament - istoria lumii nu apare

 ca o ordine prestabilită sau predeterminată ca la alte religii, ci ca o istorie făurită prin efortul comun și prin acțiunea oamenilor chemați să-și aducă contribuția la desăvîrșirea lumii. în versetele de mai jos constatăm o revoluție în concepția oamenilor antici: "în vechime Tu ai creat Pămîntul / Și Cerurile sînt opera mîinilor Tale! / Și ele pier și Tu rămîi." (Psalmi, 102, 26-28); ..."Și Dumnezeu s-a odihnit după tot lucrul său pe care l-a creat spre a fi reprodus" (Geneza, II, 2-3). în traducere liberă ar fi: "Dumnezeu a creat lumea pentru a fi desăvîrșită de către om".

Se proclamă pentru prima dată în istoria doctrinelor religioase o concepție nouă potrivit căreia întreaga ordine cosmică este creația unui Dumnezeu unic. Din cele prezentate reiese că doctrina mozaică nu îndeamnă la pasivitate, la inactivitate ci, dimpotrivă, presupune o activitate creatoare continuă a omului. Nici un popor din antichitate n-a dat o astfel de interpretare istoriei și nu a atribuit omului o astfel de menire și o astfel de valoare cum a făcut-o, în zorile istoriei, poporul evreu. Afirmația că Dumnezeu este unic nu poate avea altă semnificație decît aceea a unității universale. Monoteismul presupune o omenire unitară, o închegare a tuturor raselor și popoarelor în credința unui destin comun. "Nu avem noi cu toții un singur părinte? Nu ne-a creat pe toți un singur Dumnezeu?" (Malachi, II, 10). Există în cartea "Exodul" un pasaj celebru numit Decalog care ilustrează în chipul cel mai elocvent trăsăturile definitorii ale monoteismului și moralei iudaice:

"Eu sînt Domnul Dumnezeul tău, care te-a scos din pămîntul Egiptului și din casa robiei.

Să nu ai âlți dumnezei afară de Mine, să nu-ți faci chip cioplit și cu nici un fel de asemănare a nici unui lucru din cîte sînt în Cer, sus, și din cîte sînt pe Pămînt, jos, și din cîte sînt în apele de sub Pămînt!

Să nu te închini lor, nici să le slujești!

Să nu iei numele Domnului Dumnezeului tău în deșert, că nu va lăsa Domnul nepedepsit pe cel ce ia în deșert numele Lui!

Cinstește pe tatăl tău și pe mama ta!

Să nu ucizi!

Să nu fii desfrînat!

Să nu furi!

Să nu mărturisești strîmb, împotriva aproapelui tău!

Să nu dorești casa aproapelui tău; să nu dorești femeia aproapelui tău, nici ogorul lui, nici sluga lui, nici slujnica lui, nici boul lui, nici asinul lui și nici una din dobitoacele lui și nimic din cîte are aproapele tău!" (Ieșirea, XX)

Decalogul cuprinde învățătura cu privire la monoteismul pur - credința într-un Dumnezeu unic. Prin această dogmă fundamentală se deosebește religia mozaică de toate religiile din antichitate. Au existat la

 egipteni, la asiro-babiloneeni, la greci etc. unele încercări de sistematizare, de unificare a zeităților. Dar monoteismul autentic nu apare decît la poporul evreu. Concepția monoteistă este incomparabil superioară celorlalte religii din antichitate. Decalogul - lege permanentă - cuprinde principalele principii morale cu valoare universală. în el sînt condamnate sever omorul, furtul, mărturia falsă, minciuna, actele de violență și chiar rîvnirea la bunurile altuia. Decalogul rămîne temeiul oricărei constituții umane. Este semnificativ faptul că partea din Biblie care conține Decalogul nu poartă numele legiuitorului - Moșe - ci pe cel al Marelui Preot midianit Itro. în acest mod a înțeles poporul evreu să-și onoreze prietenii neevrei. Hasidei Umot Ha-Olam ("Drepți ai popoarelor") a devenit titlul de onoare pe care evreii îl conferă prietenilor lor neevrei. Astfel, cei care în timpul celui de al doilea război mondial au salvat evrei de urgia nazistă primesc acest titlu conferit de Jad Wa-Șeirh (instituție pentru imortalizarea holocaustului și a eroismului).

în timp ce sacrificiile omenești constituiau aproape în toate religiile politeiste o parte a ritualului cultului, în religia mozaică Decalogul proclamă viața sacră și, în consecință, nu se poate invoca nici un motiv pentru a o sacrifica.

în timp ce în cadrul religiilor politeiste desfrîul, prostituția sacră erau practicate pe scară largă, religia mozaică condamnă aspru asemenea manifestări degradante pentru specia umană. Morala scăzută a oamenilor din antichitate era indisolubil legată de concepția lor asupra divinității. Politeismul întreținea dezbinarea, vrăjmășia și ura. Zeii aveau caractere similare cu cele ale oamenilor: erau animați de sentimente de ură și iubire, de antipatie

și simpatie. în consiliul zeilor, la greci, cearta era frecventă, așadar dușmănia și ura erau inevitabile.

Se știe, într-adevăr, că oamenii i-au făcut pe zei după chipul și asemănarea lor, dar acești idoli odată creați au devenit modele pentru ei, influențîndu-le conduita. în felul acesta omul a devenit la fel de vicios ca și modelele pe care le venera. în acest context proclamarea de către Israel a unui Dumnezeu unic și etern, a unui Dumnezeu sfînt care reclamă de la oameni sfințenie, a unui Dumnezeu drept care pedepsește răul și răsplătește binele, a unui Dumnezeu puternic și sublim, dar omniprezent, care intervine în viața oamenilor, se interesează de cei smeriți și asupriți, un Dumnezeu îndurător și ocrotitor care înconjoară cu dragostea sa întreaga omenire reprezintă tot ce a putut fi mai înalt în gîndirea religioasă din antichitate.

Idealul religios al omului este de a cunoaște și respecta Legea (Tora), de a-i urma principiile, de a se comporta în conformitate cu învățătura lui Moșe. După cum arată profetul Miheia (6,8): "Ți s-a arătat, omule, ceea ce este bun și ceea ce Dumnezeu cere de la tine: dreptate.

Moșe spărgînd Tablele Legii

iubire și milostivire și cu smerenie să mergi înaintea Domnului Dumnezeului tău".

Religia mozaică interzice orice fel de ură, de prigonire, de invidie, de răutate împotriva oricărui om indiferent de apartenența lui socială sau religioasă. "Iubește pe aproapele tău ca pe tine însuți" - reprezintă un principiu fundamental al religiei mozaice. Marele învățat Hilel a formulat dictonul: "Ce ție nu-ți place altuia nu face". în ceea ce privește morala familiei, prescripțiile biblice prevăd sfințenia căsătoriei. Femeile sînt ocrotite iar copii sînt educați în spiritul fricii de Dumnezeu și al respectării religiilor

morale. Petrei lucruri se întemeiază lumea: pe adevăr, pe dreptate și pe pace (Pirke Avot, I, 18).

Judecătorilor li se cere aplicarea dreaptă a legilor fără părtinire atît pentru frați, cît și pentru străini. Camăta este interzisă, iar haina luată ca zălog de la sărac trebuie înapoiată pînă la asfințitul soarelui, căci "în ce va dormi el?" (Ieșirea, XXII, 25-27). Se bucură de o ocrotire deosebită văduva, orfanul și omul sărac. Marele filozof german Hegel a făcut distincție netă între legalitatea ce derivă din lege și moralitatea călăuzită de judecătorul lăuntric, al conștiinței omenești. Pentru marele jurist E^ntham raportul dintre drept și morală e constituit din două cercuri concentrice. Morala are o sferă de cuprindere mai largă decît aceea a dreptului. în interiorul sferei mai largi, a moralei, este inclusă sfera mai restrînsă, a dreptului. Pentru profeții Bibliei sfera moralei și cea a dreptului coincid.

Profetismul ebraic este un fenomen unic în istoria credințelor religioase ale omenirii. El reprezintă cea mai înaltă treaptă a relevației vechi-testamentare. Ideea de Dumnezeu este dezvoltată de profeți, ei punînd accentul pe universalism. Profeții evrei insistă pe morala înaltă, pe înfăptuirea binelui, pe echitatea socială, pe pacea universală. Ei au fost primii în istoria doctrinelor politice care au elaborat și formulat principiul politicii fundamentate pe morală. învățătura profeților pune accentul pe căutarea lui Dumnezeu, ceea ce în viziunea lor înseamnă a căuta Binele, Dreptatea, Omenia.

într-o lume a războaielor, a crimei, a desfrîului, a nedreptății, a imoralității profeții evrei au propovăduit pacea, dreptatea, milostenia, moralitatea înaltă, dragostea față de Dumnezeu și față de oameni. într-o lume fără sens ei au descoperit semnificația istoriei ca epifanie a lui Dumnezeu.

în studiile sale filozofice prof. H.Wald arată că dimensiunea fundamentală a mentalității iudaice este temporalitatea. în religia evreilor eternul se manifestă prin evenimente istorice, nu prin imagini spațiale. Singura spațializare îngăduită este scrierea, deoarece este mijlocul cel mai condensat de reproducere a realului, mijlocul cel mai apropiat de gîndirea

 imaterială.

împinși mereu de ideea de timp, de izgonirea din spațiu, de interdicția de a-și face "chip cioplit" evreii au trăit-mai mult în timp decît în spațiu și, în consecință, ei au avut mai mult parte de istorie decît de geografie, trăind mai mult în viitor decît în prezent. Cînd, în anul 70, legiunile romane conduse de Titus au distrus Ierusalimul și au incendiat Templul lui Solomon, evreii și-au creat "Ierusalimul din Ceruri" (Ierușalaim Șei Mala), trăind mai mult în viitor decît în

prezent. Interdicția de a ucide i-a făcut pe evrei să-și cultive mai mult agresivitatea spirituală prin polemică, prin critici decît agresivitatea fizică prin cuțit sau sabie. Pentru evrei ideile au fost armele de luptă: "Vocea, este vocea lui laakov, iar mîinile sînt mîinile lui Eisaf" - (Hakol Kol lakov Haiadaim iedei Eisaf) (Facerea, XXVII, 22). în scrierile iudaice se afirmă că, atîta timp cît în sinagogi va răsuna glasul lui laakov, mîinile lui Eisaf vor fi neputincioase.

IMPORTANȚA CUNOAȘTERII ISTORIEI POPORULUI EVREU

Istoria relatează evenimentele din trecut, faptele săvîrșite de înaintași, reliefînd momentele care au exercitat o înrîurire

deosebită asupra vieții oamenilor, a mentalității și acțiunilor lor. Comoara de experiență acumulată de-a lungul mileniilor și înnobilată succesiv de contribuția fiecărei generații contribuie la îmbogățirea activității prezente și la configurarea celei viitoare. Istoria cu ale ei concluzii și sentințe ajută mersul înainte al popoarelor pe calea civilizației, pentru pacea și propășirea întregii umanități. A nu ne cunoaște istoria echivalează nu doar cu a nu ne cunoaște strămoșii, ci și cu a nu ne cunoaște părinții.

Dată fiind bogăția de învățăminte și de idei morale pe care le cuprinde, funcția formativă a istoriei a fost recunoscută încă din antichitate. Luminarea trecutului se impune ca o condiție a formării personalității umane, dar și a conștiinței noastre naționale, a sentimentului apartenenței noastre la Am Israel. Actualizarea itinerarului parcurs ne îngăduie să preîntîmpinăm repetarea erorilor comise de generațiile anterioare, ne cheamă să purtăm mai departe "lada sfîntă", cum n'umește Haim Nahman Biâlik istoria, pe făgașul plin de meandre al existenței evreiești.

■ înzestrați cu un înalt simț al istoriei, evreii nu își cercetează doar trecutul, ca toți ceilalți, ci îl și trăiesc. Peripețiile dramaticului lor destin se încarcă atît de pregnant cu valori simbolice, proiecția trecutului asupra prezentului este atît de intensă, încît istoria pentru ei nu poate fi decît o ipoteză *9* actualității. "Istoria israeliților - nota Chateaubriand - nu este numai istoria vechilor timpuri, ci înfățișează și pe aceea a timpurilor moderne." Cîtă dreptate cuprinde această aserțiune se poate vedea fie chiar și numai din porunca biblică potrivit căreia capul familiei este dator să nareze, an de an, copiilor săi epopeea ieșirii din Egipt, ca și cum el însuși ar fi fost participant direct la exod!

Prin natura sa istoria cuprinde un material imens, prezintă o mare varietate de date, fapte, evenimente. Nu în memorarea lor rezidă însă necesitatea studierii istoriei, ci în desprinderea firului diriguitor, a sensului evoluției, a devenirii istorice a poporului nostru. Prin aceasta istoria, știință a adevărului convertit în faptă, sinteză a experienței de viață a unor colectivități umane dispersate adesea în timp și spațiu, își potențează în și mai mare măsură capacitatea cognitivă.

74

Istoria noastră este opera poporului înfăptuită cu efort și grele sacrificii de-a lungul celor patru milenii de cînd ne-am născut. Toate mărețele fapte ale istoriei sînt tot atîtea strădanii, jertfe, înfrîngeri, dar și victorii, expresia unei extraordinare vitalități generate de convingerea nestrămutată în misiunea noastră istorică, a unei capacități nemaiîntîlnite de a răzbate în pofida tuturor

vicisitudinilor, de a rezista intoleranței, terorii, genocidului și, în final, de a supraviețui. Chiar dacă istoria, de atîtea ori tragică, a poporului evreu, a fost un ocean de lacrimi și sînge, în mijlocul acestuia a crescut totdeauna o floare de o frumusețe unică - speranța. Departe de a fi o simplă manifestare a unei stări afective lăuntrice, ea se întemeia pe anumite constante ale procesului istoric care o înălțau la rangul de certitudine. Altfel cum s-ar putea explica faptul că toate neamurile antice vecine, de mai aproape sau mai departe, au dispărut de pe arena istoriei, nefăcînd față urgiilor? Unde sînt astăzi asirienii și babiloneenii, mezii și părții, arameii, moaviții, midianiții, hicsoșii, fenicienii și multe popoare care la timpul lor erau considerate puteri? Chiar și vechii egipteni sau elinii antici au dispărut. Poporul egiptean de astăzi nu are nimic comun cu Imperiul Egiptean de altădată, la fel și grecii.

Numai poporul evreu își continuă o existență neîntreruptă din cele mai vechi timpuri pînă astăzi, în pofida mileniilor de împrăștiere și pribegie. "Poporul evreu merită considerație nu numai pentru vechimea lui, ci și pentru că este singurul care și-a menținut existența de la începuturi și pînă azi... istoria evreilor cuprinde prin durata ei istoria noastră, a tuturor" - observa Pascal. Cauzele acestui fenomen rezidă în însuși specificul istoriei noastre încă de la începuturi.

Primul nucleu din care a pornit dezvoltarea neamului, familia Patriarhului Avraham, se naște odată cu conștiința existenței unui singur Dumnezeu care a creat tot ce se vede și care este mai presus de lumea fizică ce ne înconjoară.

Dezvoltarea istorică a neamului a rămas strîns legată de conștiința național-religioasă care a dat naștere fenomenului unic de sinteză între religie și națiune și a cărei identitate se păstrează de-a lungul veacurilor. Nu numai poporul aparține religiei mozaice, dar și religia aparține poporului evreu și nu numai lui, încît orice încercare de separare s-a dovedit a fi artificială. Aceasta pentru că, precum afirma marele istoric S. Dubnov, Israelul reprezintă o "națiune spirituală": "în Israel s-a învederat o tendință spirituală neasemuită - de a crea un popor după chipul și asemănarea lui Dumnezeu, al idealului suprem". Pornind de aici, se poate înțelege de ce criteriile ce se aplică îndeobște pentru a identifica o națiune nu se potrivesc întotdeauna evreilor, după cum aceasta constituie explicația plauzibilă a permanenței evreilor ca națiune care n-a dispărut

 în urma supliciilor, unice în felul lor, pe care le-au îndurat, fiind singurul neam împotriva căruia s-a recurs la tot ce era mai diabolic pentru ș-l extermina.

"întreaga civilizație modernă - afirmă celebrul istoric Guizot - derivă esențialmente de la evrei și greci. Grecii au format elementul uman și intelectual; evreii - elementul divin și moral. Și în aceste origini partea evreilor este, dacă nu cea mai strălucitoare, atunci cea mai înaltă și mai scump plătită" (Meditations sur l'ăssense de la religion chrătienne, Paris, 1964, pag. 227).

Spre deosebire de alte popoare și de alte religii, practica religioasă la evrei nu privește numai clerul, ci obligă, personal, pe fiecare individ. E destul să amintim că în cele trei rugăciuni zilnice pe care le rostește evreul credincios, amintirea Țării Sfinte și ruga de repatriere s-au repetat timp de două mii de ani fără întrerupere, ca să înțelegem influența psihologică a credinței atît asupra individului, cît și asupra comunității. Mai ales că această amintire se repetă și la fiecare gustare, nemaipomenind de sărbătorile naționale și religioase, sau de serbările familiale. Care popor din lume a demonstrat o asemenea perseverență?

Izvoare. De unde știm ce s-a petrecut acum cîteva milenii în urmă? Informațiile despre viața oamenilor din trecut le aflăm din izvoarele istorice, care sînt de două feluri:

- izvoare reprezentate prin obiecte, așezări, locuințe, morminte, unelte, arme ș.a., scoase adesea la iveală prin săpături, numite izvoare nescrise;

- izvoare reprezentate prin inscripții pe piatră, pe cărămidă și morminte, prin documente și cronici, numite izvoare scrise.

Un izvor scris de o valoare inestimabilă nu numai pentru poporul evreu, ci pentru toate popoarele lumii este Biblia. Descriind evenimentele petrecute cu milenii în urmă, ea reprezintă o sursă unică în felul ei, pe care nu o mai găsim la alte popoare din antichitate, servind totodată și drept cod de legi, și drept tratat de obiceiuri și tradiții și care i-a întovărășit pe evrei în toate peregrinările lor, oricît de departe au fost de țara lor. Toate aceste legi, reguli de conduită, tradiții, obiceiuri sînt strîns legate de Ereț Israel, de anotimpurile, de flora, de fauna Țării Sfinte, de istoria acesteia, ținînd trează conștiința apartenenței neamului la această patrie, care a reprezentat pentru poporul evreu Țara Făgăduinței atît în sens material, cît și spiritual.

Așadar, prin ce am trecut din zorii istoriei pînă în zilele noastre? Care e aportul nostru la istoria umanității? Ce am învățat în lungul răstimp de cînd ne-am făcut apariția în arena istoriei? - iată întrebări la care vom încerca să dăm răspuns în cele ce urmează.

ISTORIA UNIVERSALĂ A POPORULUI EVREU

PATRIARHII, ȚARA DE RĂSĂRIT ȘI FIII LUI ȘEM
(1930 - 1640 î.e.a.)

înainte cu mii de ani, în regiunile Asiei, învecinate cu Marea Mediterană, au stăpînit neamuri care după originea și limba lor erau dintre fiii lui Șem. Din largile stepe ale Arabiei au plecat fiii lui Șem către Aram Naharaim (Mesopotamia), care se întindea între rîurile Hidekel și Prat (Tigru și Eufrat). Acolo au apărut primele două regate ale Orientului: Bavel și Asur (Babilonul și Asiria).

Din Mesopotamia fiii lui Șem au pătruns în țările învecinate Mării Mediterane. O parte s-au stabilit în Aram (Siria) și o parte în Canaan. O altă parte din triburile fiilor lui Șem, care erau nomazi, au călătorit departe pînă la țărmurile Mării Mediterane, ajungînd în Egipt, care era al treilea mare regat din Răsărit. în Egiptul de jos și în cel de sus au stăpînit fiii lui Șem sub numele de "hicsim" ("hicsoși" - regi păstori) timp de patru sute de ani, ca locuitori stabili ai țării.

Printre fiii lui Șem (semiți) au existat semiți nomazi care se ocupau de păscutul turmelor lor în împrejurimile orașelor și își strămutau corturile din loc în loc. Și, în timp ce semiții sedentari s-au amestecat și cu alte popoare, cei din triburile care trăiau izolate și-au păstrat .puritatea originii. Semiților acestora puri le aparținea și familia ivrimilor (evreii). Strămoșii acestei familii au stat la început în Ur Kasdim (Babilon), de unde au plecat înspre nord, stabilindu-se în Aram, pînă la venirea lor în Canaan. Acolo li s-a spus acestor străini "ivrim", de la verbul "avor" - "a trece", căci au venit de dincolo de rîul Prat (Eufrat). în fruntea ivrimilor a stat cel mai bătrîn din familie, Avraham, părintele tribului evreilor.

AVRAHAM, STRĂMOȘUL EVREILOR

Terah, tatăl lui Avraham, a locuit în Ur Kasdim. Cînd locul a devenit strimt acolo, și-a luat familia și a pornit spre Canaan, ajungînd pînă la Haran, teritoriu al arameilor. în Haran neamului lui Terah îi mergea bine. Terah se ocupa de comerț, iar fiilor săi le-a încredințat paza turmelor care păsteau pe luncile din împrejurimi. Era o regiune deosebit de

79 fertilă și bună pentru oamenii harnici. Orășelul, plin de căsuțe cu acoperiș în formă de cupolă, strălucind în soare, de o albeață orbitoare, se afla așezat printre dealuri înverzite. Zi și noapte susurau pîrîuri ce aduceau prospețime, iar luncile și dealurile erau încărcate cu toate florile pămîntului.

Păzind turma încredințată, AVraham și-a petrecut nu o dată nopțile în jurul focului, în mijlocul păstorilor săi. Nopțile fiind răcoroase, pline de o liniște binefăcătoare, îmbiau la meditație. Ore întregi își plimba Avrahăm privirea după stele sclipitoare, le urmărea drumul în spațiul asemănător unui baldachin negru, înțelegînd din ce. în ce mai adînc imensitatea lumii, maiestatea, frumusețea* și armonia ei. în inima lui începu să se strecoare o îndoială! Credința în Zeul lumii se destrăma din ce în ce mai mult. Pînă într-o zi, cînd l-a străfulgerat ideea că adevăratul Creator al lumii, al soarelui, lunii și stelelor poate fi numai un singur zeu puternic, omniprezent, nevăzut, blînd, dar și neînduplecat la mînie. Avraham nici măcar nu-și ascundea presimțirea, ci o rostea deschis în oraș. în jurul reformatorului religiei a început să se strîngă un grup de oameni credincioși și devotați. în rîndul adepților noii zeități a trecut și soția sa, Sara, nepotul Lot și slugile apropiate, cărora le-a fost întotdeauna un stăpîn bun. Locuitorii Haranului, adoratori ai zeului Sin, s- au îndepărtat de Avraham ca de un eretic. Mica dar solidara comunitate a noii religii, înconjurată de un zid de aversiune, a început să-și trăiască viața sa proprie, întemeiată pe un cod moral sever și pe reîntoarcerea la simplitatea strămunilor din perioada păstoritului nomad.

Terah și fiul său Nahor nu și-au precupețit mustrările față de Avraham.. Cu toate acestea, dată fiind și strînsa coeziune familială din acele vremuri, atîta timp cît a trăit Terah, în casa lui nu s-a schimbat nimic. în familie stăpînea o armonie exemplară, membrii ei se ajutau în continuare în gospodărie. A venit însă ziua cînd Terah a părăsit această lume. Avea atunci, potrivit relatărilor Bibliei, două sute cincizeci de ani. Marea sa avere Avraham și-a împărțit-o frățește cu Nahor, familia divizîndu-se în două ramuri.

Pe Avraham nu-l mai lega de-acum nimic de orașul în care cunoscuse atîtea umilințe și jigniri. Avea șaptezeci și cinci de ani, dar cu toate acestea simțea o nouă chemare spre viața nomadă a strămunilor, spre viața petrecută în spații deschise, sub corturi negre din piei de capră. Acolo se simțea respirația largă a libertății și a neîngrădirii, acolo putea să se închine în voie lui Dumnezeu și să-i ofere jertfe arse pe altarele din gresie, acolo putea să cultive în oamenii săi obiceiuri curate și să-i păzească de orice fel de ispite ale vieții din cetate. Ca să deosebească epoca păgînă de cea monoteistă Avraham, care inițial se numise Avram, și-a adăugat numelui o literă din numele Dumnezeului unic

- litera ebraică "hei", care trebuia să simbolizeze că el e șeful tribului monoteist.

Fratele lui Avraham, Nahor, s-a statornicit cu familia în Aram și s-a amestecat printre locuitorii țării, iar Avraham i-a luat pe Sara, soția sa, și pe Lot, fiul lui Haran, fratele său, și pe ceilalți membri ai familiei sale și a pornit spre țara Canaan. în Tora se povestește că Dumnezeu i-a poruncit lui Avraham să meargă în țara Canaan, spunîndu-i: "Pleacă din țara și locul nașterii tale și din casa tatălui tău spre țara ce ți-o voi arăta și te voi face acolo un popor mare" (Facerea, XII, 1-3). Comentînd conținutul versetelor din "Facerea", Mircea Eliade reliefează caracterul special al chemării lui Avraham față de tot ce se poate întîlni în religiile Orientului antic din mileniul al ll-lea î.e.a. Este vorba de "mesajul personal al lui Dumnezeu" și urmările acestui mesaj. Fără să fie invocat în prealabil. Dumnezeu se relevează unei ființe omenești, îi face o serie de cereri urmate de făgăduieli uluitoare. (Istoria credințelor și ideilor religioase, București, 1981, p.J80).

Evreii s-au ocupat în Canaan cu creșterea oilor și vitelor. Ei rătăceau prin țară și își mutau corturile dintr-un loc într-altul. Cînd teritoriul devenea neîndestulător pentru toți membrii tribului, se despărțeau unul de celălalt și fiecare familie își alegea un alt loc. Așa s-a despărțit casa lui Lot de cea a lui Avraham, unchiul său, din cauza certurilor dintre păstorii marilor Iar turme, căci locul devenise neîncăpător pentru pășunatul oilor și vitelor lor. Lot și-a ales depresiunea Mării Moarte pentru el și turmele sale și a urcat pînă la Sdom, iar Avraham»și-a stabilit corturile lîngă Hevron, în Elonei Mamre (Stejarii din Mamre). Acolo a făcut un legămînt de pace cu conducătorii ammoniților, stăpînii regiunii.

Fiind odată o mare foamete în Ereț Canaan, a coborît Avraham cu familia sa în Egipt. Cînd s-a întors în Ereț Canaan, a purtat un război împotriva triburilor kasdimilor (chaldeenilor) din Babilon.

Regele din Sodoma (în ebraică - "Sdom") și regii a încă patru orașe canaanite de pe malurile Mării Moarte, supuși' regilor din Șinar și Eilam, au pornit o răscoală. Regii din Șinar și Eilam s-au năpustit asupra răsculaților, i-au jefuit pe locuitorii din Sodoma și din orașele din depresiunea Mării Moarte și l-au luat în robie pe Lot, confiscîndu-i averea. Cînd a aflat ce se întîmplase cu Lot, Avraham și-a ales dintre slugile sale trei sute de oameni și a pornit în urmărirea regilor din Șinar și Eilam. l-a ajuns în partea stîngă a Damascului și i-a bătut, luînd înapoi pe cei robiți și averea lor; și n-a vrut să ia pradă de război, pentru ca regele din Sodoma să nu poată spune: "Eu l-am îmbogățit pe Avraham".

După un timp, Sodoma a fost distrusă împreună cu celelalte orașe ale depresiunii de un cutremur cu foc și pucioasă. Lot s-a stabilit într-o peșteră și acolo fiicele sale au născut doi fii, pe Moav și pe Ammon.

IȚHAK

Hagar, slujnica Sarei, i-a născut lui Avraham pe Ișmael și Sara i l-a născut pe Ițhak. Și l-a circumcis Avrâham pe Ișmael și pe Ițhak și pe cei născuți în casa sa. De atunci circumcizia constituie lege pentru evrei și musulmani.

Ițhak a crescut în compania lui Ișmael, fratele său. Sara nu a văzut cu ochi buni acest lucru și i-a cerut lui Avraham să o gonească pe servitoarea sa și pe fiul ei. Și a părăsit Hagar casa lui Avraham, și și-a luat cu ea pîine și un burduf cu apă, și a peregrinat cu fiul ei prin pustiul Baer Șeva. Apa din burduf s-a terminat și copilul era foarte însetat. Și Hagar și-a aruncat fiul sub un tufiș și a stat în fața lui și a plîns. Deodată a văzut o fîntînă cu apă în depărtare și a mers și i-a dat de băut copilului. Și a crescut Ișmael, și s-a stabilit în pustiul Paran, și a devenit vînător cu arcul. Fiii lui Ișmael, au locuit în pustiul Arav, în sudul țării Canaan, și s- au asociat cu locuitorii acelei țări, devenind arabi. Ișmael este socotit, într-un fel, părintele unuia dintre triburile arabe.

Și a locuit Avraham în Grar, lîngă Hevron. El nu și-a trădat Dumnezeul unic nici cînd a stat printre idolatri. în Tora se povestește că Dumnezeu l-a încercat pe Avraham și i-a spus: "l-al pe fiul tău, pe singurul tău fiu pe care-l iubești, Ițhak, și du-te către țara Moria, și adă-l acolo ca jertfă pe unul din munți, pe care ți-l voi spune". Și s-a sculat Avraham dimineață în zori, și a luat cu sine foc și lemne și pe Ițhak, fiul său, și au plecat spre muntele Moria. Și i-a spus Ițhak lui Avraham: "Tată, iată lemnele și focul, dar unde este mielul pentru jertfă? Și i-a spus Avraham: "Dumnezeu va arăta mielul pentru jertfă, fiule" (Facerea, XXII,7-8).

A treia zi au ajuns la muntele Moria. Avraham a construit acolo un altar, a aranjat pe el lemnele și focul, l-a legat pe Ițhak de mîini și de picioare și l-a așezat pe altar. Și cînd Avraham a ridicat mîna să ia cuțitul de sacrificiu pentru a-l tăia pe fiul său, a strigat către el îngerul lui Dumnezeu: "Avraham, Avraham! Să nu faci nimic copilului; acum știu că te temi de Dumnezeu și pentru că nu ai cruțat nici pe fiul tău pentru mine, te voi binecuvînta ca urmașii tăi să moștenească țara Canaan" (Facerea, XXII, 1b12).

Sara a murit la 127 de ani. Avraham a jelit-o și a înmormîntat-o în Mearat Hamahpeila (Peștera dublă), pe care a cumpărat-o de la fiii lui Het. Cînd a îmbătrînit, Avraham a vrut ca Ițhak să-și ia o soție atîta timp cît el încă mai era în viață. L-a chemat pe Eliezer, bătrînul și credinciosul

Sacrificarea lui Iṭhak (Rembrandt)

casei sale, și l-a trimis în orașul său natal, Aram Naharaim, să ia de acolo o soție pentru Iţhak, căci nu voia să se încuscrească cu popoarele Canaanului. Și a luat Eliezer 10 cămile și bunuri ale stăpînului său asupra sa și a plecat la Aram Naharaim, loc în care stătea familia lui Nahor, fratele lui Avraham. Și a îngenunchiat Eliezer cămilele spre seară în afara orașului, lîngă o fîntînă, atunci cînd fetele din oraș ieșeau să scoată apă. El și-a pus ca semn ca fat^ căreia îi va cere apă și ea îi va da și va spune: "Voi scoate apă și pentru cămilele tale" - aceasta să fie soția lui Iţhak. Și iată că a ieșit din oraș o fată frumoasă cu un ulcior pe umăr. Ea a coborît la izvor, și-a umplut ulciorul și a urcat din nou. Eliezer a fugit înaintea ei și i-a spus: "Dă-mi, te rog, să beau puțină apă". Fata i-a dat să bea și i-a spus: "Voi scoate apă și pentru cămilele tale". Și a fugit din nou la izvor și a scos apă și a adăpat și cămilele. Și a întrebat-o Eliezer: "A cui fiică ești?". Și i-a răspuns fata: "Eu sînt Rivka, fiica lui Satuel, fiul lui Nahor". Eliezer i-a mulțumit lui Dumnezeu că i-a reușit călătoria și a mers cu fața la[1] casa părinților ei, și a cerut-o Eliezer de la aceștia ca soție a fiului stăpînului său. Ei au consimțit cererii sale și au trimis-o pe Rivka c,u Eliezer în țara Canaan și i-a devenit soție lui Iţhak.

FIII LUI IŢHAK

Și a murit Avraham în vîrstă de 175 de ani și l-au înmormîntat Iţhak și Ișmael în Mearat Hamahpeila, în locul în care a fost înmormîntată și Sara, soția lui.

După moartea tatălui său, Iţhak a devenit șeful familiei evreilor. Și el a locuit în Canaan și s-a ocupat cu creșterea vitelor, dar și cu munca pămîntului. Rivka i-a născut doi fii: pe Esav și pe laakov. Cînd au crescut, copiii s-au deosebit prin faptele lor: Esav era un om al cîmpiei care cunoștea vînătoarea, în timp ce laakov era păstor și locuia în cort.

Caracterizarea pe care o dau textele biblice acestor doi frați este o elocventă negare a teoriilor rasiale, a împărțirii oamenilor după sîngele care le curge în vine. Amîndoi sînt copiii acelorași părinți, sînt plămădiți în același pîntec, primesc aceeași educație și reprezintă, totuși, doi poli opuși. Esav reprezintă tipul ros de patimă și slăbiciuni, egoist, sîngeros, brutal, încrezător în sabia sa. El se reazimă pe sabie, pe forță, pe puterea pumnului, crezînd că prin

aceasta se va impune.

laakov e omul integru, plin de virtuți, dînd ascultare legilor eticii.

84

Arma sa e argumentul, stindardul său e ideea dreptății și a păcii, poziția sa e rațiunea, laakov este întruchiparea Binelui, Esav a Răului. Bătrînul Iţhak avea vederea slăbită, dar aceasta nu-l împiedica să aibă o viziune interioară. în mod lapidar și sugestiv, el definește cele două caractere, pe cei doi fii prin cuvintele: "Vocea este a lui laakov, mîinile sînt ale lui Esav".

Odată a venit Esav de la cîmp, obosit și flămînd, și i-a cerut fratelui său să-i dea o mîncare de linte pe care o gătise, laakov i-a răspuns că îi va da o porție de mîncare numai dacă Esav îi va ceda dreptul primului născut, pentru ca după moartea tatălui lor nu Esav să fie capul familiei. Esav, care stătea rareori cu membrii familiei sale, și-a vîndut fratelui său cu dragă inimă dreptul primului născut. Iţhak însă îl considera tot pe Esav primul născut, căci îl iubea pentru vînatul pe care i-l aducea. Rivka însă îl iubea pe laakov și îl prefera lui Esav.

Cînd Iţhak îmbătrînisfe și vederea îi slăbise mult, l-a chemat odată pe Esav și i-a spus: "Du-te, .fiule, la cîmp și vînează ceva, fă-mi din el o mîncare gustoasă, așa cum îmi place, iar eu voi mînca și te voi blnecuvînta înaintea morții mele". Rivka, auzind aceste cuvinte, l-a chemat pe fiul ei iubit, laakov, și i-a poruncit să ia primul binecuvîntarea tatălui printr-un șiretlic, pentru ca el să fie capul familiei după moartea lui. Și laakov a ascultat de glasul mamei sale și a adus doi iezi din turmă. Rivka a pregătit din ei mîncăruri gustoase, l-a îmbrăcat pe laakov cu hainele lui Esav și i-a dat mîncărurile în mînă pentru a i le duce lui Iţhak. laakov a venit cu bucatele în camera tatălui său, bătrînul orb a simțit mirosul hainelor lui Esav, nu l-a recunoscut pe laakov și l-a binecuvîntat întîi pe laakov. Cînd Esav s-a întors de la vînătoare și i s-a dezvăluit că laakov l-a deposedat de binecuvîntarea tatălui său, s-a înfuriat foarte tare pe fratele său și a vrut să-l omoare. Aflînd de furia lui Esav, Rivkal trimise pe yaakov la Lavan, fratele ei, în Haran, pentru a-l scăpa de mîna lui Esav.

La Lavan, laakov a muncit 14 ani și i-a păscut unchiului oile. Pentru munca sa, acesta i-a dat pe cele două fiice, pe Rahel și pe Lea, ca soții. Lea i-a născut lui laakov 6 fii și numele lor sînt: Reuven, Șimon, Levi, lehuda, Isahar, Zevulun și o fiică, pe nume Dina. Rahel i-a născut 2 fii: pe losef și pe Beniamin. Bilha, servitoarea Rahelei, i-a născut lui laakov pe Dan și pe Naftali, iar Zilpa, servitoarea Leei, i-a născut pe Gad și pe Aser. Din acești 12

fii ai lui Iaakov au provenit apoi cele 12 triburi ale Israelului.

Și a mai lucrat Iaakov încă 6 ani la Lavan, păscîndu-i turmele pentru oile pe care i le dăduse ca plată pentru munca sa. Și s-a îmbogățit mult Iaakov și a avut turme și sclavi. Aflînd că fiii lui Lavan îl invidiază pentru averea sa, a hotărît să se întoarcă la Iţhak, tatăl său. Și, pentru că Lavan nu i-a permis să părăsească casa sa, Iaakov a fugit pe ascuns cu femeile sale, fiii și sclavii săi. Lavan l-a ajuns din urmă lîngă muntele

Scara lui Iaakov

Ghilad și l-a mustrat pentru fapta sa. După aceea au încheiat un legământ între ei și au făcut un val de pământ care să delimiteze pământul fiecăruia. Lavan s-a întors în Haran și Iaakov a mers pe drumul său, spre țara Canaan. Și-a stabilit corturi în împrejurimile Șhemului, în centrul Canaanului.

Fiul conducătorului regiunii a cutezat însă s-o răpească pe Dina, fiica lui Iaakov, cînd a ieșit să privească fetele din oraș, și a refuzat să i-o restituie tatălui său. Vitejii fii ai lui Iaakov, Șimon și Levi, s-au năpustit împreună cu sclavii lor asupra Șhemului și l-au omorît pe conducătorul orașului și pe fiul său, eliberînd-o pe sora lor din robie. De atunci Iaakov și fiii săi n-au mai putut sta liniștiți în acel loc și și-au mutat corturile spre sud, pînă la Beit-El. Acolo a construit un altar lui Dumnezeu și le-a poruncit fiilor și celor născuți în casa sa să înlăture zeii străini din mijlocul lor. în Tora se povestește că la Beit-El i s-a arătat Dumnezeu lui Iaakov și l-a numit Israel.

Și a stat Iaakov la Iț hak, tatăl său, în Hevron. Acolo a murit Iț hak în vîrstă de 180 de ani și l-a îngropat Iaakov în Mearat Hamahpeila și a devenit el părintele neamului evreilor.

Iaakov l-a iubit cel mai mult, dintre toți fiii săi, pe Iosef. Frații l-au invidiat și l-au dușmănit. Odată a visat Iosef că el și frații săi făceau snopi pe cîmp și snopii fraților se închinau snopului său; și încă un vis a visat: că soarele și luna și 11 stele i se închinau lui. El și-a povestit visele fraților, întețindu-le dușmănia, căci au înțeles că el se gîndește să se ridice deasupra lor și să-i stăpînească. Și au mers fiii lui Iaakov în împrejurimile Șhemului să-și pască turmele de oi. Au trecut multe zile și frații nu s-au întors acasă, Iaakov era îngrijorat de fiii săi și l-a trimis pe Iosef să-i caute și să vadă ce-i cu. ei și cu turmele. Și cînd s-a apropiat Iosef de ei, le-a crescut mînia pe el și au vrut să-l omoare. Dar Reuven și Iehuda au spus: "Ce folos că vom omorî pe fratele nostru?" Și cînd a trecut prin fața fraților o caravană de ismaeliți, l-au vîndut pe Iosef, fratele lor, ca rob. Cămașa i-au înmuiat-o în sîngele unui ied Și i-au dus-o tatălui. Recunoscînd cămașa fiului său iubit, Iaakov a strigat: "A fost sfîșiat Iosef!" și a ținut doliu pentru fiul său mai multe zile.

IOSEF ÎN EGIPT

Ismaeliții l-au dus pe Iosef în Egipt și l-au vîndut ca sclav lui Potifar, un eunuc al faraonului, Iosef i-a plăcut stăpînului său și l-a făcut mai mare peste casa sa. însă soția lui Potifar l-a pîrît și stăpînul l-a

 aruncat în închisoare. Dar și acolo s-a remarcat Iosef prin înțelepciunea și destoinicia sa și comandantul închisorii l-a numit conducător peste toți arestații. Printre acești arestați erau și doi miniștri ai faraonului: ministrul peste pivnițele regale și cel peste brutării.

Odată ei au avut un vis în aceeași noapte și nu i-au știut tîlcul. Dimineața l-au povestit lui Iosef și acesta l-a tălmăcit cu înțelepciune și bun simț.

La capătul a doi ani, faraonul Egiptului a avut și el un vis: se făcea că din Nil au ieșit șapte vaci sănătoase și frumoase și au păscut pe pajiște. După ele au ieșit încă șapte vaci slabe și firave și le-au înghițit pe primele. Și a mai visat că șapte spice pline cresc dintr-o singură tulpină. După ele, au crescut alte șapte spice goale, înghițindu-le pe cele dinaintea lor. Paro a chemat pe toți înțelepții Egiptului și le-a povestit visul, însă ei n-au știut să-l tălmăcească. Și a povestit ministrul pivnițelor de vin (pe care Paro îl iertase și căruia îi redase rangul, după cum îi tălmăcise Iosef visul) că în închisoare se găsește un tînăr evreu care știe să tălmăcească vise cu mult bun simț, Iosef a fost adus în fața faraonului și i-a tălmăcit cele două vise într-un singur fel: celd șapte vaci grase și cele șapte spice pline sînt șapte ani de mare belșug care vor fi în Egipt. Și cele șapte vaci slabe și șapte spice goale sînt șapte ani de foamete, care vor veni apoi. Și Iosef l-a sfătuit pe faraon să strîngă recolta din anii de belșug pentru a ajunge în anii de secetă și pentru ca țara să supraviețuiască. Și faraonului Egiptului i-a plăcut tălmăcirea și l-a numit pe Iosef ministru al cerealelor și viceregе. Și Iosef a ajuns stăpîn peste toată țara Egiptului.

După anii de belșug au venit ani de foamete îngrozitoare, așa cum a prezis Iosef. Din toate țările învecinate au venit la Iosef mulți doritori să cumpere pîine. Și au sosit, și fiii lui Iaakov printre cei veniți, căci foametea era grea și în Canaan, Iosef i-a recunoscut pe frații săi, dar ei nu l-au recunoscut. El și-a amintit de dușmănia lor față de el și s-a prefăcut străin de ei, acuzîndu-i cu duritate că ar fi spioni. Frații au susținut însă că sînt loiali și au venit numai să cumpere pîine, iar cînd Iosef a continuat să-i întrebe despre ei și patria lor, i-au povestit că erau doisprezece fii la casa tatălui lor, dar unul nu mai este, iar cel mic a rămas acasă, Iosef a vrut mult să-l vadă pe Benjamin, fratele cel mai mic, fiul Rahelei, mama sa, și le-a spus: dacă sînteți loiali, aduceți-mi pe fratele vostru cel mic pentru a mă convinge că ceea ce mi-ați spus este adevărat. Frații s-au întors în Canaan și i-au povestit tatălui cele întîmplate. La început Iaakov n-a vrut să-l dea pe Beniamin fiilor săi, pentru a nu i se întîmpla vreo nenorocire pe drum, însă cînd s-a terminat pîinea în casă, a plecat și Biniamin în Egipt cu frații săi să cumpere hrană pentru supraviețuirea familiei.

Iosef în Egipt

De astă dată, cînd l-a văzut pe Beniamin, Iosef n-a mai putut să se abțină și s-a dezvăluit fraților săi: că el este Iosef, fratele lor, pe care l-au vîndut ca sclav ismaeliților. Frații s-au speriat foarte tare și nu au mai știut ce să răspundă, Iosef i-a mîngîiat spunîndu-le să nu se întristeze că l-au vîndut ca sclav: căci Dumnezeu l-a trimis în Egipt ca să-i hrănească pe ei și familia lor în timpul foametei. Și le-a poruncit să se reîntoarcă în Canaan și să-l aducă cu ei în Egipt pe tatăl lor, Iaakov, și tot ceea ce au. Frații s-au întors în Ereț Canaan și i-au povestit tatălui că Iosef trăiește încă și că este stăpînul întregului Egipt; și a reînviat spiritul bătrînului Iaakov. Și au plecat fiii lui Iaakov cu turme și sclavi, cu tot ce aveau, la Iosef. Și s-au stabilit, cu aprobarea faraonului Egiptului, în ținutul Goșen, căci era o regiune de păstorit și egiptenii acceptau și priveau cu ochi buni migrațiunea popoarelor în Egipt. '

1»

Iaakov a venit în Egipt la 130 de ani. Acolo a trăit încă 17 ani. înainte de moartea sa i-a binecuvîntat pe fiii săi și pe fiii lui Iosef, Efraim și Menașe, și a împărțit casa lui Iosef în două. De aceea se consideră tribul lui Iosef ca două triburi: tribul Efraim și tribul Menașe. Și a murit Iaakov; și le-a poruncit Iosef medicilor să-l îmbălsămeze pe tatăl său, căci așa făceau egiptenii cu trupurile celor mari și ale regilor lor. Și l-au transportat frații pe Iaakov îrt Canaan și l-au îngropat în mormintele strămoșilor săi din peștera Mearat Hamahpeila și s-au reîntors în Egipt..

Și a trăit Iosef 110 ani și a murit. înainte de moartea sa, i-a conjurat pe membrii familiei sale să-i transporte trupul în Egipt, cînd se vor întoarce în țara strămoșilor lor, Canaan. Și medicii l-au îmbălsămat pe Iosef și l-au pus într-un sarcofag.

MOȘE, MARELE CONDUCĂTOR AL POPORULUI EVREU

Viața evreilor în Egipt * Nașterea și salvarea miraculoasă a lui Moșe * Ieșirea evreilor din Egipt și drumul lor prin pustiu * Ce este mana cerească? * Evreii trec miraculos Marea Roșie * Decalogul - cea dinții Magna Charta a drepturilor omului * Lupta cu amalekiții * Locul istoric al lui Moșe

Evreii, descendenți ai patriarhilor Avraham, Ițhak și Iaakov se Ocupau cu creșterea animalelor, ducînd o viață nomadă, oprindu-se cu turmele acolo unde găseau pășune. Egiptenii, popor sedentar și agricol acceptau și priveau cu ochi buni migrațiunea evreilor în Egipt. Aceștia s- au așezat în țara Goșen, ținut de pe brațul de răsărit al Nilului, pe un teritoriu nepopulat. Pe lîngă creșterea animalelor ei se îndeletniceau și cu agricultura, și cu meseriile învățate de la egipteni. Duceau o viață patriarhală, bucurîndu-se de totală autonomie față de faraon. Conducătorii triburilor erau bătrînii, care se strîngeau la sfat cînd se iveau probleme

90 importante. Organizarea evreilor contrasta puternic cu cea a țării de adopțiune în fruntea căreia se afla faraonul, un tiran și un despot care cîrmuia fără un sfat al bătrînilor, fără o adunare a poporului, instituții existente la evrei. Pentru egipteni faraonul era un zeu viu, lucru de neconceput la evrei. După un străvechi mit

egiptean, cel mai mare și mai puternic dintre zei locuia în faraon ca într-un animal sacru.

Timp îndelungat evreii s-au bucurat de autonomie totală în Egipt. După cum menționează și istoricul Graetz, israeliții trăiau liberi și independenți în țara Goșen. Datorită acestei situații excepționale ei s-au înmulțit foarte repede. Cît timp erau priviți de egipteni ca triburi nomade, li s-a îngăduit această stare de libertate. îndată însă ce traiul lor pe aceste meleaguri a durat mai multe secole căpătînd un caracter stabil, libertatea de care nici măcar populația băștinașă nu se bucura a stîrnit invidie, așa încît egiptenii s-au hotărît să-i declare sclavi. La această hotărfre a mai contribuit și faptul că păstorii evrei din țara Goșen, fiind în număr atît de mare și bine înstăriți, începuseră să inspire egiptenilor teama ca nu cumva, într-o bună zi, să le devină dușmani și să-i strîmtoreze, după cum altă dată procedaseră triburile de păstori ale hiscoșilor.

Astfel, locuitorii din Goșen au fost declarați sclavi. Faraonul a luat măsuri prin care sclavia să ducă cît mai rapid la reducerea numărului evreilor și chiar la exterminarea lor. Bărbații și adolescenții erau obligați să execute muncile cele mai grele, cei slabi fiind siliți să muncească sub lovituri de bici. Două orașe au fost ridicate prin munca evreilor - Pitom și Ramses - căci nici o muncă nu era prea grea, nici un chin sau tortură prea sălbatică atunci cînd era vorba de israeliți. Și pentru ca acțiunea de nimicire a poporului evreu să fie cît mai repede desăvîrșită, faraonul a dat poruncă ca toți copiii de sex bărbătesc să fie înecați în Nil imediat după naștere.

Printre copiii ce trebuiau să aibă această soartă a fost și Moșe, născut într-o familie din tribul leviților. Mama sa, după cum arată tradiția, a reușit să-l țină ascuns trei luni, după care, de teama de a nu fi descoperit, l-a pus într-o lădiță în stufărișurile Nilului. Întîmplarea a făcut ca una din fiicele faraonului să-l găsească acolo pe cînd se scălda. Fiindu-i milă de acest copil frumos, l-a luat să-l crească ca pe propriul ei copil.

Crescut la curtea faraonului, Moșe a căpătat o educație aleasă. Mama sa, care-i fusese doică, i-a desăvîrșit educația, învățîndu-l limba ebraică și istoria evreilor. Datorită însușirilor sale intelectuale și înfățișării atrăgătoare, Moșe cîștiga simpatia tuturor celor cu care venea în contact. Tradițiile istorice scot în evidență blîndețea și modestia lui. Era îndrăgit de toți egiptenii și însuși faraonul, care vroia să-i ucidă pe toți copiii israeliților, îl iubea ca pe propriul său fiu. Dar oricît l-ar fi cinstit egiptenii și oricît l-ar fi. iubit faraonul, Moșe n-a uitat niciodată că se născuse din

 neamul asuprit al evreilor.

Moșe era dușmanul de moarte al oricărei nedreptăți; cînd a văzut, într-o zi, un satrap egiptean maltratînd un evreu, el nu și-a putut stăpîni indignarea și l-a pedepsit. De teama de a nu fi descoperit, el a fugit din Egipt spre pustiu. S-a oprit într-o oază locuită de un trib de midianiți, în apropiere de munții Sinai.

Ca și în Egipt; el s-a dovedit a fi un apărător al celor slabi și al dreptății. Astfel, apărînd-o pe Țipora, fiica Marelui Preot Itro al

midianiților, împotriva unor păstori care n-o lăsau să-și adape turma la un izvor, el devine ginerele acestuia. în țara midianiților Moșe a dus un timp o viață de păstor, îngrijind de turmele socrului său. Avînd tot timpul la dispoziție pentru a reflecta la destinul tragic al poporului său care ducea o viață de chinuri și suferințe, Moșe s-a hotărît să facă tot ce-i stătea în putință pentru mîntuirea fraților săi.

împreună cu fratele său Aharon, Moșe a trecut la aplicarea planurilor sale. Dar două mari obstacole aveau să se ridice în calea acțiunilor celor doi frați - împotrivirea faraonului, care cu greu se putea hotărî să elibereze un popor pe care-l socotea proprietătea sa și de la care trăgea atîtea foloase, și psihologia de rob, inoculată în atîția ani de sclavie, care cu greu putea fi înlocuită cu psihologia de om liber. Moșe și Aharon, hotărîți să învingă cu orice preț, s-au înarmat însă cu răbdare și curaj. S-au adresat mai întîi capilor de familie și conducătorilor de trib, arătîndu-le că a sosit timpul pentru eliberarea lor și pentru reîntoarcerea în țara strămoșească. Aceștia primiră cu satisfacție vestea, căutînd să-i familiarizeze pe membrii familiilor și triburilor lor cu aceste gînduri.

Nenumărații ani de viață pribeagă și mai ales de sclavie n-au reușit să stingă în israeliți dorirea de a trăi liberi în țara lor strămoșească, pe pămîntul Canaanului[1], dar prima condiție pentru cucerirea acestei țări era unirea tuturor triburilor într-un singur popor animat de aceleași scopuri și avînd o singură concepție religioasă. Toate aceste năzuințe și străduințe de unitate națională aveau să-și găsească întruchiparea în Moșe, cel mai mare erou național al poporului evreu.

S-a întîmplat ca pe vremea aceea Egiptul să fie bîntuit de o serie de calamități care l-au înspăimîntat pe faraon. Gîndul că Dumnezeul evreilor îl pedepsește de fapt cu aceste calamități, îl determină pe faraon să permită evreilor să părăsească Egiptul. Astfel, în data de 15 Nisan (aprilie!, cu circa 3 300 de ani în urmă, s-a petrecut un eveniment unic în istorie - un popor ținut în robie și-a redobîndit libertatea, fără ca pentru aceasta să se verse nici măcar o picătură de sînge.

După plecarea evreilor din Egipt, faraonul regretă hotărîrea pe care o luase, considertnd-o un act de slăbiciune. Prea ușor renunțase la forța de muncă a sute de mii de sclavi! Trimise așadar în urmărirea evreilor

 trupe înarmate, călare și în care de luptă.

Zărind de departe apropierea trupelor egiptene, israeliții fură cuprinși de o disperare fără seamăn. Orice scăpare părea cu neputință: în față se întindea Marea Roșie, iar din spate inamicul amenința să-i ajungă în orice moment și să-i ducă înapoi, în sclavie, sau să-i măcelărească, dacă ar fi opus rezistență. Dar o furtună puternică dinspre nord-est a făcut ca în timpul nopții apa mării să se retragă atît de mult, încît în părțile mai ridicate ale malului fundul rămăsese aproape uscat. Moșe se folosi imediat de această situație ce părea mîntuitoare și ordonă triburilor deznădăjduite trecerea pe țărmul opus. Abia în zorii zilei următoare ajunseră oștile egiptene pe malul mării și, zărindu-i pe israeliți pe malul opus o apucară pe același drum, încercînd traversarea mării. Dar furtuna

încetase, și apa mării reveni în matcă, făcînd să dispară în valurile ei oștirea egipteană. Pe malul opus n-au ajuns decît cadavre de călăreți și cai.

Ieșirea din Egipt, trecerea miraculoasă a Mării Roșii, înecarea oștilor egiptene erau fapte pe care evreii nu le-au uitat și care mai tîrziu, în momentele de grea cumpănă, aveau să le dea speranță și curaj în lupta lor pentru supraviețuire.

Israeliții își continuată drumul spre prima lor țintă - muntele Sinai. Drumul era de cîteva zile și, deși străbăteau un deșert imens, au întîlnit totuși oaze fertile și pășuni mănoase pentru turmele și cirezile lor. Au găsit și apă în lacurile formate de torentele venite de pe povîrnișurile muntelui Sinai. în oaza Elim găsiră chiar izvoare și livezi de curmali.

Moșe, care cunoștea foarte bine aceste locuri de pe vremea cînd păștea pe aici turmele socrului său, a știut să satisfacă toate nevoile ce s-au ivit în drumul spre Sinai, așa încît israeliții n-au dus lipsă nici chiar de pîine, care li s-a înlocuit cu mană din abundență. Aceste regiuni erau foarte bogate în arbori Tamara (Tamarix mannifera) din care picura un lichid cu gust de miere și care, dimineața, din cauza frigului se solidifica în formă de grăunțe mici pentru ca, peste zi, din cauza căldurii, să devină din nou lichide. Moșe le-a spus că dimineața vor găsi aceste boabe mici pe care trebuie să le culeagă. Uimiți de natura hranei, ei o numiră mană (dar) și s-au hrănit cu ea, considerînd-o cerească, pînă au ajuns în regiuni locuite de oameni unde puteau primi prin schimb, pentru propriile produse, alte alimente.

Chiar de la începutul existenței lor ca popor liber pe scena istoriei, israeliții au fost nevoiți să înfrunte un atac neprovocat din partea unor triburi norrtade - amalekiții. Hoarde barbare și nomade care cutreierau aceste ținuturi și care trăiau dirt jaf, amalekiții atacară grupuri mai slabe și mai obosite de israeliți omorîndu-i pe unii și prădîndu-le avutul. Aceste hoarde care îi amenințau pe evrei cu nimicirea trebuiau respinse dur, lucru

 greu de înfăptuit cu evreii abia scăpați din sclavie și total nepregătiți pentru acțiuni cu caracter rpilitar.

Moșe alese dintre ei pe cei mai curajoși și mai îndemînatici, care cunoșteau întrucîtva mînuirea armelor, și-i trimise împotriva amalekiților sub conducerea generalului loșua Ben Nun, cu certe aptitudini militare, într-o luptă crîncenă care a durat din zori pînă noaptea tîrziu oastea israeliților comandată de loșua Ben Nun a reușit să-i înfrîngă pe dușmani. Atacul perfid al amalekiților, care ar fi putut să ducă la nimicirea triburilor Israelite chiar la începutul apariției lor pe scena istoriei, și înfrfngerea suferită de agresori au rămas adînc întipărite în memoria celor două neamuri și au fost sîmburele dușmăniei neîmpăcate pe care aveau să și-o poarte ulterior. Amalek a fost primul dușman ereditar al poporului evreu.

Ocrotite de oastea comandată de loșua Ben Nun, întărite sufletește de evenimentele miraculoase prin care au trecut, triburile Israelite păreau deja îndeajuns de pregătite să primească lucrul cel mai de preț - Biblia - pe care aveau apoi s-o dăruiască

întregii omeniri.

Israeliții au fost conduși spre regiuni muntoase înalte, acoperite de zăpezi veșnice. Stîncile de granit și porfir se ridicau aici la înălțimi uriașe, luînd forme dintre cele mai ciudate. De pe aceste înălțimi omul poate percepe măreția și neasemuita frumusețe a naturii.

Pe unul din platourile munților Sinai îi conduse Moșe pe israeliți după vreo trei luni de la ieșirea din Egipt. Se apropia ziua marii revelații' pe care aveau s-o primească.

în fața unuia din munți evreii se opriră și se așezară în jurul lui precum un zid în formă cerc. în dimineața zilei a treia nori deși învăluiră vîrful muntelui iar fulgerele ce nu conteneau transformau munții într-o masă de foc. Tunetele amplificate de ecoul munților întregeau atmosfera de apocalips. Era cel mai potrivit și mai solemn moment pe care Moșe n-a întîrziat să-l folosească. înmărmuriți de admirație și spaimă în fața dezlănțuirii naturii, oamenii așteptau actul final cu o febrilă nerăbdare. în această atmosferă terifiantă Moșe îi conduse pe israeliți din taberele lor în fața unuia din munți pe care numai el îl urcă. De acolo, de sus, ei auziră un șir de cuvinte simple care le pătrunseră în suflet și care aveau să constituie temelia civilizației omenirii. Erau cele 10 porunci:

1. Eu sînt Domnul Dumnezeul tău, care te-a scos din Egipt, din casa robiei.

2. Să nu ai alți dumnezei afară de Mine, să nu-ți faci idoli sau chipuri cioplite și să nu te închini lor!

3. Să nu juri strîmb, luînd în deșert numele Dumnezeului tău!

4. Să-ți fie sfîntă ziua de Sîmbătă. Șase zile pe săptămînă să muncești și a șaptea zi să te odihnești tu, copiii tăi, robii tăi și vitele tale!

5. Să ții în cinste pe tatăl tău și pe mama ta și vei trăi zile multe!

6. Să nu ucizi!
7. Să nu fii desfrînat!
8. Să nu furi!
9. Să nu depui mărturie strîmbă!
10. Să nu poftești ce este al altuia!

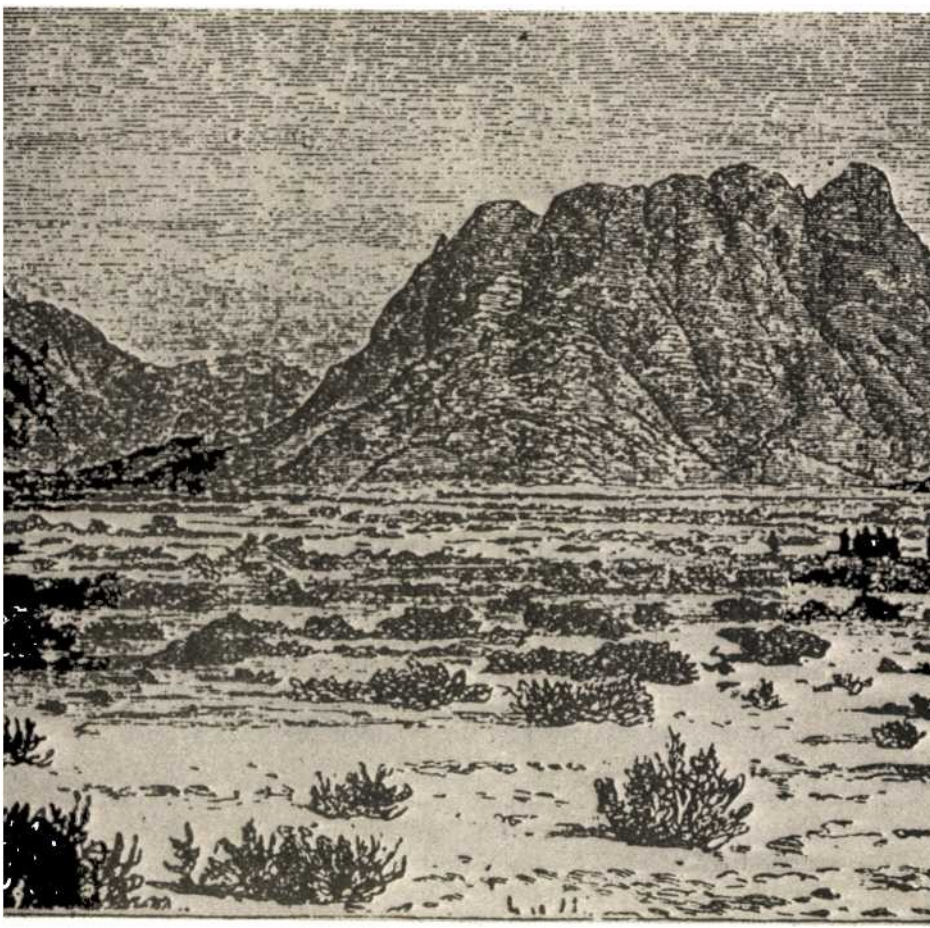

Platoul de la poalele munților Sinai

Morala reglementată prin Decalog cere de la poporul evreu să condamne omorul, furtul, adulterul, idolatria, mărturia falsă, chiar și rîvnirea la bunurile altora. Era un act de neasemuit curaj să proclami în toiul politeismului și idolatriei existența unui singur Dumnezeu, invizibil, care nu poate fi reprezentat în nici un fel. Era, de asemenea, de o

95 importanță covîrșitoare, ca în plină barbarie, cînd părinții îmbătrîniți erau omorîți, să proclami că este o datorie sfîntă să-i cinstești pe cei care ți- au dat viață. De pe muntele Sinai a răsunat porunca: "Să respecți pe tatăl și pe mama tal". Omorul era ceva obișnuit în acea epocă. Copiii și sclavii puteau fi uciși fără ca făptașii să fie pedepsiți. Și tot pe muntele Sinai a răsunat porunca: "Să nu ucizi!", pentru că omul este creat după chipul și asemănarea lui. Dumnezeu. Viața fiind sacră, nu poți invoca nici un pretext

pentru uciderea unui om. Decalogul este o lege morală cu valabilitate universală. El poate fi citit pe frontispiciul clădirii Națiunilor Unite din New York. "Decalogul este piramida psihică a poporului evreu, de o valoare eternă" - notează dr. I.J.Niemirower, fost rabin al Comunității Israelite spaniole din București. (Incursiuni în istoria evreilor. București 1916, pag. 14) "Tablele Legii" concentrează în formă definitivă monoteismul și caracterizează, printr-un sistem de norme fundamentale total deosebit de cel existent pînă atunci - la început pentru antichitatea orientală și apoi pentru întreaga lume - modalitatea umanistă de abordare a vieții. Străduința poporului evreu de a dobîndi un ținut unitar de așezare, temelia cea mai însemnată a existenței sale ca stat de sine stătător, a primit sancțiunea religioasă. Momentul național și cel religios rămîn indisolubil legate între ele în opera realizată de Moșe. Eroismul lui aproape supraomenesc a determinat încheierea primului stadiu al separării israeliților din amestecul de popoare din jur și a început stadiul al doilea - așezarea pe un teritoriu propriu, pe pămîntul Israelului. Personalitatea lui Moșe s-a afirmat cu valențe multiple, de apărător și slujitor al Dumnezeului unic, de legislator și conducător de popor. El a constituit factorul central în procesul de integrare socială și unire a triburilor evreiești în forma cea mai avansată a uniunii de triburi. Se anunță într-o perspectivă mai îndepărtată apariția statului, atunci cînd va exista și teritoriul - "Pămîntul Făgăduinței" - factor component de bază al acestei forme politice evoluate. în perspectiva timpului, Moșe este un inițiator, legislator și conducător cu multe secole înaintea marilor legislatori ai Eladei: Licurg și Solon,.a marilor filozofi cu viziune politică: Platon și Aristotel și a Legii celor 12 table, gloria Romei. în timpul în care Moșe gîndea și acționa, Europa se găsea încă în plină noapte a spiritului, marile civilizații greacă și romană fiind o problemă ce aparținea pe atunci viitorului.

La capătul celor 40 de ani de rătăcire prin pustiu vechea generație ieșită din Egipt nu mai exista, iar idealul revenirii și reașezării în Canaan devenise o forță de unificare a triburilor lui Bnei Israel. Toți conducătorii foștilor sclavi au decedat unul după altul; ultimul a fost Moșe. Mormîntul lui a rămas necunoscut, ca să nu se transforme într-un

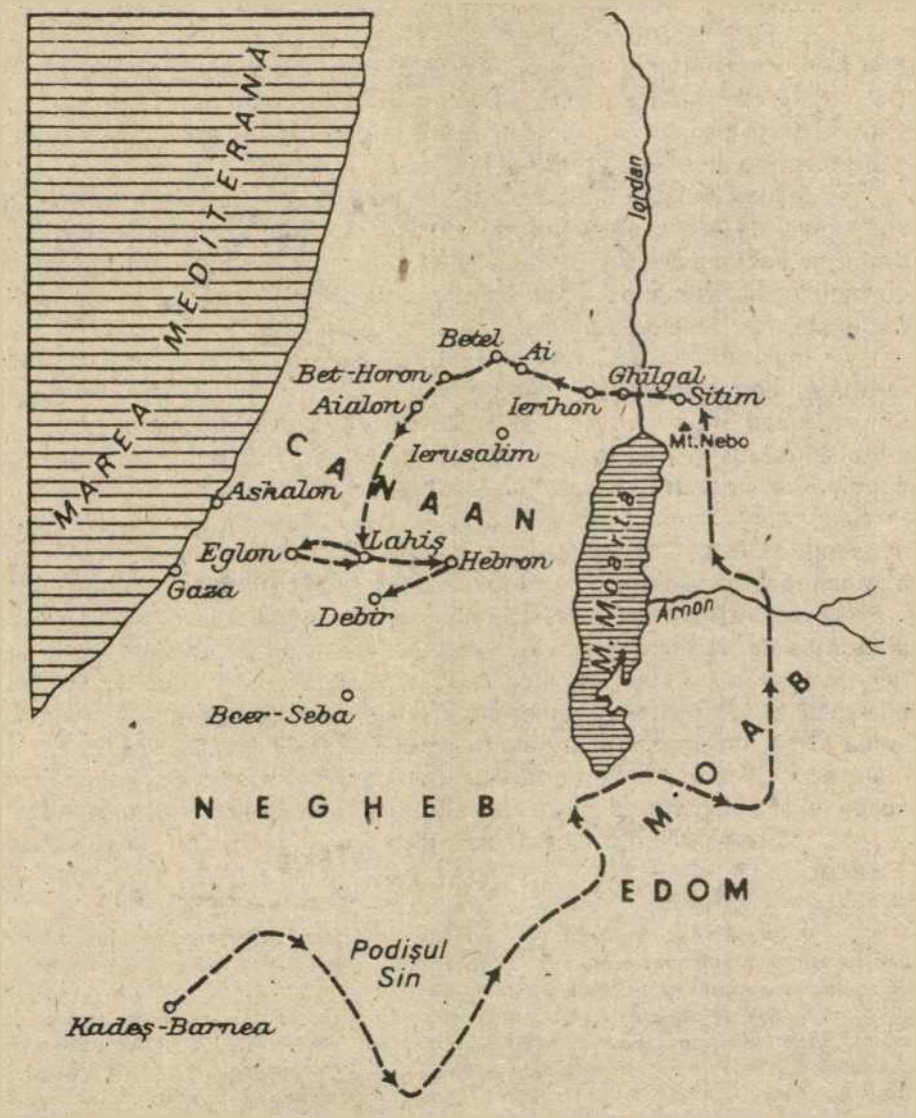

CUCERIREA CANAANULUI DE CĂTRE ISRAELIȚI

f

——Drumul isroeliților

Cucerirea Canaanului de către israeliți

loc de închinare, ceea ce ar fi amintit de cultele păgîne.

După încetarea din viață a lui Moșe, în anul 1 250 î.e.a., loșua Ben Nun, comandantul armatei, e proclamat și conducător al poporului. De altfel, cu puțin înainte, Moșe însuși îl proclamase urmașul și continuatorul său, în fața șefilor de triburi, predîndu-i astfel autoritatea și porunca de a conduce poporul în Canaan.

loșua cunoștea Canaanul încă de pe cînd se număra printre cei 12 soli trimiși de Moșe să se informeze asupra situației din țară și să se pronunțe apoi asupra sorților de izbîndă ți fiilor lui laakov în confruntarea cu regii locali. Numai el și Kalev au revenit din misiunea lor cu rapoarte optirpiste, toți ceilalți au emis pronosticuri pesimiste.

Înaintînd spre Canaan, triburile Israelite au ocupat mai întîi teritoriul, bogat în pășuni, de pe malul stîng al Iordanului. Triburile Reuven, Gad și jumătate din Menașe, care aveau turme mari, au cerut permisiunea de a se așeza pe aceste pămînturi. loșua a acceptat, cu condiția ca luptătorii acestor triburi să ia parte la cucerirea Canaanului. Primele cetăți ocupate sînt leriho și Ai, punctele întărite, avansate ale canaaniților. După circa șapte ani de lupte crîncene, în mîinile evreilor se afla cea mai mare parte a teritoriului Canaanului, care avea să primească numele de Ereț Israel. Rămaseră neocupate regiunea văilor Ierusalimului și cetățile de pe malul Mării Mediterane, înzestrate cu care de luptă de fier de care nu dispuneau încă israeliții. Unele cetăți erau locuite de puternice triburi filistene, venite din insulele elene. După aceste cuceriri, loșua a ordonat transferarea Tabernacolului de la Ghilgal la Șilo. Grija cea mare a lui loșua a fost să nu provoace un conflict între Stat și Religie. De aceea, el și-a asigurat colaborarea cu Marele^Preot Eleazar, fiul lui Aharon.

loșua Ben Nun a încetat din viață prin 1 200 î.e.a., la vîrsta de 110 ani.

1. Țara Canaan, cucerită de evrei sub conducerea lui loșua Ben Nun, a fost împărțită în felul următor: fiecărui trib i s-a atribuit o regiune la a cărei cucerire a contribuit direct sau cu ajutorul dat de celelalte triburi fraterne.

în Transiordania s-au stabilit triburile seminomade de păstori Reuven și Gad. în sudul Canaanului, la apus de Marea Moartă, s-a stabilit tribul lehuda. La sud, în apropiere, în stepele din Negev, rătăcea micul trib nomad Simeon. în partea centrală a țării s-au așezat triburile: Efraim, Menașe, Beniamin și Dan. în nord, în regiunea dintre Iordanul superior și coasta feniciană s-au stabilit triburile tsaschar, Zebulon, Așer, Naftali. Configurația politică interioară a Israelului, adică așezarea reciprocă a triburilor s-a modificat ulterior astfel: tribul Dan a trecut din centrul țării spre extremitatea nordică, la granița cu Fenioia.

NOTĂ. La acest sfîrșit de mifeniu, după 3 300 de ani de la proclamarea Decalogului de către Moșe, fondatorul religiei mozaice, filozoful francez GHcksmann și cineastul român Danieliuc își intitulează, independent și în același timp, operele "A unsprezecea poruncă", considerind necesară o nouă poruncă - condiție fundamentală, garanție a înfăptuirii Binelui în societatea modernă contemporană care, deși a atins culmi uluitoare în progresul științei, simte necesitatea unei regenerări morale în spiritul biblic.

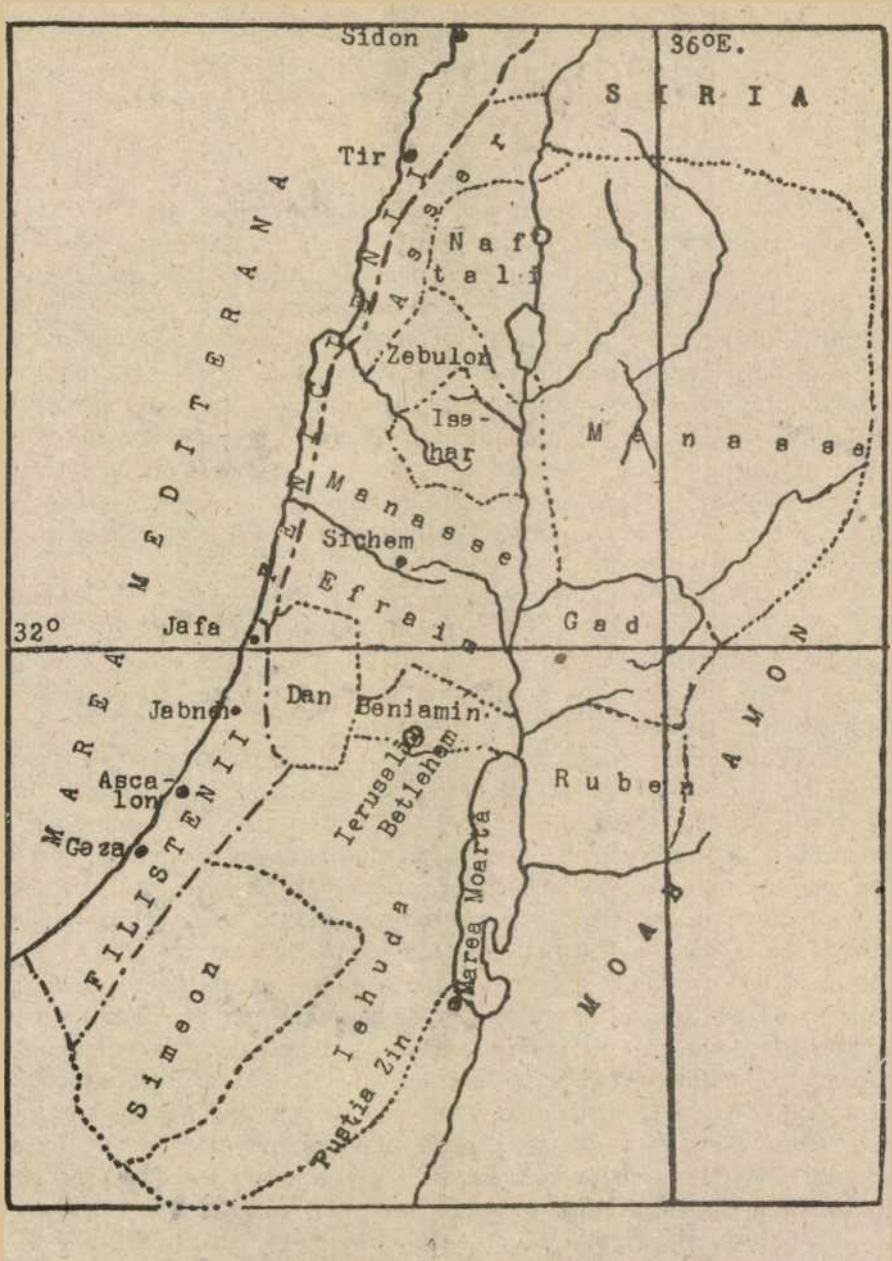

Așezarea triburilor Israelite în Canaan

EPOCA JUDECĂTORILOR

La începuturile existenței lor ca popor evreii au trebuit să dea dovadă de vitalitate și să-și cîștige prin lupte îndelungate dreptul la viață, înconjurați din toate părțile de neamuri diverse - fenicieni, aramei, filisteni, moaviți, hitiți, ammoniți, edomiți, amalekiți și arabi[1] - avînd culturi, datini, obiceiuri și credințe diverse, evreii, pentru a se impune ca popor distinct, trebuiau să se sustragă influenței lor. Evreii erau uniți, ce e drept, prin limba comună, ivrit, de asemenea, prin obiceiuri și tradiții, dar cultul religios nu era încă pe deplin cristalizat, ceea ce permitea influențe din partea cultelor vecine. La aceasta se mai adăuga faptul că sanctuarul Tabernacolului era departe de majoritatea evreilor, la Șilo, pe teritoriul tribului Efraim, cunoscut prin egoismul și îngîmfarea sa și de aceea prea puțin simpatizat de popor.

Mai trebuie luat în considerare și faptul că loșua Ben Nun a comis una din acele erori politice pe care înaintea lui și după el au făcut-o majoritatea militarilor care au condus state - n-a avut grijă să-și asigure un urmaș. loȘua a încetat din viață fără a indica numele omului care să fie recunoscut drept conducător de către toate triburile.

Profitînd de acest fapt, triburile și-au organizat viața în mod autonom, fiecare șef de trib văzîndu-și de interesele sale. Dintr-o forță unită și puternică Israelul se divide în 12 unități slabe, încurajînd astfel atacurile popoarelor vecine. Din cînd în cînd israeliții își unificau forțele swb conducerea unei persoane care purta numele de judecător, spre a-și apăra ființa națională- Aceasta se întîmpla cînd se ivea vreo primejdie, cînd năvăleau dușmanii. Atunci își alegeau ca șef pe cel mai viteaz și mai energic din rîndurile lor și-l menținеau ca judecător, dacă era victorios, chiar după ce trecea primejdia ori se termina bătălia. Biruința nu-i conferea însă judecătorului drepturi pe viață și nici nu-l statornicea pe un termen fix în funcție. Viața socială purta pecetea celei mai desăvîrșite democrații. Nu existau printre evrei nici aristocrați, nici plebei, nici bogați, nici săraci. Proprietatea privată nu era cunoscută. Oamenii aveau aceeași valoare, nedistingîndu-se decît prin faptele lor de arme, prin spiritul de inițiativă, prin curajul lor.

Epoca judecătorilor se situează aproximativ între 1 200 și 1 050 î.e.a. Cei mai de seamă judecători au fost: Devora, Ghideon, Iftah și Șirhșon.

I.Hitiții - popor antic, menționat în Vechiul Testament. Hitiții descind din Harp,

 fiul lui Noe. în Vechiul Testament ei apar cu numele de 'hetei' sau 'fiii iui Het". Hitiții au avut relații cu Patriarhul Avraham, în Vechiul Testament se relatează că Avraham a cumpărat de la un hitit cu numele de Efron terenul de la Macpela cu peștera care se afla acolo, pentru a o tnmormînta pe soția sa, Sara.

Mai tîrziu, Eisaf, fiul lui Iţhak, se căsătorește cu două hitite care o amărăsc tare mult pe soacra lor, Rebeca, și pe socrul tor, Iţhak.

Regele Solomon a avut și el soții de nea^n hitit. De asemenea, în această perioadă evreii întrețineau relații comerciale cu regii hitiți. Regele David avea drept căpetenie de oști pe Urie Hititul. De soția acestuia s-a îndrăgostit regele David. Devenindu-i soție, ea îr dăruiește un fiu, pe viitorul rege Solomon.

Amalekiții - popor antic, menționat frecvent în Vechiul Testament. Ei sînt considerați dușmani neîmpăcați ai poporului evreu. Sînt menționați pentru prima oară in cartea 'Exodus', cu ocazia năvălirii lor asupra triburilor Israelite care se îndreptau din Egipt spre Canaan.

Amalekiții au fost în beligeranță continuă cu evreii. Ei au purtat războaie cu evreii pe timpul judecătorilor. Au fost învinși de regele Șaul 'și de regele David. Haman, care a vrut să nimicească poporul evreu pe timpul Imperiului Persan, se trage și el din neamul amalekiților.

Ammoniții- - popor semit, sînt urmașii lui Ammon, fiul lui Lot. Ei populau ținutul dintre Yabok și Marea Roșie, în jurul Ămmdnului de astăzi. Au purtat războaie cu evreii. Au fost învinși de fftah, Șaul, David, dar definitiv au fost învinși de Simon Ha-Makabi.

Moaviții - popor de origine semită, se trag din Mdav, fiul lui Lot. Ei populau ținuturile din sud-estul Israelului. Au purtat războaie cu evreii pe timpul domniei regelui David. După scindarea Israelului (în 930 î.e.a.) moaviții își revendică independența. Ei au fost un timp supuși Asiriei.

Edomiții - popor semit, se trag din Esav, fiul Patriarhului Iţhak. Regatul lor se întindea din estul Mării Roșii pînă la Golful Akkaba. Cînd evreii s-au reîntors în Israel, ei le-au cerut permisiunea să treacă spre Țara Făgăduinței, dar le-a fost refuzat liberul pasaj. Edomiții au purtat războaie cu evreii, au fost învinși de David și Solomon, dar și-au recăpătat independența pe timpul regelui loram.Mai tîrziu cad sub stăpînirea ludeei, învinși de regele Amasias. în timpul dominației Babilonului își recapătă, pentru scurt timp, independența, sub Nabucodonosor.

DEVORA

• Devora, în ebraică "albină", era o femeie-profet, singura femeie care a condus poporul evreu pe timpul judecătorilor. Numită în cîntece mamă a Israelului, ea nu era o eroină care să se distingă prin fapte glorioase. Era poetă și cîntăreață, dar în primul rînd profet. în cîntecele ei dătătoare de speranță și curaj se evocă trecutul glorios al poporului - ieșirea din Egipt și drumul prin pustiu pînă la intrarea în Ereț Israel. în acea vreme, cîțiva regi din Canaan au încheiat o alianță împotriva Israelului. în fruntea lor s-a pus lavin, regele din Hațor, căruia i s-a încredințat comanda unei armate numeroase, dotate cu care de luptă, în condițiile cînd israeliții nu dispuneau decît de praștii și arcuri, lavin și

101 iscusitul său general Sisra puseră curînd stăpînire pe orașele prin care treceau drumurile comerciale din regiune. Acum se simțea nevoia unui conducător capabil să facă față situației. Faima profetei Devora s-a răspîndit mai cu seamă în triburile Naftali și Zevulon, care avuseseră cel mai mult de suferit de pe urma campaniei inamice și care nu găsiseră în mijlocul lor un bărbat destoinic, capabil să-i scape de calamitățile războiului. Ele trimiseră soli la Devora s-o toage să vină în mijlocul lor, pentru a ridica moralul soldaților. Aceasta atestă, între altele, făptui că femeilor le era permis accesul la treburile publice și aveau libertatea de a participa la viața social-politică. Ea îl chemă pe Barak - în ivrit "fulger" - care trecea drept mare viteaz, și-i spuse: "- Du-te, strînge .10 000 de luptători și îndreaptă-te spre muntele Tabor. Eu voi atrage pe Sisra, generalul lui lavin, și îl voi da pe mîna ta"; "- Dacă mă însoțești", răspunse Barak. "- Da, spuse Devora, dar să știi că nu vei dobîndi victoria pe această cale, căci Dumnezeu îl dă pe Sisra pe mîna unei femei". Devora decise ziua luptei. Sisra, cu armata bine instruită și 900 de care de luptă, ajutor de la canaaniți, era sigur de victorie. Cînd armatele israelite, sub conducerea lui Barak, s-au apropiat de armatele lui Sisra, căzu o ploaie deasă și aprigă și se stîrnio furtună. Apele rîului Kișon se umflară și înecară pe dușman. Sisra, urmărit de Barak, se refugie în cortul unei femei, lael, și îi ceru puțină apă să-și astîmpere setea. Ea îi dete însă lapte, apoi îl invită să se odihnească. Sisra o rugă să stea la ușa cortului și să-l păzească, apoi, obosit și abătut, adormi. Dar abia închise ochii, că lael luă.un țăruș de la cort și i-l bătu în tîmplă.

Sub profeta Devora, țara a avut liniște 40 de ani.

GHIDEON

Bătălia cîștigată sub conducerea lui Barak și a Devorei a trezit în poporul israelian conștiința națională; abia acum au realizat ei importanța unității tuturor triburilor.

După 40 de ani de liniște, midianiții, împreună cu amalekiții, amestecați și cu alte triburi cunoscute în general sub numele Bnei Kedem (răsăriteni), au început să treacă Iordanul, să prade și să răpească tot ce întîlneau în cale, lăsînd în urma lor pustiu și sărăcie. Această situație a dăinuit 7 ani. într-una din adunările evreilor de la Șilo, leviții le-au reproșat acestdra că n-au știut să păstreze tradiția de luptă dîrză a înaintașilor. Unul dintre cei prezenți, Ghideon (în ivrit "spadă"), din tribul Menașe, și-a pus în gînd să îndrepte lucrurile. El începu cu înlăturarea cultului lui Baal,

102 impus de agresorii din afară. împreună cu încă 10 oameni a

dărîmat altarul lui Baal și a construit un altar în cinstea lui Dumnezeu, Aflînd de fapta lui Ghideon, un grup de locuitori se duseră la tatăl lui Ghideon și-i cerură să-i predea fiul pentru a-l ucide. Tatăl răspunse: "Nu aveți nevoie să-i luați[1] apărarea lui Baal. Dacă este cu adevărat zeu, el nu va lăsa nepedepsit pe omul care i-a distrus altarul". De atunci Ghideon a primit numele de Irubal, adică acela care a luptat cu Baal și i-a distrus altarul. Ghideon a strîns o armată din mai multe triburi: Menașe, Așer, Zevulon, Naftali. Alegînd luptătorii, i-a trimis acasă pe cei temători și a oprit 300 dintre cei mai viteji. Noaptea s-a strecurat în tabăra dușmanilor. Acolo auzi cum un soldat povestea un vis: "O pîine de Orz se rostogoli în tabăra noastră și veni pînă la un cort, pe care-l lovi atît de tare, încît căzu și se dărîmă". "Aceasta este sabia lui Ghideon, răspunse comandantul său, care va duce- la distrugerea Midionului." Ghideon se întoarse în tabăra sa și făcu ultimele pregătiri de război. împărți mica sa armată în 3 grupe de cîte 100, fiecare cu trîmbițe și făclii aprinse acoperite cu oale. Cam în jurul orei 10 noaptea năvăliră în tabăra dușmană, sparseră oalele și sunară din trîmbițe. Surprinși în somn, dușmanii se zăpăciră, crezînd că au de-a face cu o armată mare, și începură să se măcelărească între ei. Cei care au scăpat au traversat Iordanul, dar acolo tribul lui Efraim le-a tăiat drumul. Doi prinți midianiți prinși au fost aduși ca trofeu lui Ghideon.

O parte din armata dușmană a reușit totuși să scape peste Iordan, dar, în apropiere de Nova, Ghideon repurtează o nouă victorie care demoralizează cu totul pe midianiți. S-au întors ostașii lui Ghideon cu aur și purpură. Poporul a vrut să-i ofere coroana, dar el refuză titlul de rege. "Dumnezeu va fi regele vostru", a spus el. Ghideon a fost un judecător glorios și admirat, guvernînd poporul 40 de ani. El intră în istorie ca inițiator al trupelor de șoc. Cu o mînă. de oameni, el izbutea să atace prin surprindere o întreagă armată inamică și s-o distrugă. A murit bătrîn și fericit și a fost înmormîntat în orașul natal Ofra.

Tribul Efraim nu privea cu ochi buni dezvoltarea orașului natal al lui Ghideon, Ofra, care concura cu orașul Șhem. Unii comentatori considerau că tribul Efraim a căutat să provoace discordii între fiii și nepoții lui Ghideon, în număr de 70. Pentru realizarea planurilor lor au găsit omul potrivit, pe Avimeleh, care a adunat trupe mercenare, oameni fără scrupule și mai ales fără conștiință, pornind război împotriva fraților săi. El i-a ucis pe toți urmașii lui Ghideon, cu excepția unui singur fiu, lotam. Trei ani a durat prietenia dintre Avimeleh și efraemiți. Aceștia din urmă nu erau de bună credință, ci urmăreau doar distrugerea casei lui Ghideon. Avimeleh dorea însă să domnească cu adevărat, dar supușii săi se răsculată. La asediul unei cetăți, o femeie aruncă de pe ziduri o piatră, sfărîmînd craniul tiranului.

IFTAH

De lipsa de unitate dintre triburile Israelite au încercat să profite ammoniții, care au organizat incursiuni de pradă pe teritoriul triburilor Gad și Reuven, de dincolo de Iqrdan, iar apoi au pătruns și pe teritoriul țării, atacînd triburile Efraim și Beniamin. Pe de altă parte, filistenii au început să atace tribul Dan. în aceste momente grele a apărut o figură eroică, Iftah, care a scăpat poporul din mîinile vrăjmașe. Despre Iftah, din tribul Menașe, se povestește că ar fi fost gonit de frații lui, fiindcă era fiul altei mame. Văzîndu-se nedreptățit, el s-a refugiat în țara Tov, unde se făcu vestit prin fapte îndrăznețe. Un an după aceea, regele ammoniților declară război israeliților și năvăli cu o armată numeroasă în țara lor.

Nimeni nu se arătă gata să se pună în fruntea armatei Israelite și să lupte cu ammoniții. Atunci bătrînii se adresară lui Iftah și-i făgăduiră să-l aleagă judecător dacă va izbuti să-l alunge pe dușman.

Iftah, care-și iubea poporul, se învoi, dînd uitării jignirile personale. El trimise soli la regele ammoniților cu propunerea să înceteze atacurile și să încheie pace. Regele respinse propunerile lui Iftah. Atunci își organiză o armată puternică, formată din luptători ageri și curajoși, și porni împotriva ammoniților. înainte de a intra în luptă, el făgădui lui Dumnezeu că, în caz de victorie, va aduce ca jertfă pe primul pe care îl va întîlni în cale la întoarcerea din război. E știut însă că Tora interzice asemenea făgăduințe, care sînt o imitație a moravurilor păgîne.

Armata condusă de Iftah i-a înfrînt pe ammoniț Lși i-a urmărit pînă la Minit. La întoarcere, i-a ieșit în cale unica sa fiică, venită special cu un grup de fete să-l aclame pe învingător și să-l salute cu cîntece de slavă. Cînd Iftah o văzu pe fiica sa, se mîhni pînă în adîncul sufletului și-și rupse hainele de pe el în semn de jale. Cu inima sfîșiată, nenorocitul tată îi destăinui fiicei sale soarta care o așteaptă. Fata primi vestea cu curaj, dar îi ceru voie să-i îngăduie ca două luni să-și plîngă tinerețea împreună cu prietenele ei, colindînd prin munți.

Biruința lui Iftah n-a potolit însă toate patimile și n-a pus capăt dezbinării și rivalității dintre triburi. Efraimiții, atinși în mîndria lor de faptul că învingătorul făcea parte din alt trib, i-au atacat armata, căutînd să-l supună. Iftah i-a nimicit, tăindu-le retragerea. Aflați în mîinile luptătorilor lui Iftah, efraimiții, pentru a scăpa de mînia învingătorului, au încercat să-și nege originea, mai exact apartenența la tribul Efraim. Pentru a-i identifica, Iftah s-a folosit de o particularitate a dialectului din Efraim, rostirea lui "ș" ca "s". El i-a

pus să pronunțe cuvîntul "șibolet"

104

Fiica lui iftah tuîndu-și rămas bun de ta natură

(spic) și astfel i-a recunoscut pe efraimiți, care rosteau "sibolet". Demn de remarcat este faptul că aceasta este prima consemnare a unui fenomen dialectal din istoria lingvisticii.

*

SIMSON

4 •

Șimșon, supranumit "Haghibor" (în ivrit "viteazul"), s-a războit toată viața cu filistenii, dușmanii poporului său. Mai ales tribul Dan, din care făcea parte, era atît de strîmtorat de dușmani, încît nu a avut nici măcar curajul să-l ajute împotriva lor. în tradiția populară Șimșon apare ca un adevărat erou, de o îndrăzneală uimitoare, care disprețuia moartea. Părul său nu cunoscuse niciodată foarfecă, pletele îi cădeau libere pe spate. Avea o putere uriașă și putea omorî cu mîna un leu. La început a trăit în relații cje prietenie cu filistenii și s-a căsătorit chiar cu o filisteană, Timah. Pe drumul spre oraș a omorît un leu în cadavrul căruia se așează un roi de albine. El a luat mierea cu sine. La masa de nuntă, după obiceiul locului, a spus comesenilor o ghicitoare cu privire la leu și la miere. Neputînd ghici și trebuind să plătească pariul, aceștia se înțeleseră cu mireasa, care le dezlegă ghicitoarea. De aici încep dușmăniile cu filistenii, înfuriat de trădarea miresei, Șimșon plecă de acasă. Tatăl fetei o dădu după alt bărbat. Ca să se răzbune, Șimșon a prins șacali, le-a legat făclii de coadă și le-a dat drumul în holdele filistenilor. în replică aceștia l-au omorît pe tatăl fostei sale logodnice, Timah, ceea ce l-a făcut pe Șimșon să ucidă un mare număr de filisteni. Mai tîrziu Șimșon se căsători a doua oară, tot cu o fată din neamul filistenilor, cu numele Dalila. Căpeteniile filistenilor au venit la ea și i-au făgăduit o sumă imensă de bani, dacă îl va preda pe Șimșon în mîinile lor și va afla taina nemăsuratei sale puteri. Șimșon i-a destăinuit că puterea îi stă în păr. Perfida lui soție l-a adormit, apoi i-a chemat pe dușmani care i-au tăiat părul, i-au scos ochii, l-au aruncat în temniță și l-au pus să învîrtească pietrele de la o moară. Pe cînd era aici, părul a început din nou să-i crească și astfel, treptat, i-a revenit puterea. într-una din zile, cînd filistenii avură o sărbătoare și se adunară pentru a aduce jertfe zeului lor Dagon, trimiseră după Șimșon să danseze înaintea lor.

Atunci Șimșon, rezemîndu-se de stîlpii de susținere ai Templului, se rugă fierbinte lui Dumnezeu să-i redea forța de altădată și, strîngîndu-i din toată puterea, strigă: "Stingă-se viața mea ca a filistenilor!". Templul se prăbuși și acoperi sub dărîmăturile lui pe toți cei aflați înăuntru.

Răzbunarea lui Şimşon

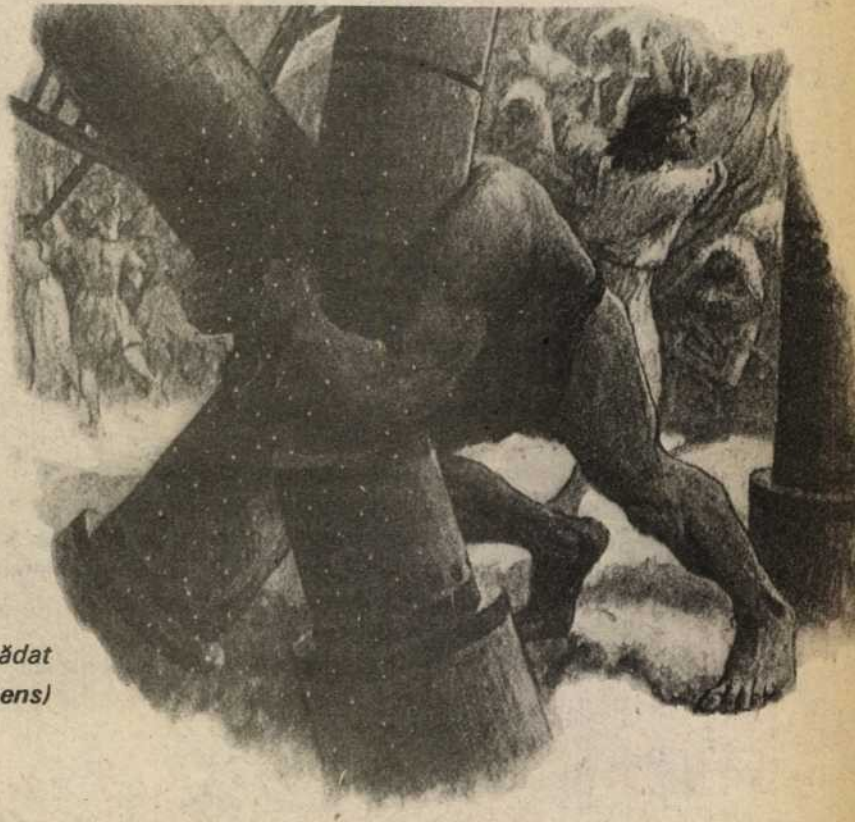

Şimşon trădat de Dalila (Rubens)

ȘMUEL

După moartea lui Șimșon a devenit judecător Eli, mare preot, care locuia la Șilo. Era un om drept, plin de înțelepciune, care a avut un rol important în conducerea poporului evreu pe calea dreaptă a învățăturii. Se făcu însă vinovat de o mare slăbiciune pentru fiii săi, Mofni și Pinhas, care, uitînd de Legea lui Dumnezeu, dădură uitării și îndatoririle lor de preoți, abuzînd de puterea lor.

Pe vremea aceea trăia în Ramataim Țofim un om care purta numele de Elkana. El avea două soții - Hana și Pnina. Hana nu avea copii, în fiecare an venea Elkana să se roage la Șilo. Odată, cînd veni la Șilo, intră Hana cu sufletul îndurerat să se roage la Dumnezeu în Templu și se rugă multă vreme, fiind necăjită. Eli, văzînd-o că stă atîta vreme în Templu, crezu că este beată și îi adresă cîteva cuvinte jignitoare: "Pînă cînd vei sta în această stare de beție? Cîtă vreme va mai ține beția ta? Du-te și trezește-te!". Ea răspunse că este greu mîhnită și plină de durere în suflet, că nu a gustat pic de vin sau altă băutură alcoolică: "îmi vărs sufletul în fața lui Dumnezeu". Atunci Eli i-a răspuns: "Mergi în pace și Dumnezeul Israelului va adeveri cererea ta".

Dumnezeu îi împlini dorința și peste un an născu un fiu, Șmuel, adică "Dumnezeu a ascultat, căci de la Dumnezeu l-am cerut". După ce îl înțărcă, îl aduse la Eli să slujească pe Dumnezeu. Șmuel a crescut în casa lui Eli, iar cu cît creștea, cu atît devenea mai înțelept și mai iubit de oameni și de Dumnezeu.

într-o noapte, pe cînd dormea, a auzit că cineva îl cheamă: "lată- mă, că m-ai chemat" îi spuse el lui Eli. Acesta îi răspunse: "Nu te-am chemat, întoarce-te". Abia atunci'înțelese Șmuel că fusese chemat de vocea divină și, cutremurat, zise: "Vorbește, Doamne! Că te ascultă sluga Ta!".

între timp, filistenii invadaseră țara, provocînd israeliților pierderi uriașe. Peste 30 000 de oameni, printre care și fiii lui Eli, și-au pierdut viața. Mișcanul, lada sfîntă cu Tabernacolul dăruit pe muntele Sinai, căzu în mîinile filistenilor. Cînd primi vestea că fiii săi au murit și Mișcanul, lada sfîntă, se află în tabăra filistenilor, Eli căzu de pe scaun și muri pe loc. După un timp, s-au abătut peste filisteni mari calamități și nenorociri. Crezînd că necazurile li se trag de la lada sfîntă pe care o luaseră ca pradă, au înapoiat-o singuri israeliților.

învățătura lui Moșe, tradițiile și obiceiurile ca fundament pentru **108** unirea poporului și eliberarea sa de sub jugul străin - acestea erau idealurile lui Șmuel. El a dus o luptă susținută pentru unirea triburilor Israelite pe baza învățăturii lui Moșe, a cărei esență

a relevat-o astfel: "Nu prin stropirea altarelor cu sînge, nu prin arderea seului de berbec", ci prin aplicarea în viață a legilor de dreptate și egalitate pentru toți fiii aceluiași popor.

Cînd i s-a propus să conducă în luptă armata Israelului, a cerut, ca primă condiție pentru acceptarea acestei demnități, părăsirea totală a cultului lui Baal și distrugerea altarelor lui. După aceea a adunat pe înălțimea Mițpa oșteni din triburile Efraim, Dan, Beniamin și Iehuda. S-a stîrnit atunci o furtună, filistenii s-au speriat și au început să dea înapoi. Cetele de la Mițpa, îmbărbătate de Șmuel, s-au luat după filisteni și i-au alungat. Timp de zece ani după aceea, la hotarele țării a domnit liniștea.

În tot acest răstimp, Șmuel a continuat să militeze pentru o viață rațională și morală în conformitate cu preceptele Torei, pentru un cult de esență profund spirituală. Veneau la Rama reprezentanți ai tuturor triburilor și îi cereau lui Șmuel sfatul în diferite împrejurări, recunoscînd astfel, în mod tacit, calitatea sa de judecător suprem. Munca educativă dusă de Șmuel pe baza învățăturii lui Moșe a creat premisele realizării unității naționale și a pregătit astfel terenul pentru instaurarea regalității.

POPORUL EVREU SUB REGI

Victoriile strălucite repurtate de triburile Israelite cînd formau coaliții defensive nu au asigurat țării deplină securitate, nici granițe precise și sigure, dar au întărit convingerea poporului că numai prin unitate națională dușmanii pot fi puși la respect. Lipsa unei personalități unificatoare a triburilor Israelite se simțea cu atît mai puternic, cu cît popoarele din jur - ammoniții, moaviții, aramei!, filistenii - erau organizate în state în fruntea cărora se afla un rege. îndeosebi filistenii, care, în incursiunile lor distrugeau tot ce întîlneau în cale, s-au dovedit un inamic redutabil. Ei au impus la un moment dat nu numai tributuri grele poporului israelit, dar și interdicția de a practica meserii metalurgice, ceea ce îi împiedica pe evrei să fabrice arme. în aceste condiții, profetul Șmuel a înțeles că unificarea triburilor devine o necesitate istorică, o condiție fundamentală de supraviețuire a poporului evreu. Autoritatea lui crește treptat, el trece de la un trib la altul, cîștigînd încetul cu încetul încrederea conducătorilor de trib. Aceștia își dădeau totuși seama că un profet itinerant nu va fi în stare să realizeze unitatea națională, chiar dacă temporar reușea să unifice cîteva triburi în lupta împotriva dușmanului comun - filistenii. Șmuel propaga teocrația - formă de guvernămînt în care autoritatea emană de la divinitate și se realizează prin intermediul preoților. De aceea el a creat o castă a ucenicilor profeți care aveau o misiune politică - aceea de îndrumare a șefilor de trib. Pentru organizarea castei profeților Șmuel este considerat continuatorul judecătorilor. El n-a putut învinge dorința șefildr de trib de a instaura regalitatea ca formă de guvernămînt aptă să pună capăt dispersării Israelului. Văzînd că nu izbutește să-i convingă pe bătrîni și pe șefii de trib că numai Dumnezeu este regele evreilor, Șmuel rostește un discurs antimonarhic, în care atrage atenția asupra pericolelor pe care le reprezintă un rege pentru popor: "El îi va lua pe fiii voștri și îi va pune la carele sale și între călăreții lor, ca să alerge înaintea carului său; îi va întrebuința la aratul pămîntului, la seceratul grînelor, la facerea armelor. Regele va lua fetele voastre să-i facă miresme, să-i gătească, să-i facă pîine. Regele va lua o parte din cîmpiile voastre, din viile voastre, din măslinii vbștri. Regele va lua zeciuială din bunurile voastre". Cei care-l ascultau considerau însă că, dacă nu realizează unitatea triburilor, vor pierde mai mult decît zeciuiala, vor pierde totul.

REGELE ȘAUL

Văzînd cît de fermă era hotărîrea bătrînilor și â șefilor de triburi de a avea un rege, Șmuel a căutat să pună în fruntea statului un om care, prin originea, firea și Caracterul său să reprezinte o garanție pentru respectarea legilor, pentru o domnie umană, democratică. în tribul cel mai neînsemnat, Beniamin, trăia un om cu numele de Kiș, care avea un fiu, Șaul, un simplu păstor. Pe acesta Șmuel l-a desemnat pentru funcția supremă în stat. Născut și crescut într-un sat, el nu putea concepe că s-ar găsi oameni care să găsească plăcere în a stăpîni pe semenii lor.

Deși era un bărbat matur, Șaul se afla sub autoritatea tatălui său, potrivit obiceiului timpului. Calitățile personale și originea modestă păreau profetului o garanție suficientă că acest întîi rege al Israelului va domni cu blîndețe și, din recunoștință că l-a ridicat de la treapta socială cea mai joasă la cea mai înaltă demnitate, va asculta de cuvîntul său. Profetul i-a adunat pe bătrînii triburilor la Mițpa, unde a venit și Șaul cu familia sa. Cînd a fost adus în fața adunării, impresia pe care a produs-o acest bărbat tînăr, bine făcut, cu o figură impunătoare, a fost foarte plăcută. Cei mai mulți strigară cu entuziasm: "Trăiască regele!".

Profetul îl unse cu untdelemnul sfînt, simbol al inviolabilității persoanei sale. Bătrînii erau plini de bucurie că li s-a împlinit, în sfîrșit, dorința de a avea un rege. Satisfacția nu era generală. Tribul Efraim, care nu o dată făcuse opinie separată și care se aștepta ca regele să fie desemnat din mijlocul său, s-a retras nemulțumit, fără să-l recunoască pe alesul mulțimii.

Șaul a fost proclamat rege în anul 1 030 î.e.a. Primul rege inaugurează istoria statală a Israelului. După prima perioadă nomadă a patriarhilor, după a doua perioadă de așezare în Canaan fără unitate statală, începe perioada a treia, perioada făuririi statului național unitar, numită epoca regilor. Primul rege ales înțelegea că rolul său este de comandant al armatei în caz de primejdie. Pentru el proclamarea ca rege n-a produs nici o schimbare. După ceremonia ungerii sale s-a întors acasă, îndeletnicindu-se ca și pînă atunci cu munca cîmpului. Faima de mare conducător de oști avea însă să o dobîndească foarte curînd. La puțină vreme după proclamare, ammoniții năvăliră în Ghilead, atacînd triburile de la răsărit de Iordan și respingînd solia de pace a celor atacați. Reprezentanții triburilor yin să-l anunțe că e momentul să-și preia funcția de rege, adică de comandant militar. Ei l-au găsit mergînd în urma plugului cu care își ara ogorul.

Vestea invaziei îl mînie cumplit pe Șaul. El tăie în bucățele două

111 vite și trimise bucățile tuturor triburilor punînd să se strige pretutindeni: "Cine nu se adună sub Șmuel și Șaul așa să pățească cu vitele sale". Un val de entuziasm cuprinse triburile și în scurtă vreme tînărul rege se află în fruntea unei numeroase armate.

Dușmanii fură înfrînți și Șaul se întoarse victorios în Ghilgal, pe malul apusean al Iordanului, unde fusese ridicat odinioară monumentul în amintirea intrării triburilor Israelite în Canaan. Acolo fu încoronat ca rege, de data aceasta cu toate onorurile pretinse de ceremonialul timpului, întărit în domnie, se instală la Gheva, de unde era originar, și începu să-și organizeze regatul. El purcese la alcătuirea unei armate puternice. înființă un corp de armată de 3 000 de luptători de elită, care constituia nucleul forțelor sale armate. Fiecare familie era obligată să trimită pe unul din membrii familiei sau chiar mai mulți care să slujească în armata permanentă a regelui. înzestră armata cu care de asalt, cu care se puteau arunca proiectile de piatră de la distanțe apreciabile. în fruntea oștirii puse pe fiul său, Ionathan, și pe generalul Avner, Ionathan era curajos, viteaz și disprețuia moartea dar, totodată, plin de bunătate și prietenie. Dușman al căilor piezișe și ascunse, el își exprima sincer părerea cu orice ocazie, chiar de-ar fi fost să-și pericliteze viața. Asemenea calități l-au făcut iubit de popor. Avner era o natură aspră, o mînă de fier, plin de bărbăție, bun comandant de oști, dotat cu oarecare viclenie. Aceste două personalități i-au fost de mare folos neexperimentatului rege, mai ales că la orizont se profila din ce în ce mai amenințător pericolul filistean. Filistenii stăpîneau multe orașe din țară, printre care și Gheva, orașul natal al regelui. Considerînd acest lucru un afront deosebit, Ionathan atacă într-o zi postul filistean de acolo, omorînd pe guvernatorul străin cu propria sa mînă. Aceasta a dezlănțuit războiul. Principii filisteni sosiră cu o armată puternică de călăreți și care de luptă în fața orașului Gheva și își așezară tabăra într-o trecătoare, în munții din apropiere, Ionathan, însoțit numai de scutierul său, se cățără pe coasta abruptă unde se afla tabăra filistenilor, ucise strajele și stîrni panică printre inamici care, înspăimîntați, o luară la fugă. Șaul porni în fruntea unei armate de elită în urmărirea vrăjmașului și eliberă ținuturile Beniamin și Efraim de sub ocupație.

Nu mult după aceea, la îndemnul lui Șmuel, a pornit Șaul împotriva a'malekiților, nomazi pirați, dușmani ereditari ai Israelului, care din acea vreme făceau dese incursiuni de pradă pe teritoriul tribului lehuda, tribul preferat al profetului. Dar un război împotriva amalekiților, cu luptători iscusiți și îndrăzneți, nu era un

lucru ușor. în fruntea lor se afla un rege, Agag, cu faimă de erou, care împrăștia spaimă împrejur. Șaul a condus personal lupta și, atrăgînd pe dușman într-o cursă, l-a învins mai ușor. Apoi le-a distrus capitala și l-a luat prizonier pe Agag. Puținii amalekiți care au scăpat s-au refugiat în Egipt. Șaul opri o bună parte din pradă sub

 pretext că aduce jertfă Domnului, în pofida poruncii profetului de a se distruge totul pentru a nu rămîne nici urmă de amalekiți. Mîndru de faptele sale de arme, Șaul a pus să se ridice în oaza Karmel un monument comemorativ, în cinstea victoriei pe care o repurtase.

Toate acestea au generat profunde divergențe și neînțelegeri între rege și profet. Aflînd că regele nu i-a executat poruncile, Șmuel s-a hotărît să-i iasă în cale și să-l anunțe că Dumnezeu l-a părăsit. Dar cînd a auzit că și-a ridicat și un monument, a decis nici să nu se mai întîlnească cu regele și s-a îndreptat spre Ghilgal. Șaul veni și el la Ghilgal. El recunoscu deschis că a greșit nedînd ascultare lui Șmuel și încercă să- și răscumpere vina, dar profetul rămase neînduplecat. Adevărul e că, îmbătat de victorie, Șaul comise eroarea de a încerca să preia și autoritatea religioasă, ordonînd sacrificii după biruința asupra amalekiților. Aceasta îi atrage animozitatea profetului care îl vede pe rege în postura unui suveran absolut, care se amestecă în domeniul său de activitate.

O altă eroare constă în faptul că, lăsîndu-l în viață pe regele amalekiților, Șaul încălca prin aceasta porunca din Tora potrivit căreia drept sancțiune pentru faptul că amalekiții i-au atacat pe evrei după ieșirea din Egipt - agresiune neprovocată - misiunea Israelului era de a-i nimici pe toți. Atît regele cît și profetul plecară întristați de la Ghilgal și de atunci încolo se evitară. Deși a cîștigat o victorie atît de strălucită asupra amalekiților, cuvintele profetului că "Dumnezeu va acorda demnitatea regală unuia mai bun decît el" l-au adus pe cîștigătorul strălucitei victorii asupra amalekiților într-o stare de melancolie maladivă, care a degenerat apoi în furie față de profet. Șaul se simțea neputincios. Avea, pe de o parte, o datorie de recunoștință față de profet, care-l unsese rege, iar pe de altă parte, se temea să se atingă de el deoarece, în calitatea lui de conducător spiritual, era favoritul poporului, l-au distras atenția de la starea sa psihică războaiele pe care le-a purtat cu moaviții și ammoniții. Pentru a capta în orice chip simpatia populară, a apucat-o pe altă cale. Printre evrei locuiau o mulțime de populații autohtone, rămase între dînșii încă de la ocuparea țării de către loșua Ben Nun. Printre acestea se numărau și ghiveoniții, care se supuseră de bună voie

israeliților și cărora, din această cauză, li se asigurau drepturile pe baza unui tratat. Fără a ține seamă de toate acestea, Șaul a intrat cu armata sa în orașul Ghiveon și a dezlănțuit acolo un măcel, l-a urmărit cu îndîrjire pe vrăjitorii și prezicătorii de tot soiul socotind că. astfel va mai tempera mînia profetului. Și pentru a-și manifesta și mai mult credința, a ridicat în diverse locuri temple și altare. Totodată, a căutat să inspire respect față de regalitate, pentru persoana regelui, considerat ca o ființă superioară, inaccesibilă mulțimii. Pentru aceasta era nevoie să strălucească și prin aspectul exterior. De aceea, Șaul nu a pregetat să-și

 pună o coroană de aur pe cap, pe care o purta și în războaie. Cine se apropia de rege trebuia să se arunce cu fața la pămînt. Șaul s-a înconjurat de lux pentru a se impune și prin strălucirea Curții sale. Tendința de lux și de fast a început să se răspîndească și în țară. Fetele se îmbrăcau acum cu țesături fine aduse din Egipt, se împodobeau cu purpură și își puneau juvaeruri de aur.

între timp, evenimentele politice se precipitau. Filistenii n-au putut suporta înfrîngerea suferită, dar se fereau de o luptă deschisă, mărginindu- se la incursiuni răzlețe și la atacuri de pradă. Regele îi urmărea, îi pedepsea și îi alunga. ,

Organizînd din nou o invazie, și-au așezat armatele pe un cteal. Șaul și-a așezat și el oștirea pe un deal din apropiere. Filistenii cerură ca soarta bătăliei să fie hotărîtă de un duel între doi ostași. Ei se bizuiau pe un uriaș din mijlocul lor, cu numele de Goliat, pe care nimeni din tabăra evreilor nu se încumeta să-l înfrunte.

Șaul promise daruri bogate, scutire de dări și mîna frumoasei Mihal - fiica sa, celui care va riposta provocării filistene, dar nimeni nu cutează să iasă din rînduri. Situația era din cele mai disperate și, totodată, umilitoare. Deznodămîntul, favorabil, a venit din partea unui tînăr necunoscut, Jh păstor din Beit-Lehem, care din întîmplare se afla pe front. Acest tînăr a produs o schimbare radicală în istoria poporului său și a omenirii întregi, iar numele său, David, a dobîndit răsunet pe toată suprafața pămîntului. Cronicarii vremii îl descriu ca fiind foarte frumos, fin, prezentabil, dotat cu un talent muzical deosebit. Regele îl îmbrăcă în armura sa, îi puse coif de aramă pe cap și o sabie la cingătoare. David nu se putea însă mișca sub greutatea zalelor sale. Atunci își luă o praștie și niște pietre, îl ochi pe Goliat și trase. Uriașul căzu, David se repezi să-i smulgă sabia și-i reteză capul. Plin de admirație, fiul regelui, Ionathan, îl îmbrățișă pe tînărul învingător și, ca semn de iubire frățească, se dezbrăcă de mantia sa cu fir de aur și o petrecu pe umerii lui David.

Sabia lui Goliat a fost dată în păstrare, ca trofeu, la Templul din orașul Nov. Grație învingerii lui Goliat, numele lui David deveni curînd foarte cunoscut, faima victoriei sale trecea din gură în gură: "Șaul a biruit cu miile (de vrăjmași), David cu zecile de mii"- aceasta era comparația care circula în popor. "Deci, îl pun mai presus decît pe mine; ce-i mai lipsește ca să devină rege?" - gîndea cu invidie Șaul și mintea lui se întunecă și mai mult. Din acel moment l-a văzut cu ochi răi pe David și a încercat chiar să-l ucidă. Odată, pe cînd David cînta la harfă, regele a aruncat după el o lance, dar nu l-a nimerit.

Regele mai porunci ca David să fie ucis în propria sa locuință, dar soția lui, Mihal, hotărî ca soțul ei să părăsească orașul și să fugă la Rama, reședința profetului Șmuel. Acesta văzu în David pe urmașul demn

David după înfrîngerea lui Goiiat

al lui Șaul și îl unse în secret ca rege. Disensiunea dintre casa regală și David se transformă astfel într-o luptă politică. Sub presiunea evenimentelor a luat naștere în jurul lui Dăvid o mișcare populară îndreptată împotriva regelui. Cînd Ionathan, moștenitorul

tronului, a încercat să-l împace pe David cu tatăl său, acesta l-a apostrofat sever: "Atîta vreme cît fiul lui Isai trăiește pe pămînt, nu te vei ține bine pe picioare, nici domnia ta nu va fi trainică".

Pentru David începură acum ani grei de pribegie. El plecă mai întîi la Rama, iar apoi la Nov, unde era aprovizionat de către preoți cu hrană și arme. De acolo dădu fuga în regiunea lehuda și găsi la frații săi de trib un puternic sprijin. în cetatea Adulam, de la granița filisteană, se adunară în jurul lui David, devenit rebel împotriva voinței sale, rude, prieteni și tot felul de nemulțumiți. Acest grup înarmat întreprindea îndrăznețe atacuri prin surprindere asupra unor așezări filistene, printre care și orașul Keila. Urmărit însă pas cu pas de Șaul, care nu pregetase, drept represalii pentru ajutorul acordat insurgenților, să distrugă orașul Nov, împreună cu Templul de acolo, și să-l ucidă pe Marele Preot Avimeleh, David se retrase în pustiu, unde dădu mai multe lupte cu trupele armatei regale, fără rezultat decisiv. în cele din urmă, fu constrîns să caute adăpost la filisteni împreună cu ceata sa de răsculați, al cărei număr sporise la șase sute de oameni. Principele filistean Akis. din Gat, care dorea să fo.losească pahizanii lui David împotriva regelui israelit, fixă fugarului ca reședință orașul Țiklag, din sudul Canaanului. De acolo David întreprinse în repetate rînduri expediții împotriva amalekiților, asigurîndu-l însă de fiecare dată pe Akis că erau îndreptate împotriva Israelului. Jocul lui David era însă foarte riscant: dacă prietenii lui de circumstanță l-ar fi silit să participe la luptă împotriva propriului său popor, acest fapt ar fi fost fatal pentru întregul său viitor. Odată se afla chiar încolonat cu oamenii săi în armata filisteană, care era în drum spre a se confrunta cu israeliții, cînd ceilalți principi filisteni îl interpelară pe Akis: "Ce rost au acești evrei? Nu este oare acesta David în cinstea căruia se cînta la joc că a bătut zece mii de filisteni?". Akis fu astfel nevoit să-i trimită pe insurgenți înapoi la Țiklag. După lupte de avanposturi care au durat ani de zile, s-a ajuns la o bătălie hotărîtoare între forțele unite ale filistenilor și cele ale israeliților, în interiorul țării, în valea Isreel, întocmai ca pe vremea lui Eli și a lui Șmuel. Presimțiri rele întunecau sufletul lui Șaul. El încercă să-și scruteze viitorul cu ajutorul acelor vrăjitoare pe care le alungase odinioară el însuși, înaintea luptei decisive de la muntele Ghilboa, Șaul se strecură, după cum spune legenda, noaptea, la o ghicitoare ce trăia în Endor și o înduplecă să invoce spiritul profetului Șmuel, care murise între timp. în întunericul tainic al nopții, regele fu vestit, în numele profetului, că soarta sa și a dinastiei sale este pecetluită. Imediat după aceasta izbucni lupta sîngeroasă între

 armata israelită și cea filisteană. Filistenii ieșiră biruitori.

Coastele muntelui Ghilboa erau acoperite de cadavrele luptătorilor israeliți. Trei fii ai regelui, printre care și Ionathan, căzuseră. Regele însuși rănit de moarte de o săgeată filisteană, se azvîrli în propria lui sabie. Atunci se pulverizâ și restul armatei israelite. Cînd locuitorii din Iaveș, din regiunea Goilea, aflară că filistenii au spînzurat ca trofeu cadavrul regelui de zidul orașului Beit-Șean, trimiseră cîțiva oameni curajoși care, primejduindu-și viața, aduseră trupul neînsuflețit al lui Șaul la Iaveș, unde fu incinerat cu onorurile cuvenite. Vestea morții regelui Șaul mîhni adînc și pe David, îndurerarea poporului pentru sfîrșitul tragic al lui Șaul și al lui Ionathan s-a imortalizat într-o elegie ce datează de atunci și pe care poetul o pune chiar în gura lui David:

> "O, munților Ghilboa, plaiuri amăgitoare, Nici
> rouă, nici ploaia să nu mai coboare pește voi!
> Căci acolo a fost zdrobit scutul vitejilor. Scutul
> lui Șaul, cel ce nu era uns cu
> untdelemn. ...Șaul și Ionathan, cei dragi și
> scumpi, Au rămas uniți în viață și în moarte."
> (II Șmuel 1, 21-23)

REGELE DAVID

După decesul lui Șaul și Ionathan, David se duse la Hevron, unde bătrînii îl proclamară rege. Era în vîrstă de treizeci de ani. A fost recunoscut ca rege, la început numai de tribul său, Iehuda. Celelalte triburi doreau ca Ișboset, un fiu nereușit al lui Șaul, să ocupe tronul tatălui său. Ani de zile a durat cearta între triburi pentru tronul lui Șaul, pînă ce Ișboset a fost omorît. Atunci tot poporul trecu de partea lui David. Căpeteniile triburilor veniră la Hevron și-l proclamară pe David rege.

Noul rege își alese o nouă reședință în munții Iehudei, la Ierusalim. Pînă atunci acest oraș fusese ocupat de un neam străin, ievusiții, care îl întăriseră pentru a se putea împotrivi oricărui atac.

David cuceri orașul Ierusalim de pe colina Țion, dîndu-i numele de Ir-David (Orașul lui David). Acestei reședințe a regatului evreiesc i-a fost dat "să rămînă mii de ani cel mai faimos oraș din lume. David a adus la Ierusalim Tabernacolul, care a stat pînă atunci în Kiriat Iearim, un orășel neînsemnat, încă de pe timpurile lui Eli și Șmuel. David așează Tabernacolul într-un cort anume ridicat, unde rămase pînă la mutarea sa

David (Michelangelo)

în Marele Templu din Ierusalim, la înălțarea căruia a visat toată viața.

David a fost nevoit să poarte o serie de războaie pentru apărarea independenței și suveranității naționale a statului său. Una din cele mai sîngeroase campanii a fost cea împotriva moaviților care au pierdut atunci trei pătrimi din armata lor în luptă.

Murind regele ammoniților, Nahaș, care întreținuse relații de strînsă prietenie cu israeliții, David a trimis o solie importantă spre a prezenta noului rege Hanun condoleanțe. Sfetnicii acestuia au încercat - și pînă la urmă au reușit - să-l convingă pe Hanun că solia lui David este de fapt un grup de spioni care doresc să cunoască intrările și ieșirile din Rabat-Ammon pentru a-l cuceri ulterior. Noul rege s-a lăsat influențat și le-a tăiat membrilor soliei bărbile și hainele pînă la poale, apoi i-a alungat. Acest act de sfidare nu putea rămîne nepedepsit. O puternică armată, în frunte cu generalul loav, a fost trimisă împotriva ammoniților, care au cerut atunci ajutorul arameilor. loav și-a împărțit armata în două - una i-a bătut pe ammoniți, iar cealaltă pe aramei. Astfel David își extinde domnia în Răsărit, pînă la Eufrat.

- Popoarele supuse se bucurau de libertate și deplină autonomie, dar plăteau un tribut. Spiritul de înțelegere, de toleranță al lui David se vede și din faptul că Uria Hititul era unul din comandanții armatei. Aceasta era dotată cu echipamentul cel mai modern al epocii și dispunea de un comandament și de ofițeri excelent pregătiți.

David avea mai mulți fii. între ei nu domnea armonia și buna înțelegere. Această stare de lucruri l-a mîhnit pe David. Cînd fiul său, Avșalom, un bărbat frumos, cu plete lungi, a complotat împotriva sa, aceasta i-a zdrobit inima. Avșalom avea impresia că poate domni mai bine decît tatăl său. El ducea o viață ușoară, dîndu-și aere de viitor rege; luă în serviciul său cincizeci de oameni, comandă cai și trăsuri din Egipt, pîndind momentul să pună mîna pe putere. A pregătit complotul, strîngînd în jurul său nemulțumiți și promițîndu-le că le va face dreptate. Avșalom a trimis în ascuns oameni să anunțe pe partizanii săi că îndată ce vor auzi sunetele din șofar (corn) să știe că a fost proclamat rege la Hevron, ai cărui locuitori nu erau mulțumiți că David mutase capitala din orașul lor la Ierusalim. Planul lui Avșalom reuși. Toți cei care unelteau împotriva regelui, cînd a răsunat apelul lui Avșalom, s-au adunat la Hevron și au strigat "Trăiască Regele!". Avșalom avea de partea lui pe Ahitofel, cel mai bun sfetnic al regelui David.

Avșalom ocupă curînd reședința tatălui său și se proclamă rege la Ierusalim. Ahitofel îl sfătui să pornească imediat în urmărirea lui David, însă Hușai, care se dădea drept prieten al lui Avșalom, îl convinse să pornească la război împotriva lui David

numai după ce va atrage de partea sa întregul Israel. în paranteză fie spus, Hușai rămăsese la Ierusalim

119 împreună cu cohanimii, cu scopul de a-l informa pe regele David de ceea ce se petrece în capitală, pentru ca acesta să ia măsurile ce se impuneau în funcție de evoluția evenimentelor. Hușai a reușit să-l facă pe Avșalom să amîne acțiunea militară împotriva lui David. în felul acesta bătrînul rege cîștigă timp pentru a pregăti reprimarea militară a lui Avșalom. Ahitofel, constatînd că Avșalom a ales calea care ducea la pieire, s-a spînzurat. în pădurea Efraim a avut loc înfruntarea dintre armata lui David și cea a lui Avșalom. Armata lui Avșalom era mai numeroasă, dar, lipsită de un comandant competent, la prima luptă a fost înfrîntă. Fiul regelui, care fugi călare prin desișul pădurii, s-a agățat cu pletele sale lungi de ramurile unui stejar și a rămas spînzurat de copac. Căzu în mîinile urmăritorului său loav, care-l străpunse cu trei sulițe. Răzmerița fu înăbușită în toată țara. David se bucură de victorie; cînd i se povesti însă cum a murit Avșalom, izbucni în plîns, jelind: "Fiul meu, Avșalom, copilul meu! De ce nu a fost să fi murit eu în locul tău?".

Neliniștea continua însă în țară. Cîteva triburi se răzvrătiră din nou împotriva lui David, socotind că regele a părtinit tribul său lehuda, în paguba celorlalte triburi. Oastea regelui, sub conducerea lui loav, porni din oraș în oraș pentru a-i pedepsi și supune pe răzvrătiți.

încă înainte de vîrsta de șaptezeci de ani puterile lui David începuseră să slăbească. Tinerețea lui zbuciumată, luptele grele pe care le-a dus, evenimentele dureroase și dramatice din casa sa, complotul lui Avșalom l-au îmbătrînit înainte de vreme.

După moartea lui Avșalom, Adonia era cel dintîi fiu în drept să moștenească tronul, deși știa că regele dorea ca urmașul la tron să fie Șlomo (Solomon). Adonia nu a urmărit o lovitură de palat ca Avșalom, el dorea să se încoroneze în secret, punînd pe regele David în fața unui fapt împlinit. Avea de partea sa pe cei care erau împotriva succesiunii la tron a lui Șlomo. Printre sprijinitorii săi se numărau generalul loav și preotul Avitar. Acesta din urmă se simțea jignit că regele David dăduse întîietate cohenului Țadok. Adonia era la fel de frumos ca Avșalom și a folosit aceleași mijloace pentru a cuceri inimile oamenilor. Au început intrigile la Palat. într-o zi, Adonia a organizat o mare serbare, la care erau invitați toți partizanii săi, iar în timpul ospățului s-a proclamat rege. Vestea a ajuns cu iuțeala fulgerului la Palat și s-a răspîndit în capitală. Cel dintîi care s-a ridicat împotriva succesiunii la tron a lui Adonia a fost profetul Natan, care știa că David făgăduise reginei Batșeva ca fiul ei, Șlomo, să fie încoronat ca rege. Profetul a adus la cunoștința

reginei cele petrecute; ea s-a dus la rege și i-a amintit făgăduința făcută, menționînd că, dacă Adonia ar urca pe tron, viața ei și a fiului ei ar fi în pericol. David a luat imediat hotărîrea de a acționa. El ținea să rămînă credincios promisiunii sale și să lase tronul lui Șlomo. l-a chemat pe toți demnitarii care nu

120 trecuseră de partea lui Adonia, iar aceștia au făgăduit că îl vor recunoaște pe Șlomo ca rege. A urmat pe loc cerembnia încoronării ca rege a lui Șlomo, cu participarea marelui cohen Țadok și a profetului Natan.

Pe dealurile de răsărit ale capitalei se celebra încoronarea lui Adonia, pe cele de apus - a lui Șlomo. S-ar fi născut un război civil dacă Adonia n-ar fi renunțat la demnitatea regală. El știa că generalul loav și cohenul Avitar nu l-ar fi ajutat în cazul unui război civil.

David, marele rege al Israelului, sub sceptrul căruia s-a realizat unitatea deplină a celor douăsprezece triburi cu capitala la Ierusalim, a închis ochii la vîrsta de șaptezeci de ani, după o domnie de patruzeci de ani și șase luni. El a întemeiat dinastia regală și seria mormintelor regale de pe panta de sud a Ționului.

David poseda un puternic spirit de dreptate și nimeni nu era un dușman mai înverșunat al nedreptății decît dînsul. El a fondat un mare stat care se putea măsura cu cel mai puternic stat din antichitate, Egiptul. Israelul sub guvernarea lui David a pus în umbră regatele dintre Tigru și Eufrat, cel chaldeean și cel asirian. David a insuflat poporului conștiința că este purtătorul unei înalte etici, reprezentate prin Tora lui Moșe. Pentru viitorii regi ai Israelului David a fost regele-model, poporul judecîndu-i mai apoi în comparație cu el. *

REGELE SOLOMON (ȘLOMO)

La urcarea pe tron regele Șlomo nici nu împlinise 20 de ani. Avea un suflet ales, vaste cunoștințe în toate domeniile și dorea din toată inima propășirea poporului său. în istoria națională evreiască el strălucește ca rege al păcii și constructor al Templului, sub a cărui înțeleaptă cîrmuire regatul iudeu a făcut uriașe; progrese în’viața sa materială și spirituală, dobîndind un îndreptățit prestigiu dincolo de hotarele țării.

David l-a desemnat ca succesor pe fiul său cel mai mic și din considerentul că acesta i-ar fi putut continua cel mai bine opera

în condițiile de relativă stabilitate din interiorul și din afara țării. Pentru siguranța tronului și consolidarea domniei, Șlomo a pus capăt cu fermitate uneltirilor fiului mai mare al lui David, Adonia, care a plătit cu viața încercarea de a acapara puterea.

De la începutul guvernării sale Șlomo nutrește dorința nestrămutată de a menține pacea - însuși numele său ebraic, Șlomo, deriva de la cuvîntul "șalom" - "pace", deși, cu armata pe care o preluase

Regele Solomon primind-o pe regina din Saba (Veronese!

de la tatăl lui, ar fi putut oricînd porni la noi cuceriri. Sub Șlomo țara pășește într-o epocă de perfecționare a vieții statale, de progres și dezvoltare în toate domeniile. Comerțul și meșteșugurile, cultura și dtta, viața spirituală și religioasă cunosc o înflorire fără precedent. Șlomo a ridicat primul Templu și numeroase palate, dînd capitalei țării strălucire fără seamăn. A întărit administrația și a statornicit relații de schimb economic cu țări străine, lansînd o flotă comercială atît în Marea Roșie, cît și în Marea Mediterană. A organizat, totodată, tranzitul de mărfuri din Asia Mică în Egipt, a exploatat minele de cupru din sudul țării, a construit șosele și a asigurat pază caravanelor care transportau mărfuri și călători. Deși în tradiția iudeilor nu era în acea vreme creșterea cailor, el a pus bazele unor herghelii pentru vînzarea animalelor în Egipt și în alte țări din Asia și Africa. Urmele grajdurilor sale dăinuie pînă azi.

În urma amplificării relațiilor economice externe, s-a dat monedei Israelite o formă precisă și un curs sigur. Pentru a se facilita schimburile economice,[1] care se făceau pe bază de troc (schimb de marfă contra marfă), s-au turnat monede de aur (pentru comerțul exterior monezile erau sub formă de discuri mari), apărînd astfel șekelul. Israelul a devenit o mare putere, atingînd apogeul în domeniul economic, politic și cultural.

În scopul extinderii relațiilor de prietenie ale țării cu vecinii, Șlomo a încheiat o seamă de căsătorii cu semnificație politică. Astfel, prima doamnă a Curții a devenit fiica faraonului egiptean, de la care a primit ca zestre orașul filistean Ghezer.

Prima faptă de mare răsunet de care Șlomo și-a legat indisolubil numele a fost înălțarea Templului din Ierusalim, proiectat încă de tatăl său. Locul era chiar cel ales de acesta, pe muntele Moria, unde Patriarhul Avraham fusese cîndva gata să-l jertfească pe fiul său Iț hak spre a-și dovedi credința neabătută în Dumnezeu. Un acord încheiat cu regele Tyrului, Hiram, a asigurat șantierului materiale de construcții: lemn fin de cedru, aur pentru ornamente - în schimbul uleiului, grîului, vinului furnizat de Israel. Timp de șapte ani, cît a durat construcția, mii de lucrători au doborît cedri în Liban, au scos din munți pietre, le-au cioplit în blocuri fără a le tăia cu fier și le-au transportat pe șantier. Somptuoasa clădire a fost căptușită în interior cu lemn de cedru, în care s-au sculptat ornamente poleite cu aur.

Regele a invitat pe conducătorii și fruntașii triburilor din Israel să asiste la inaugurarea sanctuarului. În fața celor adunați, cohanimii, într-o procesiune solemnă, intonînd cîntece de slavă, au purtat pe umeri Tabernacolul cu Tablele Legii primite pe muntele Sinai, cel mai prețios odor al seminției israelite, pînă în Sfîntă Sfintelor din Templu. Apoi regele, stînd în fața altarului cu mîinile ridicate spre cer, s-a rugat lui Dumnezeu, implorîndu-l să ocrotească poporul evreu și țara sa, precum și casa lui

Întîlnirea lui Solomon cu regina din Saba (Piero della Francesca)

David; după aceea, a bineeuvîntat mulțimea.

Trăsătura definitorie a personalității lui Șlomo cu care a rămas imortalizat în istorie, a fost proverbiala sa înțelepciune. Se relatează că odată, avînd o viziune divină, a fost întrebat de Dumnezeu care este dorința sa cea mai arzătoare. Regele n-a cerut nici bogății fără număr, nici victorii răsunătoare pe cîmpul de bătaie, nici viață lungă și tihnită, ci doar să fie dăruit cu harul înțelepciunii spre a putea judeca pururea cu dreptate pricinile ce i se vor înfățișa și a deosebi fără greș Binele de Rău. Adînc pilduitoare este în acest sens vestita sa judecată a celor două mame care își disputau un copil, pretinzînd fiecare că era al ei. Prin sentința pronunțată Șlomo a putut lesne identifica pe adevărata mamă: ea n-ar fi putut accepta împărțirea copjlului în două, ci ar fi renunțat la el, numai ca acesta să rămînă în viață.

Șlomo a excelat și pe tărîmul literaturii, cultivînd diverse specii de poezie cu vădit caracter laic, precum fabulele, proverbele, parabolele, enigmele. Bătrînii noștri spun despre el că ar fi fost un liric care, la tinerețe a cîntat natura și dragostea, la maturitate s-a adîncit în probleme de etică turnînd, în tiparele limbajului comun, idei înălțătoare, iar la vîrsta senectuții a devenit un filozof profund, un predicator al seriozității, al atitudinii reponsabile față de problemele vieții.

Personalitate excepțională, de mare complexitate, regele Șlomo a rămas, în pofida cîtorva umbre (uneori i s-a reproșat, de pildă, aplecarea spre lux și fast), definitiv încrustat în memoria poporului evreu și a umanității.

PERIOADA CELOR DOUA REGATE

Domnia lui Șlomo a avut, în afară de părțile ei luminoase, și laturi umbrite. Odată cu civilizația străină, în regatul israelit are loc o decădere a moravurilor. însuși regele s-a dedat unui trai bun și îmbelșugat. în haremul său erau adunate, după cum relatează legenda, vreo mie de soții, cele mai multe străine; acestora le era permis exercițiul public al cultului țării lor. Pe înălțimile din jurul Ierusalimului se aduceau jertfe zeilor moaviți, ammoniți, fenicieni și egipteni și de multe ori Șlomo asista personal la aceste ceremonii religioase păgîne. Dar și altminteri poporul, obișnuit cu viața patriarhală, avea destule motive să se plîngă. Mulțimile gemeau sub povara impozitelor excesive în natură și în bani, pe care le plăteau pentru întreținerea Curții regale, a numeroșilor funcționari și pentru ridicarea clădirilor publice și mai ales a Templului și a Palatului regal. în timp ce negustorii se îmbogățeau prin comerțul din ce în ce mai înfloritor, marea masă a poporului de la țară și de la oraș se afla într-o mizerie din ce în ce mai apăsătoare. Din această epocă datează, de altfel, atacul pătimaș împotriva instituției monarhice, atribuit profetului Șmuel: "Din țarinile voastre și din viile voastre, și din măslinișurile voastre va lua pe cele mai bune și le va dărui slujitorilor săi... și voi înșivă veți fi robii lui".

Indignarea mulțimii împotriva apăsării regale era firesc să izbucnească mai puternic la triburile care încă nu se împăcas^eră cu hegemonia Iehudei și, în primul rînd, la tribul Efraim, care pretindea el însuși această hegemonie. Atunci cînd energicul conducător al lucrărilor publice din Ierusalim, efraimitul Ierovam, cîștigă încrederea regelui și fu numit de acesta guvernator în Efraim, în mintea sa se închegă hotărîrea de a scutura jugul statului centralizator. Profetul efraimit Ahia, din Sile, mînios împotriva lui Șlomo care îi reproșa că protejează cultele străine, sprijini planurile îndrăznețe ale lui Ierovam și îi prezise succes. într-o zi, Ahia luă mantia acestuia, o rupse în 12 bucăți și dădu 10 din ele înapoi răzvrătitului cu următoarele cuvinte: "... lată, eu voi sfîșia regatul din mîna lui Solomon și îți voi da ție 10 seminții" (I, Regi 11,31). Regele fiind informat de aceste planuri de înaltă trădare, complotiștii trebuiră să fugă în Egipt, pentru a aștepta acolo vremuri mai prielnice.

La dificultățile politice interne se adăugară și cele externe. în Egipt venise între timp o dinastie nouă la tron, a XXII-a. Noul faraon, Șișak, nu mai menținu legăturile prietenești cu Israelul și de aceea acordă bucuros azil lui Ierovam. în același timp sprijini și pe un alt fugar, pe fiul **126** regelui edomit, Hadad, care fugise în Egipt după supunerea Edomului de către David. Hadad se întoarse acum în

patrie, urzi o răscoală și năvăli în regiunea de frontieră a Israelului. în același timp, arameii se răsculară în Damasc și îl alungară pe guvernatorul israelit care își avea reședința acolo. Lunga regalitate pașnică a lui Șlomo slăbise spiritul războinic al israeliților și regele însuși subestima primejdiile ce amenințau țara dinspre nord și dinspre sud.

Astfel se adunară din nou, spre sfîrșitul domniei lui Șlomo, nori grei de furtună la orizontul politic. El însuși nu avea să mai apuce criza. Cu moartea lui se încheie un secol de existență a unui stat evreiesc unitar, o perioadă de dezvoltare intensă care a asigurat Israelului un loc de frunte printre celelalte mari civilizații ale Orientului. Perioada aceasta este scurtă, dar de mare însemnătate pentru poporul din Israel. Sub cei trei regi: Șaul, David și Șlomo s-a ajuns la o afirmare intensă nu numai a individualității politice, ci și a celei spirituale a națiunii israelite. Religia națională se dezvoltă în detrimentul vechii religii populare. Centralizarea religioasă și politică merg mînă în mînă. Unitatea religioasă este promovată la maximuțn prin ridicarea Templului din Ierusalim, săvîrșită sub Șlomo. Dar această centralizare excesivă depășește limita necesară și firească pentru tînărul popor, care încă nu biruise complet separatismul tribal. Forțele centripete ale națiunii scad din ce în ce mai mult, în timp ce forțele centrifuge dobîndesc superioritatea, pentru a deveni în cele din urmă precumpănitoare.

REGI ȘI DINASTII DIN ISRAEL ȘI IEHUDA

Rivalitatea dintre diferitele triburi din Israel a avut drept efect o serie de deplasări ale hegemoniei înlăuntrul națiunii. în "epoca judecătorilor", în care predomină concepția de trib, împrejurările decisive au fost cele geografice: hegemonia reveni "seminției lui Iosef", adică triburilor Efraim și Menbșe, care se aflau stabilite în regiunea centrală a Canaanului și erau cele mai importante numericește. La instaurarea regalității obține preponderența Beniamin, tribul lui Șaul, apoi Iehuda, care dă poporului o dinastie, capitala și Templul național din Ierusalim. Centrul vieții politice și religioase se deplasează astfel spre sud și nu mai coincide cu cel geografic. Acesta fu un motiv în plus pentru împărțirea regatului, împărțire ce avea să se facă după moartea lui Șlomo.

Moștenitorul legitim al tronului era Rehavam, fiul lui Șlomo, de la

 soția sa ammonită, Naama. Cu toate că Rehavan nu avea nici curajul lui David și nici înțelepciunea lui Șlomo, triburile lehuda și Beniamin,'care rămăseseră credincioase dinastiei lui David, îl recunoscură ca rege. Bătrînii din Efraim și din celelalte triburi nordice adunați la Șhem, deși adversari ai hegemoniei lehudei, oferiră totuși demnitatea de rege lui Rehavam, însă numai cu condiția ca el să se oblige să ușureze îndatoririle cu care tatăl său împovărase poporul. Regele și-a rezervat trei zile pentru a se gîndi. Sfatul bătrînilor, constituit încă de pe vremea tatălui său, l-a îndemnat să accepte. Dar monarhul a dat ascultare tinerilor săi tovarăși de petreceri care, fără pic de înțelepciune, i-au aținat orgoliul, îndemnîndu-l să fie aspru față de cei ce cutezaseră să-i ceară concesii. Cînd, după trei zile, reprezentanții triburilor s-au adunat pentru a doua oară, regele li s-a adresat cu aceste cuvinte amenințătoare: "... tatăl meu v-a bătut cu bice, eu vă voi bate cu harapnice". Acest răspuns revoltă tribul Efraim. Guvernatorul Adoniram, neîndurătorul perceptor de dări din timpul lui Șlomo, încercă să liniștească poporul, dar fu lapidat de mulțime, iar Rehavam reuși să scape numai fugind grabnic la Ierusalim.

îndată după aceasta, toate triburile nordice și transiordanice, după tradiție zece la număr, proclamară ca rege al lor pe efraimitul Ierovam, care se reîntoarse din Egipt. Astfel, marele regat al lui David și al lui Șlomo fu împărțit, după un secol de unitate națională, în două regate independente: regatul nordic, mai mare, numit Israel sau Efraim, și, cel mai mic, lehuda, care cuprindea tribul cu același nume, tribul Beniamin, micul trib Șimon, demult dizolvat în interiorul tribului lehuda, precum și majoritatea leviților, care trăiau răspîndiți în toată țara și alcătuiau clasa preoțească. Acest dualism avea să-și lase pecetea pe istoria evreiască timp de două veacuri (930-720 î.e.a.). Regatele nu numai că n-au putut să se înțeleagă și să trăiască în bună vecinătate, dar, dimpotrivă, s-au războit aproape tot timpul între ele.

între aceste două state se puteau constata mari deosebiri. Israelul era ca suprafață de trei ori mai mare decît lehuda și, mai mult, dispunea de văi bogate și drumuri mari, pe cîtă vreme regatul din sud era sărac, stîncos, secetbs și aproape izolat, la discreția incursiunilor nomazilor din deșert. Perioadele cTe pace și de belșug din istoria celor două state au fost rare și de scurtă durată, căci atunci cînd regatele nu se războiau cu dușmanii din afară, se băteau între ele. Și astfel, certîndu-se și războindu- se între ele, ferindu-se de a se ajuta reciproc orj înțelegîndu-se cu inamicul celuilalt, făcînd jocul dușmanilor care urmăreau tocmai să întrețină vrajba între ele, cele două regate și-au pregătit singure declinul și pierzania.

Regele noului regat Israel adoptă ca reședință orașul Șhem, capitala tribului celui mai numeros și mai puternic dintre cele răzvrătite. Deîndată ce se simți sigur pe tronul său, Ierovam porni o reformă care

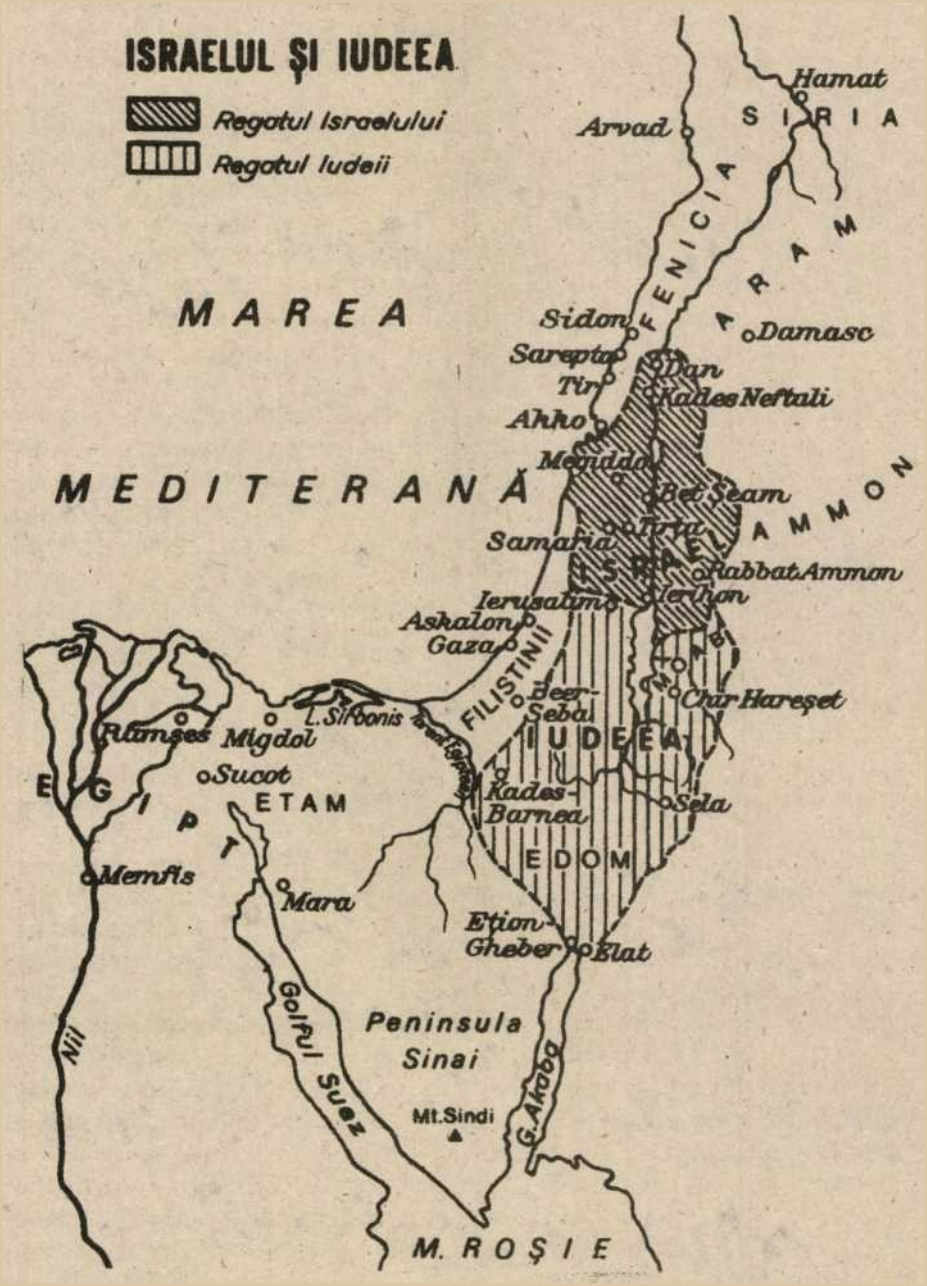
ISRAELUL ŞI IUDEEA
Regatul Israelului
Regatul Iudeii
Hamat
SIRIA
Arvad
FENICIA
ARAM
MAREA
MEDITERANĂ
Sidon
Damasc
Sarepta
Tir
Dan
Kades Neftali
Ahho
Meghido
Bet Seam
AMMON
Samaria
ISRAEL
Rabbat Amman
Ierusalim
Ierihon
Askalon
Gaza
FILISTINII
Beer-Seba
IUDEEA
Char Hareşet
L. Sirbonis
Ramses
Migdol
Succot
ETAM
EGIPT
Kades-Barnea
Sela
EDOM
Memfis
Mara
Etion-Gheber
Elat
Nil
Golful Suez
Peninsula Sinai
Mt.Sindi
G. Akaba
M. ROŞIE

avea ca scop nu numai să smulgă triburile nordice de sub influența politică a Ierusalimului, sediu al dinastiei lui David, ci să le îndepărteze și de Templul național al lui Șlomo, unde, potrivit tradiției, evreii trebuiau să meargă de trei ori pe an în pelerinaj. împărțirea politică avea să fie definitiv pecetluită prin separația religioasă.

încă demult triburile din centru[1] și nordul țării erau nemulțumite de concentrarea ceremonialului religios în depărtata capitală din Iehuda. Marea mulțime, care mai ținea încă și la credințele locale, (/roia să-și aibă locurile sfinte în imediata apropiere și simțea nevoia de a se ruga divinității într-o formă concretă. Această dorință a poporului fu folosită de Ierovam. El ridică două orașe la rangul de locuri sfinte, în locul Ierusalimului: Beit-El, la granița de miazăzi, și Dan, la granița de miazănoapte a regatului său. De Beit-El era legată o tradiție veche privind pe Patriarhul Iaakov, iar în orașul Dan se găsea un oracol al divinității încă din epoca judecătorilor, Ierovam ridică în aceste două orașe două temple noi în care, influențat desigur de cultul zeului Apis, pe care-l cunoscuse în timpul șederii sale în Egipt, așează statui ale lui Dumnezeu, în chip de viței de aur. Cînd ieviții au refuzat să slujească la altarele acestor zeități, regele a ales preoți din celelalte triburi, iar în zilele de sărbătoare slujea el însuși ca preot. Prin aceasta Ierovam, pe care Biblia îl înfierează în "Cărțile Regilor" ca pe un ademenitor al poporului, sancționează de fapt formele păgîne de venerare a divinității, ce pînă atunci fuseseră numai tolerate.

Cei mai buni fii ai națiunii, din ambele regate, blestemară pe cel ce a provocat disensiunea religioasă care despărți definitiv Israelul de Iehuda. Mulți leviți și laici temători de Dumnezeu emigrară în sud și chiar profetul efraimit Ahia se lepădă de demagogul regal, înapoindu-se la Șilo; unde și-a trăit însingurat restul zilelor.

în regatul Iehuda, regele Rehavam încercă în acest timp, de repetate ori, să recucerească provinciile răsculate. în al cincilea an al domniei sale (930-915 î.e.a.), pe cînd se afla mai aproape decît oricînd de acest scop, apăru dintr-o dată la porțile Ierusalimului armata egipteană a faraonului Șișak, protectorul lui Ierovam. S-a retras abia atunci cînd Ierovam, golind Templul Ierusalimului și Palatul regal de comorile cele mai prețioase, i-a plătit un tribut uriaș. Măreția și strălucirea construcțiilor lui Șlomo au dispărut la numai douăzeci de ani de existență: acolo unde strălucea aurul se vedeau ziduri goale și pereți de scînduri. Au luat drumul Egiptului și scuturile de aur care înfrumusețau interiorul falnicei construcții a Templului. în locul lor, Ierovam a poruncit să se toarne scuturi din bronz menite, printr-o falsă strălucire, să disimuleze jalnica decădere și durerea gloriei dispărute. S-a dovedit, așadar, de scurtă durată alianța lui Șlomo cu regele Egiptului, întemeiată pe căsătoria cu o

 fiică a acestuia. Fiul lui Șlomo a trebuit să afle cît de puțină bază se poate pune pe statornicia acestor alianțe și pe convențiile diplomatice fundate pe căsătorii politice. Doar la cîțiva ani de la dispariția înțeleptului rege, un rege egiptean a prădat bogățiile și comorile din palatul pe care Șlomo îl ridicase anume pentru Ano, fiica faraonului, și spre gloria lui. într-o inscripție păstrată în Templul din Karnak (de lîngă Teba, vechea reședință a faraonilor) se găsesc menționate, în afară de orașele din Iehuda cucerite de Șișak, și unele ce făceau parte din regatul Israel. Este de admis că faraonul a restituit aliatului său Ierovam acele orașe ce fuseseră între timp ocupate de Iehuda. în ultimii ani de domnie a lui Rehavam și în timpul domniei de trei ani a fiului său Abia (915-9T2 î.e.a.) ciocnirile dintre Efraim și Iehuda au fost necontenite. Singura victorie mai însemnată a lui Abia asupra lui Ierovam, prin care iudeii au devenit în mod trecător stăpînii orașului Sfînt Beit-El, fu obținută probabil cu ajutorul unui aliat străin, un rege arameu.

Potrivit relatării biblice, atît Rehavam cît și Abia erau, ca și adversarul lor Ierovam, protectorii cultelor locale populare. Alături de cultul național ai lui Dumnezeu, cu centrul la Ierusalim, ei au tolerat și alte servicii divine, pe înălțimi ("bamot"), în decursul cărora se jertfea înaintea unei coloane de piatră ("mațeva"), un chip al Astartei, cioplit în lemn ("Așera"), sau al altei vechi divinități canaanite, ceremonii care degenerau, nu rareori, în orgii. Abia Asa, urmașul lui Abia, a cărui domnie a fost foarte îndelungată (912-874 î.e.a.), desființă normele păgîne de cult și restabili pretutindeni în țară venerarea Dumnezeului unic al Israelului, redînd în bună parte Templului din Ierusalim vechea splendoare. Procesul de centralizare a cultului național nu a fost deci multă vreme încheiat nici în regatul sudic; și aici a fost necesară o luptă îndelungată a dogmei religioase cu obiceiul, a Legii cu datina.

Ierovam, regele care provocase despărțirea Efraimului de Iehuda, a murit după o domnie de douăzeci și doi de ani (930-908 î.e.a.). Fiul său Nadav domni numai doi ani. Spre deosebire de Iehuda, a cărui Casă regală era ereditară, țînărul regat Israel nu avea încă o dinastie consolidată, împrejurările favorabile care i-au venit în ajutor lui Ierovam la domnie îi lipsiră fiului său. Regatul avea însă nevoie de un comandant militar viteaz pentru a-l apăra de atacurile vecinilor războinici și, în primul rînd, ale arameilor din Damasc. Sub Nadav încep agitații dinastice în decursul cărora regalitatea legitimă este înlocuită printr-o dictatură militară. Urmașul lui Ierovam căzu, împreună cu întreaga sa familie, victimă unei conspirații urzite de Baasa, comandantul armatei (din tribul Isahar), care se proclamă rege al triburilor din nord (906-886 î.e.a.). Baasa reluă lupta fratricidă cu Iehuda. El ocupă orașul de frontieră Rama, de lîngă Ierusalim, și închise astfel iudeilor calea comercială spre nord. Regele Asa din Iehuda

 trimise mult argint și aur din odoarele palatului său și ale Templului din Ierusalim regelui arameu Ben Hadad și-l cîștigă pentru o alianță militară împotriva regelui din Israel. Profetul Hanani, care făcuse reproșuri lui Asa pentru politica sa antinațională, fu aruncat din ordinul regelui în închisoare. După ce Ben Hadad năvăli în regiunea de graniță a Israelului, în teritoriile triburilor Dan și Naftali, Baasa se văzu silit să se retragă din Rama pentru a apăra provinciile sale nordice; Iehuda răsuflă din nou ușurată. La fel de încununată de succes fu și lupta de apărare a regelui iudeu împotriva libienilor și etiopienilor, conduși de Zerah (poate Osarkon, urmașul faraonului Șișak), care năvăliseră din pustiu în țară.

Și în timp ce micul regat Iehuda devenea din ce în ce mai puternic, agitațiile dinastice creșteau în regatul Israel mereu. Pe Ela, fiul și urmașul lui Baasa, îl ajunse aceeași soartă ca și pe Nadav, fiul lui Ieroyam. Comandantul carelor de luptă, Zimri, îl ucise pe Ela la un ospăț vesel și se proclamă rege. Cînd armata israelită.-care luptase împotriva filistenilor, află de această răsturnare, își alese pe comandantul ei, Omri, rege și, restabilind liniștea la graniță, ocupă orașul Tirța, în care Zimri se fortificase. în disperarea sa, Zimri incendie Palștul regal și pieri el însuși în flăcări (885 î.e.a.). Majoritatea poporului nu vroia însă să recunoască dictatura militară și se alătură unui alt pretendent. Trecură astfel aproape doi ani pînă ce Omri ieși definitiv învingător. Așa ia sfîrșit anarhia îndelungată și domnia uzurpatorilor și începe o eră nouă în istoria regatului Israel. în același timp, regatul Iehuda intră, după o războire de cincizeci de ani cu regatul din nord, într-o perioadă de dezvoltare pașnică.

Omri, întemeietor al unei noi dinastii, a fost nu numai un comandant de oști capabil și curajos, ci și un om de stat înțelept. Domnia sa s-a dovedit foarte prosperă pentru Israel. Numele său se bucură de respect printre asirieni și egipteni. De altfel, eî este primul domnitor al Israelului al cărui nume este pomenit pe un monument neisraelit.

Omri și-a ales ca reședință orașul Șomron, aproape de Șhem, și de atunci Șomron a devenit capitala regatului, denumit uneori regatul Șomron, după numele reședinței. Omri iubea pacea și a încheiat tratate de prietenie cu regele din Iehuda, ca să se ajute reciproc în războaiele împotriva popoarelor străine. El a încheiat legămînt și cu poporul din Tyr și a luat ca soție pentru Ahav, fiul său, pe Izevel, fiica lui Etbaal, rege și mare preot din Tyr. Pe această cale fenicienii au început pentru a doua oară să se așeze pe pămîntul Israelului și să sporească comerțul țării. Israeliții s-au apropiat de ei și au învățat meserii și ocupații de-ale lor, iar pe alocuri și să se închine la zeii lor: Baal (zeul soarelui) și Astoret (zeița lunii). Omri s-a luptat cu moaviții și a cucerit de la ei multe orașe. Moaviții au fost înfrînți și au trebuit să plătească tribut lui Omri. Numai

132 regelui din Aram nu a putut Omri să-i facă față și a încheiat pace cu el, în condiții foarte grele pentru Israel. După moartea sa a domnit Ahav, fiul său. El â mărit gloria regatului și a contribuit la splendoarea sa. în Emek- lesreel și-a înălțat un neasemuit palat de fildeș.

Modul de viață și obiceiurile fenicienilor s-au răspîndit din ce în ce mai mult printre israeliți. Izevel, soția lui Ahav, nu și-a precupețit eforturile pentru a răspîndi cultul zeilor fenicieni, aducînd din țara ei sute de preoți și preotese care au zidit altare și podiumuri de jertfă pe ulițele din Șomron și din alte orașe. Lîngă altarul Templului au zidit și altare pentru Baal și mulți dintre israeliți slujeau cîte o dată și Dumnezeului strămoșilor lor, și zeilor fenicieni. Au apărut însă, în sînul poporului din Israel, în pofida rupturii cu centrul religios din Ierusalim, oameni înțelepți, profeții lui Dumnezeu, zeloși pentru învățătura lui Moșe și care îi mustrau pe evrei că slujesc zeilor; adesea ei și-au bătut joc de profeții lui Baal, dezvăluind în fața poporului goliciunea și înșelăciunea lor. Izevel i-a urmărit pe profeții lui Dumnezeu și a poruncit să fie uciși. Mulți profeți au fost uciși atunci de către profeții lui Baal și nu puțini s-au salvat ascunzîndu-se în peșterile pustiului și în văgăunile stîncilor.

Printre profeții lui Dumnezeu care au fost salvați din mîinile reginei Izevel se număra un om al lui Dumnezeu, cu numele de Eliahu (Eli- Hu-Adonai - "Domnul meu este Dumnezeu"), născut în orașul Tișbi, din regiunea Ghilead. Acest profet s-a distins prin viața sa simplă, prin puterea spiritului său, dar și prin comportările lui uneori bizare. Venea din cînd în cînd în Șomron și-i mustra pe evrei prin cuvinte fierbinți pentru faptele lor rele și apoi se întorcea în pustiu. în sînul poporului s-au răspîndit, încă de pe atunci, multe legende și povești minunate despre acest profet înflăcărat. Cîteodată apărea și în fața lui Ahav și îl mustra pentru că slujea lui Baal și prorocea un sfîrșit rău pentru domnia sa. în Biblie se povestește că lîngă Palatul regelui Israelului, care se găsea în Emek-lesreel, era o vie frumoasă care aparținea unui om cu numele de Navot. Ahav i-a cerut să-i dea lui via în schimbul altei vii sau pe bani, dar Navot n-a vrut să vîndă regelui moștenirea părinților săi. Cînd Ahav s-a întors înfuriat acasă și a povestit soției sale că Nevot refuză să-i dea frumoasa lui vie, Izevel și-a bătut joc de el și i-a spus că îi va da dînsa această vie. La porunca ei au venit martori mincinoși și au mărturisit că Navot l-a blestemat pe Dumnezeu și pe rege; și judecători nelegiuiți l-au judecat și l-au condamnat la moarte, iar averea lui a fost confiscată pentru tezaurul regelui. După ce Navot a fost ucis, s-a dus Ahav să preia via, după cum și-a dorit, și atunci a apărut deodată înaintea lui Eliahu din Tișbi, care i-a spus cu glas tunător: "Ai ucis și ai moștenit! Așa a grăit Domnul: în locul unde au lins cîinii sîngele lui Navot, vor linge și sîngele tău!".

Zelul lui Eliahu pentru Dumnezeul israeliților ardea ca un foc în inima lui și odată, într-un an de secetă, l-a întîlnit profetul pe Ahav și l-a mustrat aspru, deoarece prin slujirea zeilor a nenorocit Israelul. Pe muntele Karmel s-au adunat atunci sute de profeți ai lui Baal și mult popor ca să slujească zeilor străini și să se roage lor ca să le dea ploaie. A zidit și Eliahu un altar și a înălțat o rugăciune fierbinte Dumnezeului israeliților. După aceea, a început să vorbească poporului, ca să-l mustre pentru înșelătoria profeților lui Baal, care slujeau unor zei de lemn și de piatră. La porunca lui Eliahu s-a năpustit atunci mulțimea asupra profeților lui Baal și i-a ucis. Apoi Eliahu se așează pe o piatră de pe muntele Karmel și, punîndu-și capul pe genunchi, așteptă pînă cînd primul nor de ploaie apăru deasupra mării. într-o clipă cerul se întunecă de nori și se porni o ploaie mare însoțită de vijelie. Cînd Izevel află despre toate acestea, porunci să fie ucis Eliahu, însă el fugi în pustiul lehuda.

în acea vreme era la apogeul puterii sale Ben Hadad al doilea, regele din Aram, care a supus mulți regi, impunîndu-le biruri grele. în ultimele zile ale lui Ahav a pornit cu o armată puternică, cu călăreți și multe care asupra Șomronului și a cerut ca tribut de la regele Israelului tot aurul țării, femeile din Palatul regal și pe fiii săi. Condițiile erau atît de umilitoare, încît bătrînii poporului l-au sfătuit să refuze. Ahav a respins ultimatumul și cu o trupă din cei mai aleși viteji s-a năpustit asupra puternicei tabere a lui Ben Hadad, care chefuia cu regii cu care făcuse legămînt, punîndu-i pe fugă pe dușmani. învinși, aceștia s-au retras în debandadă din fața Israelului.

Trecînd un an, s-au ridicat din nou arameii asupra Israelului, iar de data aceasta înfrîngerea lor a fost și mai mare. Armatele arameice au fost zdrobite de armatele Israelului și Ben Hadad s-a supus lui Ahav, implorîndu-l să nu-l ucidă. Ahav a avut milă de el și l-a trimis liber în țara lui, cu condiția ca arameii să-i înapoieze orașele pe care le-au luat de la dînsul. Ben Hadad s-a întors în capitala sa, Dameșek, dar n-a respectat făgăduiala făcută regelui Israelului. Atunci a hotărît Ahav să pornească război împotriva țării Aram și a cerut ajutor la regele din lehuda, cu care făcuse legămînt de pace.

în lehuda domnea atunci lehoșafat, fiul lui Asa.. în zilele sale lehuda a progresat, devenind un regat puternic și bogat. El a zidit multe cetăți întărite și a înmulțit numărul ostașilor săi. Edomiții și locuitorii din Arav îi plăteau tribut, lehoșafat s-a trudit să îndepărteze slujirea zeilor din țara sa și a poruncit cohanimilor și leviților să învețe poporul legile învățăturii lui Moșe. Cu Ahav a făcut un legămînt de pace și a luat-o pe Atalia, fiica lui, de soție pentru lehoram, fiul său.

Cei doi regi s-au unit să pornească împreună împotriva înălțimilor Ghilead care fuseseră, înainte de a fi cucerite de Aram, în stăpînirea

Israelului. Profeții lui Baal i-au prorocit lui Ahav că va izbîndi și de data aceasta în război, însă unul din prorocii lui Dumnezeu, Miha, fiul lui Imla, l-a avertizat să nu pornească de data aceasta războiul. Ahav s-a înfuriat și l-a aruncat în închisoare.

Pe înălțimile Ghilead s-a dezlănțuit o bătălie sîngeroasă între armatele arameice și armatele celor doi regi. în toiul luptei Ahav a fost rănit de moarte de săgețile arameilor, pe cînd ședea în carul său și conducea operațiunile de luptă. Spre seară Ahav a murit. Moralul armatelor din lehuda și Israel slăbi, oștenii își părăsiră pozițiile și o porniră spre casele lor. Cînd regele a fost readus în Șomron i s-a spălat carul într-un iaz din apropierea locului unde fusese ucis Na,vot din Isreel, iar cîinii au lins sîngele care, șiroia din cadavrul lui Ahav, așa cum prorocise de altfel Eliahu din Tișbi.

După povestirile Bibliei, acesta s-a înălțat viu spre cer, într-un car de foc tras de armăsari, în timpul unei furtuni. înainte de aceasta, a ales ca succesor în fruntea opoziției naționale pe elevul său Elișa, care era un simplu agricultor. în acele zile domnea în Israel lehoram, fiul lui Ahav. Izevel, mama regelui, trăia încă și continua să guverheze poporul după voința ei. Ea sprijinea cu aceeași ardoare cultul păgîn, ceea ce genera o stare de tensiune permanentă în întreaga țară, lehoram a fost un rege slab și toată viața sa a luptat împotriva arameilor și a moaviților.

în lehuda domnea atunci fiul lui lehoșafat, lehoram, care purta, întîmplător, același nume cu regele din Israel, contemporanul său. Soția lui leroham, Atalia, a mers pe căile mamei sale Izevel, introducînd și în regatul lehuda slujirea zeilor din Tyr. După moartea prematură a soțului ei, l-a urcat pe tron pe fiul ei cel mic, Ahazia, care și-a asociat mama la domnie. în acele zile Atalia domnea de fapt după dorința ei. Profetul Elișa, întristat că fiii Israelului și lehudei au părăsit învățătura lui Moșe și poruncile sale drepte, și-a dat seama că, atîta timp cît va domni familia Ahav, nu va înceta slujirea zeilor în țară și a început să agite poporul împotriva Casei regale.

încă din vremea lui lehoram, regele Israelului, s-a reînnoit războiul între aramei și Israel, în apropierea înălțimilor Ghilead. Acolo a fost rănit regele Israelului și a mers spre valea Emek-lesreel, să-și vindece rănile. El l-a numit conducător al armatei pe unul din comandanții armatei, cu numele lehu, fiul lui Nimși, un om viteaz și foarte activ. Odată, în timpul războiului, a venit în tabără israeliană unul din profeți, dintre elevii lui Elișa, și l-a uns pe lehu ca rege peste Israel. La început lehu a considerat acest fapt o glumă, dar cînd a povestit celorlalți comandanți ai armatei ceea ce făcuse profetul, aceștia au sunat din șofar și l-au aclamat pe "regele lehu". Întrucît toată tabăra s-a asociat comandanților armatei, lehu a ales oameni viteji și s-a grăbit să meargă spre valea Emek-lesreel,

135 să-l dea jos pe Iehoram de pe scaunul domniei. Cînd regele Israelului a aflat despre complot, a căutat să se salveze, dar Iehu l-a urmărit și l-a ucis. Ahazia, regele din Iehuda, care era atunci oaspete la ruda sa, regele Israelului, a fost de asemenea grav rănit și a murit la Meghido, din cauza rănilor, Iehu a venit la palatul lui Ahav, care era în Israel, și a poruncit slujitorilor Curții s-o arunce pe Izevel de la fereastra Palatului, iar corpul zdrobit fu fărîmițat de copitele cailor de la carul său. în Șomrom au fost uciși, după porunca sa, toți membrii casei lui Ahav, în* număr de 70, spre a nu se mai ridica pretendenți la tron. Cultul păgîn a fost interzis și toate templele zeului Baal au fost distruse.

Cînd a ajuns vestea în Iehuda, la Atalia, că fiul ei Ahazia a murit din cauza rănilor, i-a ucis pe toți fiii regelui din casa lui David și a domnit cu de la sine putere. Totuși Iehoiada, Cohenul cel Mare, precum și soția lui Iehoșeva, sora lui Ahazia, au reușit să-l salveze pe unul din fiii regelui cu numele de Ioaș și pe doica sa. Șase ani au stat ascunși în Templu, fără a dezvălui nici unui om acest lucru, iar în anul al șaptelea al vieții lui Ioaș, i-a adunat Iehoiada la Templu pe conducătorii Ierusalimului și le-a cerut un jurămînt de credință, arătîndu-l pe fiul regelui. Conducătorii s-au bucurat nespus că a mai rămas încă un moștenitor din casa lui David și au hotărît s-o detroneze pe Atalia și să pună ca domnitor pe micuțul Ioaș. Odată, într-o zi de sîmbătă, Iehoiada a poruncit gărzii militare care păzea în curtea Templului să nu dea voie să intre nici un om credincios Ataliei. După aceea, l-a scos din ascunzătoare pe fiul regelui și i-a pus pe cap coroana regală, ungîndu-l ca rege în Iehuda. Funcționarii și armata au sunat din șofar și au aclamat: "Trăiască regele!". Cînd a auzit Atalia aclamațiile, a venit la Templu, a văzut un copil stînd pe tron, cu coroana pe cap și a înțeles că poporul a trădat-o. Din ordinul lui Iehoiada ea a fost scoasă din Templu și ucisă, Ioaș s-a urcat pe tron la vîrsta de șapte ani, iar pînă la majorat a domnit în numele său cel care i-a fost profesor și îndrumător, Iehoiada.

Iehu a domnk în Israel douăzeci și opt de ani și în vremea sa țara nu s-a bucurat de liniște. împotriva triburilor de dincolo de Iarden s-au ridicat arameii și le-au jefuit avutul, iar triburile Reuven și Gad au fost nevoite să plătească. Prin uciderea Casei regale în frunte cu Izevel, Iehu a intrat în conflict cu fenicienii cu care relațiile erau și așa încordate, ca urmare a interzicerii cultului păgîn și a distrugerii templelor zeului Baal.

în țară erau pe atunci trei factori care influențau viața publică. Primul era casta profeților fondată de Elișa, urmașul lui Eliahu. Aceștia aveau porțile deschise pretutindeni și puteau pătrunde în Palatul regal, pentru a-și expune punctul de vedere. Regii ascultau, deși nu întotdeauna țineau seama de vorbele profeților. Al doilea factor era un grup, denumit rehahavim, care predica reîntoarcerea la viața simplă de agricultor, din

 epoca judecătorilor, pentru a realiza, în primul rînd, o legătură mai trainică cu pămîntul și, în același timp, pentru a extinde agricultura pe întregul teritoriu. Al treilea factor îl constituia grupul creat de Ierovam Ben Nevat, cel care a produs dezmembrarea regatului lui Șlomo. Acesta, ca să rupă legătura cu Ierusalimul, a creat o religie proprie statului său, religie care a schimbat tot ce putea avea legătură cu Templul de la Ierusalim. în anii care au urmat domniei lui Ierovam au apărut clerici ai noii religii. Acum aceștia luptau pentru a-și recăpăta locul și a obține ca religia lor, un amestec de păgînism și monoteism, să redevină religie de stat, pe principiul că trebuia continuată ruptura de Iehuda. Acești trei factori au concurat între ei aproape tot timpul domniei lui Iehu (842-814 î.e.a.). Casta profeților însă, a izbutit să impună o revenire în toate aspectele religiei iudaice și la legături cu Ierusalimul.

Luptător înflăcărat pentru propășirea spiritualității iudaice, pentru promovarea principiului național, strălucit strateg militar, întemeietorul unei noi dinastii, Iehu n-a fost totuși în stare să amelioreze relațiile externe ale Israelului.

în zilele lui Iehoahaz, fiul său, situația regatului Israel s-a înrăutățit și mai mult. Arameii, profitînd de tulburările interne din Asiria, s-au ridicat cu taberele lor și asupra triburilor din apus. Numărul armatelor Israelului se împuținase considerabil, Iehoahaz nemaidispunînd atunci, în virtutea convenției prin care recunoștea hegemonia Damascului, de peste zece mii de ostași pedeștri, cincizeci de călăreți și zece care. Numai în zilele lui Iehoaș, fiul lui Iehoahaz, s-a întărit puțin regatul Israel. El i-a bătut pe aramei la Afeic și a recucerit orașele pe care le luaseră arameii de la Israel în războaiele precedente.

în regatul din sud, Iehoiada instruia poporul, răspîndea învățătura adevărului și în acele zile, Ioaș, elevul său, a mers pe calea cea dreaptă, în Iehuda s-a înregistrat aceeași revenire la fundamentele religiei iudaice, ca și în Israel. în anul 814 î.e.a. Ioaș a renovat Templul, care a redevenit centrul religios pentru ambele regate. Dar după moartea lui Iehoiada, tînărul rege a început să asculte de glasul comandanților săi și a înclinat spre slujirea zeilor. între rege și Zaharia, fiul lui Iehoiada, a izbucnit o ceartă. Odată, cohenul l-a mustrat aspru, în auzul conducătorilor și al poporului, pentru abaterea sa din drumul cel drept. Regele s-a înfuriat și a poruncit ca Zaharia să fie omorît cu pietre în curtea Templului, uitînd că tronul său îl datorează tatălui acestuia. După un an, ca o pedeapsă divină, s-au ridicat armatele arameilor împotriva Iehudei și au ajuns și la Ierusalim, unde au jefuit pe locuitorii săi. Furia poporului împotriva regelui a crescut în așa măsură, încît doi dintre slujitorii săi au uneltit împotriva sa și l-au ucis în pat.

Pe tronul lui Ioaș s-a ridicat Amația, fiul lui, care i-a omorît pe

 ucigașii tatălui său. După ce a consolidat domnia, și-a adunat o armată mare și s-a luptat cu edomiții, pe care i-a subjugat. După această victorie, a căutat ceartă și cu lehoaș, regele Israelului. Acesta răspunse provocărilor lui Amația, reamintind legătura de vasalitate de odinioară a lehudei față de regatul nordic, prin parabola ironică a mărăcinelui care, vrînd să se măsoare cu un cedru înalt din Libanon, fu strivit de fiarele pădurii. în apropiere de Beit-Semeș s-a dezlănțuit un război fratricid, lehuda a fost înfrîntă de Israel și Amația a căzut prizonier în mîinile lui lehoaș. Armatele din Israel au pornit atunci spre Ierusalim și i-au dărîmat zidurile, lehoaș l-a eliberat pe Amația numai cînd a primit bani de răscumpărare din tezaurul Templului. Această campanie a avut darul să stîrnească mînia locuitorilor din lehuda, care s-au ridicat împotriva regelui lor. Amația a fugit la Chișa, însă răsculații l-au urmărit și l-au ucis. Pe tron s-a ridicat fiul său Uziahu (789-738 î.e.a.). Domnia lui a fost o epocă de afirmare a regatului în exterior și de prosperitate și bunăstare în interior. El a reorganizat armata, dar a evitat războiul de revanșă împotriva Israelului, cu care a reînnoit alianța.' Toată forța de care dispunea a îndreptat-o spre sud, cucerind tot Edomul. A pus stăpînire pe Eilat, făcînd astfel posibilă reluarea traficului comercial cu porturile Mării Roșii. Pretutindeni el construiește turnuri de pază a drumurilor și o rețea de întăritori menite a opri agresiuni .de peste hotare. încurajat de aceste victorii, el a continuat acțiunile militare în Ammon și în teritoriul filistenilor, anexînd regiuni întregi. Pretutindeni unde își stabilea autoritatea construia întărituri după o tehnică nouă, care făcea aceste puncte de-a dreptul inexpugnabile și asigura o colaborare între comandanți. în toate teritoriile anexate a introdus un sistem nou de muncă agricolă, care permitea lucrarea pămîntului cu oameni mai puțini și cu un număr redus de animale.

Dezvoltarea agriculturii și a meseriilor, strîngerea legăturilor comerciale cu Fenicia și Egiptul îmbogățeau țara însă, pe de altă parte, îndemnau păturile avute ale populației spre fast și risipă, tare sociale care aveau să fie aspru biciuite de profetul Isaiahu. Către sfîrșitpl domniei, Uziahu intră în conflict cu preoțimea întocmai ca odinioară, bunicul său. Legenda relatează că regele și-a atribuit funcții preoțești și, din această cauză, fu pedepsit de Dumnezeu cu lepra. Uziahu fu silit să-și ducă ultimiî ani ai vieții în izolare, fiind înlocuit la domnie de fiul său Iotam (740-735 î.e.a.), moștenitorul tronului. Preocupat, ca și predecesorul său, de apărarea țării, Iotam reclădi fortificațiile Ierusalimului și ridică cetățui în orașele de provincie. A supus pe ammoniți și i-a făcut tributari.

în zilele lui Uziahu și Iotam, Asiria ajunse în culmea puterii ei. Imperiul se întindea pînă la Mediterana, iar în Răsărit, pînă departe, spre hotarele Chinei. Tiglat Faleser al lll-lea (744-727 î.e.a.) introduse un

 sistem nou de stăpînire a teritoriilor pe care le ocupase. El scotea din aceste teritorii majoritatea populației autohtone, conducătorii religioși, politici și intelectuali și îi transfera în imperiu, departe de țara lor. în locul populației exilate aducea un număr oarecare de exilați din alte țări. în felul acesta desființa spiritul național, legat de teritoriu, iar odată cu aceasta, realiza o asimilare cu populația majoritară asiriană, ceea ce ducea la deznaționalizare. Atît lehuda cît și Israelul au plătit Asiriei tribut, ca să evite războaie cu marea putere a acelei vremi.

Tendința de expansiune a Asiriei a pecetluit destinul regatului nordic, Israelul. înainte de catastrofa finală îi mai fu totuși sortit acestuia, după o epocă de agitații continue, un lung interval de liniște. Domnia de patruzeci de ani a lui Ierovam al ll-lea (781-740 î.e.a.), contemporanul lui Uziahu, este - văzută din afară - perioada cea mai strălucită din istoria Șomronului. Restabilirea legăturilor pașnice cu lehuda dădu lui Ierovam putința de a pune cu totul sub suveranitatea sa pe dușmanul de moarte al Israelului, Aramul, pe atunci foarte amenințat de Asiria. Cu același succes se lupta Ierovam al ll-lea cu moaviții din Transiordania. La expediția împotriva acestora, prin care regatul Israel se restabili în vechile sale granițe, regele fu îndemnat de profetul Iona Ben Amitai. Populația se putea dedica acum, nestînjenită, muncii pașnice.

Comerțul reluat cu fenicienii nu a fost niciodată atît de activ ca acum. Palate mărețe împodobesc Șomronul și numărul celor bogați care se desfată în lux devine din ce în ce mai mare. Pe măsură ce sporește însă bogăția în clasele suprapuse, contrastele sociale ies din ce în ce mai puternic în evidență. Bogății împrumută pe cei săraci cu bani luînd dobînzi exorbitante și nu se sfiesc să jefuiască pe debitorii întîrziați de ultima lor avere sau să-i ia chiar ca sclavi. în comerț, măsura falsă și cîntarul fals încetează a mai fi o raritate. Judecătorii și funcționarii se lăsau mituiți de asupritorii poporului și nu ascultau plîngerile celor apăsați de nevoi. Odată cu decăderea moravurilor slăbiră și legăturile religioase. Forma exterioară a cultului jertfelor dăună religiozității interioare. Centrul religios îl alcătuia vechiul lăcaș de cult din Beit-EI. împotriva tuturor străduințelor adevăraților credincioși, cultul lui Baal și al Astartei nu dispăruse cu totul și chiar Dumnezeu era uneori venerat de popor sub forma unui vițel de aur. Preoții numeroaselor divinități cu cult amestecat rîvneau numai cîștigul și dădeau pilde nedemne de urmat.

împotriva decăderii morale în continuă creștere se ridică, ținînd predici înflăcărate, profetul Amos. Țăran din ludeea, Amos fusese azvîrlit de soartă tocmai la Beit-EI, lîngă granița cu lehuda; depravarea clasei suprapuse revoltă spiritul său nepervertit. El stigmatizează în mod public, cu elocvență înflăcărată, risipa bolnăvicioasă a celor bogși, corupția funcționarilor și miopia conducătorilor statului, care, dornici de plăceri și

 indolenți, nu manifestau cîtuși de puțin îngrijorare față de iminența pericolului asirian. Locuitorii orașului și pelerinii ascultau cu uimire cuvintele exaltate ale păstorului dintr-un ținut îndepărtat. El vorbea o limbă aspră, necizelată, plină de imagini în care apăreau păsări, urși, lei și șerpi. Avea privirea curată a omului din munți și convingerea adîncă că el aduce oamenilor cuvîntul Domnului. în viziunile sale, în care lăcustele și flăcările Cerului cuprindeau Israelul, îi prevenea pe oameni că Dumnezeu va trimite asupra lor pedeapsă pentru necredință. Susținea într-una că nu este proroc și, într-adevăr, din toate punctele de vedere, era altfel decît aceștia. Nu acorda nici o atenție formelor exterioare ale ritualului religios, dar chema oamenii să nu-l supere pe Dumnezeu prin desfrîul, luxul, lipsa de inimă față de cei sărmani și lipsiți de apărare. Aceasta era o învățătură care pînă atunci nu fusese rostită de gura nici unui inspirat. Convins că prin gura sa vorbește însuși Dumnezeu, Amos proroci țării și Casei regale nenorociri grele în cazul cînd ordinea socială nu va fi schimbată din temelie. Bogaților le zise: "Fiindcă apăsați fără milă pe lucrător, nu voi veți locui în casele pe care le ridicați din piatra cea mai scumpă!". Iar femeilor le striga : "Voi care jefuiți pe cei săraci, alungați pe cei fără mijloace și cereți bărbaților să vă dea de băut, ascultați: va veni o zi cînd veți fi duse în robie și veți uita de toată bogăția voastră și de viața ușoară pe care ați dus-o". Amos arătă evreilor din Israel că în regatul lehuda se trăiește mai cinstit și le prezise că vor fi alungați din țară. Condamnînd descompunerea morală și socială a societății Israelite, prorocul își atrase ura celor puternici, devenind în ochii lor un pericol. Unul din preoții din Beit-El, căruia nu-i plăcuseră cuvîntările violente ale profetului, îi ceru lui Amos să se reîntoarcă în ludeea, scutind astfel regatul Israel de profețiile sale. Amos însă ripostă: "Eu nu sînt proroc și nici ucenic de proroc, ci sînt cioban... Dar Dumnezeu m-a luat de la turmă și mi-a spus: Du-te și prorocește împotriva poporului meu, Israel!" (Amos 7, 14-15). Acuzator neînfricat, la fel ca Eliahu, Amos era însă, spre deosebire de acesta, mai mult un om al cuvîntului decît al faptei. La porunca regelui, prorocul a fost izgonit din granițele Israelului, pentru a nu incita poporul împotriva împilatorilor și asupritorilor. Și mai puternic decît Amos biciui "păcatele Șomronului" profetul Hoșea; eficacitatea acțiunii sale atinge însă culmea abia în epoca ce a urmat morții lui Ierovam al II-lea. Cuvîntările lui Amos și ale lui Hoșea, în care se reflectă o concepție religioasă și morală cuprinzătoare, deschid o eră nouă în istoria evoluției spirituale a poporului din Israel.

ASCENSIUNEA ASIRIANA ȘI DECLINUL REGATULUI ISRAELIT DIN NORD

Urmașul lui Ierovam, fiul său Zaharia, căzu numai după șase luni de domnie victima unui complot urzit de un anume Șalum, iar acesta fu și el detronat curînd de un alt partid revoluționar, al lui Menahem Ben Gadi (740-736 î.e.a.). Cum însă majoritatea poporului nu vroia să-l recunoască pe noul uzurpator, izbucni un război civil pustiitor, pe care numai apropierea tot mai amenințătoare a Asiriei îl mai putu înfrîna pentru cîtăva vreme.

La mijlocul secolului al Vlll-lea î.e.a. Asiria ajunge la apogeul puterii sale. în Ninive, capitala marilor regi asirieni, pe Tigru, se decide acum «oarta tuturor statelor care se află în calea victorioasei puteri mondiale. După supunerea Babiloniei și a celei mai mari părți din Siria, asirienii se îndreaptă spre Ereț Israel, punînd nemijlocit în pericol existența statelor de aici. Prin cucerirea lor avea să fie deschis drumul spre ținta finală a străduințelor militare asiriene, spre Egipt, vechiul rival al Mesopotamiei. întreaga cultură a asirienilor respira spirit războinic și violență. "Copitele cailor lor - așa descrie profetul Isaiahu pe luptătorii asirieni - sînt la fel cu cremerwa și roțile carelor lor sînt ca furtuna..., strigătul lor este ca răcnetul leului care adulmecă prada și o prinde, și o tîrăște, și nimeni n-o poate scăpa..."

Nu mult după urcarea lui Menahem pe tron, Tiglat Faleser al lll-lea, cel mai puternic dintre regii asirieni, cuceri principatul arameu Arpad (740 î.e.a.}. Atunci celelalte principate ale Siriei și Palestinei, printre care și regatul Israel, se grăbiră înspăimîntate să împace prin tribut bogat pe "marele rege" (738 î.e.a.). Crudul uzurpator Menahem, care se afla pe picior de război cu propriul său popor, a preferat să caute ajutor la dușmanul din afară. Pentru a strînge tributul de 1 000 talanți de argint, Menahem încărcă populația cu un impozit personal de 50 de șekeli. Așa fu făcut primul pas spre recunoașterea suzeranității asiriene asupra Israelului.

Curînd însă, Partidul Antiasirian ieși învingător în regatul Israel. Fiul lui Menahem, Pekahia, fu ucis după o domnie de numai doi ani, de conducătorul carului său, Pekah Ben Ramaliahu, care se proclamă el însuși rege (738 î.e.a.). Noul domnitor se alie cu regele Rețin din Damasc și începu un război inegal cu puternica Asirie. Coaliției antiasiriene i se alăturară și fenicienii; aliații sperau că nici regatul faraonilor nu va părăsi Palestina, cheia drumului spre Egipt. Nodul politic se strîngea din ce în ce mai tare și clipa luptei decisive se apropia.

în acea vreme grea pentru soarta poporului, predica în regatul Israel profetul amintit, Hoșea Ben Beeri. La fel ca și contemporanul său mai vîrstnic Amos, Hoșea văzu și el încă din timpul domniei - pe dinafară atît de strălucitoare - a lui Ierovam al II-lea, semnele amenințătoare ale decăderii. Numeroasele răscoale de la Curte, care au urmat căderii casei lui Iehu, războiul civil care sfîșia poporul, dar mai ales discordia internă provocată de agravarea primejdiei asiriene - toate acestea își găsiră ecou în cuvîntările pasionate ale lui Hoșea. Plin de amărăciune vorbește el de regii Șomronului, care plutesc ca "o așchie pe suprafața apei", și descrie în culori vii dezorientarea conducătorilor din acele vremuri funeste. Profetul presimte că aceste fluctuații politice vor atrage după ele dispariția regatului Israel; presimțirile sale aveau să devină foarte curînd o tristă realitate.

După ce Pekah, regele Israelului, și Rețin, regele Damascului, se uniră pentru a scutura împreună jugul asirian, ei cerură insistent și regatului Iehuda să se alăture alianței lor. Domnitorul de atunci, Ahaz sau Ioahaz (735-720 î.e.a.), fiul lui Iotam, găsi totuși mai nimerit să rămînă departe de lupta plină de primejdii împotriva acelei mari puteri hrăpărețe. Deoarece căpeteniile coaliției antiasiriene se temeau că Asiria va sili regatul Iehuda să-i dea ajutor în calitate de vasal, sosiră cu armpta lor în fața Ierusalimului. în capitala ludeei se formă un partid care combătea politica Curții și plănuia chiar răsturnarea regelui.

Se pare totuși că simpatia opiniei publice nu era favorabilă Asiriei, care a impus poporului un tribut greu, ci se îndrepta mai mult spre Egipt, de la care se aștepta o puternică acțiune militară pentru distrugerea Asiriei. Aliații veniți din nord pustiită Iehuda și edomiții, tributari dintotdeauna Iehudei, se folosiră de aceste împrejurări pentru a-și relua, cu ajutorul arameilor, portul Eilat, punctul de plecare al comerțului maritim al Iehudei. Ahaz și demnitarii săi se cutremurară, după cum spune profetul Isaiahu, "cum tremură arborii pădurii în fața vîntului". în disperarea sa, Ahaz nu văzu altă ieșire decît să ceară ajutor Asiriei. Solii regatului Iehuda apărură înaintea lui Tiglat Faleșer, așternută la picioarele lui daruri prețioase și vorbiră în numele regelui lor astfel: "Eu sînt servul și fiul tău. Vino și eliberează-mă din mîna regelui din Aram și a regelui din Israel, care m-au atacat". Strigătul de ajutor al lui Ahaz nu rămase neauzit; nu după multă vreme, potentatul Asiriei năvălește cu armată numeroasă în țările vasalilor săi rebeli, Rețin și Pekah (734 î.e.a.).

Vestea invaziei asirienilor în țările aliaților îi decise pe aceștia să se reîntoarcă în mare grabă. Era însă prea tîrziu. Damascul căzu după un scurt asediu și întregul Aram fu încorporat Asiriei. Această țară își pierdu mai tîrziu chiar și numele de Aram, în locul căruia apare denumirea geografică Siria. Tiglat Faleser năvălește apoi în

regatul israelit și ocupă

142 provincia Galii (Galileea de mai tîrziu) în nord și Ghileadul transiordanic în răsărit. Populația acestor regiuni anexate provinciei Damasc fu deportată în regiuni depărtate ale Asiriei (733 î.e.a.). Regele Șomronului, Pekah, a cărui domnie se mai întindea doar asupra teritoriului Efraim, se văzu silit să recunoască din nou suzeranitatea lui Tiglat Faleser și să-i trimită tribut. Uzurpatorul, care nenorocise poporul, căzu curînd de mîna unui conspirator, Hoșea Ben Ela, care se urcă pe tron cu ajutor asirian.

După victoria sa din Siria și Palestina, Tiglat Faleser al lll-lea stătu cîtăva vreme în Damasc, unde primi jurămintele de credință și darurile vasalilor săi. Printre aceștia se afla și regele iudeu Ahaz, care recunoscuse de bună voie suzeranitatea Asiriei, ridicîndu-și privirile plin de admirație spre stăpînul popoarelor. Lui Ahaz îi plăcură într-atît moravurile și obiceiurile asirienilor, încît trimise din Damasc marelui preot din Ierusalim un model al altarului consacrat zeului asirian al războiului, cu porunca de a ridica în curtea Templului lui Șlomo un altar la fel. Reîntors la Ierusalim, Ahaz np pregetă să-și aroge funcțiuni de mare preot, întocmai ca regele Asiriei, care se considera de origine divină, și să aducă jertfă cu propriile lui mîini pe "altarul cel mare", proaspăt ridicat. Astfel, legăturile de vasalitate față de Asiria se dovediră o grea primejdie și pentru ființa spirituală a lehudei. Oricum, micul regat din sud fu cruțat, grație atitudinii filoasiriene a regelui său, de soarta cruntă care avea să lovească în curînd regatul fratern din nord.

Cu toate că pierduse cea mai mare parte a teritoriului său, regatul Israel suportă cu răbdare jugul, iar noul rege al Șomronului, Hoșea (733-725 î.e.a.), trimitea punctual la Ninive tributul la care fusese impus. După moartea lui Tiglat Faleser (727 î.e.a.) însă, izbucniră din nou agitații în Siria și Palestina. Sperînd să obțină ajutorul Egiptului, mai multe populații palestiniene se ridicară împotriva "biciului popoarelor" și chiar regele Hoșea refuză să plătească lui Șalmanasar al IV-lea, urmașul lui Tiglat Faleser, tributul anual. Cînd însă Șalmanasar năvăli cu oști nenumărate în regiunea israeliților, Egiptul lăsă regatul Israel în voia soartei. Trupele asiriene care asediau Șomronul reușiră în curînd să pună mîna pe regele Hoșea; el fu aruncat în închisoare ca trădător. Cu toate acestea, locuitorii capitalei Israelite, bine fortificată, mai opuseră inamicului, timp de trei ani împliniți, o rezistență pe care abia Sargon al ll-lea, urmașul lui Șalmanasar, avea s-o înfrîngă.

Astfel pieri regatul Israel. Sargon aplică metoda prin care asirienii realizau contopirea țărilor supuse cu patria lor proprie: "27 290 de locuitori ai Șomronului am deportat în numele regelui

victorios - relatează o inscripție asiriană; pe ceilalți (locuitori), însă, îi lăsai să-și păstreze pământurile, îmi așezai guvernator asupră-le și pusei peste ei tributul regelui precedent". Din Biblie știm că prizonierii israeliți fură exilați în

143 regiuni depărtate ale Mesopotamiei și Mediei și că, pe de altă parte, fură așezați în regatul Israel asirieni, babiloneeni și aramei. Dintr-un izvor asirian aflăm, mai departe, că după doi ani de la căderea Samariei (720 î.e.a.), israeliții rămași în țară făcură, în alianță cu arameii, fenicienii si filistenii, o nouă încercare de răzvrătire. De data aceasta, avură și ajutorul Egiptului. Cu toate acestea, Sargon nimici puterea militară a aliaților. Damascul și Samaria fură pedepsite exemplar și probabil că noi mase de israeliți fură trimise în exil. în noile lor locuri de așezare, israeliții exilați s-au dizolvat în masa populației idolatre înconjurătoare, în timp ce păgînii ce fuseseră așezați în Palestina își însușiră, încetul cu încetul, limba ebraică, precum și moravurile și obiceiurile israeliților și se amestecară cu rămășițele populației israelite. Astfel luă naștere noua populație semiisraelită a samaritenilor. în "Cărțile Regilor" se relatează în această privință următoarele: în țara israelită depopulată, coloniștii păgîni avură mult de suferit din cauza animalelor de pradă. Cum și regele asirian predea că aceasta este o pedeapsă pentru disprețuirea "Dumnezeului țării", el permise unuia din preoții exilați să se înapoieze la Beit-El pentru a-i iniția pe cei de altă credință în cultul Dumnezeului Israelului. Datinile păgîne fură astfel date din ce în ce mai mult uitării și, două sute de ani mai tîrziu, samaritenii ridicară pretenția de a fi pe deplin israeliți.

Și astfel, la numai două secole după despărțirea sa de lehuda, pieri "regatul celor zece triburi" din nord și cea mai mare parte a populației sale fu risipită în toate vînturile. Din această epocă nu se'știe nimic precis despre locurile unde s-au stabilit cele zece triburi care formau Israelul. Informații vagi vorbesc despre prezența lor în India, la granița Chinei, în Europa, în Caucaz și în Africa. Fapt cert este că mulți au găsit refugiu în Yemen și Babilon, unde au constituit comunități mari și bogate. Astfel, organizația tribală a Israelului dispăru.

Deși furtuna a frînt ramurile mai întinse ale arborelui israelit, tulpina i-a rămas însă nevătămată. Regatul lehuda, care de fapt rămăsese în urma regatului Israel ca importanță politică, dar păstrase cu atît mai fidel caracterul său cultural, continuă să existe. Moravurile și obiceiurile străine ajunse aici indirect, din nord, nu avură în sud o răspîndire atît de mare. Mulți israeliți din nord care țineau la Credința și naționalitatea lor se refugiară în ludeea și se alăturară nucleului național păstrat aici nevătămat. Micul regat lehuda, care a absorbit "resturile Israelului", înregistrează astfel un important spor demografic, ceea ce a contribuit la mărirea puterii

sale de rezistență în lupta cu dușmanii din afară. După catastrofa din nord, începu în sud noul proces de concentrare a forțelor poporului, grație căruia statul iudeu, și mai tîrziu națiunea evreiască, își va păstra capacitatea vitală în mijlocul crizelor politice ale Orientului.

144

CULTURA MATERIALA ȘI SPIRITUALA ÎN PERIOADA CELOR DOUĂ REGATE

VIAȚA ȘI OCUPAȚIILE POPULAȚIEI

De cînd evreii s-au stabilit în țara lor, agricultura a fost principala lor ocupație. Numai dincolo de Iordan (Iarden - în ebraică), în partea răsăriteană și în cîteva locuri din Iehuda, evreii se ocupau cu creșterea vitelor.

Datorită muncii pămîntului, țara Canaan s-a transformat într-o splendidă grădină înfloritoare. Văile și cîmpiile sale erau acoperite de cereale. Pe povîrnișurile colinelor își înălțau verdeața viile, livezile și pădurile de măslini. Cu agricultura, cu viile și grădinile, cu creșterea animalelor se ocupau nu numai țăranii, ci și orășenii, atît nobilii cît și oamenii de rînd. Regele Șaul a lucrat pămîntul la începutul domniei sale. David din Beit-Lehem a păscut turmele tatălui său, Ișai. Profetul Elișa s-a ocupat cu munca cîmpului, iar profetul Amos a fost cioban.

Serbările poporului erau legate de cultivarea pămîntului. Pesah era și sărbătoarea primăverii, începutul secerișului. Șavuot era și sărbătoarea trufandalelor, zilele terminării secerișului. Sucot era și sărbătoarea culesului grînelor și al viilor. Ziua de Șabat era sărbătoarea odihnei poporului după 6 zile de trudă pe ogoare. Chiar și pămîntul însuși sărbătorea, la fiecare 7 ani, Șabatul său care se numea Șemita, cînd era lăsat să se odihnească timp de un an.

Ocupîndu-se cu agricultura, evreii s-au distins prin viața lor simplă și pașnică; casele lor erau îndeobște din lemn și pămînt, iar întinsele grădini erau locuri de înnoptare și plimbare în zilele fierbinți. Și mobilierul casei era simplu; în camera profetului Elișa, care era găzduit în casa unei femei bogate, erau numai un pat, o masă, un scaun și o lampă. Ca hrană, se mînca pîine de grîu sau orz, fructe și verdețuri. Carne consumau țăranii numai la festivități familiale și de sărbători. Cînd mergeau la Ierusalim pentru a aduce jertfe, o parte dădeau cohanimilor și restul mîncau membrii familiei.

îmbrăcămintea evreilor era din pînză de cînepă sau lînă..

Viața oamenilor s-a schimbat însă cînd comerțul s-a dezoltat în țară. încă pe vremea lui Șlomo, mulți locuitori din orașele de pe țărm au început să schimbe plugul cu cîntarul. Regii de după Șlomo au dezvoltat comerțul exterior, au organizat caravane și au trimis vase comerciale în țări îndepărtate. în timpul lui Ahav și lehoșafat a înflorit comerțul atît în Israel, cît și în lehuda. Suprafața orașelor a crescut, iar locuitorii satelor

145 s-au împuținat. S-au extins relațiile de credit și, odată cu ele, cămătăria. Datornicul insolvabil trebuia să-și vîndă ogorul, casa, iar uneori chiar pe sine însuși ca sclav. Multe proprietăți au căzut astfel în mîinile bogaților creditori, care își clădeau palate și duceau o viață de huzur, în timp ce sărăcimea flămînzea. Profeții îi mustrau pentru faptele lor rele și pentru părăsirea legilor Torei lui Moșe, care interzicea camăta și statornicise Anul Jubiliar, adică anul eliberării sclavilor, dar nu totdeauna cuvintele aspre erau în măsură să schimbe viața săracilor.

Viața familială a vechilor israeliți, deși prezintă o mare asemănare cu cea a popoarelor vecine, se află totuși pe o treaptă superioară de evoluție morală. Forma obișnuită a căsătoriei era monogamia, poligamia fiind o excepție. Numai regii aveau de obicei mai multe soții și o făceau pentru a putea asigura viitorul dinastiei prin urmași numeroși. Totodată, interesele soției erau apărate în mult mai mare măsură în Dreptul familial israelit decît în Codul Hammurabi din legislația asiro-babiloneană. în timp ce acest cod prevedea pedepse numai pentru vătămarea onoarei paterne, legislația israelită pedepsește cu moartea ofensa adusă și onoarei materne (Exodul, 21, 17). Soțul putea, după legislația asiro-baliloneană, să-și alunge pur și simplu soția; legea israelită lega divorțul de o "greșeală rușinoasă" a soției (Deuteronomul, XXI, 1).

Și Dreptul israelit privind pe sclavi era mai uman decît al popoarelor vecine. Sclavii și sclavele erau considerați la israeliți ca membri ai familiei. Se deosebeau două categorii de sclavi: cei de neam străin, cumpărați sau luați pradă de război, și cei de neam iudaic, căzuți în sclavie din cauza datoriilor neplătite. Aceștia din urmă trebuiau eliberați după o sclavie de șase ani. Și unii și alții se bucurau, după cele mai vechi prescripții juridice (Exodul, 20-32), de cea mai mare protecție legală; abstracție făcînd de responsabilitatea severă a stăpînului pentru schilodirea unui sclav, odihna de sîmbătă era asigurată prin lege tuturor sclavilor, fără deosebire de origine. Merită să fie remarcat și faptul că israeliții s-au abținut în acea epocă de la comerțul de sclavi.

Deosebiri mai pronunțate de stare socială nu existau în societatea israelită. O situație specială o aveau, în afară de sclavi, și străinii de țară ("nohrim"), precum și băștinașii ce nu se contopiseră

încă de tot cu israeliții, așa-numiții străini de neam ("gherim"). în timp ce primii se bucurau numai de ospitalitate, cei din urmă aveau voie să se alăture comunității locale și să ceară pentru ei toate avantajele acordate nevoiașilor israeliți. Legea dispunea sever că un gher nu trebuie "nici obijduit și nici asuprit". Motivarea adăugată mai tîrziu acestei prescripții suna: "căci și voi ați fost gherim în Egipt" (Exodul, 22, 21).

Poporul a fost împărțit, în timpurile mai vechi, după descendență, în triburi, iar ulterior, conform principiului teritorial, în comunități ("kahal",

"eda"), conduse de un sfat al bătrînilor. Din cînd în cînd regele convoca pe bătrînii din toate provinciile pentru a se sfătui cu ei în chestiunile de stat mai importante, de exemplu despre război și pace. Dreptul civil și cel penal ating în acea vreme, în comparație cu vechiul obicei al pămîntului, o înaltă treaptă de dezvoltare, Obiceiul barbar al răzbunării sîngelui vărsat, care își avea originea în organizarea vieții de trib, este îndulcit prin dispoziția ca cel ce a comis o crimă fără premeditare să găsească protecție într-una din "localitățile de refugiu", destinate special pentru atare cazuri. Străvechiul principiu de drept - "ochi pentru ochi, dinte pentru dinte" - fu înlocuit din ce în ce mai mult cu plata unei despăgubiri în bani. Greșelile împotriva poruncilor fundamentale ale religiei, în special hulirea lui Dumnezeu și insultarea regelui, erau pedepsite cu moartea. Modul obișnuit de execuție era lapidarea, care se făcea și prin aruncarea de pe o stîncă.

Puterea regală, instituită în interesul apărării țării, avea la început un caracter pur militar. Regele era comandant atît al miliției recrutate în timp de război, cît și al armatei permanente formate din garda regală. Regele era, de asemenea, cea mai înaltă instanță de judecată, precum și șeful suprem al administrației civile, pe atunci puternic descentralizate, în fruntea fiecărei provincii se afla cîte un "ispravnic", care comanda încă de pe timpul lui Ahav detașamente speciale de trupe. Pentru întreținerea Curții și armatei regele avea la dispoziție, în afară de prestațiile în natură și în bani, și venitul domeniilor regale. în caz de nevoie, regii iudei recurgeau la vistieria Templului din Ierusalim, unde se obișnuia să se păstreze și economiile populației.

Cu toate că regalitatea se afla atît în regatul Israel, cît și în regatul Iehuda, sub puternica influență a monarhiilor despotice vecine, modul în care se înfăptuia conducerea poporului vădește, în ambele regate, o concepție evident democratică. Astfel, regele obișnuia să cheme la sfat, în momentele decisive ale vieții politice,

pe reprezentanții poporului, pe bătrînii comunităților. Profeții aveau posibilitatea de a critica în cuvîntări publice faptele rele ale regilor. Cînd domnitorii încercau să îndeplinească, aidoma altor monarhi orientali, și funcții preoțești, ei se loveau de rezistența energică a clerului, mai ales în lehuda.

RELIGIE ȘI CULT

Forma principală a serviciului divin era aducerea de jertfe. în afara jerjfelor de animale, se aduceau pe altarele templelor și jertfe de băuturi, ulei de ungere și vin. Ospețele date cu prilejui jertfelor se distingeau, mai

 ales la cele trei mari sărbători anuale, prin deosebită solemnitate. "De trei ori pe an - așa suna Legea - să apară înaintea Domnului (în Templu) tot ce este'bărbat la tine. Și să nu apară înaintea mea cu mîinile goale" (Exodul, 23, 27). La sărbătoarea de Pesah se mînca odată cu carnea animalului jertfit și pîinea nedospită ("mațot"); în "sărbătoarea săptămînilor" sau Șavuot, șapte săptămîni după Pesah, poporul aducea în Templu primele roade ale recoltei (Bikurim), iar în zilele "sărbătorii corturilor" (Sucot) se venea la slujba religioasă cu fructele pomilor și cu ramuri de palmier în mîini. La ospețe erau poftiți săraci, văduve și orfani și "toți se veseleau înaintea Domnului" (Deuteronomul, XVI, 11). Preoții ("cohanim") însărcinați cu oficierea jertfei primeau o parte a darurilor de jertfă și, în afară de aceasta, mai erau dăruiți de către laici cu produse agricole.

Preoții iudei, a căror demnitate era ereditară, își duceau arborele genealogic înapoi pînă la Aharon, fratele lui Moșe, din tribul Levi. în regatul Israel existau însă, din epoca lui Ierovam I, și oficianți laici, care nu se trăgeau din Aharon și nu erau nici măcar leviți. Slujitori ai cultului Templului, preoții erau, mai cu seamă în Ierusalim, și păstrători ai literaturii sfinte, și, în același timp, și instanță supremă în chestiunile rituale. în afară de aceasta, ei supravegheau îngrijirea sănătății publice și participau la judecată.

Dintre riturile familiale, cel mai important era circumcizia pruncilor de sex bărbătesc. La origine, desigur, un mijloc de profilaxie a anumitor boli sexuale, în decursul timpurilor, practica circumciziei a căpătat însemnătate de simbol al legămîntului (brit) dintre Dumnezeu și poporul din Israel. Toate celelalte ceremonii legate de naștere, căsătorie și moarte se caracterizau printr-o simplitate patriarhală. în semn de doliu, israeliții își puneau cenușă pe cap și trăgeau un sac pe corp. Amuletele, care fuseseră întrebuințate ca mijloc de apărare împotriva duhurilor rele, ca, de

exemplu, firele de la tivul hainei ("țițit"), filacterii ("tefilin"), talismanele de pe ușori ("mezuzot"), Legea le-a transformat în semne care să reamintească credincioșilor poruncile Domnului.

în închipuirea poporului Dumnezeul evreilor era mereu legat de națiune și de teritoriul ei. încetul cu încetul se formă însă convingerea că Dumnezeul național al israeliților este în același timp singurul creator al Universului și că puterea sa se vădește în destinele întregii omeniri. Noua concepție despre ființa supremă, pe care poporul înțelegea să și-o reprezinte în chip omenesc, era legată și de concepția că nu cultul, ceremonialul, ci morala, inima curată, alcătuiește miezul religiei.

148

PROFEȚII

Profetismul marchează o nouă etapă în evoluția spirituală a poporului evreu. Profeții erau reprezentanții ideilor sublime de mesianism ale umanității, tribuni înflăcărați ai poporului, promotori activi ai unei politici întemeiate pe înalte principii morale. Profeții rămîn figurile cele mai originale ale poporului evreu. Ei sînt primii care s-au pronunțat pentru o etică politică, pe care au susținut-o pe tot timpul dăinuirii statale evreiești.

Tn forma sa originară, profetismul a fost un fenomen caracteristic și Israelului, dar și multor altor popoare ale Orientului antic; el devine însă un produs original al creației spirituale Israelite numai cînd ajunge pe treapta superioară a evoluției sale. în vechime, profetul se numea "roe", adică "văzător", cum relevă lămurit Biblia (I Samuel, 9, 9). "Văzătorii" erau cei cărora poporul le atribuia puterea tainică de a scruta viitorul și de a "prevesti". în opoziție cu acești prezicători, proroci de rang inferior, stăteau profeții de rang superior, adevărații "neviim", oameni cu vedere politică largă, la care extazul religios se îmbina cu entuziasmul patriotic și care apăreau, în perioadele de răsturnări politice, ca tribuni ai poporului, modelatori ai opiniei publice.

Tipul superior de profet își găsește prima sa întruchipare, dacă se face abstracție de Moșe, într-o femeie, profeta-judecător Debora. în biografia lui Șmuel se poate, de asemenea, urmări trecerea de la profetul de rînd la cel de rang superior; la început numai vestitor al Oracolului, Șmuel, care se afla în fruntea unei întregi "trupe de profeți", este cuprins mai tîrziu de extaz religios-

patriotic, pentru ca în cele din urmă să devină, prin agitația făcută de el în favoarea lui Șaul, autorul spiritual al regalității. Sub primii regi, mai mulți profeți joacă un anumit rol politic. "Profeții de curte" Natan și Gad îl sfătuiesc și-l previn pe David în numele Domnului, iar Ahia din Șilo sprijină pe rebelul lerovam Ben Nevat în lupta sa contra lui Șlomo. De însemnătate mult mai mare în domeniul vieții de stat și al celei religioase a fost .activitatea profeților Eliahu și Elișa. Ambii erau înconjurați de o pleiadă de "fii de profeți" tineri, care îndeplineau adeseori misiuni politice însemnate.

O schimbare decisivă pentru istoria ulterioară a profetismului se săvîrșește în secolul al Vlll-lea î.e.a. Apar atunci profeți care, însuflețiți de idealuri morale grandioase, sînt în același timp învățători, predicatori și oratori populari, dorind cu ardoare reînnoirea vieții religioase și sociale. Acești profeți noi creează o formă nouă de cuvîntare în care se îmbină patosul cu duioșia lirică, bogăția de idei cu sonoritatea ritmică. Cuvîntările acestor inspirați au fost scrise chiar de ei sau de discipolii lor și au fost

Profeții Zaharia, toil, țșaiahu, Iehezkel, Daniel, Irmiahu, Iona (Michelangelo)

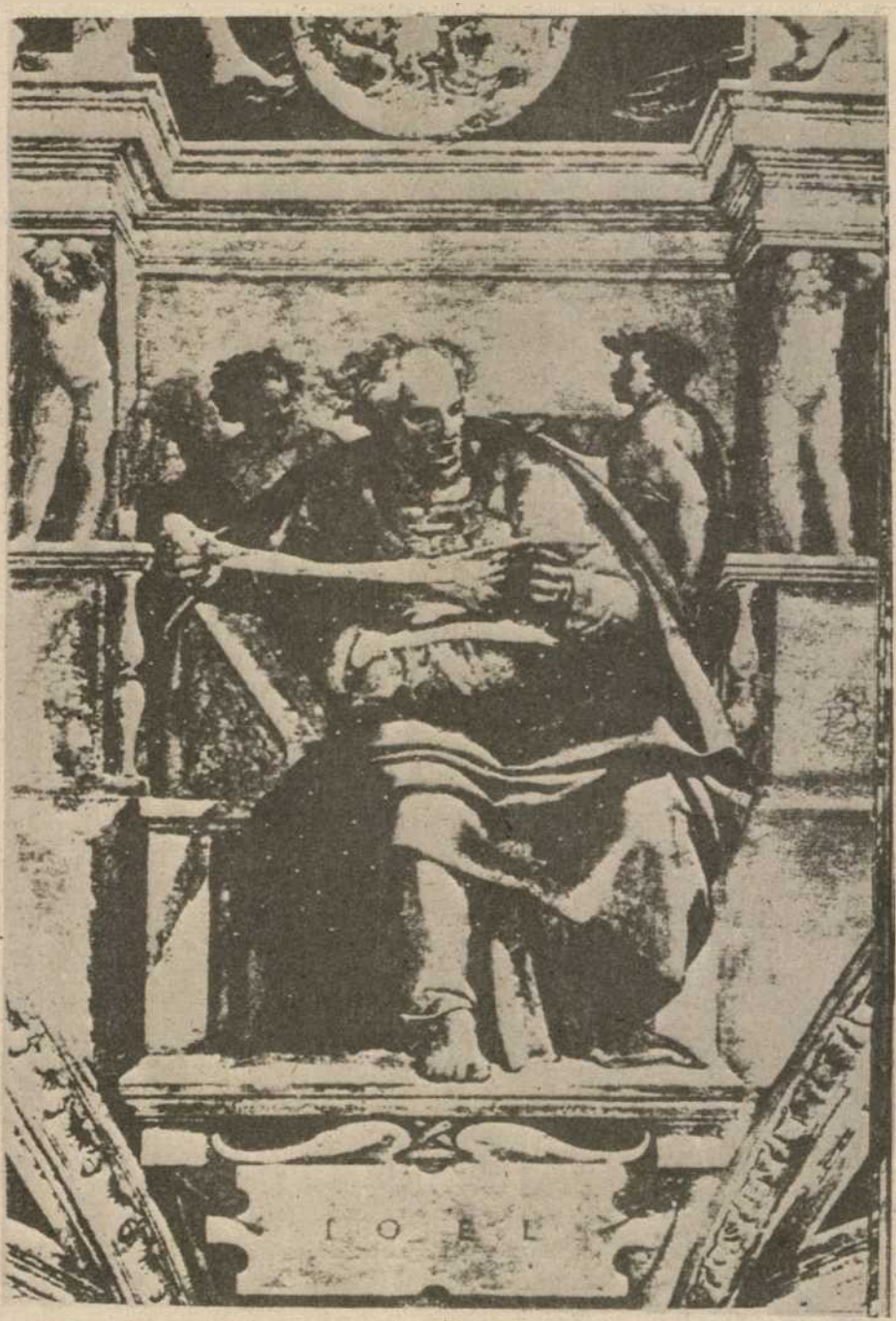

păstrate în formă de cărți. Profeția scrisă capătă astfel, alături de cea orală, însemnătate din ce în ce mai mare. Primii profeți din această categorie au fost, în regatul Israel, Amos și Hoșea, iar în regatul Iehuda, Isaiahu și Miha.

Cele două idei fundamentale ale noii orientări în profetism erau: concepția universalistă a lui Dumnezeu și monoteismul etic. Amos este primul profet în ale cărui cuvîntări nu mai apare Dumnezeul unui singur popor, ci Dumnezeul lumii, conducător al destinelor istorice ale întregii omeniri. De aceea profetul vorbește în numele Lui și popoarelor vecine cu Israelul, ca și cum ar vorbi propriului său popor. Amos recunoaște, într- adevăr, că evreii sînt un popor ales, dar acesta este numai un motiv pentru ca profetul să aibă față de poporul ales pretenții mai mari decît față de celelalte popoare: "Numai pe voi v-am cunoscut (ales) dintre toate neamurile pămîntului, pentru aceasta vă voi pedepsi (mai greu) pentru toate fărădelegile voastre" (3, 2). Stăpînit de acest sentiment social-etic, el reproșează bogătașilor și fruntașilor din Iudeea și Samaria că "stau tolăniți pe divanuri... dar nu le pasă deloc de prăbușirea casei lui Iosef (a poporului)" (6, 1-6). Rîzînd de rîvna rituală a israeliților, Amos declară că nu pioșenia exterioară, ci perfecționarea morală este conținutul adevărat al religiei. El spune în numele Domnului: "Urăsc sărbătorile voastre pe lună plină... și nu pot suferi prăznuirile voastre... Zgomotul harfelor voastre nu vreau să le ascult. Judecata să țîșnească ca apa și dreptatea ca un pîrîu năvalnic..." (5, 21-25).

"Păsări furtunoase ale istoriei universale* (după expresia unui istoric modern), profeții ridicau vocea în ajunul marilor răsturnări istorice. Amenințînd poporul, sub Ierovam al II-lea, cu îngrozitoarea "Zi a Domnului", Amos se gîndea la primejdia asiriană, care pe atunci abia se putea bănui. Urmașul său Hoșea avea să asiste la invazia Asiriei în regatul Israel și să fie martor al apusului patriei sale. Ca un medic la căpătîiul bolnavului, Hoșea căuta, dezolat, să determine cauza principală a bolii, pe care o vedea în rătăcirile religioase ale poporului. Națiunea israelită devenise necredincioasă și acceptă formele păgîne de cult. Cuprins de o sfîntă mînie, el exclamă: "Să fie făcut fărîme vițelul Șomronului (statuia vițelului din Templu). Căci un meșter l-a lucrat, dar el nu este Dumnezeu..." (7, 6).

Adevăratul Dumnezeu al evreilor este întf-adevăr mînios pe poporul său, dar se gîndește totuși cu dragoste părintească la tinerețea lui istorică, la ieșirea din Egipt și la legămîntul încheiat pe muntele Sinai. Domnul recunoaște prin gura profetului: "Cum te-aș putea lăsa, Efraim, cum te-aș putea părăsi, Israel? Nu mă voi lăsa în voia mîniei mele fierbinți, căci eu sînt Dumnezeu și nu om" (11, 8-9). Această încredere neclinită în îndurarea dumnezeiască întreține credința lui Hoșea în

 renașterea spirituală și politică a Israelului, pe care el o aștepta, ca și înaintașul său Amos, de la viitoarea ascensiune a lui Iehuda, mai rezistent din punct de vedere spiritual, și a dinastiei lui David, strîns legată de Templul din Ierusalim.

însuflețit de aceeași speranță, apare în acea vreme chiar în Ierusalim unul dintre cei mai puternici reprezentanți iudei ai profetismului, Isaiahu Ben Amoț. în toiul zăngănitului de arme care umple întreaga Asie în timp ce regate și popoare dispar de pe fața pămîntului, Isaiahu intervine cu vorba și cu fapta pentru reînnoirea vieții poporului său în scopul de a salva Iehuda de soarta crudă a Israelului. Despre viața lui Isaiahu care a fost, se pare, de origine mai aleasă, se știe foarte puțin; între altele, că a avut o soție înzestrată și ea cu darul profetic. Aidoma celor mai mulți din tagma profeților, a făcut și el din vocația sa profetică misiunea vieții sale, dar îi depășește pe toți prin bogăția ideilor, prin grația formei, expresivitatea comparațiilor și claritatea viziunilor profetice. Elocința neîntrecută a lui Isaiahu a unit simplitatea cu profunzimea, concizia stilului cu comprehensivitatea, ironia percutantă cu verva înălțătoare. Fiilor săi le dădu nume simbolice care să anunțe dinainte și să servească drept semn și model pentru întîmplările ce aveau să vie. Pe unul l-a numit Șear-lașuv ("un rest se va reîntoarce"), pentru a arăta că o parte din popor se va reîntoarce sincer către Dumnezeu, dar numai un rest. Pe un alt fiu l-a numit Maher-Șalal-Haș-Baz ("va deveni repede pradă"), pentru a prevesti că doi rivali periculoși ai casei lui David vor cădea curînd pradă asirienilor și vor deveni nevătămători. El a condus mai bine de patruzeci de ani (755-710 î.e.a.) cu demnitatea sa profetică, cu tot devotamentul, neobosit, statornic și fără frică. în situații pline de primejdii, în care toți, mic și mare, rege și prinț deznădăjduiau, el intervenea cu hotărîre, sigur de succes, inspirînd celorlalți speranță și încredere. într-adevăr, Isaiahu întrunea gîndirea profundă a înțeleptului și entuziasmul poetului cu simțul realității și energia omului de stat. Prima "viziune" a lui Isaiahu care relevează chemarea sa sfîntă, are loc în anul morții regelui Uziahu (738 î.e.a.). El apare însă în calitate de om de stat abia la începutul domniei lui Ahaz (735 î.e.a.). Politica nedemnă a acestui rege care se pleca umil în fața voinței lui Tiglat Faleser, a rănit mîndria națională a profetului. Statele puternice, predica el, sînt numai instrumente oarbe în mîină providenței istorice; Asiria este numai "toiagul mîniei divine". întreaga istorie universală stă sub domnia legii morale. De aceea Iehuda, pentru a scăpa de soarta regatului Israel, ar trebui să se țină departe de politica mondială, să se gîndească la izvoarele interioare ale ființei sale naționale și să trăiască numai pentru desăvîrșirea sa lăuntrică.

Patriot înflăcărat și luptător pentru cauza Domnului, Isaiahu vede

153 în căderea Șomronului, pe care o prezisese, consecința necesară a dezertării Efraimului din uniunea națională și a decăderii sale morale și religioase. Cu atît mai mare fu indignarea lui văzînd că și lehuda se abate de la idealul unui stat drept și că regele Ahaz, încrezător în "învoiala cu iadul", în suzeranitatea Asiriei, căuta să încetățenească și în regatul său moravuri asiriene. Biciuind în predici înfocate depravarea și nedreptatea socială ce domnea în capitala ludeei, Isaiahu lansă o zguduitoare chemare la morală și justiție. "Vai vouă, se adresa el celor bogați (5, 8-13), care clădiți casă lîngă casă și grămădiți țarini peste țarini pînă ce nu mai rămîne nici un loc, ca voi să fiți singuri stăpînitori în mijlocul țării" (5-8). Cu dispreț privește profetul la femeile ce se desfată în lux: "Fiicele Sionului sînt mîndre și umblă țanțoșe și cu priviri galeșe" (3, 16); el dojenește cu aceeași violență pe cei care calcă în picioare Legea și dreptatea și după aceea caută să se facă plăcuți lui Dumnezeu prin jertfe și rugăciuni: "Ce-mi folosește mulțimea jertfelor voastre? - zice Domnul... Nu pot suferi adunările voastre și prăznuirile voastre... și cînd înmulțiți rugăciunile voastre nu vreau să le mai ascult. Mîinile voastre sînt mînjite de sînge. Nu mai faceți rău... sîrguiți-vă după dreptate, ajutați pe cel împilat" (1, 11-17).

Și Miha din Moreșet, contemporanul lui Isaiahu, a prevenit pe "fiicele Sionului" asupra soartei regatului Israel. Ca și Hoșea, el amintea poporului în cuvinte mișcătoare de drumul istoric străbătut din Egipt pînă în Canaan: "Domnul este în pricină cu poporul său și pornește'judecată cu Israelul: poporul meu, ce ți-am făcut și cu ce ți-am fost povară? Răspunde-mi. Eu sînt cel ce te-am scos din țara Egiptului și din casa robiei tale te-am răscumpărat..." (6, 2-4). La baza acestei învățături istorice intuitive se afla ideea revoluționară a profetismului că, în viața istorică, biruința definitivă nu este cea a violenței fizice, ci a puterii morale și este rezervată acelei națiuni ce o întruchipează. în genere, profetismul ca mișcare etică a fost un fenomen total necunoscut popoarelor Orientului antic, constituind bunul exclusiv al națiunii israelito- iudee.

REGATUL IEHUDA
DUPĂ CĂDEREA REGATULUI ISRAEL
(720-586 î.e.a.) *

SUZERANITATEA ASIRIEI

După dispariția regatului nordic Israel, regatul sudic Iehuda rămase singurul centru al vieții naționale. "Rămășița poporului evreu" trecea acum printr-o grea dilemă: supunerea fără rezistență la suzeranitatea Asiriei, ori lupta pentru neatîrnare. Cu toată situația nesigură, poporul iudeu nu renunță la speranța într-un viitor mai bun. Iudeii credincioși văzură o dovadă că regatul Iehuda se afla sub ocrotirea specială a Providenței în faptul că triburile fraterne, care se despărțiseră odinioară de dinastia lui David și de capitala națională, au pierit; în schimb, Orașul Sfînt, Ierusalimul, cu Templul, și țara rămasă credincioasă lui Dumnezeu au fost cruțați. în această epocă frămîntată urcă pe tron Hizkiahu (720-690 î.e.a.), fiul lui Ahaz.

Profetul Isaiahu îi prezisese o domnie binecuvîntată lui Hizkiahu încă de pe vremea cînd acesta era copil. După înscăunarea sa, tînărul rege, care se sprijinea pe partidul național, începu într-adevăr o restaurare religioasă. El stîrpi cu braț puternic cultul idolilor asirieni introdus de tatăl său în Ierusalim, precum și resturile străvechiului cult canaanit din provincie. între altele, Hizkiahu porunci să fie distrus șarpele de bronz așezat în Templu, pe care poporul superstițios îl venera ca pe simbolul unei divinități care dăruiește sănătate. Pentru a unifica definitiv cultul național, Hizkiahu interzise apoi aducerea de jertfe, fie chiar și Domnului, pe munți și pe înălțimi. Ca urmare, o mulțime de pelerini pioși din provincie și chiar din triburile Efraim și Menașe din provinciile fostului regat Israel se adunau în Templul din Ierusalim în timpul marilor sărbători anuale. Centralizarea cultului a putut fi realizată numai.cu sprijinul energic al profeților și, mai ales, al marelui Isaiahu, care dobîndi acum o mare influență asupra afacerilor statului. în chestiunile de politică externă Hizkiahu nu asculta însă totdeauna sfaturile acestuia. Deși criticase aspru umilirea voluntară a părintelui lui Hizkiahu, Ahaz, față de regele asirian, totuși, după consolidarea suzeranității asiriene, profetul fu de părere că orice rezistență împotriva asirienilor este zadarnică, rostul cîrmuirii fiind numai de a menține autonomia internă a poporului, precum și

 independența sa spirituală. Hizkiahu era, dimpotrivă, pentru o politică antiasiriană mai activă. El nutrea speranța că va putea, cu un

prilej fericit, scutura jugul străin, străduindu-se să strîngă legăturile cu dușmanii Asiriei și să întărească în același timp propria sa armată.

Pentru a asigura, în eventualitatea unui asediu, alimentarea cu apă a Ierusalimului, Hizkiahu puse să se instaleze un canal subteran care să lege izvorul Ghibon, ce se afla în afara zidurilor orașului, cu lacul Șiloah, din interiorul orașului, cu care ocazie fu acoperit și izvorul.

Cu cît amintirea crudului destin al Șomronului se estompa în timp, cu atît mai setos de acțiune devenea Partidul Antiasirian din Iudeea. Cînd, în anul 711 î.e.a., filistenii se ridicară împotriva Asiriei, o parte a populației Iudeei era gata să se răscoale și ea împreună cu revoltații și cu Egiptul, care îi favoriza. Atunci Isaiahu, pe jumătate gol și descult, apăru pe străzile Ierusalimului pentru a arăta populației în ce veșminte vor fi duși în captivitate egiptenii și ceilalți răsculați de către regele Asiriei. Numai pe această cale izbuti profetul să oprească țara de la o nesăbuită acțiune.

în anul 705 î.e.a. intervine însă în situația politică a Asiei apusene o nouă schimbare. După moartea violentă a lui Sargon, regele asirienilor, și după urcarea, pe tron a fiului său Sanheriv, babiloneanul Merodah- Băladan, care lupta pentru separarea Babiloniei de Asiria, formă o coaliție puternică a statelor mici ale Siriei și Palestinei, care gemeau sub jugul Ninivei, și ceru lui Hizkiahu să se alăture acestei alianțe. Sprijinit de Partidul Revoluționar din Ierusalim, Hizkiahu se leapădă de legăturile de vasalitate față de Asiria, se așează în fruntea principilor fenicieni și filisteni și cere Egiptului ajutor militar. Isaiahu și tovărășii săi de idei dezaprobară și de data aceasta jocul riscant al regelui. Adversari din principiu ai oricărei intervenții active a Iehudei în politica mondială, aceștia nu credeau nici în succesul răscoalei din Babilonia și nici în voința Egiptului de a veni în ajutorul răsculaților. Cînd Hizkiahu arătă trimisului lui Merodah-Baladan vistieria palatului său, profetul, indignat, proroci că babiloneenii, cînd vor veni la putere, nu se vor purta cu Iehuda mai bine decît asirienii. Isaiahu se ridică în modul cel mai energic împotriva începerii de tratative cu Egiptul perfid. "Vai de cei, spune profetul, ce coboară în Egipt după ajutor... și nu întreabă pe Domnul. Egiptenii sînt oameni și nu Dumnezeu, caii lor sînt carne și nu spirit. Cînd Domnul își va întinde mîna, ocrotitorul se va împiedica și ocrotitul va cădea și amîndoi împreună vor pieri..." (31 ,1-3). Profetul își expune intențiile în următoarele cuvinte: "în pocăință și astîmpăr stă mîntuirea voastră, în liniște și încredere stă tăria voastră" (30, 15). îndemnurile profetului au fost însă acoperite de vijelia evenimentelor politice. Mare era miza pusă de Iehuda în joc, mari îi fură și speranțele în restabilirea completă a independenței sale.

între timp, Sanheriv înăbuși răscoala din Babilonia și se

îndreptă în fruntea unei armate uriașe împotriva popoarelor răsculate. El învinse fără dificultate pe fenicieni și bătu și forțele unite ale filistenilor și egiptenilor, care o luară la fugă, lehuda rămase singură, față în față cu mulțimea înspăimîntătoare de armate ale lui Sanheriv (701 î.e.a.). Inamicul se apropie de capitală împrăștiind moarte și groază și-și așează tabăra lîngă orașul Lakiș. Cu totul descurajat, regele iudeu se declară gata să răscumpere printr-un tribut greșeala de a se fi răsculat. Pentru a aduna însă cantitatea de aur pretinsă de Sanheriv, Hizkiahu se văzu silit să ordone smulgerea ornamentelor de aur ale Templului. Regele Asiriei, care se pregătea pentru lupta decisivă cu Egiptul, ceru însă, pentru siguranța sa, o predare fără condiții a Ierusalimului. Trei trimiși ai lui Sanheriv - relatează cronicarul biblic - se urcară pe o ridicătură în fața zidurilor Ierusalimului și unul din ei strigă cu glas tare către locuitorii orașului care se aflau pe ziduri: "Nu lăsați pe Hizkiahu să vă consoleze cu Domnul... putut-au oare zeii popoarelor să salveze țările lor din mîna regelui din Așur? Unde sînt zeii țării Șomronului, care să-l fi salvat din mîna mea? Nu ascultați pe Hizkiahu, veniți la mine pentru ca fiecare să poată mînca din vița sa și din smochinul său". Întrucît nu vedea nici o ieșire din această situație disperată, Hizkiahu trimise să-l cheme pe Isaiahu la el. Profetul, care mai înainte îndemnase la prudență, se arătă acum, fiind vorba de combaterea unui dușman care defăima pe Dumnezeu și națiunea, plin de energie și de înțelegere: el sfătui pe rege să nu se lase intimidat de -amenințările asiriene și proroci pieirea în curînd a puterii inamice.

Isaiahu își puse speranțele în contraofensiva întreprinsă în timpul acesta de către egipteni. Și, într-adevăr, Sanheriv fu silit curînd să-și ridice tabăra din Lakiș și să iasă înaintea armatei egiptene. Primejdia era astfel înlăturată pentru o vreme; regele și. profetul căutară să însuflețească entuziasmul patriotic al populației prin cuvîntări înflăcărate și organizarea de festivități în Templu. Drept răspuns la cererile nemăsurate ale lui Sanheriv, Isaiahu prevestește năruirea planurilor de cotropire ale acestuia. "Așa zise Domnul către regele Asiriei: Nu va intra în această cetate... Pe calea pe care a venit se va întoarce..,* (33-34). Prorocirea aceasta avea să se îndeplinească întru totul.

în lehuda veni vestea că oștirea lui Sanheriv se grăbește să bată în retragere. Se povestea că un «."înger al Domnului" - desigur ciuma - ar fi omorît într-o noapte în tabăra asirienilor 185 000 de oameni. în realitate se pare că retragerea bruscă a lui Sanheriv a fost prilejuită de o nouă răscoală din Babilonia. Oricum ar fi fost, Sanheriv se reîntorcea la Ninive și Ierusalimul era salvat.

Faptul că temutul stăpîn al lumii nu a putut cuceri Orașul Sfînt produse asupra poporului din lehuda o profundă impresie, mai ales că, în

157 împrejurări asemănătoare, Șomronul fusese distrus cu 20 de ani în urmă. Contrastul destinelor istorice ale celor două regate fraterne a generat în lehuda un puternic avînt al spiritului național-religios, cel mai vrednic purtător al căruia era, de decenii, Isaiahu. Nici unul din profeții anteriori nu exercitase o influență atît de hotărîtoare asupra vieții spirituale și politice ca el. Evenimentele pe care le-a trăit i-au întărit credința în posibilitatea instaurării unei colectivități omenești armonioase și drepte. Monarhiei asiriene, clădite pe forța brutală a armelor, dar putredă în interior, profetul îi opune idealul unui stat pașnic care nu tolerează discriminări de clasă. Regatul iudeu al viitorului el îl întrevede ca pe un regat al păcii, al adevărului și al dreptății sociale: "Și se va odihni deasupra lui (viitorului rege Mesia) Duhul Domnului, Duhul adevărului și al înțelegerii, al cunoașterii și al temerii de Dumnezeu... Și va judeca pe cei săraci după pravila lui cea dreaptă și va scoate dreptate sărmanilor... în vremea aceea lupul va sta laolaltă cu mielul... iar leul, ca și boul, va mînca paie... Căci pămîntul va fi plin de cunoașterea lui Dumnezeu, precum apele acoperă fundul mării..." (11).

Prefigurarea entuziastă a unei epoci de aur a omenirii, cînd nu vor mai fi între națiuni lupi și miei, a răsunat într-o vreme cînd arena istoriei universale era teatrul de luptă al forțelor brutale,lipsite de orice fundament moral. Prezentului atît de trist profetul îi opune imaginea luminoasă a unui viitor îndepărtat, în care toate națiunile se vor aduna ca un singur popor de frați în jurul "muntelui Domnului" și al poporului iudeu, care a vestit cele mai înalte idealuri umane. "Căci din Sion va ieși Tora și cuvîntul Domnului din Ierusalim. Și el va judeca neamuri și multor popoare le va da legile sale. Preface-vor săbiile lor în brăzdare de pluguri și lăncile lor în cosoare. Nici un neam nu va mai ridica sabia împotriva altuia și pravila războiului nu o vor mai deprinde" (2, 2-4).

Avîntul general al vieții spirituale sub Hizkiahu și mai ales predicile profeților treziră în popor o atmosferă nouă, de evlavie, care își găsi în imnurile religioase sau psalmi o nouă formă de exprimare. Teama și deruta provocată de apropierea armatelor lui Sanheriv, precum și salvarea neașteptată din cea mai mare primejdie au dat, desigur, prilej compunerii de psalmi de tînguire și de întristare, de mulțumire și de sărbătoare. O altă contribuție a acestei epoci la literatura națională o alcătuiesc parabolele sau proverbele atribuite înțelepților vremilor mai vechi și, mai ales, regelui Solomon; culese sau compuse de un cerc de curteni culți, însărcinați a culege și a pune în ordine vechile monumente literare, aceste parabole exprimau elocvent filozofia poporului.

După moartea lui Hizkiahu și urcarea pe tron a fiului său minor Menașe (690- 640 î.e.a.), Partidul Profeților, căruia i se datorează avîntul operei reformatoare a defunctului rege, a fost trecut din nou în planul al

158 doilea de către partizanii politicii antinaționale a lui Ahaz, tatăl acestuia. Această schimbare politică se manifestă în primul rînd prin supunerea lehudei față de asirieni, care, sub Asarhadon, urmașul lui Sanheriv (680-668 î.e.a.), invadară din nou Egiptul. în coloane nesfîrșite se scurgeau armatele asiriene prin Ereț Israel, ai cărei principi trebuiră să aducă stăpînului lumii tribut și alte ajutoare. După un război îndelungat, Asarhadon reuși să-i învingă pe egipteni și să-și întindă stăpînirea de la Tigru la Nil.

Toate speranțele pe care și le pusese Partidul Antiasirian din lehuda în sprijinul Egiptului se prăbușiră. Țara trecu cu totul sub influența politică și culturală a Asiriei, ceea ce zdruncină credința multor iudei în atotputernicia lui Dumnezeu. Paralel, crescu nemulțumirea populației rurale ("am haareț"), care protesta demult contra faptului că jertfele se aduceau numai în Templul din capitală. în această atmosferă, regele Menașe, care admira cultura atotputernicei Asirii, permise din nou jertfele pe altarele locale de pe înălțimi; cu acest prilej, formele străvechiului cult canaanit și cele ale cultului asirian fură din nou puse pe picior de egalitate cu cele ale cultului național. Fură ridicate statui lui Baal și Astartei chiar în Ierusalim; preoți și preotese ale acestor zeități, vrăjitori și invocatori de spirite cutreierau peste tot. O atmosferă sumbră, prevestitoare de nenorocire, cuprindea țara. Renunțînd la lupta pentru independență, poporul își pierdu impulsurile vitale cele mai înalte și căzu pradă demoralizării.

Partidul profeților încerca totuși să combată valul de idolatrie și decădere a moravurilor, însă fără succes. în această epocă Isaiahu nu mai era în viață, iar discipolii și continuatorii plini de abnegație ai operei sale deveniră martirii ideilor lor; ei fură omorîți ca instigatori de rînd. "Deoarece Menașe a... împins lehuda la păcat prin idolii săi - spune unul din ei - voi aduce nenorocirea peste Ierusalim și peste lehuda... Voi întinde peste Ierusalim furia Șomronului... și voi șterge Ierusalimul cum ștergi un .blid și apoi îl voi așeza cu gura în jos" (II Regi, 21,11-13). Dușmanii profeților luară aceste amenințări drept pretext spre a-i acuza de înaltă trădare.

Nici moartea lui Menașe, după o domnie de aproape o jumătate de secol, nu aduse Partidului Național o speranță de ameliorare, căci noul rege Ammon (640-638 î.e.a.) urma în totul politica tatălui său. 0 conspirație de curte a adus totuși răsturnarea regimului atît de dăunător țării; după puțini ani de la venirea la domnie a lui Iosiahu, fiul în etate de opt ani al lui Ammon (638-608 î.e.a.). Partidul Profeților, animat de spiritul național, recîștigă influența hotărîtoare.

în timp ce toleranța față de politeismul asirian favoriza extinderea procesului de asimilare, monoteismul etic al profeților, expresie pregnantă

a religiei iudaice, era indisolubil legat de ideea națională. în decursul unui secol precumpăni cînd una din orientări, cînd cealaltă, iar conflictul dintre ele conferi istoriei ludeei o netăgăduită aură spirituală.

ASCENSIUNEA PARTIDULUI PROFEȚILOR[4]

Spre mijlocul secolului al Vll-lea au loc în Asia evenimente ce zdruncină din temelii puterea Asiriei. Egiptul scutură jugul asirian. Mezii încep în Iran lupta pentru independență și, în același timp, Asiria este invadată de sciți, populație migratoare venită din stepele sud-europene. în această invazie profeții din Ierusalim văd semnul unei răsturnări universale iminente. Profetul Țefania, care a predicat în primii ani de domnie ai lui loșiahu, vestește: "Aproape este ziua cea mare a Domnului, aproape este și vine cu iuțeală mare... zi de urgie este ziua aceea, zi de spaimă și de suferință..." (1-4-15). El prevede că Ninive, "cetatea cea veselă, care trona tihnită și-și zicea în sine: Eu, și nimeni nu mai este ca mine, va deveni < pustietate > și va ajunge < vizuină pentru jivine >" (2, 13-15). Profetul amenință cu judecata lui Dumnezeu și pe propriul său popor, demoralizat din cauza reacțiunii din timpul lui Menașe, și-l îndeamnă la reîntoarcerea spre sine însuși. Slăbirea Asiriei a făcut ca atracția culturii acesteia să nu se mai exercite cu aceeași putere; în poporul iudeu se trezește dorul de eliberare a religiei naționale de sub influențele păgîne deformante. Puterea spiritului s-a dovedit astfel mai mare decît cea a armelor.

în fruntea școlii profetice care întruchipa noile viziuni ale poporului se afla fiul de preot Irmiahu (leremia), al cărui nume este indisolubil legat de epoca de încheiere a istoriei regatului lehuda. El simte vocația de profet nu numai pentru poporul său, ci și pentru întreaga omenire. "Vezi, auzi el pe Domnul vorbindu-i,eu te-am pus astăzi peste popoare și peste împărății, ca să smulgi și să arunci la pămînt, să prăpădești și să dărîmi, să zidești și să sădești...” într-o epocă în care reacțiunea inițiată de Menașe nu fusese încă anihilată cu totul, profetul este nevoit să-și înceapă activitatea cu aspre predici de mustrare. Chemat să pășească ca un "stîlp de fier" împotriva "întregii țări, a regilor din lehuda, a preoților și populației sale”, profetul biciuiește "casa lui laakov" cu vorbe aspre: "Așa grăiește Domnul: Voi ați pîngărit (țara) și moștenirea mea ați prefăcut-o într-o grozăvie. Preoții nu s-au întrebat: Unde este Domnul? Tîlcuitorii de lege nu m-au cunoscut... profeții au prorocit în numele lui

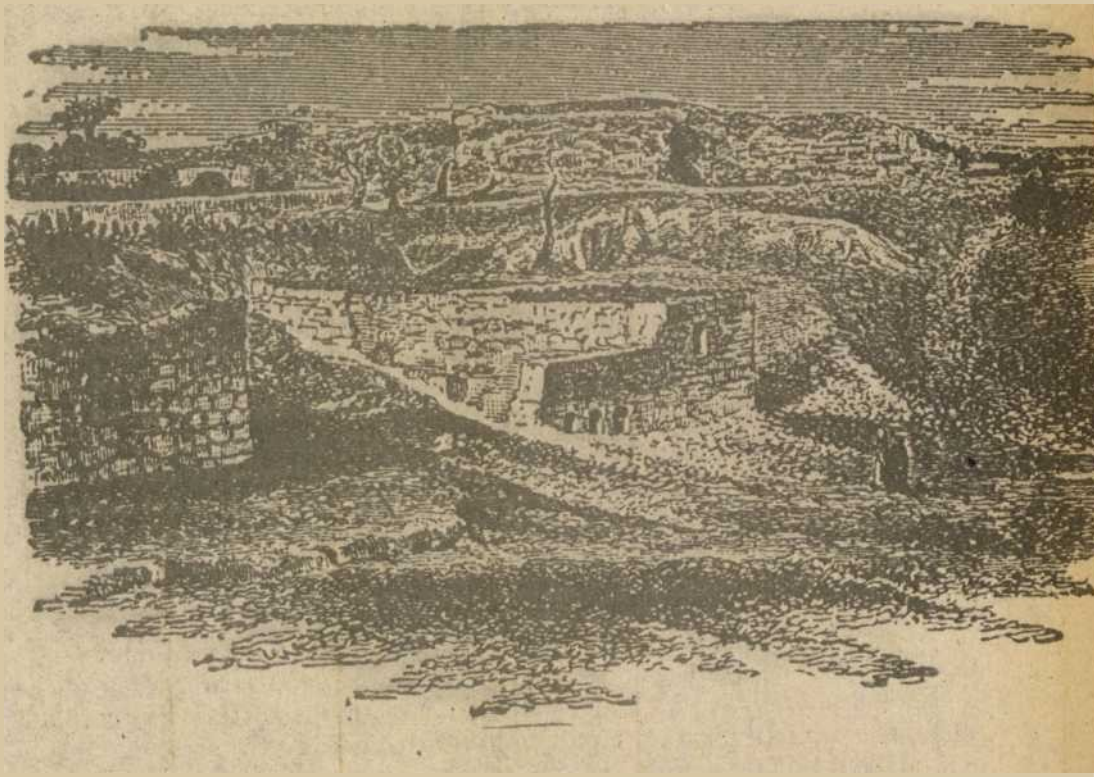

Peștera lui Irmiahu la Ierusalim

Baal" (2, 4-8).

În urma schimbării constelației politice externe și sub influența cuvîntărilor profetului, a luat ființă în Ierusalim un partid care urmărea restaurarea regimului național și al cărui program de reforme și-l însuși și tînărul rege Ioșiahu. înainte însă ca regele să fi purces la realizarea acestui program, fu descoperit un text întru totul concordant în conținut cu reforma plănuită, oarecum o constituție completă, care nu părea să aștepte decît sancționarea regală.

într-adevăr, cînd s-a început - din porunca regelui - repararea părții părăginite a Templului din Ierusalim (621 î.e.a.), s-a descoperit într-una din încăperile sfîntului lăcaș o veche "carte a legilor", ale cărei prescripții și învățături erau totuși impregnate de spiritul școlii noi a profeților. Se poate presupune că profeții și preoții ce împărtășeau ideile lor au prelucrat radical, poate chiar în timpul reacțiunii de sub Menașe, lucrarea păstrată multă vreme de slujitorii Templului, cunoscători ai legilor. Străduințele de reformator ale lui Ioșiahu au favorizat scoaterea din arhive a prețioasei opere și punerea ei la îndemîna publicului. înainte de toate, cartea, cu totul originală prin formă și conținut, a fost citită regelui, făcînd asupra acestuia o impresie copleșitoare.

Cartea ce trecea drept nou descoperită era alcătuită în forma unei culegeri de predici puse în gura lui Moșe, ca un fel de testament al marelui înaintaș, în care israeliții sînt îndemnați să-și modeleze viața, în țara promisă, după legile Domnului și să nu adopte moravurile popoarelor înconjurătoare. Această operă avea să intre mai tîrziu, cu unele adaosuri, în componența Torei, drept a cincea carte a acesteia, sub numele de "Dvarim", în terminologia greacă - "Deuteronom", adică, "a doua lege". Sinteză a întregului iudaism, cuprinsul acestei cărți l-a răscolit într-atît pe Ioșiahu, încît a proclamat Tora drept Constituție a țării. Spiritul etic al profetismului apare în Deuteronom mai limpede în normele legislative privind ordinea socială. Nu există nici un alt cod în antichitate în care principiul egalității sociale să fie transpus cu atîta curaj în prescripții practice.

După această carte, binele tuturor trebuie să fie, fără excepție, temelia colectivității. Cartea nu condamnă numai oprimarea economică (dobîhzi împovărătoare, reducerea cîștigului etc.), ci mai obligă pe cei bogați să aibă grijă de conaționalii săraci, punînd la dispoziția acestora o parte din recoltă și iertîndu-le, la fiecare 7 ani, datoriile (cap.15). Nivelarea inegalității materiale nu era deci un deziderat filantropic, ci o îndatorire. în același timp, Deuteronomul poruncea judecătorilor să fie cu totul nepărtinitori, iar în luarea deciziilor să nu țină seama de persoane: "Să urmărești dreptatea și iar dreptatea" (16, 20).

Aceste înalte principii morale de viață colectivă culminează

cu

162 ideea națională a profetismului și anume că poporul evreu a fost ales pentru a întruchipa "sfințenia", adică perfecțiunea spirituală: "...ești un popor sfînt, pe tine te-a ales Domnul ca să fii popor al său din toate popoarele... căci sînteți cel mai mic din toate popoarele... și fiindcă vă iubește Domnul..." (7, 6-8). Cum însă realizarea unei atare chemări naționale presupune perfecțiunea morală a fiecărui individ, cartea cere prin cuvinte energice ca îndeplinirea datoriilor morale să nu fie considerată un ideal utopic. "...Porunca ce ți-o poruncesc - explică Moșe - nu este de neînțeles pentru tine și nici nu-ți este departe. Nu se află în Ceruri ca să spui: Cine se va sui în Cer ca să ne-o aducă, să o auzim și să o îndeplinim? ...Ci porunca aceasta este tare aproape de tine; ea este în gura ta și în inima ta ca s-o împlinești..." (30, 11-14).

La descrierea consecințelor funeste ale călcării poruncilor divine, autorul textului cărții avea desigur în minte soarta Șomronului. Chiar și promisiunea: "Domnul te va aduna iarăși din toate popoarele printre care te-ai risipit..." (30, 1-6) este o aluzie la israeliții alungați din regatul nordic.

Ioșiahu îi convocă pe bătrînii poporului din întreaga țară în Templul din Ierusalim și citi mulțimii adunate cartea recent descoperită. Cei de față promiseră să urmeze întocmai poruncile dumnezeiești cuprinse în ea. Dintre cei care au jurat pe noul "legămînt", adică pe "Constituția scrisă din nou", făcea parte și profetul Irmiahu. Regele porni cu și mai multă ardoare la înlăturarea tuturor formelor de cult ce constituiau abateri de la religia națională. Altarele din afara Ierusalimului fură distruse, iar preoții aflați în slujba acestor altare fură aduși la Ierusalim, unde aveau să funcționeze ca slujitori de rangul al doilea ai Templului. în afară de aceasta, Ioșiahu dădu ordin ca, de atunci încolo, sărbătoarea de Pesah să nu fie numai o sărbătoare agricolă, "a pîrguirii cerealelor", ci, după codul nou descoperit, să fie în același timp și o sărbătoare de comemorare a ieșirii din Egipt, a dobîndirii libertății naționale. Chiar în același an, Pesahul fu sărbătorit la Ierusalim după noua lui semnificație, cu participarea unui imens număr de pelerini.

Reînnoirea vieții religioase în spiritul național s-a făcut astfel pentru prima oară grație autorității unei cărți sfinte, și anume, ca o restaurare a unei legi străvechi. în viața poporului începe astfel să se simtă acea predominare a Legii și a cărții ce avea să alcătuiască trăsătura esențială a întregii istorii de mai tîrziu a iudaismului.

în acest răstimp, descompunerea Asiriei se accentua mereu. Media își recuceri independența și, curînd după moartea lui Assurbanipal, ultimul mare rege al Asiriei (626 î.e.a.), Babilonul deveni reședința unei noi dinastii chaldeene independente.

Legăturile de vasalitate ale ludeei față de Asiria slăbiră și ele în așa măsură, încît regele Iosiahu se hotărî să

 ocupe o parte din fostul regat Israel, provincie asiriană, unde și-a impus reforma cultului.

Visul restaurării regatului lui David în vechile sale hotare părea aproape de realizare. Cu bucurie fără margini spune Irmiahu: "Așa grăiește Domnul... te voi zidi din nou și zidită vei fi, fecioară a Israelului... Din nou vei sădi vii pe munții Șomronului..." (31, 3-4). în același timp, profetul trifnitea vorbe de mîngîiere israêliților care tînjeau în exil, "în nordul îndepărtat", adresîndu-se Rahelei, matriarha poporului israelit, "care plînge pe fiii ei": "Și mai este o nădejde pentru viitorul tău: căci fiii tăi se vor întoarce în patria lor" (31, 14-17).

Speranțele profetului și ale regelui într-o renaștere politică a națiunii aveau să se risipească însă repede. La încercarea de a uni cu lehuda întreaga regiune a fostului regat Israel, regele Iosiahu se lovește însă de Egipt: sub faraonul Neho al ll-lea (610-594 î.e.a.). Egiptul pornește ofensiva împotriva Asiriei slăbite și își fixează ca scop cucerirea Siriei. Cînd faraonul Neho vru să treacă prin teritoriul fostului regat Israel, ocupat acum de lehuda, Iosiahu îi interzise trecerea de teamă ca tendința de expansiune a Egiptului să nu devină primejdioasă și pentru lehuda; el îi iese înainte cu armata la Meghido, la poalele muntelui Karmel. Lupta avu un sfîrșit funest pentru lehuda: armata iudee fu bătută și Iosiahu fu rănit de moarte (608 î.e.a.). Dispariția lui aruncă Ierusalimul în doliu adînc și poporul cîntă multă vreme cîntece de jale pentru moartea regelui cel drept (II Cronici, 35, 25).

Ca urmaș al lui Iosiahu, poporul chemă la tron pe al doilea fiu al acestuia, Jehoahaz, care, contrar atitudinii moștenitorului legitim, era partizanul continuării luptei cu. Egiptul. Înfrîngerea de la Meghido adusese însă ludeea sub suzeranitatea Egiptului, așa că faraonul Neho, care pusese în timpul acesta piciorul în Siria, porunci ca lehoahaz, urcat pe tron de Partidul Antiegiptean, să fie pus în lanțuri și dus în Egipt ca prizonier. Irmiahu vorbi cu acest prilej poporului: "Nu plîngeți pe cel ce a murit (Iosiahu)... Bociți mai degrabă pe cel ce se duce în robie (lehoahaz) fiindcă nu se va mai întoarce și nu va mai vedea țara în care s-a născut" (22, 10-12). După porunca lui Neho, se urcă pe tronul lui David lehoiakim, fratele mai mare al regelui detronat (607-597 î.e.a.). lehoiakim făgădui supunere Egiptului.

CĂDEREA REGATULUI

Cu totul neașteptată fu noua servitute față de Egipt pentru evrei, care abia se lepădaseră de jugul asirian. Poporul se încrezuse în promisiunile cărții, găsită în Templu și citită solemn, prin care Domnul

164 promisese națiunii sale credincioase să o păzească de orice nenorocire. După ce Iosiahu, carfipionul cultului lui Dumnezeu și adeptul fidel al profeților, fusese totuși ucis și toate speranțele în restaurarea unității și independenței naționale se dovediseră amăgitoare, o nouă reacție spirituală și politică puse stăpînire pe o parte a poporului. Nu mai era potrivit pentru Iehuda - se întreabă lumea - să se alăture marii puteri stăpînitoare care era Egiptul? Acesta era de altfel și punctul de vedere al noului rege Iehoiakim, căruia învățătura profeților, cu rigoarea ei religioasă și morală, nu era din principiu pe plac fiindcă punea îngrădiri puterii regale. El nu pregetă deci să abroge legile severe 6din epoca reformei și să permită înființarea de lăcașuri de cult local în toată țara. Pretutindeni apărură din nou altare cu idoli și chiar cultul Domnului fu denaturat prin practici religioase păgîne.

În administrația țării domnea bunul plac pe scara cea mai întinsă. Imediat după venirea sa la domnie, Iehoiakim extinse asupra păturilor celor mai sărace ale poporului contribuția impusă de Neho asupra țării și, în afară de aceasta, sili pe supușii săi atît de greu încărcați cu dări să-i clădească un. palat nou. Pătura conducătoare din Ierusalim se deda unei vieți îmbelșugate și lipsite de griji, întocmai ca puternicii Șomronului în ajunul pieirii. împotriva acestei reacțiuni aristocratice luptau neostenițiprofeții, purtătorii de cuvînt ai democrației cu sentimente naționale. Prin curajoase predici de mustrare, ei hulesc pe rege și pe curtenii lui, care imită moravurile străine, și-i amenință cu pedeapsa lui Dumnezeu. Profetul Uria, unul din acești luptători pentru adevăr și dreptate persecutați de Iehoiakim, căutînd refugiu în țara faraonilor, fu extrădat regelui iudeu de egipteni și decapitat.

La fel se afla în primejdie și Irmiahu, șeful Partidului Profeților, acest întruchipător al conștiinței populare. într-unul din discursurile sale publice împotriva despotismului lui Iehoiakim, profetul face următoarea comparație între acesta și tatăl său: "Părintele tău a judecat după pravilă... Ochii tăi și inima ta caută numai cîștigul tău și cum să verse sîngele nevinovaților, și cum să săvîrșească silnicie și împilare. De aceea, iată ce zice Domnul despre Iehoiakim, fiul lui Iosiahu: Ca un asin va fi îngropat, va fi tîrît și aruncat afară, înaintea porților Ierusalimului" (22, 15-19). Cu toată

asprimea biciuia profetul și evlavia aparentă a așa-zișilor patrioți, care-și ascund faptele rele printr-o religiozitate exterioară și spun în chip fățarnic că Domnul va ocroti Ierusalimul de dragul Templului sfînt. "Cum, strigă profetul, (practicați) furtul, uciderea, desfrînarea, jurămîntul strîmb, jertfa adusă lui Baal, închinarea la zei străini pe care voi nu-i cunoașteți, și apoi veniți să-mi slujiți în Templul acesta și spuneți: Am scăpat... Oare acest Templu este în ochii voștri o peșteră de tîlhari?... și fiindcă ați săvîrșit toate aceste fapte (rele)... vă voi alunga din fața mea

165 precum am alungat pe toți frații voștri, pe tot neamul lui Efraim* (7, 1-15).

Adversarii profetului văzură în asemenea cuvîntări, prin care el chema poporul pe calea Domnului, o defăimare a divinității și o aținare a maselor populare. într-o zi, în timp ce în curtea Templului din Ierusalim răsunau din nou profețiile sale sumbre, preoții indignați și falșii patrioți cerură ca Irmiahu să fie condamnat la moarte. Adus în fața unui juriu alcătuit din bătrînii poporului, acuzatul vorbi astfel judecătorilor săi și poporului adunat: "Domnul m-a trimis să prorocesc tot ce ați auzit. Și acum îmbunătățiți-vă căile voastre și faptele voastre și ascultați de porunca lui Dumnezeu ca să se căiască de nenorocirea (cu care v-a amenințat). în ceea ce mă privește pe mine, iată, sînt în mîinile voastre... Dar să știți că, dacă voi mă veți omorî, vă încărcați cu sînge nevinovat". (26, 12-15). Grație intervenției prietenilor săi, care au susținut că este un vechi privilegiu al profeților să biciuie nelegiuirile și să anunțe nenorocirile, judecătorii îl absolviră. Scăpat cu mare greutate de primejdie, profetul se aruncă din nou în luptă împotriva stăpînitorilor fără Dumnezeu.

în această vreme căzu Ninive, superba capitală a Asiriei, după un asediu de trei ani al mezilor și babiloneenilor (606 î.e.a.). Statul puternic, care a distrus regatul Israel și și-a întins mîna și spre'lehuda, nu mai exista. Dogma profetismului israelit, după care Duhul lui Dumnezeu nu trăiește în puterea materială, ci în spirit, s-a adeverit încă o dată. Profetul Nahum, probabil un descendent al unor exilați din Șomron, exprimă prin cuvintele următoare sentimentele pe care marile evenimente din epocă le- au stîrnit în inimile credincioșilor: "S-a prăbușit Ninive. Cine o va jeli și de unde îi voi căuta mîngîietori?... Toți cîți vor auzi această veste despre tine vor bate din palme, căci peste cine nu. s-a abătut necontenit urgia ta?" (3, 7 și 19).

Abia dispăruse însă din arena istoriei pericolul asirian și lehuda se văzu amenințată de un nou "bici al popoarelor", de Babilonia, moștenitoarea puterii asiriene. Iminența acestei primejdii o anunță Havakuk, un alt profet al acestei epoci, "lată, proroci el în

numele Domnului, eu voi porni pe chaldeeni, neam amarnic și vijelios, care cutreieră pămîntul în lung și în lat, ca să cucerească așezări ce nu sînt ale lui. El este năpraznic și înfricoșător" (1, 6-7). Plin de îngrijorare pentru ultimele lăcașuri de refugiu ale adevăratei credințe, profetul se roagă lui Dumnezeu cu înfocare: "De ce te înduri să vezi pe tîlhari și stai tăcut cînd cel fără de lege înghite pe cel drept?" (1, 13). Și, într-adevăr, din Babilonia se va da lovitura de grație regatului lehuda.

Războinicul rege al Babiloniei nou-înființate, Nabucodonosor al II- lea (605-562 î.e.a.), vroia să-și întindă stăpînirea asupra regiunii sirio- palestiniene care fusese odinioară tributară Asiriei și plătea acum tribut

Egiptului. După ce pricinuiește, în anul 604 î.e.a., oînfrîngere nimicitoare faraonului Neho, la Karkemes, pe Eufrat, Nabucodonosor reocupă Siria, lehuda, după ce scuturase lanțurile egiptene, se văzu însă în fața unei dileme - să recunoască fără condiții noua putere mondială sau să lupte împotriva ei. Curtea regală și partea războinică a populației erau hotărîte să opună rezistență activă cuceritorului babilonean și contau pentru aceasta pe ajutorul armat al Egiptului. Această politică dictată de amorul propriu național nu găsi însă nici un răsunet la prietenii cu vederea limpede ai poporului, la Irmiahu și tovarășii lui de idei. Profeții prețuiau mai mult autonomia internă, libertatea de dezvoltare intelectuală decît independența de stat. De aceea războiul împotriva Babiloniei, în a cărei înaintare triumfală ei întrezăreau - potrivit concepției lor - un stadiu vroit de Dumnezeu în procesul istoric, le apăru cu totul inutil. Așa se explică prorocirea lui Irmiahu că, dacă lehuda va lua armele, babiloneenii îi vor fi la fel de nefești ca asirienii, odinioară, Șomronului.

După supunerea Siriei, armata lui Nabucodonosor se apropie de granițele ludeei; o grea neliniște, puse stăpînire pe sufletele populației Ierusalimului. Pentru a arăta poporului că prorocirile sale s-au adeverit întotdeauna, Irmiahu dictează discipolului său Baruh tot ce a vestit timp de douăzeci și trei de ani cu privire la soarta lehudei și îl pune să citească în public mesajul astfel alcătuit. Sfîrșitul acestei vestiri, care prorocește neputința de a înlătura stăpînirea babiloneană, a produs mare emoție în rîndurile mulțimii adunate în curtea Templului. Regele ceru să i se citească și lui scrisoarea profetică. în timp ce unul din curteni parcurgea mesajul, lehoiakim rupea cu seninătate, una după alta, părțile citite și le azvîrlea cu o mină disprețuitoare în foc. Irmiahu și Baruh, pentru care mînia regelui amenința să devină primejdioasă, fură puși la

timp în siguranță de prietenii lor. Iehoiakim văzu însă curînd că nu-i rămînea altceva de făcut decît să urmeze sfatul lui Irmiahu. în anul 602 î.e.a., el declară lui Nabucodonosor supunere și Iehuda devine astfel stat tributar Babiloniei. Trei ani mai tîrziu însă, în speranța unei revolte generale a popoarelor subjugate de- Babilonia, Iehoiakim denunță legăturile de vasalitate față de suzeranul său, dar nu reușește prin aceasta decît să atragă o nenorocire și mai gravă asupra ludeei.

încurajați de regele babilonean, alți dușmani ai evreilor, moabiții și ammoniții năvălesc în regiunile de graniță ale ludeei. Puțin după aceasta, apare Nabucodonosor însuși, cu o armată puternică, în fața porților Ierusalimului. între timp Iehoiakim murise și pe tronul ludeei se urcase fiul său Iehoiahin (597 î.e.a.), un tînăr de 16 ani. Deoarece nu se mai putea gîndi nimeni la o rezistență împotriva forței copleșitoare a Babiloniei, Iehoiahin se duse împreună cu mama sa și întreaga Curte în tabăra lui Nabucodonosor pentru a potoli mînia atotputernicului rege.

Trufașul învingător porunci ca Iehoiahin și regina-mamă, împreună cu numeroși cetățeni de frunte, precum și cu făurarii de arme să fie trimiși în captivitate în Babilonia. Printre cei deportați, al căror număr se ridica în cifră rotundă la zece mii, se afla și profetul Iehezkel (Ezekiel), din elita preoțească. Nabucodonosor pune ca rege îrf Ierusalimul văduvit de aproape toată aristocrația și de toate comorile sale pe unchiul lui Iehoiahin, Țidkiahu, al treilea fiu al lui Ioșiahu; noul rege depune jurămîntul de vasalitate față de Babilonia.

în pofida situației dificile, discordia nu ia totuși sfîrșit în Iehuda. Disputa dintre Partidul Revoluționar și cel Pacifist se accentuează din ce în ce. Regele Țidkiahu, caracter nehotărît, oscila între politica de rezistență și cea de supunere. El manifesta receptivitate pentru sfaturile lui Irmiahu, care considera suzeranitatea Babiloniei ca răul cel mai mic, dar pleca, totodată, urechea la patrioții impetuoși, care nu înțelegeau să se supună puterii străine. La început precumpăni reținerea. Cînd în anul 594 î.e.a. sosiră la Ierusalim solii unor principi palestinieni, spre a-i propune lui Țidkiahu Să participe la o răscoală împotriva cuceritorului babilonean, Irmiahu apăru în fața Templului cu un jug de lemn pe gît, pentru a arăta pe această cale că Nabucodonosor va pune jugul sclaviei pe toți acei ce se ridică împotriva lui. Partidul războinic avea însă pe "profetul" său propriu și acesta distruse pe loc simbolul de lemn al sclaviei pentru a arăta fragilitatea stăpînirii regelui babilonean. Irmiahu vestește în numele lui Dumnezeu: "Tu ai sfărîmat un jug de lemn, dar în locul lui voi face unul de fier... jug de

fier voi pune pe grumazul tuturor popoarelor ca să le supun lui Nabucodonosor" (28, 13-14). Grație intervenției lui Irmiahu, coaliția împotriva Babiloniei nu s-a putut realiza.

Nu i-a fost însă sortit un succes durabil acestei înțelepte politici pacifiste, deoarece și fruntașii iudei exilați în Babilonia și-au pus toate speranțele într-o revoltă în Ierusalim, îndemnînd neîncetat la acțiune. în zadar tînărul profet Iehezkel chema pe conaționalii săi, care îi împărtășeau soarta în exil, să aibă răbdare. în zadar le vestea el că, numai după ce se va fi purificat prin suferință, poporul va putea nădăjdui îndurarea lui Dumnezeu. Irmiahu sfătui și el pe exilați, printr-o scrisoare, să se supună șoartei lor: "Clădiți case și locuiți în ele, sădiți grădini și mîncați din roadele lor, sîrguiți-vă pentru propășirea țării în care v-am dus robi și rugați-vă Domnului pentru ea, fiindcă de pacea ei depinde și pacea voastră..."(29, 5-7). în pofida acestor povețe înțelepte, tragicul conflict care sfîșia sufletul evreilor din Iehuda a dat cîștig de cauză nu rațiunii, ci sentimentului: poporul care suspina după libertate începu lupta ferm, decis să învingă ori să moară.

în anul 588 î.e.a., pe cînd Nabucodonosor era angajat în lupte grele atît împotriva Egiptului, cît și a principilor revoltați ai Tyrului și

Țidonului, patrioții iudei socotiră că e momentul potrivit pentru a traduce în fapt planurile lor înaripate. Bazîndu-se pe ajutorul promis de Egipt, Țidkiahu, altminteri blînd din fire și prea puțin războinic, proclamă independența țării, după nouă ani de jug babilonean. Mînia lui Nabucodonosor nu cunoscu atunci margini. De la cartierul său general, aflat în Ribla (Siria), el trimise poruncă generalilor săi să năvălească neîntîrziat în Iudeea și să pustiască țara. într-adevăr, în iarna anului 587 î.e.a., armata babiloneană încercui Ierusalimul, care era plin de refugiați, și-l înconjură cu șanțuri de asediu. Dar populația capitalei era decisă să reziste pînă la capăt.

O speranță nouă încolți pentru scurtă vreme în sufletul celor asediați: faraonul -Hofra își ținu cuvîntul și porni cu armată mare împotriva lui Nabucodonosor. Babiloneenii fură siliți să ridice în grabă asediul Ierusalimului. Fruntașii orașului, considerînd primejdia înlăturată, nu se sfiiră să retragă libertatea acordată în vreme de nevoie compatrioților deveniți sclavi. Irmiahu nu se îndoi însă că inamicul va reveni în curînd. El proroci apusul capitalei și al păturii avute a populației. Declarat din această cauză trădător de țară, el încercă să părăsească Ierusalimul, dar fu arestat, maltratat și azvîrlit în închisoare; mai tîrziu fu mutat, din ordinul regelui Țidkiahu, în clădirea gărzii Palatului.

între timp, armata babiloneană respinge pe egipteni și încercuiește din nou Ierusalimul. Convins de neputința de a înlătura catastrofa și în străduința de a evita prăbușirea definitivă, Irmiahu îl sfătui insistent pe rege să capituleze înaintea generalilor lui Nabucodonosor. Demnitarii Curții, care îl urau demult, crezură că se pot socoti, în sfîrșit, cu el. "Dă ordin să fie omorît acest om", spuseră ei către Țidkiahu. "El descurajează pe luptători". Irmiahu fu atunci aruncat într-o groapă de scos lut, ceea ce ar fi însemnat pentru el o moarte sigură dacă nu ar fi fost scos de acolo de un sclav, cu învoirea regelui, și adus apoi din nou în clădirea gărzii Palatului. Din această epocă, cea mai grea din viața profetului, datează strigătul său deznădăjduit: "Vai mie, maica mea, care m-ai născut să fiu om de ceartă și de sfadă cu toată lumea" (15, 10). Profetul nu era însă învățat să tacă. "Cuvîntul lui Dumnezeu" ardea în inima lui ca focul și îl silea să vestească adevărul.

în Ierusalimul suprapopulat izbucni curînd foametea. Bărbați și femei rătăceau ca stafiile pe străzi, copiii cereau plîngînd pîine. Luptătorii obosiți abia se mai puteau apăra. în vara anului 586 î.e.a., asediatorii reușiră să facă o spărtură în zid și să năvălească în oraș. Se produse un măcel înspăimîntător. împreună cu trupele babiloneene au intrat în oraș și hoardele edomite, care omorau și incendiau tot ce întîlneau în cale. Regele Țidkiahu, care fugise din capitală în timpul nopții împreună cu suita sa, fu prins la Ieriho de cavaleria babiloneană și adus în cartierul

169 general din Ribla. Răzbunarea lui Nabucodonosor fu groaznică. Fiii vasalului necredincios fură măcelăriți sub ochii tatălui lor. Țidkiahu fu apoi orbit și trimis în lanțuri la Babilon, unde muri în temniță. După aceasta, învingătorul înfuriat dădu ordin comandantului gărzii sale să distrugă pînă în temelii Ierusalimul răzvrătit. între 7 și 10 Av dispăru în flăcări Templul care data din vremea lui Solomon, precum și alte clădiri mărețe ale capitalei. întăriturile orașului fură dărîmate și mulți locuitori fură duși captivi în Babilon.

Și Irmiahu fu dus la început în captivitate. Stabilindu-se însă că el fusese întotdeauna adversar al răscoalei, profetul fu eliberat din ordinul lui Nabucodonosor. Irmiahu rătăcea tînguindu-se printre ruinele Ierusalimului și jelea dispariția patriei sale, pe care toate avertismentele sale pasionate nu au putut-o apăra de dezastru. Figura profetului s-a^perpetuat atît de viu în amintirea poporului, încît lui i s-au atribuit "Ieremiadele", acele elegii mișcătoare ce deplîngeau căderea Ierusalimului și risipirea locuitorilor săi: "Cît de singuratic este orașul, odinioară plin de popor. Amar plînge el noaptea, cu lacrimi pe obraz: nu e nimeni să-l mîngîie...". Cu aceste cuvinte începe prima din cele cinci "elegii ale lui Irmiahu", care se

citesc și azi în sinagogi, la 9 Av, de Ziua distrugerii Ierusalimului și din care răsună strigătul de durere pe care-l scoate națiunea înfrîntă, la mormîntul libertății ei.

După ce fruntașii și oamenii bogați ai Ierusalimului fură trimiși, în două grupuri, la Babilon, mai rămăseseră în țară numai micii agricultori și cultivatorii de vii, cărora le fu lăsat pămîntul pentru ca noua provincie babiloneană să nu cadă pradă totalei pustiiri. Ca guvernator al ludeei fu numit Ghedalihu, prietenul lui Irmiahu și, ca și acesta, adversar al Partidului Revoluționar; și el sfătuise poporul să accepte suzeranitatea babiloneană ca o fatalitate de neînlăturat. Irmiahu, căruia Nevuzaradan, ' generalul lui Nabucodonosor, îi făcuse propunerea onorabilă de a-l conduce la Babilon unde să trăiască sub protecția regelui, preferă să rămînă în patria greu încercată și să-i fie sfetnic lui Ghedaliahu.

Noul guvernator își alese reședința în orașul Mițpa, care se afla la nord de Ierusalimul distrus și în care se înfiripase odinioară ideea regalității Israelite. Treptat, țara începe să-și revină după loviturile suferite. Iudeii fugiți în munți și în țările vecine în timpul invaziei babiloneene se reîntoarseră și curînd luă ființă în Mițpa și un detașament de luptători format din voluntari, în frunte cu Iochanan Ben Koreah, gata să apere cu arma în mînă opera de reconstrucție pașnică a țării. După cîțiva ani însă, unul din șefii voluntarilor, Ișmael Ben Natania, principe din neamul lui David, urzi, la instigația regelui ammonit, o conspirație împotriva guvernatorului. Ghedaliahu fu omorît mișelește, iar conspiratorii fugiră în țara ammoniților.

170

Temîndu-se ca Nabucodonosor să nu-i acuze de crimă, locuitorii din Mițpa se hotărîră, după sfatul lui Iochanan, să emigreze în Egipt și să caute protecție la faraonul Hofra, fostul aliat al ludeei. Irmiahu întrebuință toate mijloacele pentru a face pe acești ultimi iudei în stare să-și convingă poporul să renunțe la proiectul de emigrare. Găsind urechile astupate la Iochanan și ostașii lui, profetul se văzu în cele din urmă silit să se alăture și el, împreună cu discipolul său Baruh, celor ce plecau în Egipt. în Memfis și în alte orașe egiptene se aflau de altfel stabiliți mulți iudei încă din vremea războaielor regatului Iehuda cu Asiria și Babilonia. în aceeași țară, din care israeliții plecaseră cam cu 700 de ani în urmă pentru a cuceri Canaanul, urmașii lor căutau acum protecție și refugiu. Așezați în Egipt, o parte din imigranți își însușiră obiceiurile și cultul egipteah. Irmiahu îi mustră în modul cel mai aspru pe acești renegați. Pînă la sfîrșitul vieții el nu încetă să cheme la pocăință pe frații săi împrăștiați printre străini și căută, în același timp, să mențină vie în ei credința că Dumnezeu se va îndura în cele din

urmă de poporul purificat prin grelele încercări și-l va readuce în patria sa. Colonia iudee ce a luat naștere pe malurile Nilului a fost nucleul unui important centru al viitoarei diaspore.

în acest răstimp, situația din Iudeea se înrăutățea continuu. După asasinarea lui Ghedaliahu, Nevuzaradan trimise, din ordinul lui Nabucodonosor, alte cîteva sute de familii în captivitatea babiloneană (582 î.e.a.). Spre deosebire de cele petrecute însă după zdrobirea Șomronului, cuceritorul nu a așezat în Iudeea coloniști din alte provincii supuse. Capitala țării pustiite era complet distrusă, aristocrația ereditară și cea intelectuală era despărțită de restul națiunii, unul din cei mai mari profeți naționali, Irmiahu, zăcea pe moarte în Egipt, iar celălalt profet, Iehezkel, tînjea în exilul babilonean. Poporul avea totuși să supraviețuiască. Statul s-a prăbușit, națiunea trăia însă mai departe. Ea își datora forța ei vitală profundei mutații spirituale săvîrșite de profeți.

Aceștia au răspîndit în popor învățătura că tăria adevărată în vîltoarea istoriei universale nu o dă puterea politică, fie ea chiar imensă, precum cea a Asiriei și a Babiloniei, ci idealul supremei dreptăți, străduința spre realizare a principiilor morale și menținerea neclintită a specificului național. Viitorul avea să arate că strădania profeților de a transforma poporul din Iehudaîntr-o națiune spirituală nu a fost zadarnică. Ce importanță avea faptul că osemintele poporului erau risipite în toate punctele cardinale? întrebarea profetului exilului: "Vor învia oare din nou aceste oseminte?", avea să capete răspunsul de la istorie: "Da, așa va fi".

EXILUL BABILONEAN

Distrugerea statului Iehuda de către armatele lui Nabucodonosor a marcat încheierea unui ciclu din istoria poporului, inaugurînd o nouă etapă în evoluția sa istorică - exilul.

Este paradoxal faptul că diaspora evreiască a început în țara dintre Tigru și Eufrat, leagănul civilizației semite, pe care primul evreu, Patriarhul Avraham, a părăsit-o în zorile istoriei noastre, îndreptîndu-se spre Țara Făgăduinței.

Țara de baștină a Patriarhului Avraham devine țară de exil pentru evrei. După unii autori, evreii strămutați în Babilon[1] au fost ținuți în lagăre, supuși la munci grele, folosiți la întreținerea

canalelor și la reconstrucția țării[2]*

După părerea altor autori, printre care istoricii H. Graetz[3], S. Dubnov[4] și alții, babiloneenii s-au comportat bine cu evreii, acordîndu-le autonomie și numeroase drepturi. Evreii trăiau liberi păstrîndu-și religia, tradițiile și obiceiurile.

în exilul babilonean îl găsim pe Daniel și pe cei trei prieteni ai lui:. Hanania, Mișael și Azaria care au fost aduși în Babilon încă din anul 597 î.e.a., împreună cu regele din lehuda. Fiind din familii nobile ei au fost crescuți și instruiți cu multă grijă în Palatul regal, unde au studiat limba arameică, precum și științele care înfloreau în acea epocă în Imperiul Babilonean. Trăind la Curtea regelui babilonean Nabucodonosor, se povestește că regele le-ar fi cerut odată să se închine zeului babilonean, împotrivindu-se să-i îndeplinească voința, tinerii fură aruncați într-un cuptor încins în care se ardea varul. Se întîmplă însă o minune: tinerii ieșiră din cuptor nevătămați. Se mai povestește că regele poruncise ca lui Daniel și celor trei prieteni ai săi să li se servească masa din bucatele regale, dar Daniel și cei trei prieteni ai săi nu se atinseră de ele, ci se mulțumiră cu pîine și apă și plante leguminoase, rămînînd totuși viguroși și sănătoși. Ei respectau deci cu fidelitate legea lui Moșe, Cu toate că trăiau în mijlocul unui popor păgîn. Nabucodonosor înțelese atunci că tinerii sînt hotărîți să respecte tradiția și religia strămoșească și încetă să-i mai silească să se închine zeităților păgîne.

CAUZELE PRĂBUȘIRII REGATELOR ISRAEL ȘI IEHUDA

Caracterizare generală a situației ier socio-politice * Politica de toleranță a lui Nabucodonosor față de comunitatea evreiască din exilul babilonean

Din cele prezentate anterior rezpltă că atît regatul Israel, cît

și regatul lehuda au avut aceeași viață zbuciumată atîta vreme cît au ființat ca state; ele au avut același sfîrșit tragic fiind nevoite, la date diferite, să părăsească scena istorică. Cauzele care au dus la prăbușirea celor două regate sînt asemănătoare. Atît în .regatul Israel, cît și în regatul lehuda regii care au guvernat nu au înțeles sau nu au vrut să înțeleagă procesele complexe ale desfășurării istoriei din epoca respectivă. Astfel, regele Hozea, sperînd să^bțină ajutorul Egiptului, s-a ridicat împotriva Asiriei refuzînd să plătească tributul anual regelui Salmanassar al V-lea. Acesta a năvălit în Israel și a organizat asedierea Samarei. Egiptul, care promisese ajutor, a lăsat regatul Israel în voia soartei. Ulterior, Sargon al ll-lea a reușit să distrugă ultimul bastion al rezistenței evreiești, deportîndu-i în masă pe supraviețuitori. La fel ca și înaintașul său, regele lehudei, Hizkiahu, lăsîndu-se ademenit pe promisiunile de ajutor din partea regelui Egiptului, Hofra, declară război Babilonului. în felul acesta regele din lehuda a provocat mînia puternicului său suzeran Nabucodonosor, atrăgînd asupra regatului iudeu dezastrul de la 586 î.e.a., cînd, într-un asediu ucigător de un an și jumătate, babiloneenii au dat foc Ierusalimului, au jefuit și distrus Templul lui Solomon, desființînd regatul lehuda, deportîndu-i în masă pe evrei. Etapa premergătoare prăbușirii totale a celor două regate se caracterizează prin: lupte interne pentru acapararea puterii prin detronări și asasinate; succesiunea unor despoți mărginiți, lipsiți de orientare politică și personalitate; războaie fratricide care accelerau declinul; dezbinarea totală a societății în grupuri vrăjmașe[5]; decăderea morală și corupția la toate nivelurile; transformarea regatelor Israel și lehuda de către Egipt în state-tampon împotriva Asiriei și, respectiv, împotriva Babilonului.

N-ar mai fi de adăugat pentru a completa paralela, decît că, așa cum regatul Israel s-a mai zvîrcolit încă doi ani pînă cînd s-a lichidat

173 definitiv, în anul 720 î.e.a., tot așa s-a mai zbătut și muribundul regat lehuda după distrugerea Ierusalimului încă vreo patru ani pînă cînd, în urma unei răscoale, a fost deportată o mare parte din populația regatului în Babilon și a fost distrus definitiv statul evreu.

În condițiile de existență și de dispariție a celor două regate născute dintr-o veche dușmănie, există un paralelism aproape total, o identitate aproape perfectă. Și totuși există o deosebire fundamentală între soarta pe care au avut-o fiecare dintre triburile componente ale celor două state, după ce țările lor au fost scoase de pe scena istoriei. în timp ce cea mai mare parte din cele zece triburi israeliene deportate de Sargon al ll-lea în Asiria s-a pierdut probabil în noianul semințiilor străine în care triburile israelite au fost deportate, în sensul restrîns al cuvîntului Israelul a încetat să

mai existe ca stat și ca națiune, însă cele două triburi care alcătuiau regatul lehuda, fiind la rîndul lor deportate de către Nabucodonosorîn Babilon, în condiții similare, nu numai că nu au dispărut dar s-au menținut ca popor multe decenii, izbutind să supraviețuiască și să se conserve ca națiune, fără suportul unui stat propriu, fără un pămînt ai lor sub picioare. Se pare că acest fapt e datorat în parte și profeților din regatul lehuda, deoarece, prin predicile lor, ei au izbutit în acei 150 de ani premergători exilului să insufle micului popor iudeu un spirit care, potrivnic impunătoarelor ziduri și puternicelor fortărețe, n-a putut fi nici ars, nici năruit. Supraviețuirea acestui mic popor format doar din două triburi constituie un adevărat miracol. Dezrădăcinați și exilați departe de țara natală, într-un amalgam de popoare, de semnințiși neamuri cu alte obiceiuri; cu alte tradiții și alte limbi, cu alt mod de viață, un număr restrîns de suflete a reușit să-și mențină identitatea într-un climat străin.

Conservarea ființei naționale se explică și prin spiritul de toleranță de care a dat dovadă suveranul Babilonului. Nabucodonosor nu semăna deloc cu acei cuceritori care se purtau cu cruzime cu popoarele subjugate; el dorea ca imperiul său să prospere, să confere capitalei, prin construcțiile monumentale, o frumusețe și o strălucire fără egal în Orientul antic. Regele a inițiat un plan de reconstrucție și de înfrumusețare a orașului Babilon. Babilonul a fost înconjurat de ziduri groase cu peste 100 de porți de aramă; s-au amenajat renumitele grădini suspendate ale Semiramidei și s-au construit temple și palate somptuoase. Babilonul devenise cel mai important centru comercial și cultural din Orientul antic.

1. fn anul 586 Le.a. Nabucodonosor i-a strămutat prin violență pe iudei în Babilon, unde aceștia și-au păstrat tradițiile, obiceiurile străvechi, credința strămoșească, au întemeiat sinagogi și o comunitate evreiască. Unii din ei au devenit bogați, alții au dobîndit funcții importante în administrația de stat și la Curtea regală, dar cea mai însemnată realizare a lor pe plan cultural-religiâs a fost elaborarea Talmudului Babilonean. Dat fiind că

Iudeii în captivitatea babiloneană

diaspora babiloneană a marcat o etapă nouă tn dezvoltarea cultural-religioasă a poporului evreu, credem că n-ar fi lipsită de interes o prezentare sumară a cadrului geografic și istoric al statului babilonean, pentru a înțelege mai bine, viața evreilor fn această țară.

Teritoriul cuprins intre rîurile Tigru și Eufrat, situat fn partea de sud-vest a Africii, purța numele de Mesopotamia - "Țara dintre rîuri'. în această parte a lumii a înttorit strălucita civilizație asiro-babilorieană. Și dacă Egiptul a fost socotit de către Herodot 'un dar a! Nilului', același lucru se poate spune și despre Mesopotamia - era un dar-a! fluviilor Tigru și Eufrat. Acest teritoriu a fost locuit din timpuri străvechi (mileniul al IV-lea î.e.a.) de două popoare: sumerienii și akkadienii. Sumerienii, de rasă nesemită, erau așezați în sud. Akkadienii, de rasă semită, erau așezați în nord, în partea muntoasă. Sumerienii erau un popor de agricultori care au reușit să creeze o civilizație înaintată pentru acea vreme. Din cauza revărsării Tigrului și Eufratului care provocau mari pagube agriculturii, sumerienii au fost nevoiți să construiască diguri, canale și rezervoare de apă. Sumerienii au întemeiat și orașe. Acestea, ca de altfel toate orașele din antichitate, se constituiau pe atunci în state separate (orașe-state) și aveau în fruntea lor un conducător care deținea și puterea religioasă, fiind mare preot și zeu local.

Zona geografică în care erau așezați sumerienii oferea condiții foarte bune pentru agricultură. Griul, orzul și curmalul creșteau în stare sălbatecă. De notat că orașele- state s-au luptat necontenit între ele, fiecare dorind să acapareze pămîntul cel mai fertil. .

în mileniul al lll-lea î.e.a. triburile akkadiene, statornicite pe aceste meleaguri încă din mileniul al IV-lea î.e.a., au început să coboare spre sud în căutarea unor pămînturi mai fertile.

Sub marele rege Sargon (2 350-2 235 î.e.a.) akkadienii au izbutit să-și extindă stăpînirea de la Golful Persic pînă la Marea Mediterană. El a organizat prima armată permanentă cunoscută în istoria acelei vremi ca cea mai bună din Mesopotamia. Nu este lipsit de interes faptul că această armată a fost dotată pentru prima oară în istoria războaielor cu care de luptă, trase de măgari.

Primii pe care i-a supus Sargon / au fost sumerienii. Deși învinși, aceștia au izbutit să transmită învingătorilor cultura lor, creînd din acest amalgam civilizația sumero- akkadiană.

Sargon / n-a fost numai un militar destoinic, ci și un bun administrator, reușind prin centralizare și unificare să-și consolideze statul.

Imperiul sumero-akkadian a durat mai multe secole, după care a suferit mai multe invazii, dintre care cea mai importantă este cea a amoriților.

Popor semit venit din vest, amoriții au întemeiat un regat pe Eufratul mijlociu, cu capitala la Mari. După lupte îndelungate amoriții au reușit să cucerească treptat numeroasele orașe-state care alcătuiau Mesopotamia, reușind să-și elimine adversarii și sub marele rege Hammurabi (sau Hammurapi) (după unele cronologii 7 728 - 1 626 f.e.a., după altele 1 793 - 1 750 î.e.a.) să întemeieze (în ultimii zece ani de domnie.a acestuia) primul Imperiu Babilonean.

Hammurabi, în afară de faptul că a fost un strălucit militar, a fost și

mare legislator, un abil diplomat, o personalitate energică care dirija personal întregul aparat de guvernămînt.

176

Babilonul n-a fost inițial decft o mică localitate așezată pe Eufrat. Avînd o poziție geografică favorabilă la răscrucea marilor drumuri comerciale, orașul s-a dezvoltat foarte repede. Prin Babilon treceau marile drumuri comerciale ce uneau Mesopotania cu Siria, Israelul, Egiptul și India. Caravanele și corăbiile negustorilor care staționau tn Babilon aduceau venituri foarte mari. Datorită poziției geografice și altor factori, Babilonul devine mai tfrziu, în timpul domniei lui Nabucodonosor, prima metropolă din istorie.

In timpul domniei lui Hammurabi agricultura a cunoscut o mare dezvoltare datorită rețelei de irigații pe care o moștenise și răspindirii plugului care servea și ca semănătoare (prima de acest tip tn istoria agriculturii). Cea mai importantă realizare a lui Hammurabi este Codul de legi.

Principalele caracteristici ale Codului lui Hammurabi ar putea fi rezumate la următoarele:

-înlocuirea principiului răzbunării personale cu cel a! pedepsirii de către instanțele judecătorești, după ce vina inculpatului a putut fi dovedită;

-în preambulul Codului se precizează datoria statului de a-i ocroti și a-i apăra pe cei slabi față de cei puternici.

Codul lui Hammurabi tratează o gamă extrem de variată de probleme ca: furtul, violul, răpirea de copii, tăinuiri de sclavi, dreptul familial etc. Codul a fost gravat pe un stîlp de piatră ce se păstrează și azi în Muzeul Luvru din Paris.

In timpul lui Hammurabi a fost creat celebrul poem al lui Ghilgameș. După moartea sa statul babilonean, slăbit de invazia sciților, a intrat într-o perioadă de decădere.

Profitînd de slăbirea puterii statului babilonean, s-au ridicat asirienii, un popor semit, așezat la izvoarele fluviului Tigru. Ei au întemeiat o serie de orașe, dintre care menționăm ca cele mai importante Assur și Ninive.

Statul asirian era un stat militarist care se bizuia pe o armată bine instruită și disciplinată. Cu o asemenea armată regii asirieni au cucerit întreaga Mesopotamia, Siria, Fenicia, Israelul și Egiptul. Cuceritorii asirieni erau cruzi și neînduplecați cu popoarele cucerite. Ele erau duse în robie, iar femeile și copiii, care nu puteau fi folosiți ca robi, erau omorîți.

In secolul a! Vlll-lea (722 î.e.a.) asirienii au invadat Israelul și au deportat populația, desființînd statui.

Războaiele crîncene, jertfirea nemiloasă a popoarelor cucerite, uciderea și deportarea populației au provocat nemulțumirea generală a popoarelor supuse. Imperiul Asirian a început să se dezmembreze, iar în 605 î.e.a. a fost definitiv cucerit de armatele medo-babiloneene comandate de regele Nabucodonosor. Au fost distruse orașele Assur și Ninive. Regii Asiriei, care distruseseră cele mai importante orașe ale Orientului, au fost pedepsiți.

In 586 î.e.a., după 18 luni de asediiț, armatele tui Nabucodonosor cuceresc Ierusalimul, incendiază celebrul Templu al lui Solomon și îi deportează

pe evrei în Babilon.

Nabucodonosor transformă orașul Babilon în cel mai mare și mai frumos oraș din Orient. Orașul, împodobit cu palate somptuoase și temple mărețe, avea o sută de porți de aramă decorate cu basoreliefuri, iar zidurile care-l înconjurau erau ornamen tate cu 600 de turnuri. Grădinile amenajate pe acoperișul Palatului lui Nabucodonosor, erau cunoscute ce

'grădinile Semiramidei', deși primiseră această denumire nejustificat, deoarece Semiramida a fost regentă a Asiriei fntre anii 810-806 î.e.a., perioadă fn care aceste grădini nu existau. După moartea lui Nabucodonosor Babilonul a cunoscut o perioadă de decădere, iar fn anul 538 a fost cucerit de perși.

2. Zenon Kosidowski, Povestiri biblice, București, 1970, pag. 350

3. Dr. H. Graetz, istoria evreHor, București, 1893, pag. 35

4. S. Dubnov, istoria universală a poporului evreu. București, 1947, pag. 117

5. Dezbinarea societății se manifestă în regatul Israel pe la mijlocul secolului at VIII- lea î.e.a. prin formarea a două grupe sociale opuse: unii cereau alianță cu Damascul pentru a neutraliza un eventual atac din partea Asiriei, iar alții preferau alianța cu Asiria, care se profila la orizont ce cea mai însemnată putere politico-militară din Orientul antic.

fn regatul lehuda, la sfîrșitu! secolului al VI-lea î.e.a., forțele social-politice se grupează astfel: pe de o parte, în Partidul Profeților, avîndu-l în frunte pe prorocu! Irmiahu care preconiza o politică de pace cu Babilonul, prețuind mai mult autonomia internă decît independența de stat, conștient fiind că evreii nu se pot măsura sub raport militar cu cel mai puternic imperiu ■ .ce! babilonean; pe de altă parte, un segment al populației era grupat în jurul Curții regale care cerea o rezistență activă împotriva Babilonului, recurgînd chiar și la forța armată pentru menținerea independenței și suveranității de stat.

COMUNITATEA - FORMA DE ORGANIZARE A OBȘTII EVREIEȘTI ÎN EXIL. ÎNFIINȚAREA CASELOR DE RUGĂCIUNE - SINAGOGILE

Iudeii strămutați în Babilon, primind pământ și-au întemeiat așezări proprii, trăind din agricultură și cultivarea viței de vie. O parte din ei se ocupau cu negoțul și cu meșteșugurile. Trebuie subliniat faptul că la primul contact al evreilor cu cercurile de afaceri din Babilon, ei nu manifestară acea înclinație atribuită îndeosebi lor, armenilor și grecilor, ci se îndreptară preponderent spre agricultură și spre meserii.

în locul independenței politice pierdute, exilații au căpătat de la babiloneeni o autonomie a obștii, precum și libertatea spirituală. Odată cu exilul babilonean au apărut sinagogile. în locul jertfelor, care nu mai erau posibile după distrugerea Templului, s-a instituit rugăciunea în comun, de trei ori pe zi, cu fața spre Răsărit, spre Ierusalim. Această adunare pentru rugăciune în comun a constituit nucleul viitoarei sinagogi.

în timpul exilului babilonean s-au instituit patru zile de doliu și de post pe an: al începerii asediului Ierusalimului, al căderii orașului, al distrugerii Templului și al uciderii guvernatorului Ghedalia.

Cele trei mari sărbători: Pesah, Șavuot și Sucot, care obligau pe evrei să meargă în pelerinaj la Ierusalim, și-au pierdut în exil semnificația lor religios-agricolă și s-au transformat în sărbători cu semnificație istorico-religioasă, iar ziua de Șabat, destinată citirii cărților sfinte și ascultării predicilor profeților, a devenit astfel principala sărbătoare națională. Dacă Sinagoga a păstrat iudaismul în spațiu, Șabatul l-a păstrat în timp.

în această perioadă istorică evreii s-au organizat în comunități, ca formă de organizare a obștii în exil. Conducerea comunității o deținea un demnitar evreu, care purta numele de roș-galuta sau exilarh. Acesta pretindea că se trage din neam regesc, avînd puteri nelimitate asupra membrilor comunității. Exilarhii făceau parte din corpul de înalți demnitari ai imperiului ocupînd, în ordinea ierarhică, locul al treilea după rege. Evreii își alegeau în fruntea comunităților lor, conform unei vechi tradiții, pe viitorii lor conducători care, ulterior, erau confirmați de către rege. Semnele distinctive vestimentare ale rangului pe care-l deținea exilarhul erau: o haină de mătase și o cingătoare de aur. Ei duceau o viață de lux princiară, dispuneau de palate somptuoase și de trăsuri bogat

ornamentate, fiind în permanență însoțiți de o gardă personală. Ei erau

179 învestiți cu putere judecătorească în toate chestiunile civile și penale. în public li se făceau onoruri care de regulă nu erau rezervate decît suveranilor din Casa regală. în sinagogă ei erau așezați pe o tribună special amenajată și atunci cînd erau chemați să citească din Tora, sulurile sfinte le erau aduse. Exilarhul garanta plata la timp a birurilor de către coreligionarii săi, iar în timp de război asigura un contingent de soldați echipați și înarmați conform dispozițiilor stăpînirii.

Raporturile dintre membrii comunității și exilarhi nefiind reglementate prin legi, puterea conducătorilor degenera adesea în despotism, ceea ce, de altfel, se poate întîmpla și în zilele noastre. Dînd dovadă de curaj și de demnitate, comunitățile iudaice din Babilonia nu odată s-au ridicat împotriva abuzurilor exilarhilor, înlăturîndu-i de la putere. Se pune întrebarea: a existat vreodată o putere care să se fi menținut în limitele moderației și justiției?

MISIUNEA PROFEȚILOR IN TIMPUL EXILULUI BABILONEAN

Profeții și învățații care i-au însoțit pe evrei în exil aveau o misiune foarte grea de îndeplinit - să lămurească din ce cauză poporul, care credea într-un Dumnezeu unic și n-a păcătuit mai mult decît alte popoare din acea perioadă istorică, a fost atît de crunt lovit. Exilații au început să reflecteze asupra cauzelor nenorocirilor lor. în Tora, Atotputernicul era prezentat ca un Dumnezeu răzbunător, care pentru păcatele părinților pedepsește pe copii acestora pînă la a patra generație.

Dar poate oare Dumnezeu să fie atît de nedrept, încît să pună semnul egalității între vinovați și nevinovați? Răspunsul la această întrebare chinuitoare l-a dat pentru prima dată profetul lehezkel, care a formulat ideea mesianismului. Profetul a arătat că poporul evreu a fost ales de către Dumnezeu pentru ca prin suferință să se curețe de păcate, să salveze celelalte popoare și să proslăvească în lume numai pe Dumnezeul unic și universal, care iubește întreaga umanitate. Poporul care credea în Dumnezeul unic a fost crunt lovit pentru că păcătuise, iar suferința sa trebuia considerată pedeapsă dumnezeiască. în felul acesta se dădea o dezmințire categorică zvonului potrivit căruia prin distrugerea regatelor Israel și lehuda Dumnezeu însuși a fost înfrînt și se susținea că, dimpotrivă, însuși El, Dumnezeu, pusese la cale nenorocirea, pentru a pedepsi poporul evreu pentru păcatele comise. Se mai susținea că Dumnezeu nici nu poate fi, dealtminteri, înfrînt de alți zei pentru simplul motiv că nici nu.există alți zei pe lume. El singur. Atotputernicul, este stăpînul Pămîntului și al Cerului! Această învățătură avea și menirea să ridice moralul poporului, care-și pierduse patria strămoșească, și să-l pregătească pentru viitor, însuflețindu-i credința că distrugerea țării lui n-a însemnat nimicirea nației și că istoria acestui popor n-a luat sfîrșit odată cu alungarea lui de pe pămîntul strămoșesc.

Unii exilați erau cuprinși de disperare simțindu-se vinovați pentru greșelile comise. Ei aveau adînc înrădăcinată în mintea și sufletele lor credința că păcatul este de nedespărțit de pedeapsă și că nenorocirea sau moartea vînovatului este consecința firească a păcatului săvîrșit. Profetul lehezkel a formulat pentru prima oară în istoria doctrinei iudaice ideea că Dumnezeu nu dorește moartea celui ce a păcătuit, ci îndreptarea acestuia prin căință, prin fapte bune. Profetul încearcă să îndrume gîndul oamenilor spre idealul

perfecțiunii morale și înlocuiește principiul

Profetul Iehezkel (Michelangelo)

responsabilității colective prin conceptul răspunderii personale a fiecărui individ pentru faptele sale, pentru comportamentul său. Iehezkel susține că: "Numai sufletul care păcătuiește să moară, fiu! să nu ispășească vina părintelui și părintele să nu ispășească vina fiului. Cel vrednic să fie vrednic de dreptatea sa și cel fără de lege să fie osîndit pentru fărădelegea sa. însă dacă nelegiuitul se va pocăi pentru păcatele pe care le-a săvîrșit și va respecta toate poruncile lui Dumnezeu, și va face fapte bune și cinstite să rămînă în viață și să nu moară" (Iehezkel, 18).

Se proclamă astfel, pentru prima dată în istoria doctrinei iudaice, principiul răspunderii personale, în opoziție cu concepția israelită primitivă potrivit căreia poporul Israelului este purtătorul păcatelor fiecărui individ.

Cultivarea etică a fiecărui individ în parte avea să devină temelia educației ideale, preconizată de profet.

Sub loviturile crunte ale destinului dramatic, mulți dintre exilați

erau cuprinși de disperare și considerau că speranța reîntoarcerii făgăduite în țara strămoșească este un vis deșert. Pierderea speranței constituie cel mai aprig dușman pentru un popor. De aceea i s-a părut lui lehezkel de datoria sa să pună capăt acestei stări de disperare. El a fost marele consolator al dezamăgiților. Credința sa nemărginită în viitorul națiunii sale se dezvăluie și în neasemuita sa viziune a osemintelor celor morți. Dus în mijlocul unui cîmp plin de oseminte, profetul asistă la șăvîrșirea unei minuni: la un cuvînt al lui Dumnezeu oșemintele risipite se unesc, se acoperă cu carne și cu piele și prin trupurile moarte trece o suflare de viață. Poporul începu să viseze visul lui de mîntuire și aștepta credincios înfăptuirea prezicerilor profetului. Marele merit al lui lehezkel a fost că a întreținut mereu aprinsă flacăra năzuințelor poporului, făcînd astfel posibilă, atunci cînd se iviră împrejurările prielnice, înfăptuirea visului națiunii.

Prezentăm în continuare versetele profetului referitoare la oseminte: "Mîna Domnului a venit asupra mea și Duhul Sfînt m-a tras / afară și m-a așezat în -mijlocul unui cîmp plin de oase. / Și m-a făcut să trec printre ele de jur împrejur; ele erau / în mare măsură și tare uscate, pe întinderea cîmpului. El mi-a spus: / "fiu de om, aceste oase își vor recăpăta oare viața?" Eu am răspuns: / "Doamne Dumnezeule, o știi numai tu". Iar El mi-a spus: / "prorocește despre aceste oase și spune-le: Oase uscate, /Ascultați cuvîntul Domnului. Așa vorbește Domnul Dumnezeu acestor oase: / Iată, eu fac să intre în voi Duhul Sfînt și veți trăi. / Vă voi face să aveți nervi, să crească pe voi carnea și deasupra pielea; / vă voi insufla Duhul Sfînt și veți trăi din nou, cunoscînd că eu sînt Domnul Dumnezeu". Eu am profetizat așa cum mi se poruncise, iar / la profeția meâ s-a auzit un tremur de oase și iată o agitație, / și oasele apropiindu-se și lipindu-se altor oase, fiecare la locul potrivit. / Privesc și iată deasupra lor nervii, / și apoi carnea crescută și pielea peste ea. Dar Duhul Sfînt nu era în ele. El a zis: / Prorocește Duhului Sfînt, prorocește, , fiu de om, și spune Duhului: / "Așa vorbește Domnul Dumnezeu; / Vino din toate colțurile lumii, o, Duh Sfînt, / Și suflă deasupra acestor morți, ca să reînvie!" / Iar eu am profetizat cum mi se poruncise, și Duhul a intrat în ele și ele s-au reînsuflețit, / Și s-au ridicat în picioare întocmai ca o ceată foarte numeroasă. / Și mi-a mai spus: "Fiu de om, oasele noastre sînt seci, / așteptarea noastră deznădăjduită, iar noi sîntem pierduți! / De aceea prorocește și spune-le: așa a vorbit

Domnul Dumnezeu. / Iată că eu deschid mormintele voastre și vă scot din mormintele voastre, o, popor al meu, și vă readuc pe pământul Israelului. / Veți afla că eu sînt Dumnezeu cînd voi deschide larg mormintele și voi face să vă ridicați din morminte, o, popor al meu! / Voi pogorî asupra voastră Duhul Sfînt și veți trăi din nou; vă voi readuce pe pământul vostru și veți afla că eu,

Dumnezeu, spun și fac ceea ce spun: / "Aceasta este sentința Domnului" (Iehezkel 37, 1-14).

Un grup de patrioți evrei, în frunt^ cu profeții, întreținea speranța într-o întoarcere în patrie și în restaurarea statului evreu sub forma unui regat condus de un rege din dinastia lui David. Rezultă de aici că elita spirituală a evreilor din exil se străduia să fixeze din timp statutul viitorului stat iudeu, precum și modul de organizare și de funcționare a acestuia. Se preconiza reclădirea Templului din Ierusalim, slujirea lui de către preoți la altarele Sionului.

Planurile de viitor au fost în principal elaborate de profetul Iehezkel, care era fiu de preot și inspiratorul principal al unei noi doctrine a iudaismului în exil. Înrîurirea exercitată de acest mare profet asupra viitorului neamului său, asupra culturii spirituale și religioase a fost profundă și de lungă durată.

Un alt profet care a desfășurat o activitate religioasă și cultural- spirituală a fost Isaiahu Babiloneanul. Cuvîntările acestuia se caracterizează prin optimism, prin bogăție de idei și prin eleganța formei. El a dorit să încurajeze poporul exilat conturîndu-i un viitor strălucit, un ideal nobil al existenței. Isaiahu Babiloneanul a arătat că deși poporul evreu are privilegiul de a fi prigonit pînă la moarte, el este totuși nepieritor; este sclav disprețuit și totuși martir învestmîntat în purpură regală. Cuvîntul profetului era asemenea balsamului care alină durerile rănilor sîngerînde. Versurile de mai jos redau cugetul și simțirea profetului:

"Scoală-te, scoală-te, deșteaptă-te, Ierusalime. Tu, care ai primit din mîna lui Dumnezeu, Și ai golit cupa amețelii. Nu este cine să-l conducă Din toți fiii pe care i-ai născut; Nici unul nu este, care să-l ia de mînă Din toți fiii pe care i-ai crescut

Deci ascultă de ce ești întristat Și amețit dar nu de vin, Așa zice Dumnezeul tău: Iată luat-am din mîinile tale cupa amețelii, Mai mult nu vei bea din ea, 0 voi pune în mîna

asupritorilor tăi, Care zis-au ție: Pleacă-te, căci vom păși peste tine! Și tu ai făcut corpul tău una cu pământul.

184

Și ca o uliță pentru trecători.
Scoală-te, scoală-te, îmbracă-te cu puterea ta,
Sioane,

îmbracă veșmintele tale cele măreț, Ierusalime. Cetate
Sfîntă!

Scutură-ți țărîna, Ierusalime...
Leapădă jugul de pe grumazul tău, fiică a Sionuluil

O tu, cea strîmtorată, bătută de furtună, nemîngîiatăl lată, voi așterne pragurile tale cu rubine, Și voi pune safirul drept la temeliile tale

Și toți fiii tăi vor fi discipolii lui Dumnezeu Și mare va fi pacea fiilor tăi.

Ca un copil pe care-l mîngîie mama sa
Așa vă voi mîngîia pe voi.
Da, vă veți consola în Orașul Sfînt, Ierusalim."

Este necesar de subliniat că imperiilor din Orientul antic clădite pe forța armelor, dar putrede sub raport moral, profeții evrei le-au opus un stat de drept întemeiat pe justiție, pe echitate socială, pe o etică înaltă, anunțînd o epocă de pace universală cînd popoarele nu vor mai învăța arta războiului, cînd nici un popor nu va mai ridica sabia împotriva altuia, cînd politica va căpăta o fundamentare morală.

CONCEPȚIILE FUNDAMENTALE ALE PROFEȚILOR ÎN PERIOADA PREMERGĂ-TOARE ȘI ÎN TIMPUL EXILULUI BABILO-NEAN. MORALA ÎNALTĂ - TRĂSĂTURĂ DEFINITORIE A ÎNVĂȚĂTURII PROFEȚILOR

[4] »

în secolele VIII-VI î.e.a. și-au desfășurat activitatea religioasă și cultural-spirituală mari profeți, dintre care menționăm: Isaiahu, Irmiahu, Iehezkel și Isaiahu Babiloneanul. Activitatea acestor profeți a exercitat o influență puternică nu numai asupra vieții cultural-religioase, ci și asupra vieții social-politice atît în perioada ființării statului, cît și în timpul exilului babilonean. Profeții condamnau idolatria, decăderea morală, luxul, lăcomia, desfrîul, ipocrizia, exploatarea oamenilor, precum și incompetența guvernanților. Așâ, de pildă, în discursurile sale Irmiahu prezicea invazia popoarelor nordice și distrugerea Ierusalimului. Cînd iudeii au fost strămutați în Babilon, profetul a menținut cu ei un contact strîns prin scrisori în care îi sfătuia: 'Clădiți case și locuiți în ele, nașteți feciori și fete... înmulțiți-vă, nu vă împuținați, munciți cu sîrguință pentru propășirea țării în care vă aflați, rugați-vă lui Dumnezeu pentru propășirea țării, pentru că de bunăstarea ei depinde bunăstarea voastră' (Irmiahu, 29, 5-7).

Patriotismul este recomandat de profeți și de doctrina iudaică în general, care le cere evreilor loialitate față de țările pe unde sînt răspîndiți. în cei aproape 2 000 de ani petrecuți în diaspora evreii au respectat cu strictețe învățăturile profeților. Ei au adus o contribuție inestimabilă la dezvoltarea științei, tehnicii, culturii în țările în care destinul i-a purtat, iar drept răsplată pentru progresul promovat evreii au fost adesea persecutați, în unele cazuri expulzați și nu o dată măcelăriți.

Profetul care i-a însoțit în exil, Iehezkel, precum și Irmiahu și Isaiahu Babiloneanul în cuvîntările lor îi încurajau și îmbărbătau pe exilați, prevestindu-le că se vor înapoia în țara strămoșească, că vor fi cîrmuiți de un rege din dinastia lui David, vor reclădi Ierusalimul și Templul. Ei preziceau că va veni pacea universală, iar evreii, prin suferințele lor, se vor purifica și vor aduce mîntuirea tuturor popoarelor. Profeții predică smerenia, mila, dreptatea, iubirea aproapelui: "învățați să faceți binele - Isaiahu -, căutați dreptatea, ajutați pe cel obijduit, faceți dreptate orfanului, apărați pe văduvă!"

(Iṣaiahu, 1, 17).

186

Profetul Ioșua (Michelangelo, detaliu)

învățătura marilor profeți se caracterizează îndeosebi prin accentuarea mesianismului. împărăția mesianică descrisă în mod metaforic de Isaiahu, profetul, mesianic prin excelență, arată că va fi o împărăție a păcii, în care pacea Lui nu va avea hotar (Isaiahu, 9, 6), și în care nici un neam nu va mai ridica sabia împotriva altuia (Isaiâhu, 11,4). Profeții condamnau formalismul sacrificiilor și al riturilor în general. Dumnezeu respinge prin profeții Săi toate riturile împlinite cu mîini care nu sînt curate: "Ce-mi folosește mulțimea jertfelor voastre?... M-am săturat de arderile de tot..., nu mai aduceți daruri zadarnice..., urăsc lunile noi și sărbătorile voastre, pentru că sînt pentru mine o povară. Ajunge!" (Isaiahu, 1, 11-14). Isaiahu situează pe prim plan puritatea morală. El se întreabă la ce folosesc formele exterioare ale cultului, dacă acțiunea este săvîrșită cu mîini murdare? Profetul se împotrivește formalismului și ipocriziei. Din apelul la puritatea morală și condamnarea conducătorilor corupți și a poporului care a comis greșeli grave derivă vestirea pedepsei. Aceasta este viziunea profeților, modul lor de a justifica nenorocirile care s-au abătut asupra poporului evreu:

"Plîngeți munții și înălțați tînguire și cîntec de jale
Pentru pășunile pustiului:
Căci au fost pustiite și nu mai calcă nimeni pe acolo
Și mugetul turmelor nu se mai aude!
Păsările cerului, pînă și dobitoacele au fugit, s-au dus!
Dar și Ierusalimul îl voi preface în mormane de pietre,
Vizuină pentru șacali;
Iar cetățile lui Iuda le voi preface în pustietate.
Fără țipenie de om într-însele!
0, de-ar fi vreun înțelept care să înțeleagă
Și să tîlcuiască ceea ce i-a grăit gura Domnului:
Țara va fi nimicită,
Prefăcută în pustietate
Și nimeni n-o va mai străbate!" (Irmiahu, 9, 9-11).

Este semnificativ faptul că gîndirea religioasă a profeților merge dincolo de vestirea nenorocirilor ce se vor abate asupra poporului evreu. După ce Israelul va fi pedepsit, susțin profeții, după ce își va ispăși păcatele, după ce se va pocăi și va reveni la învățătura lui Moșe respectînd-o întocmai, poporul se va reface și va cunoaște din nou o epocă de pace, prosperitate și fericire. Această epocă se materializează în figura lui Mesia, descendent din neamul lui David:

"Va ieși un lăstar din trunchiul lui Isaia. Și o mlădiță va prinde ființă din rădăcinile lui. Asupra lui se va pogorî Duhul

188 înțelepciune și judecată clară, Duh de sfaturi bune și de putere, Duh de cunoaștere și de teamă de Dumnezeu. Și în teama de Dumnezeu va sta inspirația sa. Nu după înfățișare va face dreptate, nici nu va rosti sentință după cele auzite. El nepărtinitor va fi cu cei nefericiți, judecînd cu cinste pe umilii țării; Va biciui pe cei violenți cu nuiaua limbii sale. Și cu suflarea buzelor sale îi va ucide pe cei răi. Dreptatea îi va încinge șoldurile, cinstea îi va încinge mijlocul, drept brfu. Vor sta împreună lupul și mielul. Iar leopardul lîngă ied se va culca. Mînzul și leul vor paște împreună, și-i va mîna din urmă un băiețandru. Vaca și ursul vor sta alături. Și împreună își vor crește puii. Leul și boul se vor hrăni cu paie din aceeași iesle. Pruncul abia născut se va juca la burta unei năpîrce. Și în vizuina șarpelui un băiat își va vîrî mîna. Rău nu vor face și nici o stricăciune. Pe întreg Muntele meu Sfînt. Pentru că ființa Domnului va acoperi pămîntul, așa cum apele acoperă întreaga mare" (Isaiahu, 11,1- 9).

Cea mai categorică afirmare a unui monoteism sistematic apare în scrierile profetului Isaiahu Babiloneanul (sau cel de-al doilea Isaiahu).

Cei care au putut crede în superioritatea zeilor babiloneeni sînt reduși la tăcere, căci toți zeii sînt inerți și neputincioși (Isaiahu, 12-20). Dumnezeu este unic: "Eu sînt cel dintîi și cel din urmă și nu există alt Dumnezeu afară de mine" (Isaiahu, 18-22).

Creația lumii, precum și desfășurarea proceselor istorice, deci și captivitatea babiloneană și eliberarea sînt opera lui Dumnezeu. Isaiahu Babiloneanul este fondatorul escatologici. El fundamentează pentru prima dată în istoria religiilor doctrina religioasă potrivit căreia destinele finale ale omenirii - Sfîrșitul lumii și Judecata de apoi - sînt opera lui Dumnezeu. Profetul vestește ivirea zorilor unei ere noi, înfățișîndu-ne toate etapele dramaticului proces istoric:

- dărîmarea Babilonului de către Dumnezeu prin instrumentul său, regele Cyrus (4I - 24);
- eliberarea evreilor din captivitatea babiloneană (49 - 25 - 26);
- traversarea pustiului și sosirea la Ierusalim (40, 9-II). Reunirea tuturor evreilor care au fost împrăștiați în lumea întreagă (4I, 8-9);
- întoarcerea lui Dumnezeu în Sion;
- reconstrucția țării și înmulțirea populației (44, 26).

Toți marii profeți sînt convinși de autenticitatea vocației lor, de importanța și urgența mesajului lor. Marii profeți precum Isaiahu, Irmiahu, Iehezkel, cel de-al doilea Isaiahu nu-și proclamă

mesajul în numele unui clan sau grup social, ci declară că sînt trimișii lui Dumnezeu. Marii profeți se ridică împotriva regilor atunci cînd aceștia săvîrșesc greșeli grave. Cînd regele David, de pildă, amețit de putere, a. luat-o pe Batșeva de la un ofițer al lui, profetul de atunci, Natan, s-a dus la rege și

189 i-a spus Tn față ce faptă urîtă a săvîrșit. Iar cînd regele Ahav din Samaria și-a luat de nevastă pe ambițioasa prințesă feniciană Isabela, singurul care s-a opus planurilor ei de nimicire împotriva poporului evreu a fost profetul Irmiahu (Isabela a inițiat propagarea în Israel a cultului păgîn fenician). Tn cuvîntările sale Isaiahu nu ezită să-i critice pe înalții demnitari, precum și pe rege. El îi amenință că Dumnezeu nu va cruța pe nimeni. în gravele evenimente politice și militare, cînd Asiria amenință Israelul, profetul vede intervenția directă a lui Dumnezeu în procesele istorice. După părerea profetului Asiria nu este decît o unealtă în mîna lui Dumnezeu, îndreptată împotriva Israelului. Isaiahu consideră că prin intermediul Asiriei Dumnezeu pedepsește necredința religioasă și nedreptatea socială care are loc în Israel Cînd regele din Assur a invadat regatul Israel, profetul nu mai vede în el un instrument al lui Dumnezeu, ci un tiran lacom de putere, de jaf și de crimă. în consecință profetul prevestește că regele din Assur va fi nimicit (14, 23-25).

La Isaiahu găsim fundamentată ideea solidarității umane în fața primejdiilor: a foamei, a frigului, a setei - fraternitate impusă de marile calamități naturale: "...să-ți împărți pîinea cu cel flămînd și să aduci în casa ta pe cei săraci fără adăpost. Cînd vezi pe cel gol să-l îmbraci". Monoteismul implică o închegare și o solidaritate a tuturor raselor și popoarelor avînd un destin comun. Afirmarea unui Dumnezeu unic nu putea avea altă semnificație decît acea a unității și solidarității universale. Se pare că Isaiahu a fost primul profet care a intuit o religie universală. El trăia acest universalism și-l insufla poporului care numai astfel putea să reziste vicisitudinilor istoriei. Viziunea grandioasă a universalismului marelui profet este exprimată în următorul verset: "Muntele casei lui Dumnezeu se va întemeia în vîrful înălțimilor, și se va înălța peste coline, și vor curge-spre dînsul toate popoarele" (Isaiahu, 21,2).

Marele profet Isaiahu, din epoca războaielor sîngeroase din Orientul antic, cînd cuceritorii asirieni se purtau cu popoarele subjugate fără omenie, ele fiind duse în robie, iar femeile și copiii care nu puteau fi folosiți ca robi erau omorîți și prizonierii schingiuiți, a proclamat pacea universală a lumii prin înlăturarea războiului: "...și vor făuri din săbiile lor fiare de pluguri, și vor schimba sulițele în cosoare. Popor asupra altui popor nu va mai ridica sabia. Nici nu se va mai deda războiului" (Isaiahu, 2, 4).

Chiar și numai pentru faptul că de la poporul evreu a rămas, prin intermediul profetului său, proclamația păcii universale, a solidarității și unității omenirii, evreii ar avea dreptul la iubirea tuturor popoarelor și la respectul umanității.

Marii profeți s-au erijat în conducători spirituali ai poporului, în

acuzatori ai guvernanților corupți, în purtători de cuvînt ai lui Dumnezeu, învestiți a exprima gîndul și voința Lui.

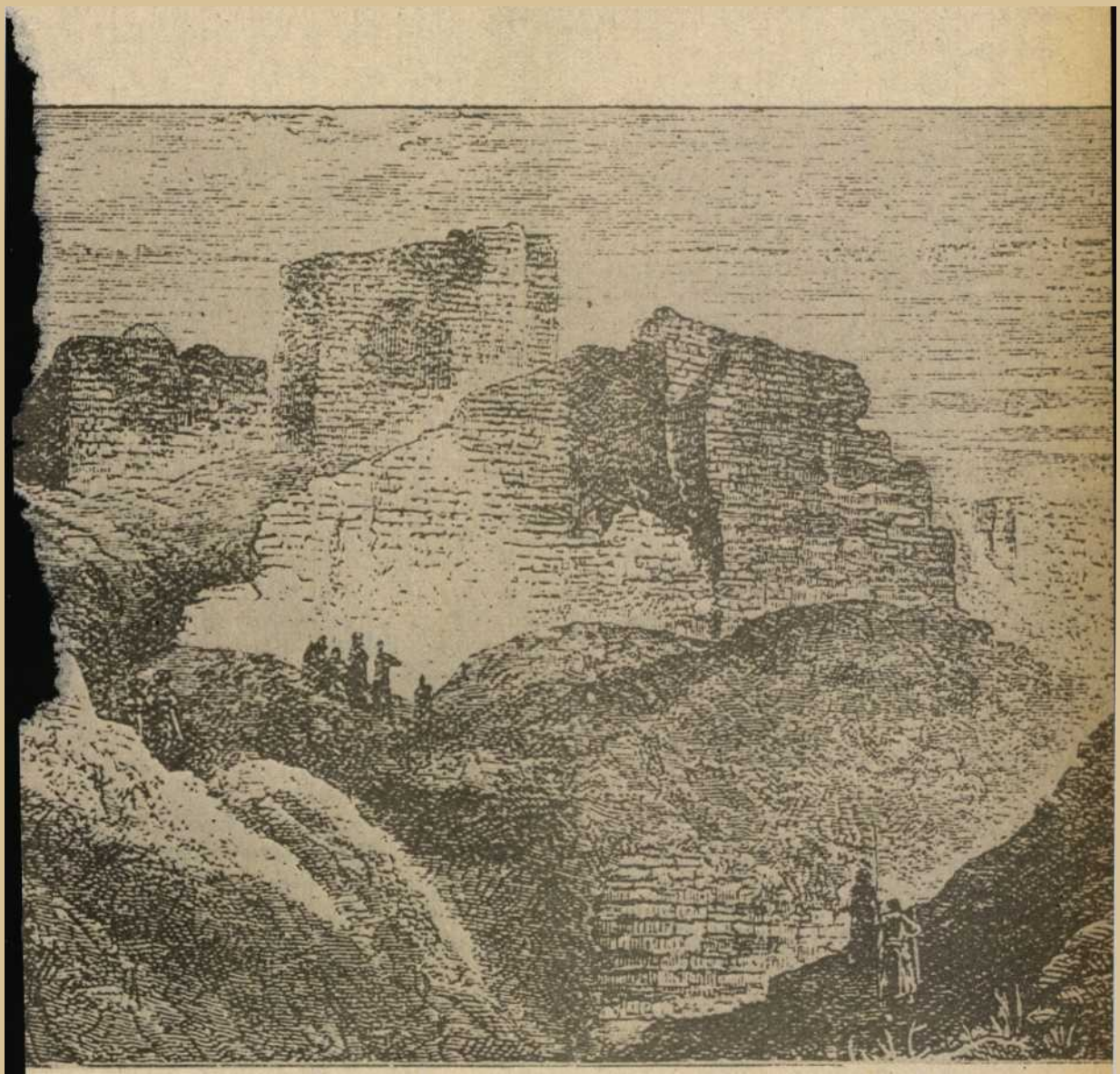

Ruinele Vechiului Babilon

CONSERVAREA PATRIMONIULUI SPIRITUAL AL EVREILOR ÎN EXILUL BABILONEAN

Redactarea învățăturii orale — Mișna
**** Tratatul părinților***

Comentariile făcute de învățați la textul Torei nu erau fixate în scris, ci se păstrau ca tradiții orale cu putere de lege.

Conservarea patrimoniului spiritual a constituit condiția esențială a supraviețuirii poporului evreu în exil. Fixarea în scris a valorilor spirituale ale poporului iudeu constituia o necesitate atît pentru asigurarea și transmiterea învățăturii iudaice generațiilor viitoare, cît și pentru menținerea speranței de reîntoarcere în țara strămoșească.

Opera aceasta de conservare a patrimoniului spiritual a revenit unui grup de învățați din Babilon care au căpătat denumirea de tanaimi.

Cum se explică faptul că sute de ani de-a rîndul învățătura orală cunoscută sub numele de Tora Șe-Bal-Pe, transmisă din generație în generație, n-a fost fixată în scris pînă la exilul babilonean? Conform tradiției, nu era permisă fixarea în scris a învățăturii orale, deoarece, potrivit concepției religioase iudaice din antichitate, trebuia să se traseze o linie de demarcație precisă pentru a distinge Legea scrisă, considerată o emanație divină, de Legea orală, elaborată de cîțiva învățați în decursul timpurilor.

în exil exista pericolul dispariției învățăturii orale. Fiind îngrijorați de soarta Legii orale, pentru ca ea să nu fie dată uitării, pentru a evita această pierdere ireparabilă, învățații din Babilon, în frunte cu Rabi Iehuda Hanasi, au adunat și sistematizat în scris legea orală care timp de peste 700 de ani se învăța pe dinafară, dîndu-i-se denumirea de Mișna. Termenul "mișna" derivă de la cuvîntul ebraic "șeni" care înseamnă "al doilea", desemnînd cea de-a doua Lege. Rostul Legii orale a fost de a explica și interpreta învățăturile bilblice, precum și de a le completa cu elemente noi care au luat naștere prin forța împrejurărilor, după ce evreii s-au statornicit în Țara Făgăduinței. Primul care a pus ordine în aceste legi, le-a comentat, a fost Rabi Akiva. Discipolul său, Rabi Meir, le-a cristalizat, iar școlile lui Hilel și Șamai le-au reinterpretat și completat cu elemente noi.

în timpul exilului babilonean Rabi Iehuda Hanasi a efectuat

redactarea finală a învățăturii orale care a căpătat denumirea de Mișna. Această lucrare este împărțită în șase volume. Fiecare volum este segmentat, la rîndul său, în tratate, iar acestea sînt împărțite în capitole numite Mișnaiot. Cele șase volume sînt: 1. Zeraim - "Semințe", tratînd relațiile din agricultură conform învățăturii biblice; 2. Moed - "Sărbători", tratînd despre sărbători și posturi; 3. Nășim - "Femei", tratînd legile stării civile, -precum și despre dreptul familiei în conformitate cu învățăturile biblice; 4. Nezikin - "Prejudicii", adică delicte împotriva proprietății, precum și aspecte ale dreptului civil și penal; 5. Kodașim - "Lucruri sfinte", tratînd despre cult și ritual în Templul din Ierusalim; 6. Teharot , tratînd despre reguli de igienă.

Fiecare articol cuprinde de obicei o teză fundamentală sau o problemă. Se prezintă după aceea părerile diferitelor școli în legătură cu chestiunea dezbătută. Pentru exemplificare prezentăm un articol din cuprinsul Mișnei: "Cine a angajat muncitori cu condiția să se scoale devreme și să se culce tîrziu, nu-i poate obliga la aceasta, dacă nu este obiceiul din partea locului ca oamenii să se scoale devreme și să se culce tîrziu".

Mișna, deși cuprinde numeroase coduri de legi juridico-religioase, nu include toate tradițiile orale care circulau, ci numai cele mai importante dintre ele. Cele rămase sub formă de note au fost, de asemenea, adunate într-o lucrare numită Tosefta ("Adăugare", "Supliment"). în cadrul lucrării Mișna învățatul lehuda Hanasi a separat un capitol intitulat Avot, care cuprinde sfaturi și învățături pentru părinți. Acest capitol a fost redactat sub formă de aforisme, dictoane și maxime. Lucrarea este cunoscută cu numele de Tratatul părinților, fiind de fapt un cod etic al părinților.

Mișna este un important izvor pentru cunoașterea vieții religioase și spirituale a evreilor.

Meritul istoric al învățatului lehuda Hanasi constă în aceea că, împreună cu colaboratorii săi, a comentat și sistematizat în scris un material imens, facilitînd activitatea în domeniul învățămîntului și justiției. Pînă la apariția acestei lucrări învățații au fost obligați să memoreze o cantitate uriașă de informații care de regulă depășea capacitatea normală de memorare.

Importanța capitală a Mișnei a fost recunoscută încă din timpul vieții lui lehuda Hanasi, obținînd rang canonic și importanța unui cod de legi care întregește Tora lui Moșe.

TALMUDUL BABILONEAN - ENCICLOPEDIE A SPIRITUALITĂȚII IUDAICE

a

După redactarea finală a Mișnei de către Iehuda Hanasi au apărut comentatorii ei, care au fost numiți amoraimi. Acești cărturari au aprofundat studiul Mișnei, au examinat minuțios fiecare capitol, fiecare text, fiecare articol, stabilind care din părerile tanaimilor sînt în concordanță cu prescripțiile Torei și care le contrazic. în urma acestor cercetări s-a adunat o nouă învățătură orală care, pentru a nu fi uitată, trebuia fixată în scris, constituind un nou compartiment al învățăturii iudaice denumit Ghemara. Termenul derivă de la cuvîntul ebraic "gamor" care înseamnă "a termina", marcînd încheierea Mișnei. în felul acesta cele, două lucrări împreună, Mișna și Ghemara, formează Talmudul. Termenul derivă din ebraică, de la cuvîntul "talmud" care înseamnă "învățătură".

Se disting două talmuduri. Primul era opera învățaților din Israel și a căpătat numele de Talmud Ierușalmi - Talmudul Ierusalimitean. Acesta a fost redactat de către Rabi Iohanan la începutul secolului al V-lea î.e.a. în orașul Tveria. Cel de al doilea este opera învățaților din Babilon și poartă numele de Talmud Bavli - Talmudul Babilonean. Acesta din urmă a fost redactat de Rav Ași și Ravina la sfîrșitul secolului al V-lea și începutul secolului al IV-lea î.e.a., în orașul Șura.

Talmudul Babilonean se compune din șase sedarim (grupe); fiecare seder e împărțit în mesihtot (tratate, cărți). Talmudul cuprinde o serie de norme și legi religioase și juridice cunoscute sub numele de halaha. Termenul derivă din cuvîntul ebraic "halah" -"a merge", adică, o lege care și-a găsit drumul înspre popor. Grupajul de legende, povestiri, fabule, parabole, dictoane formează materialul cunoscut cu numele de Hagada. Prin termenul "hagada" se mai desemnează și istorisirea ieșirii evreilor din robia egipteană.

Talmudul reprezintă o lucrare enciclopedică de mari proporții cu caracter juridic, cuprinzînd cunoștințe din cele mai diverse domenii: religie, filozofie, drept, literatură, istorie, biologie, medicină, politică etc. Talmudul conține cunoștințe acumulate de către învățați timp de peste o mie de ani, grupate în 63 de tomuri cu peste 6 000 de pagini.

Talmudul a fost redactat în limba arameică. Cel din Babilon este de patru ori mai mare decît cel de la Ierusalim și este mult mai important decît celălalt, fiind cel mai adesea citat. Talmudul a fost redactat sub forma unor procese-verbale care reflectă dezbaterile

polemice în jurul problemelor care i-au preocupat pe învățați. în Talmud nici o problemă nu **194** este prezentată ca ceva finit, ci este înfățișată sub forma unor discuții polemice, opiniile cristalizîndu-se în cursul dezbaterilor dintre învățați. Fiind rezultatul unui proces de creație al cărturarilor evrei care a durat peste un mileniu, Talmudul oglindește procesul dezvoltării gîndirii iudaice în decursul timpurilor. Această lucrare constituie un izvor important pentru cunoașterea religiei, istoriei, culturii, dreptului și vieții popoarelor antice.

Prezentîndu-ne dezbaterile care se desfășurau în jurul unor teze, Talmudul ne înfățișează nașterea unor idei, precum și evoluția acestora, în cursul dezbaterilor erudiții recurgeau la cunoștințele lor de filozofie, drept istoric pentru susținerea sau combaterea unor păreri. Studierea Talmudului prezintă unele dificultăți care derivă nu numai din terminologia de specialitate utilizată, ci și din folosirea unor elemente lingvistice alogene din limbile Orientului antic. De aceea studierea cu competență a acestei lucrări necesită următoarele cunoștințe:

- cunoașterea limbii ebraice și a limbilor orientale din antichitate;
- cunoașterea modului de gîndire al popoarelor orientale din acba vreme;
- cunoașterea istoriei popoarelor orientale, precum și a religiei și culturii lor;
- cunoașterea limbilor greacă și latină, precum și a mitologiei civilizațiilor respective;
- cunoașterea obiceiurilor popoarelor din Orientul antic care erau în contact cu poporul evreu;
- cunoașterea stadiului de dezvoltare cultural-religioasă a poporului evreu în diverse etape ale elaborării Talmudului.

Din cele prezentate putem desprinde cîteva concluzii. Perioada exilului babilonean a fost o epocă deosebit de rodnică pentru înflorirea spiritual-cultural-religioasă a poporului evreu. Toate preocupările, străduințele, frămîntările se concentrau în direcția realizării speranței milenare de reîntoarcere în Țara Sfîntă. Pentru dobîndirea independenței politice învățații din acea perioadă, precum și profeții nu vedeau decît o singură cale - respectarea riguroasă a prescripțiilor biblice. în această perioadă studiul cărții devenise idealul suprem. Dar în noile condiții socio-economice și politice nu era posibilă aplicarea ad litteram a învățăturii biblice, deoarece ea nu se mai potrivea cu noile condiții istorice în care trăia poporul evreu. Din această cauză profeții și erudiții evrei au căutat în permanență să adapteze învățăturile biblice la condițiile concrete ale timpului, în funcție de nevoile și împrejurările concrete. în felul acesta învățătura biblică a fost

mereu completată, reinterpretată și pusă în concordanță cu cerințele unei epoci sau ale alteia. în felul acesta se explică, printre altele, efervescența spiritual-culturală și religioasă, ca și apariția operei fundamentale din timpul exilului babilonean - Talmudul.

ACADEMIILE IUDAICE DIN BABILON

Țara dintre Tigru și Eufrat, unde în negura vremurilor primul evreu, Avraham, a văzut lumina zilei și unde peste un mileniu și jumătate captivi iudei "plîngeau cînd își aminteau de Sion", avea să devină în secolul al III- lea î.e.a. unul din cele mai importante centre culturale ale evreilor din exil. Așa a vrut destinul, ca Babilonul să fie locul unde învățații iudei să realizeze opera lor fundamentală - Talmudul. în Babilon au luat ființă și au funcționat școli celebre - ieșivat (academii) - în Șura, Pumbadita și Nahardeea. Academiile erau pline de sute de evrei veniți din toate colțurile țării. Lumea era avidă de cunoaștere. Se studia cu rîvnă și cu pasiune. Talmudul făcea parte dintre obiectele de studiu în anii superiori. Omul cult era considerat superior. Printre preferați! eruditi care au desfășurat o prodigioasă activitate spiritual-culturală menționăm pe Aba Areka și Mar Samuel. Eruditul Aba Arekă este întemeietorul Academiei din Șura. El l-a ajutat pe lehuda Hanasi la redactarea Talmudului. Aba și-a cîștigat în scurt timp un renume atît de mare, încît discipolii săi, în semn de admirație, îl numiră Rav ("maestrul", "învățătorul"). Rav Areka afirma că este interzis să locuiești într-un oraș unde nu există un medic, o baie și o judecătorie. După opinia sa, scopul educației cultural-religioase este perfecționarea morală a omului. "Cine nu simte milă pentru aproapele său nu face parte din seminția lui Avraham". Rav a acordat o atenție deosebită educației tineretului. El îi sfătuia pe părinți: "Niciodată să nu fie preferat un copil față de altul, deoarece pentru cămașa de mătase pe care o dărui laakov fiului său losef, frații săi l-au invidiat și i-au pricinuit tatălui său multă mîhnire". Pentru a ridica nivelul cultural al poporului și el obișnuia să țină prelegeri speciale pentru populația rurală înainte de marile sărbători. Rav poate fi considerat unul din primii fondatori ai universităților populare.

Mar Samuel (180-257 î.e.a.) - șeful Academiei din Nahardeea, a fost unul din spiritele cele mai strălucite din epoca sa. El era considerat, 1a vremea sa, autoritatea cea mai înaltă în probleme de drept civil. Dorind să pună de acord principiul autonomiei naționale evreiești cu cel al autorității statului, Mar

Samuel a formulat postulatul potrivit căruia Legea Statului este obligatorie pentru toți ("Dina Demalhuta, dina"). Ilustrul jurist îi sfătuia pe coreligionarii săi să respecte legile statului persan ca pe propriile lor legi. Acest principiu a constituit fundamentul pe care evreii și- au întemeiat relațiile cu popoarele în mijlocul cărora au trăit.

Constant preocupat de menținerea unor relații bune dintre evrei și neevrei, Mar Samuel recomanda comercianților să fie la fel de onești **196** atît cu conaționalii lor, cît și cu cei de altă credință. El a prescris o lege potrivit căreia profitul comercial nu poate depăși 30 % din valoarea mărfii. Funcționînd și ca judecător, aceasta i-a permis să stabilească o legătură strînsă între teoria și practica judiciară. Mar Samuel poseda cunoștințe bogate nu numai în domeniul dreptului, ci și în alte domenii: astronomie, matematică, medicină, filozofie.

El a susținut cu curaj că evreii nu trebuie să aștepte vremurile mesianice (idealul majorității evreilor din acea vreme) pentru dobîndirea independenței politice, ci trebuie să depună un efort propriu pentru redobîndirea renașterii statului iudeu.

Mar Samuel a fost unul din redactorii principali ai Talmudului Babilonean.

Profesorii erudiți Rav Areka și Mar Samuel au adus o contribuție însemnată la îmbogățirea învățăturii biblice, adaptînd-o la condițiile specifice ale exilului babilonean.

EVENIMENTELE ISTORICE DIN BABILON DUPĂ MOARTEA LUI NABUCODONOSOR

Apariția pe scena istoriei a Imperiului Persan * Edictul lui Cyrus * Reîntoarcerea evreilor în Țara Sfîntă

Atîta timp cît a domnit Nabucodonosor hegemonia Babilonului părea de nezdruncinat în Orientul antic. Israelul și Siria erau îngenunchiate, iar egiptenii nici nu îndrăzneau să se atingă de pozițiile puternicului Imperiu Babilonean. Cine ar fi crezut că Babilonul, din care Nabucodonosor făcuse o fortăreață puternică și pe care o împodobise cu splendide clădiri, va avea după cîteva decenii soarta Ninivei. Și, într- adevăr, declinul începe după moartea lui Nabucodonosor, sub fiul său Evil- Merodach (562-560 î.e.a.). Noul domnitor al Babilonului pare să fi fost animat de sentimente umane față de exilații evrei. El l-a eliberat din închisoare pe regele iudeu Iehoiahin, întemnițat de peste 30 de ani, oferidu-i o situație onorabilă la Curte. După o domnie de doi ani, Evil- Merodach este însă dat jos de pe tron. După lupte dinastice, pînă la urmă tronul îi revine lui Naboned. începe declinul Babilonului, apare la orizont o nouă mare putere, Medo-Perșii.

Statul persan[1] s-a format în secolul al Vl-lea î.e.a., sub conducerea lui Cyrus (550-529 î.e.a.), care a cucerit într-un timp scurt Media, proclamîndu-se rege al mezilor și perșilor. Persia se constituie într-un stat unitar cu capitala în orașul persan Persepolis. După cîțiva ani de la încoronare Cyrus reușește, prin cuceririle sale, să mărească mult Imperiul Persan. Pătrunzînd în Orientul Mijlociu, el a cucerit cu armatele sale Lydia, unul din cele mai bogate state din Orientul antic. A cucerit apoi Babilonul în 538 î.e.a. Intenția lui era să cucerească și Egiptul, dar a murit într-un război cu sciții, popor care locuia în ținuturile de' nord ale Mării Caspice.

General excepțional, Cyrus s-a ocupat de reorganizarea armatei, care i-a’asigurat victoriile militare. El a organizat cavaleria pe cămile cu oameni înarmați cu sulițe și arcuri. Trebuie subliniat faptul că prima acțiune de răsunet a lui Cyrus nu a fost războinică, ci constructivă. în anul 556 î.e.a. el a întemeiat orașul Pasargad, prima capitală persană. Conduita monarhilor persani alături de puterea armatelor explică în mare măsură succesele uluitoare ale lui Cyrus. Față de cruzimea de neînchipuit **198** a imperiilor de pînă

atunci, mărinimia regilor persani în Orientul antic pare incredibil^. De pildă, cucerind Babilonul, Cyrus nu l-a tratat ca pe un oraș învins, nu l-a jefuit, ci aici s-a încoronat ca rege, a adus ofrande zeilor locali, ceea ce a măgulit pe localnici. De asemenea, Cyrus a permis evreilor reîntoarcerea în țara strămoșească. Astfel se explică că unele campanii ale perșilor s-au desfășurat practic fără lupte, perșii fiind întîmpinați ca eliberatori.

în cele ce urmează vom prezenta unele evenimente petrecute în Babilon înaintea cuceririi acestuia de către Cyrus.

După moartea lui Evil-Merodach, urmează la tron fratele său Belșațar. Acesta din urmă a organizat un ospăț mare la care au fost invitați toți demnitarii Curții sale. Prelungindu-se ospățul, regele porunci să se aducă vasele de aur și de argint pe care Nabucodonosor le jefuise din Templul din Ierusalim. Dar, pe cînd regele și oaspeții săi beau din cupele de aur și de argint, se ivi deodată o mînă - după cum arată legenda - ce scrise pe perete cîteva cuvinte de neînțeles. Monarhul încremeni. El chemă imediat pe magii săi, dar aceștia nu puteau tălmăci îngrozitoarele slove. Regele, îngrijorat, trimise să-l cheme pe înțeleptul Daniel, care a descifrat mesajul; iată inscripția: "Mene, techel, ufarsim". Tălmăcirea era următoarea: "Dumnezeu a numărat zilele tale și a pus capăt imperiului tău; ai fost cîntărit cu cîntarul și ai fost găsit ușor; regatul tău va fi împărțit". Chiar în acea noapte perșii au intrat în Babilon.

Exilații evrei l-au salutat pe Cyrus, marele rege al perșilor, cu un entuziasm sincer. Cyrus știa că profeții evrei l-au preamărit încă de la primele sale victorii, considerîndu-l un trimis a lui Dumnezeu. Autorizația reîntoarcerii evreilor în Țara Sfîntă are și o altă explicație. Persia avea un interes deosebit în reîntoarcerea evreilor în țara lor și în reclădirea țării, deoarece Israelul putea deveni un zid de apărare, un stat-tampon împotriva țării faraonului. De aceea Cyrus, îndată după ocuparea Babilonului, a permis evreilor să se reîntoarcă în țara lor, să reclădească Ierusalimul și să-și restaureze Templul, lată conținutul edictului emis de către Cyrus:

1. Autorizația, fără obligație, de reîntoarcere a evreilor în ludeea.

2. Autorizația de reconstrucție a Ierusalimului și de restaurare a Templului. Finanțarea din vistieria Persiei a reîntoarcerii evreilor în Țara Sfîntă.

3. Restituirea obiectelor de cult jefuite de către Nabucodonosor din Templul Ierusalimului (5 400 de obiecte de aur și argint).

Circa 50 000 de evrei, printre care și leviți, au părăsit Babilonul pe baza edictului lui Cyrus. în fruntea convoiului se aflau conducătorii lor, Zerubavel și Iehoșua. Drumul a fost greu, anevoios

și a durat peste cinci luni. Reîntorși în Țara Sfîntă evreii o găsiră pustie. Ierusalimul era un

 morman de dărîmături. Trebuiau zidite case, săpate fîntîni, desțelenite ogoare, refăcute podgorii. Conducătorii lor, principele Zerubavqj și Marele Preot lehoșua, și-au dat seama că pentru a reuni și încuraja poporul trebuie reclădită capitala țării, Ierusalimul, trebuie restaurat Templul. Abia au început lucrările că a și izbucnit un conflict între iudei și samariteni. Aceștia din urmă au reușit să zădărnicească vremelnic opera de reconstrucție a Templului. Dușmănia samaritenilor își avea originea în. faptul că, conducătorul evreilor a respins cererea lor de a participa la restaurarea Templului (samaritenii erau o populație strămutată în locul evreilor de către asirieni, care a adoptat obiceiuri și tradiții iudaice). Se pare că exista un motiv serios pentru care Zerubavel nu a fost de acord cu participarea samaritenilor la reconstrucția Templului. Autorizația de reconstrucție a Ierusalimului și Templului a fost dată pentru exilații din lehuda și nu pentru regatul celor zece triburi deportate de asirieni. Colaborarea cu samaritenii ar fi însemnat încălcarea edictului dat de către Cyrus. Samaritenii s-au adresat guvernatorului persan, informîndu-l că evreii pregătesc o revoltă împotriva Persiei și întemeierea unui stat independent. Guvernatorul persan a ordonat sistarea lucrărilor, motivînd că nu se găsește actul prin care se autoriza reconstrucția Templului. Timp de 15 ani lucrările de reconstrucție a Templului au fost întrerupte. în 525 î.e.a. a urcat pe tronul Persiei Darius. Acesta a fost nevoit, chiar din primele luni ale domniei, să înăbușe cîteva răscoale în ludeea și l-a numit guvernator pe Zerubavel. Profetul Hagai l-a mustrat pe Zerubavel că nu reia lucrările de reconstrucție a Templului acum, cînd este guvernator și nu mai depinde de autorizațiile autorităților regionale. în urma intervenției lui Zerubavel, Darius a ordonat cercetarea arhivelor imperiale. Edictul a fost găsit și lucrările de reconstrucție au fost terminate. în Țara Sfîntă nu era încă rînduială deplină pretutindeni. Ierusalimul era lipsit de ziduri de apărare; bande de tîlhari năvăleau în oraș și jefuiau populația. De asemenea, prescripțiile biblice nu erau respectate de către toți evreii, deoarece numai foarte puțini cărturari, preoți, profeți știau să citească și cunoșteau conținutul cărților sfinte. Poporul nu mai vorbea demult limba veche ebraică care se afla numai în cărți. Se vorbea limba oficială a Persiei: limba arameică. Pentru a pune rînduială în treburile țării trebuia, înainte de toate, să fie făcute cunoscute poporului legile cuprinse în Tora. Această sarcină și-au luat-o doi oameni de seamă'veniți din Babilonia și Persia: Ezra și Nehemia. Ezra era un învățat evreu din Babilonia care rămăsese în exil și după reîntoarcerea primilor evrei în Țara Sfîntă. I se mai zicea Ezra Hasefer pentru că se îndeletnicea

cu transcrierea cărților sfinte pe care le difuza în rîndurile poporului. Nehemia era un om bine văzut la Curtea regelui persan Artaxerxe, care își avea reședința la Susa (Sușan). Ezra și Nehemia primiră împuternicirea rejgelui de a merge la **200** Ierusalim și de a reorganiza statul. Ezra a fost însoțit de un grup numeros de evrei din Babilonia. Ajuns la Ierusalim chemă poporul la o mare adunare pe locul Templului. într-o cuvîntare înflăcărată el aminti poporului că după atîtea necazuri prin care a trecut trebuie, în sfîrșit, să înceapă o viață nouă în conformitate cu prescripțiile biblice. El a proclamat Tora lui Moșe Constituție a țării. Nehemia, îndată după sosirea în țară, începu ridicarea unui zid de apărare în jurul Ierusalimului. Mii de oameni erau ocupați zi și noapte cu ridicarea acestui zid fiind nevoiți să țină într-o mînă sapa și în cealaltă arma, deoarece muncitorii erau mereu atacați de către samariteni. Cînd zidurile au fost terminate Ezra și Nehemia chemară din nou poporul la o mare adunare. Cu acest prilej Ezra le-a citit capitole din Tora și textul unui jurămînt, semnat de capii de familie, prin care aceștia făgăduiau că vor urma și respecta toate prescripțiile biblice.

1. Pînă în anul 1935 Iranul era cunoscut sub denumirea oficială de Persia.

Spre sfîrșitul mileniului al II-lea î.e.a., în podișul Iranului s-au așezat triburile mezilor (în vesti și cele ale perșilor (în sud).

In secolele IX-VIII î.e.a. mezii s-au constituit într-o uniune de triburi care avea să devină mai tîrziu un stat puternic. In timp ce pe la mijlocul secolului al VI-lea statul mezilor începea să decadă, puterea perșilor se ridica tot mai amenințătoare, in cele din urmă, între cele două state s-a ajuns la un conflict armat care s-a încheiat cu victoria perșilor, -învingătorii pun stăpînire pe țara mezilor formînd un singur stat, sub conducerea regelui persan Cyrus (550 î.e.a.), cu capitala în orașul persan Persepolis. Mai tîrziu Cyrus și-a continuat cuceririle extinzîndu-și pe rînd stăpînirea asupra Lydipi, Babilonului, Feniciei, Chaldeei, Israelului.

Cyrus a ajutat la refacerea orașelor feniciene distruse de babiloneeni. Așa se explică faptul că unele campanii purtate de Cyrus s-au desfășurat fără lupte, perșii fiind întîmpinați ca eliberatori. Toate aceste acțiuni prietenești urmăreau atragerea populației din țările cucerite de partea sa în vederea unei bune colaborări în campania de mari proporții ce o pregătea împotriva Egiptului. Cyrus conta pe flota feniciană pentru atacarea Egiptului pe mare și pe uscat. Nu și-a putut însă realiza planul deoarece, dorind să-și asigure spatele, a întreprins o campanie împotriva sciților în cursul căreia a fost ucis (529 î.e.a.).

Cyrus a creat cel mai mare imperiu pe care îl cunoscuse pînă atunci Orientul antic. El nu a fost numai un strălucit general, ci și un abil politician, un remarcabil administrator și guvernator. In timpul său și-a desfășurat activitatea spiritual-religioasă Zarathustra, creatorul credinței religioase a perșilor.

înțeleptul profet Zarathustra (Zoroastru) a grupat credințele religioase persane într-un sistem unitar, contribuind în felul acesta ta consolidarea moral-religioasă a Imperiului Persan.

După moartea lui Cyrus a urmat la tron fiul său Cambise, care a continuat politica tatălui său de expansiune teritorială. Cambise a reușit să

cucerească Egiptul în anul 525 î.e.a.

Preoțimea și aristocrația din Media, profitînd că regele și grosul trupelor erau angajate în expediții îndepărtate, au încercat să restabilească independența statului med, organizînd o răscoală de proporții. Asemenea răscoale au izbucnit și în alte părți ale vastului imperiu, curînd după moartea lui Cambise, ucis, probabil, în urma unui complot.

Toate aceste răscoale au fost înăbușite de o rudă colaterală a dinastiei ahemenizilor, Darius /, care a pus mîna pe putere. El a aplicat o serie de reforme cu caracter

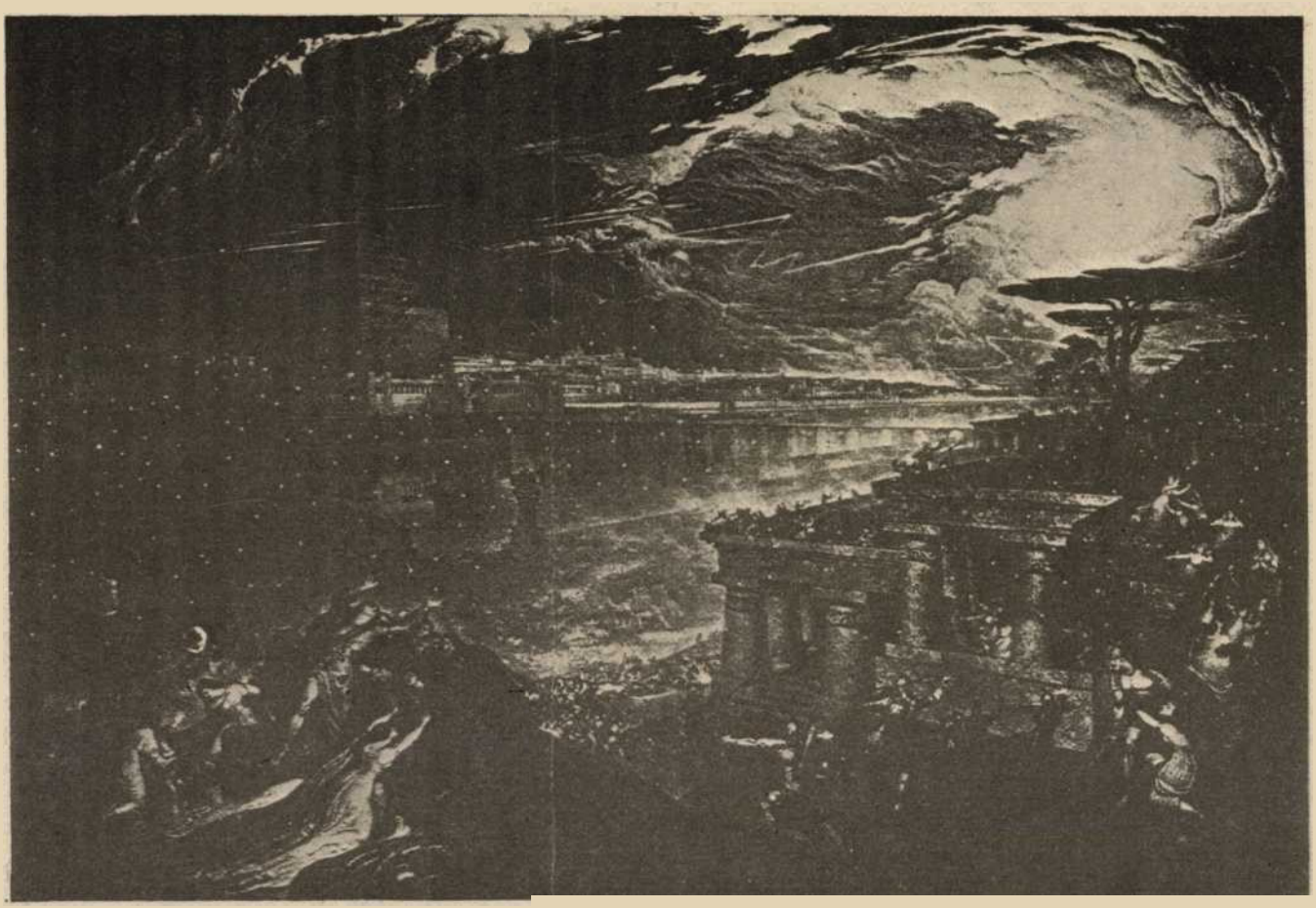

Babilonul în flăcări

intern. Astfel, teritoriul a fost împărțit în mei multe districte administrative (satrapii) conduse de cîte un guvenator numit satrap. Satrapii aveau puteri discreționare în sfera administrativă; ei strîngeau birurile și împărțeau dreptatea. Pentru a stabili legătura între numeroasele satrapii au fost construite numeroase drumuri. Celebru era drumul care lega capitala Susa de Sardes și apoi de Marea Egee.

Puterea centrală de stat era concentrată în mîna regelui ajutat de înatți funcționari care administrau în numele acestuia finanțele, justiția și armata, în materie financiară este demnă de remarcat reforma monetară a lui Darius.

- Pentru a dezvolta comerțul și a ușura încasarea birurilor la care erau supuse populațiile învinse, Darius a bătut monede de aur, numite dariei. Birurile erau plătite numai de populațiile supuse. Perșii erau scutiți de impozite. Darius a înființat prima poștă din lume. E! a reorganizat și armata. Nucleul permanent al armatei persane îl formau așa-zișii 'nemuritori' - unități de cîte zece mii de ostași recrutați din rîndurile aristocrației persane.

Spre sfîrșitul domniei lui Darius imperiul a intrat în declin. Chiar Darius a suferit două Înfrîngeri - una din partea sciților și alta din partea grecilor. De la un timp satrapii urmăreau să devină independenți. Imperiul format prin cuceriri, îngiobînd popoare cu limbi și culturi diferite, era lipsit de unitate. în secolul al IV-lea armata lui Darius ai Ill-lea avea să fie înfrîntă de armatele greco-macedonene ale tui Alexandru cel Mare care, în anul 330 î.e.a., deveni stăpîn a! fostului Imperiu Persan.

EXPANSIUNEA GRECO-MACEDONEANA IN ORIENT. IUDEEA SUB DOMINAȚIA GRECEASCĂ

Principalul eveniment istoric care a marcat viața politică a evreilor după prăbușirea Imperiului Persan a fost expansiunea greco-macedoneană și dominația acesteia în Orientul antic. Statul macedonean s-a dezvoltat, ajungînd foarte puternic în timpul regelui Filip al ll-lea. Cînd a ajuns rege al Macedoniei acesta a făcut mai multe reforme și a întărit puterea militară a Macedoniei. Filip al ll-lea, reorganizînd armata prin înființarea unei formațiuni de luptă numită falangă, a cucerit triburile tracice și illire, apoi coloniile grecești, deschizînd Macedoniei drum la Marea Egee. După victoria de la Cheroneea, hegemonia în lumea greacă a trecut în mîinile Macedoniei. După asasinarea lui Filip, pe tronul Macedoniei a ajuns fiul lui. Alexandru, în vîrstă de numai 20 de ani. El a avut ca profesor pe marele învățat grec Aristotel, care i-a dat o educație aleasă. Alexandru cel Mare cunoștea limba greacă și citea cu pasiune lliada. Plin de ambiție, Alexandru cel Mare concepu un plan grandios de a uni Europa, Asia și Africa într-un singur imperiu mondial cu capitala la Babilon, care să aibă la bază cultura șlenă. Realizarea acestui grandios plan a fost favorizată și de starea de declin a unor țări la vremea respectivă'. Grecia era grav rănită de certurile interne grave. Asia era măcinată de cîteva milenii de succedarea, unele după altele, a unor imperii uriașe dar putrede sub raport moral și social. în anul 333 î.e.a., după lupta de la Issos, din Asia Mică, puterea perșilor a fost definitiv înfrîntă. în marșul său triumfal prin Asia Mică Alexandru cel Mare, cucerind orașul Gaza (Aza), amenință direct Ierusalimul. Fenicienii și chaldeenii, care făceau parte din corpul expediționar, credeau că li se va permite să jefuiască țara, să distrugă Ierusalimul și să se răfuiască în mod exemplar cu marele preot. Cu totul alta a fost atitudinea lui Alexandru cel Mare față de credința iudaică, pentru care manifesta respect și înțelegere. 0 legendă populară relatează: la apropierea lui Alexandru cel Mare cu armatele lui de Ierusalim, marele preot, împreună cu demnitarii de seamă din oraș, îi ieși în întîmpinare. Alexandru cel Mare văzînd solia de înalți demnitari, descălecă și se închină în fața marelui preot. La întrebarea generalilor săi de ce acordă atîta cinste poporului evreu, Alexandru cel Mare a răspuns: "încă din Macedonia, pe cînd plănuiam să cuceresc țările din Orient, mi s-a arătat în vis un om cu înfățișarea acestui mare preot și mi-a prezis că îmi voi **204** atinge scopul; acum revăd această înfățișare

și mă închin lui Dumnezeu care mi-a vorbit prin el". Pentru a-și demonstra respectul și stima față de o veche religie și strălucită cultură, Alexandru cel Mare, cînd a intrat în Ierusalim, s-a dus la Templul lui Solomon, unde a adus ofrande. în semn de apreciere și recunoștință pentru spiritul de largă toleranță față de evrei, s-a decis introducerea în onomastica ebraică a numelui Alexandru, în strădania sa de a cîștiga Orientul pentru civilizația greacă, Alexandru cel Mare evita price fel de măsuri de opresiune împotriva popoarelor supuse și își exprima în mod demonstrativ respectul pentru formele de cult, pentru tradițiile și pentru obiceiurile popoarelor cucerite.

ludeea cucerită de Alexandru cel Mare a fost încorporată în provincia Siria-Palestiniană ce se întindea de la munții Libanului pînă la Marea Moartă și care a primit numele de Coilesiria (Siria de Jos). Ca reședință a acestei provincii a fost ales orașul Samaria (Șomron). în Babilon, oraș din care intenționa să-și facă capitală, Alexandru cel Mare se stinge pe neașteptate din viață, la vîrsta de numai 33 ani, fără a desemna un succesor. După moartea ilustrului cuceritor, vasta lui împărăție a trebuit să fie împărțită între generalii săi, scindîndu-se în trei state mari: Egiptul, Siria și Macedonia. Acestea au fost conduse de foști generali ai lui Alexandru, care și-au luat titlul de rege. Cel mai important a fost regatul Egiptului condus de familia Ptolomeilor.

Regatul Siriei avea în frunte familia Seleucizilor.

Regatul Macedoniei cuprindea și Grecia. Perioada de timp care ține de la Alexandru cel Mare pînă la cucerirea acestor regate de către romani a intrat în istorie sub numele de "perioada elenistică".

VIATA EVREIASCA IN DIASPORA

Importanța cultural-științifică a orașului Alexandria * Stabilirea evreilor în Alexandria * Participarea evreilor la viața cultural-științifică a orașului Alexandria * Influența culturii grecești asupra celei iudaice * Traducerea Bibliei în limba greacă * Construirea Templului evreiesc în apropiere de Memfis * Regina Cleopatra sprijinită dă evrei

Alexandria - oraș întemeiat de Alexandru cel Mare - a devenit în prima jumătate a secolului al lll-lea î.e.a. capitala statului greco-egiptean al Ptolomeilor. Un rol deosebit de important în dezvoltarea cultural- științifică a orașului Alexandria l-a avut Ptolomeu I. Prin atragerea savanților greci, evrei, egipteni, babiloneeni, regii din dinastia Ptolomeilor au transformat Alexandria în centru spiritual al lumii antice. Ptolomeu I este considerat fondatorul celebrei Biblioteci din Alexandria, care cuprindea peste 700 000 de volume și papirusuri. De asemenea, Ptolomeu I a inițiat crearea centrului cultural-științific "Muzeion" dotat cu un observator astronomic, cu o grădină zoologică și o grădină botanică.

După părerea unor istorici, Ptolomeu I ar fi fost fiul lui Filip al II- lea, tatăl lui Alexandru cel Mare. Ptolomeu I ar fi fost deci fiul natural al lui Filip al ll-lea și al unei frumoase curtezane, căsătorită cu un nobil macedonean.

Alexandria, prin poziția sa geografică, devine portul cel mai important pentru navigație în Mediterană Orientală și în Delta Nilului.

Alexandru cel Mare, general iscusit și abil politician, ocupînd Egiptul în 332-331 î.e.a. a inaugurat înțeleaptă politică de largă toleranță față de popoarele cucerite, a întemeiat orașul Alexandria, pentru a marca punerea în operă a grandiosului său plan de creare a noului său imperiu.

Dezvoltarea rapidă a orașului Alexandria reclama atragerea de noi locuitori. încă de pe timpul domniei lui Alexandru del Mare un număr mare **206** de evrei se stabiliseră deja în portul Alexandria,

mai ales că ilustrul cuceritor garantase străinilor drepturi egale cu cele ale macedonenilor.

Prima colonie iudaică din Alexandria obținu, într-adevăr, drepturi egale cu-localnicii, ceea ce făcu ca mai tîrziu numărul populației de origine iudaică să, crească și mai mult, mai cu seamă în timpul tulburărilor pricinuite de Antigon. Noua colonie obținu și sub guvernarea Ptolomeilor aceleași drepturi.

După cum menționează marele istoric Simeon Dubnov, după consolidarea definitivă a domniei sale Ptolomeu I a înlesnit prin toate mijloacele imigrarea evreiască în Egipt; ceea ce a dus la formarea unei comunități evreiești menite să-și ducă viața proprie într-o formă autonomă. încredințat de devotamentul iudeilor, Ptolomeu I îi transplantă în diferite cetăți întărite ale Egiptului.

După moartea lui Alexandru cel Mare, imperiul cel mai mare din cele cunoscute în antichitate a avut cea mai scurtă existență din toate imperiile. Cînd se stinse din viață, Alexandru cel Mare nu împlinise încă 33 de ani. Lupta pentru succesiunea între generalii lui începuse încă de cînd corpul său neînsuflețit se afla învești mîntat în purpură în sala tronului din Babilon. Pe teritoriul fostului imperiu al lui Alexandru cel Mare se formează trei state: Macedonia, Egiptul Ptolomeilor și Regatul Seleucid. Acesta din urmă îngloba Siria și Mesopotamia de Nord. Generalul Seleucos a întemeiat în regatul său orașe noi cu scopul creării unor centre militare, culturale, comerciale în care să se concentreze grecii. Printre ₓorașele nou-construite menționăm Antiohia (în Siria), care deveni reședință. Pentru a popula acest oraș, precum și altele de curînd întemeiate, trebuiau găsite mijloace de atragere a locuitorilor. Astfel, în noul oraș seleucid fură atrași evrei din Babilonia și din Persia, Seleucos acordîndu-le drepturi egale cu băștinașii și deplină libertate cultural-religioasă. Așadar, pe teritoriul fostului imperiu al lui Alexandru cel Mare se formară numeroase colonii evreiești. Așa cum pe teritoriul fostului imperiu greco-macedonean se formară colonii evreiești, și în ludeea se înființară colonii grecești. De-â lungul coastelor Mării Mediterane se construită porturi noi, cele vechi fură extinse și modernizate și toate căpătară nume grecești. Alexandru cel Mare concepuse un plan grandios de unire a Europei, Asiei și Africii într-un singur imperiu mondial, avînd la bază civilizația greacă, cu respectarea însă a specificului fiecărei națiuni. Pentru a-și atrage simpatia locală Alexandru cel Mare a adoptat obiceiuri orientale, introducînd proshynezia mezilor (plecăciunea pînă la pămînt în fața împăratului), a început să îmbrace veșminte persane, să respecte cultul, să aducă jerfe zeilor locali. A organizat căsătoria a 10 000 de macedoneni cu femei persane, el însuși luînd ca soție pe Stateira, una din fiicele lui Darius al lll-lea; a introdus poligamia, a refăcut mormîntul lui

Cyrus. El considera Grecia și chiar Macedonia niște provincii ale imperiului său.

în anul 327 î.e.a. asediază o cetate persană în care se afla un demnitar, Oxyartes, cu fiica sa, Roxana, de o frumusețe deosebită. în captivitate fiind, ea îi devine soție lui Alexandru cel Mare. Toate aceste acțiuni erau menite să simbolizeze fuziunea neamurilor imperiului său care urma să aibă capitala la Babilon.

Civilizația și cultura greacă pînă la Alexandru cel Mare nu erau cunoscute decît în Grecia. Alexandru, prin cuceririle sale, și apoi urmașii săi au răspîndit cultura greacă pretutindeni pe unde au ajuns soldații greci și macedoneni. Civilizația greacă astfel răspîndită - de la Marea Adriatică pînă la Gange și Nil - dădea naștere unui univers nou, cel elenistic, prin fuziunea culturii grecești cu cea orientală. Nici ludeea, cu vechea și strălucita sa cultură, nu se putu sustrage de la această înrîurire. Astfel, dialectul ebraico-arameic împrumută un număr din ce în ce mai mare de unități lexicale din limba greacă.

Consiliul suprem de stat capătă denumirea grecească de "Sanhedryri", cuvîntul "general" devine "strategos", termenul "tutore" se redă prin "epitropos". Chiar regii iudei purtau un nume grecesc pe lîngă cel ebraic. într-o măsură și mai mare decît în ludeea influența elenă se, manifestă la evreii din diaspora, mai ales la cei din Egipt. în vremea lui Ptolomeu al ll-lea (între 283-246 î.e.a.) apare prima traducere a Bibliei în limba greacă, versiune cunoscută sub numele Septuaginta. în urma recomandării primite de la șeful bibliotecii sale, care i-ar fi explicat înalta valoare a cărții, Ptolomeu al ll-lea a inițiat traducerea Bibliei. Pentru aceasta el i-a solicitat Marelui Preot Eleazar să-i trimită de la Ierusalim cărturari buni cunoscători ai limbii ebraice și a celei elene, pentru realizarea unei versiuni a Bibliei în limba greacă. Acesta alese din cele douăsprezece triburi șaptezeci de oameni și îi trimise la Alexandria, unde regele le făcu o primire strălucită. în șaptezeci de zile aceștia au terminat versiunea grecească a Bibliei.

Se pare că tălmăcirea textelor, interpretarea lor sau explicarea pasajelor mai puțin inteligibile au dat naștere unui nou gen literar. Astfel, tălmăcirea Sfintei Scripturi a dus la apariția predicii, devenită mai tîrziu, sub influență greacă, o adevărată artă. După cum arată istoricul Graetz, elocința de tribună este fiica comunității din Alexandria.

Printre numeroasele colonii evreiești risipite în Asia și Africa colonia din regatul Ptolomeilor ocupa primul loc. După ce ludeea fu desprinsă de Egipt, sub Ptolomeu al V-lea, și anexată Siriei, viața evreilor egipteni se desfășură cu totul independent de cea a fraților din Israel. în timp ce ludeea avea\de suferit de pe urma prigonirilor lui Antiohus Epifanus, centrul cultural evreiesc din țara Nilului se

208 deplină, sub ocrotirea regelui Ptolomeu al IV-lea Philometor. Rival al Siriei, Ptolomeu al IV-lea acordă cu plăcere azil refugiaților din Iudeea greu încercată. Astfel, pe la anul 160 î.e.a. Onias (fiul lui Onias al II-lea, marele preot demis din funcție de eleniști) se decise să emigreze în Egipt. El vroia să creeze în țara Nilului un fel de miniatură a Templului din Ierusalim pentru evreii de aici. Colonia evreiască din Egipt dispunea de case de rugăciune, dar era lipsită de un lăcaș sfînt central.

Planul acestui vlăstar al dinastiei preoțești jera, fără îndoială, pe placul evreilor egipteni. Dependența religioasă de Ierusalim în vremurile tulburi ale războaielor hâșmonee comporta anumite riscuri. Și totuși, planul fu pus în aplicare. Regele îi acordă lui Onias un teren în orășelul Leontopolis, în apropiere de Memfis, unde în scurtă vreme fu înălțat un templu în care serviciul divin era oficiat de preoți și leviți refugiați din Iudeea.

Cu greu fu recunoscută în Iudeea legalitatea funcționării Templului din Egipt. Ierusalimul nu privea cu ochi buni descentralizarea religioasă. Cei mai evlavioși dintre evreii egipteni și-au păstrat legăturile cu Templul din Ierusalim. Ei mergeau de marile sărbători (Pesah, Șavuot și Sucot) în pelerinaj la Ierusalim. Templul lui Onias a supraviețuit mai bine de două secole.

Situația economică și politică a evreilor. din Egipt din acea perioadă era atît de favorabilă, încît Israelul nu mai exercita asupra evreilor nici cea mai slabă atracție, chiar și după redobîndirea independenței. Evreii se simțeau în siguranță îndeosebi în Alexandria, centrul cultural, științific și comercial al lumii antice. în afară de egalitatea cetățenească evreii beneficiau și de o organizare autonomă. în fruntea comunității se afla un etnarh învestit cu putere atît administrativă cît și judecătorească. Numai o singură dată în această perioadă evreii din Alexandria au trecut printr-o mare primejdie - în timpul luptei pentru succesiune, izbucnită între Cleopatra, văduva lui Ptolomeu al VI-lea, și fratele acestuia, Ptolomeu ăl VII-lea (145-130 î.e.a.).

După încetarea din viață a lui Ptolomeu al VI-lea, urmă la tron Fiscon, numit Ptolomeu al VII-lea. Populația din Alexandria era dispusă să- l recunoască ca rege pe Ptolomeu al VII-lea, deși era cunoscut ca un sadic fără pereche. Dar văduva regelui, Cleopatra, care în timpul regenței fiului ei minor ținea frîiele guvernării, avea și ea adepții ei. Onias îi era sincer atașat, iar cînd izbucni războiul între frate șt soră, el o susținu, aducînd trupe iudaice care luptau de partea ei. Puțin mai tîrziu se încheie o înțelegere între cele două părți aflate în conflict, care stipula căsătoria lui Fiscon cu sora sa Cleopatra, și împărțirea domniei (145 î.e.a.). Chiar în ziua căsătoriei sale cu Cleopatra, Fiscon sosi la Alexandria și-l condamnă la moarte

pe prințul moștenitor și pe partizanii acestuia. Din acel moment

209 izbucni cearta între rege și regină, între frate și soră. Au început vărsările de sînge. O parte din locuitori părăsiră Alexandria. Puteau oare 'evreii, pe care Fiscon îi știa devotați Cleopatrei, să fie cruțați? Au fost arestați toți evreii din Alexandria - bărbați, femei și copii. Ei au fost dezbrăcați în piața publică pentru a fi striviți de picioarele elefanților.' Pentru a întărîta și mai mult elefanții împotriva victimelor, el îi îmbătă. Legenda povestește că atunci se întîmplă un miracol: furia animalelor se dezlănțui împotriva celor care le goneau. Chiar și în acest caz. evreii au fost persecutați ca adversari politici și nu ca etnie, ca evrei.

într-adevăr, deîndată ce-și consolidă tronul, Fiscon reluă politica de largă toleranță față de evrei, ca și predecesorii săi, iar succesorii i-o urmară.

EVREII SUB DOMINAȚIA PTOLOMEILOR

După înfrîngerea lui Antigonus la Issos în 333 î.e.a., Ptolomeu I anexează sudul Siriei (Coilesiria), care înglobează și ludeea. Ptolomeu I avea o atitudine favorabilă față de evrei. Fiind încorporată ludeea, inițial în regatul lui Ptolomeu I, evreii își continuau viața spirituală nestingheriți. Marele preot își păstra calitatea de conducător politic și spiritual.

începe o perioadă de rivalități și războaie între Ptolomei și Seleucizi care durează circa 150 de ani, mărul discordiei fiind Coilesiria. Statul iudeu în această situație devine o țară-tampon între cele două regate rivale. în timpul domniei regelui Ptolomeu I (305 î.e.a.) orașul Alexandria devine cea mai strălucită metropolă culturală și științifică a lumii elenistice. Se întemeiază celebra Bibliotecă de la Alexandria, centru al activității spirituale a lumii antice, se înființează un observator astronomic și o grădină zoologică.

în Alexandria, oraș întemeiat de Alexandru cel Mare, sub auspiciile favorabile ale lui Ptolomeu I se iau măsuri de o mare importanță pentru comunitatea evreiască. Li se permite evreilor să se instaleze în această metropolă. Evreii așezați în Alexandria au intrat în relații strînse cu grecii colonizați în noua capitală și curînd limba greacă devine limba evreilor din diaspora egipteană.

Printre personalitățile însemnate care au marcat această epocă trebuie să menționăm pe Simon cel Drept (300-270 î.e.a.), mare preot și conducătorul Academiei din Ierusalim. A inițiat și unele acțiuni de reconstrucție a Ierusalimului, printre care și

aducerea apei prin tuburi, dintr-un izvor apropiat de capitală; a formulat dictonul: "Lumea se bazează

210 pe trei piloni: pe învățătură, pe muncă și pe iubirea aproapelui". El a avut doi copii, un băiat și o fată care s-a măritat cu losef, devenit împuternicit al regelui din Egipt pentru strîngerea tributului în regatul lehuda.

Al doilea rege al dinastiei grecești Ptolomeu, Philadelf, s-a dovedit a fi favorabil evreilor. Prieten al științei și al artei, colecționînd cărți pentru Biblioteca din Alexandria și lipsindu-i cărțile sfinte evreiești, rugă pe Marele Preot Eleazar din Ierusalim să-i trimită învățați evrei la Alexandria pentru a-i traduce Biblia din ebraică în greacă. Traducerea a căpătat denumirea de Septuaginta. Tradiția susține că versiunea Bibliei în limba greacă ar fi fost realizată de 70 de învățați. Prin traducerea Vechiului Testament în greacă, care constituie prima solie a iudaismului remisă lumii întregi, valorile spirituale ale evreilor intră în circuitul mondial. Sub Ptolomeu al lll-lea și Ptolomeu al IV-lea liniștea dispăru din regatul lehuda. Seleucizii care înaintează spre lehuda au armate puternice în scopul răpirii acestui ținut din regatul Ptolomeilor. La Ierusalim ia ființă un partid evreiesc care vrea să predea țara regelui sirian. Acestui partid i se alipește și marele preot, care refuză să trimită la Alexandria tributul anual. Ptolomeu al lll-lea trimise o solie la Ierusalim, care pretinse plata imediată a tributului, în caz contrar statul iudeu urmînd a fi aspru pedepsit. Speriați de această amenințare, evreii îl însărcinară pe losef, nepotul marelui preot, să se ducă la Alexandria pentru a cere iertare regelui. Tînărul losef plăcu atît de mult regelui egiptean, încît acesta îl numi împuternicitul său pentru strîngerea tributului în lehuda. Mai bine de 20 de ani losef sluji cu credință regelui egiptean, îmbogățindu-i vistieria, dar îmbogățindu-se și el, și ai lui.

Ptolomeu al IV-lea, în timpul unui război cu regele Siriei, veni odată la Ierusalim și ceru să i se arate Templul. Legenda relatează că preoții îi arătară toate încăperile în afară de Sfînta Sfintelor. Această încăpere este vizitată o singură dată pe an, în ziua de lom Kipur, de către marele preot. Ptolomeu al IV-lea, neținînd seama de recomandarea preoților, intră cu forța în această încăpere. Pășind pragul, căzu în nesimțire și cu greu fu readus la viață. De atunci Ptolomeu al IV-lea căpătă o ură înverșunată împotriva poporului și religiei evreiești. Persecuțiile împotriva evreilor răciră simpatia evreilor față de Ptolomei. Poporul începu să'spere că sub Seleucizi va fi mai bine. Cînd regele sirian Antiohus cel Mare a repurtat o victorie asupra armatelor egiptene și a intrat în Ierusalim, demnitarii orașului îl întîmpinară cu prietenie și recunoscură imediat stăpînirea Seleucizilor. Speranțele lor fură însă curînd înșelate.

EVREII SUB DOMINAȚIA SELEUCIZILOR

Primul guvernator seleucid în regatul lehuda a fost Antiohus al III- lea cel Mare, care a avut un comportament binevoitor față de evrei. El a contribuit cu o sumă însemnată de bani, pe care a încredințat-o Marelui Preot Simon cel Drept, pentru nevoile Templului și pentru întărirea și înfrumusețarea Ierusalimului. De asemenea, el a contribuit la îmbunătățirea stării comunităților evreiești din Babilonia și din Siria. Muri însă curînd, în urma unei înfrîngeri suferite într-un război cu romanii. După moartea lui, urmă la tron fiul său, Seleucos al IV-lea, sub domnia căruia începură persecuțiile împotriva evreilor. Pentru a putea plăti birurile grele datorate romanilor, Seleucos al IV-lea puse, la rîndul său, biruri apăsătoare asupra evreilor.

Curînd, Seleucos al IV-lea muri și locul său îl ocupă Antiohus al IV- lea, căruia grecii îi dădură porecla Epiphanus ("Mărețul"), alții îl denumiră Epimanes ("Smintitul"), iar evreii l-au supranumit Antiohus Harașa ("Tiranul"), deoarece au avut mult de îndurat de pe urma lui. Tiran fără seamăn, crud, sadic, Antiohus, urcînd pe tron în 169 î.e.a., emite legi draconice menite să desființeze religia și cultura iudaică.

Prin edicte se interzice studierea Torei, prăznuirea Sabatului și circumcizia. El ceru evreilor să recunoască religia greacă, să se închine zeilor: Zeus, Apollon, Afrodita și să introducă în viață obiceiurile și datinile grecești. îi veni în ajutor faptul că la evrei se formase atunci un partid, așa-zis "al eleniștilor", admiratori ai modului de viață al grecilor. Eleniștii, cei mai mulți dintre ei tineri, din familii nobile și bogate, imitau în toate pe greci. Ca 6 reacție împotriva eleniștilor s-a format un partid al hasidimilor. Pînă și în tagma preoțească se găseau reprezentanți din ambele tabere: Marele Preot Onias ținea cu hasidimii, pe cînd fratele său lehoșua, care-și schimbase numele în lasson, era conducătorul grupului eleniștilor. lasson îi făgădui lui Antiohus că va introduce în Ierusalim obiceiurile grecești și-i va plăti un tribut mai mare, dacă va fi numit mare preot în locul fratelui său. Antiohus primicu plăcere propunerea lui lasson, care se ținu de cuvînt și începu imediat să schimbe modul de viață al poporului. Tineretul primi o educație grecească. Cîțiva ani mai tîrziu, un alt elenist, Menelaus, trimis de lasson pentru a duce regelui tributul anual, făgădui un tribut și mai mare dacă va fi numit mare preot în locul lui lasson. Numit în această funcție, Menelaus puse să se scoată din Templu vasele de aur și le trimise lui Antiohus. Cînd vestea se răspîndi prin țară, poporul se răsculă și-l ucise pe fratele lui Menelaus care îi trimisese

lui Antiohus tezaurul Templului. Antiohus, furios, a intrat cu oștirea lui în

Ierusalim, a ucis sute de oameni și a jefuit din nou Templul. El nu se mulțumi însă cu atît: el dorea să dezrădăcineze credința și cultura iudaică, pentru a șterge orice deosebire între evrei și greci. Antiohus dădu poruncă să se ridice în Templul din Ierusalim o statuie lui Zeus, obligînd pe evrei să i se închine. Mulți evrei aleseră moartea și nu acceptară să-și încalce religia. Se povestește că o mamă cu șapte fii au fost aruncați în închisoare și torturați pentru că n-au vrut să-și renege credința. Rezistența pasivă a evreilor se transformă în aceste condiții în una activă. Din orașele de provincie pînă la Ierusalim soldații sirieni înăbușiră răzvrătirea. Din această cauză porni o nouă răscoală, o adevărată revoluție. într-un orășel, Modiin, trăia împreună cu cei cinci fii ai săi un preot bătrîn, Matitiahu, din familia Haşmoneilor. într-o zi, un ofițer sirian, ridică în piața orașului, cu ajutorul soldaților săi, un altar și un idol și-i ceru lui Matitiahu să aducă jertfe zeului grec, căruia toți trebuiau să înceapă imediat să i se închine. Matitiahu răspunse însă: "Chiar dacă toate popoarele din lume s-ar supune voinței regelui tău, eu și cu fii mei nu vom călca niciodată credința noastră". Bătrînul preot Matitiahu a pornit o luptă înverșunată împotriva dușmanului. Semnalul revoltei fu ,dat. Matitiahu chemă pe toți la luptă: "Cine vrea să cinstească numele lui Dumnezeu și al Torei, să se alăture miel". Mii de patrioți evrei au răspuns adestei chemări și se formară pretutindeni grupuri de răsculați înarmați, care se ascunseră în munți, de unde atacau armatele siriene. După moartea lui Matitiahu comanda a fost încredințată fiului său Iehuda Ha- Makabi (166-161 î.e.a.), sub conducerea căruia răsculații au repurtat mari izbînzi, s-au dovedit neînfricați și buni cunoscători ai meseriei armelor. în patru războaie duse cu trupele lui Antiohus, mult superioare sub raport numeric, mica oaste a lui Iehuda a ieșit de fiecare dată victorioasă. La 25 Kislev î.e.a. (după calendarul ebraic) Iehuda Ha-Makabi eliberează Ierusalimul și reinaugurează Marele Templu. Cînd opera de restaurare a fost terminată a avut loc o mare sărbătoare de reînnoire a Templului. Sărbătoarea a ținut 8 zile. în fiecare seară Templul a fost iluminat feeric și în provincie evreii își luminară casele, sărbătorind în felul acesta biruința asupra dușmanului. Pînă azi a rămas obiceiul ca în fiecare an, de sărbătoarea pe care evreii au denumit-o Hanuca, să se aprindă opt seri la rînd luminări, începînd cu seara de 25 Kislev. Luminările ce se aprind an de an simbolizează victoria luminii asupra întunericului, a spiritului asupra forței.

Makabeii s-au pus în slujba nobilei cauze a demnității și

independenței poporului evreu, a salvgardării ființei naționale. Ei au dus o luptă dreaptă de eliberare în care își apărau "sărăcia, nevoile și neamul", precum îi spusese Mircea cel Bătrîn lui Baiazid. Cînd dușmanul i-a amenințat cu exterminarea, evreii nu au avut altă alternativă decît să

213 pună mîna pe sabie pentru a da agresorului o replică pe măsură. Dar, deîndată ce primejdia trecea, arma se transforma în unealtă pașnică, în Menora. în 167 î.e.a., în drum spre Persia, Antiohus încetă din viață, lăsînd pe tron pe fiul său minor Antiohus al V-lea Eupator, sub regența lui Filip. Dat fiind că Antiohus instituise încă dinainte un regent în persoana lui Lysias, se aflau acum față în față doi pretendenți la conducerea treburilor statului. Din cauza rivalităților acestor doi demnitari s-au produs numeroase tulburări, care au fost folosite de către evrei pentru consolidarea poziției lor militare în Iudeea.

Iehuda Makabeul porni la atac împotriva ultimului punct de sprijin al sirienilor din Ierusalim, citadela Akkra, pe care o asedie. Cînd sosiră la Antiohia fugarii din citadela grav amenințată și-l informară pe Lysias despre evenimentele din provincia rebelă, acesta năvăli în Iudeea cu o armată bine înzestrată. Lysias nu dispunea numai de infanterie și cavalerie, ci și de o trupă pe elefanți. Eleazar, fratele lui Iehuda, zări pe spinarea unui elefant un tînăr comandant pe care-l luă drept regele însuși. Eleazar își croi drum printre dușmani, se azvîrli sub corpul elefantului și-l străpunse cu sabia. Elefantul căzu, dar îl strivi și pe curajosul Hașmoneu. Cele mai eroice fapte de arme n-au putut face însă nimic împotriva superiorității numerice a sirienilor. După lupte crîncene, armata makabeilor a fost nevoită să se retragă în Ierusalim. Lysias o urmărea îndeaproape și a ajuns-o din urmă curînd, la zidurile orașului. Asediul a ținut mult, Iudeea părea condamnată să cadă din nou sub stăpînirea Seleucizilor. în Ierusalim a început să bîntuie foamea. Se părea că Orașul Sfînt era sortit, ca pe timpul lui Nabucodonosor, să fie expus la o nouă nimicire.

între timp, surveni oîntîmplare neașteptată. Lysias, fiind informat că rivalul său de moarte, Filip, se apropie cu armata de capitală, a preferat să încheie pace cu evreii în anul 163 î.e.a. în schimbul asigurărilor de a li se instaura autonomia internă, evreii s-au declarat gata să recunoască suzeranitatea Seleucizilor. Lupta eroică de peste cinci ani a macabeilor a convins guvernul sirian că elenizarea forțată a Iudeii, care își avea religia sa proprie și cultura sa specifică națională, nu putea fi realizată.

LUPTELE SOCIAL-POLITICE DIN IUDEEA IN EPOCA HASMONEILOR

a

Intrată în legătură strînsă cu lumea elenistică ludeea, care anterior se izolase de tot ce era străin, nu se mai putea sustrage procesului general de elenizare.[1]

Alexandru Macedon, după victoria de la Issos (333 î.e.a.) a cucerit Fenicia, Palestina și Egiptul; preconiza să răspîndească cultura greacă, păstrînd însă neatinse obiceiurile religioase și tradițiile popoarelor cucerite. Din păcate, acest elenism nu mai era nici pe departe elenismul Greciei antice, elenismul lui Socrate (470-399 î.e.a.), Aristotel (384-322 î.e.a.), Platon (427-347 î.e.a.), sau al dramaturgilor: Eschil (525-450 î.e.a.), Euripide (480-406 î.e.a.), Sofbcle (497-405 î.e.a.) care au pus bazele tragediei clasice, ci un elenism degenerat, trecut prin filiera macedoneană sau a altor popoare care s-au remarcat prea puțin pe plan spiritual. Trebuie menționat că elenismulului, chiar așa alterat, îi mai rămăsese destulă putere de atracție. Dovada o constituie faptul că, înșiși preoții din Ierusalim începuseră să și-l însușească. Aristocrația iudaică s- a lăsat mult mai ușor ispitită decît oamenii simpli, din popor. Trebuie subliniat că elenismul le conferea aristocraților șanse sporite pentru acapararea puterii. Cei bogați puteau cumpăra funcții înalte în administrația de stat. Astfel, de pildă, losef Ben Tobia a izbutit să dețină o funcție echivalentă cu aceea de ministru de finanțe, avînd misiunea de a încasa impozite cuvenite regelui elen. Fiul său, Horknos Ben lehuda, a moștenit funcția tatălui și intenționa să creeze o dinastie elenistă care să transforme ludeea într-un stat elen. însă Marele Preot Șimon i se opunea. Ținînd seama de pericolul pe care-l reprezenta Horknos, marele preot a organizat o armată pentru apărarea capitalei. într-adevăr, Horknos a venit cu o armată de proelenișți și a atacat Ierusalimul. A fost respins, dar nesuportînd înfrîngerea s-a sinucis. Adepții săi rămași în țară au constituit între timp Partidul Elenist care avea drept scop să creeze în Israel toate instituțiile de cultură și clericale de tip elen.

Elenismul s-a infiltrat în țară într-un ritm lent, pe parcursul a două secole. Inițial elenismul se manifesta prin imitarea modului de viață și a obiceiurilor grecești, prin schimbarea numelor, prin frecventarea gimnaziilor, prin participarea la petrecerile elene. Acest proces a dus treptat la schimbarea moravurilor, a mentalității, a credinței și a concepției despre viață la o parte din populația evreiască, îndeosebi la

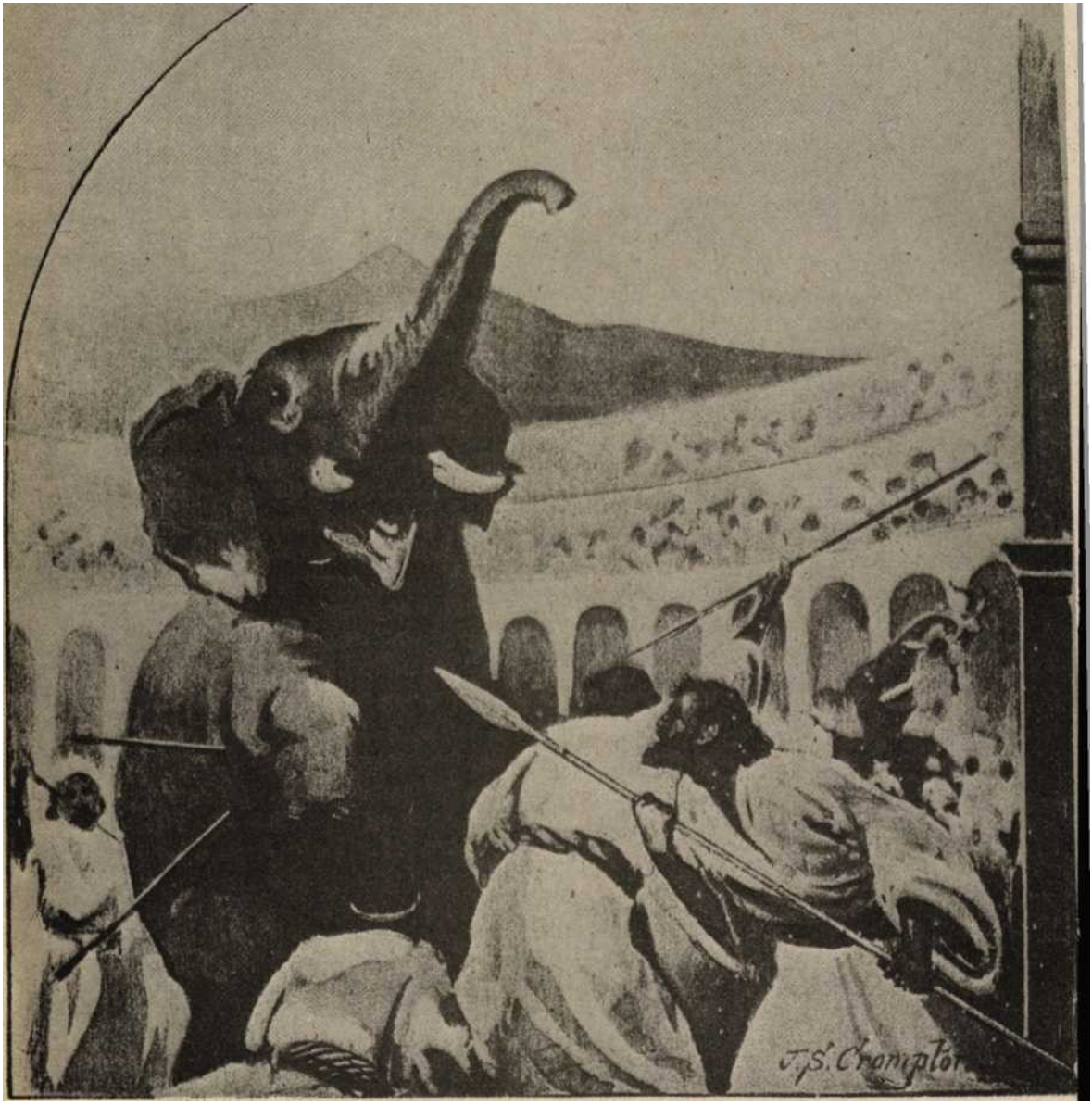

Eleazar străpungînd elefantul cu sabia

cea înstărită, iar atunci cînd Antiohus Epifanus își propuse să elenizeze toate popoarele de sub stăpînirea sa, mai ales pe evrei, și ceru să fie recunoscută religia grecească și toți să se închine lui Zeus, Atenei, lui Apollo, Afroditei etc. și să trăiască după obiceiurile grecești, îi veni în ajutor faptul că la evrei tocmai se forma atunci un partid al eleniștilor.

Luxul, petrecerile, artele, gustul rafinat care se răspîndiseră în întreaga lume elenă a pătruns treptat și în Israel. Doctrina filozofică a lui Epicur (341-270 î.e.a.), care propovăduia plăcerea, a cuprins lumea elenizată, îndeosebi nobilimea din Alexandria. Din acest oraș influența elenă a pătruns și în Ierusalim.

Faptul că limba greacă a devenit indispensabilă pentru comunicarea cu autoritățile grecești și în activitatea comercială a favorizat pătrunderea culturii elene în Iudeea, cu precădere în cercurile înalte ale societății evreiești.

Se produce o dezbinare a societății iudaice, grupată în următoarele partide: Partidul Eleniștilor, Partidul Conservator al Hasidimilor-Rișonim și Partidul Hașmoneilor. Partidul Eleniștilor grupase adepții culturii grecești care, în cele din urmă, se deziseră de interesele politice și spirituale ale propriului lor popor. Partidul Conservator al Hasidimilor-Rișonim, apărători fervenți ai religiei și doctrinei iudaice, preferau martiriul decît să se abată de la Legea lui Moșe. Ei erau ostili influenței nefaste grecești. Hasidimii continuau politica promovată de Ezra și cărturari (sofrim), depunînd eforturi susținute pentru a proteja poporul de influența dăunătoare a culturii străine. Hasidimii au pus un accent deosebit pe educația religioasă și pe respectarea riguroasă a obiceiurilor și tradițiilor strămoșești .'Ei interziceau adepților lor să intre în relații mai strînse cu grecii, dezaprobau participarea la jocurile publice și la petrecerile grecești, fiecare abatere de la canoanele religioase fiind considerată o trădare națională.

Lupta pe plan spiritual a avut consecințe incomensurabile prin faptul că Partidul Eleniștilor a cerut ajutorul guvernului sirian, ceea ce a conferit conflictului intern cultural p coloratură politică. Așa, de pildă, conducătorul Partidului Elenist din Ierusalim, Iehoșua, care adoptase numele grecesc Iasson, nutrea planul ambițios de ă deveni mare preot cu ajutor sirian, spre a putea impune cu forța poporului evreu cultura elenă.

Alt partid era cel al hașmoneilor. în fruntea acestuia se aflau cei trei fii rămași în viață ai lui Matitiahu: Ionathan, Simeon și Iochanan. Pe plan spiritual-religios hașmoneii împărtășeau concepțiile hasidimilor, dar pe plan politic, hasidimii și hașmoneii se aflau pe poziții diferite. în timp ce hasidimii doreau numai o autonomie cultural-religioasă, hașmoneii luptau pentru independența politică a statului Iudeu.

*Victoria Haşmoneiior asupra armatei conduse de Nikanor * lehuda Ha-Makabi (166 - 160 î.e.a] * Tratatul de prietenie dintre Ierusalim şi Roma*

În Antiohia au loc schimbări politice. Lysias este detronat printr-o revoluție de palat. Demetrius I Soter (162 î.e.a.) este proclamat rege. Această schimbare la tron a avut consecințe și pentru iudei. Partidul victorios al hasideilor, în frunte cu haşmoneii, înțelegînd cît de fragilă este granița dintre asimilare și trădarea națională, manifestă o atitudine intransigentă chiar și față de eleniștii moderați. Conflictul dintre hasidei și eleniști devenea din ce în ce mai acut. Demetrius I interveni în favoarea eleniștilor și-l numi mare preot pe conducătorul lor, loakim sau Alcimus (numele grecesc), care declarase regelui Demetrius I devotamentul său. De teama opoziției puternice din partea Partidului Haşmoneiior, Demetrius I trimite la Ierusalim trupe să-l sprijine la nevoie pe Alcimus.

Fiind din neamul marilor preoți și promițînd la intrarea în Ierusalim să slujească interesele naționale, Alcimus dădu impresia unora dintre hasidei că intenționează să redea țării pacea după atîtea răscoale și războaie îndelungate. Pentru unii din Partidul Hasideilor obținerea libertății religioase însemna atingerea scopului final al luptei. Partidul Haşmoneiior, condus de lehuda Ha-Makabi, nu credea în vitalitatea autonomiei interne în condițiile continuării subjugării politice și nu avea nici un fel de încredere în Alcimus, protejatul Siriei. Faptele istorice urmau să confirme cîtă dreptate au avut haşmoneii.

După ce și-a ocupat funcția, prima acțiunea a lui Alcimus a fost punerea la cale a uciderii a 60 de hasidei intransigenți. Prin această acțiune oribilă Alcimus urmărea intimidarea Partidului revoluționar al Haşmoneiior. Acțiunea mîrșavă a lui Alcimus a stîrnit sentimente de indignare și revoltă în rîndurile populației evreiești, lehuda a lansat un apel înflăcărat la lupta împotriva inamicului intern, eleniștii. Amenințat, Alcimus l-a implorat pe regele Demetrius I să întărească trupele staționate în ludeea. Demetrius I îi trimise în regiunea răsculată o armată puternică sub comanda generalului Nikanor. La intrarea în Ierusalim Nikanor a fost primit de Partidul Elenist cu toate onorurile cuvenite. Înfrîngerea suferită chiar de la prima ciocnire cu detașamentele de luptă ale lui lehuda l-au indispus atît de mult pe Nikanor, încît i-a criticat vehement pe notabilii veniți să-l salute și i-a amenințat cu incendierea Templului în cazul că nu va fi predat neîntîrziat capul răscoalei, lehuda Ha-Makabi. Nici

eleniștii din

21®

Ierusalim nu mai erau stăpîni pe situație. Nikanor și-a îndreptat trupele spre Beth-Horon' în apropierea căruia Iehuda își instalase tabăra. în primăvara anului 161 î.e.a. a avut loc o luptă sîngeroasă care s-a încheiat cu victoria strălucită a evreilor. Chiar în primele orb ale bătăliei Nikanor a căzut în luptă iar trupele, rămase fără comandant, au luat-o la fugă.

Ziua de 13 Adar, zi de mare victorie asupra dușmanului, a fost proclamată sărbătoare. Ulterior această comemorare, numită Ziua Nikanor (Iom Nikanor) s-a contopit cu sărbătoarea de Purim din 14 Adar.

Devenise de acum clar că antagonismul care despărțea Partidul Hașmonfeilor de cel al eleniștilor nu era numai de ordin cultural, ci și politic. în timp ce eleniștii sprijineau stăpînirea străină, hașmoneii luptau nu numai pentru libertatea spiritual-religioasă, ci și pentru independența politică a ludeei. Partidul Hașmoneilor, în frunte cu Iehuda Ha-Makabi, considera că lupta trebuie dusă pentru dobîndirea independenței politice, fără de care libertatea religioasă ar fi fost iluzorie.

După victoria repurtată asupra armatei conduse de Nikanor, hașmoneii erau din nou stăpîni pe Ierusalim, de unde fugise Alcimus înainte de începerea luptei.

Dîndu-și seama că Demetrius I nu va accepta înfrîngerea suferită și va căuta să se răzbune, Iehuda luă hotărîrea de a intra în relații cu Roma, care încă de pe atunci reprezenta o mare putere. în acest scop Iehuda trimise la Roma doi emisari cu propunerea încheierii unei alianțe defensive între ludeea și Republica Romană.

Întrucît încheierea unui Tratat de prietenie cu Iehuda însemna pentru Roma atragerea unui stat în sfera ei de influență. Senatul acceptă cererea.

Tratatul de prietenie încheiat în anul 161 î.e.a. obliga ambele părți, în cazul unui conflict militar în Orientul Mijlociu, să-și acorde reciproc ajutor "după cum o vor cere împrejurările". în urma încheierii acestui tratat Senatul roman a remis regelui Demetrius I o notă prin care i se cerea să înceteze orice fel de acțiuni militare împotriva Statului Iudeu. Nota sosi prea tîrziu. Imediat după înfrîngerea lui Nikanor, Demetrius I apucase deja să trimită în ludeea o armată de 20 000 de oameni înarmați pînă în dinți, sub comanda temutului general Bacchides. Această armată impunătoare, care străbătea Galileea și distrugea tot ce întîlnea în cale, ajunse în marș forțat pînă la zidurile Ierusalimului.

Ostașii lui Iehuda erau în majoritate împotriva unei lupte deschise cu sirienii, superiori sub raport numeric și tehnic. Ei îl sfătuiră pe Iehuda să evite inamicul pentru a putea cîștiga timp și

pentru a avea pierderi cît mai mici în oameni și materiale, Iehuda a fost nevoit să părăsească Ierusalimul care, lipsit de fortificații, nu putea oferi adăpost armatei. Cu un detașament format din numai 800 de oameni curajoși el se aruncă

219 asupra aripei drepte a armatei lui Bacchides, o puse pe fugă și o urmări pînă în zona Așdotului. Dar iudeii nu fură în stare să țină piept aripei stîngi a armatei siriene. Rîndurile luptătorilor evrei se răreau văzînd cu ochii și, în cele din urmă, căzu în luptă și Iehuda, cu spada în mînă, în anul 160 î.e.a.

Și de astă dată armata hașmoneilor a făcut minuni de vitejie. Lupta de la Eleasa a durat de dimineață pînă seara și s-a soldat cu pagube enorme în oameni și materiale de ambele părți. Corpul lui Iehuda, găsit mai tîrziu pe cîmpul de luptă, fu adus la Modiim și înmormîntat în cavoul familiei Hașmoneilor. întreaga Iudee a plîns pe eroul glorios, pe salvatorul libertății naționale, smuls poporului său tocmai în momentele în care acesta avea mai multă nevoie de el ca oricînd.

Armata hașmoneilor fusese nimicită. Alcimus reintră în stăpînirea capitalei și a Templului.

Dar lupta eroică ***a*** macabeilor n-a fost zadarnică. Ea a trezit conștiința națională a poporului care a început să-și dea tot mai mult seama de valoarea și menirea sa. Spiritul jertfirii de sine pe care cel de-al doilea Isaiahu l-a propovăduit cu înflăcărare deveni, grație spiritului de sacrificiu al macabeilor, pentru întreg poporul, o virtute indiscutabilă.

*Lupta pentru independența politică a statului iudeu (160-140 î.e.a.) * Ionathan (160-140 î.e.a.)*

Moartea eroului hașmoneu Iehuda Ha-Makabi a îndoliat întreaga națiune. Sirienii controlau din nou țara. Eleniștii ridică din nou capul și domină din nou un timp. Șeful Partidului Elenist, Marele Preot Alcimus, și adepții lui aristocrați se simțeau din nou puternici în Ierusalim. Deviza lor era: "Liniște și ordine!". Eleniștii și adepții lor îi considerau pe hașmonei elemente turbulente și în această privință erau cu totul de acord cu Bacchides, devenit guvernator în Iudeea. Pentru a preveni orice încercare de răscoală, Bacchides luă ostateci copii din cele mai de seamă familii evreiești și-i închise în cetatea Akkra. El reclădi fortărețele distruse, întări cetățile Akkra, Gaza și le aprovizionă cu arme și hrană; în aceste condiții Partidul Hașmoneilor se văzu silit să-și ia unele măsuri de autoapărare. Rămășițele

detașamentelor de luptători ale hașmoneilor se regrupară alegîndu-și conducător pe Ionathan, cel mai mic fiu al lui Matitiahu. Ei erau convinși că Ionathan va ști să-i înfrîneze pe eleniști și să redea țării pacea și prosperitatea. Alegerea se dovedi a fi fericită. Deși nu poseda însușirile militare ale fratelui său Iehuda, Ionathan era un excelent **220** diplomat. Fin analist al situației geopolitice, el și-a propus să aștepte cu răbdare momentul potrivit care să-i ofere avantaje maxime pentru un risc minim.

Deoarece de o rezistență activă nu putea fi vorba la început, Ionathan a luat o serie de măsuri cu caracter defensiv. împreună cu un detașament de luptători se retrase în stepele pustii de lîngă Marea Moartă. Pentru a-și asigura deplina libertate de mișcare el trimise femeile și copiii luptătorilor săi, sub supravegherea fratelui său Iochanan, în Transiordania, la o populație arabă, a nabateilor, cu care iudeii se aflau în relații bune. Convoiul de femei și copii conduși de Iochanan a fost însă atacat și măcelărit de beduinii arabi. Aflînd cele întîmplate, Ionathan și fratele său Simeon trecură Iordanul, tăbărîră asupra ucigașilor adunați la o nuntă și se răzbunară sîngeros pentru moartea fratelui lor. La întoarcere, detașamentul de luptă al lui Ionathan se ciocni de trupele lui Bacchides pe malul apusean al Iordanului. După o scurtă luptă Ionathan și ostașii săi se aruncară în Iordan, îl trecură înot și ajunseră pe malul opus, dispărînd în pustiu. în felul acesta tot ținutul de pe malul stîng al Iordanului rămase în mîinile lui Bacchides. în acest interval de timp Alcimus muri (159 î.e.a.). După moartea sa Curtea Siriei nu se mai gîndea la asuprirea religioasă, iar Bacchides părăsi pentru un timp Iudeea.

Ionathan și Simeon și-au dat seama că a sosit momentul să treacă la lupta deschisă împotriva elenișților, fideli Seleucizilor. Cînd Bacchides se reîntoarse cu întăriri din Antiohia, se lovi de rezistența puternică a celor doi Hașmonei a căror forță combativă crescuse între timp. Luptătorii voluntari evrei atacau prin surprindere trupele siriene provocîndu-le pagube însemnate. Armata Hașmoneilor se afla într-o oază fortificată din localitatea Bet-Agla, situată în apropierea Iordanului. Această poziție le oferea evreilor avantajul de a dispune de un izvor de apă dulce și de vecinătatea Iordanului care le apăra spatele frontului și le asigura scăparea în caz de înfrîngere.

Dîndu-și seama că se află pe o poziție nefavorabilă, generalul Bacchides nu era dispus să pornească la o luptă deschisă. Eleniștii se oferiră atunci să-l predea pe Ionathan și pe Simeon, punînd la cale prinderea lor printr-o viclenie. Complotul a fost însă dejucat și cincizeci de eleniști au fost prinși și uciși.

Armata lui Bacchides începînd să dea semne de oboseală după numeroasele hărțuieli, Ionathan consideră că a sosit momentul prielnic pentru a intra în tratative cu generalul. Calculul său s-a dovedit just. Agasat deja mai demult de certurile interne evreiești, Bacchides acceptă propunerea de pace a lui Ionathan. în 157 î.e.a.

se încheie un tratat de pace prin care Partidul Haşmoneilor recunoaşte suzeranitatea Siriei, iar guvernul sirian se obligă să se abţină în viitor de la orice imixtiune în

221 conflictele interne evreieşti şi să încredinţeze poporului misiunea alegerii unui nou mare preot. Bacchides se retrase lăsîndu-i pe elenişti, aliaţii săi, în voia soartei. A urmat o perioadă de pace, în care "sabia încetă să mai pustiască Israelul".

Rămăsese însă vacant postul de mare preot - cea mai înaltă demnitate în stat. Candidatul legitim la această demnitate, fiul lui Onias al III-lea, fugise demult în Egipt. Se formară în Iudeea două centre ale puterii: la Ierusalim, unde guverna Partidul Elenist aristocrat protejat de garnizoana siriană, în timp ce Ionathan şi adepţii săi se stabiliră în Mikmas, la nord de Ierusalim. Influenţa acestora din urmă asupra poporului deveni din ce în ce mai puternică. Criza dinastică din Siria apropia ceasul eliberării naţionale.

în 153 î.e.a. apăru un necunoscut numit Alexandru-Balas, care se dădu drept fiul lui Antiohus Epifanus şi ridică pretenţii asupra tronului Siriei. Susţinut de romani. Alexandru începu lupta cu Demetrius I. încolţit de rivalul său, Demetrius se decide să-şi caute aliaţi. înainte de toate era preocupat să-l atragă de partea sa pe Ionathan. într-o scrisoare linguşitoare adresată conducătorului haşmoneilor îl numeşte pe acesta aliat şi îi încredinţează misiunea de a-i recruta ostaşi pentru armata regală. Armata siriană fu retrasă din Iehuda, iar ostatecii reţinuţi la Akkra eliberaţi, Ionathan nu lăsă să-i scape această frumoasă ocazie. Se îndreptă spre Ierusalim, pe care îl luă în stăpînire, şi începu imediat fortificarea oraşului. Înspăimîntaţi, eleniştii se grăbiră să părăsească capitala.

Alexandru-Balas, pretendentul la tronul Siriei, se gîndi şi el să-l cîştige de partea sa pe conducătorul evreilor. El trimise lui Ionathan o mantie de purpură şi o coroană de aur, îi oferi demnitatea de mare preot şi îi ceru ajutor.

Călăuzit de interesul naţional major şi de un simţ politic deosebit, Ionathan acceptă această propunere cu atît mai mult, cu cît această demnitate de mare preot reprezenta cea mai înaltă funcţie în stat şi era demult ţelul Haşmoneilor. De Sucot, în 152 î.e.a. Ionathan apăru în Templu pentru prima oară în ţinută de mare preot, ceea ce atesta trecerea puterii, sub raport formal, de la Partidul Elenist la Partidul Naţional, reprezentat prin Haşmonei. Desfăşurarea ulterioară a evenimentelor a confirmat că simţul politic realist nu l-a înşelat pe Ionathan. După o luptă care nu a durat decît 2 ani, Demetrius I este învins de forţa militară a adversarului său şi Alexandrir-Balas devine regele Siriei. Şi astfel Iudeea, odinioară atît de umilită şi împinsă pînă la marginea prăpastie!, a ieşit triumfătoare dintr-o luptă care ţinuse mai bine de 20 de ani, datorită devotamentului eroic al bravilor Haşmonei. Ionathan ajunse, aşadar,

grație abilității sale politice, la demnitatea cea mai înaltă în stat. Noul

222 rege al Siriei îl trată pe conducătorul din familia Hașmoneilor ca pe un aliat puternic și îi dădu toate onorurile cuvenite unui șef de stat, Ionathan i-a rămas multă vreme credincios lui Alexandru-Balas. îl ajută pe acesta să-și învingă rivalul. Balas îl acoperi pe Ionathan de onoruri și își manifestă recunoștința pentru ajutorul pe care i-l dăduse în momente grele. Întîmpinîndu-l la Ptolemais pe socrul său, Ptolomeu al VI-lea, regele Egiptului, care îi aducea pe fiica sa, el îl invită pe Ionathan lă această întrevedere, considerîndu-l egalul său.

în timpul domniei lui Alexandru-Balas (152-146 î.e.a.) Iudeea a cunoscut o perioadă de pace și prosperitate. Era acum în stare să-și formeze o armată de 10 000 de oameni. în ce-l privește pe Ionathan, acesta răsplăti bunăvoința lui Alexandru printr-o fidelitate nestrămutată. Cînd Demetrius al II-lea, fiul lui Demetrius I, începu lupta ca moștenitor legitim al tronului Siriei, Ionathan continuă să rămînă credincios regelui aflat la tron, în timp ce Apolonius, guvernatorul Coilesiriei, trecu de partea moștenitorului legitim al tronului. Victoria repurtată de Ionathan asupra armatei lui Apolonius nu l-a putut însă salva pe Alexandru de la prăbușire.

în anul 146 î.e.a. Demetrius al II-lea urcă pe tronul Siriei. Făcînd o apreciere lucidă a situației, Demetrius al II-lea socoti că este mai util să se împace cu Ionathan. El se declară gata să retragă toate garnizoanele siriene aflate pe teritoriul Iudeei și să retrocedeze o parte din regiunea Samariei. în acest interval de timp eleniștii urzeau tot felul de intrigi împotriva Partidului Hașmoneilor. Ei se adresară direct noului rege și îi cerură ajutorul. Inițial, Demetrius al II-lea este înclinat să dea curs cererii eleniștilor, dar ulterior renunță.

Trebuie menționat însă faptul că Demetrius al II-lea, aflîndu-se în afara oricărui pericol după reprimarea răscoalei de către armatele evreiești, nu numai că nu manifestă nici un fel de recunoștință față de Ionathan, dar nici măcar nu-și respectă o serie de promisiuni făcute.

Revoltați împotriva lui Demetrius, locuitorii Antiohiei îl împresurară în propriul său palat, iar soldați!, cărora nu le plătise de mult timp solda refuzară să-l ajute. El se văzu atunci pus în neplăcuta situație de a recurge la Ionathan, implorîndu-l să-i trimită în ajutor trupele iudaice. Trei mii de soldați trimiși de Ionathan au participat la reprimarea răsculaților. Datorită intervenției trupelor lui Ionathan asediul asupra Palatului a fost ridicat (145 î.e.a.). Dar deîndată ce Demetrius se află în afara oricărei primejdii, el nu-i arătă lui Ionathan nici cea mai mică recunoștință ci, dimpotrivă, îl consideră inamic.

Cine ar fi putut crede, cu numai 20 de ani în urmă, pe timpul domniei lui Antiohus Epifanus, că evreii ar putea sprijini cu forțe

armate tronul Seleucuzilor? Nu-i de mirare că Ionathan a refuzat să-l ajute pe acest rege și nici nu trebuie reprobat faptul că a procedat așa față de un

 rege atît de nestatornic, cînd tronul îi era din nou amenințat. Scurtă vreme după reprimarea răscoalei ce izbucnise în reședința sa, Demetrius se află într-o situație și mai primejdioasă.

Diodotus Trypho, un fost general al lui Alexandru-Balas, devenit după moartea acestuia tutore al fiului său Antiohus al Vl-lea, cîștigînd de partea sa o parte din trupele siriene, revendică pentru pupilul său tronul Siriei și ocupă Antiohia. Indignat de reaua credință a lui Demetrius al II- lea, Ionathan se consideră absolvit de orice fel de obligații față de domnitorul sirian și acceptă propunerile lui Trypho de a acorda ajutor noului pretendent la tron.

Ionathan și fratele său Simeon, numit comandant militar, primiră misiunea de a elibera Iudeea și regiunile limitrofe de trupele lui Demetrius al ll-lea. îndeplinind aceste dispoziții Hașmoneii avură în vedere în primul rînd interesele naționale. Drept recunoștință, tînărul rege sirian îi conferi lui Ionathan titlul de mare preot, șcordîndu-i dreptul de a purta o agrafă de aur, semn dinstinctiv al prinților suverani. De asemenea, Iudeea primește garanții din partea Siriei privind integritatea teritoriilor redobîndite. Cei doi Hașmonei luptă vitejește pentru tînărul Antiohus al Vl-lea de a cărui soartă era strîns legată independența statului evreiesc. Armatele lui Ionathan, după ce au nimicit forțele militare ale regelui înlăturat - Demetrius al ll-lea - în regiunea sudică de coastă ca și în Galileea, pătrunseră în Damasc și îi alungară pe eleniștii din Beth-Șur.

Totodată, Simeon recuceri laffă. Acest oraș portuar, situat în apropiere de Ierusalim, fu transformat într-o fortăreață evreiască,. De asemenea, Hașmoneii au luat o serie de măsuri defensive pentru apărarea Ierusalimului. Astfel, începu fortificarea capitalei. Pretutindeni se înălțară ziduri, se prelungiră cele existente pînă la valea Kedromului, protejîndu-se astfel și Muntele Templului.

Deși Demetrius al ll-lea pierduse tronul, generalii săi mai dispuneau încă de suficiente forțe militare pentru a pune în primejdie securitatea Iudeei. în aceste împrejurări era necesar să se întreprindă o serie de acțiuni mfenite să asigure securitatea țării împotriva unei eventuale reacții din partea forțelor militare rămase loiale lui Demetrius al ll-lea. Hașmoneii, în frunte cu Ionathan, au organizat o armată de peste 40 000 de oameni și au fortificat punctele strategice ale țării. De asemenea, Ionathan reînnoi Pactul de prietenie încheiat de Iehuda Ha-Makabi cu Roma. Curînd s-a dovedit cît de realistă a fost această politică în domeniul securității statului.

Multe regiuni recucerite de Ionathan și Simeon în numele lui Antiohus al Vl-lea fură încorporate în Iudeea. Acest fapt punea în

evidență năzuința de independență a Hașmoneiior. După înfrîngerea lui Demetrius al ll-lea, la care își adusese o contribuție importantă armata

evreiască, Trypho încercă să pună piedici planurilor Hașmoneilor.

în același timp, generalul Diodotus Trypho plănuia înlăturarea de la domnie a tînărului rege Antiohus al Vl-lea și preluarea puterii.

Ionathan, care susținea cu forțe militare pe tînărul rege sirian, devenea un obstacol în calea realizării acestor planuri. Dîndu-și seama că Ionathan nu poate fi biruit în luptă deschisă, generalul Trypho recurge la un vicleșug. Sub pretextul că dorea să trateze cu conducătorul ludeei cedarea către acesta a unor cetăți, îl atrase la Ptolemais (orașul maritim Ako)', unde îl făcu prizonier, și dădu ordin ca întreaga suită să fie lichidată (143 î.e.a.).

Știrea groaznică se răspîndi cu iuțeala fulgerului în ludeea. Se credea că o nouă subjugare a țării este inevitabilă. Exista convingerea că eleniștii nu erau străini de cele întîmplate. Și, într-adevăr, se realizase o înțelegere secretă între Trypho și ultimii eleniști, prin care generalul sirian le promisese ajutorul său, în cazul că vor facilita un atac asupra capitalei.

Aflînd toate acestea, Simeon convocă o adunare a poporului la Ierusalim, la care au participat, pe lîngă populația Ierusalimului, și oameni de seamă - preoți, bătrîni din Sfatul țării etc. La' această adunare a poporului Simeon a spus: "Toți frații mei au căzut pentru Israel și numai eu singur am rămas. Departe de mine însă gîndul de a-mi păzi vreodată viața de primejdii. Vreau să devin răzbunătorul poporului meu, al celor sfinte, al femeilor și copiilor noștri". Adunarea îi răspunse într-un glas: "Fii căpetenia noastră, după cum au fost frații tăi Iehuda și Ionathan!" Adunarea l-a desemnat principe, conducător militar și mare preot "...pentru eternitate, pînă cînd se va ridica un mare profet" (Cartea I a Macabeilor, XIV, 41).

Marele Knesset (parlamentul vremii) a confirmat numirea lui Simeon ca șef de stat și i s-au recunoscut prerogativele de principe suveran și de mare preot. Ca reprezentant al puterii Simeon avea dreptul de a purta mantia de purpură cu agrafă de aur - semne dinstinctive ale demnității de principe suveran. Avea dreptul de a declara război, de a încheia pace, de a numi pe înalții demnitari civili și militari. Această lege a fost săpată în table de bronz și depusă la Ierusalim. Simeon nu a primit titlul de rege. Poporul l-a numit numai principe (nași) nu cu scopul de a-i micșora autoritatea, ci pentru că vroia să rămînă credincios amintirii dinastiei lui David. Potrivit credinței poporului din aceea vreme un rege adevărat nu poate fi decît un urmaș al lui David.

în virtutea marilor servicii aduse patriei și poporului de către

Simeon și Hașmonei, demnitățile de principe (nași) și mare preot au devenit ereditare[2].

Să urmărim în continuare înfruntarea dintre armata lui Simeon și trupele siriene.

225

Trypho părăsise în mare grabă Akko cu scopul de a ataca Iudeea. Atunci Simeon, cu viteaza sa armată, ieși în întîmpinarea lui Trypho, care venea aducîndu-l cu el pe Ionathan prizonier, și-i tăie calea la vest de Ierusalim. Generalul sirian, perfid, promise eliberarea lui Ionathan în schimbul unei sume de bani. Cum primi suma solicitată, se retrase la Ghilead și porunci ca Hașmoneul prizonier să fie ucis. Prin grija lui Simeon rămășițele pămîntești ale lui Ionathan au fost depuse mai tîrziu, după ce trupele siriene părăsiră Transiordania, în cavoul familiei de la Modiim.

Astfel sfîrși acest eminent om de stat care, pornind ca simplu soldat într-un război pentru libertatea religioasă, a ajuns pînă la demnitatea de mare preot și la aceea de principe (nași) cînd încă țara mai avea nevoie de el. Ionathan căzu în clipa cînd îl mai despărțea doar un singur pas de ținta supremă a luptei sale - realizarea independenței și eliberarea completă a Iudeei.

Iehuda Ha-Makabi a săvîrșit, fără îndoială, multe acte de vitejie și a rămas înscris în istorie ca un mare conducător de oști. La moartea sa însă, el lăsă în urmă o societate iudaică dezbinată ca pe timpul lui Antiohus Epifanus. Ionathan, dimpotrivă reuși să pună capăt anarhiei și să întemeieze o autoritate centrală de stat.

în primul mileniu al istoriei sale (e.n.) Israelul vine în contact cu marile imperii orientale: Egiptul, Asiria, Babilonul și Persia care au dominat Orientul Antic. Fie că erau sub influența culturală a acestor mari imperii, fie că au opus o mare rezistență în condițiile presiunilor și contra presiunilor s-a închegat o spiritualitate iudaică cu un puternic specific național.

în mileniul al doilea al existenței sale, poporul evreu se află într-o nouă conjunctură internațională, Iudeea și diaspora sînt înglobate în cultura statelor de drept, al Ptolomeilor și al Seleucizilor, ridicate pe ruinele monarhiei persane de către cuceritorii apuseni și ajunge apoi sub stăpînirea Imperiului Roman, care cuprinde întreaga Lume Veche. Această nouă perioadă a hegemoniei Occidentului în Orient începe odată cu distrugerea monarhiei persane de către Alexandru cel Mare în anul 322 î.e.a. și durează pînă la apusul

Imperiului Roman.

Timp de secole cultura ebraică și cea grecească erau rivale, învățătura lui Moșe - Tora - reglementa întreaga viață publică și privată a poporului evreu. în Grecia înflorea un politeism neîngrădit, o mitologie **226** plină de fantezie, care prezenta pe zei cu pasiuni omenești. Socrate, marele cetățean al Atenei, combate aberațiile politeismului și încearcă să promoveze binele și dreptatea. De asemenea, nu se poate ignora că metafizica lui Platon și a lui Aristotel se înrudea în linii mari cu monoteismul. Geniul grecesc apare astfel la reprezentanții săi cei mai de seamă ca înrudit în esență cu valorile iudaismului. Totuși în Grecia, învățătura lui Socrate, care a fost condamnat la moarte, precum și a discipolilor săi, a rămas moștenire numai pentru elitele spirituale, în timp ce Tora a devenit în ludeea, în timpul lui Ezra, patrimoniul spiritual al întregului popor evreu.

1 .Epoca antică a fost marcată da hetenism, 'helenism' derivtnd de ta 'Hellas', numele Greciei antice.

2 . Descendența din dinastia lui David, care se aflau fn Babilon, au renunțat să mai joace vreun rol fn viața politică a ludeei. Dinastia de mari preoți a lui Țadok a fost discreditată după trădarea lui lasson fi, ca urmare, exclusă de la această demnitate.

CULTURA SPIRITUALA IN IUDEEA SI ÎN DIASPORA ELENIZATĂ

Cîntarea cîntărilor * Cărțile încorporate în canonul biblic

în cele două secole de stăpînire grecească (332-140 î.e.a.) contactul strîns dintre iudaism și elenism a declanșat un proces de creație în care, alternativ, au avut un rol cînd forțele de atracție, cînd cele de respingere, cum este și firesc atunci cînd se întîlnesc două lumi de culturi diferite.

în prima jumătate a acestei perioade apare în iudaism o tendință de laicizare a literaturii, care pînă atunci fusese aproape exclusiv religioasă, tendință datorată atracției exercitate de elenism; totuși, cînd Seleucizii au încercat, spre finele aceleiași perioade, să elenizeze cu forța ludeea, forțele repulsive au dobîndit superioritatea în creațiunea evreiască. Apropierea incipientă a iudaismului de elenism a fost favorizată mai ales prin faptul că secolul III dinaintea erei noastre, în care aceste forțe spirituale s-au întîlnit pentru prima oară, era o epocă de înflorire a culturii elene. La cîteva decenii după expediția de cuceriri a lui Alexandru cel Mare, celor două centre științifice din Atena: Academia lui Platon și Liceul lui Aristotel, li se adăugară altele două noi: "grădina" lui Epicur și "Stoa" a lui Zeno, pepiniere a două sisteme etice - a epicurianismului și a stoicismului - ultimul apropiindu-se destul de mult de etica iudaismului.

Din Grecia, știința și filozofia pătrunseră curînd și în statele elenizate ale Asiei și Africii. Alexandria ajunse repede o Atenă a Răsăritului. Din această nouă Atenă, ca și din Antiohia și Pergamon (patria pergamentului), se răspîndea lumina științei în toate țările eienizate. De acolo venea "cartea" grecească, și nici Israelul, vechiul "popor al cărții", nu s-a putut sustrage influenței sale nici în Alexandria, nici în întreaga diasporă evreo-elenă și nici chiar în ludeea. Elenismul a extins orizontul spiritual îngustat de teocrația evreiască, a deschis noi domenii științifice și a îndrumat și creația literară pe căi nok Astfel, s-au creat premisele apariției a două noi opere ale literaturii ebraice: "Cîntarea cîntărilor" și "Eclesiastul" sau cartea "Koheleth". După o întemeiată ipoteză, aceste cărți ar fi luat naștere în ludeea pe timpul stăpînirii Ptolomeilor. Ele aveau să fie încorporate mai tîrziu în canonul biblic, cu toată influența grecească, ușor de recunoscut în ele.

"Cîntarea cîntărilor" este un mic poem liric, un mic monument închinat iubirii unei păstorițe primite în Palatul regelui Solomon de către un tînăr păstor. Sub forma unui dialog de dragoste între mire și mireasă, pare că în acest poem se împletesc și cîntece vechi de nuntă. Pe de altă parte, contrastul dintre cortul păstorului și Palatul domnesc, dorul celui ce trăiește la oraș după bucuriile iubirii în sînul naturii "pe pajiști înflorite" sînt motive-ecou ale romantismului idilic, predominant în secolul al lll-lea, pe timpul lui Teocrit. "Cîntarea cîntărilor" poartă însă și pecetea sentimentelor specifice evreiești. Chiar și iubirea senzuală apare transfigurată prin candoare. în acest mic poem, singurul care s-a păstrat din vechea lirică erotică, natura și iubirea împlinită sînt atît de strîns legate, încît iubirea capătă și ea dimensiunea măreției cosmice, devine dumnezeiască, sfîntă. Iubirea păstoriței este pudică și castă și chiar cele mai intime emoții ale iubitului ei sînt pline de farmecul naivității. Poemul se încheie cu apoteoza iubirii spiritualizate: "Căci iubirea e ca moartea de puternică... văpaia ei e ca văpaia focului și ca flăcările cerului. Apa mare nu are putere ca să stingă dragostea și fluvii revărsate nu pot s-o înece..." într-o epocă ulterioară, dialogul dintre păstor și păstoriță a fost interpretat alegoric, ca o convorbire între națiunea evreiască și Dumnezeul ei. Această interpretare, precum și paternitatea presupusă a regelui Solomon, au făcut ca această operă romantică să fie canonizată și așezată alături de Psalmi.

în contrast izbitor cu "Cîntarea cîntărilor", plină de viață, cartea "Koheleth" este plină de gînduri negre; contrastul acesta este asemănător celui dintre începutul și sfîrșitul cărării vieții, între tinerețea dornică de viață și bătrînețea care stă și cugetă. întocmai precum cartea "Robul" exprima un pesimism născut din cea mai grea suferință și cartea "Kohelet" emană un scepticism născut din suprasaturarea omului de toate bucuriile trupești și sufletești ale vieții. Meditațiile sceptice, care neagă orice sens al existenței, sînt atribuite lui "Koheleth Ben David, odinioară rege 'în Ierusalim", personaj prin care se subînțelege, desigur, regele Solomon.

Autorul a dus o viață îmbelșugată, după cum o recunoaște el însuși, și și-a îmbogățit spiritul cu noi cunoștințe pentru a ajunge în cele din urmă la convingerea că "toate sînt deșertăciune". Omul nu poate afla niciodată ce e adevăr și ce e minciună, ce e bun și ce e rău, căci granițele dintre ele sînt aproape nevăzute și peste tot ne lovim de contradicții, de probleme insolubile; Iar la finele drumului, pîndește moartea neînduplecată, care-i face una pe buni și răi, pe fericiți și nefericiți. Judecata i-a fost dată omului numai pentru a-i spori îndoielile și natura este supusă legilor de bronz, voința omenească neputînd modifica nimic. Pentru ce deci toate ostenelile vieții dacă este numai

229 vijelioasă năvală? Nimic nu-l deosebește pe om de animal!... Căci soarta fiilor omului este ca și soarta dobitoacelor, fiindcă una le este soarta cînd mor și a unuia și a celuilalt, și același duh de viață este în toți și omul nu-lîntrece pe dobitoc cu nimic. Căci toate sînt deșertăciune..." Și pentru că în viață domnește întîmplarea oarbă ("mikre", grecescul "tyke"), e mai bine nici să nu ataci problemele cele mai profunde ale vieții, ci să te bucuri de viață cît o ai și să nu te lași împiedicat de cercetări sterile. Autorul caută deci salvarea din scepticism în epicurianism. în contrast însă cu contemporanul său Epikur, autorul nu consideră concepția hedonistă un adevăr filozofic, ci numai un narcotic pentru amețirea durerii ce chinuie spiritul celui ce cercetează.

0 atare carte ce subminează orice credință n-ar fi fost primită niciodată în alcătuirea Sfintei Scripturi, dacă n-ar fi fost perfectată în spirit religios de amendatori ulteriori. în intervalul de trei secole de la scrierea cărții la primirea ei în canonul biblic, redactori evlavioși au introdus în text o serie de pasaje, care să dea impresia că autorul necredincios ar fi găsit totuși, în cele din urmă, calea cea adevărată. Ei au adăugat cărții și un capitol final, un fel de "anti-kohelet", care începe cu avertismentul... "adu- ți aminte de Ziditorul tău, în zilele tinereții tale, mai înainte ca să vină zilele de mohorîre și să se apropie anii despre care să zici: Nu mai au pentru mine nici un farmec...". După recunoașterea solemnă a nemuririi sufletului, negată de autorul mai vechi, și după referirea la originea divină a vorbelor înțelepților evrei (îndreptată împotriva liberei cugetări), urmează o frază de încheiere, care rezumă totul: "Teme-te de Dumnezeu și păzește poruncile lui. Aceasta este toată datoria omului. Fiindcă Dumnezeu va judeca toate faptele și tot ce a fost ascuns, fie bun, fie rău*. Aceste modificări atît de radicale fac să apară cartea "Kohelet" atît de plină de contradicții, căci prezentarea scepticului ei autor ca pocăit cercetător o scoate din categoria operelor eretice.

în timpul dominației grecești a apărut în Iudeea și o însemnată lucrare didactică a lui Iehoșua Ben Sirah ("Isus Sirach", după transcrierea greacă), intitulată "Proverbele" sau "Cartea înțelepciunii*. Simplă și egală, această carte ocupă între "Cîntarea cîntărilor", cu lirica ei romantică, și "Kohelet", ce stă sub semnul unei filozofii sceptice, cam același loc de mijloc pe care-l au "Proverbele lui Solomon" între lirica religioasă a "Psalmilor" și filozofia pesimistă a cărții "Robul". Autorul acestei noi culegeri de maxime, care se bazează conștient pe "Proverbele lui Solomon", a trăit în Ierusalim în epoca Marelui Preot Simeon al ll-lea și aparținea probabil clasei cărturarilor. Ben Sirah călătorise mult și avea și o cultură laică. El a participat, de asemenea, după cum arată un pasaj din capitolul final al cărții sale, la luptele patrioților împotriva eleniștilor filosirieni. înțelepciunea era pentru autor sinonim cu "frica de Dumnezeu", **230** studiul Torei era calea spre adevărata cunoaștere și întreaga filozofie

era subordonată religiei: "Cele ce s-au poruncit ție, la acelea să te gîndeș'ti..." suna una din maximele sale. "Nu te apuca să iscodești cele ce trec dincolo de îndeletnicirile tale..." El nu ținea să deschidă cu lucrarea sa lumea supraempirică, ci să emită maxima folositoare în viață. Deși utilitarist în morală, Ben Sirah părăsește principiul datoriei stricte, punctul de plecare al eticii sale fiind recunoașterea liberului arbitru; de aici și răspunderea omului pentru faptele sale. "Să nu zică: De la Domnul vine păcatul care m-a îndepărtat de el", spune el, în pronunțat contrast cu credința elenă a imuabilității soartei. "El (Dumnezeu) dintru început a făcut pe om și l-a lăsat în mîna sfatului din el însuși".

Moderația și cumpătarea sînt pentru el cele mai nobile virtuți. Ben Sirah condamnă moravurile libere ale grecilor, îi pune în gardă pe bărbați în fața pericolului artei magice a hetairelor, îi sfătuiește pe capii familiilor să-și,supravegheze cît mai îndeaproape fiicele. Ben Sirah nu este în nici un caz un ascet care disprețuiește toate bucuriile pămîntești, ci crede că nici o bucurie nu este mai mare decît plăcerea sufletească. Lăcomia și risipa sînt pentru el la fel de condamnabile, iar modestia o vrea demnă. Ca toate spiritele practice, pentru el calea cea mai potrivită este calea mijlocie, de aur. Totuși, mîndria de cărturar apare la Ben Sirah în "înțelepciunile" sale. El respinge comerțul ca fiind "nelegiuit* și prețuiește mai mult activitatea spirituală decît cea fizică. "Cum poate să ajungă înțelept cel ce ține coarnele plugului... cel ce mînă boii... și toată vorba lui este numai de viței?" se întreabă el, referindu-se la plugar. Urmează apoi descrierea vieții pline de osteneală a tîmplarului, a zidarului, a fierarului și a olarului, în care autorul vrea să evidențieze incompatibilitatea dintre munca intelectuală și cea manuală și de unde reiese totodată cît de variate erau meșteșugurile încă de pe atunci în ludeea. El pune pe primul loc pe cel ce "cugetă asupra Legii Celui Prea înalt și cercetează înțelepciunea strămoșilor". Ben Sirah seamănă sămînța din care avea să crească mai tîrziu conflictul dintre aristocrația spiritului și "oamenii de la țară" (Am haareț).

Cu toate că opera lui Ben Sirah se referă în primul rînd la comportamentul individului, ea exprimă totuși pregnant ideea permanenței și predestinării poporului evreu: "Viața omului are zile numărate, zilele Israelului sînt fără număr". "Fiecărui popor i s-a pus cîte un îndrumător, dar partea Domnului este Israelul".

Deși îi glorifică pe oamenii mari ai vremurilor vechi, începînd de la Enoch și Noah, autorul îl trece totuși sub tăcere pe Saul, căzut în dizgrație lui Dumnezeu, iar din regii de mai tîrziu îi consideră demni de coroană domnească, în afară de David, numai pe regii evlavioși din casa lui David: Hizkiahu și Iosiahu. După pomenirea lui Zerubavel, Ezra și

Nehemia, ziditorii "celei de a doua ludei", autorul trece direct la contemporanul său Marele Preot Simeon al ll-lea și dă o descriere strălucită a slujbei religioase din Templu. Tonul fundamental în care e prezentată slujba permite presupunerea că ea a fost făcută abia după moartea lui Simeon al ll-lea, cînd strălucirea supremului sacerdoțiu pălise, iar spiritul național, presimțind persecuțiile de sub Antiohus Epifanus, se agăța fără voie de măreția dispărută.

Cartea lui lehoșua Ben Sirah a fost tradusă din limba ebraică în limba greacă de nepotul său stabilit în Egipt, pe la anul 132. Textul original s-a pierdut în epoca următoare, așa încît pînă la redescoperirea recentă a unor părți lucrarea a fost cunoscută numai din traducerea greacă incompletă, precum și dintr-o a doua traducere în limba siriană. Dispărută atîta vreme, cartea "Proverbelor" lui Ben Sirah n-a putut fi trecută în canonul biblic și s-a numărat printre așa-ziSele cărți "ascunse", numite mai tîrziu "apocrife".

Epoca martiriului de sub Antiohus Epifanus a dat naștere unei literaturi proprii din care ne-au rămas însă numai puține lucrări. Grelele suferințe ale națiunii sub domnia crudului rege sirian se oglindesc în primul rînd în lirica religioasă a "Psalmilor"; este deosebit de semnificativ psalmul 79, în care tînguirea zguduitoare pentru nenorocirea ce se abătuse asupra evreilor se transformă într-o chemare în ajutor a lui Dumnezeu, pentru pedepsirea celui ce ducea Patria la pierzanie:

> "O, Dumnezeule, păgînii au năvălit în moștenirea ta, au
> pîngărit sfîntul tău lăcaș,
> și au făcut din Ierusalim o paragină;
> dat-au trupul robilor tăi
> spre mîncare păsărilor cerului...
> Varsă văpaia mîniei tale peste păgînii
> care nu te mărturisesc și peste împărățiile care nu cheamă
> numele tău, căci ei au mîncat pe lacob și locuința lui au
> pustiit-o".

Din aceeași epocă datează și cartea "Daniel", scrisă parte în limba ebraică, parte în limba arameică și intitulată astfel după evlaviosul Daniel din epoca exilului babilonean. Autorul anonim pune în gura acestuia propriile sale reflecții învăluite în mantia unor profeții mistice asupra destinului istoric al poporului evreu. Prima parte a cărții descrie spiritul de jertfă al lui Daniel și al altor trei tineri evrei, care țineau cu putere la credința lor strămoșească. Tîrîți în Babilon de Nabucodonosor, distrugătorul Ierusalimului, și repartizați acolo Casei militare a regelui, ei

232 respinseră mîncarea păgînilor și se hrăniră exclusiv cu fructe. Cînd Nabucodonosor porunci tuturor supușilor să adore un idol făcut de el din aur. Daniel refuză cu curaj să urmeze această poruncă. El fu aruncat într-o groapă cu lei, dar fiarele sălbatice nu se atinseră de acest om sfînt. Nabucodonosor fu însă prefăcut într-un animal ierbivor, iar Belsațar, urmașul lui, care profanase vasele sfinte ale Templului din Ierusalim, fu lovit de judecata lui Dumnezeu. Povestirile cărții "Daniel" au servit contemporanilor de învățătură în ce privește păstrarea credinței națiunii și religiei lor, pentru ca Dumnezeu să-i mîntuie și de noul tiran ce-i persecuta, Antiohus Epifanus.

Partea a doua a cărții "Daniel" este mai însemnată decît prima și constituie cea mai veche lucrare de apocaliptică evreiască. Sub forma unor "revelațiuni" sau viziuni mistice, cartea dezvoltă o filozofie originală a istoriei. Legătura dintre istoria evreiască și istoria universală reiese pentru autor din schimbarea periodică ă dominațiilor străine în ludeea. Politicește gîndind (5aniel transformă cele patru epoci ale mitologiei eleno- persane: de aur, de argint, de aramă și de fier, în patru perioade istorice în decursul cărora se succed la stăpînireâ lumii cele patru monarhii: Babilonia, Media, Persia și Siria greacă. Fiecăreia din aceste mari puteri i se atribuie un simbol zoomorf. Imperiul elen din Siria apare în fantezia lui ca un monstru cu chip de om, cu zece coarne, reprezentînd pe cei zece regi greci de la Alexandru cel Mare pînă la Antiohus Epifanus. Despre acesta din urmă cartea spune, profetic, că va pune mîna sa asupra "sfinților celui Prea înalt (asupra poporului evreu) și-și va pune în gînd să schimbe praznicele și Legea".

Că acest creator de viziuni politice era un înflăcărat hasideu, o dovedește atacul său împotriva eleniștilor: "și cu lingușiri (Antiohus Epifanus) va ademeni (pentru cinstirea idolilor) pe cei ce s-au lepădat de legămînt, de poporul celor care cinstesc pe Dumnezeu. "Prezicînd" în stil apocaliptic evenimente contemporane, autorul apreciază cu destulă precizie, cam la trei ani și jumătate, intervalul de timp de la ridicarea altarului lui Zeus în Templul din Ierusalim pînă la redobîndirea libertății religioase. Ținînd seama de aceasta reiese că el a scris cartea cel mai devreme după curățirea și restaurarea Tempului din Ierusalim, făcută în anul 165 de lehuda Ha-Makabi. în această schimbare a soartei autorul vede intervenția directă a lui Dumnezeu în mersul evenimentelor universale. După "naufragiul" succesiv al celor patru imperii mondiale, vestește Daniel, va veni vremea celui de-al cincilea imperiu, care va reveni ca moștenire poporului Israelului credincios Domnului, și chiar martirii căzuți vor învia spre a lua parte la trimful acestui imperiu mesianic.

Sub impresia directă a victoriei hașmoneilor au luat, desigur, naștere acele imnuri de mulțumire care încheie cartea "Psalmilor" și în

 care este preamărit trimful "obștei celor evlavioși" ("hasidim"), adică Partidul Hasideilor (Psalmii, 148-1491. în afară de aceasta, apare justificată ipoteza că lui Haman, dușmanul evreilor din Cartea Esterei, îi sînt atribuite unele trăsături ale despotului sirian Antiohus Epifanus, această carte fiind scrisă în epoca Hașmoneilor, deși se referă la un episod din vremea dominației persane. Căci războinicii elenofili de pe tronul Siriei au alcătuit formula clasică a urii împotriva evreilor: "Există separat; legile lor se deosebesc de ale tuturor popoarelor și nu se călăuzesc după legile regelui: nu se cade deci ca regele să-i lase în pace".

Cît de stranie trebuie să fi fost impresia pe care poporul evreu a făcut-o asupra grecilor la prima lor întîlnire o arată relatările scriitorilor greci despre evrei și iudaism, ce ne-au parvenit din secolele IV și III. După unele izvoare, nu suficient de autentice, Aristotel îi considera pe evrei un "popor de filozofi", "urmași ai filozofilor indieni". O idee ceva mai aproape de realitate privind misterioasa națiune monoteistă a avut-o scriitorul grec Hekateus din Adbera, care a trăit în Egipt sub primii âoi Ptolomei, precum și contemporanul său, preotul egiptean elenizat Manetho. Hekateus relatează, pe baza legendei "calamităților din Egipt", că evreii au fost izgoniți odinioară, pe timpul unei epidemii, din imperiul faraonilor, de unde au plecat în Canaan sub conducerea înțeleptului legislator Moșe. Convins că "Dumnezeul unic este stăpînul lumii cerurilor", Moșe a interzis poporului său să se roage vreunui chip al lui Dumnezeu. El explică puternica înmulțire a evreilor prin faptul că în viața lor familială domnește o morală severă. în vremurile mai noi, moravurile lor s-au schimbat în multe privințe sub influența grecească.

Și Manetho afirmă că poporul evreu ar fi fost izgonit din Egipt. Cu dușmănie fățișă împotriva evreilor, el povestește cum "acest trib de leproși" fusese condamnat de faraonul Amenophis la muncă silnică; răzvrătindu-se împotriva domnului țării, ei și-au atras nenorociri asupra lor. Conducătorul celor alungați, un preot eretic egiptean, le-a dat legi noi, care le interziceau să cinstească zeii. în aceeași epocă, preotul Berossos, care trăia în Babilon și avea o cultură greacă, la fel ca și Manetho alcătuiește o "Istorie a Chaldeei", în care dă unele detalii, desigur pe bază de izvoare asiro-babiloneene, asupra cuceririi Ierusalimului de către Nabucodonosor și a ducerii iudeilor în captivitate.

Cu cît au devenit însă mai strînse legăturile evreilor din Diaspora cu lumea elenizată din jur, cu atît mai susținut a devenit interesul acestui mediu pentru cultura și literatura poporului evreu. Așa se accentuă la grecii culți și la orientalii elenizați nevoia de a cunoaște cărțile sfinte evreiești în traducere greacă. Pe de altă parte, și evreii aveau interes, mai ales în metropola Alexandria, să înfățișeze morala iudaismului și bogata literatură evreiască vecinilor lor, atît de mîndri de cultura lor elenă, pentru

 a le cîștiga, pe acestă cale, considerația; poate și pentru faptul că majoritatea zdrobitoare a evreilor din diaspora nu mai cunoștea limba ebraică, se ivi nevoia de a li se transmite cel puțin cele mai importante părți ale Bibliei în limba lor curentă, greaca. Toate acestea laolaltă au făcut grabnic necesară traducerea Pentateuchului.

Istoria acestei traduceri grecești a Torei este prezentată în "Scrisoarea lui Aristeas", datînd din secolul al doilea dinaintea erei creștine, astfel: cînd regele Ptolomeu al ll-lea Filadelful află de marea superioritate a cărților sfinte evreiești, se adresă Marelui Preot Eleazar din Ierusalim cu rugămintea de a trimite la Alexandria cărturari care să poată traduce Tora în grecește. La scurt timp sosiră la reședința regală 70 de bărbați, buni cunoscători ai limbilor ebraică și greacă, și porniră fără întîrziere la lucru, pe o insulă izolată, lîngă Alexandria. Cărturarii au tradus textul ebraic mai întîi fiecare în parte, apoi după o revedere îngrijită a diferitelor proiecte de traducere, au stabilit împreună textul grecesc definitiv. Lucrarea a fost terminată în 72 de zile. Traducerea, pe cît de precisă pe atît de reușită din punct de vedere stilistic, a fost primită de evreii din Alexandria cu aprecieri entuziaste. A fost apoi prezentată regelui. Profund impresionat de înțelepciunea Legii mozaice, el porunci ca aceste cărți să fie păstrate cu cea mai mare grijă în biblioteca sa. Regele îi răsplăti generos pe traducătorii Torei și-i retrimise cu mari onoruri în ludeea. Povestirea lui Aristeas, care coincide, în linii generale, atît cu relatările de mai tîrziu ale lui Philo din Alexandria, cît și cu cele din Talmud, cuprinde, fără îndoială, un sîmbure istoric. O traducere grecească a Pentateuchului trebuie să fi apărut pe la mijlocul secolului al lll-lea în Alexandria. Este, de asemenea, verosimil ca această traducere să fi găsit în Ptolomeu Filadelful, regele iubitor de carte și posesorul celei mai mari biblioteci din acele vremuri, un încurajator hotărît; traducerea trebuie să fi fost inițiată de evreii din Alexandria și făcută de cărturari din chiar sînul acestora printr-o muncă de mai mulți ani.

în baza tradiției amintite, urmașii au intitulat traducerea grecească a Bibliei "Traducerea celor șaptezeci de interpreți" sau Septuaginta. Redarea fidelă, plină de ebraisme, a textului original este o dovadă în plus că traducerea este într-adevăr făcută de evrei. Acolo unde textul grecesc nu corespunde cu cel ebraic transmis nouă, traducerea s-a făcut după originalul care a fost în multe locuri modificat de textul "massoretic" (tradiționalist), alcătuit mai tîrziu. Tocmai din această cauză Septuaginta devine un important instrument de cercetare critică a textului Bibliei. Uneori traducătorii s-au depărtat intenționat de textul ebraic original. Astfel, pasajele biblice în care Dumnezeu este în mod evident umanizat, așa-numitele antropomorfisme au fost abstractizate de ei în spiritul monoteismului riguros, iar formele naționale de exprimare au fost înlocuite

235 cu altele universale. Așa, de exemplu, numele propriu "Iehova" este redat în Septuaginta prin numele generic "kyrios" (domnul) și "Iehova Zebaoth" prin "kyris pentocrator" (Dumnezeu atotputernicul).

Traducerea Torei în grecește a fost apreciată în mod diferit în diverse cercuri ale iudaismului. în timp ce în diaspora acest eveniment istoric de mare importanță a fost salutat cu bucurie, în Iudeea el a provocat întristare. în patria Bibliei, evreii credincioși tradiției erau revoltați de faptul că frații lor asimilați au cutezat să profaneze Cartea Sfîntă prin transcrierea ei în altă limbă, cînd fiecare cuvînt al Bibliei era considerat intangibil în toate nuanțele înțelesului său. Ei au văzut în despărțirea Sfintei Scripturi de limba ei națională o ruptură funestă cu trecutul. Diaspora, care încă nu era maturizată pentru a da creații originale și trebuia să se mulțumească deocamdată cu transformarea operelor culturale create în Iudeea în bunuri culturale cu putere circulatorie, judeca însă altfel: dacă un vas care conține hrană spirituală de preț este distrus de către viața însăși, să salvăm de la pieire cel puțin conținutul, chiar dacă trebuie să ia o formă nouă. într-adevăr, istoria a confirmat această Concepție, căci n-a trecut mult și Biblia grecească a devenit un factor de importanță universală. .

Relațiile biseculare dîntre cultura elenă, care stăpînea lumea, și cultura evreiască, pe care o avea numai poporul evreu din Iudeea și diaspora, au intrat într-o fază nouă. în ajunul marii crize moral-religioase care avea să cuprindă în secolul următor întreaga antichitate, iudaismul a putut spune elenismului, referindu-se la propriile sale comori spirituale: "Se apropie vremea cînd lumea îngenuncheată de tine va veni plină de dor și nedumerire și va întreba: Care este adevărul?"

STATUL INDEPENDENT SUB CONDUCEREA HASMONEILOR

Simeon (143-135 î.e.a.) * iochanan Hyrkan (135-104î.e.a.) * Fariseii și Saduceii * Sanhedrynu!

- ***în timpul iui Hyrkan***

După aproape 445 de ani de dominație persană și greacă statul iudeu devine din nou liber și independent sub conducerea lui Simeon, din familia Hașmoneiior. Scopul suprem al lui Simeon era eliberarea totală a țării de sub stăpînirea străină. Situația critică internă din Siria îi facilită lui Simeon realizarea acestui obiectiv.

Generalul Trypho tocmai comisese o nouă crimă, pusese la cale uciderea pupilului său Antiohus al VI-lea și s-a urcat el însuși pe tron. De data aceasta Simeon trecu de partea regelui detronat Demetrius al II-lea. îi trimise o solie formată din oameni de seamă, care îi oferi o coroană de aur, în semn de recunoaștere a drepturilor sale la domnie, și îi făgădui ajutor împotriva lui Trypho. Demetrius răspunse printr-o scrisoare adresată marelui preot, regelui prieten, nobililor și poporului cu următorul conținut: "Noi am primit coroana ce ne-ați trimis-o și sîntem gata a încheia cu voi o pace statornică și vom anunța pe guvernanții noștri că datoriile voastre sînt iertate. Concesiile pe care vi le facem sînt nestrămutate. Vă iertăm toate greșelile comise voit sau ne voit față de noi. Iertate vă sînt și impozitele ce le datorați coroanei, iar contribuțiile impuse Ierusalimului le desființăm. Dacă se găsesc printre voi oameni capabili să facă parte din armata noastră, noi îi vom primi: fie pace între noi".

Concesiile făcute de Demetrius al II-lea însemnau renunțarea formală a Seleucizilor la suzeranitatea asupra ludeei. "Jugul păgînilor fu scos de pe Israel", spune cronicarul. Numai cetățuia Akra se mai afla sub dominația siriană. în 141 î.e.a. Simeon sili acest ultim bastion să capituleze.

Un alt act însemnat înfăptuit de Simeon a fost izgonirea elenișt ilor care se aflau în Akra și în Ierusalim. Au fost, de asemenea, lichidați elenișt ii din fortăreața Beth-Șur. O parte din ei și-au căutat refugiul în Egipt, iar cealaltă parte s-a reintegrat în comunitatea iudaică. Astfel dispăru un partid care timp de 40 de ani a încercat să zdruncine temeliile iudaismului.

Revolta haşmoneilor, care a debutat prin lupta împotriva persecuţiilor religioase, datorită curajului, abnegaţiei şi spiritului de sacrificiu al lui Matitiahu şi a celor cinci fii ai săi, a permis ludeei nu numai să-şi redobîndească libertatea spiritual-religioasă, ci şi independenţa politică. Oraşele Beth-Şur şi Gaza, recucerite de Simeon de la elenişti sînt transformate de acesta în cetăţi întărite menite să ocrotească ţara de invazia unui eventual duşman. Redobîndirea portului Iaffa a avut o importanţă economico-strategică de prim ordin, deoarece a creat ieşirea la mare şi a pus piatra fundamentală pentru politica de expansiune de mai tîrziu a principilor Haşmonei. Stăpînirea acestui port deveni pentru statul ludeu şi o sursă importantă de venituri. Taxele vamale pe care le încasau regii Siriei pentru traficul de mărfuri trecură în mîinile iudeilor.

Simeon dobîndeşte dreptul de a bate monedă naţională, ceea ce reprezenta simbolul concret al redobîndirii independenţei politice. Pe o parte a monedei figura valoarea (un şekel şi jumătate), pe cealaltă era inscripţia în ebraică Ierușalaim Hakodes ("Ierusalimul cel sfînt"). Monezile bătute pe timpul domniei lui Simeon se păstrează în muzee pînă în zilele noastre.

Constant preocupat să asigure pacea şi securitatea ţării Simeon reînnoieşte Pactul de prietenie cu Roma. Senatul roman recunoscu ludeei integritatea teritorială şi încunoştiinţă despre aceasta pe principii Siriei, Egiptului şi Asiei Mici. La acest tratat se referă observaţia semi-ironică a lui Pompeius Trogus, istoriograful de mai tîrziu: "Scăpaţi de Demetrius, evreii cuceriră prietenia romanilor şi obţinură de la ei libertatea, căci în aceea vreme Roma împărţea cu mărinimie bunuri străine".

Simeon Haşmoneul se strădui din toate puterile să întroneze liniştea şi ordinea în ţară, bîntuită timp de aproape 30 de ani de războaie. Sub domnia lui, agricultura, meseriile şi negoţul reînfloriră. Caravane cu negustori băteau drumurile comerciale, pe care vreme îndelungată nu fură văzute decît coloane de ostaşi; şi din nou în portul Iaffa fluturau steagurile corăbiilor comerciale.

Dar această perioadă de pace avea să ia curînd sfîrşit. După ce Demetrius al II-lea căzu prizonier la părţi, fratele său Antiohus al VII-lea Sidetes reîncepu, în locul său, lupta cu generalul Trypho, îl învinse şi ridică din nou pretenţiile de suzeranitate siriană asupra ludeei. El ceru înainte de toate evacuarea Iaffei şi predarea cetăţii Akra din Ierusalim. Antiohus al VII-lea ceru înapoi toate cetăţile întărite sau, în locul lor, un tribut anual. "Noi n-am făcut altceva - răspunse Simeon - decît să ne redobîndim ce ni se cuvenea prin moştenire". Dar, neputîndu-se ajunge la o înţelegere amiabilă, se recurse la arme. Antiohus al VII-lea trimite pe generalul său Kendebaius, cu infanterie şi cavalerie, împotriva ludeei pentru a o supune din nou jugului sirian.

Din fericire ludeea era pregătita pentru război. Avea pe picior de război o armată de peste 20 000 de oameni și dispunea chiar de cavalerie, a cărei lipsă în războaiele anterioare fusese funestă pentru ludeea.

Fjind prea în vîrstă pentru a conduce el însuși războiul, Simeon încredință comanda trupelor fiului său lochanan, care purta și numele laic Hyrkan. în apropiere de laffa, lochanan Hyrcan, ajutat de fratele său lehuda, provocă sirienilor o înfrîngere zdrobitoare (137 î.e.a.). în aceasta situație Antiohus al Vll-lea se văzu silit să abandoneze planul său de cucerire a ludeei.

Mîniat de înfrîngerea suferită și sîmțindu-se prea slab pentru a reîncepe ostilitățile, Antiohus al Vll-lea recurse la viclenie. El hotărî să nimicească familia Haşmoneilor care luptase împotriva dinastiei sale și, în acest scop, provocă ambiția și lăcomia ginerelui lui Simeon, făcut tocmai pentru a întinde o cursă.

Talmai Ben Habub[1] se numea acest om josnic pe care nimic nu-l putu abate de la crimă: nici respectul cuvenit unui viteaz bătrîn, nici legăturile de rudenie, nici dragostea față de poporul său, nici recunoștința față de binefăcătorul său.

Dîndu-i pe fiica sa în căsătorie, Simeon îl încărcase de bogății și-l numise guvernator al districtului leriho. El dorea să devină stăpîn peste lehuda și spera să-și mențină puterea cu ajutor străin. Talmai Ben Habub, lipsit de scrupule la fel ca toți tiranii setoși de putere, nu se dădu înapoi de la asasinat pentru a-și atinge scopul.

Simeon avea obiceiul să călătorească prin țară pentru a se informa la fața locului despre nevoile poporului. în una din aceste călătorii, însoțit de soția sa și de fiii săi Matitiahu și lehuda, ajunse la leriho, unde locuia ginerele'său. Talmai puse să fie uciși la un ospăț atît principele cît și fiii lui, iar soția fu luată ostatecă. Ar fi avut aceeași soartă și celălalt fiu al principelui, lochanan-Hyrkan, dacă n-ar fi aflat din timp de lovitura plănuită. Nu i-a fost așadar hărăzit bătrfnului Simeon să-și sfîrșească viața în pace. Nici unul dintre Haşmonei n-a murit de moarte naturală. Toți și-au dat viața pentru țara strămoșească și pentru credința străbună, lehuda și Eleazar au murit pe cîmpul de luptă, lochanan, lonathan și Simeon au căzut victima perfidiei dușmanului lor.

Proclamat de poporul din Ierusalim ca urmaș al lui Simeon, lochanan-Hyrkan porni război împotriva cumnatului său criminal și încercui > armata acestuia în fortăreața Dok, în apropiere de orașul leriho. Ar fi fost ușor pentru Hyrkan să distrugă fortăreața, dar ori de cîte ori se pregătea de atac Talmai urca pe zid și-l amenința că dacă nu se retrage, o va arunca pe prizoniera regală (mama lui lochanan) de pe fortăreață. Grija pentru soarta mamei sale paraliza orice acțiune a lui lochanan. Această

239 situație tragică și unele zvonuri privind o invazie a sirienilor îl siliră pe Iochanan să ridice asediul și să se retragă. Totuși, mama lui nu scăpă de soarta ce-i fusese hărăzită, deoarece imediat ce Talmai își redobîndi libertatea de mișcare, își ucise soacra și fugi în Transiordania.

Noul principe și Mare Preot Iochanan-Hyrkan (135-104 î.e.a.) luă în mîini frîiele puterii într-o perioadă foarte grea. Imediat după eșuarea acțiunii uneltite de Talmai, o armată siriană pătrunde din nou în Iudeea, de astă dată condusă chiar de Antiohus al VII-lea, și asediază Ierusalimul în anul 134 î.e.a. Rezervele de hrană consumîndu-se repede în orașul suprapopulat și cum nu putea spera într-un ajutor din afară, principele Hyrkan se văzu nevoit să încheie pace.

Condițiile de pace pe care le impunea Antiohus al VII-lea erau înrobitoare. El ceru de la iudei să predea armele, să plătească tribut pentru orașul Iaffa și pentru celelalte orașe recucerite de la Siria, să plătească despăgubiri de război, să permită stabilirea în Ierusalim a unei garnizoane siriene. Constrîns, Hyrkan acceptă toate clauzele în afară de ultima. Iochanan-Hyrkan era convins că prezența sirienilor în Ierusalim ar reprezenta un pericol pentru securitatea statului. El oferi în schimb ostateci și un tribut substanțial. Antiohus se învoi în grabă cu această propunere deoarece avea nevoie de bani care să-i servească la declanșarea unui război împotriva părților.

Condițiile acceptate de Iochanan arată situația critică în care se afla Ierusalimul în acea vreme. Țara căzu din nou sub suzeranitatea Siriei. Hyrkan trimise o solie la Senatul roman, rugîndu-l să-i acorde Iudeei sprijinul, conform prevederilor Tratatului de prietenie. După unii istorici Senatul roman ar fi făcut o primire călduroasă solilor evrei și s-ar fi emis un decret[2] prin care Antiohus al VII-lea era invitat să înapoieze iudeilor cetățile întărite ce fuseseră cucerite de sirieni. După opinia altor istorici[3], solii iudei n-au găsit înțelegere la Senatul roman, fiindu-le total indiferentă soarta aliatului lor.

Antiohus al VII-lea plănuia o acțiune militară împotriva părților: Dar cu tot efectivul mare al armatei sale el nu se putqa lipsi de ajutorul armatei Israelite. Ca vasal al Siriei, Iochanan-Hyrkan fu nevoit să pună la dispoziția lui Antiohus al VII-lea trupe pentru expediția împotriva părților. Aceasta a fost ultima umilință pe care Iudeea a fost nevoită să o suporte din partea Siriei.

Trebuie arătat că regele Siriei s-a purtat bine cu armata iudaică în tot timpul expediției. După o victorie repurtată lîngă fluviul Zab, la rugămintea lui Hyrkan, el permise trupelor să se odihnească în cursul sărbătorii de Șavuot. Antiohus muri în timpul expediției și lăsă Siria pradă unor mari tulburări.

După moartea lui Antiohus al VII-lea, principele evreu Hyrkan, care

240 era un mare om politic pentru vremea sa, proclamă deîndată completa independență a ludeei. Iochanan-Hyrkan trece de la politica defensivă la cea ofensivă de recucerire a tuturor teritoriilor asupra cărora evreii aveau un drept istoric.

Hyrkan ia o serie de măsuri menite să consolideze independența completă a ludeei. El întărește punctele strategice, înalță ziduri în jurul Ierusalimului, ordonă armatei să îndepărteze triburile dușmănoase ce acționau împotriva statului iudeu venind de dincolo de Iordan.

în timp ce ammoniții și moabiții se asimilaseră total în această epocă cu neamurile siriene și arabe ale Transiordaniei, edomiții înghesuiți la Marea Moartă de regatul arab al nabateilor, care erau în sfera de influență a evreilor, se arătară favorabili unei contopiri culturale cu evreii, în acest context Iochanan-Hyrkan se gîndi la înglobarea în statul său a regiunii aflate în stăpînirea edomiților, vecinii Ierusalimului, desăvîrșind fără dificultăți procesul de iudeizare a acestei populații semite. Cei mai mulți băștinași primiră de bunăvoie religia mozaică[4]. După cum se știe edomiții se trag din Esav, fratele lui Iaakov. Astfel, cei doi frați despărțiți prin ură se împăcară din nou, la o distanță milenară.

Dar contopirea edomiților cu evreii nu le aduse acestora din urmă decît nenorociri. Din cele ce urmează se va vedea cum romanii și edomiții au răsturnat dinastia Hașmoneilor și î au distrus ulterior statul iudeu.

O acțiune mult mai dură fu întreprinsă împotriva samaritenilor, care aveau o atitudine ostilă față de iudaism. Ei erau așezați în centrul țării și constituiau un obstacol în calea reunificării ținuturilor periferice ale Israelului cu patria-mamă. Neavînd nici o speranță de a înlătura pe cale pașnică această piedică, Iochanan-Hyrkan se luptă cu samaritenii, cuceri capitala lor, Sichem, și le distruse Templul clădit cu 300 de ani în urmă, pe muntele Ghezirim.

Mai dificilă fu cucerirea regiunilor elenizate din centrul țării care separau nordul de sudul Israelului, cu orașele Samaria și Beth-Șean, aflate sub protectorat sirian. O ciocnire între locuitorii neevrei și evrei ai Samarei îi dădu prilejul lui Iochanan-Hyrkan să trimită împotriva fostei capitale a regatului Israel o armată sub conducerea, fiilor săi Iehuda-Aristobul și Antigon. Samaria a fost asediată timp de un an de zile. Samaritenii, nemaiavînd de unde primi ajutor, au fost nevoiți să capituleze și să predea orașul în mîinile învingătorilor. Generalul sirian Epicrat, cumpărat cu bani, a predat evreilor fără luptă Beth-Șean și localitățile dintre cîmpia Iesreel și muntele Karmel.

Odată cu evoluția ascendentă a țării și administrația statului dobîndește forme mai complicate, adecvate epocii.

Sub domnia lui Iochanan-Hyrkan se înființă Marele Sfat al țării, care purta numele grecesc de Sanhedryn, în ebraică "Beit Din

Hagadol",

241 adică Curtea Supremă de Justiție, care a căpătat o componență și o structură organizatorică precisă. Președinte (nasi) al Sanhedrynului era principele însuși (care cumula și funcția de mare preot), iar locțiitorul lui era cel mai bătrîn membru a| Curții Supreme, așa-numitul "părinte al Curții de Justiție" (Av Beit Din). Adunarea generală a Curții de Justiție, care cuprindea 71 de membri, căpătă numele de "Marele Sanhedryn" spre deosebire de cele 3 secții alcătuite din cîte 23 de membri care se numeau "Micul Sanhedryn". Ședințele ambelor camere se țineau într-o încăpere special amenajată a Templului.

în domeniul de competență al Sanhedrynului intrau, înainte de toate, legislația și justiția. Este adevărat că activitatea legislativă trebuia să se desfășoare în conformitate cu prescripțiile biblice, dar interpretarea acestora se făcea în concordanță cu cerințele imperioase ale vieții, dînd naștere unor creații juridice independente. Sanhedrynul funcționa ca o Curte Supremă de Justiție, pentru cazuri deosebit de importante. De asemenea, Sanhedrynul supraveghea cultul Templului, elabora Calendarul ebraic, decidea asupra păcii și războiului, numea judecători, înalți funcționari și deținea un rol important în soluționarea celorlalte probleme de administrație. Sub primii principi Hașmonei în Sanhedryn predominau reprezentanții elitei laice și preoțești. Ulterior, aceștia au fost nevoiți să cedeze locul reprezentanților cărturarilor specialiști în domeniul dreptului.

Legislația teocratică introdusă de Ezra, Nehemia și cărturari (sofrim) corespundea țării atîta vreme cît ea a fost sub stăpînirea persană sau elenă. Tutela străină scutea ludeea de orice grijă de politică externă, ea limitîndu-se la viața internă.

Redobîndirea independenței politice după 445 de ani de dominație străină cerea soluționarea unor probleme din domeniul legislației, organizării statului și al politicii externe. Trebuiau găsite căile care să asigure integrarea statului iudeu în structura statelor civilizate din acea vreme. în fața poporului se puneau o serie de probleme arzătoare care nu sufereau amînare. Trebuia oare ca evreii să se alinieze popoarelor cu o cultură dezvoltată în epoca respectivă și să devină o națiune politică, sau să continue să rămînă o națiune spirituală în cadrul organizării sale teocratice? Trebuia oare ca ludeea, după restaurarea independenței, să-și creeze o structură de stat cu atributele caracteristice: cu un conducător de stat laic, cu o armată disciplinată, cu relații diplomatice? Trebuia oare ludeea să încheie alianțe, să poarte războaie?

De fapt ludeea se afla în fața celei mai dificile probleme - aceea de a pune de acord noul stat independent cu ordinea veche, așezată pe baze teocratice. Pentru apărarea ființei naționale și a credinței strămoșești Hașmoneii au fost nevoiți să recurgă la

insurecția armată. Poporul evreu a fost condus pe calea desfășurării de forță încă de pe

242 timpul primilor Hașmonei. Politica acestora a avut sprijinul aristocrației preoțești și al, demnitarilor, precum și al acelor cercuri laice familiarizate cu concepțiile moderne asupra statului și societății. Străduința Hașmoneilor de a transforma ludeea într-un stat politico-militar modern s-a lovit de rezistența acelei părți *a* populației care avea convingeri teocratice și, în același timp, democratice și naționale, care lupta pentru supremația principiului religios-moral în viața obștească. Adepții acestor concepții considerau că țara trebuie să-și păstreze poziția sa specială de stat iudaic teocratic printre celelalte națiuni. Curentul opus care a apărut în această perioadă situa pe prim plan interesele statului și pe planul al doilea religia, promovînd separarea religiei de stat.

Acest antagonism de concepții politice a dus în timpul domniei lui Iochanan-Hyrkan la apariția a două partide: Partidul Saduceilor și Partidul Fariseilor[5]. Acum națiunea era aptă, fără să renunțe la specificul național, să asimileze elemente potrivite specificului său. Dacă odinioară juriștii protestaseră la tot ce purta pecetea elenă, o parte a societății ajunsese la convingerea că elenismul conținea și numeroase părți bune, care puteau fi adoptate fără a primejdui specificul național. Hașmoneii învățaseră de la vecinii lor nu numai arta războiului, ci și arta arhitectonică și meșteșugul de a bate monedă cu inscripții artistice.

Fariseii[6] erau o grupare politico-religioasă care reprezenta interesele claselor mijlocii ale populației. în fruntea Partidului Fariseilor se aflau oameni cu înalte calități morale care se remarcau prin cumpătare, blîndețe, cultură. Termenul de farisei (mai erau numiți și peirușini) derivă din ebraicul "peiruș" care înseamnă: "explicație", "comentariu", "interpretare". Era deci vorba de oameni care se ocupau cu comentarea și interpretarea sfintelor scripturi. Idealul fariseilor îl reprezenta conservarea învățăturii lui Moșe, a iudaismului. Ei erau apărători înflăcărați ai religiei mozaice, ai Legii, recunoscînd în același timp învățătura orală*a cărturarilor ("sofrim").

Fariseii nu erau la vremea respectivă ceea ce se înțelege azi în limba română prin acest termen. La vechii evrei fariseii erau oameni corecți, cinstiți, cu înaltă ținută morală, preocupați în cel mai înalt grad de respectarea legilor divine și nicidecum de acapararea puterii și acumularea de bogății în numele unor principii morale.

Fariseii erau ostili influențelor eleniste și oricăror înrîuriri străine. Ei credeau că atît soarta indivizilor, cît și cea a unei colectivități depind numai de voința divină. în concepția lor procesele istorice nu puteau fi în nici un fel influențate de voința și acțiunea oamenilor, ele fiind determinate de Providență, care reglementează și orînduiește evenimentele. Numai faptele fiecărui

individ și conduita sa morală se află sub incidența voinței omenești. Moșe Maur îi considera pe farisei niște

243 fanatici religioși care pledau pentru izolare în prescripțiile învățăturii divine[7].

Pentru farisei statul ideal era republica spirituală, în care justiția trebuia să meargă mînă-n mînă cu morala și cu Legea divină. După părerea lor, trebuia mai mult apreciată morala înaltă decît succesele militare și politice. Ei Condamnau energic politica de expansiune și de convertire. Termenul "saducei" - derivă de la "Ţadok" numele marelui preot de pe timpul regelui Solomon (Șlomo). Saduceii erau o grupare politică naționalistă al cărei ideal era ca ludeea să ajungă la nivelul marilor puteri ale lumii civilizate.

în timp ce pentru saducei independența redobîndită presupunea participarea ludeei la viața internațională, fariseii se deziceau de politica externă, considerînd neatîrnarea politică a țării lor un mijloc indispensabil pentru menținerea autonomiei spritual-religioase. Primatul intereselor statului în raport cu religia reprezenta principiul fundamental al saduceilor. Ei nu recunoșteau decît Legea scrisă[8], adică Vechiul Testament, și nu acceptau sub nici o formă învățătura orală.

Tora (Vechiul Testament) era considerată de către saducei o venerabilă moștenire strămoșească, pe care o vroiau respectată numai în litera, dar nu și în spiritul ei. De aceea ei nu recunoșteau învățătura orală transmisă din vechime și care completa învățătura scrisă prin arta de a interpreta. După părerea lor, viața politică trebuia să depășească Tora, care a fost dată odată pentru totdeauna, avînd un conținut finit. Dat fiind faptul că prescripțiile Torei nu pot îmbrățișa viața în policromia ei ca varietate, fariseii puneau pe primul plan completarea acestor prescripții în concordanță cu învățătura oralî, pe calea interpretării juridice.

Saduceii erau politicienii țării. De aceea ei considerau că interesele statului nu pot fi sacrificate pe altarul dogmelor religioase. Cei care conduceau treburile statului în domeniul politic sau militar aveau convingerea că în această sferă de activitate trebuie să se călăuzească după anumite principii, după anumite interese care nu se pot armoniza, în numeroase cazuri, cu prescripțiile religioase. Ei, credeau de pildă, că nu e admisibil ca din motive de ordin religios să nu se poată purta războaie sau să se încheie anumite alianțe[9].

Ca oameni de stat ei erau convinși că practicarea riguroasă a religiei, încrederea nestrămutată în Dumnezeu nu sînt suficiente pentru asigurarea independenței și stabilității statului iudeu. Ei susțineau, de asemenea, că fiecare individ trebuie să-și consacre toate eforturile, întreaga capacitate creatoare pentru binele țării, pentru înflorirea ei.

După părerea fariseilor conservarea iudaismului, a credinței strămoșești constituie unica datorie atît a indivizilor, cît și a societățiio.

După opinia saduceilor, omul este stăpîn pe soartă, este propriul

244 său arbitru și Dumnezeu nu se amestecă în nici un chip în treburile omenești. Factorii care determină pedeapsa și răsplata sînt faptele săvîrșite de individ. Saduceii respingeau credința într-o răsplată după moarte, cum susțineau fariseii. Dacă saduceii erau genetic legați de eleniștii moderați, fariseii erau urmașii hasideilor și ai cărturarilor (sofrim).

Partidul Saduceilor avea în rîndurile sale șefi militari, politicieni, ambasadori, aristocrați etc. Pentru saducei ceea ce conta cel mai mult era idealul național. De aceea, pentru ei statul era totul, în timp ce pentru farisei poporul era totul.

La baza conflictului care a marcat cel mai puternic această dezbinare a stat următoarea problemă: trebuia oare ca poporul evreu să devină o națiune politică ori spirituală? Trebuia el oare să lupte pentru puterea sa exterioară ori pentru aprofundarea interioară a vieții?

Conflictul a izbucnit chiar în epoca primilor creatori ai ludeei independente, sub Ionathan și Simeon. A căpătat însă importanță politică abia după consolidarea ludeei ca stat, sub Iochanan-Hyrkan, cînd ambele partide au intrat într-o luptă deschisă.

Care era poziția principelui Hyrkan în acest conflict?

După părerea istoricului H. Graetz[11], Hyrkan a fost de partea fariseilor; Marianne Picard[12] crede că el îi susținea pe saducei, iar cercetătorul Moșe Maur[13] afirmă: "principele accepta cînd linia unuia, cînd linia celuilalt".

Datorită abilității sale politice Hyrkan a reușit să se mențină timp îndelungat neutru în acest conflict, realizînd un echilibru între farisei și saducei. El n-a admis ca nici unul dintre partide să dobîndească întîietatea sau să-l marginalizeze pe celălalt. Hyrkan s-a servit cu abilitate atît de farisei, din rîndurile cărora își recruta judecătorii și înalții funcționari, cît și de saducei, din care proveneau generalii și diplomații. Saduceii vedeau în el pe conducătorul statului și pe comandantul militar, pe cînd fariseii onorau în persoana lui pe marele preot. Totuși, la un moment dat, Hyrkan a fost atras în acest conflict, trecînd de partea saduceilor.

Atîta vreme cît a fost în'defensivă Hyrkan s-a bucurat de simpatia fariseilor. Cînd a trecut însă la politica de cuceriri, conducătorii partidului, ale căror interese erau legate de nevoile spirituale și culturale ale poporului, au sesizat faptul că principele, care conduce armata, e în același timp și cel mai înalt demnitar religios.

într-o zi, Hyrkan organiză un ospăț la care fură invitați mulți farisei influenți. La masă, principele ceru oaspeților să-i spună deschis dacă au ceva de obiectat referitor la domnia lui. Un fariseu cu numele de Eleazar se ridică atunci și-i spuse: "Dacă vrei să fii drept, depune demnitatea de mare preot și mulțumește-te să domnești asupra poporului". Iochanan-Hyrkan știa, desigur, dinainte că acest cumul al

245 demnităților de mare preot și de comandant al armatei nu era agreat de farisei, dar modul brutal în care și-a exprimat Eleazar protestul său l-a decis pe principe să rupă relațiile cu Partidul Fariseilor și să se atașeze de partidul advers, al saduceilor. Fariseii fură îndepărtați din funcțiile înalte pe care le dețineau în Sanhedryn, în Templu, în tribunale. Astfel, saduceii cîștigară pentru multă vreme majoritatea în Sanhedryn. Toate legile introduse de farisei au fost abrogate.

Hyrkan a murit după o domnie de 31 de ani, la vîrsta de 106 ani, lăsînd în urma sa cinci fii: pe Aristobul, Antigon, Alexandru, Avșalom, numele celui de al V-lea fiu nefiind cunoscut.

Perioada domniei lui Hyrkan s-a remarcat prin prosperitate economică și înflorire culturală, ludeea dobîndind un mare prestigiu internațional. în această perioadă a fost definitivată includerea între cărțile Bibliei a operelor "Cîntarea Cîntărilor" ("Șir Hașirim") și "Ecleziastul" ("Kohelet"). A devenit cunoscută Cartea profetului Daniel, iar Biblia a intrat în circuitul culturii universale, fiind tradusă în limba greacăi4 de către învățații evrei ai timpului.

1. Este cunoscut cu numele grecesc de Ptolomeu.

2. H.Graetz, Istoria evreilor. București, 1903, vol. IV, pag. 203.

3. Simon Dubnov, Istoria universală a poporului evreu, București, 1946, vol.ll, pag.40.

4. Este singurul caz de iudaizare forțată cunoscut în istoria evreilor.

5. Prin lupta de o jumătate de secol, prin victoriile repurtate asupra dușmanilor, prin contactele cu pite popoare, cu alte culturi poporul evreu se ridicase ta un înalt grad de maturitate.

6. Termenul 'fariseu' în limba română contemporană are două semnificații:

1) denumirea membrilor unui partid politico-religios la vechii evrei;

2) om fățarnic, ipocrit, prefăcut.

7. Istoria Israelului, Tel-Aviv, 1975, pag.80

8. Invitați să prezinte un criteriu care să fixeze însemnătatea relativă a legilor religioase, ei îl prezentară pe următorul: dispozițiile bine precizate de Legea mozaică sînt singurele obligatorii, toate celelalte, decurgînd din tradiția orală sau efnise după primirea Torei, neavînd un caracter obligatoriu și neimpunînd o respectare riguroasă.

9. Marele istoric Nicolae Iorga a relevat importanța deosebită pe care o prezintă făurirea unui sistem de alianțe pentru statele mici care să funcționeze în momente de criză pentru salvgardarea independenței și-suveranității statului. El arată: 'Din fericire, imperiile sînt mai multe și ambiția lor se împiedică reciproc în

așa fel, încît modesta viață a formațiunilor naționale mai mici se poate îndrepta stînd cînd de o parte, cînd de partea cealaltă în așa fel, încît să înlăture primejdia'.

Toate marile personalități politice, atît din țara noastră cît și din Israelul antic, au fost constant preocupate de a realiza un sistem de alianțe care să te asigure independența, suveranitatea, integritatea, securitatea. Astfel, în Israelul antic înțeleptul rege Solomon, fiind preocupat de securitatea statului său, a contractat o căsătorie cu semnificație politică, căsătotindu-se cu marea prințesă a Egiptului, asigurînd în felul acesta o alianță cu cel mai important stat din antichitate din acea epocă istorică. Și marele diplomat român Nicolae Titulescu a fost preocupat de făurirea unui sistem de alianțe și de relații care să

descurajeze pe un eventual agresor și să funcționeze in momente de criză, fn 1940 cele două dictate au fost posibile pentru că intreg sistemul nostru de alianță se prăbușise.

10. Fariseii se caracterizau printr-un formalism exagerat tn respectarea ritualului religios. Procesiunile fn jurul altarului cu ramuri de salctm și vărsarea apei pe altar în timpul sărbătorilor de Sucot (Sărbătoarea Corturilor) susținute cu înflăcărare de către farisei erau respinse de saducei. Divergențe puternice apăreau și în interpretarea Legii. Astfel, prescripția biblică: 'ochipentru ochi, dinte pentru dinte' (care n-a fost niciodată aplicată) era interpretată de saducei ad Utteram, pe cînd fariseii cereau în acest caz aplicarea unei pedepse pecuniare.

11. Istoria Evreilor, București, 1893, vol. IV, pag.227

12. Histoire Juive ludaisme, Paris, 1987, pag. 149

13. Istoria Israelului, Tel Aviv, 1975, pag.80

14. Traducerea Bibliei în greacă a apărut sub titlul 'Septuaginta'

REGII HAsMONEI

*Aristobul (103-104 î.e.a.) * Alexandru Ianai (103-76 î.e.a.) * Salomea-Alexandra (76-67 î.e.a.)*

Iochanan-Hyrkan, înainte de a înceta din viață (103 î.e.a.), a lăsat prin dispoziție testamentară demnitatea de mare preot[1] fiului său Iehuda- Aristobul (103-104 î.e.a.) iar ca regentă pe soția sa. Obiceiul însă, preluat de la greci, de a încredința femeilor guvernarea, nu avea tradiție în Iudeea. Dar ambițiosul Aristobul, care-și luase titlul de rege[2], o aruncă curînd pe mama sa în închisoare, unde în scurtă vreme aceasta muri de foame. Nu se mulțumi doar cu răsturnarea de la putere a mamei sale și-i aruncă în închisoare pe toți frații săi, în afară de Antigon care îi împărtășea părerile și pe care-l numise regent.

Susceptibil, văzînd pretutindeni trădare, după venirea sa la domnie regele fu cuprins de bănuieli împotriva lui Antigon, pe care el însuși îl numise regent. Această suspiciune avea să ducă la consecințe grave pentru ambii frați. Unii curteni intriganți îi sugerează lui Aristobul că fratele lui ar plănui, o lovitură de stat. Pe cînd Antigon se reîntorcea la Ierusalim cu prilejul sărbătorii de Sucot, după campania dusă victorios în Galileea de Nord, și era salutat cu entuziasm de popor în drumul său spre Templu, regele, care era bolnav, porunci gărzii sale să ucidă pe oricine ar cuteza să intre înarmat în Palat. Curtenii perfizi îl înștiințară însă pe Antigon că regele vrea să-l vadă negreșit în ținută de război. Nebănuind nimic, fratele regelui sosi la Palat și fu ucis de gardă. Moartea îngrozitoare **a** lui Antigon, pe care în adîncul inimii îl iubea, zdruncină atît de mult pe regele bolnav, încît la scurtă vreme muri și el.

Aristobul, care moștenise talentul militar de la tatăl său, a reluat planul de lărgire a hotarelor Iudeei. El a repurtat victorii în luptele împotriva samaritenilor și sirienilor, a extins hotarele Iudeei și a silit popoarele supuse să îmbrățișeze iudaismul. Continuîndu-și cuceririle în această direcție, Iudeea a putut deveni stăpînă peste drumurile caravanelor de la Eufrat pînă în Egipt. Datorită extinderii teritoriale, armatei disciplinate și fortărețelor excelente de care dispunea, Iudeea a putut ocupa un loc însemnat în sistemul politic din acea vreme.

După moartea lui Aristobul, cei trei frați aflați în închisoare își recăpătată libertatea și cel mai mare dintre ei, Alexandru Ianai, fu proclamat rege și mare preot (103 î.e.a.). Alexandru Ianai luă în căsătorie, **248** potrivit unei vechi legi biblice, pe văduva fratelui său

care purta nume dublu - ebraic și grecesc - Salomeea-Alexandra.

Alexandru Ianai a fost și un desăvîrșit militar. Tendința lui era să realizeze expansiunea spre vest. Prima lui acțiune militară fu destinată cuceririi coastei Israelului, din care Iudeea stăpînea pe atunci o fîșie îngustă, portul Iaffa. în urma dezintegrării statului sirian, porturile locuite de greci și de fenicieni deveniseră zone comerciale libere, în care comerțul, meșteșugurile, industria erau prospere, dar din punct de vedere militar erau aproape fără apărare. Regele iudeu, dornic de cucerire, crezu că aceasta se va realiza ușor. El întîmpină însă o rezistență neașteptată în portul Akko. Pe cînd asedia acest oraș important, asediații primiră ajutor de la Ptolomeu Lathurus, domnitorul Ciprului, căruia mama sa, Cleopatra a III-a, îi luase tronul Egiptului. Alexandru Ianai fu silit să se retragă, urmărit fiind pînă în Galileea (100 î.e.a.). Interveni atunci în luptă regina Egiptului al cărui ajutor Alexandru Ianai îl ceruse dinainte. Creșterea puterii pe coasta Israelului, în apropierea Egiptului, a fiului dușmănit, spori îngrijorarea reginei care trimise flota și armata împotriva lui.

După înlăturarea acestei primejdii care amenința independența Iudeei, curajosul rege porni o nouă acțiune militară. El ocupă cele două orașe elenizate Gadora și Amathus de la granița de răsărit a Iudeei, se îndreptă apoi din nou spre Apus și cuceri întregul litoral de la Iaffa la Gaza (96 î.e.a.).

Alexandru Ianai, printr-un tratat încheiat cu regina Cleopatra a III-a a Egiptului, era obligat să plătească o sumă importantă de bani pentru finanțarea armatei egiptene. Această contribuție bănească îi dădea mînă liberă să ocupe unele teritorii în est, peste Iordan, iar în vest să ocupe Gaza și teritoriile fostei țări a filistenilor.

Politica de recuceriri de teritorii a lui Alexandru Ianai a provocat o mare indignare în Partidul Fariseilor (peirușimilor), rămas credincios tradiției spirituale a evreilor. Fariseii erau de părere că nu forța oarbă trebuie să hotărască viața statului, ci idealul înalt al progresului social și spiritual.

în războaiele cu dușmanii din afară Ianai cunoscu și victorii, și înfrîngeri, dar în cele din urmă izbuti să-și extindă hotarele țării, redîndu-i granițele din epoca de strălucire. Războiul din interior însă era greu și distrugător[3].

Regele avea de partea sa armata, comandanții militari, preoții și aristocrații care făceau parte din Partidul Saduceilor. împotriva sa era pătura de mijloc, poporul sărac care era de partea fariseilor (peirușimilor). Trebuie menționat că atîta vreme cît a purtat războaie cu dușmanii din afară, situația critică îl ținuse departe de treburile interne, rămînînd neutru în conflictul dintre farisei și saducei. Dar lucrurile luară altă

 întorsătura după ce se întoarse învingător din războaie,

recucerind numeroase orașe și ținuturi.

La un ritual religios de Sucot, Alexandru Ianai se manifestă pe neașteptate ca un dușman neîmpăcat al fariseilor. La sărbătoarea de Sucot, principele, în calitatea sa de mare preot, conform unui vechi obicei, trebuia să verse pe altar apa dintr-o cupă de argint, ca simbol al fertilității. Pentru a-și demonstra disprețul pentru acest obicei inventat de farisei, el vărsă apa pe jos. Mulțimea revoltată de fapta nelegiuită, fără a ține seama de urmări, aruncă cu chitrele ce le ținea în mînă și se adresă regelui cu insulte, acuzîndu-l a fi nedemn pentru funcția de mare preot. Regele, în pericol, reuși să scape chemînd în ajutor armata de mercenari, care se aruncă asupra mulțimii. Au fost uciși atunci mulți evrei (95 î.e.a.).

Curfnd după sîngeroasele incidente din Templu, regele porni din nou în campanie. în acea epocă în populația semită avea loc o nouă "migrațiune a popoarelor", proces care se opunea în Transiordania unei elenizări forțate a băștinașilor, frați la origine cu israeliți!. Această reacție semită avea să ducă la o amalgamare cu arabii stabiliți în regiune.

Pentru a pune capăt expansiunii noului stat arab al nabateilor. Alexandru Ianai atacă pe arabii din jurul lacului Genezareth (Tiberiada). Fu însă învins și abia scăpă cu viață de acolo. Acest insucces zdruncină definitiv autoritatea regelui.

în capitală îl aștepta o primire ostilă. Înfrînată multă vreme, mînia poporului izbucni într-o revoltă armată. Șase ani a durat lupta poporului condus de farisei împotriva domnitorului ce se sprijinea pe mercenarii săi. Ura fariseilor împotriva lui Alexandru merse atît de departe, încît aceștia nu ezitară să cheme în ajutor împotriva unui descendent al Hașmoneilor pe Demetrius al lll-lea, un urmaș al lui Antiohus Epifanus și unul din ultimii seleucizi. Victoria reveni aliatului fariseilor, Demetrius al lll-lea, iar Ianai fu nevoit să fugă în munții Efraim (88 î.e.a.). Abia acum își dădură seama unii din răsculați că descendentul seleucizilor este mai primejdios pentru ludeea decît regele țării, oricît de nevrednic ar fi acesta; ei trecură de partea lui Alexandru Ianai. Aceasta determină pe Demetrius al lll-lea să se retragă. Cu toate acestea, cei mai înverșunați dintre farisei nu încetară lupta. învinși într-o bătălie ei se baricadară într-o fortăreață, dar fură din nou învinși de rege. Cei 800 de rebeli prinși au murit ca niște martiri. Această grozăvie nemaipomenită pricinui o spaimă atît de mare printre adversarii regelui, încît aceștia părăsiră ludeea pentru a se refugia în Egipt și în Siria. Printre refugiați se găsea și conducătorul fariseilor, învățatul Simeon Ben Șetach, fratele reginei.

Fiind din nou stăpîn pe situație, Alexandru începe o nouă campanie. în anii 83-80 î.e.a. el recucerește o serie de localități la răsărit 250 de Iordan. Războaiele purtate de regele Alexandru Ianai au avut drept rezultat redobîndirea teritoriilor ludeei, asupra cărora evreii aveau un drept istoric. Astfel visul Hașmoneilor, care vroiau să

vadă refăcut vechiul regat al lui David, se apropia de realizare. într-adevăr, ludeea se întindea acum între granițele sale firești: de la țărmul mării pînă în pustiu și din Edom pînă la lacul Merom.

înainte de a muri regina Salomea-Alexandra (76-67 î.e.a.), lanai recunoscu că dovedise o imprudență și o nedreptate mare persecutîndu-i pe farisei și disprețuind dragostea poporului. El o numi ca regentă pe regina Salomea-Alexandra și o sfătui să-i recîștige pentru domnie pe farisei. în cele din urmă recunoscu că ignorarea voinței majorității poporului dăunează bunăstării statului. Se pare că lanai ar fi încercat să alunge neliniștea reginei cu privire la conflictul dintre partide prin cuvintele: "Nu te teme nici de adevărații farisei, nici de adversarii lor, care sînt sinceri; dar ferește-te de fățarnicii ambelor partide!..."

Femeia care a preluat frîiele puterii după domnia furtunoasă a lui lanai era foarte potrivită pentru această funcție. O adevărată fericire pentru poporul evreu să fie guvernat de o femeie înțeleaptă și blîndă, după o domnie furtunoasă ca cea a lui Alexandru lanai. Neputînd ca femeie să fie mare preot, ea trecu această demnitate fiului său cel mare, Hyrkan, fapt prin care se înfăptuiește separarea puterii de stat de cea religioasă, atît de insistent cerută de farisei. Cel de-al doilea fiu, Aristobul al ll-lea, a fost numit comandantul armatei. Conducătorii fariseilor, fugiți din ludeea pe timpul lui Alexandru lanai, se întorc acum în patrie, iar dintre ei, Simeon Ben Șetach și juristul lehuda Ben Tabai ajung în fruntea Sanhedrynului. Fariseii dețin din nou puterea legislativă și cea judecătorească.

în timpul domniei reginei Salomea-Alexandra s-a reorganizat Sanhedrynul, s-a îmbunătățit administrația justiției și a fost, în general, o epocă de restaurare național-religioasă. învățatul Simeon Ben Șetach a fost numit restauratorul Legii. S-au adoptat o serie de măsuri menite să îmbunătățească legislația. Astfel, în contractul de căsătorie care poartă numele de Ketuva se precizează suma de bani pe care soțul trebuie să o dea soției în caz de divorț. Ketuva este în vigoare și astăzi. 0 altă măsură deosebit de importantă a fost luată în domeniul învățămîntului. S- a elaborat o lege potrivit căreia trebuiau să se înființeze școli în toate orașele pentru tinerii pînă la vîrsta de 16 ani. Conform acestei legi învățămîntul era obligatoriu și gratuit. Se respecta în felul acesta prescripția biblică care prevedea că părinții au obligația să-și instruiască copiii. Pentru cazurile în care părinții nu dispuneau de mijloace materiale pentru educația copiiilor s-au înființat școli pentru băieți. Elaborarea unei asemenea legi cu peste 2 000 de ani în urmă atestă importanța pe care

 o acordau vechii evrei educației și învățămîntului.

în politica externă regina a acordat prioritate acțiunilor defensive, în acest scop ea avea nevoie să mențină o armată

puternică, disciplinată și bine înzestrată. Asemenea măsuri aveau menirea să descurajeze un eventual agresor, în contextul în care principii din imediata vecinătate purtau războaie pentru ocuparea Siriei. Dispunînd de o armată puternică, regina avea autoritate asupra prinților vecini care nu îndrăzneau să pornească un război împotriva ludeei.

Saduceii fuseseră înlăturați din administrația civilă și religioasă, dar în armată era nevoie de ei, deoarece printre ei erau militari experimentați.

Cînd fariseii ajunși la putere începură să-i urmărească pe conducătorii Partidului Saduceilor, cîțiț/a reprezentanți ai acestora se prezentară în fața reginei și, etalîndu-și meritele militare, îi cerură să pună capăt persecuțiilor. Conducătorul acestui grup nu era altul decît cel de-al doilea fiu al reginei Salomea, Aristobul.

Spre deosebire de fratele său Hyrkan, care avea o voință slabă, Aristobul era un caracter puternic, cu un temperament ardent. Pentru a nu-i îndepărta pe saducei de tron, regina primi cererea lor. îi numi chiar comandanți militari ai diferitelor localități întărite pe mulți membri ai acestui partid marginalizat.

Spre sfîrșitul domniei reginei Salomea-Alexandra Partidul Saduceilor, în frunte cu Aristobul, devenise atît de puternic, încît putea să se gîndească la preluarea puterii în stat. Bătrîna regină îmbolnăvindu-se grav, prietenii fiului mai mic se înțeleseră să-l răstoarne de la domnie pe Hyrkan, incapabil să domnească, dar și puternic influențat de farisei, și să-l aducă pe tron pe Aristobul. Acesta părăsi Ierusalimul, se uni cu fruntașii acestei mișcări din provincie, care-i erau devotați, și ocupă mai multe cetăți.

Vestea izbucnirii revoltei dădu lovitura de grație reginei. După 9 ani de domnie Salomea-Alexandra moare în vîrstă de 74 de ani. Ea a avut fericirea să vadă zilele fericite ale independenței naționale și ale înfloririi economice, dar pe patul de moarte i-a fost dat să întrezărească spectrul războiului civil.

Conflictul de succesiune izbucnit între Aristobul și Hyrkan al II-lea înaintea încetării din viață a reginei Salomea-Alexandra a reprezentat de fapt o luptă între două curente național-politice opuse. în timp ce Aristobul se sprijinea pe aristocrația saducee a demnitarilor și pe armată, adică pe grupurile sociale care constituiau structura politică a statului, pătura intelectuală democrată, orientată spre politica culturală, în speță fariseii, precum și clasa mijlocie a populației îl susțineau pe Hyrkan sub a cărui domnie sperau să poată menține regimul reginei Salomea-

Alexandra. La aceste, interese diametral opuse se adăugau deosebirile de temperament și de caracter dintre cei doi frați.

Aristobul era o fire ambițioasă, autoritară și belicoasă. Scopul său declarat era să devină un rege puternic care să supună toate țările vecine. Hyrkan al II-lea era, dimpotrivă, o fire slabă, influențabilă, lipsit de calitățile necesare unui conducător. Chiar într-o epocă liniștită el n-ar fi fost decît un mediocru cîrmuitor.

Abia închise ochii regina Salomea-Alexandra că și urcă pe tron Hyrkan al II-lea. Fratele său îi declară război și porni cu mercenarii săi spre capitală pentru a-l detrona. Sub steagul lui Hyrkan al II-lea se strînseră fariseii, păturile mijlocii ale populației și mercenarii angajați de răposata regină. Partizanii lui Hyrkan al II-lea luară ostateci pe soția lui Aristobul și pe copiii acestuia pe care îi închise în cetățuia Baris, la nord-vestul Templului.

în urma bătăliei care a avut loc lîngă Ieriho, armata lui Hyrkan al II-lea a fost înfrîntă. După ce pierdu bătălia Hyrkan al II-lea fugi la Ierusalim, în cetățuia Baris; mercenarii săi îl părăsiră și trecură de partea lui Aristobul. Acesta asedie Templul, unde se adăpostise un număr mare de dușmani și-l ocupă. Hyrkan a fost nevoit să se predea și el. Lui Hyrkan al II-lea nu-i rămase altă alternativă decît să renunțe la tron în favoarea fratelui său. A avut loc un fel de împăcare între cei doi frați, care își jurară credință în Templu: Aristobul al II-l&a avea să dețină coroana regală, iar Hyrkan al II-lea demnitatea de mare preot. Acestea seîntîmplau la trei luni de la moartea reginei Salomea-Alexandra. Pacea încheiată între cei doi frați fu pecetluită prin căsătoria fiicei lui Hyrkan, Alexandra, cu fiul lui Aristobul al II-lea. Alexandru. Pe această cale ei au vrut să împace, prin urmași, interesele opuse ale părinților.

La urcarea pe tron a lui Aristobul al II-lea izbucnește, după cum era de așteptat, o reacție violentă a saduceilor împotriva regimului fariseu[4]. Drept consecință, toți cei ce erau adversari ai noului regim din motive principiale, începură să se adune în jurul regelui detronat prin violență. Această stare de lucruri a fost exploatată de idumeul Antipator, urmaș al unei nobile familii edomite, iudaizată sub Iochanan-Hyrkan. Datorită avuției și capacității sale de diplomat, Antipator ocupase funcția de guvernator al Idumeei sub domnia lui Alexandru Ianai și a văduvei acestuia. Datorită darurilor și serviciilor făcute, el a reușit să atragă prietenia compatrioților săi și chiar a vecinilor arabi, precum și a locuitorilor din Gaza și Așkelon. Antipator, bărbat de mare voință și foarte influent pe lîngă Hyrkan al II-lea, văzîndu-și planurile ambițioase distruse prin renunțarea la tron a protectorului său, îl convinse pe regele detronat, om cu caracter slab, să reia lupta împotriva lui Aristobul cu ajutorul arabilor. Cu orice prilej Antipator îi reamintea lui Hyrkan al II-Jea

253 starea sa de subaltern și de umilință din cauză că cedase

coroana fratelui său. Prin aceste mijloace Antipator îl determină pe fricosul Hyrkan să-și calce jurămîntul și să adopte planul potrivit căruia o putere străină să fie arbitru între cei doi frați.

într-o noapte, Hyrkan și Antipator părăsesc pe ascuns Ierusalimul și se duc la regele arab Aretas, care-și avea reședința în fostul oraș edomit Petra. Aretas era dispus să-l sprijine cu armata sa pe Hyrkan al II- lea în schimbul cedării a 12 orașe de coastă la răsărit și sud-vest de Marea Moartă, orașe pentru a căror recucerire Hașmoneii plătiseră cu numeroase jertfe. De asemenea, i se mai făgădui lui Aretas o sumă mare de bani. Regele arab trimise împotriva ludeei o armată de 50 000 de oameni la care se mai adăugă și o parte a trupelor lui Hyrkan al II-lea, și o parte a populației din Ierusalim. Aristobul fu încercuit în cetatea templului de către trupele unite arabo-evreiești. Mulți dintre locuitorii mai de seamă și șefii fariseilor reușiră să fugă din Ierusalim, cei mai mulți luînd drumul Egiptului. Asediul dură cîteva luni. Zidurile groase ale Ierusalimului înlocuiau slăbiciunea soldaților lui Aristobul.

în primăvara anului 65 î.e.a. Ierusalimul era astfel transformat într- o vastă tabără militară. Se confruntau două armate, de fapt fracțiuni ale aceleiași națiuni, orbite de dușmănie. Din cauza asediului începură să lipsească din ce în ce mai mult alimentele.

în timpul acesta sosi' Paștele și pelerinii care obișnuiau să vină la Ierusalim cu acest prilej din toată țara, în număr mare, găsiră accesul oprit spre Marele Templu. Pe de altă parte, în Templu nu existau animale pentru jertfă. Pentru a și le procura, asediații coborau (după cum arată legenda) zilnic pe ziduri, cu ajutorul unor frînghii, un coș cu bani și obțineau miei pentru Paște. Deoarece asediul se prelungea și nu se putea prevedea sfîrșitul, un sfetnic viclean, inspirat fără-ndoială de Antipator, îl convinse pe Hyrkan al II-lea că trebuie să Se folosească de lipsa de animale indispensabile cultului pentru a-l sili să se predea. Pentru a-i batjocori pe asediați, oamenii lui Hyrkan puseră într-un coș un purcel în locul mieilor.

Această insultă adusă Legii sfinte produse o indignare atît de puternică, încît mai tîrziu, Sanhedrynul interzise creșterea porcilor. Ca pedeapsă pentru această profanare a Templului - spune în încheiere legenda - ludeea fu bîntuită de un uragan pustiitor. După o altă legendă, partizanii lui Hyr*kan căutară să-i învingă pe adversari pe altă cale: au adus în tabără un hasideu considerat de popor sfînt, pe făcătorul de minuni Honia, și îi cerură să-l blesteme pe Aristobul în numele lui Dumnezeu. Evlaviosul bătrîn, care blestema războiul fratricid, în loc de blestem strigă cu energia unui suflet nobil și pios: "0, Dumnezeule, tu rege, stăpîn al Universului, deoarece cei din jurul meu sînt poporul tău și asediații sînt preoții tăi, te rog nu asculta ruga lor împotriva acestora și nici nu face

 ceea ce aceștia îți cer împotriva acelora".

Honia a plătit cu viața pentru exprimarea sentimentelor sale nobile. Soldații, incapabili să sesizeze noblețea sufletească a unui bătrîn venerabil, l-au asasinat ca pe un nelegiuit. Oamenii lui Hyrkan al ll-lea încercau să amuțească vocile care protestau împotriva unei atît de dăunătoare dușmănii între frați de același sînge. Discordia internă, care nu putea fi învinsă prin rugăciune, avea să fie soluționată cu sabia de către străini.

Criza internă din ludeea a coincis cîtăva vreme cu criza politică generală care domnea în întreaga Asie orientală. Tot așa cum în secolul al IV-lea î.e.a. luaseră naștere monarhiile Seleucizilor și Ptolomeilor pe ruinele Imperiului Persan, tot astfel descompunerea acestor monarhii a creat acum condițiile favorabile pentru expansiunea Romei[5] în Orient.

în deceniul al Vll-lea î.e.a. Roma stăpînea aproape toate popoarele din Asia Mică, jefuindu-le bogățiile, ludeea avea să îndure și ea aceeași soartă. în anul 66 î.e.a. Senatul i-a acordat lui Pompei[6] puteri nelimitate asupra provinciilor orientale. El s-a comportat în Orient ca un stăpîn absolut. Reîmpărțea teritoriile după bunul său plac, judeca certurile dintre regii locali, confirma pretențiile la tron primind de la pretendenți daruri bogate. Monarhia Seleucizilor slăbită, înghesuită pe o frîntură din teritoriul asupra căruia dominase altă dată, zăcea la picioarele Romei. Noua mare putere apărută în Asia Mică își îndrepta acum privirile spre ludeea.

Războiul fratricid care bîntuia în ludeea oferi romanilor pretextul de a interveni valorificîndu-și pretențiile. Roma apărea pentru prima oară în ludeea prin Scaurus, reprezentantul lui Pompei. Aristobul al ll-lea și Hyrkan al ll-lea îl primiră ca pe un mîntuitor ce le-ar putea aduce salvarea. Au fost trimise solii din partea ambilor frați. Emisarii aveau misiunea de a duce tratative cu Pompei. Cunoscut fiind caracterul lui Pompei, solii i-au făcut și daruri din partea fiecăruia dintre pretendenții la tron. Darurile lui Aristobul al ll-lea avură norocul să placă mai mult, acesta adăugîndu-le și 400 de talanți, în timp ce Hyrkan se mărginise doar să facă făgăduieli în bani.

De data aceasta romanii aveau interesul ca regele arab Aretas, care dispunea de o armată puternică și stăpînea o țară întinsă, să nu-și mărească puterea amestecîndu-se în războiul civil din ludeea. Aretas primi ordin să ridice imediat asediul Ierusalimului și fu amenințat că, în caz contrar. Roma va interveni cu trupele sale. Aretas se conformă imediat ordinului și se întoarse cu armata în țara sa, urmărit de trupele lui Aristobul al ll-lea, care l-a înfrînt definitiv în anul 65 î.e.a. Pentru moment Aristobul putea să-și facă iluzia că era, într-adevăr, regele victorios al ludeei. încetineala operațiunilor militare ale lui Pompei împotriva lui Mitridate[7], regele Pontului, îl făcură să creadă că domnia îi este asigurată.

Dar Antipatorîl scoase din această falsă siguranță. El știa deja că îl avea de partea sa pe Scaurus, pe care îl influență în favoarea lui Hyrkan al ll- lea spre a-l recomanda lui Pompei.

Generalul roman vedea în lupta pentru putere dintre cei doi frați prilejul de a înscrie încă un popor pe lista cuceririlor sale, ceea ce îi sporea gloria la Roma. Aristobul i-a trimis lui Pompei în dar o viță de vie din aur, făcută de regele Alexandru ca ornament pentru Marele Templu. Această operă de artă de mare valoare artistică se bucura de admirația generală. Tocmai de aceea Pompei se grăbi s-o trimită la Roma unde a fost așezată în Templul lui Jupiter. Deși măgulit de superbul dar, Pompei era departe de a se pronunța în favoarea donatorului. Prin intermediul lui Antipator cei doi frați erau invitați de către Pompei la Damasc pentru tratative. Ambii prinți, deși adînc umiliți de această cerere, acceptară invitația și încercară cu multă elocință să-și apere fiecare Cauza.

în timp ce Hyrkan al ll-lea stăruia asupra calităților sale de prim- născut, Aristobul al ll-lea accentua asupra lipsei totale de aptitudini a fratelui său mai mare pentru demnitatea de domnitor.

în afară de cei doi pret'endenți la tron veniră însă la Damasc și reprezentanți ai unui al treilea partid care cerea desființarea completă a regalității și restaurarea vechiului regim teocratic în ludeea. Ei se plîngeau îndeosebi de ultimii Haşmonei, care modificaseră Constituția ludaică și înlocuiseră pontificatul cu o monarhie apăsătoare. Aceștia erau reprezentanții aripii externe a fariseilor, care se văzură înșelați în speranțele ce și le puseră odinioară în dinastia Haşmoneiior.

Pompei ascultă cu atenție toate părțile implicate în conflict și declară că va face ordine în ludeea deîndată ce va fi terminat expediția pe care o pregătește împotriva regelui arab al nabateilor.

Indiferent de motivele invocate de cei doi pretendenți la tron sau de plîngerile fariseilor, Pompei era preocupat, sub masca arbitrajului, să transforme ludeea într-o provincie romană. Nu i-a trebuit generalului roman să se gîndească prea mult pentru a se convinge că slabul Hyrkan al ll-lea este mult mai potrivit pentru rolul de protejat al Romei decît violentul Aristobul care, din capul locului, nu i-a inspirat încredere.

Temîndu-se însă ca printr-o decizie grabnică, nechibzuită să se lase antrenat într-un război lung și greu, el preferă să-l măgulească pe Aristobul al ll-lea cu tot felul de făgăduieli frumoase. Dar Aristobul al ll-lea descifră imediat adevăratele intenții ale lui Pompei față de ludeea și nu ezită, cu primul prilej, să fugă în patrie.

în ludeea, Aristobul al ll-lea, în a cărui inimă se trezi deodată dragostea arzătoare de patrie a glorioșilor săi străbuni Haşmonei, se fortifică în citadela Alexandrium, așezată pe vîrful unui munte, la nord de leriho, sperînd că va putea să-i oprească pe romani în

marșul lor.

256

Pompei își manifestase acum deschis adevăratele intenții față de Iudeea. Generalul roman își întrerupe marșul împotriva arabilor și, ajungînd în fața citadelei Alexandrium, îl silește pe Aristobul să se predea, folosind pe rînd făgăduieli mincinoase și amenințări serioase, ceea ce îl determină pe acesta să o facă. Totodată, el se arătă conciliant pentru moment și se prefăcu că acceptă cererea lui Pompei de a preda romanilor cetățile principale ale Iudeei.

Lăsat să plece la Ierusalim, Aristobul al II-lea începe imediat să adune oastea și să strîngă provizii pentru rezistența armată. Pompei îl urmări, dar, între timp, primi plăcuta veste a morții lui Mitridate. Această victorie cîștigată asupra celui mai periculos dușman al Romei umplu de bucurie inima lui Pompei. Nu-i mai rămînea decît să sfărîme ultimul și cel mai slab obstacol - rezistența lui Aristobul al II-lea - pentru a merge la Roma triumfător.

Atîta vreme cît Aristobul părea supus și îl umplea de daruri, promițîndu-i chiar că va preda Ierusalimul lui Pompei, victoria asupra Iudeei i se părea foarte ușoară.

Gabinius, un reprezentant al lui Pompei, se duse împreună cu Aristobul să ia cetatea în stăpînire și să ceară o mare contribuție în bani. Dar patrioții evrei se împotriviră acestor cereri și-i închiseră lui Gabinius porțile cetății.

în fața acestor dificultăți Pompei ordonă să fie arestat Aristobul care, pentru a-l îmblînzi pe inamic, tocmai plecase în tabăra romană. Capturarea regelui avea să întărească însă voința de apărare a devotaților acestuia: ei se retraseră pe muntele Templului, ferm decișI să lupte pînă la ultima picătură de sînge împotriva cotropitorilor care cereau capitularea necondiționată a Iudeei. Pompei înaintă cu armata sa și cetatea îi fu predată de către un partid care tocmai se formase și dorea pace cu orice preț. Numai patrioții retrași pe muntele Templului continuau lupta. Ei tăiară podul de legătură cu orașul și se împotriviră cu eroism. Pompei avea să organizeze un asediu în toată regula.

Muntele Templului era apărat spre vest de un șanț adînc, iar spre nord de ziduri groase, alcătuind o cetate invincibilă. Pompei aduse mașini de război de la Tyr, cu care să distrugă zidurile și umplu șanțurile cu arbori aduși din păduri îndepărtate. Asediul se prelungea și poate că s-ar fi prelungit și mai mult, dacă asediații n-ar fi facilitat asaltul prin respectarea zilei de sîmbătă (Șabat).

După Lege evreii aveau voie să lupte sîmbăta numai pentru a se apăra de un atac care le-ar fi pus direct viața în primejdie, însă nu puteau lua nici o măsură pentru a preveni sîmbăta un atac viitor.

Informați de acest lucru romanii acționau în consecință:

sîmbăta încetau orice luptă, în schimb pregăteau prăbușirea zidurilor, construind

257 un zid de asediu. Cînd acest val atinse înălțimea convenabilă, fură înălțate catapulte pentru aruncarea pietrelor și începu bombardarea Templului. Timp de peste trei luni luptătorii evrei ținură piept romanilor conduși de fiul celebrului Sulla[8] care reuși să pătrundă în cetate printr-o spărtură făcută în zid. Romanii năvăliră tocmai într-o zi de sărbătoare, în timp ce în Templu se oficia un serviciu divin festiv. După mărturiile istoricilor romani, preoții evrei rămaseră locului și continuată slujba sub amenințarea săbiilor romane. Soldații nu s-au lăsat impresionați de această ceremonie înălțătoare și i-au măcelărit pe preoți. Mulți dintre asediați s-au aruncat de pe balcoanele Templului, alții au aprins ruguri în care s-au aruncat. în acea zi tristă pieiră 12 000 de oameni.

Măre fy uimirea lui Pompei negăsind nici un fel de idoli în Sfînta Sfintelor în care, după legea evreiască, numai marele preot avea voie să intre. Din această cauză circulau printre neevrei tot felul de zvonuri superstițioase. Pompei porunci să fie evacuat acest lăcaș care-i inspira teamă și dădu voie să se țină din nou slujba religioasă. El fu deosebit de aspru cu șefii Partidului Războinic evreiesc ordonînd decapitarea lor pînă la ultimul. Aceasta se întîmpla în anul 63 î.e.a., pe cînd la Roma era consul renumitul orator Cicero[9].

Pompei porni la instaurarea unei noi ordini în Iudeea. Aceasta deveni* tributară Romei și fu transformată într-un stat autonom sub protectorat roman. Lui Hyrkan al II-lea i se luă titlul de rege și fu instalat mare preot și prinț autonom (etnarch). Zidurile Ierusalimului fură dărîmate pînă în temelii, Iudeea era tratată ca o țară cucerită pusă sub autoritatea lui Antipator, care fusese numit administrator al țării. Toate localitățile de pe coastă - Iaffa, Gaza etc., precum și orașele de pe Iordan și din centrul Israelului, cu Samaria și alte orașe, toate recucerite cu mari jertfe și încorporate Iudeei de către Hyrkan al II-lea și Alexandru Ianai, fură din nou luate Iudeei, anexate posesiunilor romane proaspăt cucerite și puse sub jurisdicția guvernatorului din Siria, Iudeea devine astfel un stat foarte mic. Numele oficial al țării este schimbat din ebraicul Iehuda în Iudeea.

în anul 61 î.e.a., cînd Pompei își făcu intrarea triumfală în Roma după campania sa din Asia, înaintea carului său triumfal, alături de alți principi asiatici învinși de el, pășeau Aristobul și fiul său mai mic, Antigon (cel mare, Alexandru, reușise să fugă), cele două fete ale sale și unchiul său Avșalom. Mai fuseseră aduși însă și mulți alți prizonieri evrei care aveau să constituie mai tîrziu nucleul comunității evreiești de la Roma.

Istoricul H.Graetz[10] se întreabă, în monumentala sa lucrare "Istoria evreilor": la ce i-a servit oare lui Hyrkan al II-lea să recurgă la arbitrajul lui Pompei? în primul rînd, din cîte știm, arbitrajul a fost

inițiat de generalul Pompei și nicidecum de către regele iudeu. Nu credem că în cadrul geopolitic dat ar fi fost posibilă evitarea unui conflict cu Roma. Este însă

258 deosebit de tragic faptul că dușmănia dintre cei doi frați și discordia internă au accelerat în bună măsură pierderea independenței ludeei după o existență de 80 de ani.

1. Pentru a veni fn întîmpinarea cerințelor exprimate de farisei Hyrkan despărțise puterea taică de cea religioasă.

2. Monedele nu menționează titlul de rege, pe inscripție figurtnd următoarele: Marele Preot lehuda și Comunitatea Iudeilor.

3. fn timpul domniei regelui Alexandru lanai, partidul cel mai puternic era al fariseilor, fn programul acestui partid se propunea separarea puterii regale de cea de mare preot, lanai era împotriva acestei propuneri, întrucît considera că, scoțînd funcția de mare preot de sub autoritatea regală, se va crea o nouă putere care Il va putea orictnd țăsturna. De aceea, cînd mișcarea de separație a devenit foarte puternică și fariseii s-au răsculat, regele a trimis împotriva lor pe mercenarii săi, care i-au ucis pe conducătorii acestui partid, fapt ce a provocat un război civil.

4. Marele istoric evreu H. Graetz este de părere că raporturile încordate dintre saducei și farisei s-ar fi ameliorat, dacă n-ar fi apărut ambițiosul Antipator care a exploatat tn favoarea sa animozitățile dintre partidele opuse (Istoria evreilor, București, 1892, vol.IV, pag. 2511.

5. După prăbușirea Cartaginei, Roma devine stăpînă pe bazinul apusean al Mării Mediterane și își îndreaptă privirile spre Răsărit. Folosind politica 'Dezbină și stăpînește', romanii i-au sprijinit pe greci tn lupta lor împotriva Macedoniei, au tnfrtnt pe macedoneni și au transformat Macedonia in provincie romană (148 î.e.a.). Mai tîrziu. In 146 te.a., au supus Grecia și au transformat-o, de asemenea. In provincie romană. Au trecut tn Asia Mică, au cucerit Pergamul în 133 te.a. și l-au Incorporat apoi tn statul roman, in 146 te.a. Cartagina este tnfrtntă tn cel de al treilea război punic, teritoriul ei devenind provincia romană Africa. Roma devine tn urma acestor cuceriri cea mai mare putere fn zona Mediteranei, putînd astfel domina atît Occidentul, ctt și Orientul.

6. Pompei (106-48 î.e.a.) - om politic și general roman, descendent al unei ilustre familii senatoriale - Infringe In 71 te.a. ultimele forțe armate ale lui Spartacus. in anul 70 te.a. este ales consul, iar în anul 67 te.a. i se acordă puteri extraordinare pentru combaterea piraților din Marea Mediterană. In anii 64-63 te.a. se consacră reorganizării politice a Orientului.

7. fn anul 66 te.a. Pompei este numit comandant suprem și intră fn Regatul Pontului cu o oaste de 60 000 de oameni. Mitridate nu i-a putut opune decît 33 000 de soldați, fn ciocnirile cu Pompei care au avut ioc în Armenia Mică, Ungă satul Dastir, oastea pontică a fost complet zdrobită, însuși Mitridate scăpînd cu greu. Se refugiază în ținuturile situate la nord de Marea Neagră și începe să adune oaste, să strîngă provizii și să-și refacă flota. Fiul lui Mitridate, Pharnaces pune la cale un complot contra tatălui său. Armata tui Mitridate trece de partea lui Pharnaces, cu cîteva zile înainte de începerea campaniei. Sub ochii bătrînului rege Pharnaces a primit însemnele puterii regale. Părăsit de toți Mitridate s-a sinucis în 63 î.e.a.

8. Sulla Lucius Cornelius (138-78 î.e.a.) - om politic și general roman. In urma victoriei repurtate în războiul civil împotriva generalului Marius, în anul 82 î.e.a., Sulla este numit dictator pe viață.

9. Cicero Marcus Tullius (106-43 î.e.a.) - orator, filozof și om politic roman. Consulatul din anul 63 î. e. a. reprezintă apogeul carierei politice a tui

Cicero; iese victorios în fața conjurației tui CatUina (împotriva căruia pronunță celebrele 4 CatiUnare), soldată cu fuga acestuia.

10. Istoria evreilor, București, 1893, vol. IV, pag. 258.

VIATA SPIRITUALĂ ÎN IUDEEA

*Șemaia și Abtalion * Hiiei și Șamai * Cartea "Henoch" * Cartea "Daniei" * "Cartea Jubiieeior"*

Instituirea protectoratului roman în ludeea și prăbușirea dinastiei Hașmoneilor înseamnă o încrustate adîncă nu numai în istoria politică ci și în cea spirituală a poporului evreu. Dependența politicii interne a țării de politica internațională a Romei a făcut aproape fără obiect conflictul de peste un veac dintre saducei și farisei cu privire la formele autorității de stat, la prioritatea principiului laic sau al celui spiritual în viața de stat. Noua stare de lucruri - întărirea stăpînirii străine - alungase ambele partide în opoziție. în timp ce fariseii, preocupați în special de soarta națiunii, nu-și pierdură rațiunea lor de a exista chiar și într-o epocă a dispariției statului iudeu, saduceii, care se agățaseră de stat ca atare, pierdură tot terenul de sub picioare la căderea acestuia. Elementele mai adaptabile ale saduceilor se împăcară, după stingerea dinastiei Hașmoneilor, cu politica lui Irod, care favoriza cultura greco-romană, și se contopiră cu boethoseii, partidul clerului oficial din Ierusalim. De aceea lumea de mai tîrziu obișnuia să numească prin asociația de cuvinte "saduceii și boethoseii" pe campionii liberei cugetări și ai asimilismului.

Neatinși în nici un fel de evenimentele epocii rămaseră numai eseenii, care au luat parte la agitația politică, trăiau cu totul retrași, nutreau dorul după "imperiul lui Dumnezeu" ce se apropia, și priveau cu o liniște neclintită crizele istorice ce se succedau. Nici măcar un om ca Irod nu a fost în stare să tulbure echilibrul sufletesc al eseenilor. Deși i-au refuzat lui Irod jurămîntul de fidelitate, cel ce i-a prezis fiului lui Antipator o domnie îndelungată și glorioasă a fost tocmai un eseean. Cu atît mai complicată apare în această epocă de criză evoluția Partidului Fariseilor. Știm că din rîndurile lor au ieșit cei mai vajnici luptători împotriva regimului antinațional al lui Irod. Majoritatea fariselilor opunea însă antipatrizilor numai o rezistență pasivă și se consacrau în special cultivării legislației pentru a consolida astfel bazele sociale ale iudaismului. încetul cu încetul, mijlocul deveni însă scop și studiul academic al legislației, studiul dreptului luă locul legislației practice. Scos prin forța împrejurărilor

politice din viața de stat, practicianul fariseu se transformă din ce în ce mai mult într-un teoretician ce influența ordinea socială numai indirect, prin interpretarea legii. Primele indicii ale acestei transformări apar chiar

 în epoca de activitate a doi învățați pomeniți cu alt prilej, Șemaia și Abtalion. După urcarea lui Irod pe tron, acești doi fruntași ai fariseilor și adepții lor refuzară chiar să-l recunoască drept rege, pentru ca după aceea să se țină departe de orice amestec în afacerile statului. De atitudinea lor sînt martore maximele care ne-au rămas de la aceștia. Astfel, Șemaia spune: "Iubește meseria, teme-te de stăpînire și nu veni în legătură cu cei ce au puterea", iar Abtalion îl secondează: "Voi, înțelepților, fiți prevăzători în cuvîntările voastre, căci altfel veți fi exilați!" (Maximele strămoșilor, 1, 9-10).

Politician inteligent, Irod plăti toleranța părții moderate a fariseilor cu toleranță și astfel luă naștere, alături de vechiul Sanhedryn, redus sub acest rege la rolul de Consiliu de coroană, un al doilea Sanhedryn, Colegiu al interpreților legii, care se ocupa cu culegerea "învățăturii orale" bazate pe Tora; aceștia se socoteau purtătorii adevărați ai tradiției legislative sfinte. Conducerea în acest colegiu de învățați, Sanhedrynul fariseic, o avură mai întîi Șemaia și Abtalion, iar după moartea lor, Hillel și Samai.

Marelui Hillel (care a trăit cam după anul 75 î.e.a. pînă în anul 5 e.a.) i-a fost sortit să ridice fariseismul la cea mai înaltă treaptă a evoluției sale și să deschidă astfel o epocă nouă în istoria iudaismului. Hillel era originar din Babilonia. Vlăstar al unei familii de vază care-și putea urmări arborele genealogic pînă la regele David, tînărul Hillel părăsi Babilonia mînat de setea de știință, pentru a veni la Ierusalim și a-.deveni discipol al lui Șemaia și Abtalion.

în primii ani de studiu, Hillel suferi mari lipsuri și se relatează că adeseori nu avea nici bani pentru portarul școlii. Printr-o perseverență rar întîlnită el dobîndi cunoștințe atît de profunde în materie de lege scrisă și orală, încît deveni nu numai membru al Colegiului învățaților, ci chiar șeful acestuia.

Știința legilor fiind pînă atunci stăpînită de credința oarbă în autoritate și de tradiția inertă, Hillel se strădui, în primul rînd, ca printr-o reformă să ferească de imobilism atît învățătura orală cît și forțele creatoare ale iudaismului. Printr-o largă extindere a libertății de interpretare a legii, printr-un aparat interpretativ mai mobil, care să permită pînă și scoaterea din vigoare a unei prescripții din Tora, trebuiau create premisele pentru dezvoltarea neîngrădită a învățăturii orale în spirit fariseic, precum și pentru adaptarea ei la cerințele vieții și la moravurile poporului. în acest scop Hillel formulă un întreg sistem de principii interpretative, din care unele erau de natură pur logică. Pe baza acestei metode, cunoscută în parte încă înainte de Hillel, dar adoptată de acesta și de școala lui și dezvoltată

apoi de alții, au fost alcătuite acele numeroase prescripții juridice ce aveau să devină mai tîrziu temelie pentru Mișna, nucleul Talmudului.

De acum încolo prin "învățătura orală" se va înțelege nu numai un conglomerat rigid de "tradiții strămoșești", ci și o operă sistematizată de legiferare care, legată în mod elastic de Tora, era concepută în evoluție vie și continua să se bazeze pe tradiția orală. O altă consecință a reformei lui Hillel era nivelarea contrastelor dintre farisei și saduceii ce respingeau ostentativ "învățătura orală", căci aceasta era acum ancorată prin deducție logică în Scriptură. Cea mai importantă dintre inovațiile introduse de însuși Hillel pe această cale este instituția juridică numită "Prosbol" (cuvînt derivat din greacă și avînd înțelesul de "cesiune"). Potrivit Legii biblice, toate datoriile se anulau în anul de șemita sau anul de șabat. Pentru a nu-și pierde banii în anul de anulare a datoriilor, oamenii de afaceri ce dispuneau de capitaluri mari refuzau orice credit. Comerțul suferind greu din această cauză, Hillel dădu putința creditorilor să reclame datoria și după intrarea în anul de șemita, printr-o declarație specială dată înaintea judecății, printr-un fel de cesiune către instanța judecătorească a sumei datorate.

Influența lui Hillel fu de o importanță atît de hotărîtoare pentru evoluția ulterioară a iudaismului, încît tradiția talmudică îl așează pe acest reformator alături de Ezra care - venit și el din Babilonia - crease terenul pentru întregul fariseism prin înființarea Școlii de sofrim (cărturari).

Inovator proeminent în domeniul dreptului, marele Hillel a fost un creator tot atît-de însemnat și în învățătura etică. Ritul avea valoare numai de mijloc de perfecționare morală. "Conținutul fundamental al Torei, spune Hillel, se epuizează cu regula: « Ce ție nu-ți place, altuia nu face », restul fiind numai un comentariu la această regulă*. Alte învățături ale lui Hillel: "Iubește pacea și aleargă după ea; iubește-i pe oameni și deprinde-i cu credința în Dumnezeu". "Cel ce folosește coroana (învățăturii) ca unealtă se duce de rîpă". "Dacă nu fac nimic pentru mine, atunci cine (să facă ceva) pentru mine? Și dacă fac numai pentru mine, singur (adică mă izolez de colectivitate) ce sînt eu?".

Maxima pe care a spus-o Hillel la vederea unui craniu ce plutea pe apă se referea la luptele din ludeea din timpul său: "Fiindcă tu ai înecat, te-au înecat și pe tine; în cele din urmă, se vor îneca și cei ce te-au înecat pe tine". Toată viața Hillel a fost o adevărată întruchipare a acelor principii morale pe care le predica semenilor săi. Bunătatea sa era proverbială. Se povestește că un sceptic a pus rămășag că va reuși să-l scoată din fire pe Hillel. De trei ori la rînd el îl scoase pe înțelept din baie pentru a-l plictisi cu

întrebări cu totul fără sens, dar de fiecare dată primi de la Hillel un răspuns prietenesc. Atunci inoportunul se înfurie și-i strigă: "Puțini să fie ca tine în Israel, Hillel!" "De ce, fiul meu?" - întreabă el blînd. "Am pierdut un rămășag din cauza ta", replică acesta. "Mai bine să pierzi tu rămășagul decît eu răbdarea", îi răspunse Hillel.

262

în opoziție cu Hillel, care căuta totdeauna să ușureze sarcina.legii, Șamai, care conducea împreună cu el Sanhedrynul fariseic, obișnuia să interpreteze prescripțiile legilor în sensul cel mai riguros. Era tăios și distant în relațiile sale cu cei din jur. Rugat odată de un neevreu, care vroia să treacă la iudaism, să-i rezume în puține cuvinte esența iudaismului, severul învățat îl dădu pur și simplu afară. Hillel, în schimb, îl privi prietenos pe acel căutător al adevărului și-l cîștigă pentru iudaism prin maxima pomenită mai sus, care reduce sensul religiei la principiul iubirii aproapelui. Mai tîrziu, neofitul pare a fi spus: "Severitatea lui Șamai aproape că m-a alungat de credința sfîntă, blîndețea lui Hillel m-a introdus în această credință sfîntă". Ca și în tendința fundamentală de interpretare a Legii cei doi învățați par a fi procedat deosebit și în ce privește opera de prozelitism. Metoda întrebuințată de Hillel în cercetarea Legii făcea cu putință ca același pasaj din Sfîntă Scriptură să fie interpretat în spirit mai progresist sau mai conservator; din această cauză ia naștere în sfera de cugetare a fariseilor, atît de coerentă pînă atunci prin cultivarea tradiției, un proces de diferențiere care a dus la împărțirea discipolilor celor doi profesori în două școli: a lui Hillel și a lui Șamai ("Beth Hillel" și "Beth Șamai"). Odată cu legislația orală se dezvoltă în ludeea, în primul secol precreștin, acea literatură care, consacrată marii probleme a credinței și a moralei, se lega îndeaproape de ultima parte a Bibliei, neîncheiată încă. Apar în această epocă imitații ale "Psalmilor", ale literaturii filozofice și mai ales ale cărții "Daniel", devenită prototip pentru toate revelațiile profetice în formă mistică, pentru așa-numitele "apocalipse". Aceste lucrări pseudobiblice s-au pierdut însă în decursul timpului fiind respinse de către păstrătorii Legii din diferite motive și au trecut în rîndul "apocrifelor", adică al scrierilor "ascunse" sau "care se află în afară", ca și alte lucrări apărute anterior. Și totuși, toate aceste lucrări erau creații originale ale geniului popular; chiar fragmentele care ne-au parvenit pînă azi constituie un izvor bogat pentru cunoașterea curentelor spirituale și a opiniilor din ludeea de atunci.

în "Psalmii lui Solomon", lucrare pseudoepigrafică (care are numele fals) compusă după anul 63 în ludeea și pe care o avem numai în traducere greacă, noul psalmist - probabil un fariseu cu frica lui Dumnezeu - se lamentează asupra înmulțirii "păcătoșilor" printre cei bogați, prin care se înțelege, desigur, aristocrația

saducee; el laudă Judecata divină ce a lovit dinastia Haşmoneiior care părăsise Legea: "Dumnezeu a adus de la capătul pământului (din Roma) pe puternicul şoim (Pompeius) şi a adus ca pedeapsă război asupra Ierusalimului şi asupra ţării sale. Principii ţării (Haşmoneii) îi ieşiră bucuroşi înainte şi îi spuseră: Am dorit venirea ta, intră în pace... El îi ucise însă pe toţi conducătorii ţării şi pe toţi înţelepţii din Sfat, vărsă sîngele Cetăţenilor Ierusalimului ca şi cum ar fi

263 fost apă necurată. Duse în exil pe fiii şi pe fiicele lor, făcuţi în desfrîu".

Autorul necunoscut îşi pune toate speranţele în restaurarea teocraţiei şi în regele Mesia, din casa lui David, despre care schiţează următorul tablou ideal: "El (domneşte ca) rege drept, condus de Dumnezeu, asupra lor (evreilor), şi în zilele sale nu se întîmplă nici o nedreptate printre ei, fiindcă sînt sfinţi cu toţii, iar regele lor este Unsul Domnului. Căci el nu-şi pune nădejdea în cal şi călăreţ şi arc; şi nici nu adună aur şi argint pentru război şi nu-şi pune speranţa în mulţime pentru ziua războiului".

Dacă idealul mesianic al fariseilor nu depăşea speranţele pământeşti, în schimb, în alte straturi ale poporului şi mai ales printre eseeni acest ideal a luat un caracter mistic pronunţat, care făcea să dispară cu totul graniţa dintre domnia pământească şi cea cerească. Acest misticism, ale cărui începuturi trebuie căutate încă la profetul Iehezkel, ajunge la dezvoltarea sa completă în.cea mai importantă carte dintre apocalipsele apărute atunci şi anume, în pseudoepigrafica carte "Henoch".

Cartea începe cu o viziune a lui Henoch sau Chenoch, a acelui strămoş al lui Noah despre care se spune în Biblie că "umbla în căile Domului" şi apoi Dumnezeu l-a luat la sine, în Cer (Geneza, 5,24), viziune în care cel drept vede Judecata de apoi. După introducere urmează o angelologie amănunţită, care se bazează pe legenda biblică despre căderea îngerilor. îngerii căzuţi fură aceia care i-au. învăţat pe oameni întrebuinţarea instrumentelor de ucidere şi obiectelor de podoabă, povesteşte cartea "Henoch", şi i-au iniţiat în afară de acestea în diferitele taine ale naturii şi mai ales în astrologie. împotriva demonilor care au îndrumat astfel neamul omenesc spre păcat şi violenţă luptă însă "îngerii sfinţi", la plîngerea cărora Atotputernicul a hotă rit să aducă potopul asupra pământului plin de păcate. Henoch fu trimis pe pământ pentru a vesti sentinţa cerească, cu care prilej el a străbătut şi iadul şi raiul, "valea pierzaniei" (Ghehena) şi grădina superbă în care înfloreşte arborele înţelepciunii. După această angelologie urmează în cartea "Henoch" şi o mesianologie. Pentru prima oară apare aici, alături de Dumnezeu, un "fiu al omului", de aceeaşi condiţie ca şi îngerii, alesul

lui Dumnezeu sau Mesia, căruia i s-a dat puterea de a-i goni pe regi din regatele lor, pentru că ei nu recunosc și nu poartă recunoștință Aceluia care i-a dăruit cu putere. După apariția lui Mesia pe pământ va avea loc și marea minune a învierii morților.

într-una din părțile următoare se dezvoltă apoi o istoriografie' simbolică, o istorie a generațiilor de la Adam pînă la Hașmonei. Urmașii lui laakov apar ca o turmă de oi albe amenințate de fiare sălbatice, adică de primele puteri mondiale. Sub semnul simbolicelor animale de pradă se află cele patru epoci ale stăpînirilor străine: asiriană, babiloneană, persană

și siriană. în ultima perioadă, cea a păsărilor răpitoare (grecii), turma blîndă a lui laakov se pregătește totuși de apărare: "Văzui cum a fost dată oilor o sabie mare și oile au pornit împotriva tuturor fiarelor cîmpiei... și toate fiarele și păsările cerului fugiră înaintea lor". Privirea aruncată în chip simbolic asupra istoriei universale se încheie astfel cu eliberarea ludeei.

Ultimele capitole ale cărții "Henoch", care cuprind învățături, îmbărbătări și mustrări, care biciuiesc stările reale ale epocii, duc din întunericul simbolismului în cercul luminos al moralei. "Vă spun, copii mei, scrie în partea finală a cărții, iubiți dreptatea și umblați în ea... Vai vouă, bogaților, căci v-ați pus toată nădejdea în averea voastră și va trebui să ieșiți din comorile voastre, căci în zilele bogăției voastre voi nu v-ați gîndit la Cel Prea înalt... Voi, cei ce suferiți însă, nu vă temeți, căci veți avea parte de vindecare; lumină puternică va luci asupra voastră și veți auzi din Cer vocile liniștei". Răsplata dreaptă și pedeapsa dreaptă îl așteaptă abia după moarte, în lumea cealaltă, pe evlaviosul care suferă pe pămînt și pe păcătosul care își închipuie că e fericit. Autorul îi consideră eretici de cea mai rea speță pe cei ce disprețuiesc credința în Justiția Supremă, deci, în primul rînd, pe saducei și eleniști. Adept convins al principiilor liberului arbitru, el spune mai departe: "Păcatul nu a fost trimis pe pămînt, ci oamenii l-au creat ei înșiși, de aceea sînt expuși la mari blesteme cei ce le comit", căci "fiecare păcat este înscris în Cer înaintea Celui Prea înalt". Preceptele și contradicțiile filozofice se încheie cu declarația: "Dacă veți transcrie cuvintele în limba voastră și nu veți schimba sau lăsa deoparte nimic, cărțile mele vă vor aduce multă bucurie, cinste și înțelepciune".

Cuppnzătoarea carte "Henoch", antisaduceică prin tendințele ei fundamentaliste, reprezintă pe cît se pare o culegere a cărui parte eschatologică. privind sfîrșitul vremurilor (capitolul despre Judecata din urmă și altele), precum și angelologia sînt desigur de origine eseeană, în timp ce preceptele ar putea proveni din cercuri fariseice. în epoca următoare, o mînă necunoscută a introdus în această apocalipsă eseeano- fariseică elemente christologice; miezul evreiesc al cărții, care avea să influențeze foarte puternic literatura creștină de mai tîrziu, nu fu însă atins prin această adăugire.

Totuși, aceasta îi hotărî pe severii farisei să retragă cărții "Henoch" ocrotirea Sinagogii și s-o excludă din canonul biblic. Așa se întîmplă că textul originar al cărții, care trebuie să fi fost alcătuită ca și prototipul ei, cartea "Daniel", parte în limba ebraică, parte în cea armeică, dispăru fără urmă, pentru a apare la lumină abia în secolul al XVIII-lea, într-o traducere etiopiană, transmisă din vechime.

O creație a aceleeași epoci este și "Cartea jubileelor", o *

repovestire didactică a "Genezei" biblice și a începutului "Exodului". în cadrul unei cronologii originale, care împarte timpul scurs în jubilee, adică în șapte epoci de cîte șapte ani, autorul necunoscut al acestei cărți redă istoria lumii pînă la ieșirea israeliților din Egipt, adăugînd povestirilor biblice o mulțime de episoade și lămuriri; el tratează deosebit de amănunțit acele porunci în vigoare încă dinaintea revelației de pe muntele Sinai (cum e, de exemplu, cea privind circumcizia). Cartea se încheie cu apoteoza "zilei a șaptea", ca zi de odihnă a Creatorului, lumii. Venerația pe care autorul o poartă Legii - el vrea ca în ziua de Șabat chiar războiul să fie interzis - trădează pe fariseu. în carte se găsesc însă, în același timp, și elemente eseene de netăgăduit: erarhia cerească se amestecă mereu în afacerile omenești, un înger mijlocește între Dumnezeu și Moise și un prinț al demonilor trebuie să se justifice înaintea lui Dumnezeu pentru ducerea în ispită a oamenilor. Ca și cartea "Henoch", această "Carte a Jubileelor", al cărei text original era ebraic, s-a păstrat într-o traducere etiopiană și în una grecească.

Literatura pseudobiblică a ultimului secol precreștin trebuie caracterizată - pe cît o permit fragmentele ajunse pînă la noi - ca o literatură a epigonilor, dacă ținem seama de întregul ei cuprins; această literatură este desigur inferioară modelelor ei, cărților biblice ale epocii clasice, în originalitate și putere creatoare. Totuși această literatură dovedește elocvent profunzimea frămîntărilor religioase din ludeea acelei epoci. Se pot recunoaște în ea, cu toată preciziunea, cele două curente principale de cugetare religioasă de atunci: evlavia față de Lege a fariseilor, care pregătea nomocrația ce avea să fie, străduința lor de a înarma națiunea cu o armă spirituală în vederea luptei pentru existență și curentul esseeano-mistic care - pornind de la satisfacerea necesității religioase a individului - vrea să ducă spiritele într-o împărăție "nu de pe lumea aceasta". Aceste două curente continuă să existe în paralel pentru ca, în epoca imediat următoare, în toiul luptei pe viață și pe moarte a statului iudeu, între ele să aibă loc ciocnirea hotărîtoare.

DIASPORA MONDIALA

Procesul de extindere a diasporei, care suferise o anumită stagnare în secolul independenței politice a ludeei, continuă să facă progrese în epoca protectoratului roman. într-adevăr, regimul despotic al lui Irod a determinat pe mulți iudei să emigreze în alte țări. Un contemporan al acestui rege, geograful Strabo, arată că pe atunci abia dacă mai exista o localitate în lume "în care să nu locuiască evrei". Cu cît își întindea mai mult Roma stăpînirea ei asupra Orientului, cu atît mai mult se apropiau diferitele centre evreiești din diaspora între ele și de țara-mamă și cu atît mai puternice deveneau legăturile naționale care le uneau între ele.

Cel mai important centru al diasporei era, ca și mai înainte, Egiptul, devenit provincie romană în anul 30 e.a. și care, cu o jumătate de secol mai tîrziu, la o populație totală de aproximativ opt milioane de locuitori număra un milion de evrei. Evreii egipteni se bucurau de drepturi depline și, în afară de acestea, și de o autonomie largă, deoarece atît luliu Cezar cît și August vedeau în ei pătura cea mai sigură a populației din regatul învins al Ptolomeilor. Dintre numeroasele comunități existente în Egipt se evidenția în toate privințele cea din Alexandria, unde din cinci sectoare două erau locuite în majoritate de evrei. în fruntea Gerusei - Sfatul bătrînilor - ce conducea comunitatea, se afla un etnarch și mai tîrziu un alabarch (denumire a cărei etimologie rămîne enigmatică): acesta avea rolul de a încasa impozitele și, din această cauză, avea o influență politică însemnată. Faptul că noii stăpînitori ai Egiptului recunoscuseră populației evreiești în afară de plenitudinea drepturilor cetățenești și o autonomie internă, provocă o accentuare și mai puternică a dușmăniei pe care grecii inamici Romei o purtau demult evreilor din cauza rivalității comerciale. Acest antagonism provenit din motive politice și economice avea să degenereze curînd în acțiuni antievreiești fățișe.

Legătura dintre colonia egipteană și patria-mamă a fost deosebit de vie în epoca protectoratului roman. Deși Templul lui Onias din Leontopolis, cu altarul său de jertfă, continua să existe, la fiecare sărbătoare (anuală) "multe mii (de evrei) făceau pelerinaj la Templu" (Ierusalim) - după cum mărturisește un contemporan, filozoful evreu Philo. Pentru întreținerea Templului evreii egipteni obișnuiau să trimită regulat contribuții din întreaga țară a Nilului. Majoritatea covîrșitoare a evreilor din Egipt trebuia să se mulțumească însă să participe la slujba religioasă publică din sinagogile aflătoare în țară. Sinagoga principală din Alexandria se distingea prin splendoarea ei deosebită. După o relatare talmudică,

 fiecare grupare profesională reprezentată în comunitate avea atribuit un loc al ei: "giuvaergii ședeau între ei, argintarii între ei, apoi fierarii, minerii, țesătorii. Cînd venea un străin sau un nevoiaș în sinagogă, el își recunoștea breslașii, se adresa lor și-și putea astfel ușor găsi de lucru pentru a-și agonisi pîinea sa și a familiei sale". Momentul culminant al serviciului divin de Șabat îl constituia citirea din Sfînta Scriptură și îndrumările morale sau predica care urma. De aceea Philo denumește sinagogile "școli de știință". Limba în care se făcea însă rugăciunea în aceste școli și în care se învăța nu mai era adesea vechea limbă națională, ci cea a Septuagintei, limba greacă. Dacă adepții iudaismului nu ar fi avut aversiunea, am putea zice înnăscută, față de păgînism și dacă n-ar fi avut în autonomia lor o armă puternică de apărare, evreii cu greu ar fi putut rezista influențelor asimilatoare ale mediului după ce au abandonat limba lor națională.

O ramură a coloniei evreiești din Egipt, în continuă extindere, era centrul evreiesc din Cirenaica, partea de răsărit a Libiei, cu cele două comunități principale din orașele Cirene și Berenice. în secolul I e.a. evreii aveau acolo archonții și judecătorii lor proprii și alcătuiau, precum relatează Strabo, o pătură distinctă a populației, alături de burghezi, agricultori și străini. Locuitorii evrei care erau și în Cirenaica, favorizați de romani, erau dușmăniți de populația greacă, așa încît împăratul August a fost nevoit să le confirme printr-un edict special autonomia și mai ales dreptul lor de a aduna contribuții pentru Templul din Ierusalim.

Aceeași protecție pe care cîrmuirea romană o acordase evreilor din regatul de odinioară al Ptolomeildr era acordată acum și coloniilor< risipite pe teritoriul fostei stăpîniri a Seleucizilor. Dar în timp ce sub regii Seleucizi comunitățile evreiești erau cu totul neputincioase în fața arbitrarului consiliilor comunale grecești, lupta lor pentru drepturile cetățenești și pentru autonomie a avut sub stăpînirea romană, adesea, succes. Astfel, sub luliu Cezar, mai multe comunități din Asia Mică și din insulele Mării Egee au primit diferite libertăți și drepturi și, mai ales, libertatea cultului, pe care grecii le-o contestau. Următorul edict dat pe la anul 46 e.a. este caracteristic pentru această stare de lucruri existentă: "Gajus lulius, pretor și consul al romanilor, către magistratul, Senatul și poporul din Paros. Evreii au reclamat că voi îi împiedicați prin ordonanțele voastre să-și îndeplinească datinile străvechi și slujba lor religioasă. Faptul că decretați asemenea hotărîri împotriva prietenilor și aliaților noștri și le interziceți să trăiască după legile lor și să contribuie cu bani pentru cinele lor comune precum și pentru serviciul lor divin a stîrnit supărarea mea cu atît mai mult, cu cît acestea nu le sînt interzise nici chiar în Roma. Este deci de dorit să abrogați numaidecît toate ordonanțele emise împotriva prietenilor și aliaților noștri, aceasta în vederea meritelor și

 credinței lor față de noi". într-un edict de mai tîrziu, atribuit împăratului August, se garantează evreilor în mod formal intangibilitatea "caselor de Șabat", adică a sinagogilor, precum și a cărților lor sfinte. O delegație evreiască, plîngîndu-se odată lui Marcus Agrippa, coregentul lui August, de faptul că în orașele ionice grecii îi silesc pe evrei să apară în zilele de Șabat și de sărbătoare în fața justiției și le iau cu sila sumele destinate Templului din Ierusalim, Administrația superioară romană recunoscu fără rezerve și fără a da ascultare obiecțiunilor părții adverse, dreptatea reclamanților.

Toate acestea dovedesc cu cîtă obstinate au luptat întotdeauna evreii din diaspora pentru egala lor îndreptățire și pentru organizarea lor autonomă, în care vedeau cea mai importantă condiție preliminară a existenței lor naționale în afara statului lor propriu. Nici cea mai puternică împotrivire a lumii înconjurătoare contra acestei separări nu a reușit să-i determine pe evrei să facă nici cea mai mică concesie în legătură cu dreptul cel mai sfînt al națiunii, dreptul de a-și menține individualitatea ca popor.

O poziție specială au avut-o în interiorul diasporei universale centrele evreiești din Siria și Babilonia. Pretutindeni stăteau față în față diaspora greacă și cea evreiască. în Siria însă, care avea două comunități importante, în Antiohia și în Damasc (cea din Antiohia venind imediat , după cea din Alexandria, prin numărul membrilor ei), antagonismul era îndulcit prin faptul că populația greacă de acolo trecuse foarte devreme sub influența iudaismului. Pe vremea protectoratului roman luase ființă în Damasc o "uniune nouă" întemeiată de refugiații din Iudeea, din care făceau parte atît "israeliți", cît și "gherim", adică neofiți. Babilonia - prima diasporă, era singura din toate provinciile fostului Imperiu al Seleucizilor care rămăsese neatinsă de asaltul culturii eleniste; intrată apoi sub stăpînirea dinastiei parte a Arsasizilor, Babilonia a rămas în afara sferei de influență romană. Cele mai mari comunități evreiești din Babilonia erau cele din Nahardeea și Nisibis. Prin aceste comunități se scurgeau sumele adunate în Imperiul Părților pentru Templul din Ierusalim. Cete mari de pelerini veneau la Ierusalim de sărbătorile anuale. Legăturile spirituale cu Iudeea erau cultivate în Babilonia cu mult zel. Astfel, babiloneanul Hillel, creatorul iudaismului talmudic, a devenit întruchiparea iudaismului ce vroia să-și mențină caracterul său original, în timp ce alexandrinul Philo a devenit filozoful sincretismului evreiesc.

 O piatră de hotar în istoria diasporei o constituie apariția de colonii evreiești în Europa, mai ales în Grecia și Italia. Coloniile evreiești din Grecia, apărute prima oară în secolul II e.a., au fost întemeiate de prizonierii duși acolo din Iudeea, în timpul războaielor hașmoneice. Mai tîrziu, mai ales după supunerea Asiei grecești de către Pompei, aceste

269 colonii au primit un aflux puternic de populație din diaspora răsăriteană. Grupuri mici de evrei se stabiliseră în Roma mai demult, metropola fiind vizitată mereu de comercianții evrei din Iudeea și Egipt. încă din anul 139 e.a., un grup de evrei pare să fi fost expulzat pentru răspîndirea cultului lui Iehova printre locuitorii Romei. într-o comunitate compactă nu s-au constituit însă decît prizonierii evrei aduși de Pompei din Iudeea și eliberați ulterior. Evreii romani aveau să trăiască de-acum încolo într-un cartier separat, pe malul Tibrului, să-și respecte întocmai religia națională și să capete curînd o influență politică însemnată, precum reiese din cele ce urmează.

În anul 59 e.a., Valerius Flaccus, proconsulul provinciei Asia (Asia Mică), avea să se apere de grave acuzări aduse, printre care și aceea de a fi confiscat sume de bani destinate Templului din Ierusalim. în apărarea pe care i-a făcut-o Cicero în fața justiției, celebrul orator introduce un pasaj lung, îndreptat împotriva "mulțimii zgomotoase a evreilor".

Pentru a combate acuzarea adusă mandatului său de către evrei. Cicero găsește nimerit să înjosească iudaismul ca atare: "Fiecare stat - explică el, adresîndu-se acuzatorului Lelius - își are religia sa, noi o avem pe a noastră. încă de pe vremea cînd Ierusalimul se ținea bine pe picioare și iudeii trăiau pașnic, obiceiurile lor religioase erau potrivnice strălucirii acestui imperiu, faimei sale și instituțiilor strămoșilor noștri; cu atît mai mult acum, cînd această națiune ne-a arătat cu mîna înarmată adevărata ei atitudine față de stăpînirea noastră. Cît iubesc zeii nemuritori pe acest popor, se poate vedea din faptul că acum este învins, doborît la pămînt și făcut tributar".

În opoziție cu intoleranța mărginită a lui Cicero, contemporanul său Iuliu Cezar arată iudaismului o largă înțelegere. Cînd s-a interzis la Roma exercițiul cultelor orgiace aduse din Asia Mică, Cezar declară categoric că această interdicție nu se referă la cultul lui Iehova. Sub împăratul August, colonia evreiască din Roma număra, după cum am mai amintit, peste 8 000 de suflete. Capitala imperiului se afla acum în permanentă legătură cu capitala Iudeei și se observau în același timp în Roma primele simptome ale unei propagande religioase evreiești, care avea să capete însă o importanță mai mare abia în epoca următoare, a marilor frămîntări religioase generale.

Iudaismul pătrunde treptat în lumea păgînă antică, reușind să influențeze străvechile concepții de viață. Traducerea Bibliei, care devenise cunoscută în întreaga sferă culturală greco-romană, a provocat o transformare completă în sufletul multor păgîni culți. Moise, profeții și înțelepții Bibliei par să releveze oarecum "o nouă filozofie", care reduce întreaga diversitate a Universului la un singur principiu spiritual: Creatorul supraomenesc al lumii.

Influența exercitată de Biblie s-a întărit și prin faptul că scriitorii evrei elenizați au trecut de la apologia și apărarea iudaismului la o hotărîtă ofensivă împotriva păgînismului. în acest scop, apostolii iudaismului foloseau masca unei ființe mitologice feminine - "Sibila" - venerată și de greci și de romani; în numele acesteia se vesteau, în hexametri grecești, cuvintele oracolului privind destinul popoarelor și domnitorilor. Acum apar, alături de "Cărțile sibiline" ale păgînilor, care,cuprind aceste preziceri ale oracolului, altele în care o Sibilă evreiască - Sabie sau Sambethe (desigur, derivat de la "Șabat") - interpretează istoria în spiritul monoteismului. Așa- numita "Carte sibilină", alcătuită după toate probabilitățile între 63 și 40 e.a., trece drept cea mai veche colecție evreiască de acest fel. '

Pentru a nu trăda de la început intenția lor adevărată, autorii acestei cărți alcătuiesc un amestec sincretic de mitologie evreiască și mitologie păgînă. După ce redau legenda biblică despre clădirea turnului Babei, autorii relatează că stăpînirea pămîntului a fost împărțită între diverși zei, pe de o parte, și lapetos (desigur, biblicul laphet), pe de alta. Urmează apoi o privire asupra soartei imperiilor mondiale ce s-au succedat, inclusiv cel roman; care sînt potrivnici oricărui păgînism, "care locuiesc în jurul Marelui Templu al lui Solomon" și "aparțin neamului celor mai drepți oameni:

> Căci ei nu cugetă la mersul soarelui sau al lunii
> Nici la însemnătatea scuturării corpului și nici la tălmăcirea zborului păsărilor.
> Căci toate acestea sînt ispititoare și învață pe oamenii nefericiți numai greșeli...
> Lăcomia nu există la ei, care mii de rele aduce muritorilor. Omul bogat nu supără pe cel sărac și nu apasă pe văduvă, întotdeauna cel avut trimite o parte din recolta sa celor ce nu au nimic, îndeplinind cuvintele marelui Dumnezeu, carea creat pămîntul pentru toți laolaltă.

Urmează apoi o reprezentare a ieșirii din Egipt sub conducerea "marelui bărbat Moșe", căruia "Atoatecreatorul" i-a dăruit pe Sinai o revelație pentru întreg neamul omenesc și pentru vecie. în legătură cu aceasta Sibila, după ce vestește cu însuflețire profetică tuturor popoarelor lumii de atunci, inclusiv "Romei latine", soarta lor viitoare, adresează Eladei, ce aduce jertfe zeilor, următoarea întrebare plină de reproșuri: "Cine ți-a sădit în inimă eroarea de a părăsi fața marelui Dumnezeu?" Abia cînd toate

popoarele se vor lepăda de idolatrie, violență

271 și ceartâ sfîșietoare, va sosi epoca de aur, "lupii vor paște iarbă împreună cu oile". Pînă atunci însă, poporul evreu rămîne purtătorul viu al Adevărului Divin, care duce sămînța lui în toate țările răspîndirji sale. După toate aceste preziceri și dojeni, "marea profetă a lui Dumnezeu", cum se intitulează Sibila însăși, începe să dea la o parte vălul care îi acoperea originea și arată legătura de rudenie care o leagă cu "omul plăcut lui Dumnezeu din timpul potopului", adică cu Noah.

Din chemarea adresată lumii păgîne, în forma de exprimare a lui Homer, pentru reînnoirea religioasă și morală în spiritul Bibliei, reiese prevestirea victoriei apropiate a monoteismului etic asupra politeismului estetic, atrăgător la exterior, dar putred pe dinăuntru. Cu aceasta iudaismul pășește pe calea propagandei active. în acest prozelitism se vestește o mișcare religioasă nouă, de care avea să fie în scurtă vreme cuprinsă întreaga lume greco-romană.

în același timp cu "Cărțile sibiline", apare în Alexandria o lucrare pseudoepigrafică compusă, de asemenea, în limba greacă, și "înțelepciunea lui Solomon", al cărei autor, un predecesor imediat al lui Philo, încerca o sinteză de filozofie religioasă între iudaism și elenism, folosindu-se de stilul "Proverbelor lui Solomon" din Biblie. Dar în timp ce "sibilele" erau destinate păgînilor, filozoful necunoscut, care a pus cugetările sale în gura părintelui înțelepciunii evreiești, avea în vedere pe conaționalii săi elenizați, pe acei evrei "fără Dumnezeu", care rătăceau pe căile scepticismului și epicureismului. "Scurtă și tristă este viața noastră - ar fi spus acești necredincioși - și nu există leac la moartea omului. Căci ne-am născut din întîmplare și deci vom fi ca și cînd nici n- am fi existat... lăsați-ne deci să ne bucurăm de bunurile actuale și lăsați- ne să folosim lumea repede, ca în tinerețe. Să oprimăm pe cel drept și sărac, să nu cruțăm văduva și să nu ne'pese de părul alb al bătrînului încărcat de ani. Măsură pentru dreptate să fie puterea noastră, căci ce e slab se arată fără valoare". împotriva acestei învățături greșite, a cărei alcătuire urmărește uneori cuvînt cu cuvînt texte din "Koheleth", autorul stoic aduce teoria nemuririi sufletului și a răsplătirii pe lumea cealaltă: "Dumnezeu a creat pe om pentru nemurire și l-a făcut imagine a propriei sale ființe. Invidia diavolului a adus însă moartea în lume și au aflat-o cei care îi aparțin diavolului", adică cei ce neagă "înțelepciunea și limpezimea morală" și trăiesc deci cu conștiința că se apropie cu fiecare zi de moarte. Pentru sprijinirea ideii nemuririi, autorul se referă însă, în directă contradicție cu credința răspîndită în ludeea de atunci în învierea trupească, la antiteza formulată de Platon între spiritul nemuritor și materia trecătoare.

Partea a doua a cărții este consacrată "iubirii înțelepciunii",

adică "filozofiei", în sensul literal al cuvîntului. înțelepciunea - "sofia" (în ebraică **272** "chochma") este considerată aici, pe de o parte, ca o cunoaștere a lumii ce poate fi sesizată cu simțurile, iar pe de altă parte, ca drum spre lumea spiritului. Pentru autor, care are o cultură multilaterală, ea înseamnă nu numai știința, "cunoașterea fără greș a lucrurilor, a sistemului lumii și a forței elementelor", ci mai mult, un potențial creator al dumnezeirii, oarecum "o izvorîre limpede din splendoarea Atotputernicului, o oglindă fără pată a faptelor lui Dumnezeu și o imagine a bunătății sale". într- adevăr, "de această înțelepciune foarte înaltă a prietenilor lui Dumnezeu și ai profeților" este mărturie istoria Israelului, a poporului care se înalță spre Dumnezeu și pe care autorul îl opune categoric păgînismului care, în loc să se roage Creatorului, se roagă creaturilor, și care se prăpădesc în "întunecimea Egiptului". Mustrările acestui Solomon alexandrin adresate păgînilor și mai ales materialiștilor și scepticilor evrei ai epocii sale, care obișnuiau să se refere, la rîndul lor, la cartea "Koheleth", atribuită aceluiași rege înțelept, pune în lumină în chip impresionant faptul că epicureismului, care neagă ideea morții, a fost înlocuit din ce în ce mai mult la evreii cu o cultură filozofică de'stoicism, care recunoaște această idee.

Un alt reprezentant al sincretismului iudeo-elen al vremii a completat "înțelepciunea lui Solomon", cu o scriere în care uită să aducă dovada că iudaismul conduce la primatul rațiunii față de instinct, primat spre care tinde .și stoicismul. Pentru această scriere apocrifă compusă în limba greacă s-a încetățenit în epoca următoare denumirea de "Cartea a patra a Makabeilor", întrucît teza fundamentală este argumentată cu exemple de martiri eVrei, mai ales din epoca răscoalei macabeilor. Autorul definește mai întîi rațiunea drept "capacitatea de a duce o viață de înțelepciune", ale cărei modele cuprind cele patru virtuți cardinale ale moralei stoice: cercetare, dreptate, hotărîre și chibzuință'; printre instincte trebuie deosebite drept cele mai caracteristice: bucuria și durerea. Dar poruncile iudaismului: legile mîncării precum și prescripțiile care stăvilesc instinctul sexual, lăcomia și alte instincte similare, au ca scop o încurajare a cumpătării și abținerii, o promovare a iubirii aproapelui și a milei. Rațiunea "evlavioasă" apare astfel ca o îndrumare a virtuților și o autostăpînitoare a instinctelor. Ca atare, ele au dat marilor evrei puterea de a birui dureri insuportabile pentru izbînda spiritului asupra materiei, asupra forței brute (ca, de exemplu, cei șapte martiri și mama lor, condamnați la o moarte tragică de Antiohus Epifanus). Pe această cale, în Cartea a patra a Makabeilor" se dă o bază filozofică fidelității fariseilor față de Lege. Totuși, autorul accentuează mai puțin eroismul național- politic decît cel moral al evlavioșilor martiri evrei. Momentul individului și, deci, cel general evreiesc, are la acest autor pretutindeni precădere asupra celui național - caracteristică neîndoielnică a concepției

iudeo-eleniste.

STATUL IUDEU SUB PROTECTORAT ROMAN

Domnia iui Hyrkan al ll-lea * Guvernarea lui Alexandru a! ll-lea * Evoluția Sanhedrynuiui în decursul istoriei * Răscoale ale evreilor împotriva dominației romane * Scurtă caracterizare a Romei și a conducătorilor ei - Cezar și Pompei

în condițiile Israelului, factorul geografic devine determinant în desfășurarea evenimentelor istorice. Așezat la intersecția marilor drumuri ale caravanelor comerciale care legau Asia, Africa și Europa, Israelul are dezavantajul de a fi o zonă geografică de atracție pentru marii cuceritori asirieni, babiloneeni, egipteni, perși, greco-macedoneni iar în deceniul al șaptelea î.e.a. și pentru cuceritorii romani, întemeietorii celui mai mare și mai puternic imperiu din antichitate. După perși și greci romanii devin stăpînii lumii.

Fostele regate ale Seleucizilor și Ptolomeilor cad sub stăpînirea Romei. Statul iudeu devine din nou tributar unei puteri străine, Republicii Romane. Timp de șapte decenii statul evreiesc se află sub protectorat romani. în acest interval de timp statul roman trece printr-o criză profundă: din republică se transformă în imperiu[2].

După loviturile primite de la Pompei, viața în Israel se caracteriza printr-o apatie generală. Situația din țară nu semăna nici cu sclavia absolută, dar nici cu neatîrnarea. Țara avea totuși un domnitor propriu, pe Hyrkan al ll-lea, care deținea demnitatea de mare preot și pe cea de prinț. Nefiind în stare să conducă singur era ajutat de Antipator care, constant preocupat să îndeplinească cît mai bine dorințele romanilor, se îngrijea prea puțin de nevoile poporului evreu. Totodată, Hyrkan al ll-lea era subordonat guvernatorului roman, proconsulul din Siria, care avea calitatea de a supraveghea și controla tot ce se petrece în ludeea. Această funcție o îndeplinea în perioada 57-55 î.e.a. un protejat al lui Pompei - Gabinius. Deși Hyrkan ai ll-lea împreună cu ministrul, edomitul Antipator, au manifestat o supunere totală față de Roma, guvernatorul Gabinius, în intenția sa de a distruge unitatea statală, a decretat

274 împărțirea ludeei în cinci circumscripții, administrate fiecare de un senat aristocrat numit Sanhedryn[3].

în fruntea acestor organe administrative erau numiți iudeii devotați romanilor, aleși din rîndurile saduceilor aristocrați. Această lovitură dată unității politice a ludeei a zguduit poporul aflat într-o stare de apatie. Indignarea lui față de stăpînirea romană fu atît de mare, încît curînd se transformă în revoltă fățișă.

în acest interval de timp Alexandru al ll-lșa, fiul mai mare al lui Aristonul, fugi din Roma (57 î.e.a.), unde era prizonier, și veni în ludeea. Sprijinit de patrioții evrei, Alexandru al ll-lea reuși să formeze o armată de peste 10 000 de soldați și porni asupra Ierusalimului. Hyrkan al ll-lea nu fu în stare să opună o rezistență serioasă lui Alexandru al ll-lea și părăsi în grabă capitala. Ocupînd Ierusalimul, Alexandru al ll-lea luă o serie de măsuri pentru întărirea zidurilor orașului (59-58 î.e.a.). Sigur pe puterea sa, el bătu monedă pe care figura inscripția în limbile ebraică și greacă: "Regele Alexandru și Marele Preot lonathan". Guvernarea lui Alexandru fu de scurtă durată. După un an de la răscoală fu înfrînt de armatele guvernatorului roman Gabinius.

Nicicînd nu s-au înregistrat atîtea răscoale ale evreilor împotriva despotismului ca în timpul dominației romane. Ele se datorau în primul rînd jefuirii și pîngăririi Templului de către guvernatorii romani și de complicii lor.

între timp, fugise din Roma Aristobul împreună cu Antigon, cel deal ll-lea fiu al său, după ce încercarea de răscoală a lui Alexandru fu reprimată. Atît de puternic era sentimentul de revoltă al poporului împotriva dominației romane, încît Aristobul fu primit ca eliberator. Prințul iudeu reușise să adune o armată de peste 8 000 de oameni. Inițial el încercă să restabilească fortăreața Alexandrion, de unde spera să-i hărțuiească pe romani prin incursiuni sporadice și să le decimeze armata. Dar temperamentul său violent îl determină să se măsoare cu romanii într- o luptă deschisă, de amploare, în care pieri cea mai mare parte a armatei sale. Cei rămași în viață se împrăștiară. Aristobul, cu o mie de luptători care nu-l părăsesc, se închide în cetatea Macherus, unde încearcă să se apere. După o luptă crîncenă Aristobul, grav rănit, fu luat prizonier și exilat la Roma, unde fu ținut de astă dată sub pază severă. Fiul său Antigon fu lăsat liber la cererea adresată de Gabinius Senatului roman. Trebuie să admitem că, în acest caz, un rol important l-a avut mita pe care, după mărturia lui Cicero, proconsulul roman o acceptă cu plăcere. După aceste evenimente Gabinius pleacă în Egipt unde se implică în certurile dinastice ale Ptolomeilor. Impetuosul Alexandru al ll-lea nu voia să piardă această împrejurare favorabilă și-și chemă din nou poporul la luptă. El reuși să strîngă peste 20 000 de oameni cu ajutorul cărora reuși

275 să distrugă o parte însemnată din armata romană. Neavînd suficiente trupe pentru a se opune lui Alexandru, Gabinius ceru sprijinul lui Antipator. Acesta reuși să desprindă o parte din armata lui Alexandru, care trecu de partea armatei romane. Cu cei rămași Alexandru al II-lea porni contra lui Gabinius și, dominat de temperamentul său violent, începu bătălia lîngă muntele Tabor. Suferi și de această dată o grea înfrîngere (55 î.e.a.).

în această perioadă au loc schimbări în conducerea Republicii Romane. Dictatorul Sulla a abdicat pe neașteptate și s-a retras din viața politică. După retragerea lui Sulla cei trei generali remarcabili: Pompei, Crassus și Cezar, care urmăreau acapararea puterii în stat, au încheiat între ei o alianță numită triumvirat (trium - "trei", vir - "bărbat"). Triumvirii și-au împărțit conducerea provinciilor romane pe care le-au transformat în posesiuni personale: Crassus devine guvernator în Asia, Pompei în Spania și Cezar în Galia.

în cursul unei noi expediții întreprinse împotriva părților, Crassus făcu un ocol pentru a se duce la Ierusalim, unde îl atrăgea tezaurul Templului. El nu ascunse faptul că venise cu intenția de ă lua 2 000 de talanți, de care nu voise să se atingă Pompei. Pentru a se asigura că nu se va atinge de tezaurul din Templu, piosul trezorier Eleazar, pe lîngă suma de bani îi mai adăugă și un obiect de aur masiv lucrat artistic care, datorită îmbrăcăminții în lemn, executată cu meșteșug, rămăsese necunoscut celorlalți preoți. Crassus promise solemn că nu se va atinge de tezaur. Dar ce reprezenta o promisiune făcută de un roman unui biet iudeu? Crassus fură din Templu toate vasele de aur, de o valoare inestimabilă. Acest fapt comis de unul din conducătorii Republicii Romane răni adînc atît sentimentul național, cît și cel religios al poporului. Crassus pieri într-o bătălie cu părții și armata romană suferi pierderi atît de mari, încît generalul ei Cassius Longinus, se întoarse în Siria (53 î.e.a.) cu numai zece mii de oameni dintr-o sută de mii cîți fuseseră înainte. Părții urmăriră restul armatei romane cu ajutorul tacit al sirienilor saturați de dominația romană. Poporul evreu crezu că a sosit momentul favorabil pentru scuturarea jugului roman. Sub conducerea generalului evreu Pitolaus se formă o armată numeroasă gata să intre în luptă împotriva lui Cassius. în apropiere de lacul Tiberiada a avut loc o luptă crîncenă. Cassius îi înfrînse pe răsculați și circa 30 000 de prizonieri fură vînduți ca sclavi.

în timp ce Cezar obține o victorie de răsunet și o imensă captură de război în campania împotriva galilor, Pompei începe să unelteaască împotriva lui Cezar. între Cezar și Pompei se dezlănțuie un conflict violent, care se transformă în război civil. Pompei este înfrînt, Cezar devine singurul conducător al Republicii Romane[4].

Conflictul dintre cei doi titani a fost atît de puternic, încît se făcuse simțit și în cele mai îndepărtate provincii ale Imperiului Romani.

Pentru a slăbi influența lui Pompei, Cezar îi redă libertatea lui ^ristobul, fostul rege evreu, punîndu-i la dispoziție și două legiuni cu care să poată pune stăpînire pe Siria și Iudeea. Aristobul fu însă la scurt timp otrăvit de adepții lui Pompei rămași la Roma. Prietenii i-au transportat rămășițele pămîntești la Ierusalim și l-au înmormîntat în cavoul regilor. Cam în același timp Scipio, socrul lui Pompei, ordonă decapitarea tînărului Alexandru al ll-lea, fiul lui Aristobul. Cît timp Pompei deținuse puterea, Antipator îi rămase credincios și slugarnic, dar cînd cauza acestuia fu definitiv pierdută, el trecu de partea lui Cezar pe care îl susținuse împotriva partizanilor lui Pompei.

în situația critică în care se găsea Cezar în Egipt, fără armată suficientă, în mijlocul unei populații dușmane, Antipator începe să desfășoare o amplă activitate care avea să-și capete curînd răsplata. El aduse de partea lui Cezar 3 000 de ostași iudei, armata regelui Pergamului și pe evreii din Egipt. Antipator îi convinse pe soldații evrei din mai multe unități romane să treacă de partea lui Cezar. Drept răsplată pentru serviciile aduse Cezar îl făcu cetățean roman, îl numi prinț (etnanh) al Iudeei și-i scuti familia de orice fel de impozit. La cererea lui Antipator Cezar a acordat autonomie deplină Iudeei și a scutit-o de plata oricărui tribut către Roma, precum și de trimiterea de recruți. Cezar le-a promis evreilor să reclădească zidurile Ierusalimului dărîmat de Pompei. A retrocedat o serie de orașe printre care și orașul laffa, ceea ce deschidea Iudeei din nou accesul spre comerțul mondial. Hyrkan al ll-lea fu confirmat mare preot. Cezar dădu dreptul oficierii publice a serviciului divin, organizării de colecte pentru Templul din Ierusalim și administrării autonome a justiției. Cezar mai acordă protecția sa tuturor coloniilor evreiești din țările supuse Romei. Iudeii din Alexandria obținură de la Cezar drepturile lor politice, între altele și pe acela de a fi conducători ai națiunii lor. Iudeii din Asia Mică, cărora cetățenii greci vroiau să le interzică liberul exercițiu al religiei lor, primiră și ei confirmarea drepturilor lor religioase. De asemenea, comunitatea evreiască din Roma se bucura de deplină autonomie cultural-religioasă. Evreii prețuiră bunăvoința lui Cezar. După mărturia istoriografului roman Sertorius, moartea sa prematură și tragică a cufundat colonia evreiască într-un doliu sincer.

1. Imperiul Roman a fost unul din cele mai puternice și mai mari state ale lumii antice. Primh formă de organizare a statului roman a fost regalitatea, avînd ca principale instituții politice în forma lui incipientă Adunarea Bătrînilor (Senatus) și Adunarea Poporului (care alegea magistrații și regele (rex), ales a! poporului), fn cursul evoluției sale din această perioadă societatea romană era împărțită în patricieni (aristocrația) și plebei (oamenii simpli).

Ca și popoarele Orientului antic și ale Greciei, romanii se închinau mai multor zei: lui Jupiter ■ zeul cerului strălucitor, care era în același timp și zeu al ploii, tunetului și fulgerului. Dintre zeitățile romane mai cunoscute menționăm pe

Marte (Mars) - zeul războiului, Minerva - zeița meșteșugurilor, a științei, a artei și a poeziei, Iunona -

protectoarea femeii, Venus - zeița iubirii, Diana - protectoarea maternității. Sacrificiile aveau tn cultul roman un rol foarte important. Se aduceau ca sacrificii primele fructe, primele cereale, animale, păsări, lapte, miere etc. Sacrificiile cultului public erau aduse de magistrați, fn cazul ceremoniilor oficiale, de stat. Cultul particular ti îndeplinea capul familiei și nu urmărea un ritual unic. Fiecare familie își respecta propriile tradiții.

Nemulțumiți de unele reforme făcute de regi tn favoarea plebeilor, patricienii eu înlăturat regalitatea și au instaurat republica (509 î.e.a.). Autoritatea regală a fost înlocuită prin doi magistrați numiți ia început praetori, apoi consuli aleși dintre patricieni. Senatul, alcătuit din patricieni, a devenit organul suprem al puterii de stat. Borna a fost la început un oraș-stat, iar Intre secolele V-III î.e.a. s-a extins, cucerind toată Italia. Armata romană era bine dotată și disciplinată. Unitățile armatei purtau numele de legiuni. După ocuparea Italiei interesele Romei s-au ciocnit de cele ale Cartaginei - o colonie întemeiată de fenicieni, care stăpfnea o parte din Sicilia, Sardinia, Corsica și sudul Spaniei. Lupta pentru supremap'e fn zona Mediteranei a dus ta trei războaie, denumite punice, după numele dat cartaginezilor de romani. Roma a obținut hegemonia fn bazinul apusean al Mării Mediterane după victoria repurtată asupra cartaginezilor, fn cel de-al lll-lea război punic (202 f. e. a.). După consolidarea puterii fn Peninsula Balcanică și după înfrîngerea Cartaginei, romanii au început acțiunile militare pentru cucerirea teritoriilor Asiei, fn 129 î.e.a. regatul Pergamului este transformat fn provincie romană, fn urma a trei războaie purtate cu Mitridate, ocupă toate teritoriile stăpfnite sau controlate de acesta. Profitînd de puternica criză a statelor elenistice romanii au transformat în provincii romane statul Seleucizilor (Siria! în 64-63 î.e.a. și statul Ptolomeilor (Egiptul) în 30î.e.a. Spresfîrșitulsecoluluilî.e.a. Roma devenise unui dintre cele mai mari și mai puternice state ale lumii antice. Creșterea imensă a numărului de sclavi în urma războaielor de cucerire și folosirea acestora ca mînă de lucru a marcat dezvoltarea sclavagismului, ceea ce a dus la eliminarea treptată a producătorilor liberi și formarea latifundiilor. Toate acestee au avut ca urmare crearea unei mari mișcări sociale pentru înfăptuirea reformei agrare. Frații Gracchi urmăreau caprin această reformă să refacă pătura micilor proprietari agricoli. Nobilii s-au opus cu înverșunare Legii agrare a lui Tiberius Gracchus.

După moartea fraților Grâcchi au izbucnit războaie civile. Răscoala condusă de Spartacus a fost una din cele mai puternice răscoale cunoscute în istorie. Evenimentele ce au urmat-o arătau limpede că statui roman trece printr-o criză gravă.

Încercînd să rezolve criza, generalii Pompei, Crassus și Cezar s-au unit formînd primul triumvirat (59 î.e.a.). Lupta pentru putere a luat forme violente. După ce, în 52 î.e.a.. Pompei este ales consul, instituind în fapt dictatura. Cezar trece Rubiconul și izbucnește războiul civil. E) iese învingător și rămîne singurul conducător al Republicii Romane.

După moartea lui Cezar, Marc Antoniu, Octavian și Lepidus s-au unit formînd al ll-lea triumvirat care însă s-a destrămat curînd. între Marc Antoniu și Octavian izbucnește un conflict ce degenerează într-un nou război civil. Lupta decisivă s-a dat în anul 31 t.e.a., ta Actium, în Grecia. învins, Antoniu a fugit cu regina Cleopatra în Egipt unde, fiind urmăriți de Octavian, s-au sinucis. După victoria de la Actium, Senatul i-a încredințat tui Octavian August conducerea statului, acordîndu-i titlul de Imperator - general victorios, comandant suprem al armatei. în secolul / î.e.a. și mai ales în perioada lui Octavian August, numită și 'epoca de aur' a artei și literaturii, cultura romană a atins apogeul. Cele mai

remarcabile personalități ale epocii au fost: poeții VirgHiu, Horațiu, Ovidiu; istoricii Cezar Trogus Pompeius, Titus Livius, Tacit; naturalistul Pliniu cel Bătrîn. După moartea lui Octavian, o nouă formă de conducere a statului începe să se dezvolte - puterea imperială. în secolul al ll-lea Imperiul Roman cunoaște o perioadă de înflorire. Ce! mai însemnat împărat al acelei perioade a fost Traian Î98-117 e.a.). El a luat unele măsuri pentru întărirea armatei și pentru dezvoltarea agriculturii. își pusese în gînd să cucerească Dacia. Primele lupte între romani și daci au avut loc înaintea venirii tui Traian ta domnie. Statul dac era condus de Decebal,

278 *rege destoinic și viteaz. La începutul războaielor cu dacii două armate romane au fost înfrînte și distruse de Decebal. Luptele au fost reluate de împăratul Traian.*

In primul război (101-102 e.a.) armata romană a trecut Dunărea prin Banat, îndreptfndu-se spre Sarmisegetuza, capitala dacilor. La Tapae a avut loc o luptă crîncenă. Cu tot eroismul ei, armata dacă a fost tnfrfntă. Decebal a fost nevoit să încheie pace, fn niște condiții grele, impuse de Traian. Dar Decebal nu era omul care să accepte această situație și să se conformeze acestor condiții impuse. De aceea Traian a invadat a doua oară Dacia în 105-106 e.a. in fruntea trupelor, Traian a trecut Dunărea. Cu toată rezistența îndîrjită a dacilor, romanii au reușit să ajungă pînă la capitală și s-o încercuiască. După lupte înverșunate romanii au reușit să înfrîngă rezistența dacilor, pătrunzînd în Sarmisegetuza. Căpeteniile dacilor, în frunte cu Decebal, s-au sinucis pentru a nu cădea în mîinile învingătorului. Astfel, în 106 e.a.. Dacia este transformată în provincie romană.

2. După asasinarea lui Cezar, în Roma s-au ivit mai mulți pretendenți la conducerea statului. Aceștia erau Marc Antoniu (generali, Lepidus (comandantul cavaleriei) și Octavian (nepotul lui Cezar, pe care acesta îl adoptase ca fiu și-i lăsase moștenire o avere imensă). Cu toate că avea numai 19 ani, Octavian s-a dovedit a fi abil în politică și dominat de ambiția de a ajunge conducătorul Romei.

'Pentru a-i pedepsi pe asasinii lui Cezar și pentru a-i învinge pe republicani, el s-a unit în anul 43 î.e.a. cu Antoniu și Lepidus, constituind al ll-lea triumvirat. Acesta a fost primul pas făcut de Octavian fn campania dezlănțuită pentru cucerirea puterii politice. Armatele triumvirilor angajați într-o luptă crfncenă cu republicanii, i-au înfrînt în Peninsula Balcanică (42 î.e.a.). După înfrîngerea republicanilor triumvirii și-au împărțit conducerea provinciilor romane astfel: Antoniu luă Orientul, Lepidus primi Africa, iar Octavian luă Occidentul. Dar această înțelegere n-a durat mult, fn Orient Antoniu se purta ca un monarh absolut. Se stabilește în Egipt și se îndrăgostește de regina Cleopatra a Egiptului, dăruind teritorii fiilor acesteia. Această situație nu convenea Senatului roman care i-a ordonat lui Octavian să-l pedepsească pe Antoniu. Așa s-a declanșat războiul civil dintre Octavian și Antoniu. Lupta decisivă s-a dat ta Actium (31 î.e.a.), în Grecia. Antoniu, înfrînt, s-a sinucis, iar Octavian a ocupat Egiptul (30 î.e.a.), reîntorcîndu-se apoi la Roma. Octavian rămîne astfel singurul conducător. Dar Republica se prăbușise. Prăbușirea Republicii s-a datorat mai multor cauze dar, în primul rînd, marilor frămîntări sociale, răscoalelor sclavilor, revoltelor popoarelor supuse de Roma, luptei țăranilor pentru pămînt, nemulțumirilor unor pături sărace ale orașelor, precum și luptei pentru putere. După victoria strălucită de la Actium, Senatul i-a încredințat lui Octavian conducerea statului, conferindu-i titlul de imperator, adică de comandant suprem al armatei. Odată cu victoria lui Octavian Republice Romană luă sfîrșit, fiind înlocuită cu o nouă formă de stat, imperiul.

3. fn cursul evoluției sale Sanhedrynul a parcurs mai multe etape. Această instituție apare încă în perioada biblică, cînd Moșe și-a ales 70 de bătrîni din rîndurile familiilor de frunte pentru a-l ajuta să guverneze poporul. Deasemenea, prescripțiile biblice prevăd instituirea unui Tribunal Suprem cu competența de a soluționa anumite pricini, fn pronunțarea sentințelor trebuia

respectată întocmai litera Legii: 'să nu vă abateți nici la dreapta, nici la stînga' (Deuteronomul, V, 32). fncepînd cu Ezra și Nehemia conducătorii statului aveau obligația de a înființa asemenea tribunale. Istoricul H. Graetz menționează că 'Marea Adunare convocată ocazional sub Ezra și Nehemia cu scopul de a hotărî luarea unor decizii, se transformă într-un corp permanent, care avea însărcinarea să discute și să hotărască asupra celor mai importante chestiuni de ordin religios și moral' (Istoria evreilor. București, 1893, vol. VI, pag.47). Ezra și Nehemia fondează Marea Adunare (Kneset Hagdola) avînd atribuții legislative, religioase și educative. Prima reuniune a Marii Adunării a avut loc în anul 458 î.e.a. Această instituție se transformă treptat în Tribunal Suprem și în organ legislativ, in timpul dominației grecești Marea Adunare capătă denumirea de Gherusia. Pe timpul Hașmoneilor, arată istoricul S.Dubnov, Marea Adunare devine sinonim

cu Colegiul Suprem de Justiție CBeit Din Hagadot') care, pe Ungă competențe juridice, ' capătă și atribuții politice. Termenul grecesc 'Sanhedryn ', după cum ne relatează istoricul H.Graetz, apare abia in timpul dominației romane; dintre președinții cunoscuți sînt menționați doar Simeon cel Drept, Șemaia Avtalion, Simeon Ben Șetach. De la acesta din urmă ne-a rămas dictonul: 'Iubește meșteșugul, evită politica și nu căuta puterea lumească'. Termenul de 'Sanhedryn' a intrat în vocabularul limbii ebraice. Sanhedrynul a funcționat atîta timp cît a ființat statul iudeu.

4. Cezar (100-44 î.e.a.) - general iscusit, mare om de stat, politician abil și scriitor de seamă. Este una din personalitățile copleșitoare ale Romei antice. Niciodată nu a făcut vreun pas greșit pe scena politică și nici pe cîmpul de luptă - notează mulți istorici de seamă (vezi și tohanna Șarambei și Nicolae Șarambei în lucrarea Personalități ala lumii antice. București, 1983, pag. 52). Cezar primise o educație aleasă. Era un om de o vastă cultură, inclusiv orientală. El se distingea printr-o capacitate intelectuală excepțională ■ putea să citească ceva, să dicteze un material și să audieze o lectură în același timp. Deși patrician, avînd ramificate relațiile în cele mai înalte straturi ale aristocrației, el și-a început activitatea politică în Partidul Republican, cîștigînd astfel simpatia poporului. După moartea dictatorului Sulla (87 î.e.a.) Cezar declanșează o vastă campanie de cucerire a puterii. Este numit praetor (61-60 î.e.a.), iar în anul 58 î.e.a. devine guvernator în Galia. în anul 60 î.e.a. face parte din primul triumvirat. Triumvirii și-au împărțit conducerea provinciilor romane astfel: Cezar devine guvernator în Galia, Pompei în Spania și Crassus în Asia. Triumviratul n-a durat mult. Crassus a murit într-o luptă în Asia. Apare un violent conflict între Pompei și Cezar, încercările lui Cicero în anul 50 î.e.a. de a atenua conflictul eșuează. Printr-un senatus consultum Cezar este demis din toate funcțiile sale în 49 î.e.a., iar Pompei este însărcinat cu puteri excepționale în vederea apărării Republicii. Cezar traversează cu legiunile sale Rubiconul - rîul ce forma hotarul dintre provincie (Galia) și metropolă - și pronunță celebrele cuvinte: "Aiea iacta est' ('zarurile au fost aruncate'), dedanșîndrăzboiul civil.

Surprins de rapiditatea înaintării lui Cezar, Pompei este silit să se refugieze în Grecia. în 48 î.e.a. are loc o luptă crîncenă și Pompei este înfrînt. Cezar preia toate funcțiile de conducere a statului: consul, tribun al poporului, comandant suprem al armatei și mare preot. întreprinde o serie de acțiuni menite să consolideze statul roman. Reorganizează armata, împarte pămînt țăranilor, îmbunătățește administrația provinciilor etc. Nemulțumiți de dictatură, republicanii au organizat un complot împotriva lui Cezar pentru a restabili republica aristocratică. în acest scenariu era prevăzut ca ia intrarea în clădirea Senatului cineva să-l oprească pentru a-i remite o scrisoare de grațiere. La refuzul previzibil al tui Cezar, petiționarul urma să-l apuce de togă. Acesta era

semnalul pentru atacul cu pumnale. Scenariul s-a desfășurat conform planului, cu o singură abatere - o persoană i-a inmînat o scrisoare prin care îl prevenea că se atentează la viața lui, dar Cezar n-a deschis-o. în anul 44 î.e.a., prin 23 de lovituri de pumnal a fost doborîtă cea mai remarcabilă personalitate a Romei antice. în ultimele clipe, cu ultimă suflare Cezar ar fi murmurat: 'Tu quoque, mi fiii. Brute!' ('Și tu, Brutus, fiule!'). Unii istorici au emis ipoteza că Brutus ar fi fost fiu! natural al tui Cezar care în tot timpul vieții acestuia s-a bucurat de protecție și ocrotire. Aședar, aceste cuvinte devenite celebre nu au fost de circumstanță, ci exprimau durerea de tată a lui Cezar.

Cele șapte cărți din Commentarii de bello Galli co (însemnări despre războiul galileic) și trei cărți din Corhmentarii de bello civili (însemnări despre războiul civil) se înscriu printre creațiile majore ale prozei latine. Cezar, una din cele mai de seamă personalități ale Romei antice, își înscrie numele în istorie alături de Alexandru ce! Mare și Hanibal, și se numără printre cei mai de seamă comandanți de oști ai antichității.

280

DOMNIA LUI IROD

în această perioadă de timp adevăratul deținător al puterii în ludeea era Antipator. El punea interesele sale personale și pe cele ale romanilor, protectorii săi, mai presus de interesele poporului evreu. Marele Preot Hyrkan al ll-lea nu reprezenta decît emblema unei stăpîniri străine. Conducătorul statului, Hyrkan, fiind un caracter slab și nestatornic, atotputernicul guvernator Antipator concepe un plan pentru a-și fonda propria-i dinastie. El numește astfel ca guvernator în Galileea pe fiul său Irod (Herodos), iar administrarea Ierusalimului a încredințat-o fiului Fasael.

Irod era un om cu voință puternică, legat mai mult de romani și greci decît de evrei. Irod avea să joace un rol atît de nefast în istoria poporului evreu, încît a fost caracterizat de unii istorici ca geniu rău al ludeei. Inițiat în arta politică și militară romană din cea mai fragedă tinerețe și străin cu totul de idealurile spirituale ale iudaismului. Irod parcă era predestinat rolului de guvernator prin grația Romei. Chiar de la începutul activității sale politice Irod dovedește mai mult atașament față de romani decît față de poporul evreu. Și, într-adevăr, atunci cînd un grup de patrioți evrei se adunară în Galileea, sub conducerea viteazului' Ezechia, pentru a elibera țara din jugul străin, Irod n-a ezitat să reprime sîngeros răscoala și să-i execute pe șefii rebelilor patrioți după o sumară judecată. Fidel politicii viclene a tatălui său, Irod debutează în politică lingușindu-i pe romani și rănind sentimentele naționale. El a întreprins această faptă criminală împotriva patrioților evrei pentru a-și dobîndi încrederea Romei și a-și asigura tronul. Guvernatorul

roman îl răsplăti pe Irod cu daruri de preț pentru serviciul făcut. Indignarea și revolta îi determinară pe cîțiva oameni curajoși să meargă la Hyrkan și să-i amintească situația în care s-a pus. Ei îi arătară prințului că demnitatea sa de mare preot este lipsită de autoritate, ea aparținînd în realitate lui Antipator și fiilor săi, și-i evidențiată faptul că asasinarea lui Ezechia și a tovarășilor ,săi de luptă reprezintă o sfidarb a Legii. Dar aceste observații n-ar fi produs nici un efect asupra lui Hyrkan al ll-lea dacă mamele celor măcelăriți nu l-ar fi implorat ori de cîte ori apărea, cerîndu-i pedepsirea vinovaților de moartea copiilor lor.

În cele din urmă Hyrkan permise Sanhedryhului să-l cheme pe Irod în fața sa. Tribunalul Suprem (Sanhedrynul) nu întîrzie s-o facă. Dar Hyrkan îl înștiința pe fiul său despre acțiunea în justiție, sfătuindu-l să vină la Ierusalim cu garda sa personală.

Irod se înfățișă la Tribunal la termenul fixat, însoțit de garda

281 militară, avînd și o scrisoare de la guvernatorul roman prin care acesta îl făcea răspunzător pe Marele Preot Hyrkan pentru viața protejatului său. Cînd membrii Tribunalului își ocupară locurile, acuzatul se înfățișă îmbrăcat în purpură, înarmat pînă în dinți, înconjurat de garda sa militară. Comportamentul provocator în fața Tribunalului se explică prin aceea că Irod știa că atît Marele Pr^ot cît și administrația superioară romană se aflau în spatele său. Intimidați, membrii Sanhedrynului rămaseră în primele clipe fără grai. Atunci se ridică unul din cei mai de seamă membri ai Tribunalului Suprem, fariseul Șemaia și spuse: "Cei ce apar înaintea Curții de Judecată vin de obicei umili și sfioși, ca și cum ar cere îndurarea noastră, în timp ce Irod, care este acuzat de crimă, se află aici în purpură, cu părul frizat și înconjurat de oameni înarmați ca să ne omoare dacă-l vom condamna potrivit Legii și să-și bată joc de orice dreptate. Gîndiți-vă însă că există un Dumnezeu atotputernic și acela pe care voiți să-l iertați pentru a face pe plac lui Hyrkan vă va pedepsi mai tîrziu și pe voi și pe el". Cuvintele rostite, care se dovediră mai tîrziu profetice, au avut darul să redeștepte curajul în inimile juraților și să-l condamne cu severitate pe Irod. Atunci Hyrkan, temîndu-se de reacția Romei, ordonă să se amîne pronunțarea sentinței, dînd posibilitatea lui Irod să fugă la Damasc. Acolo, acesta intră în slujba romanilor și fu numit guvernator al Coilesiriei (46 î.e.a.). în această calitate el a acordat un sprijin puternic guvernatorului Cezar în nimicirea partizanilor lui Pompei.

Asasinarea lui Cezar (44 î.e.a.) care produse la Roma o puternică frămîntare, fu pentru ludeea o sursă de noi necazuri. Nu fără motiv au deplîns iudeii moartea lui Cezar. Pentru Roma frămîntările sociale, lupta pentru putere, răscoalele sclavilor, războiul civil etc. nu erau decît durerile nașterii unei noi forme de stat, imperiul. Pentru ludeea, dimpotrivă, ele erau semnele unei noi

tragedii.

Republicanul Cassius, prea bine cunoscut în Iudeea prin reprimarea sîngeroasă a răscoalei din Galileea, venise în Siria (în toamna anului 44 î.e.a.) pentru a strînge bani. Pregătindu-se pentru o campanie împotriva urmașilor lui Cezar, el impune biruri apăsătoare în provinciile orientale ale Romei, pretinzînd Iudeei suma de șapte sute de talanți. Birurile împovărătoare fură adunate în Iudeea cu o brutalitate fără margini. Schimbător ca un cameleon, Antipator îl renegă pe binefăcătorul său, Cezar, și se închină în fața noului stăpîn. Pentru a cîștiga bunăvoința noilor cîrmuitori, Antipator și Irod strînseră cu mult zel tributul pentru Roma. Indignarea poporului crescu și culmină cu o conspirație în care a fost asasinat Antipator, omul cel mai odios din țară (43 î.e.a.). Se credea că, suprimîndu-l pe bătrînul intrigant, răul poate fi tăiat de la rădăcină. Dar Irod îl întrecea cu mult pe tatăl său în mîrșăvie. O încercare făcută de Antigon, fiul lui Aristobul, de a elibera țara de Irod și de puterea acestuia,

282 fu sortită eșecului. Războinicul Irod reuși să respingă forțele pretendentului hașmoneu la tron. Intrînd în Ierusalim, Irod primi lauri din mîna Marelui Preot Hyrkan. Spre a-și alunga frica ce i-o inspira puterea lui Irod, îl primi pe acesta în propria sa familie, logodindu-l cu nepoata sa, frumoasa Miriam, fiica nepotului ucis, Alexandru. Irod pătrunde așadar în familia Hașmoneiior ca un uliu lacom de pradă, pentru a deveni, cu ajutorul fratelui său Fasael, moștenitorul poziției puternice a lui Antipator. După asasinarea lui Cezar, Marc Antoniu, Octavian și Lepidus s-au unit formînd cel de-al doilea triumvirat. Trupele republicane ale lui Cassius și Brutus sînt înfrînte de armata noului triumvirat. Toate provinciile romane din Orient trec sub puterea lui Antoniu. Irod și Fasael, sprijinitorii zeloși ai lui Cassius, se simțeau amenințați ca urmare a schimbărilor petrecute în conducerea romană. Nobilii iudei folosiră acest prilej și se prezentară în fața lui Antoniu, cerîndu-i demiterea celor doi frați, Irod și Fasael. însă Irod trecu imediat de partea lui Antoniu și reuși să-l cîștige de partea sa prin servilism și prin mituire. De aceea, cînd reprezentanții nobilimii din Ierusalim l-au rugat pe Marc Antoniu să pună capăt domniei uzurpatoare a lui Irod și a fratelui său Fasael, triumvirul respinse categoric această cerere. Pe cei doi frați, Irod și Fasael, Antoniu îi numi ca tetrarchi (principi parțiali) ai Iudeei (41 î.e.a.). De acum înainte, Hyrkan al ll-lea urma să fie principe (etnarch) doar cu numele. Simpatia poporului se îndreptă însă acum spre fiul regelui patriot, Antigon, care părea să fie chemat să elibereze țara de odioșii protejați ai Romei.

REGELE ANTIGON
(40-37 î.e.a.)

Marc Antoniu guvernatorul Orientului și Cleopatra a Vll-a - regina Egiptului * ludeii și părții luptă alături pentru eliberarea de dominația romană * Scurtă prezentare a statului part

în bătălia decisivă de la Philippi, republicanii Cassius și Brutus (asasinii lui Cezar) sînt înfrînți de armatele triumvirilor. Primind guvernarea provinciilor romane din Orient, Antonim face o călătorie în Asia în vederea reorganizării acestora. Cu acest prilej o întîlnește, în anul 41 î.e.a., pe

Cleopatra a Vll-a2, regina Egiptului. Această întîlnire avea să-i schimbe lui Antoniu cursul vieții, iar pentru posteritate Antoniu și Cleopatra aveau să rămînă unul din cuplurile celebre ale istoriei. Subjugat de frumusețea reginei, el, bărbatul care a vrut să supună întreaga lume, era acum subjugat de o femeie, neglijîndu-și misiunea sa politică. Pasiunea pentru frumoasa regină l-a costat pe Antoniu sume imense ce trebuiau stoarse de la provinciile guvernate de el. încasarea arbitrară a unor impozite apăsătoare și, în general, corupția funcționarilor romani provocară o atît de mare indignare a popoarelor din Asia Mică, Siria și ludeea, încît acestea întreprinseră curînd, cu ajutorul puternicului stat al părților[3], acțiuni menite să-i elibereze de dominația romană. Regele Parției constituia la un moment dat un obstacol de netrecut în calea expansiunii Romei în Orient.

în jurul anilor 40 î.e.a., profitînd de războiul civil din statul roman, părții organizară o incursiune în Siria și Asia Mică ajungînd pînă la granița ludeei. Se părea că steaua Romei este în declin. Popoarele care gemeau sub dominația Romei salutară pe părți ca pe niște eliberatori. Patrioții evrei care luptau pentru restaurarea dinastiei Hașmoneilor fură cuprinși de bucurie și entuziasm.

Pe vremea aceea, așa cum am arătat, Marc Antoniu, sedus de farmecul reginei Cleopatra a Vll-a, neglijase cu totul treburile statului. Se părea că norocul îi părăsise pe Irod și Fasael - aliații fideli ai Romei. Părții îi urau pe frații Irod și Fasael fiindcă erau aliații dușmanilor lor înverșunați - romanii. Armatele părților puseseră deja stăpînire pe Siria.

Principele Hașmoneu Antigon, care după încercarea

neizbutită de rebeliune se afla în Siria, folosi fără întîrziere prilejul ce i se prezenta și își asigură ajutorul părților. Acțiunile militare ale părților se desfășurau sub comanda fiului regelui part Pacoros și a iscusitului general Barzafern. Un membru al familiei lui Antigon făgădui generalului part o sumă mare de bani dacă consimte să-i suprime pe Irod și Fasael, să-l detroneze pe Hyrkan al II-lea și să-i confere coroana lui Antigon. Părții căzură de acordz și porniră cu două armate: una în direcția Ierusalimului iar cealaltă debarcă pe boasta Mării Mediterane. în apropiere de muntele Karmel un număr însemnat de luptători evrei s-au alăturat armatelor părților. Avangarda armatei parte, formată din oștași evrei, pătrunse în Ierusalim, în mijlocul capitalei izbucni o luptă crîncenă între Partidul Hașmoneilor și adepții antipatrizilor, cei doi tetrarchi (semiprinți) văzîndu-se nevoiți să caute adăpost la Palatul lui Hyrkan al II-lea. Situația era agravată prin faptul că tocmai atunci Ierusalimul era suprapopulat din cauza pelerinilor sosiți din toate colțurile țării cu prilejul sărbătorilor de Șavuot. Atît locuitorii capitalei, cît și pelerinii sprijineau fără rezerve pe luptătorii devotați cauzei lui Antigon. în același timp își făcură intrarea în Ierusalim trupele parte sub comanda prințului regal Pacoros și a generelului

Barzafern.

Comandantul părților îi chemă pe Fasael și Hyrkan la Cartierul General part din Galileea pentru tratative. Ajunși acolo cei doi conducători fură imediat arestați. Aflînd aceasta, Irod fugi noaptea cu partizanii săi din Ierusalim, îndreptîndu-se în grabă spre orașul edomit Petra, unde ceru ajutor militar din partea arabilor. între timp, Fasael și Hyrkan fură predați de părți aliatului lor, Antigon. Fasael, știind că-l așteaptă moartea de mîna călăului, s-a sinucis. Hyrkan al II-lea fu reținut ca prizonier. Pentru a-l face inapt pentru funcția de mare preot4 îl mutilară tăindu-i urechile, din ordinul lui Antigon. Nefericitul bătrîn fu apoi predat părților, care îl trimiseră în captivitate în Babilon.

Bogat răsplătiți, părții se retraseră și Antigon deveni domnitor independent în anul 40 î.e.a. După 23 de ani regatul Hașmoneilor se trezea la o viață nouă. Ca și strămoșii săi, Antigon purtă titlul dublu de rege și de mare preot, iar pe lîngă numele grecesc își adăugă și pe cel ebraic, Matitiahu. Monezile bătute de el purtau incripția atît în limba ebraică "Matitiahu, Hakohen Hagadol" (Matitiahu - Marele Preot) cît și incripția în limba greacă "Basileos Antigon" (Regele Antigon); ca emblemă figura fie un spic de grîu înflorit, fie un corn al abundenței.

După plecarea părților, Antigon izgoni garnizoanele romane din fortărețele în care se aflau staționate, ludeea era scăpată de

dominația străină și se putea din nou bucura de independența redobîndită după 23 de ani de frămîntări și lupte sîngeroase.

1. Marc Antoniu 182 - 30î. e.a.) - distins generat, om politic și de cultură, provenea dintr-o renumită familie aristocratică. Este fiul lui Antonius Creticus și al luliei, sora lui Cezar. Datorită luxului, petrecerilor costisitoare este nevoit, de frica creditorilor, să se refugieze în Grecia la vîrsta de 30 de ani. in scrierile epocii este zugrăvit ca un om lacom, vanitos, amator de lux, petreceri și foarte risipitor. Este, fără îndoială, un general destoinic, curajos, energic, fiind foarte apreciat de Cezar. Marc Antoniu își începe cariera militară ca praefectus equitum sub proconsulul A. Gabinius în ludeea și Egipt (57-55 î.e.a.). Mai tîrziu îl găsim în Statul Major al lui Cezar. Participă la campania din Gatia. Cu sprijinul lui Cezar este ales quaestor în anul 52 î.e.a., iar în anul 50 î.e.a. - tribun a! poporului. Cunoscînd bine situația din Italia și slăbiciunile armatei lui Pompei, el îl sfătuiește pe Cezar să treacă Rubiconu! și să declanșeze războiul civil. Pompei, împreună cu armata sa, se retrage în Grecia, unde este înfrînt de trupele din aripa stingă comandate de Marc Antoniu. Imediat după această victorie este numit comandantul cavaleriei.

fn perioada 47- 46 î.e.a., cînd Cezar era ocupat cu luptele din Africa și Spania, îl înlocuiește la conducerea treburilor republicii. Antoniu ajunge consul în anul 43 î.e.a., la vîrsta de 39 de ani. își organizează o gardă personală de 6 000 de oameni pentru a face, eventual, față unui conflict cu Octavian. Cu sprijinul Senatului, după asasinarea lui Cezar, împreună cu Lepidus și Octavian organizează formarea celui de-at doilea triumvirat. La moartea lui Cezar (44 î.e.a.) dă dovadă de clarviziune și devine stăpînul tezaurului statului. Senatul încredințează triumvirilor conducerea războiului împotriva lui Brutus și Cassius (ucigașii tui Cezar). în campania din Macedonia și în bătălia decisivă de la Philippi, din anul 42 î.e.a., armata condusă de Antoniu a înfrînt trupele lui Cassius și Brutus. Prin reîmpărțirea

provinciilor romane Antoniu devine guvernatorul Orientului. Sosit in Egipt în vederea reorganizării administrative a Orientului, o întîlnește pe frumoasa regină Cleopatra care avea să-i schimbe total cursul vieții. Subjugat de pasiunea care o nutrea față de frumoasa regină a Egiptului Marc Antoniu neglijează în așa măsură misiunea politică încredințată, încît Octavian era decis să-l destituie din toate funcțiile. Relațiile dintre Antoniu și Octavian sînt întărite prin căsătoria lui Antoniu cu Octavia, sora lui Octavian. Orbit de dragostea pentru frumoasa Cleopatra preferă să se stabilească în Egipt unde duce o viață de lux și petreceri. Antoniu dăruiește Cleopatrei o parte din provinciile asiatice ale Romei. Ei o repudiază pe Octavia, iar în anul 37 î.e.a. se căsătorește cu regina Cleopatra.

Tensiunea atinge punctul critic în anul 32 î.e.a. după lectura prevederilor testamentare ale lui Antoniu care o favorizau pe Cleopatra, urmînd ca aceasta să primească în stăpînire o parte din provinciile romane din Orient. După unii autori testamentul lui Antoniu a fost falsificat de Octavian. Cert este că Octavian a violat testamentul lui Antoniu.

In urma lecturii testamentului lui Antoniu, favorabil Cleopatrei, Senatul decide să dedare război Egiptului și, indirect, lui Antoniu. Deși genera! experimentat, în loc să prefere lupta pe uscat, unde superioritatea sa era covîrșitoare, Antoniu acceptă lupta navală. La Actium flota egipteană este înfrîntă la 2 septembrie 32 î.e.a. Armata de uscat a tui Antoniu se predă. Primind știrea (falsă) despre sinuciderea Cleopatrei, Antoniu își pune capăt zilelor în iulie 30 î.e.a.

2. Cleopatra a VH-a (69-30 î.e.a.) este fiica lui Ptolomeu al XH-iea, după

a cărui moarte ocupă tronul Egip tului (51-30 î. e. a.). Conform tradiției ea trebuia să se căsătorească cu unul din frații săi după tată, Ptolomeu al XIII-lea, în vîrstă de 10 ani. înlăturată de la domnie de regenți în anul 48 î.e.a.; prin farmecul ei cîștigă favorurile lui Cezar care o reinstaurează la domnie. După asasinarea tui Cezar, Cleopatra își pune toate speranțele în Marc Antoniu care se îndrăgostește de ea, și pe care reușește să și-l facă partener în realizarea planului ei de a crea un imperiu oriental puternic. In anul 37 î.e.a. se căsătorește cu Antoniu și trece în stăpînirea ei o serie de provincii romane din Orient. Din această căsătorie vor rezulta trei copii. Mai tîrziu Antoniu o proclamă pe Cleopatra regină a Orientului, iar cei trei copii ai ei primesc titlul de rege și stăpînirea unor importante provincii romane din Asia și Africa. Căsătoria Cleopatrei cu Antoniu, cu consecințele ei teritoriale, determină Senatul să dedare război Egiptului și să trimită o armată împotriva tui Antoniu sub comanda lui Octavian. Bătălia decisivă s-a dat la Actium (31 î.e.a.). Flota egipteană este distrusă. După înfrîngerea de la Actium și sinuciderea lui Antoniu, Cleopatra încearcă să salveze tronul pentru copiii ei. Eșuîndu-iplanul, se sinucide și ea. Egiptul devine astfel provincie romană.

3. Parția - stat creat în Asia la mijlocul secolului a! lll-lea î.e.a. de triburile părților. A cunoscut o mare înflorire în secolul a! ll-lea î.e.a. ajupgînd în timpul domniei lui Mitridate / prima putere a Orientului. Profitînd de criza internă a Regatului Seleucid, Mitridate / cucerește Media în anul 160 î.e.a., apoi Babilonia, care devine centrul politic și economic al statului part. Sînt cucerite în continuare Elamul și Persida. După înfrîngerea Seleucizilor în Siria și a triburilor nomade în Asia Centrală, și-a extins stăpînirea de la Eufrat la tnd și de la Golful Persic ia Amu-Daria. După înfrîngerea Regatului Seleucid, Mitridate dobîndește astfel deplina independență a statului său, ia titlul de rege și bate prima monedă cu inscripția în limba greacă.

In timpul domniei lui Mitridate are loc o înflorire economică, dezvoltarea irigațiilor, o creștere demografică și un importan t proces de urbanizare. Pînă la sfîrșitul secolului / î. e. a. se face simțită o puternică influență elenistică. Limba oficială a regatului este greaca.

Părții au purtat războaie îndelungate cu romanii, stăvilindu-le timp de două secole înaintarea la răsărit de Eufrat. In anul 53 î.e.a., Crassus, guvernatorul Siriei, întreprinde o acțiune militară împotriva Regatului Part. Armata romană, considerată invincibilă, cunoaște o înfrîngere zdrobitoare: 7 legiuni romane sînt capturate, 10 000 de soldați și ofițeri sînt făcuțiprizonieri, Crassus este ucis în luptă, fn anii 41-40 î.e.a., profitînd de războiul civil

286 *din statul roman, părții invadează Siria, Fenicia, ludeea și Asia Mică. Romanii întreprind o mare contraofensivă care se încheie cu înfrîngerea părților în anul 38 î.e.a. O parte a nobilimii, ostilă noului suveran part, se refugiază la Roma și î! determină pe Marc Antoniu să organizeze o campanie în Partia. Ofensiva romană se încheie printr-un eșec. Părții încheie un tratat de pace cu Roma. Conform tratatului. Eufratul este recunoscut ca graniță între cele două state, in felul acesta Roma recunoaște rangul egal al părților în relațiile internaționale, in deceniile 70 - 40 î.e.a. invaziile străine, luptele interne pentru tron, războaiele civile îndelungate au accelerat declinul statului part, in anul 224, sub loviturile noului stat persan al Sasanizilor, Regatul Part a capitulat.*

4. Conform prescripțiilor biblice, o persoană care are o infirmitate nu poate fi mare preot. 'Spune lui Aaron: Nimeni din neamul tău în viitor și din rudele tale să nu se apropie, ca să aducă daruri Dumnezeului său, de va avea vreo meteahnă pe trupul său '. ILeviticul, XXI, 17)

ANTIGON (40-37 î.e.a.) ȘI IROD (37-4 î.e.a.)

Hașmoneii, prin destoinicia lor, prin talentul lor militar, prin abnegația și devotamentul nemărginit pentru idealul național-religios, au reușit să redobîndească independența ludeei. Antigon-Matitiahu, ultimul descendent din această celebră familie, nu poseda nici una din însușirile necesare unui conducător de stat. Lipsit de clarviziune și abilitate politică, și-a risipit forțele într-un nesfîrșit șir de lupte mărunte cu antipatrizii. El încercă astfel de mai multe ori, în zadar, să cucerească fortăreața Masada (lîngă Marea Moartă) în care se întăriseră trupele lui Irod, sub conducerea fratelui său Iosef. Dorința arzătoare a lui Antigon era să se răzbune pe Irod și pe partizanii săi. N-a știut să folosească condițiile favorabile care s-au creat în Orientul Mijlociu pentru menținerea și consolidarea independenței statului iudeu.

Antoniu, noul guvernator al Orientului, ducînd o viață de lux și petreceri în anturajul frumoasei regine Cleopatra, era dezgustat de luptă. Căpeteniile romane se războiau între ele pentru acapararea puterii. Parția, singura mare putere din Orient în stare să țină piept Romei, era aliata ludeei. Dacă ar fi fost un politician abil și clarvăzător, Antigon ar fi reușit, pe de o parte, să mențină ura părților față de romani ale căror posesiuni le rîvneau cu ardoare, iar pe de altă parte, ar fi dispus de suficiente mijloace diplomatice ca să apară în fața romanilor ca un aliat credincios, făcîndu-i să-l considere un prieten, gata oricînd să-i sprijine pentru înlăturarea dificultăților create de părți. De un asemenea joc politic Antigon se dovedise a fi incapabil, deși aceasta ar fi fost singura modalitate de a-și menține tronul și neatîrnarea. Descendentul familiei Hașmoneiior era privit de popor ca un eliberator gata oricînd să-l sprijine. Locuitorii de la graniță nu precupețeau nici un efort pentru a asigura

 integritatea teritorială a ludeei și în peșterile de la Arbele se aflau tineri patrioți voluntari pregătiți să-l atace pe inamic de la spate. însă Antigon, căutînd sprijin de la aristocrația saducee pentru interesele sale dinastice și neglijîndu-le pe toate celelalte, relațiile sale cu masele largi democratice devin din ce în ce mai încordate. El n-a știut să-i atragă de partea sa în lupta pentru o cauză comună nici pe cei mai de seamă bărbați de stat din fruntea Sanhedrynului - Șemaia și Avtalion.

în cei trei ani și jumătate Antigon-Matitiahu nu întreprinse nimic măreț și glorios, deși condițiile erau favorabile. în miopia sa politică Antigon n-a luat nici un fel de măsuri defensive care să protejeze țara în cazul unei noi agresiuni, cu toate că era previzibil că Roma nu va lăsa nesancționat faptul că trupele sale au fost

izgonite din Iudeea. Irod nu semăna cîtuși de puțin cu adversarul său și avea toate însușirile care-i lipseau acestuia. El știa să facă soarta să-i surîdă din nou, cînd se întîmpla să-l fi părăsit pentru moment. După fuga sa, în timpul nopții, din Ierusalim, văzîndu-se urmărit de locuitorii iudei, dorise la un moment dat să-și pună capăt vieții.

După ce planul său de a primi ajutor din partea arabilor nu se împlini, el trecu în Egipt pentru a-i face această propunere lui Antoniu. Dar acesta tocmai plecase cu puțin timp înainte. Regina Cleopatra a Vll-a îi oferi comanda armatei sale. Irod refuză. El visa numai coroana Iudeei. Irod se îmbarcă pentru Roma unde sosi cînd Antoniu și Octavian se împăcaseră deja. Irod le expuse protectorilor săi situația dificilă în care se afla el, tetrarchul numit de Roma, din cauza revoluției din Iudeea,, și le ceru ajutor De asemenea, le prezentă serviciile ce le-ar putea aduce contra părților, descriindu-l pe Antigon ca pe un dușman de neîmpăcat al Romei.

Atît Antoniu cît și Octavian îl ascultară cu bunăvoință. Prestigiul politic al Romei cerea ca regalitatea revoluționară din Iudeea să facă din nou loc unui regim supus Imperiului Roman. Astfel, la propunerea lui Antoniu, Irod fu proclamat într-o ședință solemnă a Senatului rege al Iudeei și protejat al Romei. Antigon fu declarat dușman al Romei. Irod, însoțit de Octavian și Antoniu, se urcă pe Capitoliu. După oficierea unei ceremonii, fu depus în Templu documentul cu privire la proclamarea lui Irod ca rege al Iudeei (finele anului 40 î.e.a.). Văzîndu-și ambiția satisfăcută, el se grăbi să-și ia în stăpînire regalitatea ce-i fusese conferită.

în anul 39 î.e.a. Irod debarcă în portul israelian Akko. Reușește aici să adune o armată compusă din străini și mai ales din conaționalii săi idumei (sau edomiți). Cum romanii refuzau să participe în mod activ la această campanie, războiul se prelungea. Irod se văzu nevoit să se ducă în tabăra lui Antoniu care tocmai aSedia Samosata. Datorită serviciilor pe

care le aduse cu acest prilej romanilor și mai ales elocinței sale, Antoniu însărcină pe unul din generalii săi, Sosiu, să pornească cu două legiuni împotriva lur Antigon și să-l instaleze pe tron pe regele ales de romani. Irod cucerește o parte din Galileea, ocupă portul laffa și depresoară fortăreața Masada, apărată de fratele său Iosef. Irod purtă acest război cu o cruzime feroce. însetat de răzbunare, el făcu să piară în flăcări orașele mici situate în vecinătatea localității Ieriho.

în primăvara anului 37 î.e.a. trupele lui Irod și legiunile romane se aflau în fața Ierusalimului. Armata care asedia Ierusalimul număra circa 100 000 de oameni. La nord de Muntele Templului se ridicară metereze, se astupară șanțurile cetății și, cu mașinile de

război, începu dărîmarea zidului. Cei asediați se luptară vitejește. Ei ieșeau deseori din cetate și-i alungau pe cei care lucrau la șanțuri, distrugeau lucrările de asediu, refăceau zidurile prăbușite. Luptele se prelungiră mai mult de două luni. Unii conducători din Partidul Fariseilor, printre care cărturarii Abtalion și Șemaia, convinși de inutilitatea rezistenței, îndemnau la capitulare. Nu avură însă succes. Datorită asalturilor des repetate, romanii reușiră să dărîme zidul Ierusalimului din partea de nord-vest. Armatele romane pătrund în oraș, care se transformă într-o îngrozitoare baie de-sînge. Pe străzile înguste ale Ierusalimului învinșii sînt friăcelăriți în masă. Antigon, cu totul descurajat, se aruncă la picioarele generalului roman Sosiu și îi cere îndurare. Romanul îl respinge disprețuitor, i se adresează cu numele de "Antigona" pentru a-și bate joc de lașitatea lui și-l pune în lanțuri. Irod reușește cu mare dificultate să puhă stavilă omorului și jafului. "Vrei oare, spuse el lui Sosiu, să lași orașul fără oameni și lucruri de preț și să mă lași aici rege al unui pustiu?"

Printr-o fatală coincidență, Ierusalimul căzu în aceeași zi în care, cu 27 de ani în urmă, fusese cucerit de Pompei (Sivan, iunie 27). Abia prin daruri împărțite fiecărui soldat în parte Irod reuși să oprească prădarea Templului și ruinarea totală a orașului.

Trebuie menționat că, în timp ce pregătirile pentru atac erau în plină desfășurare, Irod a plecat la Samaria unde urma să aibă loc nunta sa cu principesa Hașmonee Miriam, cu care era logodit. Prin această căsătorie, care-l făcea în același timp moștenitor legitim al coroanei Hașmoneilor, Irod spera să cîștige o parte a poporului de partea sa. Poporul evreu îl ura. Puterea dobîndită de Irod se sprijinea pe cadavre și ruine, dar el era în stare să-și mențină tronul chiar și cu prețul unui ocean de sînge. Ce-i păsa de ura națiunii, dacă el se bucura de protecția Romei?

Romanii se retraseră din Ierusalim luîndu-l cu ei captiv pe Antigon. Regele detronat fu dus în Antiohia. Apolo, Antoniu, convins de către Irod sosit în grabă la Cartierul General, porunci să-i fie tăiat capul lui Antigon

cu securea. Cu moartea lui Antigon se sfîrșește pentru totdeauna domnia Hașmoneilor în Iudeea.

în politică Irod se va manifesta ca un servitor zelos al Romei și ca un tiran fără seamăn față de propriul său popor.

IROD I (37-4 î.e.a.)
(Domnia a II-a)

Hyrkan al II-lea revine în patrie * Irod pune la cale scenarii sîngeroase pentru înlăturarea concurenței la tron * Alexandra cere sprijin Cleopatrei * Irod își suprimă întreaga familie - soția, socrii, copiii

Pe tronul Iudeei urcă din nou un domnitor cu titlul de rege. Prieten cu conducătorii Romei din acea vreme. Irod reuși să obțină din partea Senatului, în anul 40 î.e.a., coroana Iudeei.

Domnia lui Irod marchează în istoria Israelului o perioadă pe cît de tristă, pe atît de glorioasă. Paradoxul se explică prin natura lui contradictorie. Odios prin crimele pe care le-a comis, este în același timp un mare rege prin prosperitatea economică, prin construcțiile urbanistice, prin pacea și stabilitatea pe care le-a adus Israelului administrația sa. Crud, mîrșav, violent, ambițios era în același timp energic, inteligent, cultivat, diplomat și politician abil, un pasionat de arhitectură, inițiatorul construcției celor mai somptuoase palate din Ierusalim. Acestea erau cele două fețe ale lui Irod.

După un război sîngeros de trei ani, cu sprijinul activ al legiunilor romane Irod îl înfrînge pe Antigon (regele legitim al Iudeei) de a cărui moarte era răspunzător, ocupînd tronul Hașmoneilor. Domnia sa nu a avut > nici o bază teocratică, nici una națională. în locul marelui preot care se afla odinioară în fruntea poporului și în locul regelui - mare preot din Casa domnitoare aleasă de popor, se urcă acum pe tron un rege cu totul laic care nu făcea parte din familia regală și care era impus de către romani. El era respins atît de farisei cît și de saducei (principalele partide din acea vreme). Irod era urît de democrația fariseică ca adept al culturii greco- romane, iar saduceii îl priveau ca pe distrugătorul dinastiei Hașmoneilor.

Abia mai tîrziu, încetul cu încetul, o parte din saducei se împăcară cu noul rege.

Ca și dictatorii romani, Irod începe să cîrmuiască poporul cu o cruzime nemaipomenită, materializată prin execuții. Nu mai puțin de 45 de cetățeni de vază ai Ierusalimului, adepți ai fostului regim, sînt executați din ordinul lui Irod. Averea lor este confiscată trecînd în

tezaurul noului rege care făcu din acești bani daruri generoase protectorilor săi romani. Cu toate acestea, Irod nu se simțea în siguranță. Pentru a-și proteja viața și tronul Irod a organizat o gardă personală și un serviciu secret de securitate care folosea sisteme ce nu erau departe de cele practicate în țările de astăzi de dictaturi. Erau interzise orice fel de întruniri și manifestații. în țară se întronase un regim de teroare. Cu toate că partizanii lui Antigon, printre care și o serie de personalități aparținînd celor mai distinse familii din țară, fură spînzurați în masă, ura lui Irod nu se stinse. Pentru a se răzbuna pe membrii Sanhedrynului care, cu 12 ani în urmă, erau pe cale să-l condamne pentru asasinarea lui Ezechia și a colaboratorilor săi, el îi măcelări pe toți în afară de conducătorii Șemaia și Abtalion, care se dovediseră a* fi adversarii lui Antigon. Prin măsurile adoptate Irod limitează competența Sanhedrynului, făcînd din acesta un organ religios.

Un oarecare Ananel, care, ce-i drept, se trăgea din familia lui Aharon, dar nu era din familia Hașmoneilor, fu înălțat de Irod la rangul de mare preot. Din acest moment autoritatea pontificală nu mai este ereditară. Irod susținea că el însuși era coborîtor dintr-o veche familie iudaică care se repatriase din Babilon în Iudeea. El dorea cu orice chip să șteargă pata care-i umbrea originea. în realitate, Irod era descendentul edomiților care consimțiseră să fie convertiți la iudaism. Bărtinașii, care- i cunoșteau adevărata origine, nu-i dădeau crezare, dar străinii se lăsaseră înșelați. Prietenul său intim, istoricul Nicolaus Damascenus, relatase povestea cu privire la originea lui așa cum o auzise din gura lui Irod.

După moartea lui Șemaia și Abtalion, Irod invită niște iudei din Babilon să ocupe președinția Sanhedrynului.

Arogant, extrem de susceptibil, Irod era mereu la pîndă să vadă dacă nu cumva cineva pregătește vreun complot împotriva sa.

Mai erau încă persoane care puteau să-i tulbure liniștea. Dinastia Hașmoneilor nu era cu totul stinsă. în Babilon trăia încă bătrînul Hyrkan al ll-lea care fusese și rege, și mare preot, luat captiv de părți și mutilat, ceea ce îl făcea inapt pentru pontificat. Părții fură destul de generoși pentru a-i reda libertatea, iar evreii din Babilon îl înconjurau cu onoruri spre a compensa într-un fel nefericirile ce le îndurase. Cu toate acestea Hyrkan al ll-lea era cuprins de nostalgie, ducea dorul patriei. Irod se temea ca nu cumva Hyrkan al ll-lea sau evreii din Babilon să-i determine pe părți să

 recurgă la forță pentru a-i reda coroana pe care i-o smulsese. Spre a înlătura această primejdie și a-l izola de părți, Irod cugetă cum să-l ademenească la Curtea sa.

Cu prefăcătoria-i obișnuită. Irod îi transmise lui Hyrkan al ll-lea că ar dori să împartă cu el tronul și că-l roagă să revină la Ierusalim spre a-și primi răsplata pentru numeroasele binefaceri ce i

le datora. Evreii din Babilon, care îl venerau, îl rugară să nu se avînte pentru a doua oară în vîrtejul funcțiilor publice și să renunțe la acest plan. Dar el nu s-a lăsat nicicum convins.

Deîndată ce ajunse la Ierusalim (în 36 î.e.a.), Irod îi ieși în întîmpinare, îl primi cu prietertie, oferindu-i atît la masa sa, cît și în Consiliu locul de onoare. Hyrkan al ll-lea, aflîndu-se astfel într-o colivie de aur, nu mai putea fi periculos. în capitală se mai afla fiica acestuia, Alexandra, mama reginei Miriam, ca și fiul ei Aristobul al lll-lea, fratele reginei. Fiind mutilat, bătrînul Hyrkan nu mai putea deține autoritatea de mare preot. Nepotul acestuia, Aristobul al lll-lea, era și el ținut de Irod departe de această demnitate ce-i revenea de drept. Dar în acest caz regele se lovi de o rezistență neașteptată. Alexandra, soacra regelui, o femeie de o energie și vitalitate extraordinară, puse totul în mișcare pentru a-i înlesni fiului intrarea în drepturile sale. Ea se adresă reginei Cleopatra a Vll-a a Egiptului, rugînd-o să intervină pe lîngă Marc Antoniu care ar fi avut un cuvînt de spus în acest litigiu. Miriam interveni și ea pentru fratele ei, iar simpatia poporului fiind, de asemenea, de partea acestuia, Irod fu în cele din urmă silit să cedeze, astfel încît Aristobul al lll-lea, la vîrsta de 17 ani, deveni mare preot. Firește, Ananel fu destituit.

Era totuși peste puterea lui Irod să suporte un prinț Hașmoneu ca mare preot alături de el. Se temea ca nu cumva, cu vremea, să-i vină poporului ideea de a reuni în persoana lui Aristobul'al lll-lea demnitatea de mare preot cu cea de rege. Aceste temeri erau întărite și de purtarea Alexandrei, care întreținea legături secrete cu regina Cleopatra a Vll-a. Pentru a dejuca uneltirile soacrei sale. Irod porunci să i se taie acesteia orice legături cu lumea din afară. Alexandra, știind că se poate aștepta de la Irod la tot ce este mai rău, plănui să fugă cu fiul ei în Egipt. într- adevăr, fură pregătite două sicrie în care mama și fiul să fie scoși în timpul nopții din Palat. Irod reuși totuși să zădărnicească acest plan.

Din acest moment Irod cugetă din ce în ce mai mult și elaboră scenarii pentru a scăpa de acest tînăr primejdios: Nu prea putu face uz de forță din cauza atotputernicei regine Cleopatra a Vll-a, protectoarea sa. în această situație, Irod recurse la viclenie. Pentru a adormi bănuielile soacrei sale, el se prefăcu că nu dă nici un fel de importanță incidentului, în intimitate plănuia însă ceva îngrozitor.

La sărbătorile de Sucot din anul 35 î.e.a. poporul, impresionat de

292 frumusețea fermecătoare a lui Aristobul al lll-lea care intră în Templu în odăjdii splendide de mare preot, izbucni într-o explozie de bucurie. Această scenă îl convinse pe Irod că nu trebuie să mai ezite în aplicarea planului său. La puțin timp după această sărbătoare regele acceptă invitația Alexandrei la o masă familială în orașul

leriho. La partida de înot organizată după masă, Aristobul al lll-lea fu ținut cu forța sub apă de cîțiva tineri din suita lui Irod pînă se înecă. Cu toată versiunea oficială, care motiva moartea marelui preot printr-un accident, nimeni nu se îndoi că Aristobul al lll-lea a căzut jertfă urii cumnatului său.

Cu Aristobul al lll-lea pieri ultimul vlăstar al familiei Hașmoneilor. Ananel deveni pentru a doua oară mare preot. în zadar se prefăcea Irod că ar fi stăpînit de o adîncă durere din cauza morții tînărului său cumnat, familia și prietenii Hașmoneilor îl acuzau de acest omor fără însă a îndrăzni să-și dea pe față bănuiala. Perfida înlăturare a tînărului principe Hașmoneu a determinat o accentuare și mai mare a discordiei dinlăuntru! familiei regale. Regina Miriam, femeie nobilă, cultă, cu suflet generos văzu de atunci în soțul ei numai pe ucigașul fratelui. în timp ce ea îndura suferința fără să murmure, mama ei. Alexandra, dorea răzbunare. Ea reluă legăturile cu regina Cleopatra și-l acuză pe Irod de uciderea fiului ei. Regina, care demult rîvnea la regatul stăpînit de Irod, se folosi de nelegiuirea acestuia spre a-l înlătura de la tron cu ajutorul lui Antoniu.

Tremurînd pentru viața sa. Irod porni spre Laodicea, unde se afla guvernatorul roman. Dar supusul vasal al Romei știu să cîștige de partea sa, prin cuvîntări lingușitoare și daruri strălucite atît pe guvernatorul rpman - Antoniu, cît și pe regina Cleopatra (34 î.e.a.). Irod se reîntoarse nevătămat la reședința sa. Totuși, pierduse cu acest prilej unul din cele mai frumoase ținuturi ale coroanei sale. Antoniu îi luase ținuturile Ierusalimului, vestit .prin balsamul și palmierii săi, spre a-l oferi Cleopatrei, căreia îi mai dărui și întreaga regiune a Mediteranei.

înaintea plecării la guvernatorul roman, Irod mai pusese la cale un plan de lichidare a soacrei sale Alexandra și a soției sale Miriam pentru cazul în care s-ar fi putut să cadă în dizgrația lui Antoniu și să-și piardă viața. Acest plan diabolic i-a fost încredințat lui losef, bărbatul surorii sale Salomea. Dar losef dezvălui Miriamei însărcinarea ce o primise. Răspîndindu-se în Ierusalim zvonul fals despre moartea lui Irod, regina Miriam se puse sub protecția romanilor. Aflînd că planul său de ucidere a soției și soacrei sale a fost dezvăluit de losef, mînia lui Irod nu cdnoscu margini. îl decapită pe losef, iar pe soacră o aruncă în închisoare.

Atotputernicul cuplu Antoniu și Cleopatra, care dispunea de soarta întregului Orient, se afla în pragul prăbușirii între anii 32 și 31 î.e.av Căsătoria lui Antoniu cu Cleopatra și trecerea în posesia reginei Egiptului a unor provincii romane din Asia Mică ptinînd în pericol guvernarea

 romană în Mediterana Orientală, Senatul roman a trimis o armată împotriva lui Antoniu și Cleopatra sub comanda lui Octavian. în lupta decisivă de la Actium (31 î.e.a.), flota egipteană este

înfrîntă, iar în anul următor Antoniu se sinucide. Egiptul devine provincie romană. Octavian rămase singurul conducător (30-14 î.e.a.), sinuciderea lui Antoniu îndepărtînd și ultimul obstacol din calea înscăunării lui ca împărat.

în anul 27 î.e.a., Republica Romană deveni imperiu, iar Octavian primi titlul de Imperator Caesar Augustus divi filius (fiul divinității). în ajunul acestor evenimente de importanță istorică universală, Irod supusese în lupte grele popoarele arabe vecine ludeei. După lupta de la Actium, fostul supus al lui Antoniu se afla într-o situație grea. Nu fusese el sluga credincioasă a lui Antoniu? Se putea aștepta la orice. Irod se temea că va fi tîrît în ruina protectorului său. Dar prin capacitatea sa de a se adapta la orice situație, Irod face o mișcare de 180 de grade și reușește să-i facă lui Octavian un serviciu într-o acțiune militară. El ieși în calea unui detașament de gladiatori, organizat și finanțat de Antoniu în Siria, care încerca să ajungă în Egipt, la stăpînul lor, și îi nimici. După această acțiune, Irod consideră că poate îndrăzni să apară personal în fața lui Octavian. înainte de a porni la drum, el își luă, pentru orice eventualitate, măsuri drastice de siguranță. Luînd în calcul și posibilitatea ca Octavian să numească rege, în locul său, pe ultimul reprezentant al dinastiei detronate, Hyrkan al ll-lea, care trăia la Ierusalim, el făcu în așa fel, încît fostul mare preot și etnarch, acum în vîrstă de 80 de ani, să fie condamnat și executat prin înscenarea unui proces în care să fie acuzat de înaltă trădare.

Astfel pieri de mîna călăului bărbatul care se aflase timp de aproape 40 de ani în centrul crizelor ce au afectat profund viața ludeei, neputînd fi acuzat decît de faptul că, prin blîndețea sa, a netezit calea pentru domnia tiranică a Antipatrizilor, distrugătorii dinastiei Hașmoneilor. în afară de aceasta, Irod trimise pe soția și pe soacra sa la fortăreața Alexandrium, dînd ordin comandantului gărzii ca, în cazul în care regelui i s-arîntîmpla vreo nenorocire, să le ucidă pe ambele femei. în Alexandra, Irod vedea demult pe dușmanul de moarte al casei,sale. Soția sa Miriam, însă, pe care o iubea cu patimă, nu trebuia să aparțină nimănui după moartea sa.

După ce-și luă aceste măsuri, Irod se duse la Rhodus, unde se afla pe atunci Octavian (30 î.e.a.). Temerile tiranului ludeei aveau să se arate, spre propria sa uimire, cu totul nefondate. Cînd Irod își depuse, plin de umilință, diadema regală, Octavian i-o puse din nou pe cap. împăratul roman intuia că Irod era unul din aliații,cei mai siguri ai Romei în Orient.

Curînd regele ludeei avu prilejul de a se arăta recunoscător noului stăpîn: el puse la dispoziția lui Octavian, care trecea cu legiunile sale spre

Egipt, sume enorme de bani și provizii, precum și tot ce era necesar pentru întreținerea armatei romane. Comportamentul său de servitor credincios fu curînd pe deplin recunoscut.

După ce regatul Ptolomeilor, care a înmormîntat sub ruinele sale pe Cleopatra și pe Antoniu, a fost transformat în provincie romană, .Octavian retrocedă credinciosului său vasal iudeu mai multe orașe de pe coasta Mării Mediterane: laffa, Gaza, etc., precum și regiunea Samariei, la finele anului 30 î.e.a.

Poziția politică a lui Irod era acum mai puternică ca oricînd. Reîntors bine dispus din călătoria sa de la Rhodus, Irod fu întîmpinat cu o dușmănie nedisimulată de către Miriam, care detesta ipocrizia. Ce sentimente putea să poarte bărbatului care era vinovat nu numai de moartea fratelui și a bunicului ei, ci care, precum îi destăinuise șeful gărzii din Alexandrium, îi pregătise chiar ei și mamei sale aceeași soartă. Lezat în onoarea sa, regele oscilă între dorința de răzbunare și dragostea pentru soție. Cînd sora sa Salomea, care demult nutrea sentimente de ură, îi spuse că Miriam uneltește împotriva vieții regelui, furia acestuia atinse paroxismul, leșindu-și din fire, Irod trimise în judecată pe soția sa, pe care o iubea totuși cu pasiune, acuzînd-o chiar de cele mai grave nelegiuiri. Pentru a fi pe plac regelui, judecătorii nu ezitară s-o condamne la moarte. Demnă păși regina spre locul de execuție, dar și pe acest ultim drum nu fu cruțată de o scenă dezagreabilă. Pentru a îndepărta orice urmă de bănuială că ar fi complice cu fiica sa, Alexandra îi adresă cumplite insulte. Se gîndea, probabil, să se salveze pe sine cu orice preț, pentru a se putea răzbuna cîndva pe tiranul detestat al familiei. Miriam avu însă pentru mama ei numai o privire plină de tristețe și milă. Destoinica fiică a neamului Hașmoneilor, de o rară frumusețe, iubitoare de artă, departe de afacerile de stat ale lui Irod, muri ca o eroină la finele anului 29 î.e.a.

Abia acum își dădu seama tiranul de ceea ce făcuse. Disperarea și dorul după fericirea pe care singur și-o curmase îi sfîșia sufletul. Străbătea țara căutînd în zadar să-și alunge tristețea prin serbări și orgii. Pe Miriam n-o putea uita. în cele din urmă fu lovit de o boală grea.

La zvonul că Irod e pe moarte. Alexandra, care se afla la Ierusalim, începu să desfășoare o activitate febrilă pentru a-și asigura regența după moartea ginerelui ei, copiii acestuia fiind minori. Mașinațiunile ei nu rămaseră necunoscute lui Irod. Fiind încă nerestabilit complet după boală, el dădu ordin ca soacra sa să fie deferită justiției și pedepsită cu moartea (28 î.e.a.). Prin moartea acestei neobosite luptătoare pentru drepturile dinastiei Hașmoneilor dispare astfel ultimul ei membru.

într-un interval de șapte ani Irod a suprimat reprezentanții a trei generații de Hașmonei: pe Hyrkan al ll-lea, pe fiica sa, Alexandra, și pe

 copiii acesteia - Aristobul al lll-lea și Miriam. Cruzimea lui Irod devenise legendară, extinzîndu-se și asupra propriilor săi copii. Pentru a evita eventualele certuri dinastice ce s-ar fi putut declanșa după moartea sa. Irod a poruncit să fie suprimați copiii pe care-i avea de la Miriam - Aristobul al IV-lea și Alexandru - în anul 7 î.e.a., precum și un fiu al său, rezultat din altă căsătorie. împăratul Octavian August a spus, la un moment dat, despre el: "Mai bine să fii porcul lui Irod (aluzie la interdicția religiei mozaice de a mînca carne de porc), decît fiul său". Acestui regim de teroare au fost supuși și fariseii, principalii adversari ai lui Irod care îl urau, considerîndu-l un uzurpator.

Pentru a-și anula statutul de uzurpator, Irod avea nevoie de un titlu de noblețe iudeu. Căsătorindu-se cu Miriam - prințesă a casei domnitoare legitime a Hașmoneilor, el era convins că va fi agreat de iudei. Dar crimele sale odioase, guvernarea sa bazată pe teroare, impunerea culturii elene au făcut ca Irod să fie urît de popor.

Prin măsurile adoptate, Irod a modificat structura statului iudeu. El a separat puterea de stat de cea religioasă, i-a numit și destituit pe marii preoți după bunul său plac, Sanhedrynul, privat de putere, devenind un consiliu religios. El a adoptat structura organizatorică a statelor eleniste din acea vreme.

în timpul domniei lui Irod, ludeea cunoaște însă o mare înflorire economică. Se dezvoltă agricultura, meșteșugurile, și comerțul. Se realizează o agricultură de înalt randament pentru acea vreme, prin construirea de canale de irigație, prin extinderea terenurilor cultivabile, prin valorificarea fiecărui petec de pămînt. Agricultura ajunge nu numai să asigure în întregime necesitățile de hrană ale populației, dar și excedente pentru export. Irod a avut preocupări și în construcțiile urbanistice. Se ridică orașfe și cetăți noi, se construiesc temple și palate somptuoase. Pentru extinderea comerțului exterior a construit un mare port - Caesareea - care a devenit cel mai important din Orientul Mijlociu. La sud de Așkelon a ridicat portul Antedon și a reconstruit din temelii orașul Samaria, dîndu-i numele grecesc Sebasta. El a elenizat orașele iudee construind amfiteatre, teatre, hipodromuri și arene unde se desfășurau concursuri de gladiatori și sportivi. Irod și-a clădit în partea de sud-est a Ierusalimului un palat din marmură și aur care prin splendoarea sa punea mult în umbră modestele palate ale Hașmoneilor. în același timp fu ridicat în mijlocul Ierusalimului un teatru, iar în afara zidurilor un amfiteatru, după modelul greco-roman. Fiind într-o permanentă stare de suspiciune el a construit o rețea de orașe și fortărețe inexpugnabile. în afară de cele două orașe amintite - Caesareea și Sebasta - mai pot fi menționate Meradium, Macherus, Masada și altele. încă de la începutul domniei sale, temîndu-se de un eventual atac din partea reginei Egiptului, Cleopatra a

VII-a. Irod și-a clădit în deșert, pe o întăritură stîncoasă, la 400 de metri' sub nivelul Mării Moarte, un palat somptuos. Cercetările arheologice întreprinse sub conducerea profesorului Igal Iadin, cu concursul unor specialiști din numeroase țări (1963-1965), au dus la descoperirea la Masada a unui oraș împodobit cu palate înalte de trei etaje, cu sală de tron, sinagogă, săli de recepție, baie rituală (mikva), depozite imense de alimente.

Pentru a îmbuna populația religioasă pe care nu o interesa înfrumusețarea Orașului Sfînt cu amfiteatre, Irod a inițiat reclădirea, sub conducerea unor farisei cunoscători ai Legii, Templului cel vechi, care data din timpul lui Zerubavel. Noua clădire trezi în ludeea o admirație atît de mare, încît în Talmud se spunea: "Cine nu a văzut clădirea lui Irod, nu a văzut niciodată ceva frumos" ("Mi Lo Raa Binian Hordos[1] Lo Raa Binian Iafa Miiamin"). Demnitari din toată lumea veneau să vadă frumusețea Templului. Ierusalimul devine unul din cele mai frumoase orașe, atrăgînd numeroși turiști. Irod a reorganizat în așa fel armata, încît a devenit o forță puternică ce a asigurat pacea și securitatea ludeei. Administrația țării era atît de bine organizată, încît devenise un model pentru numeroase provincii romane. Irod a creat un aparat birocratic puternic centralizat. Simpatiile și atașamentul lui Irod față de civilizația Greciei și a Romei mergea atît de departe, încît construi temple în onoarea zeilor acestora în diferite orașe din ludeea, se înconjură de sfetnici greci, își educă și instrui fiii la Roma. Printre sfetnicii greci se afla și istoriograful Nicolaus' Damascenus, a cărui operă principală a fost folosită de Iosephus Flavius pentru relatarea detaliată a domniei lui Irod.

Prin politica sa cufturală a reușit să-și cîștige peste hotare renumele de monarh luminat, prieten generos al elenismului. Oficial era considerat "rege aliat și prieten al poporului roman". Dependența sa se vede și din faptul că urmașii săi nu puteau dobîndi titlul' de rege decît dacă erau confirmați de împăratul roman. Irod nu putea purta războaie sau încheia alianțe fără aprobarea Romei și era obligat să acorde ajutor romanilor în caz de război. în schimb, avea dreptul să impună dări supușilor săi și avea libertatea să folosească după plac, în interiorul țării, armata. Cînd venea la Romă, Irod era primit cu toate onorurile cuvenite unui șef de stat. Pentru fidelitatea sa față de Roma, Senatul l-a numit "Amicus et Socius Populi" [Prietenul și aliatul poporului (roman)].

în afară de regiunile ce i s-au retrocedat după lupta de la Actium, împăratul Octavian August i-a permis, cîțiva ani mai tîrziu, realipirea la ludeea a districtelor transiordaniene pe care Pompei le desprinsese în mod abuziv din statul iudeu. Prin redobîndirea unor vechi teritorii israeliene întinderea statului iudeu devenea comparabilă cu cea a statului tui David și Solomon.

Politica lui Irod era a unui tiran sîngeros față de poporul său și de servitor credincios și zelos față de Roma. El știa foarte bine că în întreaga țară domnea cea mai profundă nemulțumire. Noile clădiri și palate somptuoase, precum și jocurile publice înghițeau sume enorme de bani stoarse de fapt de la popor sub formă de impozite. La aceasta se mai adăuga și faptul că luptele de gladiatori, în care erau aruncați oameni fiarelor sălbatice, pentru a distra alți oameni, contraveneau eticii iudaice, încercarea elenizării cu forța leza sentimentele naționale. înălțarea de temple zeilor afecta sentimentele religioase ale poporului. Ordinul lui Irod ca la intrarea principală în Templu să fie așezată o uriașă acvilă de aur, simbol al puterii militare a Romei, însemna o insultă adusă tradiției naționale și religioase.

Prin acțiunile sale reprobabile el a adus mari prejudicii instituțiilor tradiționale ale poporului evreu. Cu diferite prilejuri regele chiar se lăuda că este mai aproape de cultura elenă decît de cea iudaică.

Demnitatea de mare preot își pierde sub Irod importanța de odinioară. în locul dreptului ereditar de succesiune Irod introduce modelul elen potrivit căruia marii preoți sînt numiți sau revocați de către rege. Astfel, regele nu se sfii să numească drept cel mai înalt ierarh al țării pe preotul elenizat Simeon Ben Boethes din Alexandria, tatăl celei de a doua soții a lui Irod, numită, ca și prima, Miriam. Sanhedrynul își pierdu importanța politică și legislativă în stat, devenind un fel de Consiliu de coroană, la dispoziția regelui. Acesta se comporta ca un monarh oriental. Puterea legii trebuia să se supună capriciilor monarhului absolut. Consecința acestei stări de lucruri a fost hotărîrea fariseilor de a nu-l recunoaște rege legitim pe protejatul Romei. Patrioții îl numeau "sclavul edomit", în timp ce poporul murmura nemulțumit.

Conspirațiile au fost numeroase. Toate strădaniile revoluționarilor de a-l înlătura pe Irod de la putere fură înăbușite însă, datorită unui sistem- de securitate bine organizat. "Irod, scrie marele istoric evreu losephus Flaviusz, observa totul cu atenție și răpea supușilor săi orice prilej de răscoală. El interzicea cetățenilor orice adunare publică și punea pretutindeni spioni. Se povestește că regele umbla adesea singur noaptea, îmbrăcat cu haine de simplu cetățean, pentru a afla părerea poporului asupra domniei sale."

Atmosfera încărcată care domnea în întreaga țară se simțea și mai puternic în Palatul regal. Ultimul deceniu (14-4 î.e.a.) este marcat de un lanț de intrigi de curte și de crime odioase. Spre deosebire de regii din dinastia Hașmoneilor, Irod a avut numeroase soții. în tinerețe fusese căsătorit cu o femeie de condiție inferioară numită Doris, pe care o repudie însă împreună cu fiul său prim-

născut, Antipator, după căsătoria sa cu Miriam Hașmoneea. De la Miriam avu doi fii, pe Alexandru și pe

Aristobul. îi mai născură fii încă două din celă opt soții pe care le-a avut după moartea Hașmoneei, fii care aveau să devină în ultimii ani ai vieții lui centrul unei noi intrigi.

Pretendenți la tron erau considerați în primul rînd Alexandru și Aristobul. După moartea mamei lor, Irod îi trimise pe amîndoi la Roma (în jurul anului 23 î.e.a.), unde primiră o instruire multilaterală și o educație aleasă. Printre personalitățile vremii cu care tinerii au venit în contact au fost iluștrii poeți Horațiu și Virgiliu. După terminarea studiilor cei doi prinți, în vîrstă de 17-18 ani se întoarseră la Ierusalim, unde li se făcu o primire cordială. Poporul își revărsă asupra lor dragostea pe care o purtau mamei lor, moartă în împrejurări atît de tragice. Dată fiind încordarea existentă în raporturile dintre rege și popor, această manifestare de simpatie a poporului nu făcea decît să trezească bănuieli în anturajul regelui. Această suspiciune putea fi cu atît mai mult argumentată, cu cît cei doi prinți erau considerați de popor descendenți ai familiei Hașmoneiior. Irod începu și el să-și bănuiască fiii - Alexandru și Aristobul - mai ales, dacă ținem seama de faptul că toată viața a trăit timorat de posibilitatea revenirii Hașmoneiior la tronul ludeei. Irod îl rechemă pe fiul său mai mare, Antipator, pe care îl repudiase odinioară. Ascunzîndu-și adevăratele sentimente reprobabile, lingușitorul Antipator se manifestă ca un fiu iubitor și docil, și în cele din urmă fu proclamat moștenitor al tronului (13 î.e.a.).

În Palatul regal domnea un adevărat infern. Prinții, privați de dreptul lor de a urma la tron, nu-și socoteau în nici un caz cauza pierdută și luară fățiș atitudine împotriva lui Antipator, care, la rîndul său, făcea tot ce-i stătea în putință pentru a-l atîța pe tatăl său împotriva lor. Odată, i se aduse la cunoștință regelui că Alexandru și Aristobul ar fi declarat că atunci cînd vor ajunge la putere, îi vor face pe bărbații din familia regală scriitori la țară, iar pe femei le vor trimite la războiul de țesut. Se inventau noi calomnii cărora regele, bănuitor, le dădea crezare. Oricine era suspectat ca adversar era arestat sau asasinat. Era peste puterile prinților Hașmonei să scape din plasa de intrigi și calomnii pe care spiritele rele din Ierusalim le țeseau în jurul lor. Ploua cu denunțuri. Cine era bănuit că simpatizează cu prinții Hașmonei era arestat. Mărturii smulse pe masa de tortură și documente dubioase serveau ca dovezi întru acuzarea lui Alexandru și Aristobul de organizarea unei conspirații contra regelui. Prinții au confirmat că n-au vrut decît să se salveze prin fugă de primejdiile ce-i amenințau. Această mărturisire îi fu suficientă lui Irod pentru a ordona arestarea lor sub acuzația de

înaltă trădare.

Octavian August îi permise lui Irod să procedeze cu prinții cum dorește, dar îl sfătui să supună mai întîi cazul unei instanțe judecătorești.

Regele urmă sfatul imperial. Dar aceasta nu însemna cîtuși de

 puțin că se da cîștig de cauză cuiva, că se vor respecta principiile morale și ale justiției, că dreptatea va avea de cîștigat ceva. Completul de judecată, compus din prieteni ai regelui, condamnă la moarte pe prinți.

La stăruința istoricului Nicolaus Damascenus, regele fu gata la început să amîne executarea sentinței; aflînd însă că în Caesareea s-ar fi organizat un complot pentru eliberarea condamnaților, el își schimbă hotărîrea. Alexandru și Aristobul fură duși la Samaria-Sebaste și executați prin spînzurare (7 î.e.a.). Menționăm că în urmă cu 30 de ani în această localitate se celebrase căsătoria lui Irod cy Miriam.

Principalul obstacol din calea ascensiunii spre putere a lui Antipator era astfel înlăturat. Dar noi temeri începură să-l chinuie curînd pe moștenitorul tronului. El își dădea seama că poporul îl urăște, considerîndu-l ucigașul celor doi prinți Hașmonei. Pe de altă parte, sentimentele capriciosului său părinte se puteau schimba în orice moment în defavoarea sa. Regele putea oricînd să acorde favoarea sa unuia din prinții mai tineri. în această situație, Antipator începu să organizeze o conspirație împotriva bătrînului său părinte. în timp ce organizatorii complotului pregăteau lovitura împotriva regelui, acesta, fără a bănui ceva, își trimise fiul necredincios la Roma, pentru a obține de acolo încuviințarea de a-l institui pe el moștenitor al tronului (6 î.e.a.). în absența lui Antipator, planurile sale conspirative ieșiră la iveală mai ales țiatorită vigilentei Salomea, sora lui Irod, singura ființă cu adevărat devotată regelui.

Reîntors la Ierusalim Antipator continuă să-și joace rolul de fiu devotat, dar cînd se prezentă în.fața regelui, acesta nu-l mai primi ca un tată, ci cu privire de acuzator. în aceeași zi, se întruni sub conducerea guvernatorului Siriei, Varus, aflat atunci în capitala ludeei, un complet de judecată care avea să dea sentința împotriva lui Antipator, acuzat de complot împotriva regelui.

în timpul procesului ieșiră la iveală toate uneltirile urzite de Antipator împotriva prinților Alexandru și Aristobul, uneltiri care fuseseră, pe vremuri, fatale pentru ei.

Antipator fu condamnat la moarte. Sentința a fost executată după ce s-a primit aprobarea de la Roma.

Puțin timp după aceasta, regele, în etate de 70 de ani, se îmbolnăvi grav.

Răspîndindu-se această veste la Ierusalim,, protestul multă

vreme înăbușit al populației împotriva regimului de teroare al lui Irod se transformă într-o răscoală fățișă. Influențat de discursurile înflăcărate ale juriștilor farisei, tineretul naționalist se repezi la ușa Templului, smulse acvila romană - simbolul stăpînirii străine - sfărîmînd-o în bucăți. Soldații sosiți în grabă la fața locului prinseră vreo 40 de revoluționari și îi tîrîră

300 cu forța la Patul regelui bolnav. La întrebarea regelui: "cine i-a îndemnat să săvîrșească o faptă atît de condamnabilă?", ei răspunseră cu mîndrie: "Legea strămoșească". Tinerii revoluționari fură trimiși la închisoare, iar conducătorii Ion arși de vii.

în anul 4 î.e.a. Irod a încetat din viață și a fost înmormîntat în cetatea Herodeion.

1. fn scrierile romane și elene el apare sub numele de Hordos, preluat și tn ebraică, iar fn lucrările românești sub numele de Irod.

2. losef Ben Matitiahu a fost comandantul Galileei. El este cunoscut mai tîrziu ca istoric cu numele losephus Flavius.

SUCCESORII DIRECTI Al LUI IROD

4

ARCHELAUS (4 î.e.a.- 6 e.aj
HERODES-ANTÎPA (4 î.e.a.- 39 e.aj
PH/UPPUS (4 î.e.a.- 34 e.aj

Din căsătoriile contractate de Irod după moartea lui Miriam, au rezultat mai mulți copii. Prin testament el transmise puterea astfel: fiul cel mare, Archelaus, avea să moștenească ludeea de mijloc, Samaria[1] și Idumeea, precum și titlul de rege, fratele său Herodes-Antipa - Galileea și Pereeaz, cu titlul de tetrach (guvernator), iar fratele vitreg, Philippus - o parte din regiunea Transiordaniei, de asemenea, cu titlul de tetrach.

Cu toate că testamentul avea nevoie de sancționarea împăratului roman pentru a căpăta putere de lege, armata lui Irod, formată în mare parte din mercenari, proclamă după moartea acestuia pe Archelaus ca rege. După șapte zile de doliu, în Templul din Ierusalim se anunță oficial urcarea pe tron a lui Archelaus. Irod fusese convins că printr-o asemenea împărțire a puterii după moartea sa, ludeea urma să aibă în continuare parte de o epocă de pace.

Dar abia instalat la domnie în anul 4 î.e.a. și Archelaus s-a confruntat cu tulburări violente. Iudeii, de mult timp stăpîniți de

sentimente de ură împotriva puterii, după moartea lui Irod începură să revendice reducerea impozitelor, eliberarea prizonierilor politici care zăceau în închisori și altele.

Regple promise să le satisfacă toate revendicările, dar după cum se vădi mai tîrziu, nu reuși prin promisiunile sale să liniștească decît o mică parte din populația Ierusalimului.

într-adevăr, la scurtă vreme, un grup de patrioți înflăcărați

301 organiză o adunare de doliu în memoria martirilor politici care au plătit cu viața distrugerea acvilei romane de la intrarea în Templu. Adunarea de doliu se transformă într-o veritabilă insurecție populară, cu proteste vehemente la adresa dinastiei lui Irod, cu cererea pedepsei exemplare pentru consilierii care l-au sfătuit rău pe regele mort. Răscoala deveni și mai amenințătoare în ajunul sărbătorilor de Pesah, cînd veniră la Ierusalim mii de pelerini din toate colțurile țării, animați de sentimente revoluționare. Archelaus n-a ezitat să reprime cu cruzime revolta populară. A avut loc un măcel îngrozitor în care au pierit 3 000 de oameni (4 î.e.a.). în urma înăbușirii în sînge a revoltei lor, iudeii au înțeles că nu se mai puteau aștepta la nimic bun de la regele din familia lui Irod, că numai prin răsturnarea noului rege se va putea restaura regimul național, instituțiile sale tradiționale și libertățile politice. Revolta poporului a cuprins și numeroase orașe din provincie. Această mișcare era indirect îndreptată și împotriva protectoratului roman.

Dat fiind că Archelaus trebuia să plece între timp la Roma pentru a fi întărit acolo în demnitatea de rege, Octavian numi ca interimar în ludeea un guvernator cu puteri extraordinare. Această funcție fu încredințată lui Sabinus care, imediat după sosirea la Ierusalim, jefui mai întîi Palatul regal, ceea ce nu numai că nu liniști poporul, dar îl aținâ și mai mult. Cînd grupurile de pelerini animați de sentimente patriotice veniră la Ierusalim cu prilejul sărbătorilor de Șavuot, izbucni o revoltă armată. Soldații romani care ocupau curtea Templului fură loviți cu pietre și cu săgeți trase de pe acoperișul galeriilor ce înconjurau Templul. Romanii dădură atunci foc acestor galerii. în timp ce mulți evrei încercau să stingă focul în sălile incendiate, dușmanii năvăliră în tezaurul Templului. O parte din trupele regelui Archelaus se alăturară poporului și răsculații înconjurară Palatul regal în care se instalase Sabinus.

în același timp se dezlănțuiră răscoale și în diferite alte localități, în Galileea izbucni o puternică răscoală sub conducerea lui Iehuda Galileul, un fiu al viteazului Ezechia, executat de Irod. încă în timpul domniei lui Irod fuseseră organizate detașamente de voluntari sub conducerea lui Ezechia, care au ridicat steagul luptei împotriva romanilor. Această regiune era cunoscută pentru spiritul său de revoltă nu numai împotriva romanilor ci și împotriva dinastiei lui Irod. în localitatea Emaus un grup de luptători evrei nimici o întreagă cohortă romană. în orașul Ieriho se proclamă rege un fost slujitor al

lui Irod, Simeon, care străbătea țara cu detașamente de luptători, incendiind și jefuind. Răscoala populară izbucnită cu o puternică violență, ca o reacție firească împotriva regimului antinațional al lui Irod și al protectorilor săi romani, amenință să degenereze într-o anarhie totală.

Varus, guvernatorul Siriei, cînd își dădu în cele din urmă seama de

 pericolul tulburărilor din Iudeea, luă o serie de măsuri de reprimare a răsculaților. își puse în mișcare legiunile înainte de toate pentru a-l depresura pe Sabinus care se afla asediat la Ierusalim. Ordonă apoi trupelor sale să străbată întreaga Iudee pentru a-i risipi pe răsculații evrei și a-i pedepsi în mod exemplar pe organizatorii lor. Centrul galilean al răscoalei, orașul Zippora, fu distrus pînă în temelii, răsculații prinși și vînduți ca sclavi și 2 000 dintre ei răstigniți pe cruce, potrivit obiceiului vremii.

Istoricul evreu Iosephus Flavius, contemporanul acestor evenimente, compară sîngeroasa represiune a răscoalei populare de către Varus cu acțiunile sălbatice ale lui Antiohus Epifanus și Pompei. Pentru Talmud "războiul lui Varus" însemnă începutul sfîrșitului Iudeei.

în timp ce țara suferea cumplit din cauza evenimentelor sîngeroase, Archelaus și alți cîțiva succesori ai lui Irod sosiți la Roma așteptau confirmarea dreptului lor la moștenire. înainte de a se pronunța în privința moștenirii tronului lui Irod, Octavian August primește vestea înăbușirii răscoalei populare de către legiunile lui Varus.

în același interval de timp sosește la Roma o delegație evreiască, reprezentînd masele largi democratice cu concepții teocratice și cere împăratului Octavian August respingerea pretențiilor la tron ale dinastiei lui Irod, preferind o autonomie limitată sub guvernare romană decît pe fiii lui Irod. Membrii delegației înfățișară împăratului un tablou sumbru al domniei despotice a lui Irod, relatînd pe larg despre fărădelegile săvîrșite de acesta, despre disprețul său total față de instituțiile și tradițiile naționale. De asemenea, ei au prezentat punctul lor de vedere cu privire la măcelul sîngeros care a avut loc în incinta Templului din ordinul lui Archelaus, încă înainte de a fi confirmat de Senatul roman în calitate de rege, măcel soldat cu peste 3 000 de morți- îl informară pe împărat despre starea de nemulțumire generală care domnește în Iudeea, ca urmare a guvernării tiranice a familiei lui Irod. Tot în această perioadă, comunitatea evreilor din Roma, care număra peste 8 000 de suflete, a dat o declarație în care, printre altele, se dădeau asigurări Romei că Iudeea eliberată de tirania dinastiei lui Irod și organizată autonom în cadrul Siriei romane, nu va

mai avea motive să se răscoale împotriva guvernatorului roman.

Cu toate acestea, abilul istoric Nicolaus Damascenus, aflat în suita lui Archelaus, reuși să anihileze argumentele delegației, susținînd cu tărie că numai tendințele cu caracter revoluționar ale evreilor îi silesc pe domnitorii ludeei să întreprindă acțiuni drastice. Octavian August confirmă în cele din urmă testamentul lui Irod cu singura modificare că, în loc de titlul de rege, el îi recunoaște lui Archelaus titlul mai modest, de etnarch (șef administrator și judecător suprem) (3 î.e.a.), avînd sub

 administrația sa ludeea, Samaria și Idumeea.

Noul domnitor al ludeei, Archelaus, moștenise toate defectele tatălui său, dar nici una din calitățile acestuia ca om de stat și politician abil. Primele acțiuni întreprinse de el imediat după înscăunare erau îndreptate împotriva rămășițelor Partidului Revoluționar decimat de Varus. La fel ca și tatăl său, el se dovedi a fi nepăsător față de Legea mozaică și de obiceiurile și tradițiile strămoșești. Pe preoți îi tratâ ca pe niște funcționari subordonați, numindu-i și destituindu-i după bunul său plac. El a moștenit de la Irod pasiunea pentru construcții arhitectonice monumentale. Din inițiativa lui Archelaus s-a reconstruit Palatul regal din orașul Ieriho, fiind împodobit cu ornamente de mare valoare. Trecură nouă ani de la înscăunarea lui Archelaus și nemulțumirile în rîndurile populației creșteau. Dar lui Archelaus îi păsa tot atît de puțin de nemulțumirile supușilor săi, pe cît îi păsa și de îndeplinirea făgăduielii ce-o făcuse odinioară lui Odtavian August de a domni cu blîndețe și de a respecta Legea.

Cînd împăratul fu informat de o delegație evreiască despre adevărata stare de lucruri din ludeea, fu cuprins de furie și ordonă lui Archelaus să vină neîntîrziat la Roma. Neputînd tăgădui învinuirile ce i se aduceau, Archelaus fu destituit din funcția sa de către împărat, condamnat la exil în Galia, în anul 6 al erei noastre. în același an, protectorul lui Archelaus, Varus, guvernatorul Siriei, fu trimis în Germania, unde își găsi moartea cu trei ani mai tîrziu, într-o luptă din pădurea Teutoburgică. Fură nimicite aici cele mai bune legiuni romane de către Arminiu Heruscul. După cum s-a mai arătat, Herodes-Antipa (4 î.e.a.- 39 e.a.) este desemnat tetrach (guvernator al unei regiuni) al Galileei și Pereei. Ca și tatăl său, Irod, el era un mare constructor. A inițiat construirea orașului Tiberiada în onoarea împăratului Tiberiu. în timpul domniei a fost nevoit să reprime numeroase răscoale. Herodes-Antipa a scandalizat opinia publică prin conduita sa morală. El s-a căsătorit cu fiica fratelui său vitreg, care era deja căsătorită, și o repudie pe prima soție. La rîndul său, a fost destituit din funcție de noul împărat Caligula și exilat în Galia.

Philippus (4 î.e.a.- 34 e.a.), care administra ținuturile din Transiordania și cele nordice, era un guvernator blînd și pacifist. El avea în stăpînire teritorii populate de evrei și sirieni. A murit în anul 34 e.a. în același an provinciile sale precum și ludeea fură încorporate provinciei romane a Siriei. Cu aceasta se încheie' perioada de protectorat, care a durat 70 de ani, și începe cea a stăpînirii directe.

1. ***Samaria fn limba ebraică se numește Șomron.***
2. ***Pereea reprezintă ținutul Transiordaniei (fn ebraică - Ever Haiardein).***

STAPINIREA ROMANA

ludeea sub autoritatea procuratorilor romani * împrejurările în care a fost condamnat și răstignit întemeietorul creștinismului, Hsus Hristos * întemeierea Partidului Zeioților * Guvernarea lui Pilat din Pont

După detronarea lui Archelaus, ludeea fu transformată în provinciei imperială și pusă sub autoritatea unui procurator. Principalele atribuții ale procuratorului erau: strîngerea impozitelor și taxelor vamale și vărsarea lor în tezaurul roman; menținerea ordinei în regiunile respective; judecarea unor infracțiuni ce periclitau climatul social-politic; revizuirea sentințelor pronunțate de instanțele judecătorești iudaice. Totuși, sub raport administrativ și religios ludeea avea o relativă autonomie. Astfel, Sanhedrynul, considerat cel mai înalt for juridic în sistemul legislativ, și-a păstrat în linii mari autonomia. Garnizoanele romane erau implantate în toate regiunile ludeei.

Procuratorul roman își avea reședința în Caesareea. El era și comandantul suprem al trupelor romane staționate în ludeea, fiind subordonat guvernatorului din Siria. Evreii din ludeea erau deosebit de sensibili în ceea ce privește chestiunile religioase, protestînd împotriva amestecului străin în problemele de cult. Pe zidul care înconjura Templul erau fixate plăci pe care se putea citi în latină și greacă interdicția intrării străinilor în Templu. Monezile de aramă bătute în ludeea purtau numai numele, nu și efigia împăratului,

deoarece Legea mozaică interzicea reproducerea oricărui chip omenesc. Luînd în considerație această prescripție religioasă, romanii au renunțat să ridice statui împăratului în Orașul Sfînt - Ierusalim. în semn de respect pentru puterea suverană, în Templu s-a adus o jertfă dedicată împăratului și poporului roman. Cu toate acestea, delimitarea sferelor de competență ale instanțelor străine și,ale celor iudaice era atît de neprecisă, încît era inevitabil să nu se ajungă la ciocniri între populația țării, care dorea libertate, și stăpînitori, care se comportau în ludeea după bunul lor plac.

Un astfel de conflict se ivi chiar sub Coponius, primul procurator numit ca autoritate supremă în administrația țării. Conflictul a fost

 prilejuit de un recensămînt al populației și al proprietăților, în vederea stabilirii impozitului personal și funciar. Arbitrarul, care a caracterizat evaluarea impozitelor impuse populației, a evidențiat schimbarea intervenită în destinul politic al poporului evreu. Astfel sentimentele naționalist-patriotice ating un înalt grad de intensitate și sînt gata să se dezlănțuie.

Curajosul rebel lehuda Galileul se unește cu un reprezentant al fracțiunii extremiste a fariseilor, Țadok, și înființează un nou partid - Partidul Zeloților[2] în al căror program era înscrisă luptă activă împotriva stăpînirii străine. Zeloții nu admiteau sub nici o formă supunerea față de Roma, proclamînd ca unic stăpîn pe Dumnezeu, căruia îi datorau supunere. în timp ce fariseii, moderați, sperau că eliberarea națională se va realiza prin intensificarea educației religioase, zeloții propagau ideea unor acțiuni militare împotriva romanilor, considerînd că numai înfrîngerea acestora va aduce mîntuirea. Cînd li se obiecta că evreii nu sînt în stare să se măsoare sub raport militar cu colosul roman, ei răspundeau că în ajutorul lor va veni Dumnezeu.

Partidul Zeloților a fost cel care a pus "bazele unei politici național- religioase. Astfel, aproape simultan cu instaurarea stăpînirii romane în ludeea a luat ființă o organizație militară care a trecut la o luptă dîrză pentru înfrîngerea acestei stăpîniri.

Partidul Zeloților avea să capete însă o importanță istorică abia mai tîrziu. La început Marele Preot loasar, din neamul lui Boethos, reuși să liniștească spiritele și să frîneze o insurecție armată. Curînd însă după aceasta, Coponius conferi demnitatea de mare preot unui anume Chanan, care deveni fondatorul unei noi dinastii preoțești. De altfel, procuratorii făceau frecvent uz de dreptul lor de a numi și destitui pe cel mai înalt reprezentant al poporului, marele preot, ofensă gravă adusă sentimentelor național-religioase șle evreilor. Pe timpul lui Octavian August procuratorii nu au rămas însă nici unul mai mult de trei ani în funcție. Această schimbare frecventă a funcționarilor lacomi i-a costat scump pe

iudei. Abia mai tîrziu urmașul împăratului August, Tiberiu (14-37), și-a dat seama că nu este bine să fie prea des schimbați procuratorii. De aceea Tiberiu îl lăsă 11 ani pe Valerius Gratus (15-26), primul procurator numit de el în Iudeea, pe postul său. Succesorul acestuia, Pilat, avea să funcționeze tot atîta timp (26-36) în aceeași slujbă.

Urmașul lui Gratus lăsă o tristă amintire poporului "Mită, jafuri, viclenie, jigniri, maltratări, execuții necurmate fără sentință" - acestea erau, după mărturia unui contemporan, filozoful Philo din Alexandria, semnele cele mai caracteristice ale administrației asprului și brutalului Pilat din Pont. Se părea chiar că-i făcea plăcere să batjocorească datinele religioase ale evreilor și să încalce drepturile recunoscute. Așa, de pildă,

306 la cererea președintelui Sanhedrynului, Senatul roman a aprobat ca în Ierusalim să nu fie ridicate statui și nici să nu fie aduse tablouri reprezentînd zei, sau icoane la care populația s-ar fi putut închina. Întrucît Legea mozaică interzice închinarea la statui sau icoane, Iudeea era scutită de cultul împăratului prin închinarea la statuia acestuia.

Nesocotind aceste drepturi deja dobîndite, Pilat nu se sfii să aducă la Ierusalim o unitate militară care purta în primele rînduri chipuri ale împăratului. Poporul fu cuprins de spaimă. O mare mulțime de iudei porniră fără întîrziere spre Caesareea pentru a-l implora pe procurator să îndepărteze din oraș însemnele profanatoare. Pilat porunci atunci soldaților săi să înconjoare mulțimea agitată și să o amenințe cu moartea în caz că stăruie în această cerere jignitoare pentru onorarea împăratului. Evreii declarară că preferă să moară decît să suporte o asemenea profanare a Orașului Sfînt.

Văzînd cît de fermi sînt evreii, Pilat a fost nevoit ca în cele din urmă să cedeze. La fel eșuă și o altă tentativă întreprinsă de el de a introduce cultul împăratului în Ierusalim. De această dată însuși Tiberiu - care primise o plîngere din partea evreilor - îi porunci lui Pilat să renunțe la planul său, pentru a nu incita în mod inutil populația Iudeei.

Un alt incident avu un final mai puțin fericit. La protestul public al evreilor împotriva faptului că procuratorul a ridicat cu de la sine putere din tezaurul Templului sumele necesare construirii unui apeduct în Ierusalim, numeroși soldați romani în haine civile se amestecară în mulțime și, potrivit instrucțiunilor primite de la procurator, au făcut un adevărat măcel. Răstignirea pe cruce (practică răspîndită pe scară largă în acea vreme) a întemeietorului creștinismului a stigmatizat pentru vecie numele pătat de sînge al lui Pilat din Pont. Trebuie precizat faptul că procuratorii numiți de

Senatul roman aveau dreptul de a hotărî asupra vieții și a morții locuitorilor ludeei.

Pe vremea aceea evreii nu erau stăpîni în țara lor. Pentru a înțelege, evenimentele tragice petrecute în perioada guvernării procuratorului roman Pilat, considerăm utilă prezentarea împrejurărilor în care a fost condamnat și răstignit întemeietorul creștinismului, Iisus Hristos. Trebuie arătat, în primul rînd, că deși mica țărișoară ludeea era prinsă în ghiarele celui mai puternic și celui mai mare imperiu al timpului, evreii continuau totuși să viseze la mîntuirea ei. Cu cît oprimările creșteau și cu cît masacrele se înmulțeau, cu atît mai aproape li se părea evreilor ceasul mîntuirii. 0 mulțime de sectanți colindau țara strigînd exaltați: "Pocăiți-vă, căci împărăția Domnului este aproape!" Cea mai mare parte dintre ei aparținea sectei eseene care propovăduia credința că numai stricta respectare a prescripțiilor biblice, numai o viață pură, în afara păcatului de orice fel, și numai săvîrșirea binelui și a milosteniei erau în

307 măsură să pregătească poporul pentru vremurile mesianice.

întemeietorul creștinismului își începe activitatea spiritual-religioasă într-o ludee stăpînită de romani și răscolită de certurile dintre partidele rivale ale fariseilor, saduceilor, zeloților, eseenilor. Toți așteptau un Mesia care să le aducă mîntuirea.

Iisus a început a predica singur pe malurile lacului Galileei. Se adunau în jurul lui să-l asculte'țărani, meșteșugari, pescari cu femeile și copiii lor, suferinzi, nevoiași. Cîteodată cuvînta și în sinagogi, unde orice evreu putea ține predici. De cele mai multe ori însă, propovăduia pe drumurile prăfuite de țară și pe maluri de rîuri. De cîte ori cuvînta mulțimii care-l asculta cu luare aminte el spunea că n-a fost trimis "decît pentru oile cele pierdute ale casei lui Israel" și încearcă să le facă pe acestea să înțeleagă și să iubească învățăturile profetului evreu Isaiahu și ale celorlalți profeți. Ca și atîția alți profeți dinaintea lui el căută să demonstreze că Dumnezeu este un Dumnezeu al îndurării, care-i va ierta, dacă vor săvîrși fapte bune și se vor pocăi. De asemenea, Iisus amintea norodului mai cu seamă acele pravile din Deuteronom care propovăduiau iubirea dintre oameni, iubirea aproapelui ca și a vrăjmașului. Cuvintele lui pline de dragoste, de mîngîiere, de blîndețe, de îmbărbătare pătrundeau adînc în sufletele ascultătorilor săi. Felul în care propovăduia Mîntuitorul era fundamental deosebit de cel al altor întemeietori de religie. Confucius și Zoroastru și-au propovăduit învățăturile religioase cu ajutorul unor protectori politici care le îngăduiau să-și impună religia, iar Mahomed a propovăduit "războiul sfînt" recurgînd la amenințarea cu armele pentru a răspîndi o anumită credință, Iisus a propovăduit credința creștină prin pace, prin dragoste, prin jertfă;

deci o religie a iubirii, a păcii și a dreptății într-o lume a urii, războaielor și nedreptății. Prea era blînd Iisus în acea epocă de cruzime, prea era plin de dragoste în acele vremuri pline de ură, prea se îngrijea de cei obidiți, umiliți și deznădăjduiți, prigoniți veșnic de cei puternici. Iar oamenii au început să se întrebe: nu o fi oare el salvatorul nostru?

Această impresie întărindu-se, a devenit curtnd o convingere, o credință. De aceea, cînd după trei ani de activitate desfășurată în Galileea s-a hotărît să plece să sărbătorească Pesahul la Ierusalim, faima numelui său fiind deja răspîndită aici, la intrarea în capitală mulțimea s-a repezit să-l vadă și să-l salute ca pe Mîntuitorul așteptat.

Această primire triumfală care i s-a făcut la Ierusalim a făcut pe cîrmuitori să vadă într-însul o primejdie. în cîteva ore s-a pus la cale uciderea lui.

Iisus veni din Galileea la Ierusalim, unde domnea o atmosferă foarte încărcată din cauza procuratorului Pilat care hărțuia poporul cu steagurile romane ce purtau chipul împăratului. El se pronunță împotriva

308 tuturor partidelor: împotriva fariseilor, deoârece creau noi legi și făureau noi ceremonii; împotriva saduceilor, care nu credeau în nemurirea sufletului și în învierea morților și împotriva zeloților care recurgeau la violență pentru eliberarea de jugul străin. împreună cu discipolii săi el încercă să propage, printre altele, următoarele idei: ura față de dominația romană, căutarea justiției sociale, condamnarea greșelilor preoților (kohanimilor).

în ziua de Pesah, Iisus este arestat de către poliția romană care-l considera un răzvrătit periculos, în stare să agite populația. Romanii erau hotărîți să pună capăt activității lui de eliberator care propovăduia o învățătură ce le submina interesele, astfel că tînărul din Nazaret fu pus sub urmărire, prins, judecat în grabă, condamnat în primă instanță sub acuzația de a fi declarat că este regele iudeilor. A fost apoi dus la Palatul procuratorului roman Pilat, din nou interogat de însuși procuratorul și condamnat în a doua instanță, la moarte.

Pilat, funcționar rigid și mărginit, care nu cunoștea ori nu vroia să cunoască decît interesele de stat, nu putea pricepe, firește, frămîntarea sufletească a acestui tînăr care prin învățătura ce o propovăduia urmărea înălțarea sufletului și îmbogățirea cugetului. Pentru procuratorul Romei în Iudeea, Ioșua (Iisus) din Nazaret nu era, se vede, decît un oarecare tînăr patriot evreu care tulbura liniștea și ordinea publică și, poate, un pretendent la tron, care ațîța poporul împotriva puterii stăpînitoare. Suficient însă pentru ca Pilat să-l suspecteze de înaltă trădare, iar pentru o astfel de vină nu putea exista altă pedeapsă decît moartea. Dovadă că trebuie să fi fost-așa,

este faptul că a doua zi, cînd soldații romani l-au răstignit pe Iisus, au scris în batjocură pe cruce: "Rex Iudaeorum", ("regele iudeilor"). Dar fusese Iisus așa ceva? Se intitulase el vreodată astfel? Urmărise el mărirea și gloria, unui tron? Categoric Nu!... Dar în atmosfera de lupte pentru domnie din acea perioadă procuratorul roman vedea în oricine se bucura de popularitate și era iubit de mulțime un pretendent la tron, un turbulent care nu visa decît să devină rege, Iisus a căzut deci victima popularității sale și obsesiei unei stăpîniri nedorite.

Un alt eveniment petrecut sub stăpînirea lui Pilat a avut un caracter la fel de grav. Din ordinul lui s-a organizat o adevărată baie de sînge și printre samaritenii adunați în regiunea Șchem pentru a porni pe muntele Gherizim, sfînt pentru ei. Legatul Siriei, Vitellius, înștiințat de cele întîmplate, raportă cazul împăratului care puse, în fine, capăt guvernării arbitrare a sîngerosului Pilat din Pont (36 î.e.a.). Iudeea scăpă, în sfîrșit, de acest procurator odios.

Pentru a tempera populația agitată Vitellius, sosit la Ierusalim, se hotărî să facă poporului evreu o concesie deosebită. El porunci să fie redat preoțimii ornatul de mare preot care fusese păstrat pînă atunci la

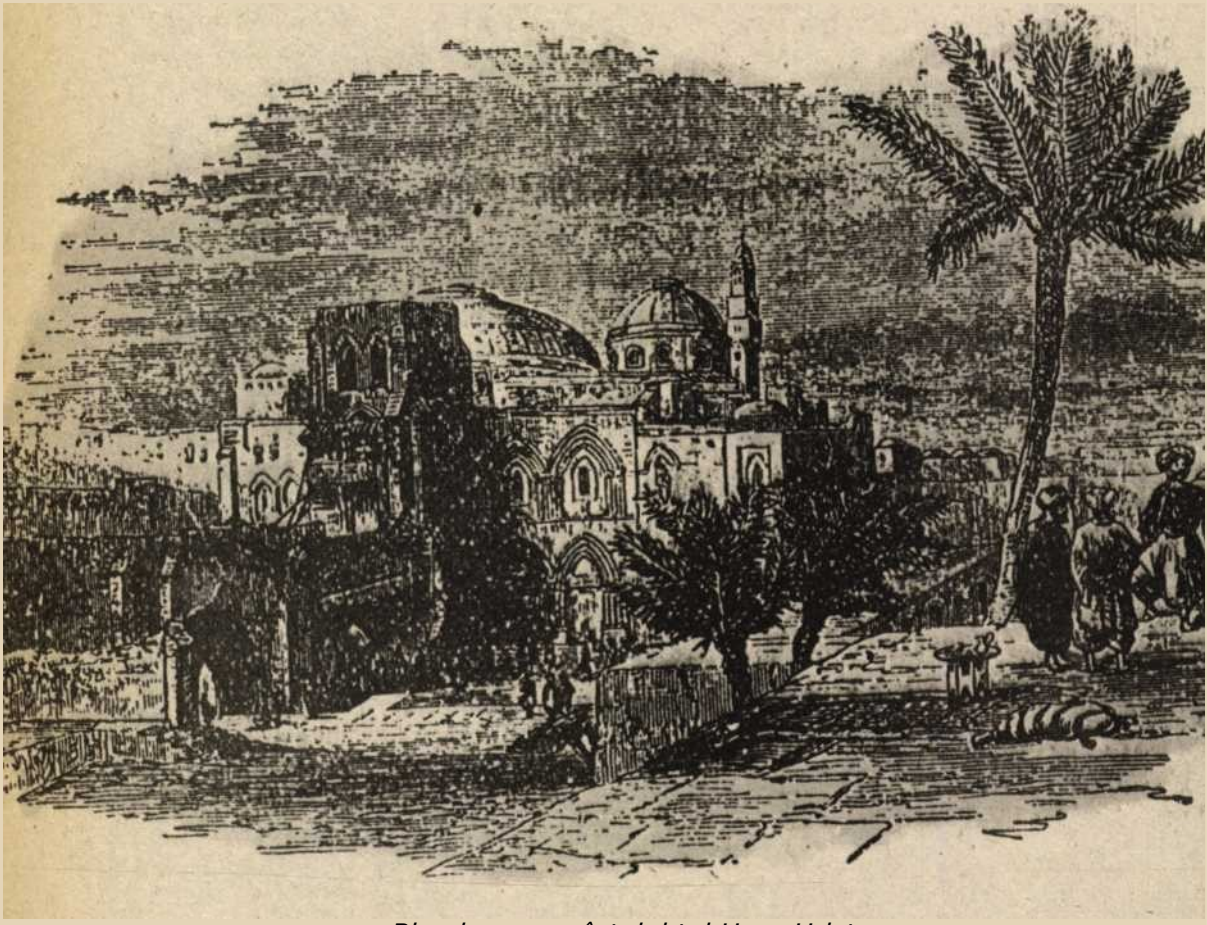

Biserica mormîntului tui Hsus Hristos

Cartierul general al Garnizoanei romane din citadela Antonia, construită de Irod pe Muntele Templului. Păstrarea veșmintelor de ceremonie ale marelui preot de către militarii romani era de fapt mijlocul prin care romanii puteau ține sub control ceremoniile din Marele Templu. Prin măsura adoptată de către Vitellius procuratorii au pierdut dreptul de control asupra serviciului divin din Templu.

În timp ce procuratorii romani își îndeplineau funcția în centrul ludeei, în provinciile mărginașe din nord stăpîneau tetrarhii Herodes-Antipa și Philippus, fiii lui Irod I. Deși ca vasali semi-independenți ai Romei prinții din dinastia lui Irod s-ar fi putut bucura de fapt de o mai mare libertate de mișcare decît organele autonome din ludeea propriu-zisă, ei nu foloseau această libertate în interesul național. Unită din nou cu ludeea sub guvernarea Hașmoneilor, tetrarchia lui Philippus, care se întindea de la munții Libanului pînă la Regatul Arab al nabateilor, era locuită de o populație în mare parte neevreiască, formată din greci și sirieni. însuși tetrarchul, crescut și educat la Roma, era mai mult roman decît evreu. Orașul Paneas, reclădit de el, căpătă numele de Caesareea-Philippi, iar monezile sale purtau efigia lui August și pe cea a lui Tiberiu. Murind fără a lăsa moștenitori, după o domnie modestă Și pașnică, teritoriul tetrarchiei sale fu anexat, din porunca lui Tiberiu, posesiunilor romane din Siria (34 e.a.).

Aristobul, fiul lui Irod și al Hașmoneei Miriam a avut, în afară de fiica sa Herodiada (soția lui Herodes-Antipa), încă doi fii: pe Agrippa și pe Herodes al II-lea. După executarea lui Aristobul, Agrippa, care avea numai șase ani, fu trimis la Roma (4 e.a.) pentru educație. A avut o adolescență agitată, cu înclinații spre o viață de petreceri și lux. Înglodîndu-se foarte curînd în datorii, fu silit să se reîntoarcă în ludeea spre a se sustrage creditorilor din Roma. Unchiul său, Herodes-Antipa, se îndură de el și-i oferi o modestă funcție administrativă. După scurtă vreme însă, certîndu-se cu tetrarchul, plecă din nou în lume.

Agrippa își face din nou apariția în Italia cu un an înainte de moartea lui Tiberiu, devine prieten intim al lui Caius Caligula. Cum el nu făcea un secret din dorința de a-l vedea cît mai curînd pe Caligula împărat, Tiberiu, din ce în ce mai bănuitor, porunci ca prințul iudeu să fie aruncat în închisoare.

Dar după cîteva luni Tiberiu moare și puterea imperială îi revine lui Caligula (37-41). Steaua lui Agrippa începe să strălucească. Noul împărat îl eliberează imediat din închisoare pe prințul iudeu întemnițat din cauza lui,încredințîndu-i tetrarchia vacantă a lui Philippus, decedat între timp.

Prințul scăpătat cîștigă în noile circumstanțe o situație în Israel și un titlu care-l situă mult mai sus decît cumnatul său Herodes-Antipa. Dar ambițioasa soție a lui Antipa, Herodiada, n-a putut suporta această

311 superioritate. La îndemnul ei Antipa se decide să se ducă la Roma pentru a solicita împăratului și pentru sine titlul de rege. Agrippa îl denunță însă lui Caligula ca pe un dușman al Romei. Afirmațiile lui Agrippa fiind luate în considerație, în loc să se întoarcă ca rege, Antipa fu nevoit să plece în exil în Galia, unde mîndra și înfumurata Herodiana îl urmă de bună voie (39 e.a.).

Caligula porunpi ca la teritoriile pe care le guverna Agrippa să fie realipite străvechile pămînturi ale evreilor - Galileea și Pereea - refăcîndu- se astfel ludeea în toată întinderea pe care a avut-o în timpul domniei lui Irod I.

1. Provinciile imperiale sînt regiunile cucerite de romani în afara Italiei, supuse legilor romane. Provinciile romane se împart în două categorii: senatoriale - regiuni din interior, cucerite mai demult și administrate de Senat - și imperiale - de la granița imperiului, recent cucerite și conduse de reprezentanți ai împăratului. Conducerea provinciilor imperiale mai mici era încredințată de împărat unor demnitari cunoscuți sub numele de procuratori. In zilele de sărbătoare procuratorul se deplasa de. la reședința sa din Caesareea la Ierusalim, pentru a supraveghea pe evreii numeroși veniți din toate colțurile țării și din diaspora la Templu.

2. fn ebraică U se spunea 'kanaimi'

TULBURĂRILE DIN IUDEEA ÎN EPOCA LUI CALIGULA. DOMNIA REGELUI AGRIPPA I

Primul an de domnie pare a justificai entuziasmul cu care a fost primită înscăunarea ca împărat a lui Caligula. Dar în cel de-al doilea an, politica sa devine brusc tiranică. Caligula se crede de-a dreptul Dumnezeu și, stăpînit de mania grandorii, pretinde chiar onoruri dumnezeiești. Caligula a ordonat romanilor să se închine nu numai lui, ci și calului său, fapt ce i-a scandalizat și pe păgînii luminați ai epocii și, se înțelege, cu atît mai mult pe adepții monoteismului pentru care divinizarea omului era inadmisibilă. Evreii nu au admis instalarea în Templu și în sinagogi a statuilor împăratului, dînd astfel pretext dușmanilor lor de a-i denunța ca neprezentînd încredere și a-i acuza de ostilitate față de majestatea sa împăratul. Aceasta era atmosfera anului 38 e.a. la Alexandria, cel mai important centru al diasporei evreiești din acea vreme.

Ura împotriva evreilor din Alexandria își avea rădăcinile în rivalitatea economică. Atunci cînd Agrippa, distins cu titlul de rege, a trecut prin Alexandria în drum spre ludeea, fiind primit de comunitatea **312** evreiească cu fastul cuvenit, doi cunoscuți intriganți din oraș, funcționari comunali, Isadorus și Lampon, instigară populația la o contramariifestație zgomotoasă. Agrippa fu

insultat. Se aduse atunci în sinagoga din Alexandria statuia lui Caligula. Evreii erau astfel puși să aleagă: ori să suporte profanarea lăcașului sfînt, ori să comită o faptă ce ar fi putut fi interpretată ca o ofensă adusă împăratului roman. Poziția evreilor era primejduită de faptul că guvernatorul roman din Egipt, Acvilius Flaccus, nu a intervenit în acțiunile violente din Alexandria. El a dat un edict prin care li se ordonă evreilor să se închine în sinagogi statuii împăratului.

Mulțimea se dezlănțui. Se dădu foc caselor, corăbiilor din port aparținînd evreilor, mulți fură aruncați în flăcări sau mulți fură schingiuiți de moarte.

în loc să ia măsuri împotriva ucigașilor și jefuitorilor, prefectul asasin ordonă ca 38 de membri ai Sanhedrynului să fie tîrîți în lanțuri în amfiteatru și biciuiți în fața grecilor. Pentru a-și putea justifica acțiunile ca necesare împotriva unei presupuse conspirații politice, Flaccus porunci percheziționarea caselor evreiești pentru căutarea armelor ascunse. Aceste percheziții efectuate de soldații romani se dovediră fără rezultat, dar evreii, bărbați și femei, fură crunt maltratați.

A fost primul pogrom din istoria evreilor.

Zelul extraordinar al prefectului pentru instaurarea cultului împăratului avea să-i asigure, după cum spera, favoarea noului împărat. Despotul capricios îi retrase însă curînd favoarea și-l trimise în exil, unde avea să moară curînd, în chip tragic.

Imediat după izbucnirea exceselor antievreiești, evreii s-au plîns împăratului prin intermediul lui Agrippa. Așteptînd însă îndelung și zadarnic un răspuns, ei trimiseră o solie la Roma pentru a-și prezenta verbal plîngerea (40 e.a.). Partidul Antievreiesc trimise însă și el, din Alexandria, o solie la Caligula pentru a-l influența în sensul dorit de dușmanii evreilor. Șeful soliei evreiești era marele filozof Philo, renumit și în lumea elenă, care propovăduia idealurile unei înalte morale. în fruntea soliei antievreiești se afla instigatorul exceselor antievreiești, Isadorus.

Ambele solii fură primite în același timp de Caligula - după cum relatează Philo în scrierea sa "Misiunea la Caniș" - în împrejurimile Romei, unde împăratul vizita lucrările unei vile ce se construia în onoarea sa. Fiind salutat respectuos în timp ce se plimba prin parc de membrii soliei evreiești, împăratul exclamă: "Așadar, vdi sînteți acei defăimători ai divinității care nu vor să mă recunoască ca zeul". Evreii îi relatară că în Templul din Ierusalim se aduceau regulat jerfe în sănătatea împăratului. "Bine, ripostă împăratul, numai că voi jertfiți doar pentru sănătatea mea, nu și pentru mine însumi", după care le întoarse spatele și își urmă plimbarea pe alee cu pași grăbiți. Brusc el se adresă din nou evreilor, care

313 mergeau în urma lui, întrebîndu-i de ce, în definitiv, nu pot suferi carnea de porc? Cînd Philo a încercat să explice motivele, împăratul a întrerupt din nou convorbirea pentru a da indicații zidarilor care lucrau la construcție. Convorbirea se sfîrși cu următoarea observație a lui Caligula, adresată curtenilor săi: "Acești oameni sînt mai curînd de compătimit decît de condamnat; ei nu cred în divinitatea mea". Solia evreiască se întoarse la Alexandria fără nici un fel de rezultat.

în timp ce misiunea din Alexandria se afla ta Roma, în ludeea sosi un.ordin al lui Caligula pentru instalarea unei statui ce-l reprezenta în Templul din Ierusalim. O puternică agitație puse stăpînire pe populația evreiască care, deși aservită politic, era totuși mîndră de libertatea spirituală de care se bucura. Ca și pe timpul lui Antiohus Epifanus, poporul era gata să-și apere cu orice preț credința strămoșească.

Cînd Petronius, legatul Siriei, sosi în ludeea cu două legiuni pentru a traduce în fapt porunca imperială, el primi'de la evrei răspunsul demn și fără echivoc: "Vei pytea îndeplini porunca Cezarului numai atunci cînd nu va mai fi rămas în viață nici unul din fiii poporului nostru".

întreaga țară fu cuprinsă de un val de indignare și de revoltă. Prima încercare de înfăptuire a poruncii împăratului ar fi avut drept consecință izbucnirea răscoalei. Constatînd această stare de spirit, regele Agrippa se hotărî să plece la Roma. Ajuns la împărat, el îl imploră pe prietenul său intim de odinioară să retragă nefericitul ordin. Contrar tuturor așteptărilor Caligula se dovedi a fi conciliant și se declară gata să permită ca la Ierusalim cultul să se desfășoare potrivit prescripțiilor biblice/ca mai înainte, cu condiția însă ca evreii să nu împiedice ridicarea de altare sau statui în cinstea împăratului în alte localități ale ludeei. Puțin mai tîrziu Caligula primi un raport de la Petronius, legatul Siriei, prin care acesta îl înștiință că nu poate executa ordinul primit, deoarece ar declanșa o revoltă generală, punînd în pericol întregi provincii imperiale.

Despotul, enervat de acest refuz de a i se respecta porunca, îl condamnă imediat la moarte pe legatul Siriei. Sentința urma să fie executată - după obiceiul roman - chiar de Petronius, cu propria sa mînă. înainte însă ca această sentință de condamnare la moarte să fi ajuns în Antiohia, Caligula fu ucis, în ianuarie 41 e.a.

Domnia lui Caligula s-a concretizat prin despotism de tip oriental, prin corupție la toate nivelurile, prin lux și petreceri, prin risipirea tezaurului, prin cruzimi și fărădelegi. Toate aceste abuzuri de putere au dus la asasinarea sa în Palat, de o conspirație a pretorilor.

După asasinarea lui Caligula, unchiul său Claudius (fratele generalului Germanicus, tatăl său), este proclamat împărat de garda pretoriană și este recunoscut apoi de Senat. Regele iudeilor, Agippa I, care se afla la Roma, i-a adus lui Claudius un serviciu important - a

creat

314 o atmosferă favorabilă noului împărat în rîndurile senatorilor cu sentimente republicane. Drept mulțumire, împăratul îi dădu prietenului său evreu în stăpînire și ludeea centrală, inclusiv Samaria, precum și regiunile de graniță ale Siriei, stăpînite pînă atunci de principi neevrei.

Pentru scurt timp ludeea este reîntregită, redobîndindu-și teritoriile Israelite anexate pentru o vreme țărilor limitrofe. Națiunea care fusese oprimată de despoticul împărat și se opusese cu îndîrjire asupririi religioase reușind să pareze loviturile atotputernicului monarh, fu cuprinsă de sentimentul mîndriei și al demnității sale. Ziua în care sosi vestea morții lui Caligula fu o adevărată sărbătoare. Preamărind izbînda forțelor spirituale asupra forței brutale primare, evreii au fost singurul popor din Imperiul Roman care a refuzat să se închine tiranului de la Roma. Dacă Roma, după afirmațiile poetului Virgiliu, și-a înțeles misiunea "de a stăpîni popoarele, de a-i cruța pe cei supuși și de a-i pedepsi pe cei semeți", atunci poporul evreu nu trebuie considerat în nici un caz “supus", ci dintre cei "semeți", ferm hotărît să lupte pentru libertatea lor pînă la ultima picătură de sînge. Poporul nutrea speranța că sub guvernarea ludeei reîntregite, va începe o epocă fericită.

Agrippa I se străduia să fie vrednic de încrederea poporului. Excesele antievreiești trăite la Alexandria au adus o schimbare profundă în felul de a fi și de a gîndi al regelui. Aventurierul de odinioară, mereu în căutare de plăceri și petreceri, își modifică comportarea, devenind un om cumpătat și un domnitor binevoitor, chibzuit, patriot. Agrippa I respecta cu strictețe tradițiile, obiceiurile și datinile religioase. în amintirea drumului spinos pe care-l străbătuse pînă la urcarea pe tron, el atîrnă lanțul de aur pe care i-l dăruise Caligula ia eliberarea sa din închisoarea din Roma, deasupra intrării în tezaurul Templului din Ierusalim. Agrippa își dădu consimțămîntul la căsătoria fiicei sale Drusilla cu fiul unui principe neevreu numai cu condiția ca mirele să treacă la iudaism. Prin atitudinea sa smerită în fața divinității regele deveni evlavios și își cîștigă simpatia fariseilor, iar Partidul Național, precum și Sanhedrynul căpătară din nou sub domnia sa atît atribuțiile spiritual-religioase, cît și importanța politică.

Relațiile dintre rege și popor erau excelente. Pentru a ilustra caracterul acestor relații Talmudul ne relatează următoarele. Pe cînd Agrippa, potrivit unei datini vechi, citea din Deuteronom de sărbătoarea de Sucot în Templu, izbucni în lacrimi la pasajul: "Atunci să-ți pui rege peste tine; nu vei putea să-ți pui rege peste tine un străin, care nu este din .frații tăi" (Deuteronomul, XVII, 15). Fiind nepotul lui Irod, Agrippa avea origine edomită, dar poporul îl adora și îi strigă: "Nu fii mîhnit Agrippa! Tu ești fratele nostru! Tu ești

fratele nostru!". Potrivit comentariilor lui Rași[1] această afirmație era adevărată, deoarece mama lui era evreică.

315

Paralel cu respectarea datinilor sfinte în cercurile religioase iudaice, Agrippa manifesta în alte medii sentimente laice - obișnuia să participe la jocurile publice din Caesareea, ridicase chiar și statui fiicelor sale. Monezile bătute de Agrippa purtau efigia lui Claudius sau pe a sa și inscripția grecească: "Marele rege, prieten credincios al lui Cezar și prieten al romanilor". Avea însă să se convingă curînd de cît de greu este să împaci interesele naționale cu supunerea de vasal față de Roma.

Preluînd puterea, Agrippa și-a îndeplinit Cu înaltă responsabilitate atribuțiile. Preocupat de asigurarea securității Orașului Sfînt, Agrippa adoptă o serie de măsuri cu caracter defensiv. El hotărî construirea în jurul Ierusalimului de noi ziduri, mai rezistente unui atac inamic. Dar cum porni lucrările, împăratul Claudius începu să se îndoiască de loialitatea vasalului său, așa încît porunci să le sisteze. Agrippa se gîndi că n-ar fi rău să reunească cîțiva principi, vasali și ei Romei, în vederea încheierii unei alianțe defensive în cazul unor cotropiri ce ar fi putut surveni oricînd. Dar guvernatorul Siriei sosi imediat la Tiberias și puse capăt, prematur, adunării principilor.

Sub domnia lui Agrippa I țara se bucură, pentru ultima oară, de o perioadă de pace și prosperitate. Configurația granițelor semăna acum cu cea din timpul domniei regilbr Hașmonei și a lui Irod. *

în vremea lui Agrippa au trecut la religia mozaică Izates, regele Adiabenei (un stat de lîngă Tigru), Helena - mama acestuia și toate rudele sale.

Domnia lui Agrippa a fost favorabilă nu numai evreilor din ludeea ci și celor împrăștiați în Imperiul Roman și, mai ales, celor stabiliți la Alexandria. Prietenia pe care Caligula și Claudius au manifestat-o față de Agrippa a avut repercursiuni favorabile și asupra tuturor conaționalilor săi. în urma stăruințelor lui Agrippa I, Caligula a poruncit guvernatorilor să ia măsuri împotriva prigonirii evreilor.

După o cîrmuire pașnică de șapte ani, regele Agrippa I muri în vîrstă de 54 de ani, plîns de întregul popor pe care l-a slujit cu devotament și fervoare. El a lăsat trei fete și un fiu de 17 ani, care își făcea studiile la Roma. Cu Agrippa se stinge cea din urmă stea din constelația regilor lehudei.

1. Rași (1040-1105) - calmai da seamă comentator al Bibliei și Talmudului, născut fn Franța la Troyes. Prin cultura și înțelepciunea sa a exercitat o fnrturire puternică asupra iudaismului din Eveul Mediu, fntrucIt accesibilitatea este trăsătura definitorie a comentariilor sale, aproape toate

316

RASCOALA EVREILOR ÎMPOTRIVA ROMANILOR (44-46) ULTIMII PROCURATORI ROMANI

După moartea lui Agrippa I, împăratul Claudius nu a vrut să încredinţeze fiului său neexperimentat, de numai 17 ani, administraţia unei provincii atît de agitate ca ludeea, mai ales pentru faptul că Agrippa I, prin activitatea sa patriotică, trezise neîncrederea Romei. Se hotărî deci ca întregul regat al lui Agrippa I - ludeea şi provinciile de graniţă - să fie administrate de un procurator (44). Evreilor li s-a rezervat doar dreptul de a-l numi pe marele preot. *

Odată cu restaurarea procuraturii, poporul iudeu îşi pierde definitiv autonomia. Procuratorii care s-au succedat nu dădeau dovadă cîtuşi de puţin de înţelegere pentru sentimentul spiritual-religios al evreilor, fiecare guvernînd cu şi mai multă cupiditate decît predecesorul său. Erau, pur şi simplu, nişte funcţionari brutali, cruzi, lacomi şi, în plus,, duşmani ai iudaismului.

[1] Primul din această serie fu Cuspius Fadus. Contrar instrucţiunilor imperiale, redactate într-o formă conciliantă, acest procurator îşi arogă dreptul de a exercita supravegherea asupra cultului din Templu. O' delegaţie evreiască sprijinită de Agrippa al Il-lea se plînse împăratului, care puse stavilă abuzurilor procuratorului. Atîta vreme cît chestiunile de ordin religios se împleteau cu cele politice Fadus avea însă mînă liberă. O astfel de situaţie cu caracter religios şi cu implicaţii politice era creată de speranţele mesianice într-o mîntuire de jugul roman, speranţe foarte răspîndite în acea vreme în mult încercata ţărişoară. De pildă, atunci cînd un oarecare Theuda urmat de o mulţime de oameni adunaţi în jurul său, se duse la Iordan, în ale cărui valuri aveau să se înece - după cum proroci el - romanii, ca odinioară egiptenii în Marea Roşie, procuratorul nu ezită să-i trateze pe exaltaţi ca pe nişte criminali primejdioşi. Un detaşament de călăreţi trimis de el măcelări mulţi adepţi ai profetului, iar acestuia îi tăiară capul, care fu apoi adus ca trofeu la Ierusalim.

Procuratorul recurgea şi la umilinţe. Astfel, cu prilejul celei

mai mari sărbători mozaice - Iom Kipur - Fadus porunci să fie confiscate veșmintele marelui preot, considerînd că în felul acesta își va asigura liniștea din partea lui. Firește, marele preot nu putu oficia serviciul divin fără odăjdii.

Lui Fadus îi urmă ca procurator Tiberius Alexandru din Alexandria (46-48), nepotul filozofului Philo. El abandonase religia mozaică și intrase în serviciul Romei. Ca toți renegați!, Tiberius s-a distins print-un zel

 extraordinar în îndeplinirea misiunii sale. Astfel, el răstigni doi fii viteji ai lui Iehuda Galileul, luptătorul pentru libertate, care erau zeloți ca și tatăl lor. Ca o recunoaștere a fidelității sale față de Roma, renegatul fu numit prefect al orașului Alexandria. Murind între timp Herodes din Chalkis, toate drepturile acestuia trecură, din ordinul lui Claudius, asupra nepotului său Agrippa al ll-lea (48).

Procuratorul următor, Cumanus (48-52), părea să-și fi stabilit drept scop să aducă cu orice preț poporul evreu într-o situație atît de disperată, încît să-și piardă și restul de stăpînire de sine pe care-l mai avea. Sub pretextul că vrea să mențină ordinea în timpul marilor sărbători mozaice, el obișnuia să plaseze între coloanele Templului din Ierusalim soldați romani. De cele mai multe ori aceștia ațîțau prin simpla lor prezență pe numeroșii pelerini care se adunau din toate colțurile țării. Odată, de sărbătorile de Pesah, sărbătoarea eliberării din robia egipteană, unul dintre soldați manifestîndu-și disprețul față de religia mozaică, se iscă o încăierare. Santinela romană fu lovită cu pietre aruncate din mulțime. Cumanus evacuă atunci Templul cu ajutorul unui detașament mare de soldați, mii de evrei murind striviți în încăierare. Altă dată, în timpul unei expediții de pedepsire a unui sat din apropierea Ierusalimului, un soldat râman rupse în bucăți un sul de Tora ce-i căzuse în mîini și-l aruncă în foc în fața mulțimii adunate. Toți martorii acestui sacrilegiu porniră în masă spre Caesareea, reședința lui Cumanus, unde se plînseră de această profanare și afirmară că preferă moartea decît să sufere o batjocorire adusă Sfintelor Scripturi. Evreii cerură pedepsirea exemplară a vinovatului. Cedînd presiunilor, Cumanus dădu ordin ca soldatul să fie executat în fața celor cărora le lezase sentimentele religioase. Merită menționat și un alt incident. Cîțiva evrei din Galileea care străbăteau Samaria în drum spre Ierusalim fură uciși de samariteni cu prilejul unei sărbători. Reprezentanții comunităților din Galileea erau îndreptățiți să cedră procuratorului dreptate și pedepsirea ucigașilor. Procuratorul, mituit de samariteni, lăsă fapta nepedepsită, așa încît evreii se văzură nevoiți să-și facă singuri dreptate.

Conducătorii zeloților, Eleazar Ben Dinai și Alexandru, porniră în fruntea unor detașamente de zeloți și nimiciră tot ce le ieși în cale. De astă dată însuși Cumanus porni împotriva zeloților. Mulți

dintre ei fură uciși, iar alții luați prizonieri.

Indignată de această comportare, populația din Iudeea se pregăti să atace trupele rorrfane. O asemenea acțiune ar fi grăbit poate, cu 20 de ani, catastrofa finală, dacă locuitorii fruntași ai Ierusalimului, înspăimîntați de urmările neprevăzute ale răscoalei nu s-ar fi silit, punînd în joc toată influența lor, s-o înlăture. îmbrăcați în haine de doliu ei rugară mulțimea înfuriată să se gîndească la viitor, să îndure mai bine o nedreptate decît

 să atragă o catastrofă. Poporul depuse armele.

Dar nici evreii, nici samaritenii nu erau mulțumiți. Fiecare parte își trimise delegații la guvernatorul Siriei, în fața căruia părțile se acuzară reciproc și cerură o anchetă obiectivă. Se institui un tribunal la Samaria, unde ambele părți fură citate. Lucrurile se complicară deoarece procuratorul Galileei, Felix, luă partea evreilor contra samaritenilor. Guvernatorul Siriei, Quadratus Ummidius, nefiind în stare să rezolve litigiul, ordonă părților să-și trimită delegații la Roma.

O delegație evreiască în frunte cu Marele Preot Ionathan se duse la Roma și obținu de la Claudius, cu sprijinul lui Agrippa al II-lea, demiterea lui Cumanus, care a fost nevoit să plece în exil din cauza abuzurilor sale de putere. Mai mulți samariteni recunoscuți ca vinovați fură executați.

Urmașul lui Cumanus la guvernarea Iudeei fu Felix Antonius (52- 60), a cărui numire o ceruse de la împărat Marele Preot Ionathan. Dar nici Felix nu avea să împlinească speranțele pe care și le puseseră evreii. în perioada administrației sale (53-59) Felix își întrecu predecesorul în violență și lăcomie. Nu era preocupat decît de strîngerea banilor și satisfacerea patimilor. Barbar și desfrfnat, el aplică "justiția imperială ca un sclav", după cum se exprima Tacit.

Imediat după sosirea sa în Iudeea, Felix se îndrăgosti de Drusilla, fiica lui Agrippa I, căsătorită cu regele din Emese (Siria), convertit la iudaism. Noul procurator reuși cu ajutorul magului Simon din Cipru, s-o ademenească pe frumoasa prințesă care-și părăsi soțul. Drusilla abandonă iudaismul și se căsători cu procuratorul roman.

Agitația puternică care cuprinsese întreaga țară îi oferi lui Felix pretextul dorit pentru a interveni violent. Zeloții - patrioți neînfricați - erau cinstiți de popor, care-i considera luptători pentru libertate. Romanii, în schimb, îi considerau niște bandiți periculoși și-i tratau ca atare. Mulți dintre ei au fost răstigniți de Felix ca niște criminali de rînd. Se întîmplă atunci inevitabilul: o parte din luptătorii pentru libertate își găsiră refugiul în acțiuni teroriste. Din cadrul Partidului Zeloților s-a separat uniunea secretă a "sicarilor", (adepții pumnalului, "sicari" provenind de la cuvîntul latin "siki" care

înseamnă "pumnal").

Sicarii purtau un mic pumnal ascuns sub haină și, astfel înarmați, obișnuiau să se amestece prin mulțime și să-și doboare adversarii politici, printre care nu rareori se aflau chiar patrioți evrei moderați. Și Marele Preot Ionathan căzu în cele din urmă jertfă unui atac al teroriștilor, deoarece se presupunea că datorită stăruințelor sale Felix obținuse funcția de procurator.

Fanatismului politic i se adăugă și exaltarea religioasă. Mulți profeți și mulți "mesia", de tipul lui Theuda, amintiți anterior,

319 promiseseră poporului mîntuire grabnică din toate suferințele. Unul din acești "mîntuitori", venit din Egipt, reuși să adune număr mare de adepți cu care ocupă Muntele Măslinilor din Ierusalim, așteptînd acolo dărîmarea zidurilor orașului, așa cum prorocise el. Dar înainte de împlinirea minunii promise interveni armata romană, care nimici din ordinul procuratorului toții evreii adunați pe munte. Violența cu care guvernatorii romani s-au manifestat față de populația iudaică a declanșat o puternică reacție în rîndul populației străine care locuia în Iudeea. Sirienii, grecii, romanii care trăiau în Iudeea și-au dat frîu liber sentimentelor de ură față de evrei. Se împlineau prezicerile marilor prof.eți: "Străinul care viețuiește în mijlocul tău se va înălța din ce în ce mai mult, pe cînd tu te vei coborî din ce în ce mai jos".

Cei mai aprigi dușmani erau grecii din Caesareea care vroiau să-i înlăture pe evrei de la conducerea administrativă a cetății. Mai mult decît atît, ei le contestau, pur și simplu, evreilor din această localitate, de exemplu, dreptul la cetățenie. Evreii, cărora li se contesta egalitatea în drepturi în propria lor țară, se apărară cu îndîrjire, dar conflictul juridic degeneră curînd în lupte de stradă.

Abia acum, cînd Caesareea devenise teatrul unor lupte sîngeroaSe, interveni procuratorul Felix. El porunci soldaților săi, în cea mai mare parte etnici sirieni, să dea o lecție locuitorilor evrei din oraș. Porunca îi fu îndeplinită fără întîrziere. Locuințele evreilor au fost jefuite, proprietarii lor maltratați, mulți dintre ei aruncați în închisoare, iar alții uciși. După această samavolnicie Felix trimise reprezentanți ai ambelor părți la Roma, pentru a supune spre examinare împăratului Nero acest conflict. Dar nici acolo nu avea să se facă dreptate evreilor. Grecii reușiră să-l cumpere pe secretarul lui Nero, un conațional al lor, astfel încît împăratul emise un decret potrivit căruia în Caesareea "elenii trebuie considerați stăpîni, iar evreilor trebuie să li se retragă cetățenia". Așadar, evreii își pierd, cetățenia în propria lor țară.

Administrația lui Festus, care-i urmă lui Felix, dură doar trei ani (60-63), dar situația iudeilor în loc să se îmbunătățească se agravă și mai mult. Agitația din țară era și mai mare. Sicarii își continuau acțiunile teroriste pentru a determina astfel, prin forță, o

schimbare de atitudine din partea moderaților și a pacifiștilor. Nici profeții și pseudoprofeții nu- și încetaseră agitația în rîndurile poporului. Măsurile drastice pe care le luase procuratorul împotriva oratorilor care agitau spiritele nu folosiră la nimic. Ca și precursorii săi, Pilat și Felix, Festus luptă fără succes împotriva învățăturii creștine, care cîștiga din ce în ce mai mulți adepți în întreaga țară. Sub procuratorii Felix și Festus apostolul Pavel a fost supus unor severe și numeroase interogatorii.

în acest timp Agrippa al ll-lea reuși să-și consolideze poziția în **320**

ludeea. încă din anul 53 Claudius îi atribuise fosta tetrarchie a lui Philippus, căreia Nero îi anexă ulterior niște teritorii din Pereea și din Galileea. El avea dreptul la titlul de "rege iudeu". Pe monezile sale se putea citi inscripția: "Regele Marcus Agrippa, prieten al Cezarului și al romanilor". în ludeea centrală el era însă domnitor fără țară. Pentru a-și cîștiga acolo popularitatea, el afișa sentimente sincere față de credința strămoșească și cît nu stătea la Roma, venea la sărbătorile mozaice de la Ierusalim. Agrippa al ll-lea s-a îngrijit de înfrumusețarea Ierusalimului, ale cărui străzi au fost pavate cu marmură albă. Avea o concepție ciudată în ce privea dreptul său de control asupra cultului din Templu. Astfel, Agrippa al ll-lea a pus să i se construiască în Palatul Haşmoneilor, reședința sa din Ierusalim, un turn de control din care putea observa cu exactitate tot ce se întîmpla în Templu. Iudeii, deranjați de această lezare a privilegiilor Templului, ridicară în partea opusă sanctuarului un zid înalt, pentru a împiedica vederea dinspre Palat. Replica iudeilor a provocat o dispută violentă și, în cele din urmă, ambele tabere s-au adresat împăratului. Dar nu împăratul Nero a fost cel ce a pus capăt conflictului ci frumoasa împărătească Popeea, care nutrea o mare adrryrație și respect pentru religia mozaică. Membrii delegației care reprezentau interesele clerului reușiră prin intermediul împărătesei să-l cîștige de partea lor pe conducătorul statului roman. Delegația obținînd cîștig de cauză, Templul a ieșit de sub supraveghere.

Cîțiva ani mai tîrziu, împărăteasa Popeea a intervenit din nou în favoarea a doi evrei pe care procuratorul îi trimisese la Roma acuzați fiind că în timpul întemnițării, n-au vrut să se hrănească decît cu fructe și legume, precum odinioară Daniel și prietenii săi. Ajutorul Popeei s-a dovedit și de astă dată, cu folos. Nero i-a pus în libertate pe cei doi.

Cea mai înaltă demnitate - de mare preot - trecea de la o vreme de la o dinastie de preoți la alta: cînd revenea familiei Boethos, cînd familiei Chanan, cînd familiei Kanthera, cînd familiei Phiabi. Adesea se întîmpla ca marii preoți, dornici de putere și lacomi, ajunși în această funcție prin mituire, să pretindă de la preoții de rînd o "zeciuială". Unul din acești ierarhi nevrednici,

Chanania, era vestit pentru necumpătarea sa. Un altul, chananidul cu concepții saducee Chanan, folosea influența pe care o avea în Sanhedryn pentru a se răfui cu adversarii săi poliției. Marele Preot Anan a organizat o instanță judecătorească după concepțiile saducee. Fariseii, indignați de existența acestui Sanhedryn nelegal se adresară regelui Agrippa al II-lea, solicitîndu-i destituirea. Cîțiva farisei înaintară o plîngere chiar procuratorului roman, în care îl acuzau pe Anan că ar fi încălcat prerogativele juridice ale Romei. Pînă la urmă ei obținură destituirea acestui mare preot saduceu, a cărui putere n-a durat mai mult de trei luni. Urmașul lui Anan, Iosua Ben Damai, (61-62), a fost foarte

321 curînd nevoit să cedeze locul lui Iosua Ben Gamala (63-64), căsătorit cu o văduvă foarte bogată din familia pontificală Boethos. După unele relatări, soția lui Ben Gamala ar fi obținut pe bani grei demnitatea de mare preot pentru soțul său. Dușmănia izbucnită între Iosua Ben Damai și Iosua Ben Gamala deveni atît de violentă, încît partizanii lor recurgeau la grave injurii și lovituri cu pietre cînd se întîlneau pe străzile Ierusalimului.

Tn ajunul tragicului război pentru independență din deceniul al 7- lea, în epoca celei mai mari încordări a forțelor naționale și spirituale ale iudaismului se constată o decădere morală a clerului. De notat că Iosua Ben Gamala a promovat o reformă a învățămîntului, dovedind un interes deosebit pentru intensificarea învățămîntului religios. El a înființat în toate orașele școli publice pentru copiii care au împlinit vîrsta de 5 ani. Dar și el fu nevoit să cedeze locul lui Mathia Ben Teoflos (65), ultimul din cei 28 mari preoți aleși de Roma.'

Lui Festus îi urmă, după moarte, procuratorul Albinus (62-64). Iată cum îl caracterizează contemporanul său Iosephus Flavius, unul din cei mai mari istorici evrei: "Nu există răutate, pe care să nu o fi făcut". Șicarii pe care Albinus îț urmărea cu înverșunare și-i arunca în închisoare pentru a stoarce de la ei bani de răscumpărare, răpeau la rîndul lor membri ai plutocrației (persoane care datorită averii de care dispun, acaparează conducerea statului și a treburilor obștești) din Ierusalim (care aveau relații de prietenie cu personalități din conducerea statului roman), pe care-i eliberau numai după ce rudele lor răscumpărau un anumit număr de patrioți evrei. Cînd Albinus fu rechemat din Iudeea, după o guvernare de doi ani, noul procurator numit a ordonat executarea celor mai însemnați prizonieri politici, dar delicvenților de drept comun le dădu drumul pe cauțiune. Astfel, după opinia lui Flavius, în timp ce "închisorile se goleau de arestați, țara se umplea de tîlhari". Din cauza impozitelor apăsătoare, din care Albinius își păstrase o bună parte, populația Iudeei ajunsese la disperare. însă, după cum se va vedea din cfele ce urmează, nedreptățile, fărădelegile, jugul împovărător abia

începeau.

Ultimul procurator, Gessius Florus (64-66), prin lăcomia, setea de sînge, lipsa de scrupule, prin acțiunile sale reprobabile a grăbit izbucnirea revoltei. Florus nu avea nimic sfînt în el și jertfea totul de dragul aurului. Ceea ce predecesorii săi făceau dini umbră, căutînd să dea mîrșăviilor lor o aparență legală, el îndrăznea să facă fățiș, la lumina zilei, disprețuind legea. Florus era îngăduitor numai cu șicarii, atunci cînd aceștia își împărțeau cu el "prada". "Răbdarea evreilor - scrie Tacit - ținu pînă la procuratorul Florus; sub el începu războiul", cel mai 'eroic din toate războaiele pentru libertate din istoria universală, "Bellum ludaicum".

în comparație cu ultimul procurator al ludeei, Festus putea fi **322** considerat, un model de cinste. Nu numai șicarii, dar și hoții de rfnd aveau libertatea să jefuiească la drumul mare dacă-și împărțeau prada cu procuratorul.

Deoarece plîngerile populației jefuite erau din ce în ce mai numeroase, Florus elaboră un plan perfid pentru a provoca izbucnirea unei răscoale ce ar fi putut justifica apoi, în fața guvernului roman, nesfîrșitele-i violențe. Revolta care mocnea demult în sufletele iudeilor avea nevoie doar de o scînteie pentru a izbucni, așa încît reușita diabolicului plan era asigurată. Prilejul l-a oferit un nou conflict între evrei și greci la Caesareea, reședința procuratorului.

După cum am arătat, faimosul decret emis de Nero i-a făcut pe greci să aibă un comportament și mai ostil față de concetățenii lor evrei, într-o zi, în timp ce evreii din Caesareea se rugau în sinagogă, un provocator grec mituit jertfi pe pragul Casei Domnului o pasăre, care, după Legea Sfîntă, reprezenta jertfa unui vindecat de lepră. Acest sacrificiu era de fapt o aluzie la originea evreilor, care s-ar trage din leproșii egipteni. Această poveste despre originea evreilor era răspîndită de numeroși oameni de rea credință din acea vreme.

Jignirea adusă demnității naționale a dus 1a o încăierare între evrei și greci care s-a soldat cu morți și răniți. Temîndu-se de pătrunderea păgîniloMn sinagogă» evreii își luară cu ei cărțile sfinte și se refugiată în împrejurimile orașului. Florus, care se retrăsese din vreme la reședința sa de la Sebasta-Samaria și urmărea de acolo evenimentele plin de o bucurie răutăcioasă, se adresă de acolo preoțimii Templului din Ierusalim - unde agitația atinsese punctul culminant - cerînd să se plătească fiscului imperial o sumă însemnată de bani, în aur, din tezaur. Poporul îl blestemă pe Florus, iar unii cetățenii ridiculizară lăcomia de bani a procuratorului, purtînd prin oraș coșulețe de colectă și strigînd: "Dați pentru nevoiașul și nefericitul Florus". Dar acesta veni personal la Ierusalim, socotind că acum v-a găsi prilejul să-și satisfacă pofta de sînge.

Florus se instală cu trupele sale în fața Palatului lui Irod, îl chemă pe marele preot și pe locuitorii de vază ai orașului și ordonă să-i fie predați fără întîrziere cei care îndrăzniseră să-și bată joc de el. Umili și plini de spaimă, aceștia încercară zadarnic să zugrăvească întîmplarea într- o lumină mai puțin întunecată, pentru a obține iertarea celor vinovați. Florus, neînduplecat, porunci atunci soldaților să jefuiască cartierul celor bogați.

însuși Florus prezidă un fel de tribunal corecțional în fața Palatului lui Irod. Locuitorii orașului arestați la întîmplare, printre care se aflau și purtători ai titlului de "cavaler roman", fură biciuiți în fața lui Florus și apoi crucificați.

Berenice, care se afla atunci la Ierusalim, îl imploră zadarnic pe

323 tiranul sîngeros, cerîndu-i îndurare pentru cei martirizați. Setea de răzbunare a lui Florus era de neînduplecat (Mai 66). Soldații romani se năpustiră asupra populației pașnice evreiești, sugrumară bărbați, femei și copii, le jefuiră și le dărîmară casele. într-o singură zi pieiră mai mult de 3 600 de oameni. Cei maltratați fură siliți să sărute nuiaua cu care fuseseră bătuți.

La porunca lui Florus populația Ierusalimului trebuia să pregătească o primire cordială trupelor romane care urmau să sosească în oraș. Foarte greu le-a venit conducătorilor comunității să-i facă pe oameni să-i asculte, deoarece patrioții protestau împotriva acestei noi umiliri. La insistențele unor preoți bătrfni, poporul se înduplecă și promise să facă o primire bună trupelor. Dar cînd ostașii romani răspunseră - după indicațiile lui Florus - printr-o tăcere de ghiață la strigătele de salut ale mulțimii, indignarea poporului n-a mai avut margini. Au urmat strigăte puternice de protest împotriva autorului noii înjosiri.

La prima rumoare ce scăpă mulțimii nemulțumite, soldații romani se și năpustiră să o împrăștie. Mulți fură zdrobiți sub copitele cailor. O gravă dezordine se produse la porțile orașului. Calea ce ducea din mahalaua Bezeta pînă în Ierusalim era acoperită de corpuri omenești, călcate și strivite. Paharul era plin. Evreii curajoși se pregătiră de luptă, își luară șrmele în mînă. Văzînd că romanii se îndreptau spre fortăreața Antonia, evreii pricepură că Florus nu avea altă țintă decît tezaurul Templului și se grăbiră să ajungă înaintea trupelor romane în momentul în care aceștia s-au apropiat. Ei au prăvălit asupra soldaților o ploaie de pietre, împiedicîndu-le trecerea și distrugînd coloanele care legau Templul de cetățuia Antonia, punctul principal de sprijin al Garnizoanei romane din Ierusalim. Aceasta avea să însemne de fapt înlăturarea controlului roman asupra locașului sfînt al națiunii. Prin această acțiune a fost marcat începutul revoltei.

Văzînd atitudinea fermă a poporului, Florus își pierdu curajul.

El declară căpeteniilor orașului că, în interesul liniștii și al ordinii publice, el are de gînd să-și retragă trupele din oraș, lăsînd doar o mică garnizoană. Apreciind ca periculoasă starea de spirit din oraș și ura nedisimulată față de soldații romani, Florus permise fruntașilor orașului să-și aleagă singuri cohorta ce urma să rămînă în garnizoana din Ierusalim. în timpul acestor evenimente sosește la Ierusalim Agrippa al ll-lea, venind din Alexandria. Conducătorii comunității evreiești îi adresară imediat rugămintea să intervină pe lîngă împăratul Nero pentru a pune capăt violențelor lui Florus. "Regele" nu avea însă de gînd să apere cauza poporului său compromițîndu-și astfel bunul renume de care se bucura la Roma. "Prietenul Cezarului" și al procuratorului a considerat mai indicat să-i prevină foarte insistent pe patrioții iritați să se abțină de la orice pas

 necugetat. El se adresâ astfel populației adunate în fața Palatului Hașmoneilor, îndemnîndu-i, într-o lungă cuvîntare, să suporte cu răbdare jugul străin: "Oare numai ludeea este supusă Romei? Oare nu-și pleacă frunțile mîndre înaintea ei și elenii, cșa mai nobilă națiune din lume? Cinci sute de orașe asiatice aduc tribut cuceritorilor lumii fără să murmure... Numai voi - continuă el - socotiți că e rușine să fiți supuși acelora, la picioarele cărora stă lumea întreagă! Ce armată, ce arme vă dau această încredere?. De unde vreți să luați aliați pentru un eventual război? Poate din pustiul nelocuit? Pe pămînt locuit totul, totul aparține romanilor!" în continuare, Agripa al ll-lea căută să demonstreze că adepții revoluției nu- și pot pune speranțele nici măcar în ajutorul lui Dumnezeu, căci cine altul decît Dumnezeu a dat romanilor puterea asupra lumii? "Și dacă voi nu puteți să vă sprijiniți nici pe ajutorul lui Dumnezeu și nici pe ajutor omenesc - încheie Agrippa - atunci vă așteaptă nimicirea sigură... Aveți deci milă dacă nu de femeile și copii voștri, cel puțin de această mamă a orașelor și de încăperile sfinte! Dacă vă hotărîți pentru calea cea dreaptă, veți gusta pacea împreună cu mine; dacă ascultați însă de furia voastră, atunci trebuie s-o faceți fără mine pe propriul vostru risc!... Dacă simțămintele voastre sînt într-adevăr pașnice, reclădiți galeriile ce le-ați distrus și plătiți împăratului ceea ce datorați din impozit".

La început se putea crede că vechea stare de lucruri se restabilise, începură să se reclădească galeriile și să se strîngă impozitul. încrezător în reușită, Agrippa dori să facă în așa fel, încît poporul să dea ascultare necondiționată lui Florus, pînă la numirea urmașului său. Această nechibzuită cerere reuși însă să indigneze mulțimea. Amărăciunea și disprețul acumulate și-au rupt zăgazurile în fața acestei propuneri nedemne și rușinoase. Regele se văzu nevoit să se întoarcă în grabă în principatul său din Transiordania.

Chiar și pentru cei ce se mai îndoiau devenise acUm evident că guvernatorul iudeu nu putea fi separat de împărat și că rădăcinile

răului se aflau în stăpînirea romană ca atare. Spiritul de revoltă cuprinsese întreaga țară. La sfatul șefului gărzii Templului, Eleazar (fiul a fostului Mare Preot Chanania, care trecuse în Partidul Zeloților), împreună cu adepții săi, a hotărît suspendarea jertfelor în onoarea împăratului.

Zeloții au ocupat fortăreața Masada și au nimicit Garnizoana romană cantonată acolo. Acestea sînt cele două evenimente care au marcat începutul luptei deschise împotriva Romei.

Evreii au refuzat, de asemenea, să plătească biruri. Ziua desființării impozitului s-a înscris ca o zi de biruință. Partidul Zeloților a cîștigat din nou supremația. Partidul Pacifist nu a rămas însă pasiv. El a încercat prin toate mijloacele să domolească spiritele spre a preveni izbucnirea răscoalei. A trimis o delegație la Florus și alta la Agrippa al II-

 lea cu rugămintea de a trimite urgent trupe la Ierusalim. Florus, fie de teamă, fie din dorința de a-i compromite pe evrei, nu răspunse cererii. Agrippa al II-lea trimise în ajutorul acestui partid moderat trei mii de soldați pentru restabilirea ordinii. Ierusalimul stătea astfel, din nou, sub semnul războiului fratricid!

Partizanii păcii cu Roma se întăriră cu trupele lor de ajutor în Orașul de Sus, în timp ce zeloții ocupau Muntele Templului și Orașul de Jos. Șicarii, fracțiunea teroristă a zeloților, care cuceriseră între timp depozitul de arme din fortăreața Masada își făcură apariția în Ierusalim sub conducerea viteazului Menavhem, ultimul din fiii lui Iehuda Galileul. Cu ajutorul lor, zeloții din partidul lui Eleazar reușiră să ia cu asalt Orașul de Sus.

învingătorii incendiară palatele lui Agrippa al II-lea și al Berenice! și pentru a-i scuti pe cei săraci de obligațiile lor materiale, distruseseră și Palatul arhivelor, unde se păstrau înscrisurile cu datoriile populației. Luptătorii lui Agrippa al II-lea și trupele romane care căutau refugii în Palatul lui Irod fură siliți să predea armele . Trupelor lui Agrippa al II-lea li se acordă cale liberă de retragere, dar ostașii romani căzură pradă furiei zeloților și fură cu toții uciși, în afară de comandantul lor, Metilius, care de spaimă făgădui că trece la iudaism, dacă scapă cu viață.

Cît de valabil au procedat Eleazar și cei din partidul său reiese din moderația ce au păstrat-o după victorie. Deși orașul a fost în mîinile lor și inamicii n-au avut scăpare, izvoarele istorice nu oferă dovada nici unui fel de prigonire ce ar fi existat din partea lor. Cu toate că starea de spirit era apăsătoare și oamenii clocoteau de revoltă, în tot cursul acestor evenimente restul ludeei era în așteptare. La știrea că zeloții luptă împotriva romanilor, grecii și sirienii din Caesareea au trecut la atacarea populației evreiești din oraș. Măcelul a fost îngrozitor. Aproape 2 000 de iudei au fost uciși. N-a mai rămas nici urmă de iudei în Cesareea.

Din ordinul lui Florus fugarii au fost arestați și aruncați în închisoare. Din Cesareea, unde luase naștere, măcelul se extinse pînă la Alexandria, unde, ca pretutindeni, a făcut să curgă mult sînge israelit. Grecii din Alexandria, a. căror invidie pe cetățenii evrei nu dispăruse încă, aveau de gînd să-i ceară lui Nero privarea evreilor de drepturile pe care le confirmase împăratul Claudiu. Ei au organizat o întrunire în vederea alegerii delegației ce urma să-i prezinte lui Nero cererea lor. Cîțiva iudei au reușit să se strecoare în adunarea lor. Prinși și tratați ca spioni, au fost tîrîți în mijlocul orașului și arși de vii.

Provocați de această mîrșăvie, un grup de iudei înarmați au pătruns în amfiteatrul în care grecii erau adunați. încăierarea sîngeroasă de aici s-a soldat cu morți și răniți. în situația creată Tiberiu Alexandru își pierdu cu desăvîrșire cumpătul. Porni cu armata asupra Cartierului **326** iudeilor. în acest masacru în care au pierit 50 000 de evrei, cel care a condus operațiunea criminală era nepotul filozofului evreu Philon din Alexandria.

După eliberarea Ierusalimului de trupele romane de ocupație, izbucniră chiar în rîndul răsculaților lupte crîncene. Șicarii neînfricați se răzbunară sîngeros pe inamicii lor aristrocrați și-l uciseră pe fostul Mare Preot Chanania, tatăl lui Eleazar, conducătorul zeloților. Revoltat la culme de acest criminal, Eleazar declară că nu are rost să lupte împotriva samavolniciei romanilor pentru a suporta în schimb samavolnicia teroriștilor. Curfnd însă șicarii din Ierusalim fură izgoniți de către zeloții mai moderați. Menachem și alți teroriști pieiră cu acest prilej, iar partizanii lui Eleazar deveniră stăpîni pe situația din capitala ludeei. Cestius Gallus, guvernatorul pus să vegheze asupra onoarei armatei romane și să păstreze neatinse teritoriile încredințate, nu putea sta nepăsător în fața revoltei care amenința să se întindă în întreaga ludee. El porni neîntîrziat împotriva răsculaților.

Agrippa al ll-lea îi trimise 3 000 de oameni încercați în lupte, sperînd ca printr-o singură lovitură să-i doboare pe răsculați. Armata romană incendia și distrugea tot ce întîlnea în cale. Au fost pustiite toate localitățile din Galileea de Nord. A avut de suferit și orașul laffa.

Deîndată ce aflară că dușmanul se apropie de Ierusalim, zeloții, deși era sîmbătă (Șabat), cînd orice activitate este suspendată, adunară arme și dovediră curfnd că legiunile romane nu-i pot înspăimînta.

Cestius Gallus se opri cu armata la o distanță de o milă de Ierusalim, sperînd că răzvrătiți! se vor supune. Agrippa al ll-lea trimise soli la răsculați, comunicîndu-le că guvernatorul Cestius Gallus le asigură securitatea dacă vor depune neîntîrziat armele.. Propunerea fu respinsă de zeloți.

în această situație, generalul roman porni cu grosul armatei

spre Ierusalim. Zeloții respinseră atacul cu o asemenea forță, încît le rupseră rîndurile și le provocată pierderi grele în oameni și în materiale de război, învingătorii se înapoiată la Ierusalim încărcați cu pradă de război. Trei zile armata romană fu nevoită să stea pe loc și să se regrupeze și abia a patra zi se apropie de oraș. Zeloții părăsiră suburbiile, care nu le ofereau un adăpost sigur, și se retraseră în Templu, care era împrejmuit cu ziduri groase și rezistente. De pe colina Skopus (în ebraică - "Har Hațofim" - "observator", în tălmăcirea românească) romanii pătrunseră în cartierele mărginașe, distruseră cartierul Bezeta și năvăliră pînă la poalele Muntelui Templului. Aristocrația pacifistă era gata să capituleze imediat. Zeloții luaseră însă măsuri drastice împotriva tuturor celor care ar fi dorit să înceteze ostilitățile și să se predea dușmanului în condițiile dictate de acesta. Reprezentanții pacifiștilor erau pedepsiți în mod exemplar erau

 aruncați de pe zidurile orașului. După cîteva asalturi respinse succesiv, Cestius Gallus se hotărî să ridice pentru un timp asediCil orașului răzvrătit.

Ploile de toamnă trebuiau să înceapă, ceea ce însemna că transporturile de provizii urmau să se întrerupă cu desăvîrșire. Exista primejdia întreruperii oricăror legături de comunicare de către răsculații din provincie, ceea ce ar fi oprit retragerea. Nu încape îndoială că nu numai acestea au fost motivele pentru care Cestius Gallus ordonă retragerea. în toiul nopții, romanii ridicară tabăra și părăsiră în marș forțat orașul.

Deîndată ce locuitorii Ierusalimului zăriră plecarea neașteptată, a romanilor, porniră în urmărirea lor și-i atacară de pe vîrfurile munților, hărțuindu-le ariergarda și flancul. Drumurile erau acoperite de cadavrele inamicilor și multe căpetenii romane își pierdură viața. Ajunsă la tabăra de la Gabaot, armata romană se pomeni în fața unei alte mari primejdii: tabăra era încercuită de detașamente de zeloți. în trecătoarea Betoran romanilor le fu dat să treacă prin clipe și mai grele: s-au trezit atacați din toate părțile, ceea ce a produs o mare panică și debandadă. De pe coastele munților iudeii atacau cu o ploaie de săgeți, orice apărare fiind cu neputință.

Retragerea romanilor se transformă într-o fugă dezordonată și ar fi fost uciși pînă la ultimul, dacă Cestius nu ar fi folosit o stratagemă pentru a înșela armata iudee. Temîndu-se ca a doua zi să nu reînceapă această luptă fără șanse de scăpare, Cestius ordonă instalarea unei tabere îd vecinătate, cu numai patru sute de soldați, el retrăgîndu-se cu grosul armatei, fără cel mai mic zgomot. Cînd iudeii descoperiră la revărsatul zorilor șiretlicul, romanii erau deja departe. Iudeii au continuat să-i urmărească pe romani pînă la Antipatris fără a-i mai putea însă ajunge. Armata iudee se înapoieja

Ierusalim cu mari cantități de material de război capturat, care avea să le slujească mai tîrziu, în războiul național pentru independență.

În această primă campanie împotriva iudeilor atît de disprețuiți, armata romană pierduse peste 6 000 de oameni și întregul material greu de război. Legiunea pe care Cestius o alesese ca unitate de elită își pierdu vulturul (stindardul legiunilor romane înfățișa de obicei un vultur), fapt ce la romani echivala cu o înfrîngere rușinoasă.

încurajați de victorie, luptătorii evrei se reîntoarseră la Ierusalim și fură primiți de popor cu mare bucurie (octombrie 66). Părea că revenise fericita epocă a Hașmoneilor, ba chiar că faptele de arme ale zeloților depășeau isprăvile precursorilor. Nu fusese oare înfrîntă armata romană, considerată invincibilă pretutindeni? Ca schimbare de necrezut în mai puțin de șase luni! Mai ieri tremurau în fața atotputernicului Florus și acum romanii erau puși pe fugă! Oare-nu-i ocrotea binecuvîntarea cerească, după cum îi ocrotise și pe părinții lor? Și zeloții erau plini de

328 încredere în viitor: "Așa cum i-am învins pe cei doi comandanți, Metilius și Cestius, oare nu tot așa îi vom învinge și pe urmașii lor?" - spuneau comandanții zeloților.

Din acest moment ei se credeau îndreptățiți să considere trădător de patrie pe oricine îndrăznea să vorbească de tratative cu romanii. Pentru moment, adepții Partidului Pacifist sufereau un eșec. Cei care erau de partea Romei nu mai îndrăzneau să-și manifeste sentimentele, mulți dintre ei părăsiră în taină Ierusalimul, alții se prefăcură că împărtășesc acum năzuințele zeloților.

Cuprinși de entuziasm zeloții se grăbiră să bată monedă cu inscripția: "în amintirea eliberării Ierusalimului". Chiar și samaritenii, renunțînd la sentimentele lor de dușmănie contra iudeilor, din ură față de romani făcură cauză comună cu cei pe care pînă mai ieri îi priviseră cu suspiciune. începutul răscoalei fusese promițător. Zeloții au dobîndit supremația asupra celei mai puternice armate din antichitate - invincibila armată romană. întreaga națiune se pregătea pentru lupta definitivă de eliberare.

RĂZBOIUL CIVIL

Adîncirea conflictului dintre zeloți și moderați după căderea Galileei * Preluarea puterii de către zeloți * Armatele romane sub comanda lui Vespasian ezită

să lanseze un atac asupra Ierusalimului * Rolul prințesei Berenice, sora regelui iudeu Agrippa al II-lea, în înscăunarea împăratului Vespasian

După căderea Galileei societatea israelită a fost zguduită de profunde conflicte și lupte interne, ea fiind divizată între adepții păcii și cei ai războiului. Fiecare familie, fiecare comunitate era zdruncinată de neînțelegerile dintre partizanii păcii și cei ai războiului. Certurile dintre zeloți și pacifiști ajunseră pînă la vrăjmășie. Aripa radicală a zeloților era convinsă că aristocrația conservatoare și fariseii moderați nu aveau fermitatea necesară continuării războiului. Ei considerau că puterea trebuie să treacă în mîinile unUi nou guvern, hotărît să continue războiul cu orice

329 preț. Guvernul din Ierusalim ezită să demisioneze și să se retragă din viața politică temîndu-se că zeloții, luptători curajoși, dar politicieni mediocri, ar putea duce țara la pieire.

Ierusalimul devenise locul de refugiu al tuturor patrioților, al tuturor celor care doreau să apere cu arma în mînă libertatea și independența țării, Iochanan Ben Ghișala venise în capitală în fruntea multor mii de zeloți din Galileea. Dorul de libertate, ambiția și răzbunarea îi adusese pe luptători aici, unde avea să aibă loc deznodămîntul. Relatările, zeloților din Galileea cu privire la luptele eroice purtate de frații lor și la acțiunile sîngeroase săvîrșite de romani împotriva populației fără apărare, făcură să crească mînia luptătorilor din Ierusalim care au trecut la acțiuni de răzbunare. în această atmosferă explozivă, în care iubirea de patrie era împinsă pînă la fanatism, fricoșii deveneau îndrăzneți, iar îndrăzneții nu mai cunoșteau nici o stavilă în înfruntarea oricăror primejdii. Numărul celor ce vroiau să lupte pentru apărarea patriei creștea din zi în zi. Cei mai mulți dintre ei dăduseră deja dovezi de eroism și se considerau de neînvins. Cînd zeloții își aruncau privirile spre zidurile înalte și puternice ale Ierusalimului, orice urmă de frică dispărea. Ar trebui ca romanii să aibă aripi, își ziceau ei, pentru a se face stăpîni pe aceste turnuri și ziduri apărate de temerarii luptători. Dacă cucerirea slabelor întăriri din Galileea îi costase pe romani atîtea eforturi și pierderi, de ce avea să se teamă Ierusalimul cu întăriri atît de puternice? Dar ceea ce întreținea această stare de spirit războinică era convingerea că ziua eliberării, vestită de profeți, trebuie să sosească negreșit și că, de bună seamă, mult așteptatul Mesia avea să apară curînd, pentru a-i reda poporului evreu comoara cea mai de preț - libertatea. Nici tristețea provocată de

pierderea Galileei și nici moartea numeroșilor eroi căzuți pe cîmpul de luptă în Iudeea nu au împiedicat baterea unei monede cu inscripția: "Întîiul an al eliberării Israelului". Pe ea figura numele "Șimeon, principe al Israelului". Prea se credeau însă zeloții în siguranță, iar această încredere avea să fie nu mai puțin funestă ca pierderea Galileei. Erau neclintiți pe pozițiile lor și se pronunțau hotărît pentru continuarea războiului.

încordarea dintre zeloți și Partidul Moderat creștea cu fiecare zi, ducînd la instaurarea unui regim de teroare - urmare inevitabilă a unei lupte pe viață și pe moarte în care fanatismul religios și politic erau dominate de suspiciune și neîncredere.

330

Zeloții îi arestară pe toți cei care se înrudeau cu familia regală și pe cei suspectați a colabora cu romanii, declarînd că de fapt n-au făcut decît să înlăture niște trădători și dușmani ai libertății, car£ urmăreau predarea Ierusalimului în mîinile vrăjmașilor. Dar nu se mulțumiră cu atît. Ura lor era îndreptată și împotriva clerului, care slujise altă dată pe romani. Pentru ei preoții erau niște unelte în mîinile romanilor, care subminau independența și libertatea statului iudeu.

Zeloții ocupară Muntele Templului, îl destituită pe marele preot numit pe vremuri de Agrippa al ll-lea și aleseră în locul lui în această funcție un țăran modest de origine preoțească, un necunoscut pînă atunci, Pinhas, fiul lui Samuel. Cu aceasta, primul pas spre dictatură fusese făcut.

Guvernul luă însă contramăsuri. Purtătorul de cuvînt al guvernului, Hannan, îi chemă pe cetățenii Ierusalimului la o adunare populară pentru alungarea intrușilor care transformaseră Templul într-o cazarmă militară. Partizanii guvernului năvăliră în Templu și se dezlănțui o luptă sîngeroasă. Zeloții fură împinși în curtea interioară a Templului și închiși acolo. în timpul acesta se răspîndi zvonul că guvernul ar intenționa să-i cheme pe romani pentru a-i învinge cu ajutorul lor pe zeloți. Aceasta îl decise pe Iochanan Ben Ghișala să-i cheme în ajutor pe edomiți, pricepuți în lupte, care, după cum știm, trecuseră formal la iudaism. Fericiți de prilejul de a- și desfășura pornirile războinice, 20 000 de edomiți se îndreptară spre Ierusalim. înștiințat din timp de sosirea lor, guvernul ordonă închiderea porților și întărirea pazei.

Noaptea ce urmă aduse spaima și groaza guvernului și a

moderaților. Furtuna violentă, cu tunete puternice din noaptea aceea aducea un plus de spaimă și furie în rîndurile populației. Fulgerele orbitoare și ploaia torențială ce se dezlănțuise nu i-a speriat pe edomiți, în schimb, multe santinele își părăsiră posturile și căutară adăpost prin case. Ocrotiți de bezna nopții, mai mulți zeloți se putură apropia de o poartă slab păzită și piliră zăvoarele de fier; urletul vîntului și bubuitul tunetului acoperi scîrțîitul porților. Din acest moment intrarea în oraș era deschisă edomiților. Edomiții și zeloții au atacat simultan santinelele. Locuitorii fură chemați la arme și se încinse o luptă sîngeroasă.. Moderații, sleiți, depuseră curînd armele și edomiții se răspîndiră prin oraș și-i măcelăriră pe toți cei bănuiți de alte vederi decît ale lor. La revărsarea zorilor, soarele lumina un cîmp presărat de morți. Mai mult de opt mii de victime zăceau pe străzile Ierusalimului (Adar, 18). Zeloții învinseseră. Ajunși la putere ei n-au avut milă față de aristocrați, pe care îi acuzau de trădare. Tribunalul regimului de teroare își inaugură sîngeroasă jurisdicție. Toți cei bănuiți de conspirație sau care luaseră parte la luptă fură prinși și lichidați, probabil după un sumar interogatoriu.

331

Tribunalul instituit Tn Templu pronunța condamnările la moarte una după alta. Căzu pe mîna zeloților și conducătorul apărării Ierusalimului, losef Ben Gorion. Printre primele victime au fost loșua Ben Gamala și Hannan. Atît de mare era Tndîrjirea contra acestor doi mari preoți, încît cadavrele le fură lăsate neînmormîntate, hrană cîinilor.

Cu moartea acestor doi membri ai Sanhedrynului și a cîtorva alți partizani ai lor, sună ceasul de pe urmă al acestui consiliu Ce fuse întemeiat de la începutul revoluției. Se părea că zeloții ar fi format un altul, tot din șaptezeci de membri, în care elementul pontifical ar fi fost înlocuit prin cel popular. Nu se cunoaște soarta ce-o avu Simeon Ben Gamaliel, vechiul președinte al Sanhedrynului.

Zeloții continuară a domni prin teroare. Toți cîți luaseră armele contra lor fură condamnați la moarte. Printre aceștia a fost și eroul Niger, care sprijinea, fără îndoială. Partidul Aristrocratic al Sanhedrynului. O nouă confirmare a tristului adevăr că orice răscoală lovește în proprii ei autori! Niger fusese unul din cei care, din capul locului, își consacrase toate forțele insurecției.

Pentru a pune capăt anarhiei ce domnea după desființarea Sanhedrynului, lochanan Ben Ghișala, sprijinit de zeloții refugiați din Galileea, se impune ca conducător. Om energic, el reuși să atragă în jurul său patrioți înflăcărați ce i-au fost la fel de devotați ca și cei pe care îi condusese în Galileea. El declanșează o vastă și asiduă campanie de cucerire a puterii marcată de numeroase victorii, dar și

de înfrîngeri, avînd ca unic scop dobîndirea libertății și independenței statului iudeu. Ghișala era printre puținii care, în haosul războiului civil și cu dușmanii la porțile Ierusalimului, își păstrase nădejdea, luciditatea și curajul în dezordinea ce stăpînea statul iudeu. Era înzestrat cu o inteligență ce-i permiteă să facă față oricărei situații. Era născut să fie conducător.

Vespasian era la curent cu discordia dintre evrei. Suita sa îl sfătuia să înceapă fără întîrziere asediul Ierusalimului. Generalul însă era de altă părere - izbînda poate .fi mai ușoară dacă se așteaptă pînă ce războiul civil îi va slăbi pe luptătorii evrei.

În* primăvara anului 68 Vespasian își îndreptă forțele împotriva detașamentelor de luptători evrei dispersați în provincie, ocupînd pe rînd localitățile Ieriho, la sud-est de Ierusalim, Lydda și Iamnia, la sud-vest de capitală.

în acest răstimp, la Roma.surveniră evenimente ce aveau să amîne cu un an și jumătate punerea în aplicare a planului de cucerire a Ierusalimului. în iunie 68, după moartea împăratului Nero, la Roma izbucniră tulburări dinastice. Atîta vreme cît stările anarhice se menținеau la Roma, spiritul ofensiv al trupelor romane din Iudeea era ca și paralizat. Un alt factor care îl reținea pe Vespasian să declanșeze atacul a fost și

332 războiul civil reînceput la Ierusalim. Lupta civilă fusese reaprinsă la Ierusalim de către neîmblînzitul Șimeon Ben Ghiora. Ambițios și nerăbdător, el nu putu rămîne liniștit în Masada, unde fuse primit de către șicari. După moartea lui Hannan, inamicul său, el părăsi această fortăreață și pentru a-și forma o armată, adună în jurul său sclavi cărora le făgădui libertatea și, împreună cu Si, tot soiul de dezmoșteniți. Visul lui Ghiora era de a intra în Ierusalim și de a prelua puterea. Zeloții din capitală se temeau de el și plănuiau să-l îndepărteze. Nu îndrăzneau, totuși, să se avînte într-un atac direct, deoarece fuseseră bătuți într-o încăierare cu trupele sale. într-o zi ei îl pîndiră și-i luară prizonieră soția, precum și o parte din oamenii săi. Dar Ghiora nu era omul care să se plece ușor; în loc să se umilească și să-i roage pe zeloți să-i înapoieze soția, el se răzbună pe locuitorii Ierusalimului care ieșiseră din oraș după lemne și hrană. Înspăimîntați de acest act de cruzime, locuitorii se grăbiră să-i elibereze soția, ceea ce îi potoli întrucîtva furia, dar nu-i schimbă hotărîrea de a juca un rol precumpănitor în Ierusalim. Ghiora pîndi zi și noapte la porți spre a găsi un mijloc de a pătrunde în oraș. Partidul Arisocratic îi dete prilejul.

Acest partid supraviețuise înfrîngerii căpeteniilor sale; o vreme nu mai dăduse semne de viață, uneltind însă într-ascuns pentru a smulge soldaților puterea. Aveau în fruntea lor pe Marele Preot Mattia și pe alți membri din familii de mari preoți. Aceștia izbutiră să cîștige o parte din popor care era înspăimîntată de războiul ce stătea să izbucnească; se uniră în același timp cu

edomiții din Ierusalim, oameni îndrăzneți și hotărîți. După un plan dinainte fixat. Partidul Antizelot și edumeii se aruncară pe neașteptate asupra zeloților omorînd o mare parte din ei. Zeloții au reușit să se regrupeze pe colina Templului, unde se pregăteau să-și ia revanșa pentru acest atentat sîngeros. Surprinși la rîndul lor, aceștia se hotărîră să-l cheme pe Simeon Ben Ghiora cu detașamentele lui, pentru a-i ataca pe zeloți. Fostul Mare Preot Mattia se duse la el și-l rugă să intre în Ierusalim.

Cu sosirea lui Ben Ghiora (Nisan, 68), războiul civil luă amploare. Ghiora, împreună cu trupele de edomiți, care i se atașară, se îndreptă spre piața Templului, unde zeloții se retrăseseră. De pe înălțimea teraselor și zidurilor unde erau postați, aceștia puteau să arunce asupra celor care-i atacau cu pietre și alte obiecte și să-i silească chiar să se retragă. Cu toată ardoarea sa, Simeon Ben Ghiora fu constrîns să se retragă cu oamenii săi și să caute, pe locuri mai puțin expuse, o poziție mai avantajoasă.

Aceste lupte lăuntrice anunțate și exagerate chiar lui Vespasian, de către dezertori, îl hotărîră să se țină mai mult ca oricînd departe, în speranța că partidul învins îl va chema, îi va deschide porțile și îl va face, astfel, să cîștige ușor o izbîndă însemnată. De altfel, în fața

 evenimentelor grave care se produseseră în Italia și în provinciile romane, teatrul unor lupte sîngeroase, Vespasian nici nu se gîndise să întreprindă un asediu, care în mod firesc avea să fie lung și anevoios; el vroia să fie liber spre a interveni în orice moment. Nero murise (9 iunie 68). Galba fusese proclamat împărat și luase frîiele guvernului. Bătrîn și fără copii el trebui să cugete la un urmaș. în acest moment critic, în care fiecare zi putea aduce ceva neașteptat, Vespasian socoti o imprudență asediul Ierusalimului. El preferă să aștepte desfășurarea evenimentelor și-l trimise pe fiul său Titus cu regele Agripa al ll-lea la Roma, pentru a saluta pe noul împărat. Aflînd la Corint că Galba fuse asasinat (5 ianuarie 69) și că fuseseră aleși doi cezari în același timp - Oton la Roma și Vitellius în Germania - se înapoie la părintele său, cu inima plină de speranță, mai ales că în ludeea îl atrăgeau și farmecele principesei Berenice.

Curînd se află că Oton, constrîns să lupte contra adversarului său germanic, abia reuși să păstreze o sută de zile puterea imperială. în felul acesta ieșise la iveală partea vulnerabilă a acestui colos.rdman. Se știa de acum că cezarul putea să fie ales nu numai la Roma, de către garda pretoriană, ci și de legiunile din provincie. Armata lui Vitellius învinsese armata lui Oton.

Cît timp rezultatul luptei între Oton și Vitellius era încă necunoscut, Vespasian se amăgea cu gîndul că purpura imperială îi aparține. Nu se hotărî însă să acționeze și avea nevoie de un

îndemn. Se , temea mai ales de rivalul său Mucian, guvernatorul Siriei, cu care era în conflict și care avea sub ordinele sale un număr mai mare de legiuni. Dar Titus, care nu-și ascundea cîtuși de puțin scopurile sale ambițioase, știu să-l cîștige pe Mucian de partea părintelui său; mai mult, îl făcu chiar să-l îndemne pe Vespasian să facă în așa fel, încît să fie proclamat împărat. Pentru aceasta era necesară atragerea în această acțiune a unui aliat puternic - Tiberiu Alexandru, guvernatorul Egiptului, provincie atît de importantă. Mîna unei femei veni însă să desăvîrșească lațul în care trebuia atras vînatul mult dorit. Prințesa Berenice era prietena guvernatorului Egiptului. Contribuind la alegerea lui Vespasian ea a ascultat un îndemn al inimii. Iubirea ce-i purta lui Titus era prea vădită pentru cei care o înconjurau ca să se mai îndoiască asupra scopului ei de a deveni soție fiului lui Vespasian. Trebuia, deci, să folosească toate mijloacele pe care i le ofereau frumusețea și farmecul. Cîștigarea lui de partea ei i-a reușit pe deplin. Guvernatorul Egiptului se grăbi să-și convingă legiunile să jure credință lui Vespasian (1 iulie 69). La numai cîteva zile legiunile ludeei și, mai tîrziu, ale Siriei, se închinară lui Vespasian, care împreună cu fiul său plecă în Egipt, unde rămase pînă în momentul cînd află despre moartea rușinoasă a lui Vitellius (21 dec. 69).

334

APARIȚIA CREȘTINISMULUI. HSUS HRISTOS - ÎNTEMEIETORUL CREȘTINISMULUI

Condițiile istorice ale apariției creștinismului * Originea termenului "Hristos" * Opoziția dintre individual, național,universal în religia mozaică * Ruptura dintre iudaism și creștinism * Opiniile reprezentanților religiei mozaice despre creștinism și întemeietorul lui - Iisus Hristos

în vremea aceea, cînd se punea problema existenței sau dispariției poporului evreu, cînd lupta împotriva Romei căpăta forme dramatice, apăru în Iudeea o mișcare religioasă ce părea destinată a

da o soluție neconformă intereselor naționale ale ludeei acelei epoci. 0 parte a populației, nu prea mare, manifestă o îndepărtare de interesele de ordin național către cele de ordin individual. Originile unei atare transformări urcă departe spre începuturile istoriei poporului evreu.

De multe veacuri iudaismul reprezenta o religie universală, ca putere, dar națională în fapt. Religia mozaică a fost nevoită, în condițiile istorice concrete, să-și adapteze idealul unor noi realități în continuă transformare. Vechiul profetism, care ridicase credința lui Israel la rangul de religie universală, iar pe Israel la rangul de vestitor al ei, a trebuit să oblige poporul la o educație moral-religioasă severă și riguroasă în vederea conservării ființei naționale, dată fiind șubrezimea formelor de stat sub stăpînirea romană. Mai tîrziu, după prăbușirea statului iudeu în anul 70, intensificarea educației spiritual-religioase devenise factorul hotărîtor în menținerea poporului evreu ca entitate etnică. Conducătorii spirituali - de la Ezra pînă le farisei - au continuat opera profeților și au completat-o prin accentuarea ritului și prin consolidarea Legii. Conducătorii iudaismului, de mai tîrziu separau astfel iudaismul de lumea încojurătoare, iar această lume respingea tot mai mult iudaismul, îndepărtînd astfel realizarea idealului profeților - transformarea iudaismului într-o religie universală. Preocuparea pentru conservarea ființei naționale

335 și semnificația universală a luptei au intrat într-un conflict ireconciliabil. Așa cum stăteau lucrurile, numai un iudaism individualist, eliberat de orice coloratură națională, putea împăca tendințele universaliste ce se manifestau în el. Deci, pentru a realiza o religie universală care să se adreseze tuturor oamenilor, indiferent de naționalitate, trebuia luat în considerație, în primul rînd, sentimentul religios existent în fiecare individ.

Contradicția aparent insolubilă dintre cele două teze: religiozitatea națională și cea personală, a căpătat o nouă acuitate cînd masele populare au fost cuprinse de un delir mistic, din cauza lipsei echilibrului de forțe în războiul cu Roma. Evreii credeau că pentru evitarea dezastrului ce-l putea provoca acest război puterea omenească era insuficientă.

Conducătorii spirituali ai epocii au emis teza potrivit căreia numai un supraom, mesia (mașiah), ar fi putut mîntui poporul evreu. Printre farisei și zeloți erau mulți care, pătrunși de ideea mesianică mereu vie în adîncurile sufletului poporului, vedeau sensul luptei împotriva dominației străine în datoria de a crea drum liber Mîntuitorului ce aveâ să vină, "Celui uns" din casa lui David. Acea parte a evreilor cu sentimente naționale mai puternice spera, înainte de toate, în salvarea națiunii, în timp ce cercurile eseene și

acea parte a.populației ce căuta în misticism salvarea sufletului omenesc sperau în ivirea unui mîntuitor al individului. Cei pentru care erau evidente descompunerea păgînismului și dorința poporului de a avea o credință nouă se întrebau dacă nu cumva venise momentul concretizării puterii universale a iudaismului. Se conturează astfel în iudaism o criză profundă a gîndirii național-religioase, care avea să determine disocierea definitivă a ideii religioase de cea națională.

"La ce bun această încordare supraomenească în lupta pentru menținerea specificului național? - se întrebau cercurile misticilor individualiști. Pentru ce această adaptare milenară a religiei la nevoile poporului? Oare nu s-au ales cu prea puțin interesele religioase și morale ale indivizilâr izolați în lupta necontenită pentru naționalitate? Credința și morala nu au nici un fel de legătură cu libertatea politică și cu unitatea națiunii. Religia a fost dată omului, iar nu națiunii și, deci, ea nu trebuie degradată la rolul de educatoare socială. întregul drum de pînă acum al istoriei evreiești este o cale de păcate; de negare a împărăției Cerurilor în favoarea domniei pămîntești. Trebuie deci să ne pocăim, să-l apropiem pe Dumnezeu de omul care, deasupra națiunii, dorește fierbinte împărăția Cerurilor și să pregătim calea trimisului iău, Mîntuitorul sufletului omenesc".

Așa vorbea "precursorul* lui Mesia căruia îi urmă Mesia însuși. Veniră apoi apostolii lui care, bazîndu-se pe principiul religiozității

 individuale, au scos la iveală o credință nouă, incompatibilă cu iudaismul - creștinismul (termenul "Hristos* reprezintă traducerea fidelă, în grecește, a semnificației cuvîntului ebraic "mașiach", "mesia* - "cel uns"). ,

în evoluția creștinismului se pot distinge următoarele trei etape: faza pregătirii, faza ascezei personale și faza revelației, în care se vestește ruptura cu iudaismul național. Prima fază o reprezintă loan Botezătorul, cea de-a doua - lisus Hristos și a treia - Apostolul Pavel.

loan Botezătorul a vestit apropierea împărăției Cerurilor, lisus a adus o credință despre Cer, nu despre lumea aceasta, iar Pavel a desprins de aici consecințele practice pentru lumea aceasta.

Iochanan (loan), predicatorul pocăinței, supranumit mai tîrziu "Botezătorul", deoarece, potrivit obiceiului eseenilor, discipolii săi se supuneau băii prin cufundare - "botezul" - apăru mai întîi în regiunea Mării Moarte, în ținutul eseenilor. Era în anul 25, în timpul domniei lui Tiberius, cînd ludeea era guvernată de procuratori romani, loan

Botezătorul cutreiera ludeea și vestea: "Pocăiți-vă, căci se apropie împărăția Cerurilorl". Era, așadar, un pregătitor al căii Mîntuitorului ce se apropia. Legendele biblice spun că la loan Botezătorul veneau mulți locuitori ai ludeei, îndeosebi din regiunile situate în apropierea Iordanului, pentru a fi botezați de el și a-și mărturisi păcatele. Cu acest prilej el îi îndemna, pe cei ce se pocăiau, la o viață fără păcate.

Trebuie menționat faptul că pierderea independenței ludeei a dus la apariția multor mișcări mesianice ce prevesteau restabilirea independenței ludeei și organizau tot felul de ceremonii, cum erau și cele ale lui loan Botezătorul, care nu primea în secta sa decît pe cei ce erau cufundați, cu un ceremonial deosebit, în apele Iordanului.

încă din această perioadă romanii au luat măsuri împotriva acestor mișcări religioase. în anul 39 ludeea fiind definitiv anexată Imperiului Roman, toți conducătorii mișcărilor mesianice care preziceau revenirea regatului iudeu erau arestați și apoi executați. Deși loan Botezătorul nu predicase decît virtutea, dreptatea, evlavia și. îndeplinirea ritualului cufundării în apă, teama că predicatorul ar putea folosi influența sa religioasă asupra poporului pentru a provoca o răscoală a determinat autoritățile romane să-l aresteze și mai tîrziu să-l execute. Lui loan Botezătorul i s-a tăiat capul. Povestea despre Salomea, care a cerut soțului să i se aducă capul lui loan Botezătorul, nu este bazată pe nici .Un fapt istoric. Cu moartea lui loan Botezătorul, se încheie primul act al tragediei noii credințe.

Curînd apăru însă un nou predicator, de o și mai mare profunzime în concepția religioasă-etică și care avea să marcheze întreaga evoluție

ulterioară a noii religii - Iehoșua (Iisus), din orășelul Nazaret din Galileea.

Fiu al unui dulgher, Iosif, și al soției acestuia, Miriam (Maria), Iisus se număra printre cei botezați de Ioan în Iordan. în timpul copilăriei sale avusese loc răscoala populară condusă de Iehuda Galileul. Dintotdeauna focar al mișcării revoluționare, Galileea era, în același timp, ținutul în care s-a observat rriai întîi reacția de împotrivire la educația severă a fariseilor. Sub raport cultural populația Galileei era în urma celei din patria- mamă evreiască. Acolo precumpănea poporul de rînd: plugari, pescari, meșteșugari - așa-numitul "popor de la țară" ("am haareț"), pe care învățații farisei îi priveau de sus. Această pătură a populației putea fi ușor cîștigată atît pentru mesianismul mistic, cît și pentru cel politic.

învățătura "cărturarilor și fariseilor" nu-i era străină lui Iisus, care crescuse în acest mediu, dar nu-i era pe plac. încă din tinerețe se ridicase în el protestul religiozității înnăscute împotriva formalismului religios. Tot ce se petrecea în jur îi întărea lui Iisus convingerea că Ioan, care vestise apropierea împărăției Cerurilor și pecetluise această vestire a mîntuirii cu moartea sa de martir, spusese adevărul, Iisus intră astfel în luptă, îndată după moartea precursorului său, spunînd: "Sorocul s-a împlinit, împărăția lui Dumnezeu a sosit!". El începu să colinde prin sinagogile Galileei și să predice o nouă învățătură prin care opunea religiei oficiale evlavia simplă a inimii și îndemna la încredere în "Tatăl Ceresc" și la fapte bune.

Poporul de rînd dădea ascultare acelor învățători ai credinței care aveau și harul de a face minuni, așa cum făceau eseenii: vindecarea unor boli trupești și sufletești prin puterea cuvîntului, prin sugestie. Noul învățător avînd acest dar, căpătă curînd renumele de sfînt-făcător de minuni. Populația nevoiașă a Galileei fu puternic impresionată și de cuvintele aspre pe care Iisus le găsea pentru trufașa aristocrație. Un grup de pescari ce-și agonisea traiul pe malurile lacului Tiberiada se atașă de el, iar cei ce i-au devenit adepți, au intrat mai tîrziu în credința creștină ca "cei 12 apostoli".

Succesul predicilor din Galileea îl decise pe Iisus să plece cu discipolii săi la Ierusalim pentru a cuceri prin puterea cuvîntului cetatea iudaismului oficial. în capitala terorizată de procuratorul Pilat din Pont, în viitoarea patimilor politice și religioase, credința cea nouă trebuia să aibă un efect și mai puternic decît în Galileea, ca o antiteză a celei vechi. între predicatorul înfocat și învățații și preoții din Ierusalim au fost dese ciocniri.

Sub influența adepților săi, care-l adorau, și sub presiunea adversarilor, în spiritul plin de reprezentări mistice al lui Iisus se

produce o transformare profundă. La începutul activității sale el se considera numai un crainic al "mîntuitoafei vestiri" a împărăției lui Dumnezeu care se împlinea. Acum însă capătă din ce în ce mai mult convingerea că el

Cina cea de taină (Leonardo da

Vinci)

însuși el este acel supraom, trimisul lui Dumnezeu, chemat să întemeieze împărăția lui Dumnezeu pe pămînt.

Iisus a venit din Galileea cu renumele de profet și făcător de minuni. în Ierusalim se auzeau cuvinte ca: "Mesia", "Fiul lui Dumnezeu", "regele Iudeilor", cuvinte care căzură ca trăznetul și aveau să-i fie nefaste predicatorului noii învățături. Venerarea Idi Iisus ca "Mesia" a produs în cercurile oficiale evreiești aceeași îngrijorare ca și titlul de "rege al Iudeilor" în cercurile stăpînitoare romane. Se găsiră denunțători (printre care Iuda Iscariotul, discipol al lui Iisus) care să afirme că noul profet este un instigator periculos. Rezultatul a fost chemarea lui Iisus în fața judecății. Cînd marele preot care se afla atunci în fruntea Sanhedrynului, desigur un saduceu, îl întrebă pe Iisus dacă se consideră într-adevăr un mesia, "fiul lui Dumnezeu", acesta răspunse afirmativ. Sanhedrynul îl declară pe acuzat vinovat.

Sentințele care vizau delicte politice erau pronunțate de instanțele judecătorești ale romanilor, așa încît Iisus fu predat procuratorului Pilat. întrebat de acesta dacă și-a arogat demnitatea de rege, Iisus, care se simțea șeful spiritual al poporului, răspunse afirmativ. Din ordinul lui Pilat, Iisus fu răstignit pe cruce, în jurul anului 35, în împrejurimile Ierusalimului, pe* colina Golgota (în ebraică "galgoleth" - "calvar"). Acuzația pentru care a fost răstignit Iisus - agitațiile politice. De altfel, acest lucru reiese și din inscripția "Rex Iudeorum" (regele iudeilor) pusă batjocoritor de călăii romani pe crucea pe care a fost răstignit.

. Răstignirea nu era pe atunci ceva nou în Iudeea. Mii de rebeli evrei fuseseră răstigniți de romani, așa încît martiriul lui Iisus rămase pentru majoritatea contemporanilor săi cu totul nebăgat în seamă. Cine ar fi putut bănui atunci că această cruce de pe Golgota se va înălța într-o zi pe culmile istoriei universale și își va proiecta în secolele ce aveau să urmeze umbra ei asupra istoriei evreilor.

Mult mai tîrziu, reprezentanți de seamă ai religiei mozaice au dat o înaltă apreciere religiei creștine precum și fondatorului ei, Iisus Hristos. Ei au evidențiat filiația dintre religia creștină și cea mozaică, ținuta ei morală înaltă, precum și rolul religiei creștine în menținerea religiei mozaice în condițiile diasporei.

Astfel, filozoful și medicul Moșe Maimonide (1 135 - 1 204) arăta: "Iisus Nazariteanul a venit pe lume spre a pregăti calea pentru Mesia, pe care-l așteptăm, și chiar credința creștină susține că Mesia va reapărea*. Rabinul Iehuda Halevi (1 085 - 1 140) menționa: "Slavă fie lui Dumnezeu, că după dărîmarea Templului s-a născut o religie înrudită cu a noastră, căci printre păgîni ne-am fi pierdut poate!". Rabinul Isac Barșești , în secolul al XIV-lea, exclama: "Nazaritenii ne sînt frații".

Rabinul lacob Emden (1698-1776) spunea: "Ferice de noi și de creștini; dacă ei ar fi folosit legile lor riguroase de virtute morală, ce le sînt impuse de Evanghelie, atunci n-ar mai fi fost omorîți mii dintre bărbații noștri cei mai sfinți prin foc și sabie și alte torturi ale morții, pentru iubirea noastră către Tatăl din Cer și Tora sa, pe care doar singur lisus și discipolii săi, mai ales', au respectat-o cu strictețe. Deci creștinii ne sînt frați".

RĂZBOIUL GALILEIC (66-67 e.a.)

Partidele politice din ludeea și atitudinea față de Roma * Măsurile întreprinse de guvern pentru apărarea națională * Viața și activitatea iui losef Matitiahu- Flavius * Vespasian numit comandantul trupelor romane pentru acțiunile militare îndreptate împotriva ludeei * Relațiile sentimentale dintre Berenice, sora regelui iudeu Agrippa al ll-lea, și fiu! iui Vespasian, Titus * Cucerirea Gaiiieei ia finele anului 67 e.a. de către legiunile romane

Comparînd perioadele istorice de o importanță covîrșitoare pentru poporul evreu - perioada premergătoare exilului babilonean și cea dinaintea căderii statului ludeu, în anul 70 - constatăm unele similitudini, în aceste perioade societatea israelită a fost divizată în ceea ce privește modalitatea de a reacționa față de pericolul ce plana asupra țării.

Revoluționarii preconizau o reacție violentă, prin folosirea armelor, pentru cucerirea independenței țării cu. orice preț, pe cînd moderații preferau supunerea pentru dobîndirea unei autonomii cultural- religioase.

în perioada care a precedat exilul babilonean. Partidul Pacifist sau al moderaților, în frunte cu profetul Irmiahu, considera că lupta armată este inutilă. în concepția religioasă a acestui partid dominația și exilul **342** babilonean reprezenta un stadiu necesar în

procesul devenirii istorice a poporului evreu, predeterminat de voința divină, războiul fiind la fel de funest pentru Iudeea, ca odinioară pentru regatul Israel.

Regele Iudeei din acea vreme, Țidkiahu, caracter nehotărît, oscila între o politică de supunere față de babiloneeni și una de rezistență armată. Influențat de Partidul Revoluționar și bizuindu-se pe ajutorul promis de Egipt, după nouă ani de supunere proclamă independența ' Iudeei, refOzînd să mai plătească tribut Babilonului, cpea ce echivala cu o declarație de război.

într-adevăr, s-a declanșat un război crîncen. în Ierusalimul asediat a izbucnit foametea, ca și în războiul din anul 70 împotriva romanilor. Armata' babiloneană condusă de Nabucodonosor i-a înfrînt pe iudei, precum armatele romane conduse de Titus. întocmai ca în anul 586 î.e.a., în anul 70 e.a., la 9 av, Templul din Ierusalim a fost incendiat și Ierusalimul distrus. în deceniul al șaptelea al erei actuale, cînd asupra statului Iudeu plana pericolul roman, societatea iudaică era divizată în mai multe segmente: saduceii, care cuprindeau păturile avute ale populației formate din proprietari funciari, și aristrocrația, pronunțîndu-se pentru adaptarea la noile condiții, admițînd chiar și colaborarea cu romanii în schimbul unei vieți liniștite și prospere și manifestîndu-se împotriva războiului; fariseii, reprezentînd păturile largi ale populației - țărani, meșteșugari - care suportau birurile apăsătoare, îi urau pe ocupanții romani, dar erau împotriva unei revolte armate; Partidul Pacifiștilor sau moderaților condus de Iochanan Ben Zakkai, format în principal din cler și din membri ai Sanhedrynului, era de părere că prezența și stăpînirea romană sînt consecința păcatelor săvîrșite de evrei prin încălcarea prescripțiilor biblice, iar pentru eliberarea de romani trebuia implorat Dumnezeu; zeloții erau niște patrioți înflăcărați care se pronunțau pentru folosirea forței armate împotriva dominației străine. Pentru ei stăpînirea romană în Iudeea era o rușine și nu-l recunoșteau ca unic stăpîn al țării decît pe Dumnezeu; sicarii reprezentau un grup terorist desprins din aripa extremistă a zeloților. Principala lor formă de luptă era terorismul îndreptat atît împotriva ocupantului străin, cît și împotriva evreilor care colaborau sau îi sprijineau pe romani. Trebuie menționat că majoritatea covîrșitoare a populației iudaice era împotriva formelor de luptă teroriste folosite de sicari.

Cum ar fi fost posibil ca un popor mic să învingă Roma - cel mai mare și cel mai puternic imperiu din antichitate? Pe ce se bizuiau cei care susțineau necesitatea folosirii forței pentru cucerirea independenței și libertății?

Argumentele pentru o luptă deschisă împotriva dominației străine erau în linii mari următoarele:

- așa cum Hașmoneii, puși în slujba unei cauze nobile, au repurtat o victorie strălucită asupra unui dușman net superior sub raport militar, tot așa și evreii i-ar fi putut învinge pe romani în lupta lor pentru demnitate națională, independență și libertate, pentru salvgardarea poporului evreu;

- ziduțile groase și puternice înălțate în jurul Ierusalimului transformau capitala într-o cetate inexpugnabilă;

- ajutorul militar promis din partea parțHor - dușmanuHreductibil al romanilor - constituia un factor hotărftor în lupta pentru redobîndirea independenței politice a ludeei;

- posibilitatea declanșării unor revolte ale evreilor diasporei din diferite puncte ale Imperiului Roman ar fi putut provoca simultan mai multe războaie civile, zguduind în felul acesta imperiul;

- se mai luau în calcul și dificultățile de succesiune ale împăraților romani care ar fi putut genera un război civil de care ar fi putut profita evreii în lupta lor pentru independență.

Din ordinul procuratorilor romani mii de iudei au fost arși, răstigniți, asasinați în masă. Dar, în cele din urmă, revolta atîta vreme acumulată în inimile evreilor asupriți, a izbucnit.

Victoria asupra lui Cestius Gallus adusese eliberarea ludeei și Galileei de sub stăpînirea romană. Un entuziasm nemărginit cuprinsese toate straturile sociale ale poporului evreu. Patrioții evrei erau perfect conștipnți că ludeea nu se poate măsura cu o putere precumpănitoare ca Roma. Dar Dumnezeu nu este oare incomparabil mai puternic decît Roma? - își spuneau ei. Dacă există o dreptate imanentă universală, ea ar trebui să triumfe de astă dată, precum odinioară triumfase victoria Hașmoneilor asupra dominației grecești. Voința politică de a duce acest război se împletea astfel cu entuziasmul religios. Pe acest tărîm conlucrau cele mai eterogene elemente: partizanii rezistenței pasive* trecură în rîndurile luptătorilor activi pentru libertate; saduceii se împăcară cu fariseii. Imediat după primul succes al revoluției, se formă un guvern al apărării naționale din care făceau parte, alături de reprezentanții democrației, și cei ai clerului din Marele Templu, și cei ai aristocrației - Sanhedrynul fariseic, în frunte cu Simeon Ben Gamaliel.

ludeea a fost împărțită în trei districte militare, losef Ben Gorion și Marele Preot Hanan au fost numiți comandanți pentru apărarea Ierusalimului, losef Ben Matitiahu, cunoscut ulterior ca istoric cu numele de losephus Flavius, a fost numit comandant al unei armate de o sută de mii de oameni, în districtul Galileei. loșua Ben Tzefafa și preotul Eleazar Ben Hanania au fost numiți comandanți ai districtului militar al fostei țări a edomiților. ludeea era guvernată de un consiliu format din 70 de oameni. Sanhedrynul își recăpătase atribuțiile de ordin politic.

Comandanții districtelor militare au fost numiți la finele anului 66 și li s- au atribuit puteri depline.

Deși trecerea elementelor moderate'în tabăra revoluției mărise considerabil armata luptătorilor pentru independență ce se adunase Tn jurul zeloților, se constata totuși o scădere a puterii ei combative. Conducătorii Partidului Zeloților erau Eleazar Ben Simeon, lochanan Miguș-Halav și Șimeon Ben Ghiora. Este interesant de menționat că doi oameni de seamă au sesizat faptul că losef Ben Matitiahu-Flavius nu este cel mai indicat comandant pentru districtul militar din Galileea, regiune care trebuia să suporte impactul primului șoc în lupta cu armata romană condusă de cel mai iscusit general de atunci, Vespasian. Aceștia erau lochanan Miguș-Halav și Justus din Tveria. Ei susțineau că losef Ben Matitiahu, educat la Roma și admirator al romanilor, este în stare să trădeze cauza națională.

Merită prezentate aspecte din viața și activitatea lui losef Matitiahu-Flavius, deoarece tradiția rabinică îl consideră trădător. Deși Tn scrierile religioase este trecut sub tăcere, Flavius s-a bucurat de prețuirea istoricilor și a altor categorii de specialiști,, fiind unul din cei mai cunoscuți și mai frecvent citați dintre autorii antici.

Iosephus Flavius este autorul unei istorii a răscoalelor iudeilor, redactată în limba greacă și intitulată "Bellum iudaicum" (Războiul iudaic), precum și al încă șapte cărți scrise între anii 75 și 79. A mai scris o lucrare de mari proporții, în 20 de volume, tratînd istoria poporului evreu de la Facerea Lumii pînă în epoca împăratului roman Nero (93-94 e.a.).

Iosef Ben Matitiahu, cunoscut sub numele de Iosephus Flavius, adoptat mai tîrziu, s-a născut la Ierusalim în anul 38, într-una din strălucitele familii sacerdotale. Pe linie maternă se înrudea cu familia Hașmoneiior.

Educat la Ierusalim în cele mai luminate academii ale vremii, Iosef Ben Matitiahu era considerat un erudit și un bun cunoscător al Torei (Vechiul Testament). El însuși povestește că timp de trei ani a fost discipolul unui învățat numit Banus, care locuia în deșert și ducea o viață de pustnic, hrănindu-se numai cu fructe și legume, scăldîndu-se zilnic în apă curgătoare - mod de viață ce amintește de cel al esseienilor. Avid de cunoaștere, a studiat și și-a însușit în cel mai înalt grad limba și cultura greacă, desăvîrșindu-și studiile la Roma. Are acces în cercurile cele mai înalte, chiar și la Curtea imperială, unde măreția impunătoare a așezămintelor îl fascinează. Nutrind convingerea că Roma era destinată de Providență să rămînă etemă, Flavius devine un admirator al Romei. Pătruns de un original patriotism, în spiritul lui Agrippa al ll-lea, Flavius se reîntoarce în Iudeea cu puțin timp înainte de revolta populară, integrtndu- se în

atmosfera generală revoluționară. Flavius, admirator al organizării de

345 stat și al forței armate romane, datorită relațiilor sale cu aristocrația care conducea apărarea statului Iudeu, cunoașterii artei militare, capacității organizatorice, vastei sale culturi, inclusiv greco-romană, este numit comandantul suprem al armatei din Galileea, care avea să lupte Tn prima linie împotriva Romei. Ajuns Tn Galileea și preluTndu-și funcția, Flavius întreprinde o serie de acțiuni administrative și defensive menite să asigure apărarea provinciei răsculate împotriva Romei. înființează un fel de Sanhedryn compus din 70 de persoane de vază, după asemănarea celui din Ierusalim. O serie de localități devin adevărate fortărețe. Organizează o armată de, circa 100 000 de oameni, instruită după regulile artei militare romane, cîteva unități de cavalerie, precum și o gardă personală din circa 500 de oameni. Adună provizii suficiente pentru armată și populație. Cu toate acestea unii susțin că Flavius, deși ordonase toate aceste măsuri, nu o făcuse cu tot sufletul. Tn populația amestecată evreopăgînă a Galileei Partidul Pacifist filoroman era tot atît de bine reprezentat ca și Partidul Zeloților. Guvernatorul provinciei oscilînd între aceste două partide, zeloții din Galileea deveniră neîncrezători față de el și nu-l considerau ca fiind cel mai indicat conducător îo lupta cu romanii. Unii capi ai zeloților locali, după cum s-a mai arătat, au încercat chiar să obțină de la guvernul din Ierusalim rechemarea lui Flavius, dar n-au reușit.

Astfel, poarta de intrare în Iudeea, rămasă încredințată - cu toate avertismentele stăruitoare ale patrioților - unui om care credea mai mult în invincibilitatea romanilor decît în succesul unui război drept, la a cărui organizare participa, nu era de bun augur.

Sanhedrynul îi puse la dispoziție lui Iosef Ben Matitiahu doi cărturari: pe Ioazar și Iehuda, care posedau cunoștințe temeince în domeniul juridic. Prin comportamentul său, Iosephus i-a determinat să părăsească scena activității politice și să se înapoieze la Ierusalim.

După sosirea sa în Galileea, Iosephus dădu poruncă să fie dărîmât palatul construit de Antipa în Tiberiada, deoarece în el se găseau chipuri cioplite, fapt interzis de prescripțiile biblice, Iosephus îi convocă pe fruntașii orașului într-un sat vecin pentru a-i convinge să nu se împotrivească dărîmării palatului. Dar, în timp ce Iosephus purta tratative, loșua Ben Sofia cu oamenii săi i-o luă înainte, dînd foc clădirii și împărțind între ei tezaurul găsit. Contrariat, Iosephus plecă spre Tiberiada pentru a pune el mîna pe tezaur și a-l preda regelui Agrippa al II-lea. Prin această duplicitate nu făcea decît să frîneze și nu să favorizeze desfășurarea revoluției. Curfnd avea să se iveească încă un prilej din care locuitorii Galileei au putut să înțeleagă

și mai clar caracterul duplicitar al lui Iosephus.

Cîțiva tineri din mica localitate Dabarita au reușit să intercepteze bagajele unui intendent al lui Agrippa al II-lea și ale surorii acestuia,

346

Berenice, în care se aflau obiecte de aur de o mare valoare. Aflînd de cele Tntîmplate, Iosephus a avut grijă să înapoieze tezaurul, explicînd locuitorilor că le-a trimis la Ierusalim în intenția de a mări tezaurul național. Oamenii însă nu l-au crezut și s-a răspîndit zvonul că Iosephus urmărea să predea țara romanilor. Agitația a luat proporții iar mulțimea a înconjurat casa în care locuia Iosephus, pregătindu-se să-i dea foc. Guvernatorul recurse atunci la o strătagemă. Se îmbrăcă în veșminte de doliu, își atîrnă sabia de gît și în această postură se prezentă în fața mulțimii, încredințînd-o că nu păstrează obiectele găsite nici pentru a le da lui Agrippa al II-lea, nici pentru a le trimite la Ierusalim, ci pentru întărirea zidurilor orașului.

Deși o parte din mulțime dădu crezare acestor vorbe frumoase, cîteva sute de nemulțumiți nu se lăsară înșelați de minciunile - lui Iosephus. Aceștia se apropiară de casa lui pregătindu-se să-i dea foc. Iosephus reuși să-l atragă în casă pe capul turbulenților. Din ordinul său acesta fu biciuit pînă la sînge, i se tăie o mînă și astfel mutilat fu aruncat în mijlocul mulțimii care se împrăștie cuprinsă de groază. Din acest moment orice rezistență energică împotriva romanilor părea să fie pierdută în Galileea.

Pentru a semăna discordia între locuitorii Galileei, Iosephus întemeie două partide: unul în jurul lui, iar celălalt în jurul lui Ghișala.

Vestea cu privire la marea răscoală populară .din Iudeea, care primejduia cît se poate de grav autoritatea Romei în întregul Orient, ajunse și la Nero, în Grecia, unde acesta participa la Jocurile Olimpice. Știrea îl neliniști, firește, pe împărat, deoarece urmările ar fi putut fi grave. Tn același timp sosi și vestea neașteptată a morții subite a guvernatorului Gallus, fără a se cunoaște dacă a fost naturală sau provocată de șocul înfrîngerii suferite în Iudeea.*

Nero alese pentru a conduce campania împotriva iudeilor pe unul din cei mai buni generati ai săi, Flavius Vespasian, gloriosul învingător al bretonilor. Atît de mare era îngrijorarea lui Nero pentru urmările revoltei iudeilor în întregul Orient, încît a numit un guvernator special pentru Siria, pe Lucinius Mucianus, însărcinat și cu supravegherea acțiunilor și mișcărilor părților. Deși Vespasian se afla în acel moment în dizgrația lui Nero, acesta, constrîns de împrejurări, și-a călcat pe inimă și i-a încredințat comanda unei armate de elită pentru înăbușirea răscoalei din Iudeea.

în iarna anului 67 Vespasian părăsi Grecia, începînd

pregătirile pentru operațiunile militare. El organiză o armată puternică din circa 600 000 de pedestrași și cavaleriști ce se adăugau legiunilor a V-a și a X-a aduse din Alexandria de către Titus, fiul lui Vespasian. Toți principii din teritoriile învecinate, printre care și regele Agrippa al II-lea cu sora sa,

Berenice, se prezentară la Vespasian oferindu-și trupele și manifestîndu-și astfel atașamentul față de Roma.

După cum arată și marele istoric Graetz, regele Agrippa al II-lea era nevoit, pînă la un anumit punct, să ia atitudine față de revolta din Iudeea, deoarece locuitorii Tyrului îl acuzau că ar fi într-o înțelegere secretă cu rebelii. Pentru a înlătura orice bănuială care plana asupra sa, regele Iudeei a trebuit să manifeste un zel cu totul neobișnuit. în același timp, sora sa Berenice, prin farmecul ei, nu-l lăsă indiferent pe Titus, fiul lui Vespasian. între Titus și Berenice s-a înfiripat o dragoste care a durat mulți ani. Deși cu mult mai în vîrstă decît Titus, Berenice devine iubita acestuia, dovadă că inteligența sclipitoare și frumusețea fermecătoare făceau să dispară diferențele calendaristice dintre cei doi îndrăgostiți.

în primăvara anului 67 au debarcat la Akko cei 600 000 de ostași romani, plus legiunile din Caesareea și Akko.

Vespasian desfășură operațiunile militare cu o încetineală calculată, cucerind tot mai mult teren în Galileea. Armata iudaică sub comanda lui Iosephus părea că nu prea opune rezistență, retrăgîndu-se tot mai mult spre interior. Ori de cîte ori Iosephus intra în luptă suferea cîte o înfrîngere. Comandantul armatei nu era în stare să insufle ostașilor săi curajul și încrederea în forțele proprii pe care numai un general devotat cauzei pentru care lupta e în stare să le inspire.

încă dinainte comandantul suprem al Galileei, care după propriile-i cuvinte "era cuprins de presimțiri îngrijorătoare asupra sfîrșitului războiului", ceruse guvernului împuternicirea de a începe tratative de pace cu inamicul, incomparabil mai puternic.

Planul de luptă al lui Vespasian urmărea în primul rînd cucerirea Galileei, pentru a-și asigura spatele frontului împotriva unui eventual atac din această direcție. Armata romană înaintă spre fortărețele din nordul Galileei - Gabara și Iotopata. Prima, lipsită de apărare, fu cucerită cu ușurință și incendiată. Drept răzbunare pentru înfrfngerile suferite de romani sub comanda lui Gallus, din ordinul lui Vespasian întreaga regiune fu trecută prin foc și sabie. Locuitorii fură fie măcelăriți, fie vînduți ca sclavi. Chiar de la început războiul căpătă înfățișarea unei fioroase răzbunări.

în acest timp, Iosephus, retras de pe teatrul operațiunilor

militare, se instalase în orașul Tiberiada. Și astfel, Galileea, cu o populație mai mare decît Iudeea (peste 3 000 000 locuitori), apărea deja descurajată prin comportamentul lui Iosephus.

Din Gabara, Vespasian se îndreptă spre Iotopata. Pentru a ajunge acolo armata romană era nevoită să străbată cu mare greutate drumuri impracticabile, deoarece iudeii ocupaseră strîmtorile și obturaseră văile. Stînca pe care era clădită Iotopata era înconjurată de coline înalte,

348 abrupte, despărțite de fortăreață de prăpăstii adînci. Cînd la ordinul lui Vespasian fură aduși la zidurile cetății berbecii de asalt, asediații coborîră saci cu paie pentru amortizarea loviturilor puternice, aruncau de sus asupra romanilor pucioasă topită și ulei fierbinte. Numai din partea de nord se putea ajunge mai ușor la fortăreață, dar locuitorii întăriseră și această parte a orașului prin săparea unui șanț foarte adînc. Tot în această parte a fortărețe! instalaseră și multe tunuri, iar drumul era baricadat cu blocuri mari de stîncă. într-un cuvînt, locuitorii asediați au folosit toate mijloacele posibile de apărare.

Romanii își îndreptară atacul asupra acestui punct al orașului. Asediații se apărară respingînd multe asalturi ale inamicului, distrugîndu-i în repetate rînduri lucrările de asediu. Trupele iudaice ieșeau din cetate și întreprindeau mereu atacuri prin surprindere, pricinuind inamicului pagube importante în oameni și materiale. După mai bine de 40 de zile de asediu (17 Yiar - 1 Tamuz), locuitorii încă țineau în picioare cetatea. Prăbușirea cetății s-a produs în urma.trădării unui dezertor, care a indicat romanilor un post mai puțin apărat. Astfel, în'zorii unei zile cenușii, romanii au reușit să escaladeze pe neobservate zidurile orașului și să ocupe Iotopata. Fortăreața fu dărîmată pînă în temelii (T Tamuz, 67). Și-au pierdut viața peste 40 000 de oameni. Bărbații au fost uciși iar femeile și copiii au fost luați prizonieri și duși în robie. Mulți iudei s-au sinucis.

Iosephus, sosit în Iotopata înainte de încercuirea cetății, conduse la început rezistența activă. Apreciind că lupta este zadarnică, după pătrunderea romanilor în Iotopata el se ascunse într-o peșteră în care își găsiseră adăpost și 40 din camarazii săi de arme. în momentul cînd ascunzătoarea fu descoperită, luptătorii se uciseră unii pe alții, așa cum se înțeleseseră dinainte, Iosephus preferă să-și sacrifice onoarea și să ceară îndurare învingătorilor.

Adus în fața lui Vespasian, Iosephus îi arătă supunere și nu omise să-i spună că doar prin forța împrejurărilor a ajuns în mișcarea revoluționară. Cînd generalul roman îi aduse la cunoștință că ar dori ca soarta comandantului evreu să fie hotărîtă de împărat, Flavius îi replică pe un ton lingușitor că aceasta ar fi de prisos, deoarece foarte curînd împăratul va fi însuși Vespasian. Vespasian îi îngădui

lui Flavius să-și aleagă o femeie din cele luate în captivitate în timpul ostilităților și să poarte veșmînt scump, îl umplu de cadouri și îi dădu tovarăș pe fiul său Titus. De acum și pînă la distrugerea Ierusalimului descalificatul general evreu avea să rămînă, ca și Agrippa al ll-lea și Berenice, la Cartierul general roman în calitate de sfetnic. în Ierusalim s-a crezut mai întîi că Iosephus murise eroic la Iotopata. La aflarea adevărului "amărăciunea față de cel rămas în viață fu tot atît de mare, pe cît fusese mai înainte bunăvoința față de cel ce fusese crezut mort", mărturisește însuși Flavius.

349

După prima înfrîngere a rebelilor evrei, Agrippa al ll-lea organiză o recepție strălucită tn Caesareea Tn onoarea învingătorilor. Brusc însă sosi vestea că răscoala din Galileea reizbucnise, cu o violență foarte puternică. Trei cetăți întărite mai rărnăseseră Tn mîinile zeloților: Gamala, Ghișala și una pe muntele Tabor. Timp de mai multe zile trupele regelui Agrippa al ll-lea înconjurară cetatea Gamala, dar zeloții asediați opuneau o rezistență înverșunată. Lupta eroică a ultimelor cetăți din Galileea dovedeau fără putință de tăgadă că nici politica promovată de Agrippa al ll-lea, nici frica de brațul înarmat al Romei nu i-a putut descuraja pe iudeii din Galileea să lupte pentru glia strămoșească* pentru a-și apăra libertatea și credința. Văzînd toate acestea, Vespasian personal porni spre cetatea Gamala Tn fruntea legiunilor sale de elită. Luptele crîncene de sub zidurile fortăreței Gamala au rămas în istorie ca fiind cele mai violente din întreg războiul Galileei. Săptămîni la rînd asediații și-au apărat cetatea cu o îndîrjire demnă de compatriotul lor lehuda Galileul. După trei săptămîni de asediu romanii reușiseră să facă o mică spărtură în zid și numeroși luptători romani pătrunseră în oraș. Locuitorii se refugiaseră în partea mai înaltă a orașului, urmăriți îndeaproape de romani, care, străbătînd ulițele întortocheate ale orașului erau întîmpinați cu pietre aruncate de pe acoperișurile caselor. Soldații romani au fost de mai multe ori puși Tn situația să dea înapoi, dar și după ce au reușit să pătrundă Tn oraș, înaintarea se făcea pas cu pas, cu pierderi mari, fiind siliți să lupte pentru cucerirea fiecărui petec de pămînt. Chiar și inima călită în războaie a lui Vespasian se cutremură văzînd numărul morților. Sub cadavrele romanilor zăceau trupurile multor viteji iudei, a căror pierdere era ireparabilă. Fiecare izbîndă era scump plătită.

Tn cele din urmă, împresurați pe o coamă de munte îngustă, văzînd că nu mai există nici o speranță de salvare, eroii din Gamala-se aruncară de pe munte și-și găsiră moartea într-o prăpastie adîncă

(octombrie 67). Cam în același timp căzu și cetatea Ghișala, reședința lui Iochanan Ben Levi, conducătorul zeloților. Acesta reușise să scape la timp din orașul asediat, împreună cu un detașament de zeloți. Romanii au încercat zadarnic să prindă acest detașament și și-au revărsat furia asupra femeilor și copiilor rămași, ucigînd mulți din ei.

Itabirion, fortăreața de pe muntele Tabor, fu cucerită printr-o viclenie a lui Placidus. Fiind așezată la o înălțime de peste o mie de metri, fortăreața era izolată din toate părțile. Această poziție favorabilă o făcea aproape de necucerit. Dar Placidus, prefăcîndu-se că se retrage, îi atrase afară din cetate pe apărătorii ei. Brusc a făcut o întoarcere, dar ostașii călare i-au măcelărit pe toți cei care se lăsaseră antrenați în urmărire. Locuitorii, slăbiți și suferind de lipsă de apă, fură siliți să se predea. La

350 finele anului 67 Galileea fu cucerită. Luptele sîngeroase purtate în Iudeea au epuizat trupele romane, le-au rărit rtndurile. Vespasian a fost nevoit să acorde armatei sale un respiro de refacere, regrupare și completare a forțelor. Pierderile în oameni fuseseră însemnate. Ca primă măsură de refacere a legiunilor, Vespasian se hotărăște să le ducă mai Tntîi la Cartierul general de iarnă din Caesareea.

ASEDIUL ȘI CĂDEREA IERUSALIMULUI

Zeloții împărțiți in fracțiuni rivale * Titus, îndrăgostit de prințesa Berenice, ar fi dorit să nu distrugă Orașul Stint * Titus în pericol să cadă în captivitatea iudaică * Trei evrei în Statui Major ai iui Titus * Pregătirile legiunilor romane pentru asaltul Ierusalimului * Propunerile de pace ale lui Titus respinse de zeioți * Foametea face ravagii în cetatea asediată * Iochanan Ben Zakkai se preface mort * Titus dorește să cruțe Templul din Ierusalim, dar nu izbutește * Masada - ultimul punct de rezistență ai zeloților *

Similitudini între apărătorii Masadei și cei ai . Daciei, sub Decebai, în luptele pentru apărarea gliei strămoșești « *t*

Proclamat împărat la Alexandria la 1 iulie 69 de legiunile romane din Orient, Vespasian întemeiază o nouă dinastie - cea a Flaviilor. Dar în timp ce Roma începea o nouă epocă de consolidare, Ierusalimul trăia în plină anarhie.

Zeloții erau împărțiți în fracțiuni. Cei mai moderați erau zeloții Ierusalimului (numărau doar cîteva mii de membri), conduși de Eleazar Ben Simeon care dispăruse de pe scena politică. 0 altă fracțiune o

351 reprezentau zeloții din Galileea - grupare radicală care număra circa 6 000 de persoane, condusă de lochanan Ben Ghișala. în sfîrșit, mai erau și zeloții extremiști care II aveau în fruntea lor pe Simeon Ben Ghiora; acestora li se alăturase un detașament de edomiți, care contribuiseră la distrugerea guvernării aristocrate.

După aprecierile istoricilor, unitățile zeloților aveau un efectiv total de circa 25 000 de ostași. Dar aceste fracțiuni se aflau într-un conflict permanent cu urmări sumbre - asasinate, distrugeri, incendii... Ce minuni de vitejie n-ar fi putut ei săvîrși pe cîmpul de luptă, dacă ar fi cooperat, dacă ar fi fost uniți!. Fiecare fracțiune însă își supraaprecia forța și dorea să conducă atît operațiunile militare, cît și administrația de stat. Nici unul din conducătorii zeloți nu se putea lăuda cu virtutea supunerii.

Oamenii lui Eleazar pretindeau prioritate pentru că erau din Ierusalim și pentru că, de fapt, ei au fost inițiatorii acestei mișcări revoluționare. Prin capacitatea organizatorică, prin talentul militar și spiritul său inventiv lochanan Ben Ghișala se simțea superior celorlalți conducători zeloți. Șimeon Ben Ghiora dorea să se impună și să se răzbune pe acei zeloți care îndrăzniseră să se opună voinței sale.

Aceste conflicte între fracțiunile rivale ale zeloților dădură timp romanilor să pustiască întreaga Iudee pînă în apropierea Ierusalimului. Nici o fracțiune a zeloților nu inițiia vreo operațiune militară de amploare împotriva legiunilor romane nu de frică, ci pentru a nu-i lăsa pe adversari singurii stăpîni pe Orașul Sfînt - Ierusalimul. în timpul acestor încăierări și conflicte între grupările rivale, clădiri și cartiere întregi au fost distruse. Dar cel mai grav era faptul că hambarele cu rezerve de alimente și grîne făcute de guvernul precedent au căzut pradă incendiilor provocate de zeloții extremiști. Abia în ultima clipă, cînd Ierusalimul se afla în fața primejdiei iminente, fracțiunile rivale își încetară ostilitățile. Divergențele de păreri politice și rivalitatea dintre cei doi dictatori -

Ghișala și Ghiora - cedară locul marii cauze comune - apărarea Orașului Sfînt și salvarea onoarei națiunii.

La începutul anului 70 Vespasian, care fusese proclamat împărat, plecase la Roma și-i lăsase fiului său, Titus, misiunea să cucerească Ierusalimul, atribuindu-i cele mai largi puteri militare. Acesta, de 29 de ani, trecu impetuos la lucru. El adună în jurul Ierusalimului o armată puternică formată din patru legiuni, însumînd aproximativ 80 000 de oameni. De asemenea, strînse un imens material de război, cum nu se mai obișnuise pînă atunci. Viitorul moștenitor al tronului imperial privea ca pe o necesitate imperioasă supunerea cu orice preț a Ierusalimului. Nu era oare o rușine destul de mare pentru romani faptul că cetatea rebelă se menținuse timp de patru ani? Așadar, onoarea noii dinastii era legată de
cucerirea Ierusalimului. Dacă cetatea iudee ar mai fi putut rezista, faima militară a lui Vespasian și a fiului său ar fi fost definitiv compromisă.

Trei iudei îl ajutau pe Titus în această misiune dificilă, regele Agippa al ll-lea, care și-a alăturat trupele celor romane, renegatul Tiberiu- Alexandru, fost procurator al ludeei, care lupta împotriva propriului său popor, adăugînd trădarea politică trădării religioase și, în sfîrșit, losef Ben Matitiahu-Flavius, care îl însoțea pretutindeni pe Titus și care, prizonier al romanilor fiind, era de astă dată călăuza lor în propria sa țară. Acești trei iudei făceau parte din Statul Major al lui Titus. Tn ajunul sărbătorii de Pesah, cînd Ierusalimul era încă deschis, sosiră grupuri numeroase de oameni din ludeea și din străinătate pentru a apăra Cetatea Sfîntă. Conducătorji din ludeea trimiseră soli la coreligionarii lor din țările Eufratului pentru a le solicita ajutoare. Ele au sosit în timp util la Ierusalim. Zidurile capitalei fură mai bine întărite și altele noi fură înălțate. Capitala era pregătită să reziste eroic mașinii de război romane.

Armata romană se apropie, de porțile Ierusalimului. înaintea ei se înălța orașul, pe coline abrupte. Orașul de Sus, cu Palatul lui Irod puternic întărit la apus, Orașul de Jos, cu muntele din apropiere, Moria, pe care se înălța Marele Templu, precum și cetățuia Antonia, la răsărit, erau înconjurate de vechiul zid. Muntele Templului, înconjurat de un zid separat alcătuia el însuși o cetățuie . Pe lîngă aceste întăriturj, înaintea asediului apărătorii Ierusalimului ridicară în spatele zidului de centură un al doilea zid, paralel cu cel vechi, destinat apărării cartierului nordic, mai vulnerabil. Luptătorii ardeau de nerăbdare să înceapă lupta cu legiunile romane. în sfîrșit, Titus concentră întreaga armată și-și ridică tabăra lîngă muntele Scopus (Țofim) la distanță de un kilometru și jumătate de Ierusalim.

înainte de a începe asediul el încercă să-i convingă pe asediați să predea de bună voie orașul, cu singura condiție de a-și plăti ca și mai înainte impozitul. Cum se explică această moderație a

lui Titus? în primul rînd, se grăbea să se reîntoarcă la Roma și să-și reia viața de lux, petreceri și onoruri, iar în al doilea rînd, de dragul prințesei evreice Berenice, de care era îndrăgostit, n-ar fi vrut totuși să distrugă Orașul Sfînt. Apărătorii Ierusalimului respinseră toate propunerile lui Titus. Ei juraseră să apere orașul cu prețul vieții lor și nu vroiau să audă sub nici o formă de supunere.

Romanii se pregătiră de atac. Toate grădinile și plantațiile de arbori din apropierea Ierusalimului fură fără cruțare distruse. Titus avea curînd să se convingă că are de-a face cu un adversar redutabil atît în apărare, cît și în atac. Aventurîndu-se odată într-o acțiune de recunoaștere în apropierea zidurilor Ierusalimului Titus fu înconjurat de luptători evrei și numai datorită sacrificiului gărzii personale scăpă de captivitate. Această ispravă le păru iudeilor de bun augur și-i însufleți. A

353 doua zi, pe cînd legiunea X-a își așeza tabăra pe Muntele Măslinilor, la est de Ierusalim, fu surprinsă de un atac al evreilor și pusă pe fugă, lăsînd pe cîmpul de luptă materialul greu de război.

Totuși, aceste incursiuni și victorii parțiale rămîneau infructuoase, nu puteau decide soarta războiului. De fiecare dată iudeii se vedeau constrînși să reintre în fortăreață. însă aceste atacuri prin surprindere, de mare îndrăzneală, arătară cel puțin romanilor ce luptă grea îi așteaptă.

Pentru a-și atinge mai repede scopul final, Titus dădu ordin de pregătire pentru asalt. Romanii reușiră să-și instaleze taberele în trei locuri și să îndrepte mașinile de asalt în fața zidului exterior. Lucrările de asediu începură în ajun de Pesah (aprilie 70).

, Titus crezu că din considerent^ de ordin religios evreii nu vor întreprinde acțiuni militare în zilele de sărbătoare. Dar abia își ridicaseră romanii mașinile, că iudeii se și năpustiră asupra lor distrugîndu-le, provocînd dezordine în rîndurile lor. Nu numai zeloții, ci toți cei care erau în stare să poarte arme participară la lupte; chiar și femeile dădură dovadă de un curaj uimitor. Asediații aruncau asupra ostașilor romani blocuri mari de piatră, turnau de la înălțime pe capetele lor ulei clocotit, îi atacau cu tot ce aveau la îndemînă.

Romanii izbutiră totuși să înalțe valuri uriașe de pămînt și să instaleze catapulte puternice care aruncau în oraș pietre de greutate enormă. Zidurile orașului se cutremurau sub loviturile furioase ale berbecilor de asalt. Numai inimile apărătorilor Ierusalimului rămaseră nezdruncinate. Arta militară romană în materie de asediu își făcu în curînd efectul: în a 15-a zi de luptă, ostașii lui Titus străpunseră zidul exterior al sectorului nordic al Ierusalimului (7 Yiar). începu o luptă înverșunată pentru zidul al doilea, ridicat de puțină vreme de cei asediați. A fost nevoie de multe zile pînă ce

romanii să pună stăpînite pe această parte a orașului. Vitejia apărătorilor evrei provocă admirația chiar și a romanilor, încercați în numeroase războaie. După cum relatează istoricul Iosef Matitiahu-Flavius, martor ocular, noaptea era pentru trupele de asalt mai greu decît ziua, deoarece "se temeau mereu de un atac nocturn prin surprindere asupra taberei lor". Romanii au trecut la atacurile frontale, dar au fost în repetate rînduri respinși. Titus concepu atunci un nou plan: atacarea zidului Ierusalimului într-un singur punct - cel din partea unde se află astăzi Muzeul Rockefeller. După cîteva zile, cu pierderi grele în oameni și materiale, romanii reușiră să intre în cartierul nordic Bezeta. Orașul de Sus, apărat de^Simeon Ben Ghiora, și fortăreața Antonia, a cărei apărare se afla în mîinile lui Iochanan Ben Ghișala nu fuseseră cucerite. După 17 zile de lupte crîncene* romanii ridicară patru schele pentru ocuparea turnului Antonia. Ostașii lui Ghișala se strecurară pe un drum subteran și dădură foc lucrărilor. După cîteve zile trupele lui Ghiora, cu toată ploaia de

 săgeți care cădea asupra lor, izbutiră să distrugă și celelalte lucrări. Cu cît primejdia devenea mai amenințătoare, cu atît curajul celor asediați creștea. Titus le propuse zeloților să negocieze, dar aceștia le respinseră din nou propunerile știind că a negocia însemna de fapt a preda orașul.

De altfel, asediați nici nu aveau altă alternativă decît izbînda sau moartea. Rezervele de alimente în orașul asediat se împuținau cu fiecare zi. Locuitorii care, goniți de foame, părăseau pe ascuns orașul, au fost executați din ordinul lui Titus în fața zidurilor Ierusalimului. Tntr-o singură zi au fost răstigniți cinci sute de oameni, pentru a arăta îndărătnicilor apărători ai Orașului Sfînt ce soartă îi așteaptă. Cîteodată erau trimiși înapoi, în capitală, după ce li se tăiau brațele. Numărul celor răstigniți era, după mărturia lui Flavius, "atît de mare, încît în scurtă vreme nu mai existau cruci pentru trupurile omenești".

Titus trebui să renunțe la speranța de a sfîrși repede războiul și se pregăti pentru un asediu îndelungat. Foamea însă avea să-i fie o aliată puternică. Spre a închide asediaților ieșirile secrete ale orașului, el îl înconjură cu un zid avînd un perimetru de aproape șapte kilometri. Odată cu creșterea populației alimentele se împuținau și mai repede. Foametea atinse mai întîi păturile sărace cu cele mai slabe provizii. Casele și ulițele se umplură de cadavre. Cei care supraviețuiau rătăceau pe străzi, cu pîntecele umflat, mai mult umbre decît oameni. Mulți, de teama unei morți înspăimîntătoare, trecură de partea inamicului, dar aici un alt gen de tortură îi aștepta. Romanii nu întîrziară să observe că dezertorii

înghițiseră monede de aur spre a face față cheltuielilor în timpul grelelor încercări din captivitate, așa că le deschideau pîntecele pentru a găsi aurul ascuns.

Cu toată paza lor severă, zeloții nu putură descoperi toate vicleniile la care recurgeați trădătorii. Amicii secreți pe care Roma îi avea în oraș, ascundeau bilete în săgețile pe care le aruncau în tabăra romană, comunicînd astfel inamicilor tot ce se petrecea în oraș. Cu toată foamea, cu toată trădarea, zeloții nu conteniră să zădărnicească lucrările romanilor, care numai după 21 de zile, în urma unor lupte înverșunate, reușiră să ridice o nouă schelă pentru cucerirea Antoniei. Dar un atac încercat de lochanan Ben Ghișala, care a vrut să dea foc lucrărilor nu izbuti, și curînd, sub repetatele lovituri ale berbecilor romani, zidurile fortărețe! se prăbușiră (1 Tamuz). Mare fu consternarea romanilor cînd înapoia lor văzură ridicîndu-se un nou zid! După ce încercară zadarnic asaltul, ei căutară să surprindă orașul în timpul nopții dar fură respinși după o luptă ce ținu, pînă dimineața următoare. în cele din urmă fortăreața Antonia fu cucerită și Titus o dărîmă pînă în temelii. La această dată (17 Tamuz) sacrificiul nu se mai oficia din lipsă de animate rituale. Titus invită din nou poporul să-i deschidă porțile orașului, făgăduindu-i

 solemn să cruțe Templul; dar și de data aceasta zeloții refuzară.

După căderea Antoniei, asediații se mărginiră la apărarea Templului. O unitate romană care încercă să reia lupta în timpul nopții, fu respinsă de către vitejii apărători ai cetății. Romanii își îndreptară atunci mașinile spre zidul Templului, iar iudeii fură siliți să dărîme galeriile care legau altă dată Templul de fortăreața Antonia. Nu lăsară nici o stratagemă nefolosită, numai și numai spre a-i obosi și hărțui pe romani. Au dat foc mai multor galerii ale Templului, prefăcîndu-se că fug. Romanii au șărit atunci zidurile, dar mulți au pierit fie prin foc, fie prin sabie. Incendiul s-a întins însă și asupra părții dinspre apus, iar frumoasele colonade au căzut pradă flăcărilor (21-28 Tamuz).

în aceste zile îngrozitoare în cetatea asediată foametea făcea ravagii, devenea din ce în ce mai necruțătoare, vlăguind pînă la ultima suflare populația, fără să aleagă între bogat și sărac. Banul nu avea nici o valoare, căci nu se putea obține în schimb nici măcar o bucățică de pîine. Istoria consemnează faptele îngrozitoare. Despre Marta cea bogată, soția Marelui Preot loșua Ben Gamala, se relatează că înainte de asediu, cînd se deplasa de la locuința ei spre Templu înaintea ei se așterneau covoare groase pentru a nu-și murdări pantofii, iar acum se tîra desculță, scotocind prin gunoaie și cerșind o coajă de pîine. Și pentru a completa sinistrul tablou,

istoricii consemnează un fapt care i-a umplut de groază chiar și pe inamici. O mamă numită Miriam, împinsă de foame, își înjunghie în disperarea ei fragedul copilaș, care era în agonie, îi fripse carnea și mîncă din ea. Soldați! romani, atrași de mirosul cărnii, intrară în casă, amenintînd pe nenorocita mamă cu moartea dacă nu le va da și lor din mîncarea pe care o prepara, "Iată, strigă ea - iată carnea copilului meu, luați și mîncați-o! Sînteți oare mai simțitori decît o mamă?" strigă ea și căzu moartă. Cînd în oraș s-a aflat de acest act de disperare mulți s-au sinucis.

în iulie 70 romanii se aflau în fața lăcașului celui mai sfînt, înaintea Marelui Templu, unde se retrăsese lochanan Ben Ghișala cu trupele sale de elită. Sfîrșitul tragic se apropia. în acele zile mulți adversari ai răscoalei părăsiră capitala asediată. Printre ei se afla și conducătorul fariseilor pacifiști, lochanan Ben Zakkai. în timpul asediului guvernul interzisese în modul cel mâi sever părăsirea orașului, lochanan Ben Zakkai se prefăcu mort. El fu purtat într-un sicriu pînă la poarta orașului de către discipolii săi, care obținuseră autorizația să-l înmormînteze în afara Orașului Sfînt. în felul acesta a izbutit să părăsească orașul. S-a prezentat apoi la comandantul suprem roman drept conducător al Partidului Pacifist. Acesta i-a promis lui lochanan Ben Zakkai coroana regală după victoria romană, dar el, care știa că acceptarea tronului îl va obliga săjiarticipe la deiudaizarea poporului, a refuzat, cerînd

356 să i se dea orașul lavne unde să întemeieze o școală academică și un loc de rugăciune. Doleanța i-a fost satisfăcută.

Zeloții continuau să apere cu îndîrjire lăcașul sfînt. Timp c^e mai multe zile iudeii au răspuns din această ultimă fortăreață cu aprige lovituri legiunilor romane care îi împresuraseră. Dar sfîrșitul nu mai putea fi evitat. Titus vroia să cruțe Templul, dar nu l-a putut opri pe unul din ostași să arunce prin Fereastra de Aur o făclie aprinsă în Templu. De la această făclie lemnăria galeriilor luă foc; incendiul se întinse repede și în curfnd își trimise către cer limbile de foc.

La această priveliște chiar și cei mai hotărfți se retraseră. Titus alergă cu soldații săi; orice împotrivire încetase. El ordonă imediat să se stingă focul, dar glasul său nu fu ascultat. Soldații romani se repeziră cu furie în templu, jefuind și măcelărind tot ce le ieșea în cale. însuși Titus, împins de curiozitate, pătrunse în Sfîntă Sfintelor pe care o contemplă cu admirație, pînă ce fumul îl sili să se retragă. 0 legendă răuvoitoare merge pînă în a-l învinui că și într-acest cumplit moment el și-ar fi dezmierdat amanta pe un sul al Torei.

Curfnd însă soldații iudei se reculeg, reiau lupta și o ultimă

bătălie se încinge în perimetrul Templului, pe însuși teatrul incendiului. Strigătele de izbîndă ale romanilor, gemetele iudeilor martori la această devastare, pîrfitul flăcărilor făceau să tremure pămîntul, să zguduie văzduhul; ecoul purta în depărtare, către munți, știrea dureroasă despre căderea Templului, iar flăcările care înroșeau cerul le-au arătat iudeilor din vecinătate că orice speranță era pierdută. Mulți, foarte mulți evrei se aruncară în această mare de flăcări pentru a pieri împreună cu lăcașul sfînt.

"Muntele Templului - povestește Iosephus Flavius - părea să ardă din temelie, dar mai îmbelșugate decît rfurile de foc păreau să curgă cele de sînge." Numai puțini dintre viteji, printre care și Iochanan Ghișala, izbutiră să se strecoare printre romani și să se salveze refugiindu-se în Orașul de Sus.

Templul a ars cu desăvîrș'ire, în afară doar de temelii și de cîteva rămășițe ale zidului apusean, care-și ridicau capul din dărfmături ca niște spectre uriașe. Mai mulți preoți refugiați pe ziduri și care rezistaseră cîteva zile înfruntînd foamea și setea, fură în sfîrșit nevoiți să se predea și să implore mila învingătorului. Titus îi măcelări. "Preoții trebuie să piară împreună cu Templul lor" - spuse Titus. Ordonînd aceste cruzimi, el pretindea că răzbună sîngele roman vărsat din cauza zeloților. Legiunile învingătoare aduseră pe locul Templului sacrificii zeităților lor. în mijlocul ruinelor fumegînde ale Templului Titus, comandant victorios, fu proclamat, după un vechi rit roman, împărat, după care, în semn de recunoștință dădu soldaților săi părțile cucerite ale orașului spre jefuire.

357

Printr-o fatală coincidență și cel de al doilea Templu fusese distrus în ziua în care se dărîmase și cel dintîi (9 Av). După arderea Templului, nemaifiind prin nimic constrîns față de Berenice, Titus ordonă să se incendieze și celelalte părți ale orașului, Akkra și Ofla, aflate deja sub puterea romanilor.

Cu toate acestea, lupta nu se sfîrșise încă. Șefii revoltei se retrăseseră cu trupele ce le mai rămăseseră în cetatea de sus. Aici intrară în negocieri cu Titus. Ghișala și Ghiora, care juraseră să moară și să nu se predea, cerură să se retragă netulburați, păstrîndu-și armele; numai cu această condiție se învoiau să părăsească această parte de oraș. Titus le ceru însă să se predea fără condiții. Această cerere reînflăcără lupta. în 20 Av, romanii începură să ridice schele noi pentru escaladarea zidurilor cetății superioare, lucrare ce nu putu fi terminată decît după 18 zile (7 Elul). Și de data asta statornicia zeloților nu se dezmînți. Edomiții, care negociaseră în secret cu Titus, fură omorîți sau aruncați în închisoare. Dar luptătorii iudei, sleiți de atîtea lupte și de foame, nu

mai putură respinge atacurile. Romanii reușiră, în sfîrșit, să escaladeze zidurile; se făcură stăpîni pe turnuri și se aruncară în cetatea de sus, unde măcelăriră tot ce le-a ieșit în cale. A doua zi (8 Elul), ultimul cartier al orașului - cetatea de sus sau Sionul - căzu la rîndu-i, pradă flăcărilor. Zidurile fură dărtmate pînă în temelii, în afară de trei turnuri: Hippicos, Mariamna și Fasael, pe care Titus le lăsă în picioare, ca pe niște monumente ale victoriei sale memorabile. S-a păstrat și partea zidului de apus, Kotel Maaravi, la care vin și azi pelerini din toată lumea și deplîng Sionul cu lacrimi fierbinți, considerîndu-l o rămășiță sacră a Templului.

După un asediu de cinci luni, întregul Ierusalim fusese distrus, prefăcut în cenușă, înecat în sînge și se afla în puterea dușmanului. Luptătorii evrei căzuți în mîinile dușmanului au fost ori executați, ori transformați în sclavi. Conducătorii zeloților, Ghișala și Ghiora, aU stat ascunși multă vreme în galeriile subterane, dar, în cele din urmă, foamea i-a făcut să iasă din ascunzătoare. Prinși, ei fură duși în lanțuri în Caesareea și de acolo la Roma, unde destinul lor avea să se împlinească curînd.

Roma triumfa. într-o luptă inegală de patru ani, printr-o extremă încordare a forțelor sale militare. Roma reușise, în sfîrșit, să supună mica Iudee. N-a fost o victorie eroică, ci o victorie asupra unor eroi! Cu toate acestea cuceritorii lumii se bucurară că acest primejdios război luase sfîrșit. Titus lăsă la Ierusalim legiunea a X-a ca armată de ocupație și plecă spre Caesareea Filippi, reședința lui Agrippa al ll-lea. Și aici, ca și în Caesareea la Mare fură organizate în cinstea învingătorului lupte de gladiatori și de animale la care mii de prizonieri evrei fură mutilați, înjunghiați sau sfîșiați de fiarele sălbatice. Toate acestea nu erau decît

358 prologul intrării triumfale în Roma a fiului împăratului (71). întreaga populație a Romei umplea piețele și străzile prin care trecea procesiunea festivă. înaintea carului triumfal mergeau, cu capul plecat, vreo 70 de prizonieri, luptători curajoși pentru libertate, expuși acum batjocurii plebei. Cînd cortegiul ajunse în dreptul Templului lui Jupiter, Capitolinul, procesiunea se opri pentru executarea conducătorului armatei învinse. Din grămada de captivi fu scos Simeon Ben Ghiora, i se azvîrli o frînghie în jurul gîtului și fu omorît la picioarele Capitoliului. Celui de-al doilea conducător al zeloților, Iochanan Ghișala, îi fu sortit să-și sfîrșească viața în închisoare.

Printre trofeele de război ce făceau parte din cortegiul triumfal atraseră atenția odoarele de preț luate pradă din Templul din Ierusalim, printre care și candelabrul cu șapte brațe din aur masiv, masa de aur (pe care se puneau 12 pîini semnificînd cele 12 triburi), perdeaua brodată, vasele de aur și un sul din Tora, dăruite

ulterior de către Vespasian și Titus Templului zeiței păcii. Arcul de triumf ridicat în Forum în onoarea lui Titus a fost ornamentat cu reproduceri în relief ale acestor trofee și cu înfățișarea unor scene din "războiul evreiesc", arc care și astăzi se află la Roma. Au rămas mărturii și medaliile pe care figurează o femeie îndoliată, cu mîinile legate, și care poartă inscripția: "Yudaea devicta", "Yudaea capta" ("ludeea învinsă", ludeea captivă"). Mii de captivi evrei au fost vînduți ca sclavi în Asia. în tîrgurile Orientului Mijlociu sclavul evreu devenise o marfă curentă.

Din cele trei cetăți mai mici, care se mai aflau încă în mîinile evreilor după distrugerea Ierusalimului, numai Masada, de pe malul stîncos al Mării Moarte, mai era în stare să opună rezistență romanilor mai multă vreme. Aprovizionați din belșug cu arme și alimente, apărătorii Masadei sub comanda lui -Eleazar Ben lair (vlăstar al celebrei familii a lui lehuda Galileul, primul conducător al zeloților), juraseră să lupte pînă la ultima picătură de sînge. Cînd, în cele din urmă, zidurile cetății căzură sub loviturile mașinilor romane de asediu și nu mai era nici o speranță de a mai păstra cetatea, Eleazar le spuse camarazilor săi: "Femeile noastre să moară nebatjocorite, copiii noștri fără a fi gustat sclavia! Să ne fie giulgiu vrednic faima: Ei nu și-au lăsat răpită libertatea!" Cu eroismul disperării, luptătorii evrei își uciseră atunci soțiile și copiii și apoi se omorîră unul pe altul. Cînd romanii intrară în Masada găsiră numai un morman de cadavre printre ruinele fumegînde (Nisan, 73). Așa căzură și ultimii eroi ai ludeei. Actul final al dramei zguduitoare luase astfel sfîrșit.

Sub ruinele Ierusalimului și ale Templului fură îngropate ultimele urme de neatîrnare politică a ludeei. Acest război ar fi costat, după unele evaluări, viața a mai mult de un milion de suflete. Dacă se adaugă și cei care au căzut în Galileea și în restul cetăților dinlăuntru, se poate susține

Detaliu de pe Arcul de Triumf a! lui Titus

Moneda bătută de romani după capitularea ludeei.

că populația ludeei fusese, în mare parte, nimicită. Din nou ședea Sionul pe ruine și își plîngea fiii uciși, fecioarele tîrîte în robie sau date pradă poftelor mîrșave ale unei soldățimi brutale. Mai nenorocită decît după prima sa cădere, ludeea nu găsea acum nici un profet care să-i prevestească sfîrșitul văduviei și jalei sale.

Există în rezistența evreilor împotriva romanilor în timpul ultimului război al ludeei, în puterea lor de sacrificiu o asemănare izbitoare cu ceea ce avea să se întîmple circa 30 de ani mai tîrziu pe meleagurile Carpaților noștri, în lupta dacilor conduși de Decebal împotriva aceluiași cotropitor roman. Cînd, în anul 73 era noastră, în ludeea, ultimul punct al rezistenței antiromane - cetatea Masada - a trebuit să se predea atacatorilor, cei aproximativ o mie de locuitori ai ei au preferat să se sinucidă decît să se predea romanilor. Și dacii arătaseră că preferă moartea predării în mîinile dușmanilor. Similitudinea gesturilor apărătorilor Masadei și ale luptătorilor daci de pe piscurile Carpaților au la bază concepțiile asemănătoare ale celor două popoare despre demnitate în viață și în moarte, fapt ce nu a scăpat atenției anticilor. Istoricul evreu Iosephus Flavius a menționat în lucrările sale că viteazul rege dac împreună cu căpeteniile și soldații din jurul său au preferat să-și pună capăt zilelor decît să se predea vii în mîinile învingătorilor.

SĂRBĂTORILE MOZAICE

° ... Cred că e cazul să se tolereze mai multe religii în cadrul statului național. Este folositor ca legile să pretindă acestor religii diferite nu numai să nu tulbure statul, dar și ele să nu se tulbure între ele."

Montesquieu

Principiul de drept constituțional există la români în afară de legi, în datinile și obiceiurile lor, în tradiția transmisă din generație în generație. Spiritul de toleranță și ospitalitatea generoasă fiind adînc întipărite în sufletul poporului român, legiferarea lor ar fi de prisos, căci nu constrîngerea prin lege poate asigura buna înțelegere între diverse religii.

SE PRONUNȚA CA IN CUVÎNTUL ROMANESC	VALOAREA UNETULUI IN PRONUNȚI	DENUMIREA LITEREI	LITERE DE MINA	LITERE TIPAR	VALOARE NUMERICA	SE PRONUNȚA CA IN CUVÎNTUL ROMANESC	VALOAREA SUNETULUI IN PRONUNȚIE	DENUMIREA LITEREI	LITERE DE MINA	LITERE TIPAR	VALOARE NUMERICA
		Mem sofit	A 3	c 3		—	hJu 5e pronunță	**Alef**	**J'c**	K	**1**
Natura	**n**	**Nun**		b	**50** Balon.		**b**	**Bet**	**a**		**2**
		Nun sofit	/			Val	**V**	**Vet**	**p**		
Sac	**s**	**Sameh**	*0*	o	**60** Gară		**g**	**Ghimel**	**£**	a	**3**
	hJll se pronunță	**Ain**		5	**70** bans		**d**	**Daleț**			**4**
Pastă	**P**	**Pe ;**	a		**80** Ne'1		**'h**	**Hei**	**7)**	7	**5**
Foc	**f**	**Fei**	*Q*	3		Var	V	**Vav**	/		**6**
		Fei sofit	/			Zahkv	**z**	**Zain**	**5**		**7**
Tară ı	**t t**	**Țade**	3	1	**9 0** Halva		**h**	**Het**	**n**	1 n [	**8**
		Țade sofit	f	V 1		Tram vai	**t**	**Tet**	*6*	1 a	**9**
kilogram	**k**	**Kof**	?		**loo** Invn.		**i**	**Iod**	**1**		**10**
. Razlio	**r**	**Reiș**	T		**2oo** Ca^â		**k**	**Caf**	**a**	A	**20**
5ma	**s**	**Șin**	e '		**3 00** Via'na		**h**	**Haf**	**o**	)	
Sanie	**s**	**Sin**	e				u	**Haf sofit**	**?**		
Tram vai	**t**	**Tav**		n	**400** can.pâ		**l**	**Lamed**	**< T**	7	**30**
						Hamă	**m**	**Mem**			**40**

ANUL EBRAIC

în cărțile biblice, înaintea exilului babilonean, lunile erau indicate, de regulă, prin numărul lor de ordine (luna întîi, a doua etc.). După exilul babilonean apar alte denumiri ale lunilor anului care derivă din limba babilo-arameică. Astfel, prima lună a primăverii, care se chema înaintea exilului babilonean "Aviv* - "luna coacerii cerealelor" se va chema "Nisan", după denumirea babiloneană "Nissaan*. în timp ce anul începea altădată cu această lună de primăvară, în timpul stăpînirii persane începutul anului a fost stabilit în prima zi a lunii de toamnă - "Tișri". Prezentăm în continuare originea denumirii fiecărei luni, simbolul ei, precum și sărbătorile și evenimentele mai importante din luna respectivă.

Luna ȚISRI

în calendarul ebraic prima lună a anului poartă numele Țișri. Termenul este de origine arameică și înseamnă început.

Luna Tișri are 30 de zile și ca simbol Balanța. Este luna marilor sărbători mozaice: Roș-Hașana (Anul nou), Iom Kipur (Ziua ispășirii), Sucot (Sărbătoarea corturilor), Simhat Tora (Sărbătoarea dăruirii Torei). După tradiție, în această lună s-au născut patriarhii Avraham, Ițhak și laakov și a fost eliberat din închisoare losephus.

Luna HEȘVAN

Denumirea lunii Heșvan este de origine babilo-arameică și a intrat în calendarul ebraic după întoarcerea evreilor din exilul babilonean. Anterior exilului această lună purta numele de Bul. Zodia lunii este Scorpionul.

Luna Heșvan are 29 de zile. Istoria spune că în luna Heșvan a terminat regele Solomon construcția primului Templu.

Luna KISLEV

în luna Kislev celebrăm sărbătoarea de Hanuca. Zodia lunii este Săgetătorul.

Luna TEVET

Termenul "Tevet" este de origine babilo-arameică. Numele lunii Tevet este menționat pentru prima oară în Cartea Esterei. Luna Tevet are 29 de zile și zodia ei este Racul.

Luna SVAT

Originea denumirii acestei luni este necunoscută. La data de 15 Șvat este Anul Nou al pomilor. Luna Șvat are 30 de zile. în Israelul antic Șvat era luna plantării pomilor.

Luna ADAR

La 15 Adar este Purimul. Potrivit tradiției la 7 Adar este ziua nașterii și a morții lui Moșe. Luna Adar este în zodia Peștilor și are 29 de zile.

Luna NISAN

în luna Nisan sărbătorim Pesahul. Ea are 30 de zile și este în zodia Berbecului. în luna Nisan se începe Omer-ul - numărătoarea celor 49 de zile ce despart Pesah-ul de Șavuot.

Luna YIAR

Termenul "Yiar" este împrumutat de la babiloneeni și are semnificația de "lumină puternică". La 17 Yiar este sărbătoarea Lag Baomer.

Potrivit tradiției, în această lună a început construcția Templului de către regele Solomon.

Luna Yiar are 29 de zile și se află în zodia Taurului.

Luna SIVAN

La 6-7 Sivan sărbătorim Șavuot, în amintirea primirii Torei. Potrivit tradiției, în prima zi din luna Sivan a murit regele David.

Luna Sivan are 30 de zile și se află în zodia Gemenilor.

Luna TAMUZ

La 17 Tamuz e zi de post și încep cele 3 săptămîni de doliu în amintirea asediului Ierusalimului de către legiunile lui Titus.

Luna Tamuz are 29 de zile și se află în zodia Capricornului.

Luna AV

Luna Av este plină de semnificații tragice pentru poporul evreu.

Tișa Beav, ziua a noua a lunii Av, a fost stabilită ca zi de doliu. La 9 Av a fost distrus primul Templu (586 î.e.a.) de către Nabucodonosor, regele Babilonului. Distrugerea celui de-al doilea Templu din ordinul lui Titus, împăratul romanilor, se situează în anul 70 e.a.,tot în ziua de 9 Av.

Luna Av are 30 de zile și se află în zodia Leului.

Luna ELUL

Tn această lună se fac pelerinaje la mormintele celor dispăruți. în ultimele 10 zile din luna Elul se spun rugăciuni ce poartă numele de Slihot, pentru iertarea păcatelor comise în decursul anului. Luna Elul are 29 de zile.

SABAT

Șabatul este una dintre cele mai sacre instituții iudaice. După șase zile de muncă neobosită, ziua a șaptea este menită să fie o încununare a săptămînii, o zi de odihnă, dar și de elevație.

Dacă Sinagoga a păstrat iudaismul în spațiu, Șabatul l-a păstrat în timp. Ideea Șabatului este de esență divină. Ea este astfel formulată în Biblie: "Adu-ți aminte de Ziua Șabatului, ca să o sfințești. Șase zile să muncești și să-ți îndeplinești toată lucrarea. Iar ziua a șaptea este Șabat, Ziua Domnului Dumnezeului tău. Să nu săvîrșești în ea nici o muncă nici tu, nici fiul tău, nici fiica ta, nici robul tău, nici roaba ta, nici dobitocul tău, nici străinul care locuiește înlăuntrul cetății tale. Că în șase zile a făcut Domnul Cerul și Pămîntul și toate cîte sînt, iar în ziua a șaptea s-a odihnit! De aceea a binecuvîntat Domnul Ziua a șaptea și a sfințit-o". (Exodul, 20,8-11).

în focarul său de lumină Șabatul concentrează, de asemenea, ideea ieșirii din robia faraonică. Neamul care a suferit umilința cumplită a muncii silite în robia egipteană a oferit umanității Marea Chartă socială întemeiată pe două coordonate: datoria morală de a munci și dreptul la odihnă, proclamat pentru prima dată cu toată claritatea în Biblie: "Păzește Ziua Șabatului, ca să o sfințești precum ți-a poruncit Domnul Dumnezeul tău. Șase zile să lucrezi și să-ți isprăvești toate lucrările tale. Adu-ți aminte că ai fost slugă în țara Mițraim (Egipt) și Domnul Dumnezeul tău te-a scos dintr-însa cu mînă tare și cu braț întins; pentru aceasta Dumnezeul tău îți dă poruncă să prăznuiești Ziua de Șabat" (Deuteronomul, 5,8-11). Cele două versete biblice atestă dubla semnificație a Șabatului: una pur religioasă, de "Simbol al Creației" menit să amintească de existența unui Creator, și cealaltă, de factură națională, "în amintirea ieșirii din Egipt", de sub robia faraonică - evident memorabilă, de profundă rezonanță istorică, adevărat act de naștere al poporului evreu.

Șabatul a constituit totodată cea dintîi revendicare a robilor faraonului, devenind pivotul iudaismului însuși.

Șabatul este spirit sub forma timpului. Cu trupul aparținem spațiului, spiritul nostru năzuiește însă spre eternitate, aspiră spre puritate, sfințenie. 'Șabatul reprezintă ascensiunea spre culmi, el ne dă prilejul să sfințim timpul, să ridicăm ceea ce este drept și pozitiv la nivelul sacralității.

"Fără această zi-țel a săptămînii, arată Eminența Sa, viața ar fi fost anostă, sacrificiile fără număr ar fi fost lipsite de rost. Bucuria

Șabatului alină răni, toarnă puteri proaspete în minți și în suflete pentru altă săptămînă, în care pîndesc alte pericole și în care trebuie înfruntate alte obstacole în cartea vieții de evreu."

Evadarea din cenușiul cotidianului, regăsirea cu cartea, cu obștea, cu sine însuși, cu Dumnezeu au făcut și au rămas opera Șabatului în toate veacurile, în toate generațiile.

Șabatul a devenit Ziua de odihnă activă, în care mintea se îmbogățește cu cunoștințe noi și inima se înnobilează cu simțăminte alese.

Zi de învățătură, de reconfortare spirituală, zi de identificare iudaică, cîntată în versuri de marii noștri preoți, ea îndreptățește cuvîntul Talmudului, care ne învață: "Șabatul a spus Israelului: Păzește-mă tu pe mine și te voi păzi și eu pe tine" (Talmud Bava Metia, fol.90). Marele scriitor Ahad Haam a parafrazat-această idee, spunînd: "Mai mult decît a păzit Israelul Șabatul, l-a păzit Șabatul pe Israel."

Șabatul începe vineri după apusul soarelui, printr-o ceremonie pe cît de simplă, pe atît de mișcătoare: binecuvîntarea lumînărilor în căminul fiecărui credincios de către gospodina casei: "Baruh Ata Adonai Eloheinu Meleh Ha-Olam Așer Kideșanu Bemițvotav Veținanu Lehadlik Ner Șei Șabat. Ameinl" - "Lăudat fii Tu, Doamne, Dumnezeul nostru. Regele Universului, care ne-ai sfințit cu poruncile tale și ne-ai poruncit a aprinde lumînarea de Șabat. Aminl"

Vineri seara, în cadrul serviciului divin din sinagogă, se intonează poezii de o rară frumusețe, precum și psalmi adecvați prăznuirii Șabatului. La terminarea rugăciunii se face Kiduș, binecuvîntarea vinului.

în fiecare Șabat se citește o pericopă din Tora (Vechiul Testament). Cînd evreul este cinstit cu citirea unui pasaj din Tora, rostește. atît înainte, cît și după lectura textului sfînt următoarea rugăciune:

"Barhu Et Adonai Ha-Mevorah. Barhu Adonai Ha-Mevorah Leolam Vaet: Barhu Ata Adonai Eloheinu Meleh Ha-Olam Așer Bahar Banu Mikol Ha-Amim Venatan Lanu Et Torato. Barhu Ata Adonai Noten Ha-Tora: Barhu Ata Adonai, Eloheinu Meleh Ha-Olam, Așer Natan Lanu Torat Emet Vehaiei Olam Nata Betoheinu Barhu Ata Adonai Notem Ha-Tora." - "Lăudați pe Domnul Cel Proslăvit! Lăudați pe Domnul Cel Proslăvit în vecii vecilor! Lăudat fii Tu, Doamne, Dumnezeul nostru. Regele Universului, care ne-ai ales pe noi dintre toate popoarele pentru a ne da nouă învățătura Tal Lăudat fii Tu, Doamne, Cel care ne dai Tora! Lăudat fii, Doamne, Dumnezeul nostru, Regele Universului, care ne-ai dat nouă o învățătură de adevăr și viață veșnică ai sădit în mijlocul nostru! Lăudat fii Tu, Doamne, Cel care ne dai Toral"

Cele trei mese de Șabat (vineri seara, sîmbătă la prînz și spre

 seară) au un caracter festiv. în timpul și la sfîrșitul lor enoriașii

intonează cîntece religioase (zmirot).

în general, femeia ocupă un loc deosebit în cadrul sărbătorii de Șabat. Ea împodobește locuința, prepară bucatele tradiționale și aprinde lumînările care simbolizează sfințenia acestei zile.

Prilej de bucurie pentru credincioși, venirea Șabatului este marcată prin ceremonialul de Oneg Șabat, a cărui origine se pierde în negura timpului. Dintotdeauna Șabatul a fost nu numai o zi sfîntă de odihnă și reculegere, ci și o zi de bucurie. Această interpretare a Șabatului o întîlnim pentru prima dată la profetul Isaiahu: "Și tu să numești Șabatul bucurie (oneg)".

Adunați în jurul mesei festive după întoarcerea de la sinagogă, credincioșii întîmpină venerea - "Mireasa Șabat" - cu binecuvîntări, Kiduș, recitări .din psalmi, zmirot, într-o atmosferă destinsă, dar de o deosebită elevație spirituală.

Sfîrșitul Șabatului este marcat prin ceremonia de Havdala. Ziua de Șabat se consideră terminată odată cu înserarea, cînd apar pe cer cel puțin trei stele.

ROS HASANA

Multiplele semnificații ale Anului Nou iudaic sînt desemnate prin denumiri diferite: Roș Hașana - "Cap al Anului", Iom Hadin - "Ziua Judecății", Iom Terua - "Ziua sunării din șofar".

Zilele de 1 și 2 Tișri - Roș Hașana, Anul Nou mozaic, este "Ziua facerii lumii și a omului", "Coroana Creațiunii". Este ziua Judecății, în care Dumnezeu trece în revistă și judecă faptele noastre, hotărîndu-ne soarta, înscriindu-ne în cartea vieții sau a morții. în cea mai emoționantă rugăciune, Unetane Tokef, rostită de Roș Hașana și Iom Kipur, ni se înfățișează în culori vii tabloul impresionant al Judecății divine, în care, precum păstorul își cercetează turma, tot astfel Creatorul, așezat pe scaunul de judecată, face să treacă pe dinaintea-sa întreaga suflare omenească. Ideea principală care se desprinde din rostirea rugăciunii este că trebuie să unim hesed - "mila" cu emet - "adevărul". Numai adevărul care are ca urmare mila, mila adevărată, poate fi o fericire pentru oameni și popoare.

Anul Nou, din luna Tișri, aparține deci, în concepția noastră, întregii umanități. Este ziua aducerii aminte, în care credincioșii sînt îndrumați să-și cerceteze trecutul și să mediteze asupra lui, să-și facă bilanțul activității, să-și examineze conștiința și să analizeze dacă au

 trait și au muncit Tn conformitate cu prescripțiile biblice și să se pocăiască.

în legătură cu aceasta, Eminența Sa arată că Tntîmpinarea Anului Nou iudaic constituie o piatră de hotar pe drumul existenței pămîntești, un popas menit să pună Tn fața conștiinței marile probleme ale vieții, spre a Tmplini un sever examen de conștiință (heșbon nefeș), spre a putea găsi un răspuns Tntrebării dacă ne-am Tmplinit sau nu menirea de fii ai poporului Torei. <

Roș Hașana este Ziua sunatului din șofar. Această prescripție biblică are numeroase și profunde semnificații. Maimonide (1135-1204), Tn celebrul său cod Hilhot Tșuva - "Legile Pocăinței" III, scrie că sunetele șofarului constituie un apel către noi, de parcă ne-ar spune: "Treziți-vă, adormiților, din somnul vostru! Cercetați-vă, analizați-vă faptele și pocăiți-văl".

Aceste trei nume - Iom Hadin, Iom Hazicaron, Iom Terua - conferă zilei de Roș Hașana un caracter de austeritate, similar celui de Iom Kipur; de aici și termenul-sintagmă de Iamim Noraim - "Zile înfricoșătoare", cu care este desemnată în literatura rabinică sau în limbajul popular.

Cuvîntul "șliha" înseamnă "iertare". Utilizat la plural, "slihot", el desemnează rugăciunile rostite de către credincioși pentru iertarea păcatelor. Zilele de Roș Hașana și de Kipur sînt precedate de slihot, care pregătesc sufletele credincioșilor pentru Ziua iertării. întreaga lună Elul este considerată Luna rugăciunilor de iertare. Ele se spun înainte de răsăritul soarelui sau chiar la miezul nopții.

Sărbătorile de Roș Hașana și Iom Kipur au ca notă dominantă caracterul lor universal. Tema acestor sărbători, spre deosebire de toate celelalte care au caracter național, nu este raportul dintre Creator și poporul evreu, ci raportul dintre Creator și făptura omenească în general.

După cum subliniază Eminența Sa, Roș Hașana ne amintește nu numai de cea dintîi zi a anului, ci și de Marele început, de Creațiune, de Ziua cea dintîi a Existenței Universului; Haiom Harat Olam - "Azi e și Ziua Creării Universului" - proclamăm noi în rugăciunile noastre.

Astăzi se hotărăște destinul nu numai al indivizilor, ci și al tuturor națiunilor. Și tocmai noi, cei ce am avut de suferit de pe urma celor mai cumplite nedreptăți, victimele tuturor fărădelegilor, supraviețuitorii groaznicului măcel nazist, nu am încetat nici o clipă să purtăm de grijă omenirii întregi.

Splendidă dovadă a spiritului universal al iudaismului, caracteristica sărbătorilor de toamnă, este că, în aceste zile, evreul părăsește cercul strîmt al eu-lui său și se simte unit cu poporul său, cu întreaga creațiune, așteptînd momentul Tn care toată lumea va forma aguda ahat - "un singur tot". Idealul nostru este ca întreaga omenire să fie unită printr-o coeziune

 puternică, avînd drept scop îndeplinirea voinței lui Dumnezeu.

în rugăciunile noastre îmbinăm interesul pentru Univers și omenire cu iubirea de neam și cu fidelitatea religioasă. Roș Hașana are deci un caracter universal, evreiesc și religios. în această zi serviciul divin se distinge prin evlavie, cucernică încordare și printr-o fervoare deosebită. Sinagoga se înveșmîntează în alb, culoarea inocenței și purificării. Unii dintre credincioși își îmbracă kitl - halatul alb al neprihănirii, care îl însoțește pe om pe ultimul său drum, amintindu-ne prin aceasta că omul este muritor. După rugăciunea de seară, credincioșii își urează: "Leșana Tova Tikateivu!" - "Să fiți înscris pentru un an buni".

Un obicei care își are obîrșia în epoca talmudică recomandă ca la masa festivă să se servească mîncăruri ale căror nume sau dulceață să fie de bun augur. De aceea, după Kiduș, se ia o felie de pîine pe care se rostește binecuvîntarea și apoi se înmoaie în miere. Aceasta simbolizează anul bun pe care Dumnezeu ni-l va dărui. Se gustă și o felie de măr muiată în miere. Se recomandă să nu se consume mîncăruri acre sau piperate. în cea de-a doua zi, seara, se obișnuiește să se servească un fruct care nu a mai fost consumat în anul respectiv.

Rugăciunea de dimineață, Șaharitul, este amplificată de numeroase pasaje poetice - piiutim (poezii 'sinagogale intrate în canonul rugăciunilor) - care scot în evidentă multiplele semnificații ale solemnității. Recunoașterea maiestății lui Dumnezeu, Unul pe întregul Univers, ca o condiție fundamentală a progresului moral și a Păcii mondiale, este tema paragrafului intercalat în Șemone Esre și învățătura principală a zilei. în cadrul serviciului divin se recită în picioare Uvinu Malkeinu ("Tatăl nostru, Regele nostru"), în care îl implorăm pe Dumnezeu să ne înscrie în cartea vieții pentru anul viitor. Rugăciunea este repetată în fiecare zi, pînă la Iom Kipur.

Lectura Torei în prima zi relatează despre nașterea lui Iț hak, în timp ce Haftaraua ne povestește despre nașterea lui Samuel; astfel sînt evocate cele două mame, Sara și Hana, a căror așteptare plină de încredere a fost binecuvîntată de Dumnezeu.

Urmează momentul cel mai solemn, cînd se sună din șofar. Accentele sale dramatice sînt menite să trezească conștiințele adormite ale credincioșilor. Tradiția îi atribuie și" alte semnificații evocatoare: Crearea lumii. Sacrificarea lui Iț hak, Revelația sinaitică, predicile rostite de profeți, dărîmarea Templului, învierea morților, Judecata de apoi și Venirea lui Mesia.

Sunatul din șofar se desfășoară după cum este prescris: treizeci de sunete în trei serii (sedarim de cîte 12,9 și 9 sunete) - sunete simple (Tekia); sunete prelungi (Șvarim); sunete sacadate (Terua); la sfîrșit se emite un sunet prelung (Tekia Ghedola),simbol al fericirii recîștigate. Dacă

 prima zi de Roș Hașana cade într-un Șabat, se va suna din șofar a doua zi.

Tn remarcabilele sale comentarii biblice, Eminența Sa revelează semnificațiile profunde ale Sunatului din șofar. Astfel, Tekia, evocînd "Facerea Lumii", are menirea să ne facă să reflectăm dacă divina armonie nu a fost tulburată, dacă nu ne pîndește primejdia reîntoarcerii în haos. Armonia, coeziunea presupun dreptul la viață al fiecăruia, al indivizilor și al colectivităților.

în sunetele modulației Șvarim "răsună nu numai povestea primei Akeida, a sacrificiului de pe muntele Moria al celui dintîi evreu, Avraham, și al fiului său, Iț hak, ci și o istorie multimilenară plină de jertfe". Cea de-a treia chemare a șofarului, Terua, este confirmarea încrederii noastre neclintite în Dumnezeu și în umanitate, vestindu-ne realizarea nobilelor năzuințe spre Pace, Dreptate și Libertate pentru întreaga omenire. Copleșit de sunetele șofarului, credinciosul începe rugăciunea (tefila) de Musaf. Ea este mult mai lungă decît cea de Șaharit, căci i se adaugă trei grupe de rugi biblice, fiecare prevăzută cu o introducere, o binecuvîntare și o încheiere. Aceste adăugiri poartă numele de malhuiot, zihronot și șofarot. Repetarea rugăciunii este des întreruptă de intercalări poetice. Cea mai de seamă, a treia culme pe care o urcă credinciosul în ziua de Roș Hașana, este poemul Unetane Tokef. După un ultim imn, Haiom Teatmeinu - "Azi ne vei întări", slujba de dimineață se încheie. După amiază, la rugăciunea de Minha, se recită din nou Uvinu Malkeinu. Unii credincioși se duc apoi la marginea unei ape pentru ceremonia de taș lih. Recitînd anumite versete ale profetului Miha, credincioșii își. scuturăbuzunarele, gest care simbolizează despărțirea de păcatele trecutului.

A doua zi de Roș Hașana, cu aceeași emoție și evlavie se spun rugăciuni din prima zi, dar din Tora se recită versetele referitoare la Akeida Iț hak - "Sacrificarea lui Iț hak" - eveniment care, potrivit tradiției, a avut loc de Roș Hașana.

Legătura de cauzalitate între Akeida și Roș Hașana, după cum observă Eminența Sa, se dovedește totuși mult mai profundă, definind însăși esența iudaismului: "A fi evreu înseamnă a face din Akeida, din spiritul de sacrificiu crezul vieții noastre". Și tocmai într-un moment de cotitură în viața noastră, de Anul Nou, ni se reamintește că a fi evreu înseamnă acceptarea liber consimțită a jertfelor și a sacrificiilor pe întreg itinerarul vieții noastre, de la leagăn la mormînt. Este în tradiția noastră ca de Anul Nou evreii să-și ureze unul altuia: "Leșana Tova Tikateivul". Urarea se face prin viu grai sau în scris.

De Roș Hașana sentința este scrisă, dar rpai sînt zece zile pînă la Iom Kipur, pînă la pecetluirea ei. Zece zile de pocăință, în care credincioșii vor căuta să înduplece pe Supremul Judecător Ceresc, căci, după cum

374 spune imnul Unetane Tokef, căința, rugăciunea și fapta bună îndulcesc asprimea sentinței.

Zodia lunii Tișrei este Balanța, simbolizînd dreptatea statornicită între oameni și între popoare - supremul nostru ideal. Pășind într-un nou an, avem convingerea că printr-un sentiment nobil, printr-un gînd frumos, prin fiecare faptă bună pusă în slujba progresului participăm la Haiom Harat Olam, la perfecționarea lumii și la realizarea idealurilor de pace, dreptate și libertate pentru întreaga omenire.

IOM KIPUR

Iom Kipur este Ziua ispășirii și a iertării, consacrată în mod exclusiv rugăciunii și pocăinței. Este cea mai mare sărbătoare mozaică care începe din seara zilei de 9 Tișrei și ține pînă în ziua următoare cînd apar stelele, cu post total, început înaintea rugii de Maariv din seara precedentă, și care ține pînă după Maariv al acestei zile. După cum explică Maimonide, postul nu reprezintă o modalitate de răscumpărare a păcatelor, ci doar un stimulent pentru a ne ridica la puterea renunțării în folosul aproapelui, pentru a ne disciplina voința de a sluji pe semenul nostru, pentru a simți noi înșine ceea ce îndură cel ce nu are mijloace de trai și căruia îi sîntem datori sprijin. Dacă Iom Kipur impune credincioșilor o înfrînare riguroasă, aceasta nu reprezintă un scop în sine, ci un mijloc prin care fiecare este ajutat să se elibereze de slăbiciunile sale, să le învingă.

După cum menționează Eminența Sa, "Primele zece zile ale lunii Tișrei sîntdenumite iomim noraim - "zile cutremurătoare". Cutremurătoare sînt, pe drept cuvînt, acele zile în care omul rămîne față în față cu sine însuși și își zărește goliciunea morală în oglinda propriului său suflet. Ele culminează cu Iom Kipur - "Ziua împăcării",, zi pe care înțelepții noștri au numit-o ahat bașana - "unică în an". Unică e, într-adevăr, ziua de Iom Kipur, pe care o vestesc acordurile de Kol Nidrei, căci ea are darul de ne înălța pînă la Dumnezeu, de a ne smulge din vîltoarea existenței cotidiene și a ne așeza acolo, sus, pe muntele magic al perfecțiunii".

Pregătirile pentru Marea Sărbătoare se fac din timp. Toate preceptele cerute de legile sfinte trebuie îndeplinite pentru a păși astfel în fața lui Dumnezeu purificat sufletește și trupește, Iom Kipur are, prin sfințenia sa, puterea inerentă de a ierta. Forța sa purificatoare are valabilitate pentru păcatele săvîrșite față de Dumnezeu, ea se dovedește însă fără efect cînd e vorba de greșeli comise față de oameni t De aceea.

375 fiecare evreu este dator să se împace cu cei cărora le-a cauzat vreo supărare sau pagubă. Ține de tradiția iudaică ca în ajun de Iom Kipur să se facă donații pentru nevoile sinagogilor, pentru instituțiile de cultură și de cult, precum și pentru săraci.

Potrivit unui obicei numit Kaparot - "ispășire", credinciosul iș un cocoș (femeia - o găină), îl învîrtește de trei ori în jurul capului, pronunțînd formula: "Aceasta este răscumpărarea mea, aceasta este ispășirea mea". De regulă, pasărea sau contravaloarea ei în bani este oferită săracilor.

Pentru pregătirea fizică în vederea Marii Sărbători, se obișnuiește a se merge la baia rituală. Cu o oră înainte de înserare se ia ultima masă înainte de post, alcătuită, conform tradiției, din supă de pasăre, carne de pasăre și mîncăruri dulci (morcovi).

înainte de sosirea sărbătorii mesele se acoperă cu fețe de masă sărbătorești, ceea ce luminează, iar femeile aprind lumînări, pronunțînd binecuvîntarea: Baruh Ata Adonai, Eloheinu Meleh Ha-Olam Așer Kidișanu Bemițvotav, Vețivanu Lhadlik Ner Șei Iom Ha-Kipurim - "Lăudat fii Domnul, Dumnezeul nostru, Regele Universului, care ne-ai sfințit prin poruncile tale și ne-ai poruncit să aprindem lumînarea Zilei de ispășire!". După ce soția rostește rugăciunea lumînărilor, urmează binecuvîntarea copiilor de către părinți.

Respectarea strictă a postului este prevăzută în Tora: "în ziua a zecea din această lună - a șaptea - este Ziua ispășirii, în ea să ții o adunare în sfîntul lăcaș și să vă înfrînați cu post sufletele, și să aduceți Domnului jertfe arse în foc" (Leviticul. 23, 27).

Legea orală cere evreului ca de Iom Kipur să se abțină de la orice mîncare și orice băutură în orice cantitate, oricît de infimă. Și copiii între 8 și 10 ani trebuie să postească cîteva ore pentru a dobîndi deprinderea respectării Legii. La vîrsta de 11 -12 ani, copiii trebuie să postească toată ziua, dobîndind astfel obișnuința împlinirii poruncilor Torei. Se prevăd excepții numai pentru cazurile de boală sau debilitate gravă. Toate activitățile interzise de Șabat sînt interzise și de Iom Kipur.

Solemnă, scăldată în lumini, sinagoga se umple înainte de crepuscul. Credincioșii înlocuiesc încălțămintea de piele cu una de pînză sau de cauciuc, ca un act de umilință, precum a făcut Moșe în fața tufișului arzînd. Ei îmbracă kitl, un veșmînt ce evocă imaginea marelui preot care în acea zi își îndeplinea slujba în haină albă de in. Kitl simbolizează, totodată, îmbrăcămintea pe care o va purta omul pe ultimul său drum. Se intonează de trei ori Kol Nidrei de către cantori și doi enoriași fruntași ăi comunității. Kol Nidrei este cea mai cunoscută și cea mai impresionantă dintre rugăciunile sărbătorilor de toamnă nu numai prin conținutul ei, prin intensitatea cu care exprimă întreaga gamă a bucuriilor

376 și suferințelor omenești, ci mai ales prin solemnitatea pe care i-au acordat-o învățații noștri.

Serviciul din dimineața zilei de Iom Kipur începe în zori și se termina la ivirea stelelor. La oficierile obișnuite: Șaharit Musaf, Minha se adaugă Neila - "încheierea". După tefilot obișnuite urmează numeroase piiutim, Șemone Esre, se rostesc cu voce scăzută cele șapte binecuvîntări și se termină cu Vidui - "Spovedania".

Repetarea se desfășoară îndelung, întreruptă de piiutim înainte și după Kedușa, după care urmează slihot, din care cea finală se termină cu o ultimă mărturisire publică, de data aceasta intonată de cantor și rostită de întreaga comunitate: Așamnu, Bagadnu - "Am păcătuit", "Am stăruit în păcat". Și astfel, în ordine alfabetică, se enumeră greșelile de care, fără îndoială, nu s-a făcut vinovat fiecare credincios, dar de care obștea, în ansamblul ei, nu este scutită. Deși în ziua de Iom Kipur prezentăm în fața Marelui Judecător propriul nostru cuget și păcatele săvîrșite personal, nu rostim Așamti - "Eu am păcătuit", ci spunem Așamnu, folosind pluralul, deoarece în procesul moral individual angajăm și colectivitatea. Aceasta pentru a releva că, potrivit concepției iudaice, în nici o clipă din viața noastră nu ne putem desprinde de răspunderile noastre sociale. După aceea urmează alheturile (rugăciuni ^în care credincioșii își mărturisesc păcatele săvîrșite, în ordine alfabetică, fiecare păcat enumerat fiind marcat printr-o ușoară bătaie cu pumnul în piept; denumirea derivă din ebraicul "heta" - "păcat"), apoi o nouă înșiruire a păcatelor, de asemenea, în ordine alfabetică.

Lectura Torei de Șaharit descrie oficierea de către marele preot a ritualului din Templul din Ierusalim. Haftaraua, care reprezintă un apel la adevărata ispășire, este din profetul Isaiahu. Se rostește Izkor, ruga de pomenire a morților.

Rugăciunea de Musaf evocă în termeni patetici oficierea marelui preot în Templu, în momentul cel mai solemn, cînd intră în Sfîntă Sfintelor, mărturisind pe rînd greșelile preoților și ale tuturor credincioșilor care, la auzul numelui venerat, rostit de marele preot în sfințenie, se aruncau cu fața la pămînt. în timpul evocării acestei scene credincioșii se închină de patru ori, reînnoind tradiția unui trecut îndepărtat.

La rugăciunea de Minha se scoate un singur sul pentru trei enoriași chemați și se citește din pericopa Ahrei Mot. Haftaraua este întreaga carte a lui Iona. Profetul arată că toți credincioșii pot obține iertarea divină tot așa, precum au dobîndit-o locuitorii Ninivei - nu atît datorită rugăciunii și postului, cît purtării lor corecte. Neila sau Neilat Șearim, cum e denumită în scrierile mai vechi, înseamnă "închiderea porților", fiind încoronarea zilei de Iom Kipur, închiderea porților Templului

377 sau ale Cerului la sfîrșitul acestei zile sfinte. La această oră sorții vor fi pe deplin hotărîți, Judecata "pecetluită".'După Avinu Malkeinu, cuvîntul Kotveinu - "înscrie-ne" - este înlocuit peste tot prin Hotmeinu - "Pecetluiește-ne".

Cînd se înnoptează, credincioșii repetă după cantor, cu voce tare, profesiunea de credință: Șema Israel - "Ascultă, Israel!". Slujba se termină odată cu ivirea stelelor pe cer. Se suflă o singură dată din șofar Tekia Gdola, anunțîndu-se încheiere? postului. Toată lumea își urează: Leșana* Haba Birușalaim! - "La anul, la Ierusalim!".

Ziua de Iom Kipur este o zi de post, nu una de doliu. în Mișna se notează că, din contră, Ziua iertării păcatelor era considerată o zi de veselie și era sărbătorită ca atare.

Șulhan Aruhul (cod juridic religios, baza legislației iudaice religioase, redactat de Iosef Karo) impune o ținută sobră, dar nu tristă. Ziua de Iom Kipur este o ușă care se deschide spre viitor, este primul pas spre anul care vine.

SUCOT

Hag Hasucot, Hag Haasif, Hag Simhatenu - "Sărbătoarea corturilor", "Sărbătoarea recoltei", "Sărbătoarea bucuriei noastre".

Caracteristica acestei sărbători constă în construirea de sucot, un fel. de corturi în care, vreme de șapte zile, credincioșii evrei își petrec cît mai mult din timpul lor.

Explicația șederii în suca o găsim în Tora: "Ca să știe neam de neamul nostru că am pus pe fiii Israelului să locuiască în corturi cînd i-am scos din țara Egiptului" (Leviticul, 24, 43).

înălțarea de sucot și petrecerea timpului în ele sînt menite să perpetueze în conștiința urmașilor, generație după generație, amintirea vieții grele, pline de suferințe și privațiuni, pe care au dus-o strămoșii noștri în perioada peregrinării prin deșert, cînd au locuit în corturi.

Noțiunea de "sucot" fie că semnifică, în sens propriu, corturile care au adăpostit pe evrei, așa cum crede Rabi Eleazar, fie că se referă, în sens figurat (așa cum susține Rabi Akiva), la norii protectori care înconjoară suca - apare ca un simbol al mîntuirii poporului Bibliei de către Providență.

Suca este o baracă construită din lemn sau din alt material, împodobită cu cuverturi, mobilă ușoară, tapiserii, veselă bogată. Ornamentele cu fructe și ghirlande de flori au drept scop să realizeze semnificația agricolă a sărbătorii. Suca se amplasează în așa fel, încît să

378 fie feritâ de umbra vreunui copac sau a vreunei alte construcții și se acoperă numai cu frunze sau crengi. Prin spațiile libere ale acoperișului

trebuie să se vadă, Tn mod obligatoriu, stelele.

Este răspîndit obiceiul de a se construi Tn curtea sinagogii o suca a obștii, destinată acelor credincioși care nu au posibilitatea de a-și ridica ei înșiși una în curți sau pe balcoane.

Timp de o săptămînă suca este locuința credinciosului. Aici el ia masa dimineața, la prînz și seara (cu excepția intervalelor cînd plouă), aici citește, studiază și primește prieteni. De fiecare dată cînd intră Tn suca și, în orice caz, înainte de mese, credinciosul rostește rugăciunea: Baruh Ata Adonai Eloheinu Meleh Ha-Olam Așer Kidișanu Bemițvotav Vțivanu Lașbv Basuca - "Lăudat fii Tu, Doamne, Dumnezeul nostru, Regele Universului, ce ne-ai sfințit prin poruncile tale și ne-ai poruncit să stăm în suca".

însemnătatea sărbătorii reiese și din faptul că regele Solomon a așteptat pînă la Sucot pentru sfințirea sfîntului lăcaș pe care l-a durat, marele Templu din Ierusalim.

Talmudul ne învață că suca are o profundă semnificație socială: părăsindu-și locuințele confortabile pentru a se instala în corturi, cei bogați își dau mai bine seama cum trăiesc săracii și, drept consecință, resimt mai puternic dorința de a-i ajuta.

Adîncind raționamentul talmudic, Eminența Sa relevă că Tora - învățătura dreptății, egalității și infrățirii între popoare - contribuie prin preceptele și poruncile sale la desființarea inegalităților sociale. Astfel, mațot - pîinea uniformă de Pesah, talit - haina de rugăciune a tuturor, nu implicau nici o deosebire între credincioși. Suca, coliba în care bogați și săraci, învățați și oameni simpli își stabilesc locuința timp de șapte zile, este menită a completa acest tablou al înfrățirii.

Dacă Pesahul reprezintă "perioada eliberării noastre" de lanțurile robiei, Șavuot - "epoca Tn care am primit "Legea", Sucot este "vremea bucuriei noastre", bucurie, potrivit concepției iudaice, de factură divină, precum menționează versetele biblice: "Să vă veseliți în fața Domnului Dumnezeul vostru..." (Leviticul, 24, 40). Este sărbătoarea care ne cheamă la suprema satisfacție, la o bucurie spiritualizată, intimă a ființei purificate și împăcate înaintea lui Dumnezeu.

După cum observă Eminența Sa, Roș Hașana și Iom Kipur, care precedau sărbătoarea de Sucot, creează premisele necesare pentru o mare bucurie: "Zgura a fost înlăturată, filonul de aur al sufletului a fost scos la iveală, iar acum bucuria nu poate întîmpina nici un obstacol".

Caracteristicile concepției iudaice despre simțămîntul bucuriei sînt pregnant relevate de Eminența Sa: "Și în clipa unei astfel de bucurii evreul trebuie să aibă în fața sa pe acel Dumnezeu unic și abstract care ne

 unește pe toți oamenii, care ne-a dăruit inepuizabile resurse sufletești, care ne îndeamnă la un permanent echilibru între trup și

suflet, între materie si spirit. Chiar si bucuria satisfacerii nevoilor trupului devine, în aceste condiții, un serviciu divin. Tora, învățătura egalității și dreptății, se adresează pentru prăznuirea sărbătorii bucuriei tuturor deopotrivă, indiferent de origine sau rang social: "Și la praznic să fii vesel tu, fiul tău și fiica ta, robul tău și levitul, străinul, orfanul și văduva care locuiesc în așezările tale" (Deuteronomul, 16, 14).

In ludeea antică bucuria era atît de generală și de completă, încît autorul talmudic ajunge la concluzia: "Cine n-a văzut această bucurie, nu a văzut bucurie în viața lui" (Suca, 51).

Sărbătoarea de Sucot mai poartă denumirea de Hag Haasif - " Sărbătoarea recoltei", care avea loc în ludeea antică cu prilejul strîngerii roadelor pamîntului, a fructelor și strugurilor: "...după ce.ați adunat roadele țării, prăznuiți șapte zile praznicul Domnului" (Leviticul, 34, 40).

Eveniment de seamă în viața poporului, strîngerea recoltei, culesul fructelor și al viilor semnifica dărnicia naturii față de munca celui care a investit sudoare în glie spre a dobîndi rod bogat, precum glăsuiește psalmistul: "Cei ce seamană în lacrimi, în bucurie vor secera". Preamărind și proslăvind munca truditorilor de pe ogoare, sărbătoarea recoltei insuflă stimă și respect față de cei care ne asigură pîinea cea de toate zilele. în tot timpul sărbătorii de Sucot, cu excepția Șabatului, trebuie îndeplinită mițva (porunca) de Arba minim (pentru specii de plante): "In ziua întîi să luați fruntea poamelor din pom, o ramură de palmier, ramuri de copaci cu frunze late și sălcii de rîu" (Leviticul, 23, 40).

Arba minim cuprinde : etrog (chitra), lulav (ramuri de palmier), hadas (ramuri de mirt) și arava (ramuri de salcie). Ele alcătuiesc un buchet numit generic lulav, care se leagă cu fibre de palmier prinse în trei noduri. Buchetul evocă simbolic pamîntul strămoșesc și sărbătoarea recoltei, prăznuită în ludeea antică cu mult fast și bucurie. După rugăciunea de Șmone Esre se ia lulavul în mîna dreaptă, în timp ce se se ține-etroul vertical, în mîna stîngă, și se agită de trei ori în direcția celor patru puncte cardinale, apoi în sus și în jos. Aceste gesturi, precedate de o binecuvîntare, se repetă de mai multe ori în cursul recitării psalmilor de Halei.

Primele două zile de Sucot sînt zile de sărbătoare, serviciul divin cuprinde piiutim : poeme în legătură cu suca și cu lulavul. Se citește din Tora pericopa Emor. în prima zi de Sucot se citește Haftara, ultimul capitol al Cărții profetului Zaharia. în ziua următoare se citește Haftaraua din Cartea Regilor, despre fastuoasa inaugurare de Sucot a Marelui Templu de către regele Solomon. La Musaf se formează o procesiune; credincioșii, purtînd lulavim și un Sefer Tora în frunte, înconjoară

Sărbătoarea de Sucot e fixată în calendarul mozaic între 15 și 21 Tișrei.

Primele două zile sînt sărbătoare, iar următoarele cinci sînt semisărbătoare - Hol Hamoed. Practic, zilele de semisărbătoare nu prezintă nici o diferență față de zilele obișnuite. în serviciul divin intervin însă unele schimbări: se intonează rugăciunea de Halei, se citește din Tora, se oficiază Musaf cu Hoșanot. Totodată, se permit unele activități, de regulă cele legate de nevoile sărbătorii. încă în epoca Templului ultima zi de Hol Hamoed ocupa un loc aparte.

în timp ce în primele zile ale sărbătorii preoții în procesiune făceau înconjurul altarului împodobit cu ramuri de salcie, în ziua a șaptea 11 înconjurau de șapte ori strigînd: Hoșia-na - "0, Doamne, ajută-ne I".

în amintirea acestei ceremonii toți credincioșii, cu lulav în mînă, fac de șapte ori înconjurul almemorului, pe care se află un Sefer Tora. Pentru a reaminti un vechi obicei, se îndeplinește mițva denumită Hoșanot; după ce s-au depus lulavim, fiecare ia un mănunchi format din cinci ramuri de salcîm, le leagă cu o frunză de palmier, apoi le despoaie de frunze, lovindu-le de trei ori de podea sau de o mobilă. După unii, acest obicei caracterizează bucuria sărbătorii, simbolîzind abundența ploilor și fecunditatea pămîntului. Pentru alții, el prefigurează dispariția răului. Această ultimă zi de Hol-Hamoed poartă numele de Hoșana Raba.

SEMINI ATERET

Cele șapte zile ale Sărbătorii Corturilor - Sucot - se încheie cu un epilog festiv care constituie o sinteză a principalelor ei elemente și care ridică tensiunea plină de voioșie a zilei de Zman Simhatenu - "Ziua bucuriei noastre" la punctul ei culminant, Șemini Ațeret - "A șaptea zi a adunării". Considerată o sărbătoare aparte, deși final al zilelor Sărbătorii Corturilor, ea își are specificul ei, însemnătatea ei deosebită.

în Tora găsim cîteva mențiuni speciale cu privire la această sărbătoare. "în ziua a cincisprezecea a lunii a șaptea, după ce ați adunat roadele țării, prăznuiți șapte zile praznicul Domnului. în ziua întîi este zi de odihnă și în ziua a opta este zi de odihnă "(Leviticul, 23, 39)" ... A opta zi, adunări de praznic să faceți și nimic să nu lucrați" (Numeri, 29, 35).

Considerată sărbătoare aparte, Șemini Ațeret marca începutul sezonului ploios. Acest moment era simbolizat în ludeea antică de obiceiul de a vărsa apă pe altarul din Templu. în fiecare zi la ivirea zorilor, un grup

381 de preoți se îndrepta spre izvorul Șiloah, de unde scoteau apa cu un vas de aur, pe care o vârsau pe altarul Templului. La poarta Templului preoții erau întîmpinați cu sunete de Șofar. După săvîrșirea jertfei, marele preot vărsa apă în fața pelerinilor adunați, simbolizînd astfel ploaia. După terminarea acestor ceremonii, preoții, cu ramuri de salcie în mînă, înconjurau altarul, spunînd: "Doamne, te rugăm, ajută-ne!"

în amintirea rugii pentru ploaie din Templu, la sărbătoarea Șemini Ațeret, în partea a doua a serviciului divin, la Musaf se rostește Tefilat Gheșem - "Ruga pentru ploaie". Rugăciunea pentru ploaie cuprinde o serie de poeme intonate pe o melodie tradițională specială. La Musaf, rostind cu glas tare rugăciunea de Șmone Esre, cantorul intercalează versete din- rugăciunea Gheșem. Iată cîteva din ele :

" Șeata Hu Adonai Eloheinu Mașiv Ha-Ruah Umorid Ha-Gușem
Livraha V'lo Liklala
Amen
Livraha V'lo Lrazan
Amen
Lehaim V'lo Lemavet
Amen":

" Căci Tu ești Domnul Dumnezeul nostru. Faci să sufle vîntul și să cadă ploaia... Spre binecuvîntare și nu spre blestem. Amin.
Spre săturare și nu spre flămînzire, Amin.
Spre viață și nu spre moarte,
Amin."

Dacă zilele de Sucot erau consacrate mai ales trecutului, avînd menirea să-i mulțumească lui Dumnezeu pentru roadele culese, Șemini Ațeret își îndrepta îndeosebi privirile spre viitor, implorînd pe Atotputernicul să binecuvînteze anul care vine.

De fapt, Șemini Ațeret se împarte în două sărbători: prima zi este consacrată nevoilor fizice, cotidiene, iar a doua zi introduce elementul permanent și imuabil al nevoilor sufletești, pentru a face pe credincios să nu uite că nevoile fizice nu-și au rostul decît dacă sînt puse în slujba sufletului, în slujba înălțării și purificării morale.

382

Sărbătoarea de Șemini Ațeret este caracterizată printr-o atmosferă de sobrietate și evlavie. Toate elementele care conferă zilelor de Sucot fastul lor specific dispar: încetează obligativitatea de a sta în suca, Arba minim - "buchetul celor patru" e părăsit. Sinagoga este îmbrăcată în alb, ca în zilele Judecății divine. Cu toate că în rugăciuni

Șemini Ațeret continuă a fi numită Zman Simhatenu - "Ziua bucuriei noastre", această bucurie este estompată de neliniștea firească a celui care se gîndește la viitor. Șemini Ațeret este situat la început de anotimp ploios, cînd omul simte nevoia unei interiorizări și cînd se simte apăsat de capriciile naturii. Atmosfera sobră a sărbătorii este accentuată de rugăciunea Izkor - "pomenirea morților" , care se rostește de Șemini Ațeret, înaintea rugii de Musaf.

Începînd cu Șmone-Esre ("Ruga celor 18 binecuvîntări"), care se citește la Musaf, se intercalează o modificare formulată astfel: Mașiv Haruah Umorid Ha-Gușem - "Cel ce face ca vîntul să sufle și ploaia să cadă". Această formulă se rostește pîna la Pesah. ,

SIMHAT-TORA

Simhat-Tora - "Sărbătoarea bucuriei Torei", după cum arată și numele, este ziua în care credincioșii dau expresie bucuriei fără seamăn la adresa moștenirii spirtuale, purtînd în brațe sulurile Torei, dănțuind într-un extaz divin. Precum întreabă retoric Eminența Sa: "Ce farmec ar fi avut viața noastră fără comoara învățăturii din ale cărei bogății nesfîrșite ne împărtășim mereu ? Ce sens ar fi avut calvarul nostru dacă în fața ochilor nu ne-ar fi fluturat mereu drapelul neîntinat de nici o picătură de sînge, steagul pur al iubirii de oameni și de Dumnezeu - Tora? Iată de ce în această zi, în sinagogile și templele noastre strîngem Tora, Cartea eternă, în brațe, o sărutăm și dănțuim cu ea".

De cînd se consideră ultima zi de Sucot ca sărbătoare de Simhat Tora ?

Asupra anului precis nu se poate da un răspuns exact. în orice caz, se pare că, începînd cu epoca amoraimilor - generație de renumiți învățați din școlile babiloneene de la Nahardeea, Șura și Pumpedita, care au ființat pînă în secolele lll-IV e.a., Simhat-Tora nu însemna la început Ziua, ci pur și simplu Sărbătoarea încheierii ciclului de lecturi din Tora și a reînceperii citirii ei, de la capăt. Ziua respectivă purta inițial numele de lom Habraha - "Ziua binecuvîntării", după ultimul capitol din Tora, care conține binecuvîntarea lui Moșe. Tot în această zi regele Solomon a

 binecuvîntat poporul în noul lâcaș sfînt, Marele Templu (Regi, 1, 8, 22). Rav Saadia Gaon (892-942) vorbește și el, în comentariul său la "Cartea de rugăciuni", despre "Ziua Binecuvîntării". Abia după perioada gaonică (marele învățat, capul marilor seminarii rabinice din epoca babiloneană, purta numele de "gaon") se folosește pentru prima dată în Spania noua denumire de lom Simhat-Tora. Ulterior denumirea a fost adoptată și de celelalte comunități evreiești din alte țări.

Simhat-Tora apare ca o încununare a zilelor de sărbătoare. în această zi se termină citirea în sinagogă a sulului Torei cu pericopa Braha - "Binecuvîntarea", - din cartea "Dvarim" (Deuteronomul) și se reîncepe citirea cu primul capitol din Bereșit: Bereșit Bara Elohim Et Haşamaim V'Et Haareț - "La început a creat Dumnezeu Cerul și Pămîntul". Astfel, studiul Torei nu va fi niciodată terminat.

în ajunul și în dimineața zilei de Simhat-Tora toate sulurile sînt scoase din chivot și purtate de toți credincioșii în jurul altarului (hakafot) într-o procesiune cu cîntece și dansuri, după exemplul dat de Rabi Luria, renumit cabalist din secolul al XVII-lea. O lumînare aprinsă este așezată în chivotul gol, căci "mițva este flacăra, iar Tora reprezintă lumina".

Toți credincioșii sînt chemați în această zi la Tora chiar și cu Col hanearim - toți băieții care nu sînt încă majori din punct de vedere religios (sub 13 ani). Aceștia din urmă sînt asistați de un adult care recită împreună cu ei, sau în locul lor, binecuvîntarea Torei: Barhu Et Adonai Ha- Mevorah; Baruh Adonai Ha-Mevorah Leolam Vaet. Baruh Ata Adonai Eloheinu Meleh Ha-Olam Aşer Bahur Banu Micol Ha-Amim Venatan Lanu Et Torato, Baruh Ata Adonai Ngten Ha-Tora. Baruh Ata Adonai Eloheinu Meleh Ha-Olam Aşer -Natan Lanu Torat Emet Vehaiei Olam Nata Besoheinu Baruh Ata Adonai Noten Ha-Tora - "Lăudați pe Domnul Cel Proslăvit!. Lăudat fie Domnul Cel Proslăvit în vecii vecilor!. Lăudat fii tu. Doamne, Dumnezeul nostru, Regele Universului, care ne-ai ales pe noi dintre toate popoarele pentru a ne da nouă învățătura Ta. Lăudat fii, Doamne, Cel care ne dă Tora. Lăudat fii Doamne, Dumnezeul nostru, Regele Universului, care ne-ai dat nouă o învățătură de adevăr și viață veșnică ai sădit în mijlocul nostru! Lăudat fii Tu, Doamne, Cel care ne dai Tora!".

Credinciosului căruia îi revine onoarea de a recita ultimele versete din Tora i se conferă titlul de Hatan Tora - "Mirele Torei". Credinciosul care este invitat să reînceapâ lectura primelor versete din Bereișit primește titulatura de Hatan Bereișit - "Mirele începutului". Cei doi "miri*" se află sub baldachin sau sînt acoperiți cu un talit ținut de patru mîini, simbolizînd cununia poporului credincios cu învățătura lui Dumnezeu.

384

HANUCA

Hanuca-Hag-haorim, Hag haniţahon. Hanuca - "Sărbătoarea luminilor", "Sărbătoarea victoriei". Hanuca cu a sa Menora reprezintă

triumful luminii asupra întunericului, a cauzei independenței naționale și spirituale asupra dominației străine.

Hanuca - "Sărbătoarea Macabeilor", cei cinci fii ai bătrînului preot Matitiahu Haşmoneul care, în frunte cu Ha-Makabi, la 25 Kislev în anul 165 î.e.a., l-au învins pe Antiohus Epiphanus, regele seleucid al Siriei, cel ce pîngărise Templul din Ierusalim, prigonindu-i pe evrei.

Cuvîntul "macabi" are două semnificații: una provine din cuvîntul ebraic Macava - "ciocan", sugerînd că macabeii au lovit și sfărîmat pe vrăjmași; cea de a doua derivă din inițialele versetului Mi Camoha Baeilim Haşem ? ("Cine e ca Tine, între puternici, o, Doamne ?") - deviza luptătorilor pentru eliberarea Țării Sfinte de sub jugul străin.

Sărbătoarea de Hanuca își are originea într-unul din episoadele dramaticei istorii a poporului evreu, petrecut cu 22 de secole în urmă.

Atașamentul evreilor antici pentru idealul libertății naționale și spirituale și-a găsit expresia pregnantă în pagina eroică înscrisă de macabei în încercata istorie a celui de al doilea veac î.e.a. Răscoala reprezintă reacția sentimentului lor religios și național la crîncenul regim de asuprire și împilare instaurat odată cu înglobarea Iudeii în Regatul Seleucizilor. Aservirea tot mai fățișă, dominația din ce în ce mai neîndurătoare, persecuțiile de tot felul ating punctul culminant sub monarhul seleucid Antiohus Epiphanus - "Mărețul" (169 î.e.a.), supranumit de contemporani Epimanus ("Smintitul"). Tiran fără seamăn, crud, sadic, Antiohus emite legi draconice, menite să desființeze religia și cultura iudaică. Prin edictele promulgate se interzice prăznuirea Sabatului, studierea Torei, circumcizia.

La ordinele lui Antiohus Ierusalimul este prădat. Templul profanat și închinat lui Zeus, cărțile sfinte mistuite de flăcări. Nerespectarea edictelor regale atrage după sine pedeapsa cu moartea.

Numeroase episoade istorice mărturisesc uluitoarea forță de rezistență a popoarelor împotriva dușmanului. O parte din populație s-a refugiat în pustiu și în grotele munților, iar alții și-au apărat credința strămoșească cu prețul vieții; Un bătrîn venerabil, Eleazar, preferă moartea decît să mănînce din carnea animalelor aduse jertfă idolilor păgîni. El s-a împotrivit cu bărbăție zicînd: "Prefer o moarte glorioasă decît o viață infamă".

Istoria consemnează moartea curajoasă a unei mame pioase,

Hana, împreună cu cei șapte fii ai săi, care refuză să se închine lui Zeus. Asistînd la uciderea copiilor ei, mama a strigat : "Spuneți tatălui ceresc: Avraham a vrut să ofere ca jertfă un fiu, eu i-am oferit șapte!'. Neputînd însă supraviețui tragediei, ea se aruncă de pe un acoperiș și muri.

Rezistența pasivă a evreilor se transformă, în aceste condiții, într-una activă. Dintr-un mic orășel din munți, Modiin, veni chemarea la

revoltă împotriva lui Antiohus; preotul Matitiahu, din familia Haşmoneiior, preluă conducerea răscoalei şi porni lupta împotriva duşmanului. • Chemarea preotului din Modiin: Mi l'Adonai elai ('Cine e cu Domnul să mă urmezel") a avut mare ecou în rîndul populaţiei dornice de libertate.

După moartea lui Matitiahu, comanda este încredinţată fiului său Iehuda Makabi (166-161 î.e.a.), sub conducerea căruia răsculaţii au repurtat mari victorii. La 25 Kislev 165 î.e.a. Iehuda eliberează Ierusalimul şi reinaugurează Templul. Prima lui grijă a fost să reaprindă Menora pe care o stinsese Antiohus cînd a pătruns în Ierusalim. Preoţii au găsit în Tomplu o infimă cantitate de ulei sfinţit, suficientă pentru a lumina sanctuarul doar o singură noapte. Printr-o minune uleiul a ars, totuşi, fără întrerupere, opt zile şi opt nopţi. în amintirea acestui fapt se aprind an de an luminările de Hanuca, simbol al victoriei luminii asupra întunericului, a spiritului asupra forţei brutale. Eminenţa Sa subliniază că 'de atunci, minunea de Hanuca s-a repetat nu o dată. Nu o dată se părea că lumina a fost stinsă, că numai există nici o speranţă pentru credinţa şi poporul nostru. Dar, de ftecare dată, "o singură candelă, nişte biete rămăşiţe scăpate de urgia duşmanului, au regenerat poporul şi credinţa noastră".

Cînd duşmanul i-a ameninţat cu exterminarea, evreii nu au avut altă alternativă decît să pună mîna pe sabie pentru a da agresorului o ripostă pe măsură. Dar, de îndată ce primejdia trecea, arma se transforma în unealtă paşnică, în Menora. Aşa se face că în Şabatul care cade în ziua de Hanuca, în loc de ode închinate biruitorilor răsună versetele profetului Zaharia: "Lo V'hail V'lo V'koah Ki Im B'ruhi" - "Nu prin forţă, nu prin putere, ci prin spirit". Aceasta este, în ultimă instanţă, semnificaţia profundă a Sărbătorii de Hanuca. Vreme de opt zile, cît durează ea, se aprind seară de seară luminările în amintirea miracolului rămăşiţei de ulei care a ars timp de opt nopţi şi opt zile.

La 24 Kislev, în ajun de Hanuca, se aprinde prima lumînare şi se rosteşte binecuvîntarea: Baruh Ata Adonai, Eloheinu Meleh Ha-Olam, Aşer Kidişanu Bemiţvotav Veţivanu Lhadlik Ner Şei Hanuca - "Lăudat fii Tu, Doamne, Dumnezeul nostru, Regele Universului, care ne-ai sfinţit prin poruncile Tale şi ne-ai poruncit să aprindem luminarea de Hanuca".' La aprinderea luminărilor de Hanuca, în prima seară, se adaugă rugăciunea Şeehianu: Baruh Ata Adonai Eloheinu Meleh Ha-Olam Şeehianu Vekimanu Lazman Haze - "Lăudat fii Tu, Doamne, Regele Universului, care ne-ai

 sfinţit, ne-ai susţinut şi ne-ai făcut să ajungem ziua aceasta".

în cele opt zile de Hanuca, în cadrul Şmone-Esre şi al rugăciunii de Bircat Hamazon se spune capitolul Al Hanisim, iar după Şmone-Esre de Şaharit se oficiază Halei complet. Zilnic se citeşte din Tora un

fragment din pericopa Naso pentru trei din enoriașii prezenți.

Jocuri de Hanuca. în tirrfp ce ard luminile Menorei se joacă tot felul de jocuri de societate} dintre care cel mai cunoscut este " dreidelul" (titirezul). Dreidel este jocul cel mai popular de Hanuca. Cele patru litere ebraice: Nun, Ghimel, Hei, Șin sînt inițialele inscripției: Nes gadol haia șam - "0 minune care s-a petrecut acolo". Cînd dreidelul cade cu ghimelul în sus înseamnă "gur", adică, se iau toți banii. "Hei" indică "halb" - "jumătate". "Nun" - "nit", adică nimic, iar "Șin" - "ștelt", însemnînd că jucătorul "pune".

HAMISA-ASAR BISVAT

Hamișa-Asar Bișvat - "A cincisprezecea zi a lunii Șvat"- se mai numește Roș Hașana le-ilanot - "Anul Nou al pomilor". E ziua care simbolizează renașterea naturii. Nu numai oamenii își deapănă firul vieții pe pămînt potrivit îndrumării și cîrmuirii Atotputernicului, ci și întreg regnul animal și vegetal, parte integrantă din coroana Creațiunii divine. "Cît de multe sînt făpturile tale. Doamne, pe care le-ai săvîrșit cu înțelepciune, e plin pămîntul cu Creațiunea Ta" (Psalmi, 104, 24).

învățații din ludeea antică au formulat printr-un paragraf din Halaha (legislație iudaică) interdicția dezrădăcinării pomilor, plantarea de puieți constituind o obligație pentru toți. Școala lui Șamai susținea că plantarea ar trebui să aibă loc la întîi Șvat. Școala lui Hilel aducea argumente în favoarea zilei de cincisprezece Șvat ca dată pentru plantarea pomilor și instituirea sărbătorii de Roș Hașana le-ilanot. In Israel s-a statornicit un obicei, o tradiție ca în această zi tineretul, în special copiii, să planteze, fiecare, cîte un pom în livezi și în păduri.

Pentru noi, evreii din diaspora, celebrarea zilei de Hamișa-Asar Bișvat se configurează ca o altă modalitate de conservare a conștiinței identității noastre. De-a lungul celor două milenii de răspîndire, fiindcă în exil porunca de a sădi s-a izbit adesea de interdicția de a poseda pămînt, s-a introdus datina de a consuma simbolic fructe din Țara Sfîntă. S-a petrecut un act de spiritualizare a materiei: nu sădim pomi, dar consumăm fructe din Ereț Israel, îndeplinind prin aceasta un act sacru. Așa cum Biblia și Talmudul s-au constituit ca o patrie spirituală, ca o geografie

 afectivă și un mod de supraviețuire națională, tot astfel Hamișa-Asar Bișvat are o valoare simbolică, dăruindu-ne sentimentul spațiului-matrice al Israelului, țara din care am fost izgoniți cu forța, dar pe care am purtat-o în noi pretutindeni.

Poporul evreu, prin intermediul profeților, și-a exprimat întotdeauna speranța că va reveni în «patrie, va fertiliza pămînturile strămoșești pustiite, va reclădi satele și orașele distruse, va înălța noi așezări, va reînvia întreaga natură, transformînd țara străbună într-o grădină înfloritoare: "Voi întoarce din robie poporul Meu,evreii, și ei vor zidi cetățile cele dărîmate și le vor locui, vor sădi vii și vor bea vinul lor, vor face grădini și vor mînca din rodul lor" (Amos, 9, 14). Pentru poporul evreu este caracteristică, chiar definitorie încrederea nestrămutată într-un viitor mai bun, exprimată plastic printr-o sugestivă comparație: "Omul este aidoma copacului de pe cîmp" (Deuteronomul, 19, 20K

Semn al reînnoirii naturii în Țara Sfîntă, Hamișa-Asar Bișvat ne întărește convingerea că, asemenea sevei ce urcă în trunchiurile amorțite ale copacilor și face mugurii să spargă coaja crengilor în regnul vegetal. Binele va triumfa asupra Răului, Lumina va împrăștia întunericul care se abate uneori asupra vieții individului sau colectivității.

Viziunea temerar prospectivă a iudaismului asupra existenței umane este evidențiată de Eminența Sa: "Strădania și munca omului trebuie să fie mereu îndreptate spre ziua de mîine, să aibă drept țel îmbunătățirea vieții celor ce vor veni după dînsuj, să fie animată de convingerea nestrămutată că, pînă la urmă, umbrele morții se vor risipi și izbînda vieții se va afirma în plenitudinea ei".

Acțiunea de plantare a pomilor din antichitate, dobîndește în zilele noastre noi dimensiuni, devenind un act de ripostă împotriva poluării, împotriva secătuirii resurselor naturale, în ultimă instanță - împotriva distrugerii echilibrului ecologic de pe planeta noastră.

în contextul problemelor ce le ridică azi protejarea mediului înconjurător, tîlcul unei parabole din Talmud se dovedește a fi de stringentă actualitate. înțeleptul Homi a întîlnit un bătrîn care planta un pom ce urma să rodească peste șaptezeci de ani. Homi l-a întrebat pe grădinar dacă speră să mai trăiască atît cît să apuce să guste din fructele lui. "Așa cum părinții mei au sădit pomi pentru mine, a răspuns bătrînul, la fel muncesc eu pentru a asigura copiilor mei hrana lor." E în această parabolă o semnificație profundă - expresia unei concepții proprii iudaismului, Torei. Parabola amintită ne îndeamnă să ne gîndim cu venerație $i respect la înaintașii noștri care, înfruntînd greutăți incomensurabile, au creat valori materiale și spirituale inestimabile, de care ne bucurăm astăzi. Civilizația actuală este moștenirea pe care ne-au lăsat-o generațiile anterioare. Anul Nou -al pomilor ne învață adevărul

 elementar, dar fundamental, că generațiile, în succesiunea lor, au avut, au și vor avea rolul Și contribuția lor în conservarea și îmbogățirea valorilor materiale și spirituale de care să se bucure generațiile următoare.

în ziua în care se înfiripă din nou viața în arbori - Hamișa-Asar

Bișvat, luînd în mînă un fruct și rostind binecuvîntarea: Baruh Ata Adonai, Eloheinu, Meleh Ha-Olam Bore Pri Ha-Eț - "Binecuvîntat fii Tu, Doamne, Dumnezeul nostru, Regele Universului, Cel care ai creat fructul copacului", ne exprimăm de fapt încrederea în biruința vieții asupra morții.

Prin celebrarea zilei de Hamișa-Asar Bișvat iudaismul aduce ideii de dragoste de natură a poporului evreu o splendidă deschidere spre universal, exprimîndu-și totodată năzuința sa ca acest pămînt să devină o mare și înfloritoare grădină a tuturor.

PURIM

La 14 Adar sosește Purimul - sărbătoare populară veselă și pitorească. Dacă de Hanuca prăznuim salvarea credinței ce fusese amenințată de tiranul Antiohus, de Purim celebrăm salvarea fizică de nimicire a poporului evreu. După cum relatează Cartea Esterei, evreii răspîndiți prin cele 127 de provincii ale imperiului lui Ahașveroș au fost amenințați cu exterminarea, la instigarea lui Haman.

Etimologic, "purim" derivă de la cuvîntul "pur" - "sorți" din vechea persană. în Cartea Esterei se relatează că Haman a stabilit prin tragere la sorți data de 14 Adar pentru a-și pune în aplicare planul de lichidare a colectivității evreiești. Numai că sorții s-au întors împotriva călăului, iar deznodămîntul a fost cu totul altul.

Cartea Esterei furnizează ample informații cu privire la viața evreilor din Susa, capitala Persiei. Ea începe cu prezentarea unui ospăț care a durat 128 de zile în luxoasele palate ale regelui Ahașveroș. în ziua a șaptea regele, într-un moment de bună dispoziție întreținută și de băutură, ordonă ca soția sa, Vaști, să se înfățișeze într-o ținută indecentă înaintea dregătorilor spre a-și etala frumusețea. Întrucît aceasta a refuzat, sfetnicii l-au convins pe rege s-o înlăture de la Curte. Totodată, s-a dat porunca să se caute pentru rege altă soție din rîndurile celor mai frumoase fete din țară. Pînă la urmă a fost încoronată ca regină Estera, nepoata unui evreu, Mordehai, care la sfatul unchiului său își tăinuise la început originea iudaică.

Ahașveroș avea un ministru, Haman, în fața căruia se închinau toți ceilalți dregători. Cum numai Mordehai nu înțelegea să se supună acestui ritual, vanitosul Hamari hotărî, drept răzbunare, să-l convingă pe

Haman implorînd iertare Esterei (Rembrandt)

rege că poporul evreu "are legiuiri deosebite" și, ca atare, trebuie nimicit. Argumentele se dovediră șubrede, dar Haman le mai adăugă un. dar de 10 000 de ducați și regele acceptă propunerea.

în ajunul zilei sorocite (prin simplă aruncare a zarurilor) împlinirii cutremurătoarei decizii, se întîmplă ca regele să nu poată dormi. El puse

să i se citească din cronicile împărătești și află astfel că Mordehai îl salvase de uneltirile unor intriganți de la Curte care îi pregăteau moartea. Tocmai atunci sosi Haman să-l anunțe că spînzurătoarea pentru Mordehai este deja înălțată. Regele îl întrebă: "Ce trebuie făcut unui om pe care regele vrea să-l cinstească?". Haman se grăbi să răspundă că omul trebuie să fie învești mîntat în haine împărătești și cu o coroană, iar doi dregători să treacă prin toate cetățile împărătești și să strige: "Așa se cinstește omul pe care vrea să-l onoreze împăratul". Ahașveroș fu mulțumit de răspuns și porunci lui Haman să facă acest lucru cu Mordehai iudeul. Planul criminal de exterminare a evreilor fu zădărnicit, iar Haman sfîrși în spînzurătoarea ridicată chiar de el. Acesta este, pe scurt, conținutul plin de dramatism al Cărții Esterei, pe marginea căreia s-au brodat'numeroase comentarii și legende midrașice. lată upa din ele, pe care a citat-o Eminența Sa:

într-una din zilele în care se«răspîndise vestea că poporul evreu va fi nimicit, rătăcea pe străzile capitalei Persiei un om cu sufletul zdrobit și cu hainele sfîșiate. Era Mordehai. Zărind o ceată de copii care tocmai ieșiseră pe poarta unei sinagogi, se îndreptă spre ei.

- Ce ați învățat astăzi? - întrebă Mordehai pe unul din copii.
- Am învățat versetul: "Să nu te sperii de spaima ce dintr-o dată te-a cuprins și nici de nenorocirea ce nelegiuiții vor s-o abată asupră-ți" (Proverbe, 3, 24). Am învățat și alt verset: "Ei uneltesc planuri și ele se vor distruge, ei rostesc cuvinte și ele nu se vor împlini, căci cu noi e Dumnezeu" (Isaiahu, 8, 10).

Ascultînd aceste vorbe, Mordehai își regăsi echilibrul sufletesc.

Postul Esterei. Ziua de 13 Adar, în ajun de Purim, a fost stabilită ca zi de post sub numele de Tanait Ester, în amintirea zilelor de post pe care regina Ester și le-a impus sieși, precum și evreilor din Susa, înaintea intervenției sale pe lîngă rege pentru salvarea poporului evreu.

în ajun de Purim, după rugăciunea de Maariv se citește cu solemnitate Meghilat Ester. Lectura se repetă și a doua zi dimineața, după ce se citește din Tora pericopa săptămînii. Tradiția a statornicit obiceiul ca enoriașii să se manifeste zgomotos, bătînd din picioare de fiecare dată cînd e pronunțat numele lui Haman și al fiilor săi. Copiii întrebuințează învîrtitoarea - grager - pentru a-și manifesta disprețul față de curteanul hain și lipsit de scrupule care a urzit pieirea populației evreiești din Persia.

Există obiceiul ca de Purim prietenii să-și trimită reciproc daruri

 alcătuite mai ales din dulciuri, prăjituri cu miere, hamentașen, fructe. Se recomandă să se ofere mai multe daruri oamenilor nevoiași, iar nimeni nu trebuie să refuze o mînă care i se întinde. Domnește peste tot o atmosferă de veselie și prietenie din care nu lipsesc nici farsele. Tn seara zilei de 14 Adar s-a statornicit tradiția de a se organiza o masă

festivă - Seudat Purim. în numeroase comunități există obiceiul organizării de baluri mascate, mese festive și vizite care se fac în familie. Purimul a fost sărbătorit întotdeauna ca un simbol al justiției imanente, al victoriei celor asupriți asupra asupritorilor.

Dezvăluind semnificația sărbătorii, Eminența Sa arăta că: "Purim - sărbătoarea triumfului poporului asupra tiranului, a victoriei judecății drepte cerești asupra nelegiuirii genocidului, a bunului simț asupra capriciilor, nu poate să dispară niciclnd". Cartea Esterei rămîne de-a pururi, căci conținutul ei reprezintă, după cum însuși se caracterizează, "cuvintele PĂCII și ADEVĂRULUI."

PESAH

Sărbătoarea de Pesah, numită și Zman Hșiruteinu - "Sărbătoarea libertății", Hag Heaviv - "Sărbătoarea primăverii", Hag Hamațot - "Sărbătoarea azimilor" evocă ieșirea evreilor din Egipt, izbăvirea lor din robia faraonică, marcînd actul de naștere al poporului evreu.

Această sărbătoare simbolizează nașterea și renașterea noastră națională, fapt subliniat de Eminența Sa: "Ne-am născut în această noapte de Pesah în care am căpătat conștiința de popor liber; ne-am născut odată cu sfîntul dor omenesc de dezrobire".

Poporul evreu a învățat ce înseamnă libertatea, această comoară neprețuită, condiție fundamentală a demnității omenești. De aceea am vegheat și vom veghea necontenit ca nu cumva lanțurile scalviei să subjuge omenirea.

în Aseret Hadibrot - "Decalogul", epoca sclaviei este menționată chiar în prima poruncă: "Eu sînt Domnul Dumnezeul tău care te-am scos din casa sclaviei (Șemot, XX, 2).

Este semnificativ faptul că autorul divin al Bibliei nu se referă mai întîi la principalul atribut al lui Dumnezeu - de Creator al Cerului și Pămîntului, ci reliefează rolul acestuia de Eliberator.

Rabi lehuda Halevi subliniază că această formulare exprimă concepția noastră despre viață: mai presus decît însăși creația este liberatea. Legiuitorul bilblic a căutat prin toate mijloacele să țină treză în conștiința obștii amintirea ieșirii din Egipt, lată de ce toate sărbătorile

noastre, sau majoritatea lor, evocă acest memorabil eveniment.

Kiduşul de Şabat, toasturile festive rostite de sărbători, tefiloturile - toate pomenesc de Zeher Liţiat Mrţraim - "Amintirea ieşirii din Egipt*, nî "Hagada", care relatează şi ea- epopeea exodului din Egipt, întîlnim trei termeni cu valoare simbolică: Pesah, Maţot, Maror. Care este semnificaţia lor?

Cuvîntul *Pesah* derivă din verbul ebraic "pasoah" - "a sări", sugerînd că moartea a sărit peste casele evreilor. "Maţot" - "azimă", însemnă aluat nedospit, cu care s-au hrănit strămoşii noştri în acele vremuri de grea cumpănă. Părăsind în grabă Egiptul, ei nu au mai .avut timp să-şi coacă pîine dospită şi au luat cu ei nişte turte nedospite. "Maror" sînt nişte ierburi amare care au menirea să ne evoce viaţa amară, plină de durere şi suferinţă de care a avut parte poporul nostru în robia egipteană.

Pesah, Maţot şi Maror, aceste trei simboluri au drept scop să ţină trează conştiinţa că încă de la început intinerarul nostru istoric a fost presărat în mod dramatic de jertfe, de lacrimi, de chinuri, suferinţe, dar şi de miracole.

E firesc să ne punem întrebarea: cum au ajuns strămoşii noştri robi în Egiptul antic?

După cum relatează Biblia, o secetă cumplită, care a uscat cîmpiile, a secătuit izvoarele şi a adus foamete, a deteminat mişcarea evreilor spre Egipt, singura ţară care, graţie administraţiei înţelepte a lui Iosef, dispunea de îndestulătoare rezerve alimentare. în această perioadă fiii lui Iaakov se mută şi ei în Egipt, dar numai provizoriu, dovadă că, atunci cînd Patriarhul Iaakov a încetat din viaţă, el a fost transportat şi înhumat alături de bunicul şi tatăl său în Peştera Macpela din Israel. Spre surpriza lor, aici, în Egipt, fiii lui Iaakov şi-au găsit fratele, pe Iosef, vîndut cîndva de ei ca sclav, dar care, între timp, ajunsese viceregе. La iniţiativa acestuia şi cu consimţămîntul faraonului, israeliţii s-au aşezat în provincia Goşen, unde s-au îndeletnicit cu creşterea vitelor, ca şi în ţara lor de baştină, bucurîndu-se de totală autonomie şi libertate religioasă.

Chiar dacă mai multe generaţii au fost nevoite să trăiască printre străini în Egipt, israeliţii nu au încetat niciodată să spere că se vor reîntoarce în Ţara Făgăduinţei, unde se aflau mormintele patriarhilor. Ei aveau, totodată, convingerea că Ţara Sfîntă dispune de condiţiile cele mai favorabile pentru aplicarea doctrinei moral-religioase transmise de la Avraham, Iţhak şi Iaakov.

După un timp, pe tronul Egiptului a urcat un nou faraon, care a dezlănţuit o prigoană sălbatică împotriva evreilor, lansînd următoarea calomnie consemnantă în Biblie: "lată neamul evreilor, o mulţime mare şi mai tare decît noi. Veniţi să-i împilăm, ca să nu se mai fhmulţească şi ca

Fuga din Egipt (Giotto)

Evrei în robia egipteană

nu cumva, la vreme de râzboi, să se unească cu vrăjmașii noștri" (Ieșirea, 1,9-10).

Faraonul, probabil Ramses al ll-lea, dornic de palate mărețe și de monumente somptuoase, construia pe vremea aceea două orașe, Ramses și Pitom.fapt pentru care avea nevoie de mii de robi. Evreii lipsiți de apărare, care duseseră pînă atunci o viață liberă, s-au pomenit înhămați la jug și reduși la cea mai înjositoare sclavie. Din zori pînă în noapte, mînați cu biciul să care pietre, să facă cărămizi, evreii au cunoscut o atît de chinuitoare asuprire, încît amintirea ei a rămas adînc săpată în sufletele lor.

Cu toate persecuțiile la care erau supuși, ei continuau să se înmulțească. Atunci faraonul găsi un mijloc pentru a-i distruge: dădu poruncă în toată țara ca toți nou-născuții evrei, de sex masculin, să fie înecați în apele Nilului. Biblia ne istorisește că pe vremea aceea trăia în Egipt o familie pioasă din tribul Levi. Capul familiei se numea Amram, iar soția sa - Iohevet. Ei aveau doi copii, Aharon și Miriam. în perioada celei mai grele prigoane le veni pe lume cel de-al treilea copil.

Fiind băiat, era condamnat de la bun început la moarte în valurile Nilului. Mama lui fu cuprinsă de o adîncă disperare și, expunîndu-se la o pedeapsă severă, hotărî să-l ascundă de zbirii faraonului. Dar copilul creștea repede, plîngea sau gungurea atît de tare, încît în orice moment putea fi descoperit, ceea ce ar fi dus la pieirea întregii familii.

Mama copilului avu o idee ingenioasă: puse copilul într-un coșuleț uns cu smoală, pe care îl așeză în păpuriș, aproape de locul unde se scălda de obicei fiica faraonului, cunoscută pentru inima ei miloasă față de evrei. Se întîmplă așa cum prevăzuse mama: tocmai în ziua aceea trecu pe acolo prințesa, zări coșulețul și porunci să-i fie adus. Deschizîndu-l, văzu un copil rumen și frumos care plîngea. Ea înțelese că este vorba de un copil evreu a cărui dramă îi înfățișă imaginea unei suferințe colective ce solicită de oriunde dreptate și mîntuire. Dorind să-l scape de la pieire, ea trimise după o femeie evreică care se nimeri să fie chiar mama copilului, și i-l încredință spre creștere. După ce băiețelul se făcu mai mare, ea îl aduse înapoi prințesei, care îl adoptă ca fiu al ei și îl numi Moșe, ceea ce în egipteană înseamnă "scos din apă" ("mo" - "apă", "ușe" - "scăpat").

Din acel moment, Moșe crescu la palat și primi o educație aleasă. Concomitent, mama sa adevărată se strădui ca el să nu-și ignore originea, îl învață limba și istoria strămoșilor. Așa se face că, oricîtă cinstire i-ar fi acordat egiptenii, oricîtă dragoste i-ar fi arătat prințesa, Moșe nu a uitat că s-a născut din neamul asuprit al evreilor. Inima lui sîngeră văzînd cît sufereau frații săi căzuți în neagra robie. într-o zi zări un satrap egiptean lovind un evreu și, neputîndu-și stăpîni indignarea, îl pedepsi pe vinovat.

Auzind despre isprava lui Moșe, faraonul hotărî să-l pedepsească. Moșe fugi în pustiu și se opri într-o oază locuită de midianiți. Și aici, ca și în Egipt, văzînd nedreptatea care se face unor păstorițe lipsite de apărare, fiicele preotului neevreu Itro , sări în ajutorul lor. Tatăl păstorițelor, preotul midianit Itro, drept recunoștință trimise îndată și îl chemă pe Moșe în casa lui și, văzînd cît de blînd și de bun este, îl făcu mai tîrziu ginere, căsătorindu-l cu fiica sa, Țipora. în toate scenele biblice în care apare, Moșe ni se înfățișează ca dușman de moarte al oricărei nedreptăți, ca apărător al tuturor prigoniților, indiferent de apartenența lor socială sau națională. înțelegem astfel mai bine de ce Dumnezeu s-a arătat lui Moșe, încredințîndu-i misiunea de a se adresa faraonului pentru eliberarea fiilor lui Israel.

într-una din zile, pe cînd păștea oile socrului său și ajunsese pînă la muntele Horev, zări un "mărăcine cuprins de flăcări care nu se lăsa mistuit". Moșe vede în aceasta un simbol: i se atribuie conducerea unui popor care să fie educat astfel, încît să fie indestructibil și nepieritor. El se înfățișează imediat faraonului și îi cere, în numele lui Dumnezeu, să-i elibereze pe frații săi. Faraonul respinge furios cererea, iar drept pedeapsă poruncește să se înăsprească și mai mult regimul de muncă al evreilor.

Nenorociri mari s-au abătut atunci, din voința Domnului, asupra Egiptului: apa din rîuri s-a prefăcut în sînge, broaște, țînțari și fiare sălbatice au năpădit țara, ciuma a decimat cirezile de vite, trupurile oamenilor s-au acoperit de bube purulente, grindină, lăcuste și întuneric au pogorît din ceruri, moartea a secerat pe cei dintîi născuți. Ori de cite ori se abătea o calamitate asupra Egiptului, faraonul făgăduia să-i elibereze pe evrei, dacă Moșe va cere Domnului îndurare pentru egipteni. îndată însă ce calamitatea înceta, faraonul uita de cuvîntul dat. Numai cînd îngerul morții a început să secere pe primii născuți faraonul, îngrozit, l-a chemat pe Moșe, rugîndu-l să plece cît mai repede cu putință cu evreii, deoarece îi era teamă că orice întîrziere ar putea duce la pieirea sa. în ziua de 15 Nisan, la revărsatul zorilor, evreii, încinși la brîuri, cu toiagul în mînă, sub conducerea lui Moșe, părăsiră în mare grabă Egiptul, îndreptîndu-se prin pustiu spre Marea Roșie.

La' țărmul mării faraonul, care se răzgîndise din nou, i-a ajuns pe evrei din urmă cu cavaleria și cu carele de luptă. Dar Moșe și fiii Israelului au trecut în mod miraculos marea, iar oștile egiptene, în frunte cu faraonul, au fost acoperite de valuri și înecate.

. Evreii sărbătoriră această minune intonînd un cîntec în cinstea lui Dumnezeu.

Ieșirea din Egipt, act de o covîrșitoare importanță istorică, a marcat eliberarea poporului evreu din robia egipteană, constituind, totodată, prima victorie a sclavilor, istoricește atestată, împotriva unui sistem social Crud și opresiv.

Sărbătoarea de Pesah durează opt zile, de la 14 Nisan ora 9,30 dimineața pînă la 22 Nisan seara. Sărbătoarea de Pesah are următoarea structură: primele și ultimele două zile sînt sărbători, iar zilele dintre ele sint semisărbători și poartă denumirea de Hol-Hamoed (17, 18, 19, 20 Nisan).

timp de opt zile, cît durează sărbătoarea, este interzisă * consumarea pîinii și a oricăror produse făinoase (hameț), precum și a oricărui aliment care nu a fost preparat în condiții rituale speciale de Pesah.

în ajun de Pesah stăpînul casei face o cercetare amănunțită în toate încăperile și în toate colțurile pentru a verifica dacă nu se află pe undeva ceva hameț. Nici o fărîmitură de aluat dospit, sub nici o formă, nu trebuie să se găsească în acest interval de timp în casa crediciosului. în ziua de 14 Nisan consumarea hametului este permisă pînă la ora 9,30 dimineața. Toate alimentele sînt înlocuite cu altele, special preparate de Pesah - pachete de matot, pungi cu făină- de azimă, sticle cu vin cu etichete care atestă că nici un ferment nu a pătruns în ele. Toate pachetele de alimente poartă sigiliul unei autorități rabinice care

397 garantează că fabricarea a decurs potrivit prescripțiilor religioase.

Vesela de fiecare zi este înlocuită cu servicii noi, scoase din lăzi sau dulapuri care le-au adăpostit timp de 12 luni: cratițele și tacîmurile sînt și ele înlocuite. în ziua de 14 Nisan, la prînz, pe masă este pusă veselă de Pesah, dar nu se servește nici mațot, nici pîine. Mațot vor fi consumate cu ocazia solemnității respective, la Seder.

în primele două seri de Pesah, 14 si 15 Nisan , în casa fiecărui credincios se organizează un Seder. Reuniți în jurul mesei, toți membrii familiei ascultă lectura Hagadei, care evocă epopeea ieșirii evreilor.'din Egipt. Masa este aranjată cu fast și potrivit ritualului. La mijloc se află platoul de Seder, care are în fiecare din cele trei despărțituri o bucată de mața. Pe platou se află alimente cu conținut simbolic: karpas (pătrunjel), apă sărată cu oțet, morcov, lăptucă și hrean,ierburi amare, ca amărăciunea evreilor din Egipt. De asemenea,*se mai află haroset, o pastă din miere, migdale, scorțișoară și vin roșu sugerînd lutul din care sclavii făceau cărămizi. în sfîrșit, zeroa, un os cu carne friptă care evocă mielul pascal de altădată, și un ou răscopt care simbolizează distrugerea Templului din Ierusalim. în cursul ceremonialului fiecare comesean este invitat să golească paharul cu vin de patru ori, ca expresie a recunoștinței față de Dumnezeu. Cele patru cupe, arba kosoț, corespund celor patru etape ale eliberării: "Am să vă scot ..., Am să vă izbăvesc de munca grea ..., Am să vă mîntuiesc..., Am să vă primesc să-mi fiți popor" (Exodul, 6/6).

în fața stăpînului casei se umple un pahar cu vin în cinstea profetului Eliahu, viitorul prevestitor al mîntuirii finale. După Kiduș se golește primul pahar. Comesenii stau în poziție înclinată, așa cum făceau în antichitate oamenii liberi. Apoi stăpînul casei.se spală pe mîini și, muind karpas în apa sărată, binecuvîntează pe "Cel ce a creat fructele pămîntului", gustă din karpas și-l împarte comesenilor. De asemenea, împarte azima din mijloc, păstrînd cea mai mare parte pentru aficomen. Ridicînd apoi platoul de Seder, anunță: lată pîinea suferinței pe care au mîncât-o strămoși) noștri în Egipt. Rugăciunea continuă cu exprimarea năzuinței noastre spre libertate. Este umplut cel de-al doilea pahar. Apoi, mezinul său, cel mai tînăr dintre comeseni, pune părintelui cele patru întrebări: Ma Niștana Halaila Haze Micol Haleilot Șebhol Haleilot Anu Ohlim Hameț Umața, Halaila Haze Culo Mața? Șebhol Haleilot Anu Ohlim Șear lerakot Halaila Haze Maror? Șebhol Haleilot Ein Anu Matbilim Afilu Paam Ehat, Halaila Haze Știei Peamin? Șebhol Haleilot Anu Ohlim Bein loșevin Uvein Msubim Halaila Haze Culanu Msubim? - "De ce se deosebește această noapte de celelalte nopți? în toate celelalte nopți putem mînca dospite și nedospite, în această noapte numai nedospite. în celelalte nopți mîncăm diferite verdețuri, în această noapte numai

398 rădăcini (verdețuri) amare. în celelalte nopți nu trebuie să muiem nici măcar o dată, Tn această noapte de două ori. în celelalte nopți mîncăm șezînd sau rezemați, Tn acpastă noapte numai rezemați".

Versetele biblice alternează cu povestirile și comentariile Mișnei, cu evocarea Sederului de la Bnei Brak (localitate menționată Tn "Hadada" Tn care se relatează că mai mulți rabini reuniți în seara de Pesah au povestit toată noaptea despre ieșirea din Egipt, pînă ce au sosit discipolii lor să-i anunțe că e timpul rugăciunii de dimineață), a episodului cu cei patru fii, cu descrierea sclaviei în Egipt, a muncilor grele, a celor zece calamități, cu explicarea celor trei mițvot - a mielului, a azimei și a ierburilor amare, cu proslăvirile cuprinse în Daieinu (poem liturgic în care fiecare verset îl proslăvește pe Dumnezeu, enumerîndu-se miracolele prin care au trecut evreii, avînd în final cuvîntul "daieinu" care înseamnă "ar fi fost de-ajuns") și, în sfîrșit, cu golirea celui de-al doilea pahar. După spălarea mîinilor urmează binecuvîntarea pentru consumarea azimei. în amintirea Templului se consumă un pic de hrean între două bucăți de mațot. Urmează masa propriu-zisă. După umplerea celui de-al treilea pahar se continuă cu partea a doua a Sederului. După rostirea rugăciunii de încheiere a mesei și golirea celui de-al treilea pahar se deschide larg ușa, cu invitația: Să intre profetul Eliahu! Se toarnă al patrulea pahar și urmează recitarea psalmilor de Halei. Sărbătoarea se încheie cu cîntece vesele: Ehad Mi lodea. Had Gadia. în același mod decurge și Sederul din seara următoare.

La 15 Nisan este prima zi de Pesah. Dimineață credincioșii se duc la sinagogă unde se oficiază serviciul divin de sărbătoare.

La Musaf oficiantul îmbracă kitl și recită rugăciunea Tal pentru rouă binefăcătoare rodului pămîntului. Tefilat Tal (Rugăciunea pentru rouă) este îmbogățită cu piiutim (poezii sinagogale care au intrat în canonul rugăciunilor) ale lui Elizar Ha-Kalir, unul dintre maeștrii literaturii sinagogale din Evul Mediu.

La Minha se spune Morid hatal (Rugăciunea pentru rouă) Tn loc de Morid hagheșem (rugăciunea pentru ploaie). Aceasta se spune pînă la Șemini Ațeret. în primele două zile de Pesah se spune Halei întreg. în a doua seară de Seder începe Sfirat Haomer (numărătoarea Omerului). în cele 49 de zile, cît durează numărătoarea Omerului, se obișnuiește să nu se facă petreceri, cu excepția zilelor de Lag Baomer, Roș-Hodeș, precum și a ultimelor trei zile ce preced sărbătoarea de Șavuot. în acest interval nu se fac nunți, credincioșii nu-și îmbracă haine de sărbătoare și nu se tund. Sînt zile de doliu după cei 40 000 de elevi ai lui Rabi Akiva, omorîți în timpul împăratului Adrian.

Zilele de 17-20 Nisan, numite Hol-Hamoed, sînt considerate semisărbători și au un caracter semifestiv. în aceste zile sînt permise

 unele munci, îndeosebi cele necesare nevoilor sărbătorii. Șabat Hol- Hamoed este Șabatul care cade în cursul sărbătorii de Pesah. în acest Șabat se face lectura din Șir-Hașirim (Cîntarea Cîntărilor), imnul dragostei și al primăverii vieții regelui Solomon.

Șevii șei Pesah (a 7-a zi de Pesah - 21 Nisan) evocă ziua-în care evreii au traversat în mod miraculos Marea Roșie, scăpînd de urmărirea oștilor faraonului. Se citește Cîntecul Mării - imn de triumf și recunoștință intonat de Moșe și fiii Israelului. în cîntec se relatează, printre altele, faptul că valurile au acoperit carele, călăreții și toată oștirea faraonului.

La 22 Nisan este ultima zi de Pesah, în care se spune Izkor, rugăciunea pentru pomenirea morților din familie.

După trecerea miraculoasă a evreilor,
Marea Roșie înghite în valurile ei oștite egiptene

LAG BAOMER

Lag Baomer este o semisărbătoare întru comemorarea încetării epidemiei ce izbucnise în anul 135 e.a. în rîndurile luptătorilor care, sub conducerea lui Bar-Kohba, se răsculaseră împotriva stăpînirii romane.

Patruzeci și nouă de zile despart Pesah-ul - sărbătoarea eliberării din robia fizică - de Șavuot, ziua primirii Torei, marcînd eliberarea din robia spirituală.

Sefirat Ha-Omer (prescurtat Sefira) reprezintă denumirea celor 49 de zile începînd cu a doua zi de Pesah, cînd se aducea prinosul primului seceriș la Templu, pînă la Șavuot. Astăzi numărătoarea se face în cadrul unei rugăciuni speciale.

Acum 2 000 de ani, în zilele Sefirei (numărătorii), o epidemie cumplită cuprinsese armata lui Bar-Kohba, formată din discipolii lui Rabi Akiva. Din a 33-a zi a Sefirei nici o viață nu se stinse, nici unul din cei ce- I urmau pe neînfricatul Rabi Akiva nu pieri. Era Lag Baomer. Dar pentru a înțelege cauzele insurecției este necesar să prezentăm evenimentele istorice care au precedat-o.

Ruinele Templului incendiat de ostașii lui Titus în anul 70 e.a. fumegau încă. Legiunile romane pustiiseră întreaga ludee, dar învățătura iudaică fusese salvată de Iohanan Ben Zakai, care reușise să grupeze în jurul său pe cei mai de seamă învățați ai vremii la Academia din Iavne, ce luase locul Sanhedrynului din Ierusalim.

Domițian (81-96 e.a.), fratele și urmașul lui Titus, îi trata pe iudei cu mare asprime, trecîndu-i pe sub ascuțișul săbiei pe acei locuitori care refuzau să plătească un impozit pentru susținerea cultului păgîn. Mai blîpd îi trata Nerva (96-98 e.a.), care desființse impozitul (Fiscus ludaiucus). Timpuri grele au venit în timpul domniei lui Traian (98-117 e.â.). Cînd acesta se luptă cu părții (107), evreii opuseră o rezistență îndîrjită, deoarece în țara părților se bucurau de autonomie deplină, ludeea este pustiită de cohortele romane. După moartea lui Traian, pe tronul Imperiului Roman urcă Aelius Hadrianus (Adrian), (117-138 e.a.).

La începutul domniei sale acesta păru binevoitor față de evrei, deoarece era nevoit să restabilească liniștea și ordinea în proviinciile imperiale răscolite de expedițiile precursorului său. El destitui, astfel, pe Quietus, asprul guvernator al ludeei.

Se răspîndi vestea că împăratul intenționează reclădirea Ierusalimului și chiar ridicarea Templului. De fapt, planul său a fost să

 reconstruiască fosta capitală a Țării Sfinte, dar nu ca un oraș

iudeu, ci ca un oraș roman, ca simbol al victoriei religiei de stat a Romei asupra celei mozaice. Pe locul Templului Dumnezeului unic urma să fie clădit un templu lui Jupiter. Lucrările de construcție au început, dar s-au dovedit a fi picătura ce a umplut paharul nemulțumirii poporului. Focul răscoalei pentru apărarea credinței strămoșilor, pentru apărarea ființei naționale, foc care mocnea de o jumătate de veac, izbucni puternic și se prefăcu repede în vîlvătaie. Spiritul mișcării insurecționale a fost marele cărturar Rabi Akiva, iar comandantul militar Bar Kohba, supranumit Bar-Kozba (Fiul SteleloO.

Prigoana s-a întețit în anul 127 e.a. O serie de școli au fost închise, iar viața religioasă a fost din ce în ce mai mult stingherită. Ca urmare a acestor măsuri, un grup de învățați evrei, în frunte cu Rabi Akiva, a început să pregătească o răscoală populară contra puterii romane. Ani de-a rîndul a durat această pregătire. Au fost amenajate peșteri, s-au săpat tunele de contact, au fost depozitate arme și tinerii efectuau exerciții militare în condiții de mișcare subterană.

Rabi Akiva - cel mai ilustru cărturar al vremii - fin analist al evenimentelor istorice contemporane, își îndruma discipolii atît în cunoașterea învățăturii sfinte iudaice, cît și în mînuirea armelor. Dacă în anul 132, la semnalul revoltei au răspuns cu entuziasm și înflăcărare tinerii din toate colțurile ludeei, meritul este, fără îndoială, al lui Rabi Akiva.

Bar-Kohba a ridicat steagul luptei împotriva dominației străine, încercînd să redobîndească independența și suveranitatea statului iudeu.

Sub conducerea lui Rabi Akiva și Bar-Kohba, războiul de eliberare a pășit din izbîndă în izbîndă. O forță militară romană venită din Siria a fost nimicită și Ierusalimul eliberat. într-un singur an insurgenții au cucerit 50 de cetăți întărite și aproape 1 000 de sate și orașe, reușind să fie, la un moment dat, stăpînii întregii țări. Bar-Kohba a fost proclamat rege al ludeei. Monezile bătute în timpul răscoalei purtau inscripția: "Pentru eliberarea Ierusalimului". Timp de 3 ani Ereț Israel a fost o țară liberă. Conform tradiției, denumirea de "Bar-Kohba", adică "Fiul Stelelor", pornește de la Rabi Akiva, care l-a identificat pe realizatorul planurilor sale de scuturare a jugului străin, pornind de la versetul 17, capitolul 24 din a patra carte a Torei (Bamidbar), care notează: "o stea a răsărit din Iaakov și va învinge pe Edom".

Tradiția spune că Bar-Kohba prindea între genunchi bolovanii azvîrliți de catapultele romane și că luptătorii săi smulgeau cu ușurință din rădăcini codrii Libanului.

Disperat, Tineus Rufus, guvernatorul acestei părți a Orientului, raportează la Roma și cere întăriri pentru a se putea face față situației.

Adrian trimite pe unul dintre cei mai faimoși și mai cruzi generali ai săi, Iulius Severus, care-i învinsese pe răsculații britani. Și totuși Severus nu reușește să înfrîngă armata lui Bar-Kohba decît cu multă greutate. Luptele au durat pînă în vara anului 135 e.a. Covîrșită de numărul imens al unităților romane, armata lui Bar-Kohba a fost măcinată în doi ani de un război de uzură. Un punct de rezistență eroică devenise fortăreața Betar, de lîngă Ierusalim, unde își pierdură viața, apărînd cetatea pînă în ultima clipă, Bar-Kohba și cei mai aleși dintre luptătorii săi. Se apreciază că peste 500 000 de iudei au pierit în luptele pentru apărarea credinței și independenței naționale. 0 bună parte din Iudeea a fost jefuită și pustiită. Eminența Sa arată că "în această luptă disproporționată cu legiunile lui Severus, răsculații, conduși de Bar-Kohba, Fiul Stelelor, și animați de Rabi Akiva, au căzut pînă la unul, preferind moartea robiei".

După înăbușirea răscoalei începe o epocă de mari represiuni împotriva evreilor.

- Este interzisă studierea Torei și respectarea prescripțiilor ei.

Rabi Akiva, în pofida opreliștilor impuse de cuceritor, a continuat studiul Torei, justificînd opțiunea sa astfel: "Dacă sîntem expuși la primejdii respectînd Tora, despre care se scrie că este viața noastră și durata zilelor noastre, atunci ce se va petrece cu noi dacă vom lăsa din mîini această ancoră salvatoare?" Curînd a fost prins de satrapii romani. Din ordinul guvernatorului Rufus i se jupui pielea cu cîrlige de fier. Rabi Akiva își dădu sufletul cu cea mai mare evlavie, rostind cu nestrămutată credință în ultimele clipe ale vieții rugăciunea de Șma, fericit de a fi avut prilejul chiar prin moarte să-și dovedească iubirea față de Dumnezeu.

Adrian, teroarea și idolatria pe care acesta a încercat să ne-o impună sînt astăzi doar triste amintiri, în timp ce poporul evreu trăiește și va trăi, căci e purtătorul unei înalte etici și al unei culturi de mare umanism.

Lupta poporului evreu sub conducerea lui Rabi Akiva și Bar-Kohba are valoare de simbol. Este eterna luptă a poporului pentru apărarea demnității, libertății și spiritualității sale evreiești.

SAVUOT
[4]

Multiplele semnificații ale sărbătorii de Șavuot sînt desemnate prin mai mulți termeni: Zman matan Torateinu - "Sărbătoarea dăruirii Torei", Hag Ha-Kațir - "Sărbătoarea

secerișului", Iom Ha-Bicurim - "Ziua primelor fructe".

403

La șapte săptămîni de la Pesah, la capătul "numărătorii" (Omer) evocăm în zilele de 6 și 7 Sivan un eveniment de covîrșitoare însemnătate: clipa revelației sinaitice a proclamării celor 10 porunci, latã de ce sărbătoarea de Șavuot se mai numește și Sărbătoarea dăruirii Torei; organic legată de Pesah, ea simbolizează totodată actul de naștere spirituală a poporului evreu. Cele 49 de zile ale "numărătorii" constituie trăsătura de unire între cele două sărbători, evidențiind unitatea lor indisolubilă: libertatea fizică are valoare în măsura în care e legată de libertatea sufletească.

Zdrobirea cătușelor faraonice, eveniment crucial de amplă rezonanță istorică, a marcat eliberarea fizică a evreilor. Era însă nevoie de eliberarea conștiințelor de reminiscențele robiei, pentru a se reda poporului sentimentul demnității. Pe bună dreptate arăta Eminența Sa: "Fiii Israelului nu erau încă liberi, spinarea lor era prea încovoiată de umilințe, sufletul prea îmbibat de suferințe, conștiința prea încărcată de prejudecăți. Tora, învățătura dreptății, a dat libertății trăinicie".

Deși acordă o importanță deosebită sufletului, religia noastră nu a uitat niciodată că omul are și un corp care își cere și el drepturile. Țora nu a despărțit nicicîndwnateria de spirit, sufletul de trup, ci dimpotrivă, le- a privit ca pe un tot unitar. De aceea, Șavuot nu este numai Zman matan Torateinu - "Sărbătoarea dăruirii Torei", ci și Hag Ha-Bicurim - "Sărbătoarea culegerii primelor roade", latã de unde provine cea de-a doua denumire.

în antichitatea iudaică Sărbătoarea primelor fructe era celebrată cu mult fast. Din toate colțurile țării, coșuri cu trufandale împodobite cu flori erau aduse la Templul din Ierusalim și oferite Domnului în sunete de instrumente muzicale, în cîntecul de slavă al leviților și în prezența a sute de mii de pelerini.

Amintirea Sărbătorii primelor fructe și a secerișului este evocată în prezent de florile și crengile înverzite cu care credincioșii își împodobesc casele și sinagogile în zilele de Șavuot. Acest obicei respectat de milenii conferă zilelor de Șavuot un caracter de sărbătoare a naturii, le imprimă un aer solemn, dar dătător de bucurie.

Prima noapte de Șavuot, noaptea ajunului, este dedicată în întregime studiului. Sărbătoarea dăruirii Torei este astfel întîmpinată cu cărțile sfinte deschise. Despre acest obicei se povestește în Zohar, carte regilioasă redactată în secolul al Xll-lea, el fiind respectat de unii credincioși .și în zilele noastre.

Aniversarea primirii Torei este relevată și de nota specifică a

serviciului divin. Mahzorul de Șavuot cuprinde, printre altele, un poem cu caracter didactic denumit Ahzarot - "Admonestări", care enumeră cele 613 porunci (Mițvot) ale Torei pentru a* reîmprospăta aceste norme de **404** conduită etico-regilioasă și civică în memoria credincioșilor. 0 a doua notă specifică a serviciului divin de Șavuot este cîntarea, înaintea citirii Torei, a minunatului imn arameic cunoscut sub numele de Akdamut.

Lectura biblică o constituie în prima zi de Șavuot un capitol din pericopa Itro unde se află Decalogul (Aseret Ha-Dibrot).

în ziua a doua de Șavuot se citește cartea Meghilat Ruth, consacrată figurii pline de duioșie și modestie a moabitei căreia i-a fost dat să fie străbuna regelui David. După unii comentatori, introducerea în serviciul divin de Șavuot a lecturii din Meghilat Ruth se explică prin aceea că din ea se degajă atmosfera rustică a secerișului, a culesului fructelor, specifică sărbătorii de Șavuot. După părearea altor comentatori, explicația ar fi aceea că în Meghilat Ruth se relatează peripețiile întemeierii familiei din care ulterior a provenit regele David, tradiția fixînd decesul acestuia în ziua a doua de Șavuot. Tot în ziua a doua de Șavuot se rostește Izkor, rugăciune de pomenire a morților. Există obiceiul ca de Șavuot să se viziteze mormîntul prezumtiv al regelui David, unde se citește, verset cu verset, din Psalmi.

De Șavuot era obiceiul de a se aduce pentru prima oară la școală sau la sinagogă copiii care împlineau în anul respectiv 5 ani. Drumul pînă acolo copilul îl făcea pe umerii tatălui. Ajunși la sinagogă, tatăl lua copilul de pe umeri și îl dădea învățătorului în brațe, apoi scotea o tăbliță de lemn pe care e/au înșirate literele alfabetului și cîte 4 cuvinte formate din 4 litere. Literele erau citite în fața copilului și apoi erau unse cu miere. Copilul gusta mierea de pe tăbliță și repeta literele și cuvintele citite. Apoi se aducea o prăjitură făcută din făină, lapte, miere și ulei, pe care erau scrise diverse versete biblice. Acestea se citeau în fața copilului, după, care se împărțea prăjitura între copiii adunați la festivitate.

Și bucătăria de Șavuot ne rezervă o serie de surprize plăcute. Prima masă, potrivit tradiției, este compusă din lactate din care nu lipsește nici mierea. După părerea unora, laptele și mierea simbolizează Tora, căci despre ea se spune în Cîntarea Cîntărilor: "Mierea curge, laptele curge de sub limba ta...”(4, II). Alții cred că prin aceste mîncăruri evocăm prima masă luată de strămoșii noștri după primirea Torei. Oricare ar fi explicația obiceiului, fapt este că, datorită lui, sărbătoarea are farmecul ei, grație și delicioșilor colțunași cu brînză care se consumă cu plăcere, indiferent de motivele simbolice ce le-au încetățenit în meniul specific zilelor de Șavuot. Sărbătoarea de Șavuot a fost dintotdeauna una din cele mai îndrăgite sărbători evreiești.

TIȘA BEAV

Tișa Beav, ziua a noua a lunii Av, a fost stabilită zi de post, de doliu, de intensă rugă și de cucernică încordare acum peste 2 500 de ani, după distrugerea primului Templu, în anul 586 î.e.a.,din ordinul lui Nabucodonosor, regele Babilonului. Distrugerea celui de-al doilea Templu din ordinul lui Titus, împăratul romanilor, se situează în anul 70 e.a., fot în ziua de 9 Av. Postul instituit pentru această zi are, în primul rînd, menirea de a ține trează amintirea distrugerii celor două sanctuare.

în ziua de 9 Av, anul 135 e.a., legiunile romane sub comanda unuia din cei mai cruzi generali, Iulius Severus, au înăbușit în sînge răscoala condusă de Bar-Kohba, trecînd prin foc și sabie cetatea Betar, ultimul punct de rezistență al răsculaților din ludeea împotriva ocupantului străin.

în anul 136, în ziua de 9 Av, pămîntul Ierusalimului a fost arat din ordinul împăratului Adrian, ca simbol al nimicirii totale și definitive a statului iudeu. Două milenii n-au reușit să aștearnă valul uitării asupra acestor tragice evenimente care și-au pus amprenta pe destinul dramatic al poporului evreu.

An de an, de 9 Av, credincioșii evrei stau pe jos, desculți, cu sufletul îndoliat, cu ochii înlăcrimați și citesc elegiile profetului Irmiahu care, în calitate de martor ocular a plîns,2 evocînd ruinele Ierusalimului și ale Templului.

Zilele de doliu ale credincioșilor nu încep în ajun de Tișa Beav, ci cu trei săptămîni înainte, în a 17-a zi a lunii Tamuz, cînd legiunile romane au spart zidul Ierusalimului.Această zi marchează deci începutul celor trei săptămîni de doliu, cînd nu sînt permise cununii religioase. în prima zi a lunii Av, credincioșilor le este interzis consumul cărnii și al vinului, cu excepția zilelor de Șabat.

în sîmbăta dinainte de Tișa Beav, la încheierea pericopei săptămînale, se recită primul capitol din Cartea profetului Isaiahu. Este Șabat hazon - "sîmbăta viziunii".

Doliul culminează cu postul din a noua zi a lunii Av. începutul lui este marcat în seara precedentă printr-o masă denumită seuda mafsechet - "masa de întrerupere". Ea constă dintr-o bucată de pîine presărată cu cenușă (simbol antic al doliului), care se consumă stînd pe jos. în aceiași seară perdeaua care acoperă chivotul sfînt este îndepărtată, rugăciunea de seară urmînd să fie rostită în semiîntuneric, în liniște, cu evlavie deosebită și cu o voce joasă și tristă. Urmează recitarea "Plîngerilor lui Irmiahu" - Meghilot Eicha. în dimineața zilei de 9 Av, în sinagogă se citesc 406 Kinot, o serie de elegii scrise de mari preoți religioși medievali, printre care lehuda

Halevi, Avraham ibn Ezra și alții. Rugăciunea de dimineață se face fără talit și tefilin. Rugăciunea de Minha a zilei de 9 Av are și ea ritualul ei sinagogal depsebit. Este singura dată din cursul anului cînd la rugăciunea de Minha, credincioșii îmbracă tefilinul pentru a rosti cîteva fragmente din rugăciunea de dimineață, pentru a citi un pasaj din Tora, pentru a-și exprima speranța că zilele de doliu se vor transforma în zile de mîngîiere și bucurie.

în multimilenara istorie a poporului evreu luna Av, a zecea lună a anului iudaic, a fost nu o dată prilej de jale și de doliu. în Mișna e consemnată ca dată a primei nenorociri care s-a abătut asupra evreilor ziua de 9 Av, zi în care generația ieșită din Egipt a fost pedepsită să rătăcească 40 de ani prin deșert. După cum se relatează în Tora, zece din cei doisprezece soli trimiși de Moșe să exploreze Țara Sfîntă au comunicat că le va fi imposibil evreilor să o cucerească. Cuprinși de neîncredere în promisiunea divină că a lor va fi țara, dispuși să plece urechea la cei care o defăimau, strămoșii noștri au plîns toată noaptea de 8 spre 9 Av, temîndu-se de ceea ce va urma. Atunci a fost luată hotărfrea divină ca generația celor vîrstnici să nu vadă Țara Sfîntă și să piară în pustiu, iar ziua de 9 Av a rămas predestinată unor nenorociri, adevărate motive de doliu.

Iată cîteva din marile tragedii care s-au abătut asupra poporului evreu în decursul istoriei, în luna Av: expulzarea tuturor evreilor din Anglia în anul 1290; expulzarea evreilor din Franța în 1305; expulzarea tuturor evreilor din Spania în 1492; expulzarea evreilor din Viena în anul 1670. La 9 Av 1571 a fost înființat Ghetoul din Florența din ordinul Marelui Duce Cosimo de Medicis. La 9 Av 1630 Ferdinand I a ordonat expulzarea tuturor evreilor din orașul Mantua. în 1684 a izbuncnit un pogrom împotriva evreilor din orașul Padova, iar în 1929 a avut loc un pogrom în Țara Sfîntă. în 1939, în cursul lunii Av a izbucnit cel de-al doilea război mondial, în contextul căruia s-a produs criminalul Holocaust, soldat cu asasinarea a 6 milioane de evrei. în 1942, în luna Av, hitleriștii au adoptat "soluția finală", hotărîrea de a nimici poporul evreu.

Nu o dată în cursul zbuciumatei noastre istorii am rămas singuri, înfiorător de singuri în fața fiarelor care ne-au ucis frații și surorile, au profanat suluri sfinte și cimitire, au incendiat sinagogi, au pustiit milioane de cămine, au distrus așezări înfloritoare

Pentru noi Tișa Beav s-a repetat de nenumărate ori, de la robia egipteană pînă la cuptoarele de la Auschwitz. în această zi, stînd pe jos cu sufletul îndoliat - arăta pe bună dreptate Eminența Sa - deplîngem nu numai catastrofa fizică, ci și dezastrul moral căruia a trebuit să-i facem față. "Cum a rămas atît de singur omul, cum de au izbutit tiranii și

 asupritorii să sape o prăpastie atît de adîncă între el și semenul

său? Cum s-a lăsat norodul să fie despărțit, sfîrtecat de războaie, ciopîrțit de doctrinele urii și ale intoleranței? Cum s-a putut ajunge la o astfel de pustiire morală ?" Iată de ce Tișa Beav trebuie să devină un avertisment, un memento, un apel către toate popoarele, pentru ca crimele săvîrșite împotriva umanității să nu se mai repete.

Înțelepții iudaismului ne învață că Mesia s-a născut pe cînd Templul ardea. Valoarea simbolică a acestei afirmații constă în faptul că; chiar în momentul culminant al dramei, cînd limbile de foc mistuiau lăcașul sfînt, în inimile noastre a încolțit o rază de speranță. Chiar în ziua marii catastrofe, notează Eminența Sa, "cînd Ierușalaim șei maata - "Ierusalimul Pămîntului" - a fost distrus, s-a înălțat Ierușalaim șei maala - Ierusalimul Ceresc".

Profeții noștri au deptîns nu numai tragedia nemărginită a poporului evreu, dar au știut să fie și vizionari, intuind contururile societății viitoare în care va domni pacea, dreptatea și egalitatea între popoare, inoculînd aceste idealuri în conștiința oamenilor.

Profetul Isaiahu a avut viziunea grandioasă a vremurilor de apoi: "Muntele Templului Domnului se va întemeia pe vîrful munților și se va înălța peste culmi, și vor curge spre dînsul toate popoarele" (Isaiahu, 2,2). Chiar dacă s-ar fi rezumat doar la acest tablou al umanității înfrățite, vestitor al venirii lui Mesia, pe care l-a configurat unul din marii săi profeți, poporul evreu tot ar avea dreptul la stima și respectul tuturor neamurilor. Isaiahu a proclamat pacea universală prin completa eliminare a războaielor din viața omenirii: "Și El va judeca între națiuni și va hotărî între popoare. Și se vor făuri din săbiile lor brăzdare de pluguri și se vor preface lăncile lor în cosoare. Nici un popor nu va mai ridica sabia împotriva celuilalt și nu va mai învăța să facă războaie" (Isaiahu, 2,4). Profetul întrezărește o nouă societate omenească în care sabia nu va mai spinteca oameni, în care flăcările războiului nu vor mai mistui așezări omenești, în care pacea și armonia vor uni toți oamenii și toate popoarele.

BIBLIOGRAFIE SELECTIVA

1. Breuer M., La Thora Commentăe, Paris, 1969
2. Brown L., Istoria vieții evreilor. București 1944
3. Constantin Daniel, Cultura spirituals a Egiptului antic, București, 1985
4. Dubnov S., Istoria universala a poporului evreu, vol.l și II, București, 1964
5. Gold A.S., Curs de religie mozaică și de istorie a evreilor, Craiova, 1912
6. Graetz M., Istoria evreilor, vol.l, II, București, 1902
7. Hârlăoanu A., Istoria evreilor și sărbători mozaice, București, 1990
8. Kasidowski Z., Povestiri biblice, București, 1970
9. Laiș S., Noțiuni, obiceiuri, sărbători evreiești, Tel-Aviv, 1988
10. Lascu N., Istoria universală, veche, București, 1961
11. Matei C., O istorie a lumii antice, București, 1984
12. Mircea Eliade, Istoria credințelor și ideilor religioase, București 1986
13. Moscati S., Vechi imperii ale Orientului, București 1982
14. Moșeați S., Vechi civilizații semite, București, 1975
15. Moses Rosen, învățături biblice. București, 1981
16. Niemirower I.J., Incursiuni în istoria evreilor, București, 1916
17. Niemirower I.J., Contribuții la filozofia istoriei evreiești, București 1914
18. Niemirower I.J., Morala iudaismului, București, 1923
19. Picard M., Histoire Juif .et yudaTsme, Paris, 1975
20. Salzberger S., Adevăruri despre Talmud și iudaism, București, , 1938
21. Taubes S., Morala Talmudului,, București, 1915
22. Vasilescu E., Istoria religiilor, București, 1982

CUPRINS

în loc de Cuvînt înainte 5
Introducere 9

Relațiile politico-diplomatice ale României cu Israelul 14
Poziția lui Nicolae Titulescu față de pericolul nazist și atitudinea sa față de antisemitism 14
Principalele condiții pentru încheierea unei păci juste și echitabile în Orientul Mijlociu 22
Mandatul Britanic 22
Cu privire la regimul teritoriilor și Conferința de ia Washington 24
Declarația de independență a statului Israel 31
Dreptul istoric al poporului evreu asupra Țării Sfinte 35

INTRODUCERE ÎN STUDIUL ISTORIEI UNIVERSALE A POPORULUI EVREU

Cadrul geografic 41
Denumiri, în decursul istoriei, ale statului și poporului evreu 43
Folosirea termenilor: "evreu", "israelit", "iudeu" 45
Limba ebraică și manuscrisele de la Marea Moartă 47
Forme de guvernământ în Orientul antic 54
Particularități ale regalității în Israelul antic 54
Separația puterilor în statul antic al evreilor 57
Elemente democratice în epoca judecătorilor. Rolul profeților în respectarea legii 59
Egalitate, libertate, dreptate - elementele definitorii ale democrației în Israelul antic 61
Principalele religii din Orientul antic: 63
Religia Egiptului antic 63
Religia babiloneenilor și a asirienilor 65
Religia popoarelor Canaanului 66
Religia grecilor 66 >
Religia evreilor și mentalitatea lor 68
Importanța cunoașterii istoriei poporului evreu 74

ISTORIA UNIVERSALA A POPORULUI EVREU

Patriarhii, Țara de Răsărit și fiii lui Șem (1930-1640 î.e.a.)' 79
Avraham, strămoșul evreilor 79
Iț hak 82

Fiii lui Iț hak 84
losef în Egipt 87
Moșe, marele conducător al poporului evreu 90
Epoca judecătorilor 100
Devora 101
Ghideon 102
Iftah 104
Șimșon 106

Șmuel 108
Poporul evreu sub regi 110
Regele Șaul 111
Regele David 117
Regele Solomon (Șlomo) 121
Perioada celor două regate 126
Regi și dinastii din Israel și Iehuda 127
Ascensiunea asiriană și declinul regatului israelit din nord 141
Cultura materială și spirituală în perioada celor două regate 145
Viața și ocupațiile populației 145
Religie și cult 147
Profeții 149
Regatul Iehuda după căderea regatului Israel (720-586 î.e.a.) 155
Suzeranitatea Asiriei 155
Ascensiunea Partidului Profeților 160
Căderea regatului 164
Exilul babilonean 172 ,
Cauzele prăbușirii regatelor Israel și Iehuda 173
- • Caracterizare generală a situației lor socio-politice
• Politica de toleranță a lui Nabucodonosor față de comunitatea evreiască din exilul babilonean
Comunitatea - formă de organizare a Obștii evreiești în exil, înființarea caselor de rugăciune - sinagogile 179
Misiunea profeților în timpul exilului babilonean 181
Concepțiile fundamentale ale profeților în perioada premergătoare și în timpul exilului babilonean. Morala înaltă - trăsătură definitorie a învățăturii profeților 186
Conservarea patrimoniului spiritual al evreilor în exilul babilonean 192
• Redactarea învățăturii orale - Mișna
• Tratatul părinților
Talmudul babilonean - enciclopedie a spiritualității iudaice 194
Academiile iudaice din Babilon 196
Evenimentele istorice din Babilon după moartea lui Nabucodonosor 198

• Apariția pe scena istoriei a Imperiului Persan
• Edictul lui Cyrus
• Reîntoarcerea evreilor în Țara Sfîntă'
Expansiunea greco-macedoneană în Orient, Iudeea sub dominația grecească 204
Viața evreiască în diaspora 206
Evreii sub dominația Ptolomeilor 210
Evreii sub dominația Seleucizilor 212

Luptele social-politice în Iudeea în epoca Hașmoneilor 215
- Victoria Hașmoneilor asupra armatei conduse de Nikanor
- Iehuda Ha-Makabi (166 - 160 î.e.a.)
- Tratatul de prietenie dintre Ierusalim și Roma
- Lupta pentru independența politică a statului iudeu (160 - 140 î.e.a.)
- Ionathan (160 - 140 î.e.a)

Cultura spirituală în Iudeea și în diaspora elenizată 228
- Cîntarea cîntărilor
- Cărțile încorporate în canonul biblic

Statul independent sub conducerea Hașmoneilor 237
- Simeon (143 - 135 î.e.a.)
- Iochanan Hyrkan (135 - 104 Le.a.)
- Fariseii și Saduceii
- Sanhedrynul în timpul lui Hyrkan

Regii Hașmonei 248
- Aristobul (104 - 103 î.e.a.)
- Alexandru Ianai (103 - 76 î.e.a.)
- Salomeâ-Alexandra (76 - 67 î.e.a.)

Viața spirituală în Iudeea 260
- Șemaia și Abtalion
- Hilel și Șamai
- Cartea "Henoch", cartea "Daniel", "Cartea

Jubileelor" Diaspora mondială 267

Statul iudeu sub protectorat roman 274
- Domnia lui Hyrkan al II-lea
- Guvernarea lui Alexandru al II-lea
- Evoluția Sanhedrynului în decursul istoriei
- Răscoale ale evreilor împotriva dominației romane
- Scurtă caracterizare a Romei și a conducătorilor ei - Cezar și Pompei Domnia lui Irod 281 Regele Antigon (40 - 37 î.e.a.) 283
- Marc Antoniu - guvernatorul Orientului și Cleopatra a VII-a - regina Egiptului
- Iudeii și părții luptă alături pentru

eliberarea de dominația romană
- Scurtă prezentare a statului part Antigon (40 - 37 î.e.a.) și Irod (37-4 î.e.a.) 287 Irod I (37 - 4 î.e.a.).(Domnia a II-a) 290
- Hyrkan al II-lea revine în patrie
- Irod pune la cale scenarii sîngeroase pentru înlăturarea concurenței la tron
- Alexandra cere sprijin Cleopatrei
- Irod își suprimă întreaga familie - soția, socrii, copiii

Succesorii direcți ai lui Irod 301

- ARCHELAUS (4 î.e.a. - 6 e.a.)
- HERODES-ANTIPA (4 î.e.a. - 39 e.a.)
- PHILIPPUS (4 î.e.a. - 34 e.a.)

Stăpînirea romană 305
- Iudeea sub autoritatea procuratorilor romani
- Împrejurările în care a fost condamnat și răstignit întemeietorul creștinismului, Iisus Hristos
- Întemeierea Partidului Zeloților
- Guvernarea lui Pilat din Pont

Tulburările din Iudeea în epoca lui Caligula. Domnia regelui Agrippa I 312

Răscoala evreilor împotriva romanilor (44-46)

Ultimii procuratori romani 317

Războiul civil 329
- Adîncirea conflictului dintre zeloți și moderați după căderea Galileei
- Preluarea puterii de către zeloți
- Armatele romane sub comanda lui Vespasian ezită să lanseze un atac asupra Ierusalimului
- Rolul prințesei Berenice, sora regelui iudeu Agrippa al II-lea, în înscăunarea împăratului Vespasian

Apariția creștinismului, Iisus Hristos - întemeietorul creștinismului 335
- Condițiile istorice ale apariției creștinismului
- Originea termenului "Hristos"
- Opoziția dintre individual, național, universal în religia mozaică
- Ruptura dintre iudaism și creștinism
- Opiniile reprezentanților religiei mozaice despre creștinism și întemeietorul lui - Iisus Hristos

Războiul galileic (66 - 67 e.a.) 342
- Partidele politice din Iudeea și atitudinea față de Roma
- Măsurile întreprinse de guvern pentru apărarea națională
- Viața și activitatea lui Iosef Matitiahu-Flavius

- Vespasian numit comandantul trupelor romane pentru acțiunile militare îndreptate împotriva Iudeei
- Relațiile sentimentale dintre Berenice, sora regelui iudeu Agrippa al II-lea, și fiul lui Vespasian, Titus
- Cucerirea Galileei la finele anului 67 e.a. de către legiunile romane

Asediul și căderea Ierusalimului 351
- Zeloții împărțiți în fracțiuni rivale
- Titus, îndrăgostit de prințesa Berenice, ar fi dorit să nd distrugă Orașul Sfînt

• Titus în pericol să cadă în captivitatea iudaică
• Trei evrei în Statul Major al lui Titus
• Pregătirile legiunilor romane pentru asaltul Ierusalimului
• Propunerile de pace ale lui Titus respinse de zeloți
• Foametea face ravagii în cetatea asediată
• Iochanan Ben Zakkai se preface mort
• Titus dorește să cruțe Templul din Ierusalim, dar nu izbutește
• Masada - ultimul punct de rezistență al zeloților
• Similitudini între apărătorii Masadei și cei ai Daciei, sub Decebal, în luptele pentru apărarea gliei strămoșești

SĂRBĂTORILE MOZAICE

Anul ebraic 365
Șabat 369
Roș Hașana 371 Iom Kipur 375 Sucot 378 Șemini Ațeret 381
Simhat-Tora 383
Hanuca 385
Hamișa-Asar Bișvat 387
Purim 389
Pesah 392
Lag Baomer 401
Șavuot 403
Tișa Beav 406

Tiparul executat sub comanda nr. 20.721
Regia Autonomă a Imprimeriilor
Imprimeria CORESI
Piața Presei Libere, 1, București
ROMANIA